CONSILIUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI

HIERASVS

XI

Axa
BOTOȘANI - 2001

www.cimec.ro

MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
Str. Unirii 13, Botoșani 6800,
Tel.: 031/513446
ROMÂNIA

www.cimec.ro

Tehnoredactare computerizată:
Lidia Dascălu
Mariana Didi Puiu
Octavian Liviu Şovan

ISSN: 1220-5907

Editura **AXA** Botoşani

Tehnoredactor: Dan Ihorov

Tiparul executat la S.C. CAROMI S.R.L. Botoşani
Str. Constantin Gane, 12 bis / tel: 525909, 585050 / fax: 585050

Comanda nr. 1380/2001 • Coli tipo: 32 61/86 70 g/m2

www.cimec.ro

CONSILIUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI

HIERASUS

XI

Redactor
OCTAVIAN LIVIU ŞOVAN

Începând cu acest număr, volumul HIERASUS va fi rezervat pentru studii şi materiale din domeniile ISTORIEI VECHI şi ARHEOLOGIEI.

Axa

BOTOŞANI - 2001

www.cimec.ro

www.cimec.ro

SUMAR - SOMMAIRE - CONTENTS

Studii şi materiale - Études et matériaux

Maria DIACONESCU 7

PLASTICA ANTROPOMORFĂ CUCUTENIANĂ
DIN COLECŢIILE MUZEELOR DIN JUDEŢUL BOTOŞANI

Plastique antropomorphe cucuténienne
des collections des Musées du département de Botoşani

Constantin ICONOMU, Octavian Liviu ŞOVAN 37

New archeological discoveries of the
Corlăteni-Chişinău culture in Mihălăşeni-Botoşani

Virgil MIHĂILESCU-BÂRLIBA, Paul ŞADURSCHI 55

CÂTEVA MONEDE INEDITE DIN
COLECŢIA MUZEULUI DE ISTORIE DIN BOTOŞANI

Some unpublished coins from the collection of the
history museum of Botoşani

Ion NEAGASENCO, Alexandru POPA (Chişinău) 81

NOI AŞEZĂRI DE TIP SÂNTANA DE MUREŞ-ČERNJACHOV
PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA

Nouveaux établissements de type Sântana de Mureş - Černajachov
sur le territoire de Republica Moldova

Dan Gh. TEODOR 107

AŞEZAREA ÎNTĂRITĂ MEDIEVALĂ TIMPURIE
DE LA DERSCA - BOTOŞANI

L'établissement fortifié du Haut Moyen Âge de Dersca-Botoşani

Studii interdisciplinare - Recherches interdisciplinaires

Dan BOTEZATU 131

STUDIUL ANTROPOLOGIC, PALEODEMOGRAFIC ŞI
PALEOPATOLOGIC AL SCHELETELOR DIN NECROPOLA DE LA
MIHĂLĂŞENI (JUD. BOTOŞANI) DATÂND DIN SECOLELE IV-V d. Chr.

L'étude anthropologique, paléodémographique et paléopathologique des squelettes de la nécropole de Mihălăşeni (dép. de Botoşani) des IVe-Ve siècles après J.C.

www.cimec.ro

Sergiu HAIMOVICI, Aurelia UNGURIANU 485
STUDIUL MATERIALULUI ARHEOZOOLOGIC PROVENIT DIN AŞEZAREA DATATĂ ÎN SEC.III D.CHR. DE LA SUHARĂU, JUDEŢUL BOTOŞANI
L'étude du matériel archéozoologique provenant de l'établissement de Suharău (dép. de Botoşani) de IIIe siècle après J.C.

Recenzii - Comptes rendus

Aleksander BURSCHE, *Later Roman barbarian contacts in central Europe: numismatic evidence*. Studien zu Fundmünzen der Antike, Bd.11, Berlin: Gebr. Mann, 1996 (**Alexandru POPA**) 495

Uta von FREEDEN, Alfred WICZOREK (Hrsg.), *Perlen: Archäologie, Techniken, Analysen. Akten des Internationalen Perlensymposiums in Mannheim vom 11. bis 14. November 1994,* Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte, Bd. 1, Bonn 1997 (**Alexandru POPA**) 498

www.cimec.ro

PLASTICA ANTROPOMORFĂ CUCUTENIANĂ DIN COLECŢIILE MUZEELOR DIN JUDEŢUL BOTOŞANI

MARIA DIACONESCU

Comparativ cu alte muzee de istorie din Moldova, Muzeul de Istorie Botoşani şi Muzeul de Arheologie Săveni, deţin o colecţie cu un număr restrâns de statuete, figurine antropomorfe, cea mai mare parte a acestora provenind din săpăturile efectuate la Drăguşeni (Crâşmaru, 1977), Truşeşti (Petrescu-Dâmboviţa, 1999) şi Roma (Popovici, Buzdugan, Alexoaie, 1992, 12-28).

Figurinele ce vor fi luate în discuţie de noi (71 de piese), provin din diverse aşezări cucuteniene din judeţ, din diferite donaţii făcute ocazional de profesori de istorie din judeţ, de elevi prin cercetări de suprafaţă, descoperiri întâmplătoare (Aprotosoaie, 1979, 121-129), fără a se cunoaşte la unele nici măcar localitatea din care provin, astfel încât acestea nu se constituie într-un lot unitar. Precizăm că în judeţul Botoşani, 195 de puncte sunt atribuite eneoliticului cucutenian (Păunescu, Şadurschi, Chirica, 1976), din care 90 sunt situate de-a lungul teraselor Prutului, pe platourile înalte ale dealurilor, cele mai multe aparţinând fazei B a culturii Cucuteni. O parte dintre statuete se disting prin elemente originale, particulare, oferind astfel o imagine a diversităţii formelor de exprimare în sfera vieţii spirituale, a concepţiilor magico-religioase, date asupra îmbrăcăminţii, podoabelor, accesoriilor specifice epocii. Câteva dintre ele par a atinge perfecţiunea prin utilizarea unor modalităţi artistice tipice pentru artiştii cucutenieni.

Am determinat faptul că un număr de şapte piese provin din localitatea Dumeni, punct „ La Coropcaru ", cinci piese de la Săveni, două de la Dobârceni, două de la Vlăsineşti, punctul „ Moara Jorii ", două de la Strahotin, şi câte una de la Roma, de la Vorniceni, de la Corlăteni, de la Mândreşti, de la Conceşti, de la Truşeşti. Restul pieselor sunt din judeţ, fiind înregistrate în registrul inventar cu proveniență necunoscută.

Deosebim printre piesele aflate în colecţia Muzeului Botoşani atât exemplare care fac parte din categoria figurinelor realizate din lut nepreparat, arse slab, neuniform, cu exfolieri şi fisuri, cât şi exemplare din grupa statuetelor modelate din pastă de foarte bună calitate, omogenă, supuse unei arderi oxidante, modelate îngrijit, finisate cu minuţiozitate.

Caracteristicile pieselor ce compun acest lot ne determină să împărţim aceste figurine după criterii tipologice şi stilistice, diferenţiindu-le din punct de vedere cronologic în trei grupe.

Hierasus, XI, 2001, pag. 7-36

www.cimec.ro

Faza A

Un număr de 32 de piese prezintă caracteristicile specifice fazei A, moştenind şi unele trăsături ale figurinelor de la finalul culturii Precucuteni (Dumitrescu, 1974, 1979; Marinescu-Bâlcu, 1981), schematismul care simplifică la maximum partea superioară a corpului şi steatopigia.

Cea mai mare parte a acestora reprezintă statuete feminine, starea fragmentară în care se găsesc face dificilă stabilirea sexualităţii unora dintre ele. Au dimensiuni cuprinse între 2,5 şi 14,7 cm. , înscriindu-se în canoanele acestei culturi.

Pasta din care sunt modelate aceste figurine este de bună calitate, asemeni celei din care se făceau vasele, atent aleasă, arsă la roşu, sau roşiatic-gălbui, dar există şi piese lucrate neglijent, din pastă proastă.

Statuetele fazei A cu decor incizat, din lotul luat în discuţie, sunt toate în stare fragmentară. Se disting printre aceste figurine, cele modelate din trei părţi (H. Dumitrescu, 1927-1932; 81-82; Bibikov, 1953; Marinescu-Bâlcu, 1974; Berlescu, 1964, 68), din care, două formau partea inferioară (de la brâu în jos), iar cea de-a treia, bustul. Acesta este şi motivul pentru care figurinele se găsesc astfel. Din grupa statuetelor modelate din trei bucăţi sunt cinci exemplare lipite prin presare, la care se observă o împunsătură în zona bazinului, având o adâncime între 0,5 şi 2 cm. (Pl. 1/3; 3/4, 5 ; 6/2,4). Pentru fixarea celor două picioare, cucutenienii au utilizat ceva în genul unei tije, din material organic şi care se dezintegra în momentul arderii statuetei, după ce-şi va fi îndeplinit rolul de fixare a celor două bucăţi opuse (coapsele). Acest fapt este observabil şi la alte statuete (normal, doar la cele în stare fragmentară), însă nu sunt atât de vizibile, sau orificiile sunt obturate.

Capul figurinelor este mult schematizat, acesta prezentându-se sub forma unui con fără nici un detaliu anatomic (Pl. 2/6; 4/1,2), sau e lăţit pe direcţia faţă-spate (6/1). Majoritatea se găsesc fără cap, urmare a sfărâmării ritualice a acestuia.

Partea superioară a figurinelor este decorată prin incizii mai late sau mai înguste, deosebindu-se registre decorative diferite pentru torace şi pentru abdomen (Pl. 2/1; 4/1, 2).

Braţele sunt înfăţişate schematic sub forma unor prelungiri conice ale umerilor ridicaţi în sus sau în unghi drept (Pl. 3/1,2; 4/2 ; 6/1). Sânii sunt marcaţi prin două orificii circulare (ambiguă zona de plasare), (Pl. 3/1), modelaţi realist la figurine realizate schematic (Pl. 6/5), dar şi sub forma unor pastile (Pl. 2/7; 6/1). Talia este suplă, înaltă (Pl. 3/1,2), coapsele arcuite, pline (Pl. 1/2; 4/1; 6/3).

Caracteristic pieselor din faza A este şi steatopigia pronunţată, respectând astfel o caracteristică statuetelor din prima fază (A), a culturii Cucuteni-Tripolie (Berlescu, 1964; Monah, 1997, 71; Vl. Dumitrescu, 1954, 403 şi urm. ; R. Vulpe, 1957, 223 şi urm.), (Pl. 1/2; 4/1).

Liniile ingvinale sunt marcate prin incizii sau caneluri superficiale (Pl. 3/1; 5/1,2; 6/3; 7/2). Decorul este realizat prin incizii, striuri fine şi puncte înţepate ce alcătuiesc romburi, câmpuri triunghiulare, semiove (Pl. 2/1,2; 3/2; 4/1,2), fiind diferite de la o zonă

www.cimec.ro

anatomică la alta sau sub forma unor triunghiuri cu vârful în sus sau în jos, îmbrăcând forma statuetei cu motive diferite în funcţie de zona anatomică. Zona feselor este atent decorată folosindu-se motivul semiovelor (Pl. 6/4), motivul radial (Pl. 2/1; 5/3), spirala înfăşurată (Pl. 4/1). Aceste însemne aveau probabil un rol magic sporit de o formă sau alta care era imprimată, fiind percepute ca însemne ale fecundităţii, simbol des întâlnit în cadrul acestei culturi (Bibikov, 1953; Černyš, 1982, 242).

Zona picioarelor se termină în partea de jos, convenţional, printr-un capăt conic (Pl. 2/3; 4/1), picioarele fiind nediferenţiate (Pl. 2/1; 7/4), sau sunt demarcate de o incizie sau o canelură (Pl. 1/1,2; 6/3), fapt caracteristic culturii Cucuteni-Tripolie.

Există şi o categorie de statuete din faza A pe care se observă unele reprezentări plastice cum sunt: brâul, eşarfa şi chiar o „legătură" de picioare, (Pl. 1/1,3; 3/3,4), pe care sunt incizate motive „în V culcat", sau verticale. Sexul acestor statuete nu e precizat, dar poate fi dedus după caracteristicile somatice pe care le au (Pl. 1/1,2; 2/1; 3/1; 4/1). Unul din fragmente ar putea proveni de la o statuetă masculină – are picioarele demarcate, fapt caracteristic mai ales statuetelor masculine (Pl. 7/3).

Pe lângă statuetele de tip clasic, întâlnim şi figurine mult schematizate, realizate din pastă de calitate mediocră, prost arse, modelate sumar (Pl. 6/5; 7/1,2,4).

Proporţiile corpului uman sunt în general respectate, cu toate că acestea au fost schematizate, stilizate, înscriindu-se în tipologia fazei A a culturii Cucuteni.

În grupa statuetelor fazei A există patru reprezentări care atrag atenţia prin câteva elemente ce le disting de toate celelalte.

Provenind din acelaşi punct, de la Vlăsineşti, sunt două statuete ce au câteva elemente asemănătoare. Ambele păstrează zona de mijloc, sunt modelate dintr-o pastă de bună calitate, cu dimensiuni aproape egale, au o poziţie verticală.

Una dintre statuete, (Pl. 5/1) are talia îngustată, picioarele unite şi demarcate prin incizii pe ambele feţe ale statuetei. Pubisul este precizat prin incizii, la fel talia, demarcată de zona feselor. Cu toată masivitatea ei, fesele sunt modelate normal fără exagerări. Pântecul este reliefat, detaliu anatomic realist prezentat. Sunt evidente şi cele două amorse laterale de sub talie şi care sunt găurite.

A doua statuetă de la Vlăsineşti (Pl. 5/2) are câteva elemente în plus ce o evidenţiază.

Piesa are talia îngustă, marcată, subliniată de o centură realizată prin două linii incizate pe care se află un şir de mici împunsături drept ornament, pliurile de sub talie perforate. Pentru precizarea triunghiului pubian, ce poate fi interpretat de asemenea şi ca o piesă vestimentară, drept şorţ (Monah, 1997, 195 şi urm.), autorul a delimitat această zonă cu linii incizate, decorând-o prin puncte înţepate. Acest „şorţ" e prins la spate folosind aceeaşi manieră decorativă ca la centură. Două înţepături se observă şi pe zona de înălţime maximă a feselor. Pe piciorul drept, pe partea din faţă, se mai observă o înţepătură şi este

www.cimec.ro

posibil să fi existat şi pe celălalt picior, din păcate degradat. Se observă o steatopigie destul de pronunţată în comparaţie cu piesa precedentă.

Dar, în afară de decor, ceea ce o face deosebit de interesantă este amprenta evidentă a unui bob de grâu, aflat pe fesa dreaptă ce fusese înglobat în pastă şi care nu s-ar fi observat dacă piesa n-ar fi suferit o spărtură în tona respectivă. Felicia şi Dan Monah, analizând amprentele de cereale din pasta statuetelor apreciază că acestea s-au găsit la un număr restrâns de statuete feminine, toate datate în Precucuteni III şi faza A a culturii Cucuteni (Monah, 1997, 53; F. Monah, 1992, 188, fig. 1/4), cele mai multe găsindu-se în aria estică a culturii, dar fără a exclude posibilitatea ca aceste amprente să se găsească şi în faza A-B. Astfel, la Luka-Vrubleveckaja (Bibikov, 1949, 206), S.N. Bibikov, semnalează nouă statuete cu amprente de boabe de cereale şi 15 statuete care aveau în pastă cariopse sfărâmate. În România, Dan Monah împreună cu Felicia Monah au identificat cinci astfel de statuete fragmentare cu amprente de cariopse, în numărul cărora n-au fost prinse şi cele două semnalate de N. Berlescu (Berlescu, 1964, 68), piese care n-au fi putut găsite. Astfel, au fost descoperite reprezentări feminine cu amprente de cereale la Răuceşti (Dumitroaia, 1987, 28, fig. 4/10), Petricani, Mărgineni-Cetăţuia (Monah, 1992, 188, fig. 1/4).

Această practică rituală este întâlnită şi la alte culturi eneolitice (Vl. Dumitrescu, 1934, 65; Hockman, 1987, 89) observându-se astfel că „fecundităţii feminine îi este asimilată cea a pământului" (Eliade, 1981, 41), având corespondent în aproape toate religiile lumii. Expresia de „Glia-Mamă" sună foarte cunoscut tuturor (Eliade, 1992, 234-235; Kernbach, 1989). Existenţa acestor statuete ce au avut înglobate în pastă boabe de cereale întregi sau sfărâmate justifică pe deplin apartenenţa lor la cultul fecundităţii şi fertilităţii.

A treia statuetă feminină (Pl. 4/1) luată în discuţie are caracteristicile tipice pentru faza A. Provine de la Dobârceni, are lungimea de 14,7 cm., lăţimea maximă în zona coapselor de 5 cm.. E modelată din pastă fină, omogenă, bine arsă. Este tip aşezat, mai rar întâlnit la figurinele feminine, această reprezentare fiind caracteristică mai ales statuetelor masculine din faza A (Monah, 1997, 119). Capul este modelat sub forma unei proeminenţe conice, fără detalii anatomice. Torsul este destul de plat, nu are reprezentaţi sânii, iar braţele sunt sub forma cunoscutelor „amorse", realizate în unghi drept. Bustul este arcuit spre spate. Talia este zveltă, marcată, bazinul şi şoldurile sunt ample, generoase, remarcăm fenomenul de steatopigie, posteriorul fiind pronunţat în mod deosebit, tipic fazei A. Partea inferioară este sub formă conică, picioarele fiind demarcate printr-o incizie întinse în faţă. Întreaga suprafaţă a corpului şi chiar capul sunt decorate prin incizii, ce au cu siguranţă încărcătură magică (Eliade, 1992, 229-230; 1981, 8, 41; Rybakov, 1965, 30-31). Pe abdomen şi pe piept sunt suprapuse două romburi, iar pe spate sunt două romburi concentrice, şi incizii sub forma de V cu vârful în jos şi spre coloană. Fesele şi coapsele sunt evidenţiate prin spirale fine, înfăşurate, picioarele de la genunchi în jos fiind decorate cu incizii oblice. Pe lângă incizii, statueta are elemente de decor modelate plastic. Un

www.cimec.ro

pandantiv rotund agăţat de un colan, colier, sub forma unui sul de lut cu incizii oblice este aplicat în jurul gâtului. La spate, ceea ce ar putea fi continuarea colanului este mai degrabă modelarea plastică a coafurii, părul împletit în patru cozi late, într-o prezentare stilizată, sofisticată, caracteristică vârstei mature (Marinescu-Bâlcu, 1977, 42). Al treilea element de decor plastic îl constituie o centură fixată pe mijlocul statuetei sub forma unui şarpe. Capul şarpelui este modelat realist, lăţit, vizibil pe spatele statuetei. Din păcate, datorită faptului că statueta a fost deteriorată chiar în zona de plasare a acestei centuri-şarpe, nu putem şti unde şi cum continuă aceasta.

Utilizarea şarpelui ca motiv decorativ este semnalată în aria culturii Cucuteni, acesta fiind plasat la gâtul statuetei la Răuceşti (Dumitroaia, 1987, 23, fig. 4/1) şi Truşeşti (Petrescu-Dâmboviţa, 1954, 14), la brâu, la Cucuteni-Cetăţuia (Schmit, 1932, 64, fig.31/2), alte reprezentări fiind mai puţin sigure în modelări plastice, dar ocupă un loc important în cadrul reprezentărilor zoomorfe pictate. Această nouă reprezentare a simbolului şarpelui nu face decât să întărească ideea folosirii lui în strânsă legătură cu divinitatea feminină „Marea Mamă" cu atributele ei principale legate de zămislirea vieţii, dar fără a putea şti exact ce rol i se atribuie acestuia în practicile mgico-religioase, cert este că de-a lungul mileniilor el şi-a menţinut statutul de animal cu puteri magice (Dumitrescu, 1979, 66, fig. 53, 156; Rybakov, 1965, 35-47; Pogojeva, 1983, 130; Vulcănescu, 1985, 245).

Din varianta statuetelor verticale provine o piesă din zona Săvenilor (Pl. 2/1). În felul în care e realizată, pare o mică bijuterie. Această statuetă este lucrată extrem de îngrijit, dintr-o pastă foarte bine aleasă, arsă la roşu. Are 8,5 cm, îi lipseşte capul şi terminaţia picioarelor, iar în partea superioară se îngustează fără a avea reprezentaţi umerii sau mâinile în vreun fel. Picioarele sunt demarcate doar pe partea dorsală printr-o incizie până aproape de capătul picioarelor. E decorată cu incizii adânci pe ambele feţe în maniera cunoscută din prima fază, A. Este de o eleganţă şi fineţe deosebită, lucrată cu o precizie aparte. Motivele decorative incizate apar pe suprafaţa corpului grupate sub forma unghiului, rombului, incizii în formă de V cu vârful în sus sau în jos, alternând într-o compoziţie unitară. O spirală ghem, alcătuită de fapt din două spirale îmbucate, este motivul ornamental pentru faţa superioară a picioarelor. Fesele sunt evidenţiate prin motive decorative incizate, cruciforme, ce împart fiecare fesă în patru, fiecare sfert primind încă două incizii. Picioarele şi zona superioară a corpului sunt demarcate prin câte două incizii paralele, subliniindu-se astfel talia. Rombul situat în zona abdomenului este străpuns orizontal. Capătul inferior al picioarelor este strâns între degete, pe laterale, realizându-se astfel o uşoară înălţare faţă de rest.

Faza A-B

Întrucât în decenii de cercetare a plasticii cucuteniene s-a constatat că nu există diferenţe vizibile între statuetele fazei A-B şi cele ale fazei B (Dumitrescu, 1979, 84), este

www.cimec.ro

aproape hazardant să atribui fazei A-B statuete, figurine fără a le cunoaşte proveniența.

Vom lua în discuţie trei statuete care au fost atribuite acestei faze cunoscându-se faptul că au fost descoperite în aşezări aparţinând acestei faze la: Vorniceni, Corlăteni, Conceşti.

Figurina de la Vorniceni (Pl. 8/2) face parte din categoria celor schematice, păstrându-se doar jumătatea superioară, bustul. Capul este modelat sub forma unei proeminenţe conice, ceea ce se recunoaşte a fi o moştenire din faza precedentă. Piesa nu relevă nici un fel de alte detalii anatomice.

Din aceeaşi grupă a statuetelor de fază A-B este şi o statuetă pictată la Corlăteni, după canoanele cunoscute ale acestei faze (Pl. 8/3). E ruptă din vechime de la talie în sus. Pe învelişul alb-gălbui s-a pictat cu roşu zona taliei, feselor şi picioarelor, dungi şi linii într-o ordine bine stabilită de patru linii la talie, trei în zona coapselor şi două linii în zona genunchilor. Pentru a sublinia genunchii, spatele, abdomenul, s-au făcut perforaţii, înţepături, practică obişnuită pentru această fază. În zona genunchilor picioarele sunt uşor flexate.

A treia piesă (Pl. 8/1), provine de la Conceşti (Dealul Cloncului) şi este decorată de asemenea cu ajutorul picturii. Se păstrează doar partea inferioară a statuetei, picioarele, despărţite unul de altul pe ambele părţi printr-o şănţuire, pictate cu alb de la genunchi în jos şi cu dungi roşii şi albe în rest. Are genunchi uşor flexaţi şi este posibil ca această statuetă să fi fost de tip aşezat, după cum se observă în zona de ruptură.

Faza B

La statuetele aparţinând acestei faze, din colecţia Muzeului din judeţul Botoşani, se regăsesc trăsăturile considerate caracteristice, evidenţiindu-se modificarea tipului somatic al statuetelor feminine prin îngustarea şoldurilor şi alungirea lor, dându-le o alură fusiformă. Au o steatopigie mai puţin pronunţată, talia curbată, partea superioară relativ plată şi o mai mare diversitate din punct de vedere artistic, o libertate de expresie în modelare. Capul este discoidal, nasul „en bec d' oiseau", iar ochii şi urechile sunt reprezentate prin găuri. Se observă o modelare mai atentă ce are unele accente naturaliste (Berlescu,1964, 70; Schmidt, 1932, 64, Pl. 31/15, 32/1-2, 33/1-2; Dumitrescu, 1937, 15, 1979, 84), elemente de decor ce sugerează îmbrăcăminte, accesorii, podoabe. Majoritatea reprezentării antropomorfe din faza B folosesc tehnica ronde-bosse.

Pasta folosită pentru modelarea acestor statuete este de o calitate mai bună, din cea folosită la vasele pictate. Au fost supuse unei arderi oxidante, puternice, au o culoare roşie-cărămizie, acoperite cu un strat de lut fin, finisate îngrijit.

Pictura este utilizată pentru sublinierea unor detalii anatomice sau pentru a reda unele piese de îmbrăcăminte, încălţăminte.

La statuetele ultimei faze a culturii Cucuteni întâlnim diverse modalităţi de reprezentare artistică a corpului uman.

www.cimec.ro

Găsim din punct de vedere poziţional statuete verticale (Pl. 9/1, 2, 5; 10/1, 2, 5; 11/1, 2; 12/1, 3, 4; 13/2, 3; 16/1, 3, 4), şezânde (Pl. 9/4; 10/3; 11/5) şi semişezânde (Pl. 14/1). Ca manieră stilistică de modelare deosebim trei tipuri de statuete: stilizate, schematice şi realiste.

În această ultimă fază a culturii laba piciorului e reprezentată în diverse moduri: cu talpa dreaptă, cu vârf şi călcâi, având laba piciorului îngustată (Pl. 10/5; 14/4), cu laba piciorului îndoită, sugerată doar (Pl. 12/1; 14/1), sub forma unui vârf conic (Pl. 9/1; 10/3; 12/4; 16/1,4), cu baza discoidală (Pl. 10/2; 13/2), şi chiar o încercare de redare realistă a tălpii (Pl. 12/2).

Din varianta statuetelor în poziţie verticală este o statuetă inedită (Pl. 13/2) care se termină în zona genunchilor (modalitate neîntâlnită până la această figurină). Are o bază circulară ce-i asigură stabilitatea şi verticalitatea pe care se observă un imprimeu de ţesătură subţire. Şoldurile sunt subliniate prin şănţuire pe cele două feţe ale piesei. Lipseşte partea de la talie în sus, are pântecul reliefat, străpuns ca şi amorsele laterale de deasupra şoldurilor.

Tot de tip vertical este o statuetă ce provine de la Dumeni (Pl. 16/1). Este întreagă, elongată, cu talia zveltă, cu bazinul şi şoldurile înguste, sânii marcaţi cu ajutorul a două pastile. Capul se prezintă după modelul devenit clasic al statuetelor din faza B, discoidal, cu două orificii de o parte şi de alta a nasului ce este sub formă de creastă. Pubisul, zona îngvinală, sunt redate prin câte două incizii paralele spre stânga şi spre dreapta ce tind să formeze în partea de jos un unghi. Pântecul este uşor reliefat. Partea inferioară a picioarelor este modelată sub forma unui vârf conic.

În aceeaşi manieră este modelată o statuetă ce provine de la Săveni (Pl. 12/1). Capul discoidal este împărţit în doi lobi de o nervură mediană-nasul. Fiecare lob este străpuns de câte două găuri mari şi două mici. „Amorsele" reprezentând mâinile sunt şi ele străpunse. La baza gâtului este sugerat un colier sau chiar clavicule prin modelare. Triunghiul pubian este sugerat prin incizii, picioarele fiind demarcate tot printr-o incizie uşoară pe faţa superioară. Zona de sub genunchi este subliniată printr-o uşoară denivelare, puţin oblică. Capătul inferior se termină printr-o labă mică de picior.

Din categoria statuetelor aşezate (care sunt şi cele mai puţine) se distinge o statuetă masculină la Dumeni (Pl. 14/1). În maniera de modelare a acesteia se observă un progres evident, aceasta fiind redată naturalist. Îi lipseşte corpul de la talie în sus. Picioarele sunt îndoite de la genunchi în jos, proporţionate, depărtate unul de altul fiind lipite doar în zona de la genunchi în jos. Labele picioarelor sunt de dimensiuni mici comparativ cu corpul, cu vârfurile ascuţite şi îndoite. Oasele bazinului ce străpung pielea parcă, sugerează o persoană subponderală. Sexul este de asemenea minuţios modelat plastic, redat realist.

Accente naturaliste se observă şi la alte statuete. Astfel, la un fragment ce redă un picior până la genunchi, laba piciorului este modelată având degetul mare mai lung decât celelalte (Pl. 12/2). De asemenea tot un element naturalist este reprezentarea nărilor la o

www.cimec.ro

statuetă ce provine de la Săveni (Poiana Bodesii), deşi figurina se incadrează în rândul celor stilizate (Pl. 10/1). Apoi la un fragment de mână (braţ şi antebraţ) muşchii sunt reliefaţi cu atenţie (Pl. 10/4). La o altă statuetă fragmentară de la Săveni, genunchii sunt bine precizaţi Pl. 15/2), iar pe un alt fragment , pe părţile laterale ale piciorului unic, se evidenţiază cele două maleole de la gleznă (Pl. 9/2).

În ceea ce priveşte elementele de decor întâlnite pe statuetele din această fază, în colecţia muzeului nostru, observăm că incizia mai este utilizată doar pentru sublinierea unor detalii anatomice (Pl. 10/1; 11/1; 12/1,3; 16/1). Pictura este folosită spre a reda în mod realist unele detalii privitoare la podoabe, veşminte, îmbrăcăminte, având o importanţă sporită în faza A-B şi B faţă de faza A.

Cercetătorul ieşean Dan Monah face o subliniere importantă referitoare la cultura Cucuteni-Tripolie precum că: „Nici o altă civilizaţie preistorică europeană, cu excepţia culturii Cucuteni-Tripolie nu dispune de documentaţie atât de bogată şi variată care să acopere complet domeniul portului" (Monah, 1997, 195).

Interesant ni se pare un fragment de la o statuetă feminină-partea inferioară, un picior unic (Pl. 13/1), ce ne furnizează câteva date realiste privitoare la îmbrăcăminte, care astfel confirmă reprezentările feminine pictate pe vase, de la Brânzeni III, Costeşti IV, Vâhvatinsk (Marchevich, 1981, 156, fig. 59/1,2; 72/1, 2, 3, 4; 88/5-12; fig.103/1-2).

Pe statueta amintită, în partea superioara a fragmentului în cauză, distingem pictat cu brun pe roşu (culoarea statuetei), pe partea de jos a unei rochii extravagante ce are prins în faţă, de un motiv ornamental, patru fire de şnur ce pleacă în laterale ce se unesc la spate, grupându-se două câte două, ultimul fir rămânând singular. Pe partea de sus a pulpei piciorului se mai observă un alt motiv decorativ ce reprezintă mici franjuri, după care urmează o dungă, fir, de care probabil erau prinşi mici franjuri. Piciorul este încălţat într-o cizmuliţă scurtă, mulată, pictată cu brun şi pentru care sunt analogii în zona estică a culturii Cucuteni-Tripolie, la Koszylowce(Hadaczec, 1915, XXLIII, Pogoşeva, 1985, 203; Comşa; 1989, 356). Câteva urme de decor, franjuri lungi de la rochie aflăm şi pe un alt fragment de statuetă cu picior unic (Pl. 9/2).

Pe o figurină întreagă, arsă la roşu, ce are doar sânul drept (aşa a fost concepută) se redă cu ajutorul picturii un colier la gât, triunghiul sexual şi o linie neagră în zona genunchilor (Pl. 9/1).

Un fragment, jumătatea superioară a unei statuete de la Dumeni (Pl. 15/1), de culoare roşie (prin ardere) este decorată cu dungi de culoare brună, dispuse în unghiuri cu vârful în sus, pe ambele feţe. Are analogii perfecte cu statueta de la Ghelăieşti (ca de altfel întregul grup de figurine descoperite la Dumeni (Cucoş, 1970, 101-114; 1973, 212).

Acest mod de decorare a statuetelor cu pictură, este tipic pentru etapele târzii ale culturii Cucuteni, iar utilizarea ei în ideea unor redări realiste a unor podoabe sau piese vestimentare se întâlneşte cu precădere în zona estică a arealului culturii Cucuteni-Tripolie (Monah, 1997, 125).

www.cimec.ro

Adăugăm la numărul redus de statuete ce au reprezentată starea de graviditate, o ipostază a Marii Zeițe, atotcreatoarea vieții, o figurină ce provine din zona Săveni (Pl. 16/2), fără a cunoaşte însă punctul în care a fost descoperită.

Puținătatea acestor figurine se explică şi prin folosirea acestora în scopuri magice, legate de fertilitate, cu semnificații profunde în viața comunității cucuteniene (Mateescu, Voinescu, 1982, 47).

Această statuetă fragmentară, foarte asemănătoare cu piesa descoperită la Sofievka II (Pogoševa, 1983, 96; 1985, 231). Are abdomenul proeminent, sânii lăsați, dovadă a unei maternități repetate, spatele drept, nearcuit, umerii sunt sub forma unor „amorse" în unghi drept, gâtul gros, puternic, partea de jos a coloanei vertebrale reliefată. Pasta e aleasă cu grijă, densă, de calitate, arsă uniform, la roşu. Fragmentarea acestei statuete nu ne permite alte detalieri.

În cadrul aceleiaşi reprezentări a maternității este o statuetă cu cavitate abdominală (Pl. 11/1) care însă e insuficient de clară în ce priveşte notele definitorii, fiind fragmentară.

Statueta e din pastă densă, cenuşie, aspră, având nisip utilizat ca degresant, arsă secundar. Este de tip vertical, cu şoldurile înguste, picioarele lipite. Are reprezentate pe aceeaşi parte atât sexul feminin cât şi fesele, fapt cel puțin neobişnuit. Cavitatea abdominală se observă cu ochiul liber, din ruptură, dar şi prin pipăit, zona cavității respective fiind mai netedă comparativ cu rupturile laterale. În zona abdomenului, pe partea stângă, se vede în profil o zonă mai proeminentă ce ar putea sugera graviditatea. Starea fragmentară a statuetei nu permite mai multe aprecieri.

Amintim printre piesele interesante şi o statuetă masculină a cărei proveniență nu o cunoaştem şi care poate fi încadrată în faza B a culturii (Pl. 16/5). Aceasta are urme de pictură neagră, decorul prezentându-se sub forma unor diagonale pe linia torsului ce pleacă de umărul drept spre şoldul stâng şi se răsfiră în trei pe spate (un desen nu foarte riguros). De asemenea se observă pe ambele fețe o linie incizată. Brațele modelate schematic, se prezintă sub forma unor prelungiri ale umerilor ce fac unghi drept cu gâtul.

În final vom prezenta o figurină ce provine de la Mândreşti, comuna Ungureni (Pl. 14/3) pe care o încadrăm într-o etapă post-Cucuteni (Horodiştea-Erbiceni), ce-şi are originea în fondul cultural al ultimelor subfaze cucuteniene (Dergacev, 1980, 183 fig. 13), fapt ce explică continuitatea elementelor cucuteniene în cadrul culturilor de la începutul perioadei de tranziție.

Figurina e realizată din pastă de bună calitate. Brațele sunt prezentate sub forma cunoscutelor „amorse", bustul e îndoit în față (caracteristică pieselor post-Cucuteni), picioarele sunt demarcate prin şănțuire doar în spate şi sunt îndoite de la genunchi.

Statuetele din colecția Muzeului Județean Botoşani, prin varietatea, particularitățile lor, oferă date noi, interesante, din viața comunității Cucuteni-Tripolie, cu accent pe credințele magico-religioase.

www.cimec.ro

BIBLIOGRAFIE

APROTOSOAIE **1979** APROTOSOAIE Filaret, *Câteva noi puncte arheologice descoperite în zona Săvenilor şi în împrejurimi*, în Hierasus,1979, p.121-129.

BERLESCU **1964** BERLESCU Natalia, *Plastica cucuteniană din vechile colecţii ale Muzeului de Istorie a Moldovei*, în Arh. Mold. II-III, p. 67-104.

BIBIKOV **1949** BIBIKOV S. N., *Boselenie Luka-Vrubleveckaja i ego znacenie dija isorii rannezemledel'českikh plemen Juga SSSR*, în SA, XI, 1949, p. 206 şi urm.

1953 *Poselenia Luka – Vrubleveckaja na Dnestree*, în MIA, p . 38

ČERNYŠ **1982** ČERNYŠ E. K., *Eneolit pravobereznoi Ukrainî i Moldovii, în Eneolit SSSR*, p.165-320.

COMŞA **1989** COMŞA Eugen, *Unele date despre îmbrăcămintea din epoca neolitică pe teritoriul Moldovei*, în Hierasus, VII-VIII, p. 39-56.

CRÂŞMARU **1977** CRÂŞMARU Aristotel, *Drăguşeni, contribuţii la o monografie arheologică, Botoşani.*

CUCOŞ **1970** CUCOŞ Ştefan, *Reprezentări antropomorfe în decorul pictat cucutenian de la Ghelăieşti*, în Memoria Antiquitatis 2, p.101-114.

1973 *Un complex ritual descoperit la Ghelăieşti, jud. Neamţ*, în SCIV, 24, 2, p. 212.

1999 *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, Piatra Neamţ.

DERGACEV **1980** DERGACEV V. A. *Pamjatniki pozdnego Tripol'ja, Chişinău*, p. 183, fig. 13.

DUMITRESCU **1927 - 1932** DUMITRESCU Hortensia, *La station préhistorique de Ruginoasa*, în Dacia, III-IV, p. 81-82.

1940 - 1944 *La station préhistorique de Horodiştea sur le Pruth*, în Dacia, IX-X, p. 127-133.

www.cimec.ro

DUMITRESCU **1934** DUMITRESCU Vladimir, *La plastique anthropomorphe en argile de la civilisation enéolique balacano-danubienne de type Gumelniţa*, în JPEK, 8, p. 49-72.

1937 *L'art préhitorique en Roumanie*, Bucureşti

1974 *Arta preistorică în România*, Bucureşti.

1978 *Arta culturii Cucuteni*, Bucureşti.

DUMITRESCU, DUMITRESCU, PETRESCU- DÂMBOVIŢA , GOSTAR **1954** DUMITRESCU Vl, DUMITRESCU H., PETRESCU-DÂMBOVIŢA M., GOSTAR N., *Hăbăşeşti, monografie arheologică*, Bucureşti p. 403 - 433.

DUMITROAIA **1987** DUMITROAIA Gh., *Plastica antropomorfă din aşezarea cucuteniană de la Răuceşti-Munteni, jud. Neamţ*, în Mem. Ant. XV-XVII, 1987, p. 28.

ELIADE **1957** ELIADE Mircea,*Mythes, ręves et mystčres*, Paris, p. 192-193.

1981 *Istoria credinţelor şi ideilor religioase, I, (de la epoca de piatră la misterele din Eleusis)*, Bucureşti p. 8, p. 41.

1992 *Tratat de istorie a religiilor*, Bucureşti.

HADACZEK **1915** HADACZEK Ch., *La colonie industrielle de Koszylowce de epoque énéolitique. Album des fouilles*, Léopol

KERNBACH **1989** KERNBACH Victor, *Dicţionar de mitologie generală*, Bucureşti.

MARCHEVICI **1982** MARCHEVICI Vsevolod, *Pozdnetripol'skie plemena Severnoj Moldavii*, Chişinău.

MARINESCU-BÂLCU **1974** MARINESCU-BÂLCU Silvia, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, Bucureşti.

1977 *Unele probleme ale plasticii antropomorfe neo-eneolitice din România şi relaţiile ei cu Mediterana Orientală*, în Pontica X, p. 37-43.

MATASĂ **1964** MATASĂ Constantin, *Aşezarea Cucuteni B de la Târgu-Ocna-Podei*, în Arh. Mold., II-III, p. 11-66.

www.cimec.ro

MATEESCU	**1983**	MATEESCU C. N., VOINESCU I., *Reprezentation of Pregnancy on certain Neolithic Clay Figurines on Lower and Middle Danube*, în Dacia, XXVI, 1-2, p. 47-58.
MONAH	**1997**	MONAH Dan, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Piatra-Neamț
MONAH, CUCOȘ	**1985**	MONAH Dan, CUCOȘ Ștefan, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași.
MONAH	**1992**	MONAH Felicia, *Amprente de plante descoperite în așezări eneolitice din Moldova*, în Arh. Mold., p. 185-186, 188.
MOVȘA	**1980**	MOVȘA T. G., *Novye dannye po ideologii tripol'sko-kukutenskih plemen, în Pervobytnaja arkheologija-poiski-i nachotnki*, Kiev.
NIȚU	**1977**	NIȚU Anton, *Continuitatea ceramicii pictate între culturile Cucuteni-Tripolie și Gorodsk-Usatovo (Horodiștea-Folteşti)* în C. I., VIII, p. 145-212.
PĂUNESCU, ȘADURSCHI, CHIRICA	**1975**	PĂUNESCU Alexandru, ȘADURSCHI Paul, CHIRICA Vasile, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, vol. I și II, București 1975.
PETRESCU–DÂMBOVIȚA	**1957**	PETRESCU – DÂMBOVIȚA Mircea, *Les principaux résultats des fouilles de Truşeşti*, în A.S.U.-Iași, III, 1-2, p. 1-22.
	1966	Cucuteni, București.
PETRESCU-DÂMBOVIȚA, FLORESCU, FLORESCU	**1962**	PETRESCU - DÂMBOVIȚA Mircea, FLORESCU Adrian, FLORESCU Marilena, *Șantierul arheologic Truşeşti*, în Materiale, VIII, p. 227-233.
	1999	*Truşeşti Monografie arheologică*, București-Iași.
POGOŽEVA	**1983**	POGOŽEVA A.P., *Antropomorfnaja Tripol'ja, Novosibirsk*
	1985	*Die Statuetten der Tripolie-Kultur, în Beiträge zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie*, 7.

www.cimec.ro

POPOVICI, SIMICIUC	**1979 - 1980**	POPOVICI D.N., SIMICIUC C., *Figurinele de lut din vechile colecţii ale muzeelor din judeţul Suceava*, în Suceava, VI-VII, p. 643-648.
POPOVICI, BUZDUGAN, ALEXOAIE	**1992**	POPOVICI D., BUZDUGAN C., ALEXOAIE I., *Aşezarea cucuteniană de la „Balta lui Ciobanu", comuna Roma, judeţul Botoşani*, în Cercetări arheologice, p. 12-28.
POPUŞOI	**1985 - 1986**	POPUŞOI Eugenia, *Plastica neolitică din colecţiile muzeului din Bârlad*, în A.M.M., p. 13-56.
RYBAKOV	**1965**	RYBAKOV B.A., *Kosmogonija i mitologija zemledel'cev eneolita*, în SA, 1şi 2.
SCHMIDT	**1932**	SCHMIDT Hubert, *Cucuteni in der oberen Moldau*, Rumänien, Berlin-Leipzig
URSULESCU, BATARIUC	**1986**	URSULESCU Nicolae, BATARIUC Victoria, *L'idole androgyne de Mihoveni*, în *La civilisation Cucuteni en contexte européen*, Iaşi, p. 309-312.
VUCOVIČ	**1972**	VUCOVIČ T.P., *Cult of the Goddes of Gravidity in the Neolithic Society of the Balkan Peninsula*, în Vran'skj Glasnik, VIII, p. 34 şi urm.

PLASTIQUE ANTROPOMORPHE CUCUTÉNIENNE DES COLLECTIONS DES MUSÉES DU DÉPARTEMENT DE BOTOŞANI

Résumé

Par rapport à d'autres musées de la Moldavie, les musées du département de Botoşani ont une collection peu mombreuse de statuettes et des figurines antropomorphes.

Les 71 objets qui constituent le point de départ de cet étude proviennent de divers établissements de Cucuteni – département de Botoşani et ils ont été occasionnellement découverts à travers les recheerches de surface effectuées par des habitants de l'endroit, par des professeurs d'histoire ou par des éléves, bien qu'ils ne forment pas une unité.

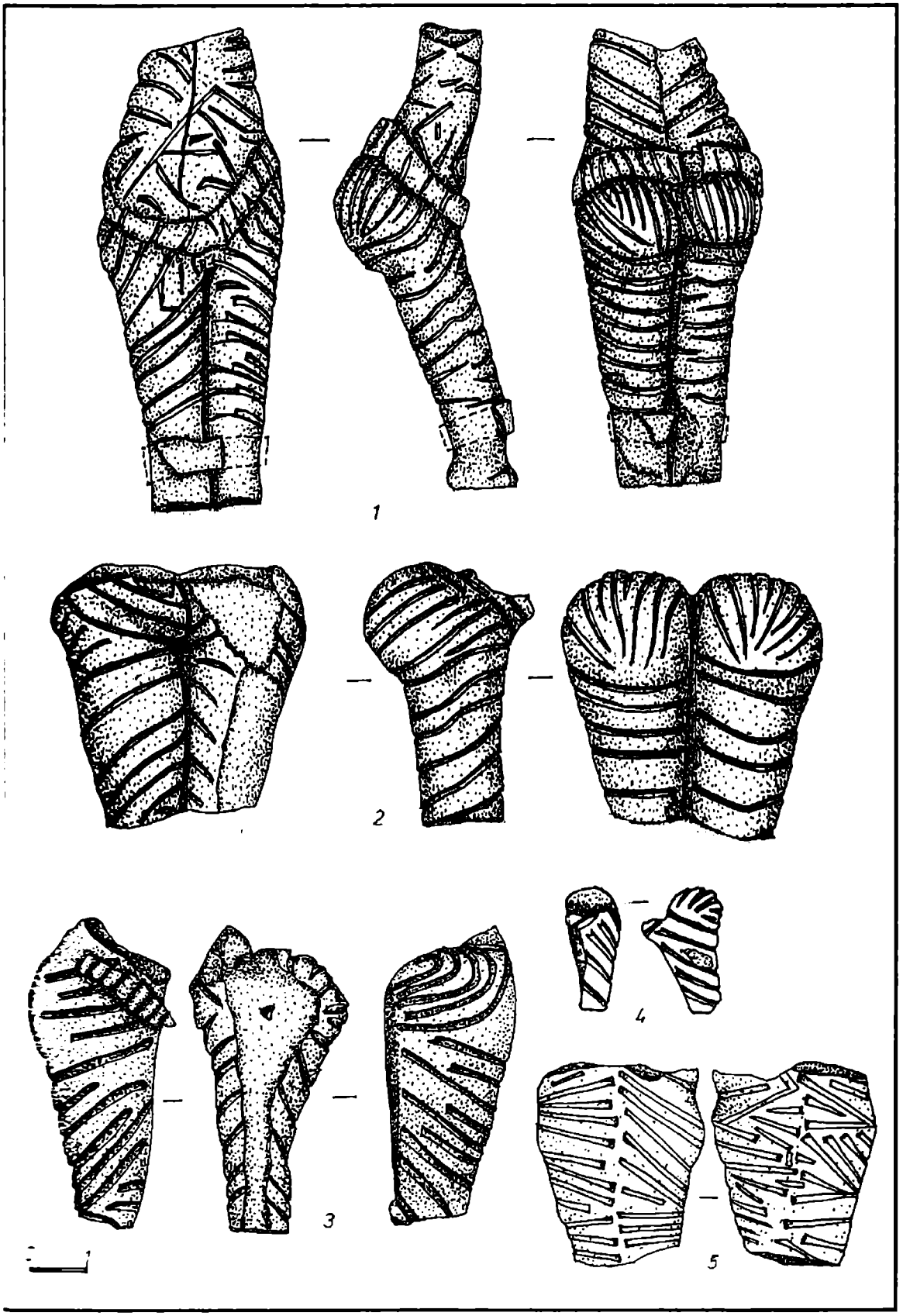
www.cimec.ro

Une partie des statuettes (qui apartiennent à toutes les trois phases de la culture Cucuteni – Tripolie) se distinguent par des éléments originaux, particuliers qui donnent une image de la diversité des formes d'expression dans la sphĕre de la vie religieuse et offrent à la fois des dates sur l'habillement, les parures et les accessoires employés à cette époque.

Les objets qui composent cette série ont été repartis en fonction de leurs caractéristiques selon des critéres typologiques et stylistiques en tenant compte de la chronologie.

Par leur variété et par leurs particularités les statuettes offrent de nouvelles dates intéressantes caractéristiques à la vie de la communauté de Cucuteni – Tripolie.

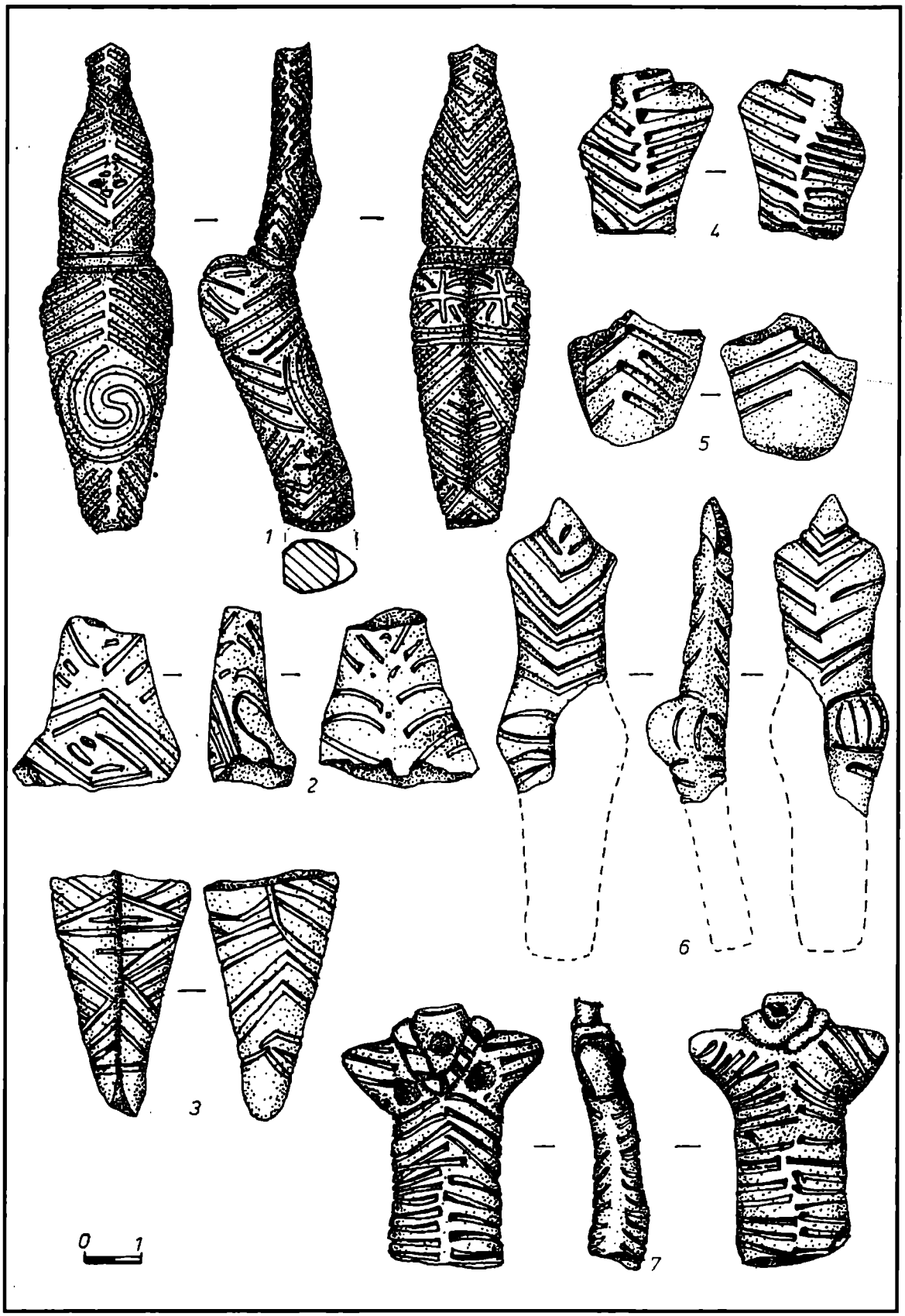
www.cimec.ro

PLANŞA 1

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1-2 locri necunoscute; 3-4 Strahotin, Dângeni (la Punte); 5 - loc necunoscut

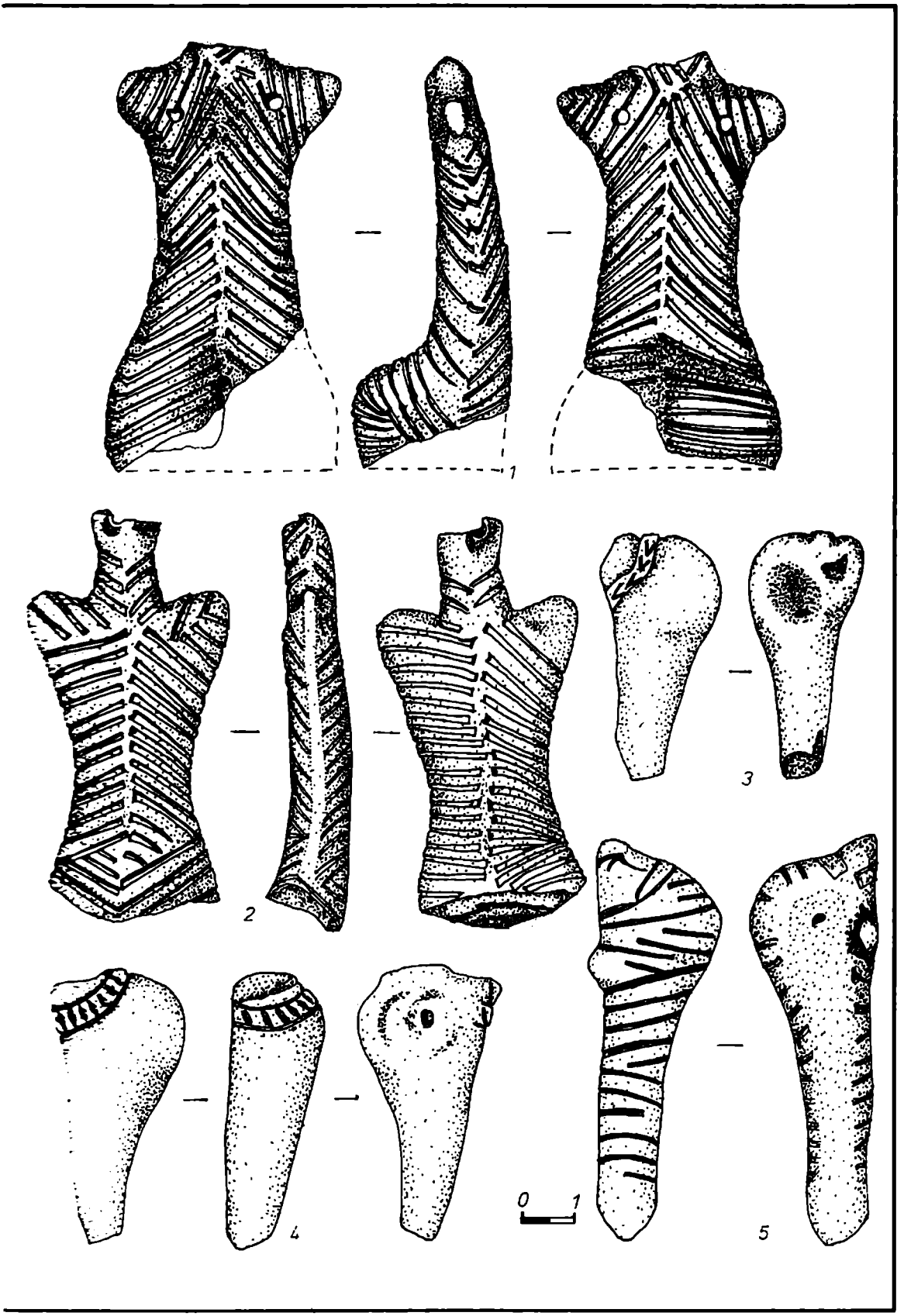
www.cimec.ro

PLANŞA 2

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1- Săveni; 2-6 locuri necunoscute; 7 - Truşeşti

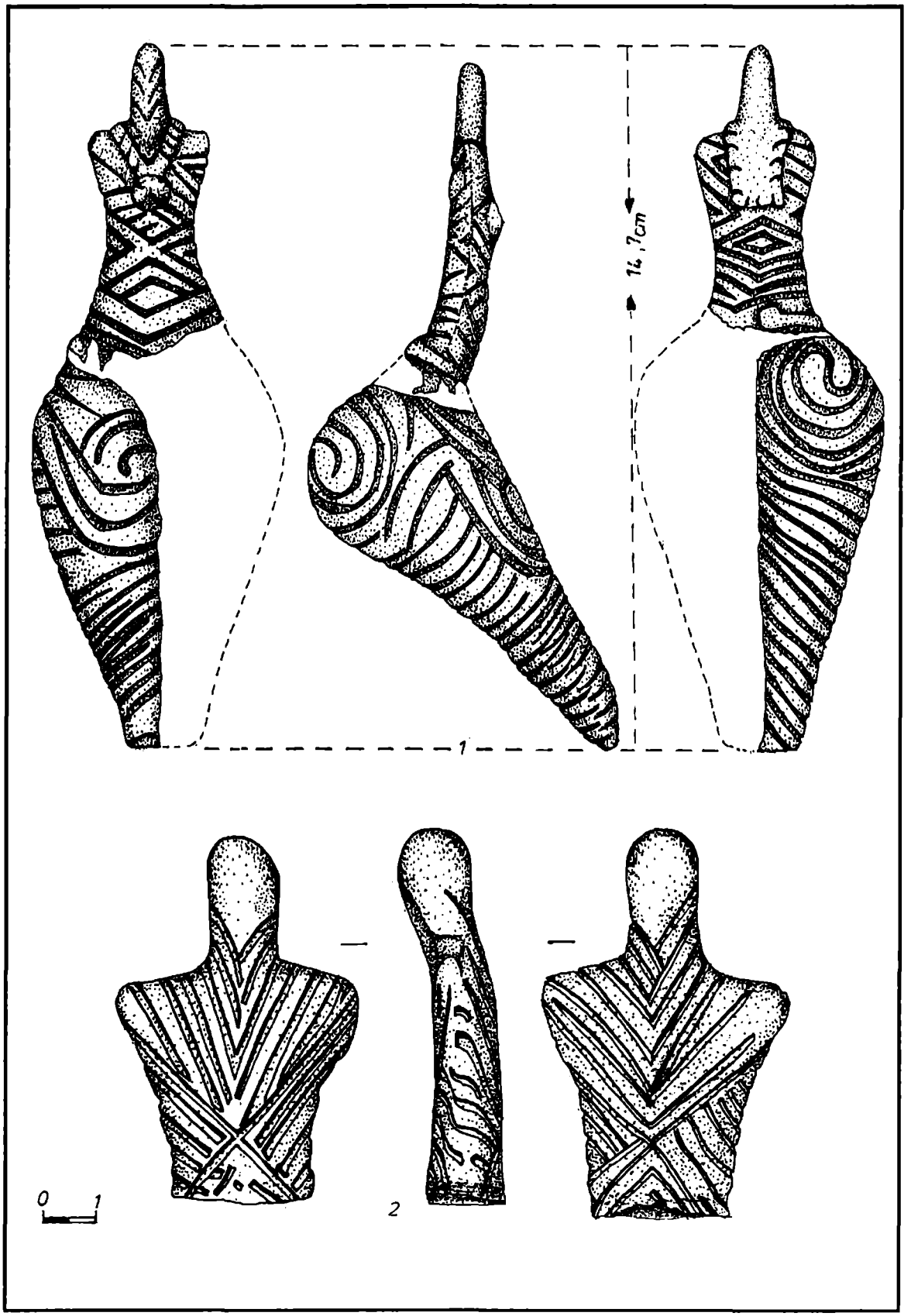
www.cimec.ro

PLANŞA 3

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1-5 locuri necunoscute

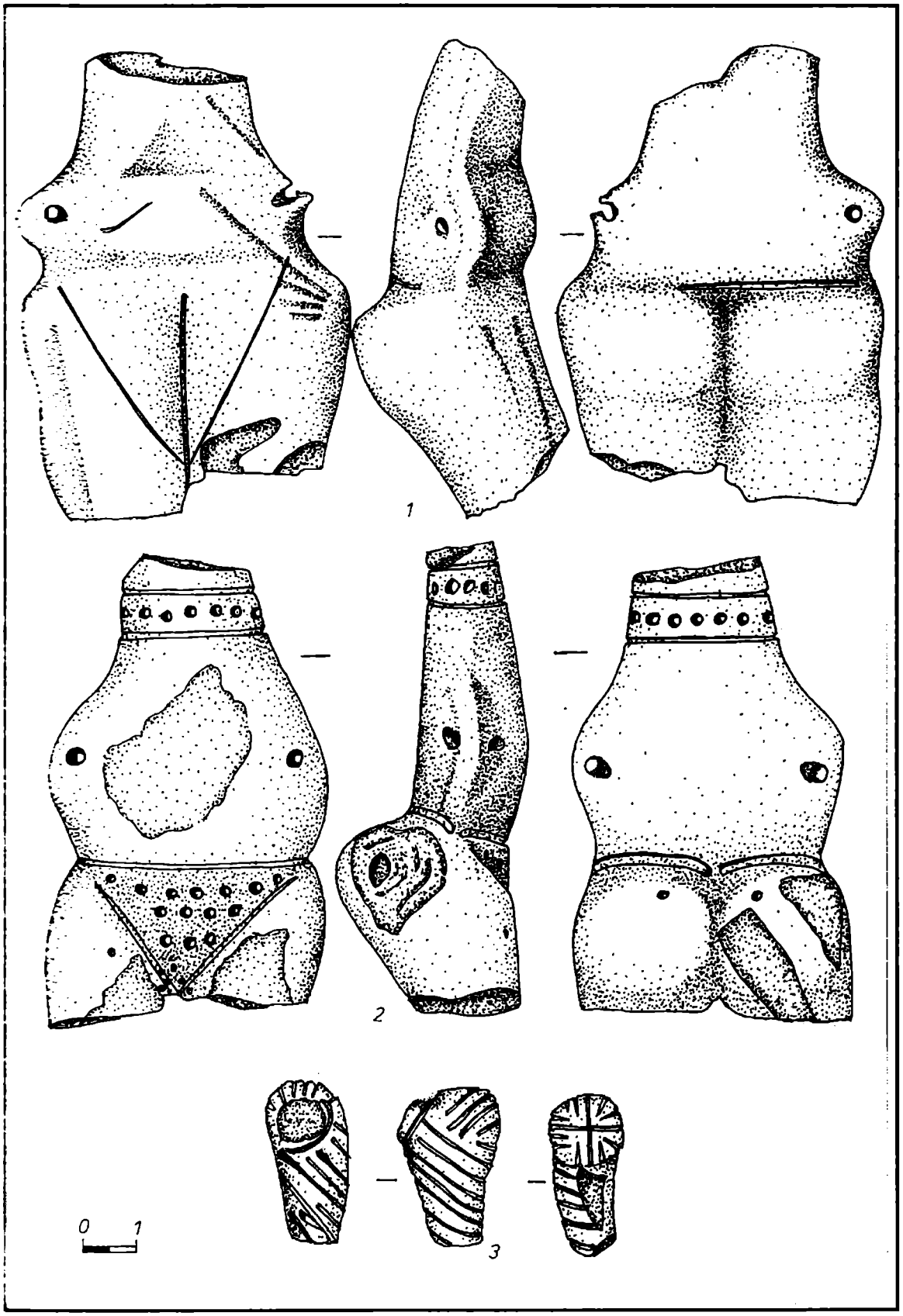
www.cimec.ro

PLANŞA 4

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1 - Dobârceni (Dealul Viei); 2 - loc necunoscut

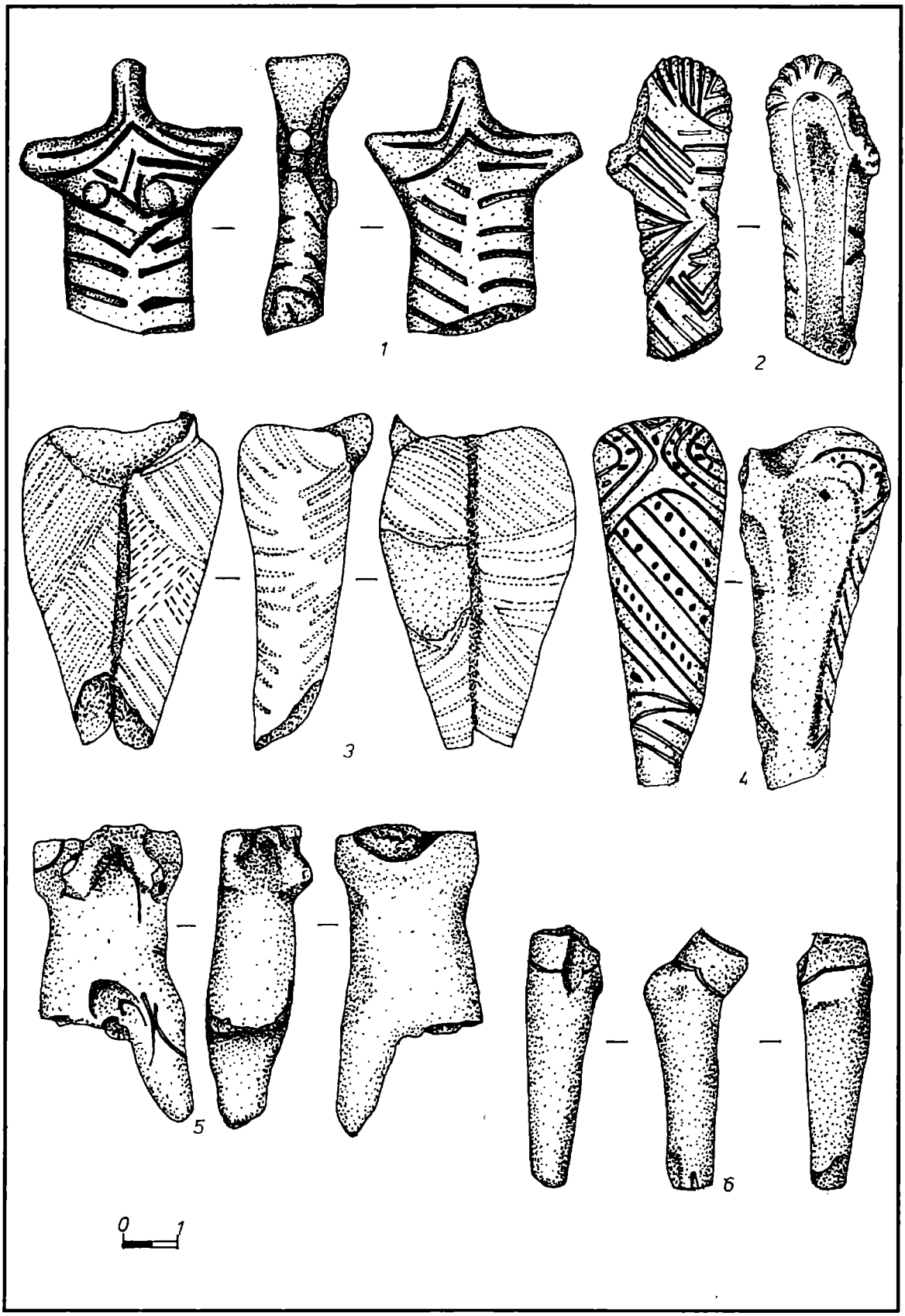
www.cimec.ro

PLANŞA 5

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1-2 Vlăsineşti (Moara Jorii); 3 - loc necunoscut

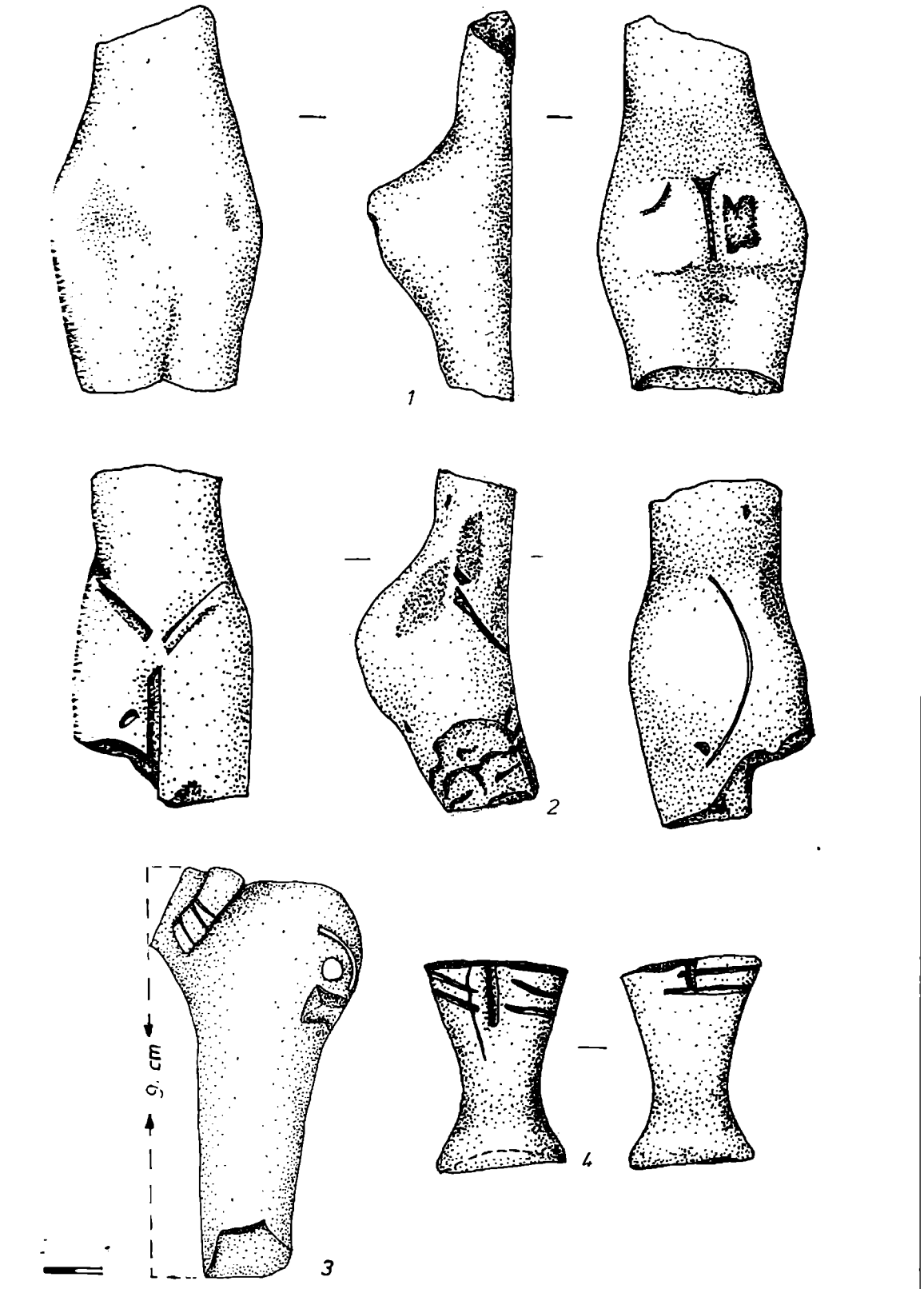
www.cimec.ro

PLANŞA 6

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1-3, 5-6 - locuri necunoscute;
4 - Dobârceni (Dealul Viei)

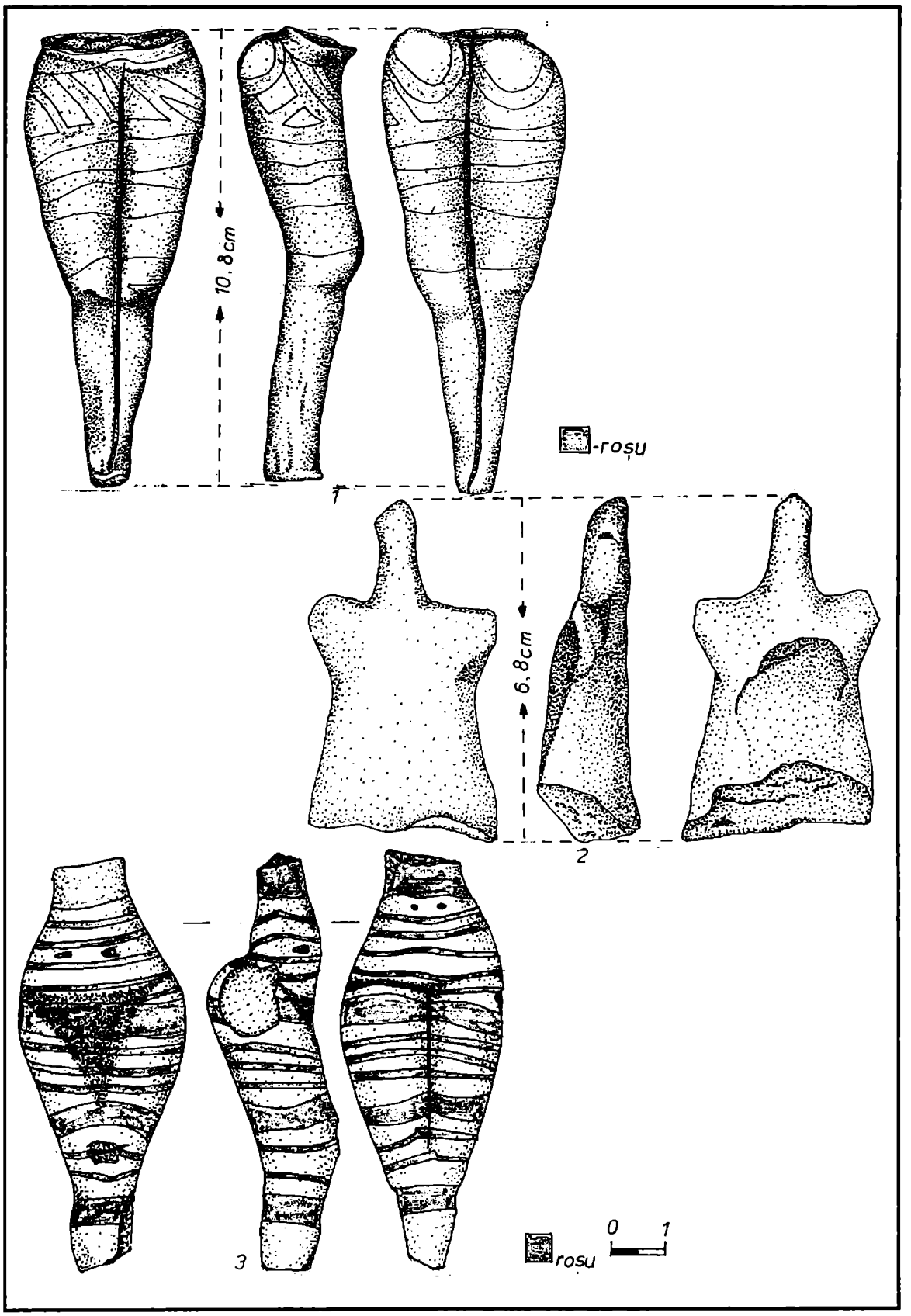
www.cimec.ro

PLANŞA 7

Statuete antropomorfe Cucuteni A: 1-4 - locuri necunoscute

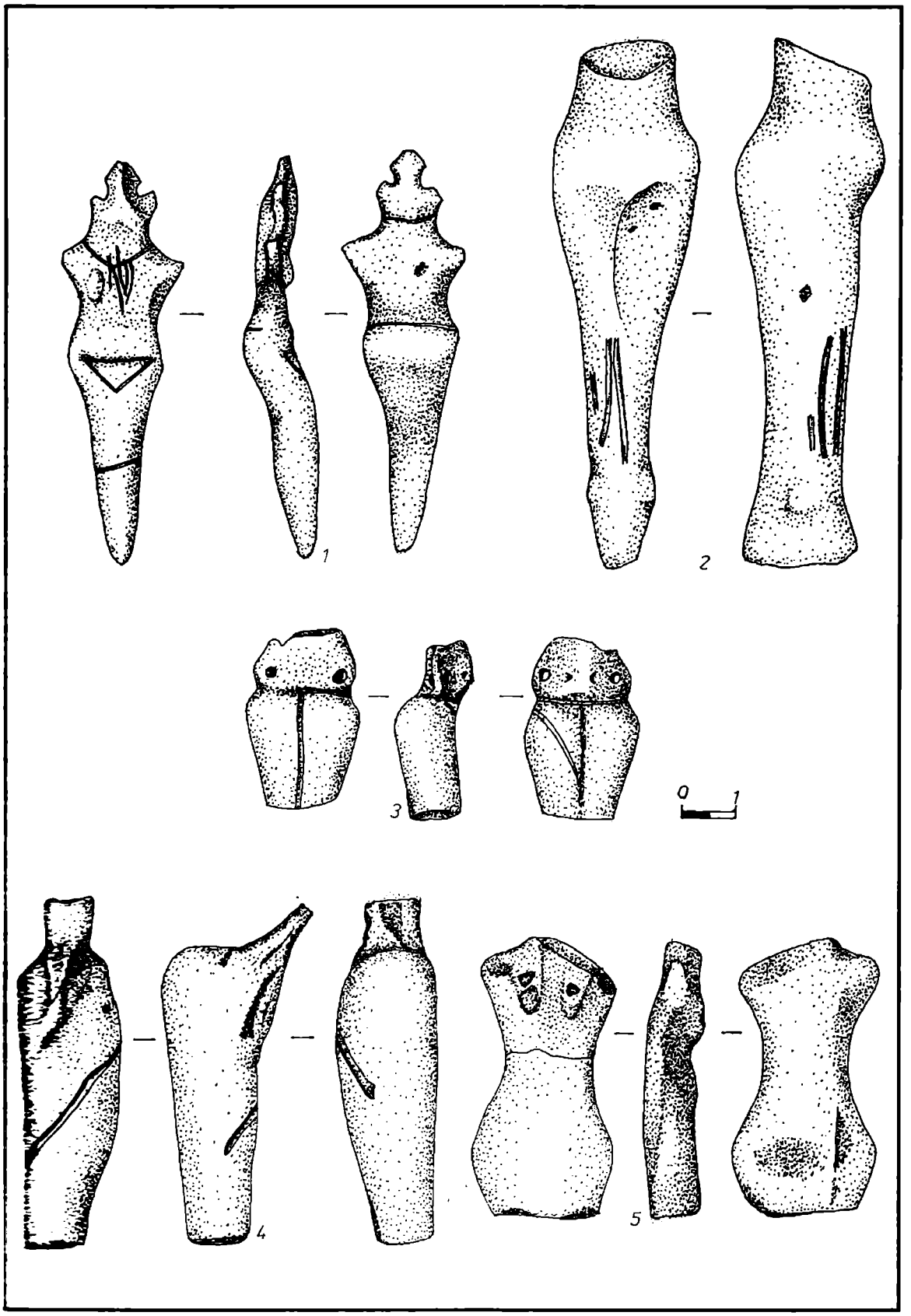
www.cimec.ro

PLANŞA 8

Statuete antropomorfe Cucuteni A-B: 1 - Concești (Dealul Cloncului); 2 - Vorniceni (Lutărie); 3 - Corlăteni (Pe Țarină)

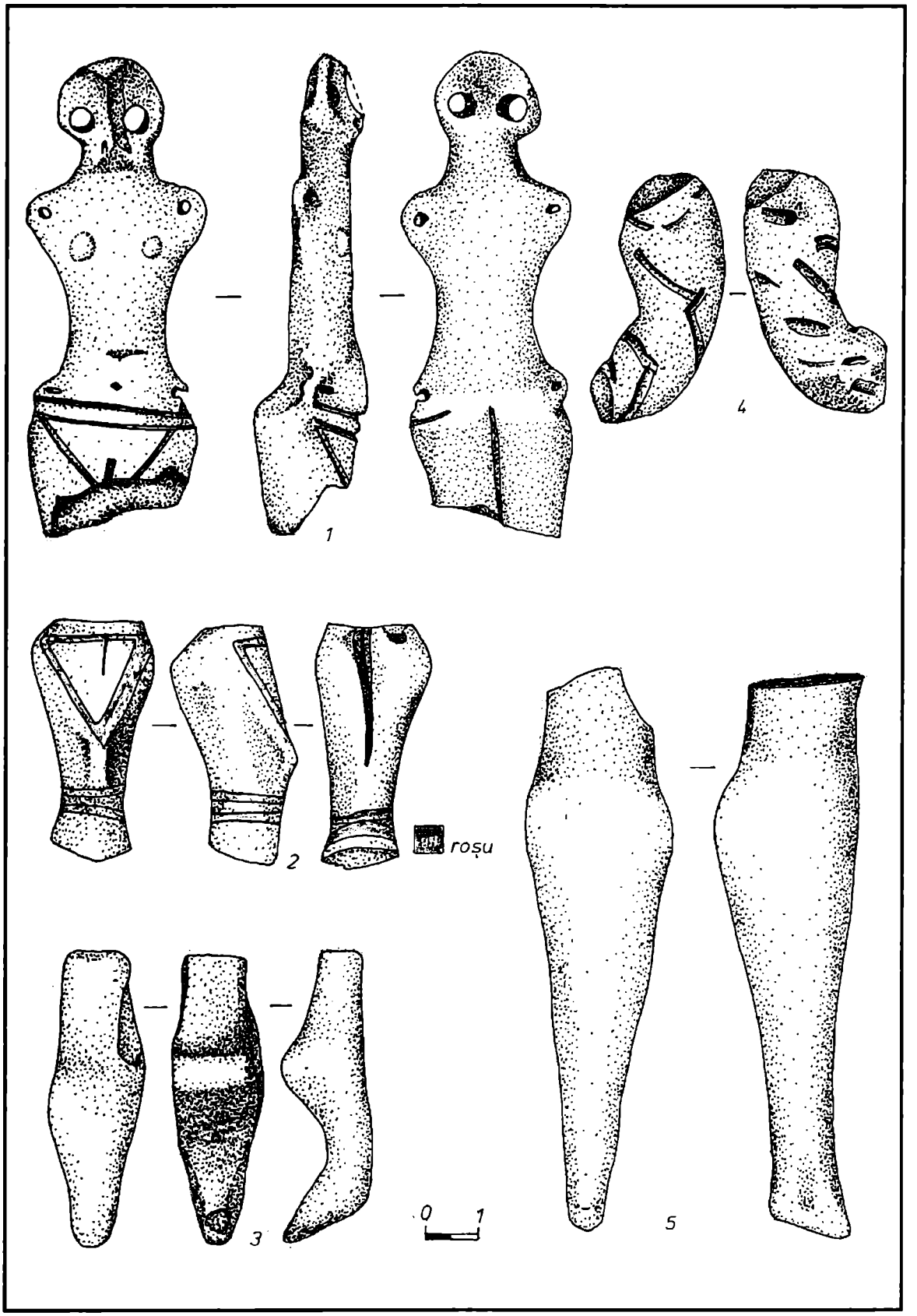
www.cimec.ro

PLANŞA 9

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1 - Dumeni (La Coropcaru); 3-6 - locuri necunoscute

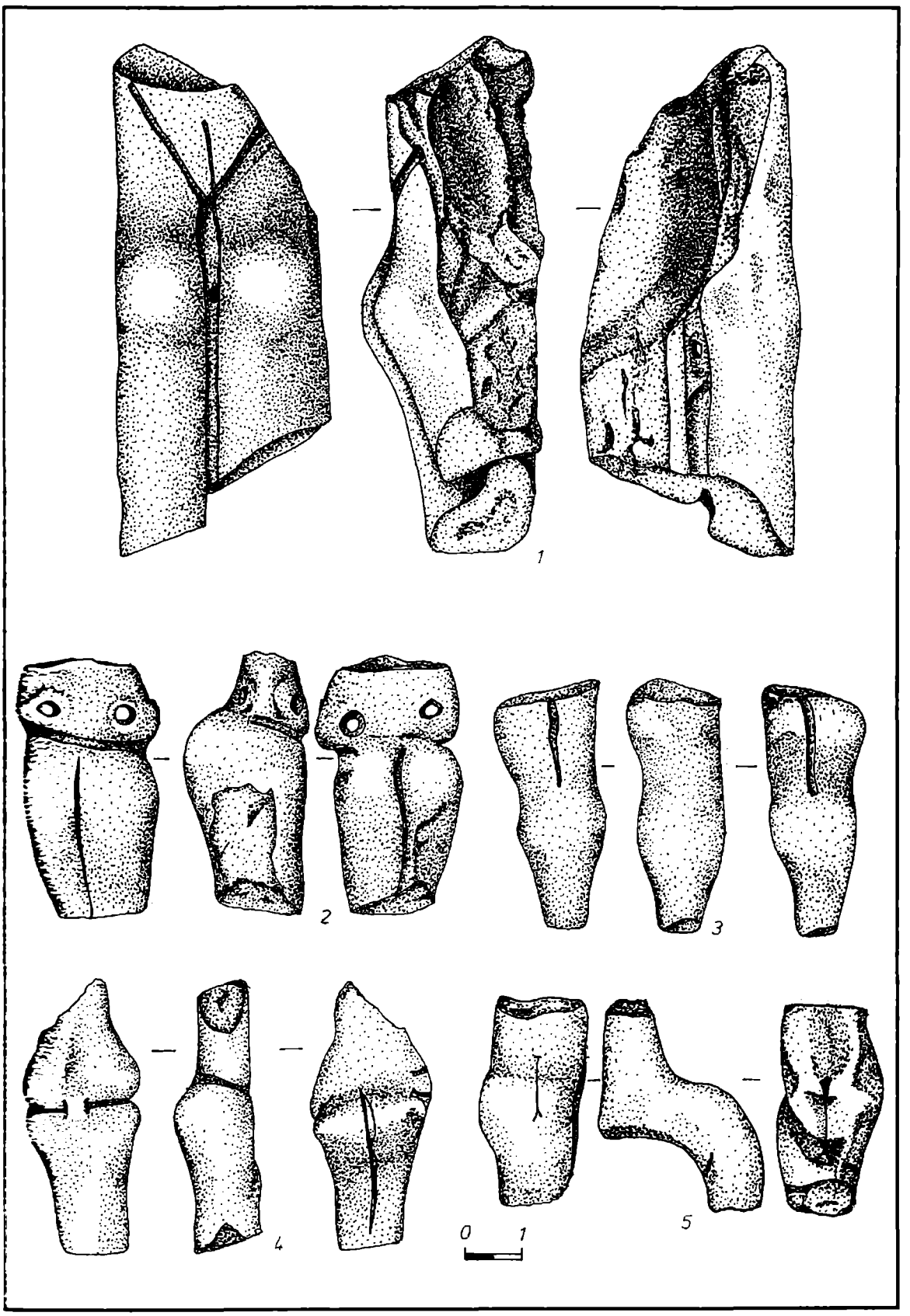
www.cimec.ro

PLANŞA 10

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1 - Săveni (Poiana Bodesii); 2-5 - locuri necunoscute

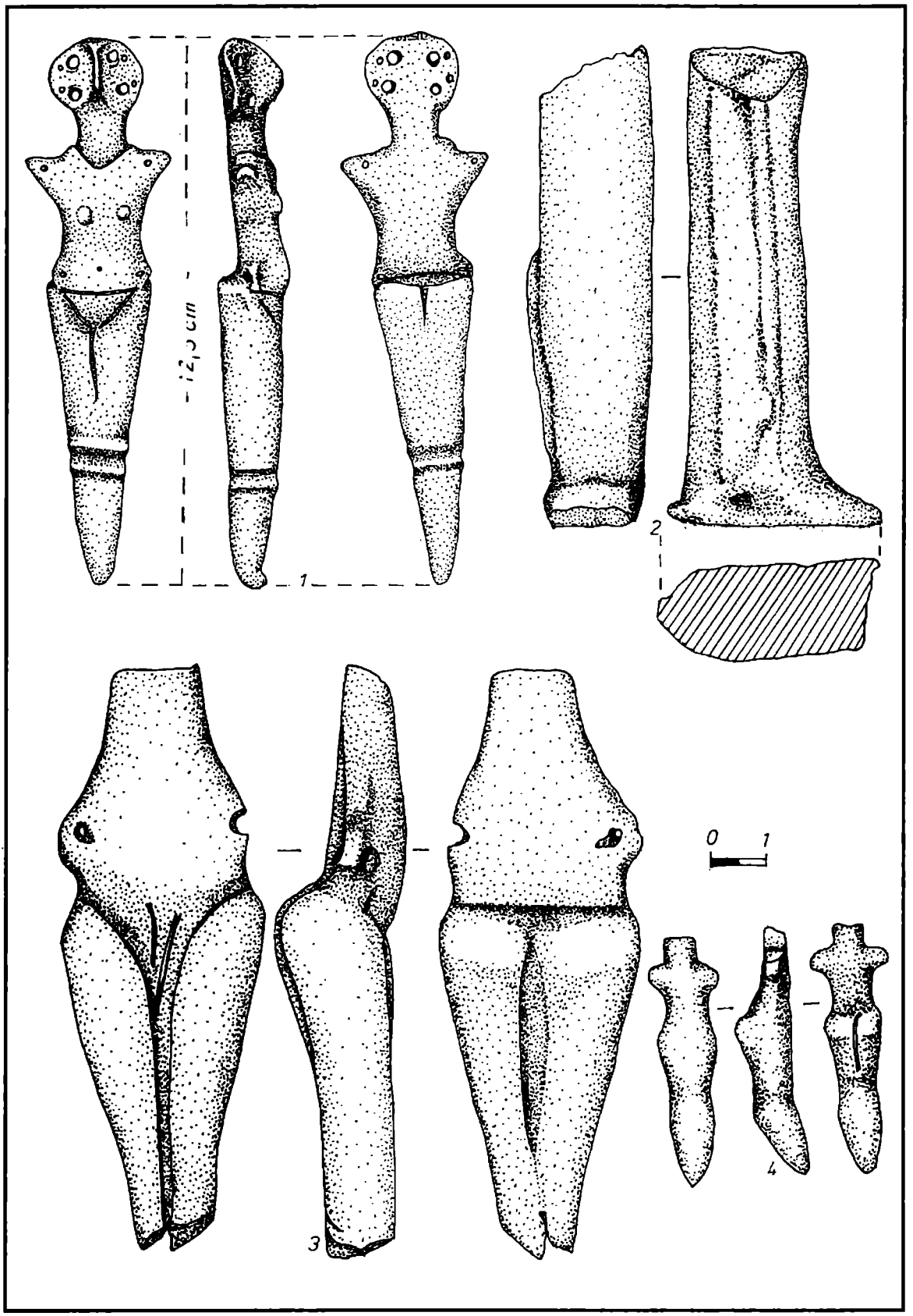
www.cimec.ro

PLANŞA 11

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1-5 - locuri necunoscute

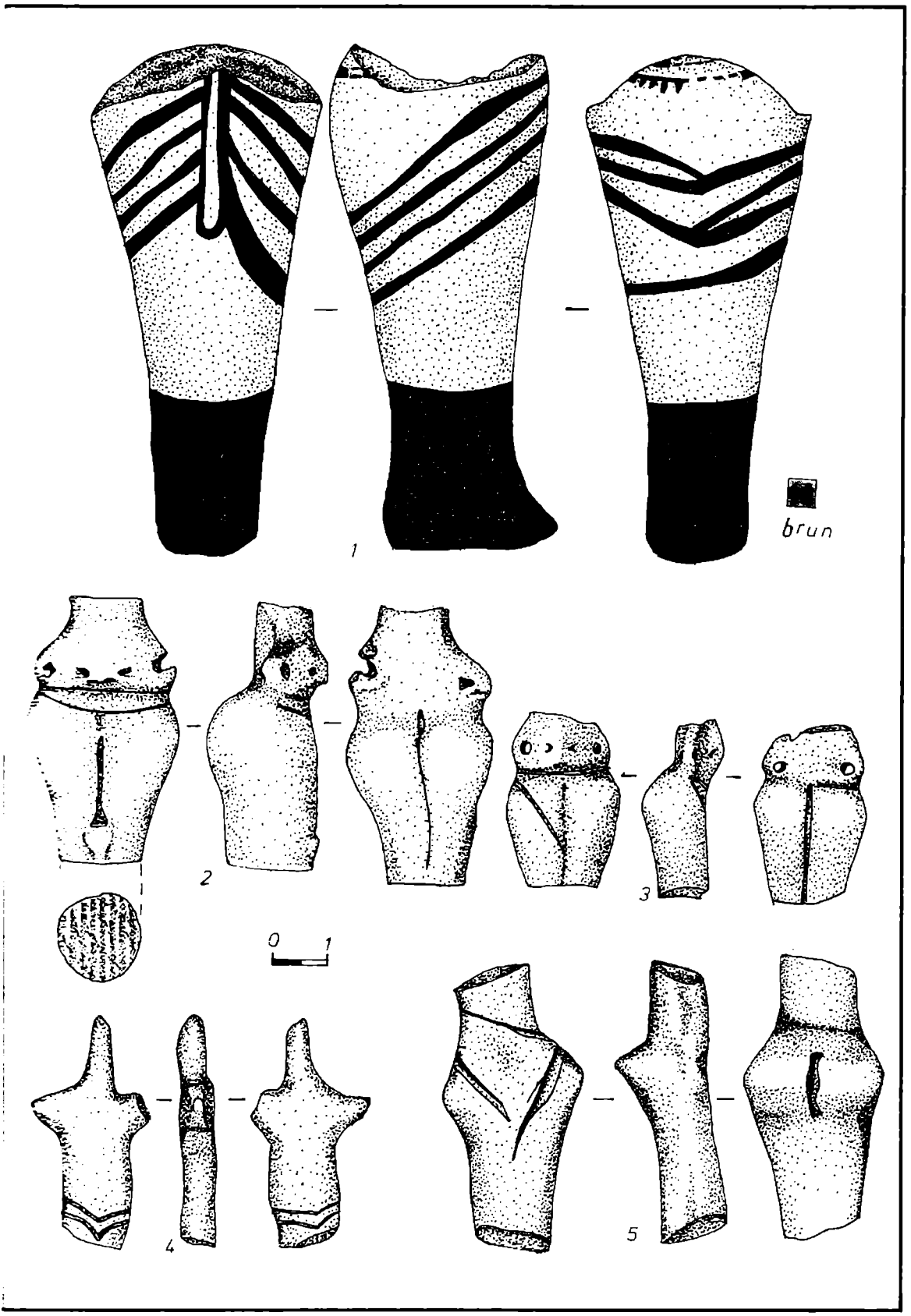
www.cimec.ro

PLANŞA 12

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1 - Săveni (Sat Nou); 2-3 - locuri necunoscute; 4 - Dumeni (La Coropcaru)

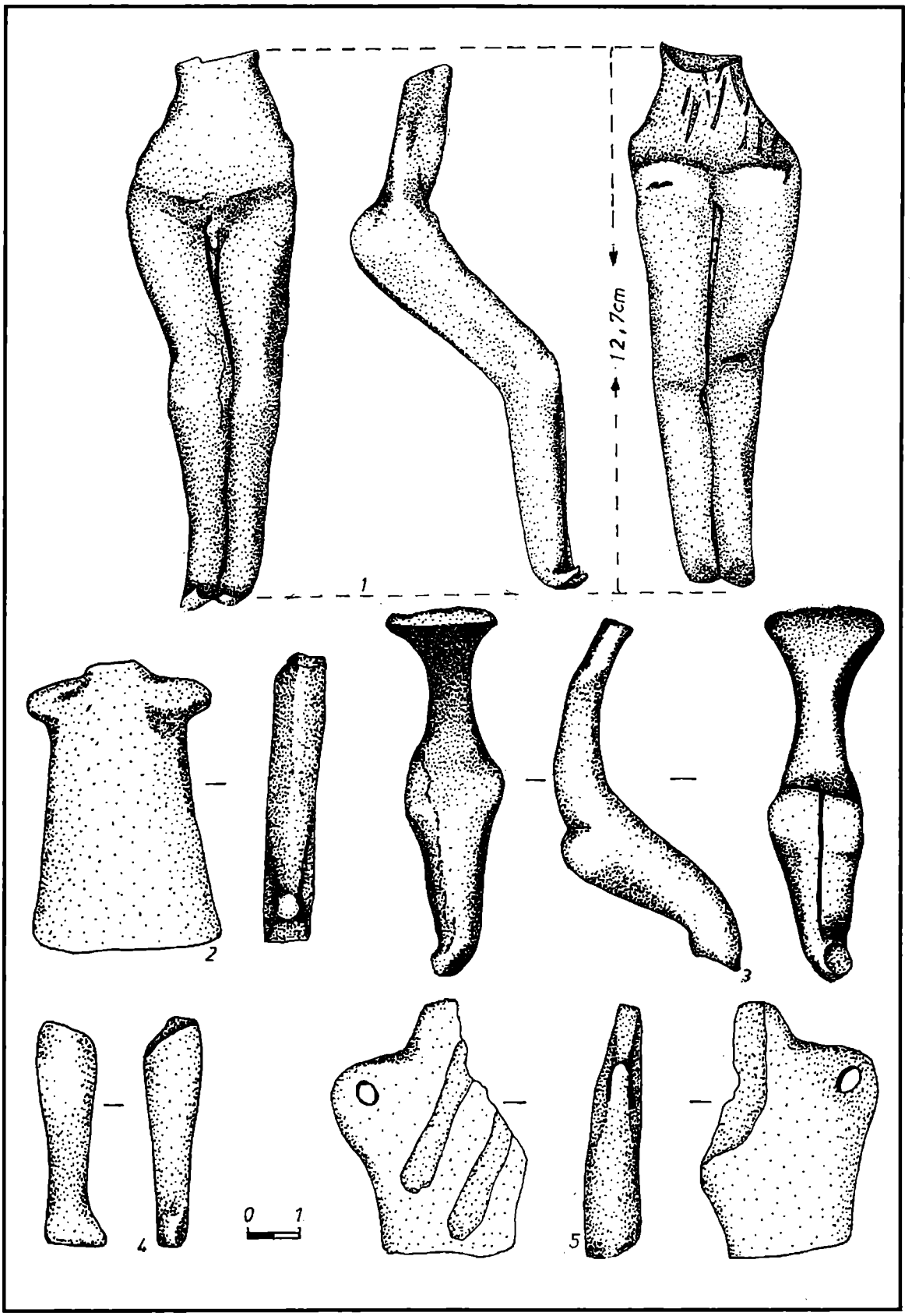
www.cimec.ro

PLANŞA 13

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1,5 Dumeni (La Coropcaru); 2-4 - locuri necunoscute

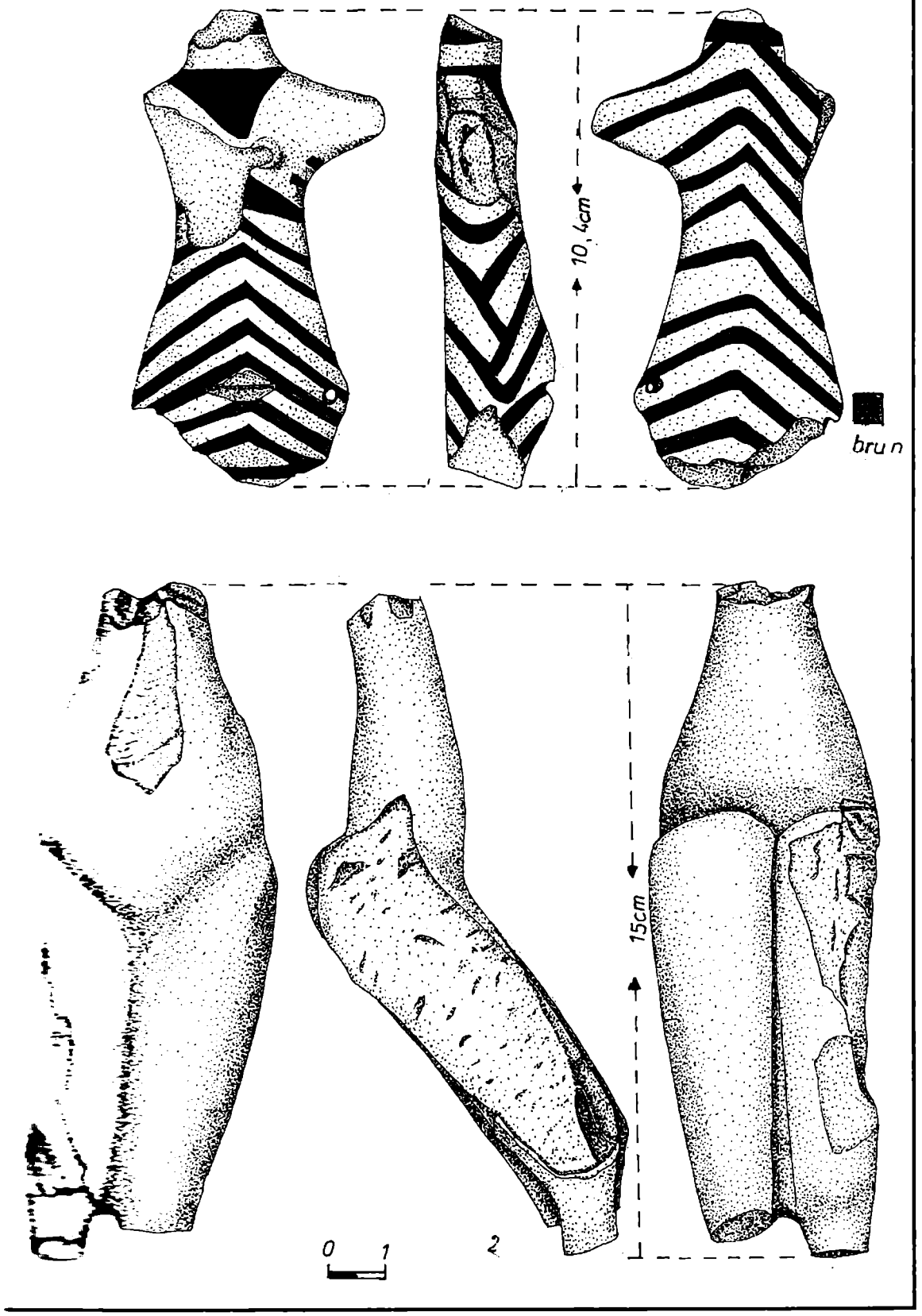
www.cimec.ro

PLANŞA 14

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1 - Dumeni (La Coropcaru); 2, 4, 5 - locuri necunoscute; 3 - Mândreşti

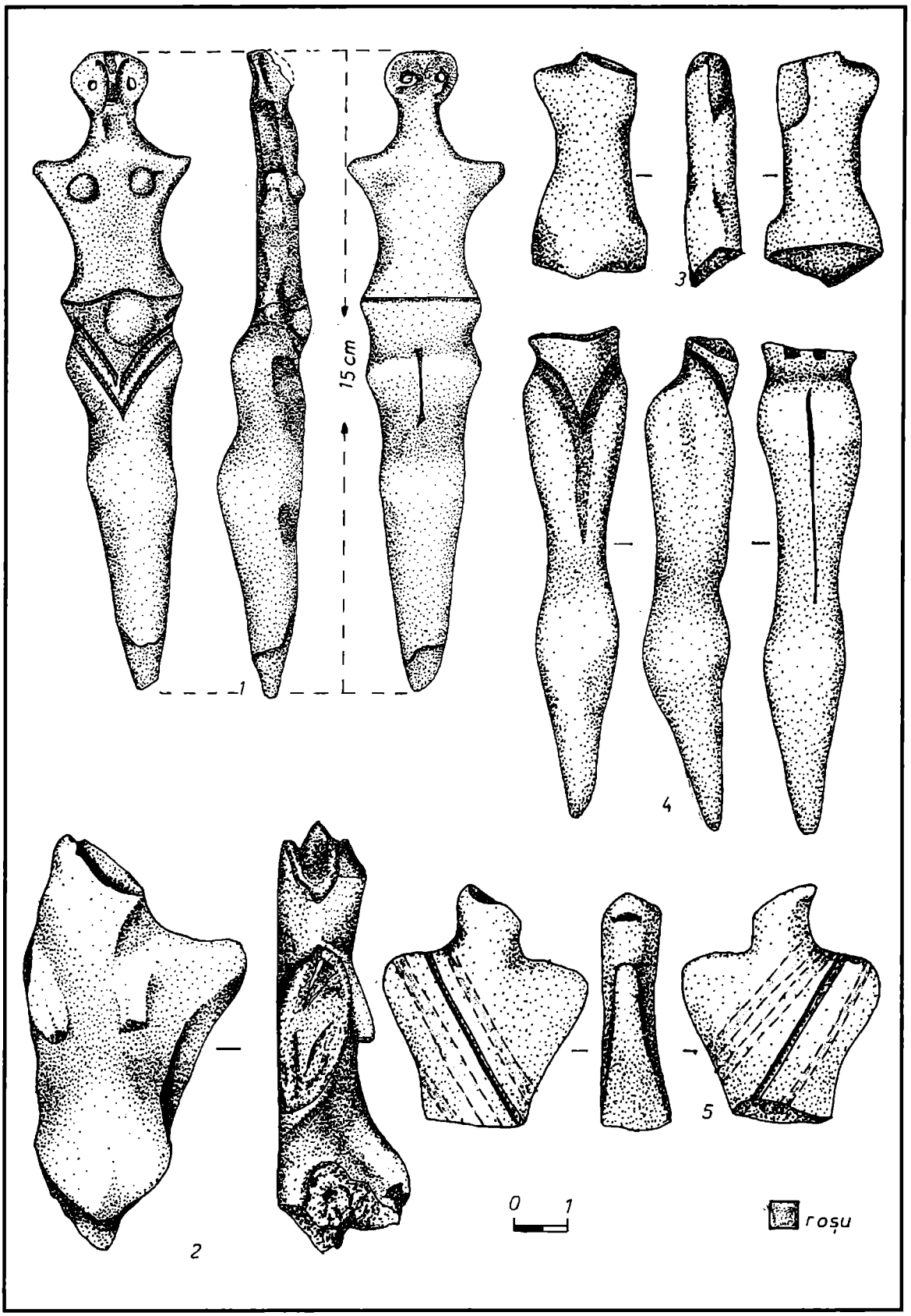
www.cimec.ro

PLANŞA 15

Figurine antropomorfe Cucuteni B: 1 - Dumeni (La Coropcaru); 2 - Săveni (Poiana Bodesii)

www.cimec.ro

PLANŞA 16

Statuete antropomorfe Cucuteni B: 1,4 - Dumeni (La Coropcaru); 2 - Săveni (Sat Nou); 3,5 - Locuri necunoscute

www.cimec.ro

NEW ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES OF THE CORLĂTENI-CHIŞINĂU CULTURE IN MIHĂLĂŞENI-BOTOŞANI*

CONSTANTIN ICONOMU,
OCTAVIAN LIVIU ŞOVAN

Though in the latest years several sites belonging to the Corlăteni-Chişinău Culture have been investigated and the main discoveries published, our knowledge of this period is still far from being satisfactory. As a result, any appearance of its elements, even in small quantity, contributes to the enrichment of the information heritage regarding the genesis and the evolution of the Corlăteni-Chişinău Culture.

In the period between 1983-1998, a large necropolis belonging to the Sântana de Mureş-Cernjachov Culture was systematically investigated. The necropolis was located on the plain of the Başeu River, in the Mihălăşeni Village, Botoşani District. Besides the over 520 inhumation and cremation graves of this necropolis, other different remains were discovered, some of them from the Corlăteni-Chişinău Culture. Their small quantity and the fact that they didn't come out in closed archaeological compounds can be explained not only through the disturbance provoked by the necropolis of the Sântana de Mureş-Cernjachov Culture, but also through the fact that the flooding area from the Başeu plain offered less favourable conditions for larger and long lasting settlements.

Except for the tombs from the Sântana de Mureş-Cernjachov Culture, other remains that belong to different epochs and cultures have occasionally appeared in the trenches of the archaeological sections:

1. In S 24/1984 a silex tool was discovered. This can be attributed to the Middle Paleolithic Age, and represents a bi-facial levallois sliver, with detachements on both sides and fine retouching on certain side areas. On one of the surfaces retouching from the preparation of the hitting plan can be noticed[1] (pl. 1/1).

2. From the passage period from the Neolithic to the Bronze Age, there came to light ceramic fragments from vessels with carved decorations on the edge of the lip, belonging to the Horodiştea-Erbiceni-Folteşti Culture (pl.1/3). A middle sliver with finely retouched *encoches* can be attributed to the same compound. It has small detachments coming from the preparation of the nucleus. The piece, in yellow silex from the Prut River, was found in S 20/1984[2] (pl. 1/2).

---

* Romanian version in *Arheologia Moldovei*, XX, p. 13-25

Hierasus, XI, 2001, pag. 37-54

www.cimec.ro

3. Another epoch attested in Mihălăişeni is represented by ceramic fragments of the final bronze of the Noua I Culture. These appeared in small number in the excavation trenches, without belonging to close archaeological compounds.

In several sections, marked S 20/1984, S 31/1984-1985, S 47/1988 and S 48/1988, the ceramics of the Noua Culture appeared associated with the one of the Corlăteni-Chişinău type, while in S 21/1985 and S 24/1984 only one isolated fragment of the Noua Culture was discovered. Because of the impossibility of studying the material according to the stratigraphic criterion, the fragments of the Noua type could be distinguished from the ones of the Corlăteni-Chişinău Culture, only according to peculiarities of shape and decoration. Few fragments of vessels with alveolate belt could not be determined, these belonging either to the Noua or to Corlăteni-Chişinău Culture.

The first category of the Noua Culture ceramics is constituted by commonly used vessels with rough aspect, among which it is most significant the type of jar-pot with straight or slightly convex body, rounded at the lip and at the bottom. The paste of this vessel type is porous, having sand and broken shards in its composition as degreasing. The walls of the pots are rough at the touch, with unlevellings. Only one fragment with neat surface was found. The colour of the vessels is brick red or grey with variants: brick red or grey on both surfaces, or grey on the outside and brick red on the inside. The type of jar-pot can be split into several variants.

The first is the jar-pot with continuous belt, triangular in section, and sometimes with the edge of the lip thickened towards the outside. This variant, very largely spread, can be found in the settlements, and necropolis from both phases of the Noua Culture (Florescu, 1991, passim).

In the second variant there are the pots with a line of holes under the lip and with continuous (pl. 2/1) or alveolate belt. Some fragments in which the holes do not entirely go through the wall of the vessel (pl. 2/3) were also included in this in this variant. Similar pots can be met in the dwellings of the Noua I phase from Truşeşti-Movila Şesul Jijiei (Florescu, 1991, p. 134-136, fig. 92/3) and Gârbovăţ (Florescu, 1964, p. 152-153, 167, fig. 5/10; idem, 1991, p. 72, 93/16) as well as in the settlements of Noua II phase from Cozia (Florescu, 1991, p. 54, fig. 47/9-10) and Andrieşeni (Florescu, 1964, p. 152-153, 167, fig. 5/6; idem, 1991, p. 25, fig. 36/9). The pots with perforation lines and simple or alveolate belts are very rarely found in the northeast of Moldavia, only in the dwellings of Corlăteni type from Lozna and Ilieşeni (László, 1994, p. 113). Therefore it is preferable to attribute the variant found in Mihălăşeni entirely to the Noua Culture.

At the same time, among the category of commonly used rough ceramics, there is also the type of bi-truncated cone-shaped vessel with curved neck and slightly opened lip. The paste is more homogenous than in the pots from the previous category, having in composition fragments of silex powder, which can also be noticed on the surface of the vessel's walls. The colour is grey with reddish spots. In this type it is also included a

www.cimec.ro

fragment with carved decoration of a strip of hatched triangles, surrounded by frames placed on the shoulder of the vessel. The motif of hatched triangles with the top downwards, filled with thin oblique lines and limited in the superior part by two parallel lines, alternates with the double lined frame of triangles filled with short thin lines (pl. 1/6).

This type of vessel with motif of strip of carved triangles is currently met in the settlements and necropolis of the first phase of the Noua Culture, being attested in Corlăteni (Florescu, 1991, p. 52-53, fig. 23/3), Truşeşti (Florescu, 1991, p. 134, fig. 29/3-4; 31/23), Răuseni (Florescu, 1991, p. 109, fig. 36/1-2), Dorobanțu (Florescu, 1991, p. 71, fig. 40/1), Gârbovăț (Florescu, 1991, p. 69-73, fig.64/11; 65/15, 17, 19, 21, 23), Suceveni (Florescu, 1991, p. 122, fig. 77/2-3), Brăilița (Florescu, 1991, p. 41, fig. 78/1), and Probota (Florescu, 1991, p. 107, fig. 190/9). As previously mentioned, the vessel having as decoration a strip of hatched triangles represents a component of the Belopotok-Cetățuia-Komarovo Culture which took part, together with other culture of the Middle Bronze Age, to the birth of the Noua I Culture (Florescu, 1991, passim; idem, 1964, p. 162, 164, 169, 181-183, 185; Morintz, 1978, p. 115, 155, 158-159).

A fragment from a pot with straight walls, the lip slightly turned outwards and a vertical handle in the shape of a thin ribbon belongs also to the category of the rough ceramics (pl. 1/4). This type of vessel could constitute a variant of the pot with convex body and vertical handles, which was largely spread in the dwellings of both phases of the Noua Culture (Florescu, 1991, passim). The same type of vessel, with convex body and vertical handles, is also illustrated by a fragment having a horizontal threshold, which delimits the short lip from the shoulder of the vessel (pl. 2/5). The type of convex pot with vertical handles is also met in the dwelings and necropolis from Valea Lupului (Florescu, 1991. passim), from the Noua I phase, and Lechința de Mureş (Florescu, 1991, p. 85-86, fig. 12/10), Apahida (Florescu, 1991, p. 26, fig. 165/3, 5, 6) and Piatra Neamț (Florescu, 1991. p. 101, fig. 197/14), which belong to the Noua II phase. The horizontal threshold placed under the lip appears also at the pots with horizontal handles, as it can be seen in the similar pieces from Rotbav from the Noua I phase (Florescu, 1991, p. 113, fig. 14/8) and Doina from the Noua II phase (Florescu, 1991, p. 61, fig. 195/12). Among the category of rough ceramics there are also some fragments of larger or smaller pots, with straight walls and decoration of alveolate strip (pl. 4/4; 2/4) or line of ovoid carvings (pl. 3/5). As the latter do not have a sufficient number of defining elements, the two fragments could belong either to the Noua culture or to the Corlăteni-Chișinău Culture.

The second category of ceramics is formed of fragments of vessels of high quality and includes several variants of the type of cup with two handles. The paste of these vessels is homogenous, the walls are thin, of black, grey or reddish colour, in one cases a piece with polished external surface being found. The variants were established only

www.cimec.ro

according to the handles, the fragmentary character of the pieces hindering us from a more rigorous classification.

The first variant is represent by one fragment of a cup with truncated cone shaped body, vertical neck and over raised handles with convex button. To the insertion point of the handle with the lip, on the inside of the vessel, a prominent swelling can be noticed (pl. 3/1a-c). The cup with over-raised handle and convex button is often present in the dwellings and necropolis from the Noua Culture, but close analogies are rather met in the second phase of the Noua Culture in the dwelings from Botoşana (Florescu, 1991, p. 39, fig. 26/1), Truşeşti (Florescu, 1991, p. 134, fig. 34/48; 35/55; idem, 1964, p. 150, fig. 8/3), Diviciorii Mari (Florescu, 1991, p. 59, fig. 167/7), and Moreşti (Florescu, 1991, p. 94, fig. 177/1).

The second variant includes only one fragment from a pot over-raised handles and high button (pl. 2/2). Cups with similar handles appear in the dwellings from Bârlad-Cărămidărie (Florescu, 1991, p. 34, fig. 50/1), Lichitişeni (Florescu, 1991, p. 87 - 88, fig. 52/87-88; 53/16), Tăvădăreşti (Florescu, 1991, p. 127 - 129, p. 61/11, 15), Gârbovăţ (Florescu, 1991, p. 72-73, fig. 66/26, 29) and Cavadineşti (Florescu, 1991, p. 44-45, fig. 73/7), all belonging to the Noua I phase. Similar cups from the Noua II phase are know in the dwellings from Truşeşti (Florescu, 1991, p. 134, fig. 35/56) and Bârlad-Prodana (Florescu, 1991, p. 34, fig. 49/2).

The third variant includes two fragments from cups with over-raised handle and slightly flattened crest (pl. 1/5; 3/2). This variant is common to both phases of the Noua Culture and is largely spread in the dwellings of this culture (Florescu, 1991, passim).

The fourth variant, represented by one fragment, presents the over-raised handle with sharp edges in the superior part which, probably, derives from the handles with animal motives, extremely stylised here (pl. 3/3). The closest piece to the fragment from Mihălăşeni is found in the Noua I dwelling from Truşeşti (Florescu, 1991, p. 135, fig. 29/2). Another similar fragment from Truşeşti is either from a cup with over-raised handles, or from the type of pot with globular or truncated cone-shaped body. The fragment from Mihălăşeni presents a large ribbon-shaped slightly over-raised handle, with the upper edge linked to the edge of the lip (pl. 3/4) and has the closes analogies with the similar pieces from the dwellings of the Noua I phase from Cavadineşti (Florescu, 191, p. 44-45, fig. 73/9) and Andrieşeşti (Florescu, 1991, p. 25, fig. 37/2).

As it could be noticed from the presentation of the ceramic material in Mihălăşeni, the jar-pot with a strip of holes under the lip and continuous belt or only with the motif of continuous belt are often met in the dwellings and necropolis of both phases of the Noua Culture. At the same time, the type of cup with two over-raised handles from Mihălăşeni, with the variants we established, is also met in the settlements and necropolis of both phases of the Noua Culture. As a consequence, the exact attribution of the material from

www.cimec.ro

Mihălăşeni to one of the two phases of the Noua Culture would seem difficult if we didn't have the fragment of Belopotok-Costişa-Komarovo tradition.

Since the very first fundamental study dedicated to the Noua Culture it was noticed the fact that the dwellings and the necropolis of the Noua I phase contain, especially in the ceramic inventory, elements of Monteoru, Wietenberg and Belopotok-Costişa-Komarovo tradition. In the second phase, this culture appears unitary and fully formed, the traditions of the Middle Bronze Age cultures are not present any longer (Florescu, 1964, p. 169, 179-182; Morintz, 1978, p. 154-155). Therefore, the group of ceramic fragments from Mihălăşeni can be attributed to the first phase of the Noua Culture.

Besides the elements of the Noua Culture, ceramic fragments of the Corlăteni-Chişinău Culture were also discovered in Mihălăşeni. These were the subject of a short note in which the main results were succintly presented, underlining the fact they were not discovered in precise compounds and stratigraphic position (Şovan, Moscalu, 1990, p. 139-141; Ioniţă, Şovan, 1995, p. 255-257). Thus, in the trenches S 20/1984, S 31/1984-1985, S 47/1988, S 48/1988 there came to light rests of ceramics of the Corlăteni-Chişinău Culture type, associated with fragments of the Noua I Culture, while in S 22/1984, S 27/1985, S 28/1985, S 29/1985 and S 38/1987 only shards of the Corlăteni-Chişinău Culture were found. These can also be divided into the category of rough ceramics and high quality fine ceramics. In the category of rough ceramics there is the type of pot with vertical walls, narrowed towards the lip and the bottom, with decoration of alveolate belt interrupted by horizontal handles in triangular shape. The few fragments that illustrate this first type form, almost each of them, a variant.

The first is provided with alveolate belt, handle and a strip of ovoid carvings obliquely disposed on the walls of the vessel (pl. 4/5); the second has a horizontal handle of triangular shape placed above the alveolate belt (pl. 4/1), the third piece has a prominent belt, decorated with oblique carvings (pl. 4/3). All the fragments of this type present thick walls due to the fact the vessels had large dimensions. The colour of the walls is reddish, brick red or grey, the paste is very porous and bad burned, with small gravel and broken shards used as degreasing. We would like to mention that errors of culture attribution are excluded for this type, as vessels with triangular horizontal handles, associated with the alveolate belt, are typical only for the cultural compound with grooved ceramics, missing from the inventory of the ceramics from the Noua Culture.

Several fragments that could belong to the high bi-truncated cone-shaped vessel with horizontal handles in semicircular shape constitute the second type from the category of the rough ceramics. The walls of the vessels are thinner than of the previous pieces, the burning is good and the paste, though porous, appears compact, with broken shards and small stones used as degreasing. On both sides, the colour is brick red or grey. Only one fragment presents traces of polishing on the outside. This type of vessel allows the determination of two variants, according to the decoration: the first has a continuous belt,

www.cimec.ro

interrupted by small protuberances placed above the horizontal handle (pl. 6/1); the second variant has the same type of handle under which there is another one, slightly inclined downwards, with three sharp prominences symmetrically disposed (pl. 4/2).

The first type of rough ceramics can be met in numerous variants in the settlements and necropolis of the Corlăteni-Chişinău Culture, being a part, as far as the fragmentary material from Mihălăşeni allows to say, of the type I, variant A, in the classification of A. László (László 1994, p. 112, pl. X/1-4) and of the types X-XI in the classification of Oleg Levițchi (Levițchi, 1994, p. 98-101). The fragment from Mihălăşeni, with the horizontal handle placed on top of the alveolate belt could constitute a variant of the 1A type.

The second type, belonging to the rough ceramics, is represented by the bi-truncated cone shaped vessel with horizontal handles of semicircular or triangular shape. Usually this type belongs to the category of medium-quality ceramics, but the paste and the inferior quality burning determined us to place the 6 fragments discovered in Mihălăşeni in the category of rough ceramics. This form can be included in the type of globular bi-truncated cone-shaped vessels, type 3, variant Cb, in the classification of A. László (László, 1994, p. 120, fig. XI/7) and in the type I in the classification of E. Moscalu (Moscalu, 1983, p. 15-31). The globular bi-truncated cone-shaped vessel or big bellied bi-truncated cone-shaped vessel, as it is also called, is attested later, in the second level of the Hallstattian settlement from Corlăteni, where the bi-truncated cone shaped pot with handles does not have the slightly opened enlarged lip, specific to this type (Nestor, 1952, p. 92, fig. 7). The presence of this bi-truncated cone shaped variant in Mihălăşeni, similar to the one discovered in the second Hallstattian level from Corlăteni, raised the problem of the existence of two phases in the settlement from the plain of the Başeu River. Yet, the material from Mihălăşeni, found in small quantity and without stratigraphic precision, as well as the insufficient publication of the results from the settlement of Corlăteni (Nestor, 1952, p. 91-92), makes this assumption remain just a hypothesis. This type presents also two variants, if the decoration and the shape of the handles is taken into account: the variant with continuous belt with protuberances (pl. 6/1), with analogies in Slobozia Măgurii (Levițchi, 1994, p. 85, fig. 46/17), and the variant with horizontal handles with sharp prominences underneath (pl. 6/2). This type of handle is similar to the double oppositely disposed prominences, specific to the cultural compound with grooved ceramics.

The second category of ceramics recorded in Mihălăşeni is represented by good quality vessels. The first type that can be distinguished according to the peculiarities of shape and decoration is constituted by the globular bi-truncated cone-shaped vessel with opened enlarged lip. The first variant of this type of pots, established according to their colour, includes fragments of black polished ceramic on the outside, and brick-red on the inside, with pretty thick walls from porous paste with degreasing of small stones and broken shards (pl. 5/1). The second variant presents the same pecularities of shape and

www.cimec.ro

decoration as the first one, with the difference that the walls of the vessels are brick red on both sides (pl. 5/2). This type has the usual decoration with strip of horizontal grooves, placed on the superior half of the vessel (pl. 5/1,2). Only one fragment is special through the pecularities of its decoration which, besides the usual horizontal grooves, has under them a horizontal strip of zigzag deepened lines, reminding of the similar printed motif, specific to the Cozia Culture (pl. 6/2). The bi-truncated cone-shaped pot with large lip belongs to the type 3Ac in the classification of A. László (László, 1994, p. 119) and to the type I in the classification of Oleg Levițchi (Levițchi, 1994, p. 84-87). A lip fragment presents the usual characteristics of this type, on the outside, the colour of the walls is black and on the inside brick red. A horizontal polishing on the inside of the lip is also present.

Another type of medium quality, met in Mihălăşeni is represented by a fragment of a vessel with thick porous walls that, before breaking, must have had big dimensions. The paste is black the outside and brick red inside. The inferior part is in the shape of a truncated cone and the neck is vertical. At the limit between body and neck, there is a horizontal polishing threshold that bends to form a sharp crest (pl. 6/3). One similar fragment, more complete, with open slightly enlarged lip, appears in the settlement of Truşeşti (Levițchi, 1994, fig 18/1).

Fragments of pots of truncated cone shape with inward lip belong also to the category of fine ceramics. The walls of the pots are thin of brick-red to grey colour, only one fragment being grey on the outside and black on the inside (pl. 7/5). A shard maintains light traces of polishing. The paste is compact, only in two rough pieces broken shards as degreasing can be noticed. The majority of the pieces are decorated under the lip with a strip of horizontal grooves, larger or thinner, deeper or less profound (pl. 7/2,4). One small fragment illustrates the motif in strip of oblique grooves (pl. 7/3), while another completely lacks decoration (pl. 7/5). Few pots present little prominent horizontal handles, of small dimensions (pl. 7/5-6). Most pots from Mihălăşeni have the lip curved inwards, and in only one fragment the lip is delimited from the body through a well accomplished angle (pl. 7/2). The pots from Mihălăşeni which, through their shape, execution technique and decoration peculiarities can be attributed to the Corlăteni-Chişinău Culture, have a large spreading in dwellings and necropolis, being attested in numerous variants which belong to the type 2 C, eventually variant b, in the classification of A. László (László, p. 114-115, pl. X) and to type IV, variant A, in the classification of Oleg Levițchi (Levițchi, 1994, p. 89-90).

In the category of fine ceramics there is also a fragment that can be attributed with probability to the type of hemispheric bowl with vertical lip and horizontally cut edge. The piece is black on both sides, with thin walls, slightly polished on the inside. The broken part shows a compact paste, with small fragments of stone used as degreasing. The decoration is formed of a horizontal strip with slightly carved thick lines, placed on the

www.cimec.ro

outside (pl. 7/1). The hemispheric bowl from Mihălăşeni, attributed by Oleg Levițchi to the type IV D (bowl-pots), finds analogies of shape with a not decorated piece from the dwelling of Mândreşti (Levițchi, 1994, p. 92, fig. 24/18) and in the settlement of Brădiceşti (Iconomu, p. 130, fig. 1/6).

The archaeological material discovered in Mihălăşeni, formed entirely of ceramic fragments, is not too numerous, but appears typical enough, as resulting from the previously made analysis, to be attributed with certainty to the Corlăteni-Chişinău Culture. Though a classification of the ceramics forms in types and variants was successfully accomplished taking into account their shape, decoration and colour of the paste, the chronological framing would seem difficult if a few elements hadn't been present, providing us with supplementary details. Thus, in the category of rough ceramics it was also discovered the type of bi-truncated cone-shaped vessel with horizontal handles of semicircular shape, with analogies only in the settlement from Corlăteni, attributed to Ha B. At the same time, a fragment of a globular bi-truncated cone-shaped pot with opened lip appeared in Mihălăşeni. This is decorated with a horizontal strip with zigzag lines, typical for the Cozia culture, but having deepened lines. In this case there is a typical situation in which an element of decoration of the Cozia group was transmitted to the Corlăteni-Chişinău Culture. According to the latest results, it is admitted that the cultural group of Corlăteni-Chişinău, which starts its evolution in Ha A, is simultaneous with the Cozia Culture at the level of Ha B (11th-10th centuries BC) (László, 1994, p. 107, 129, 159; Levițchi, 1994, p. 140-148), allowing the dating of the fragments from Mihălăşeni in this period. At the same time, it should be noted that among the vestiges belonging to the Noua I Culture and to the Corlăteni-Chişinău Culture from Mihălăşeni there is no relation of direct succesion, as the life condition on the plain of the Başeu River offered to the carriers of both cultures the possibility to occupy this space in different chronological stages and for short periods.

Translation by Gabriela Eugenia Dima,
Iaşi, 1998

NOTE

1. Determination V. Chirica, whom we take this opportunity to thank again.
2. Determination V. Chirica and Cornelia Magda Mantu to whom we thank.

www.cimec.ro

BIBLIOGRAPHY

Florescu **1964** - A.C. Florescu, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua,* in *ArhMold,* II-III, 1964, p. 143-216.

1991 - *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole,* in *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos,* IX, Călărași, 1991.

Iconomu **1997** - Constantin Iconomu, *Unele rezultate și probleme privind evoluția triburilor trace din prima epocă a fierului în conformitate cu cercetările arheologice din județul Iași,* in *Prima epocă a fierului la Gurile Dunării și în zonele circumpontice,* Lucrările Colocviului Internațional, Septembrie, 1993, Tulcea, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea, 1997, p. 119-123.

Ioniță, Șovan **1995** - Ion Ioniță and Octavian Liviu Șovan, *Bronzene Einzelfunde aus der Moldau und Siebenbürgen,* in *Bronzefunde aus Rumänien,* Berlin, 1995, p. 255-257.

László **1994** - Attila László, *Inceputurile epocii fierului la est de Carpați,* București, 1994.

Levickij **1994** - Oleg Levickij, *Cultura hallstattului canelat la răsărit de Carpați,* București, 1994.

Morintz **1978** - Sebastian Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic,* București, 1978.

Moscalu **1983** - Emil Moscalu, *Ceramica traco-getică,* București, 1983.

Nestor I. și colab. **1952** - Ion Nestor și colab., *Campania de săpături arheologice din anul 1951. Rapoarte preliminare. Șantierul Valea Jijiei,* in *SCIV,* III, 1952, p. 19-93.

Șovan, Moscalu **1990** - Octavian Liviu Șovan, Emil Moscalu, *Noi materiale aparținând hallstattului tracic timpuriu de tip Corlăteni-Chișinău,* in *Symposia Thracologica,* 8, 1990, p. 138-141.

www.cimec.ro

www.cimec.ro

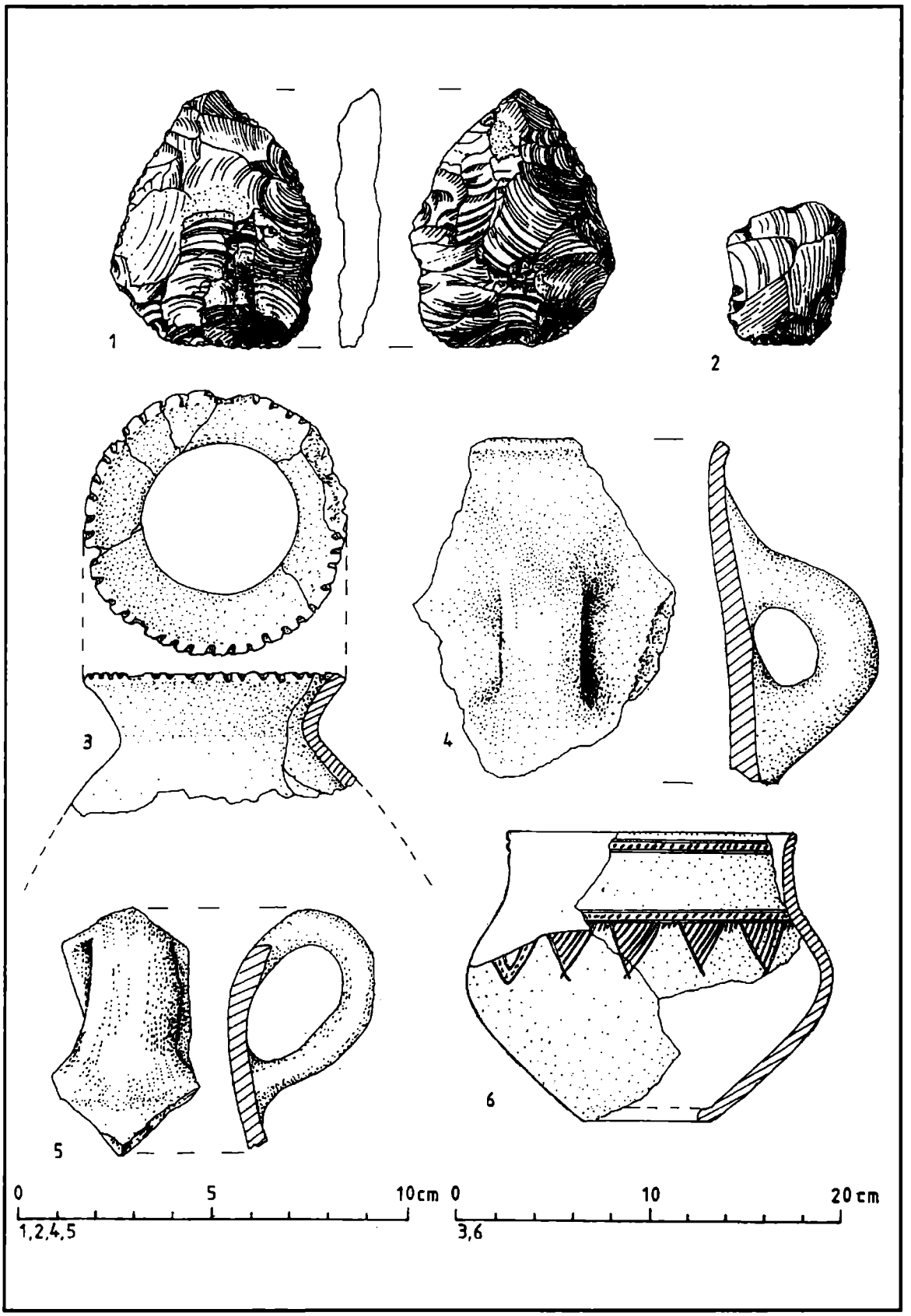

FIGURE 1

1. Silex chip from the Midle Paleolithic Age. 2. Silex chip probably belonging to the Horodiştea-Erbiceni-Folteşti culture. 3. Fragment of ceramic vessel. Horodiştea-Gordineşti Group. 4. Fragment of pot with vertical handle. 5. Fragment of cups over-raised handle and crest. 5. Fragments of vessel of Belopotok-Costişa tradition. Noua I culture.

www.cimec.ro

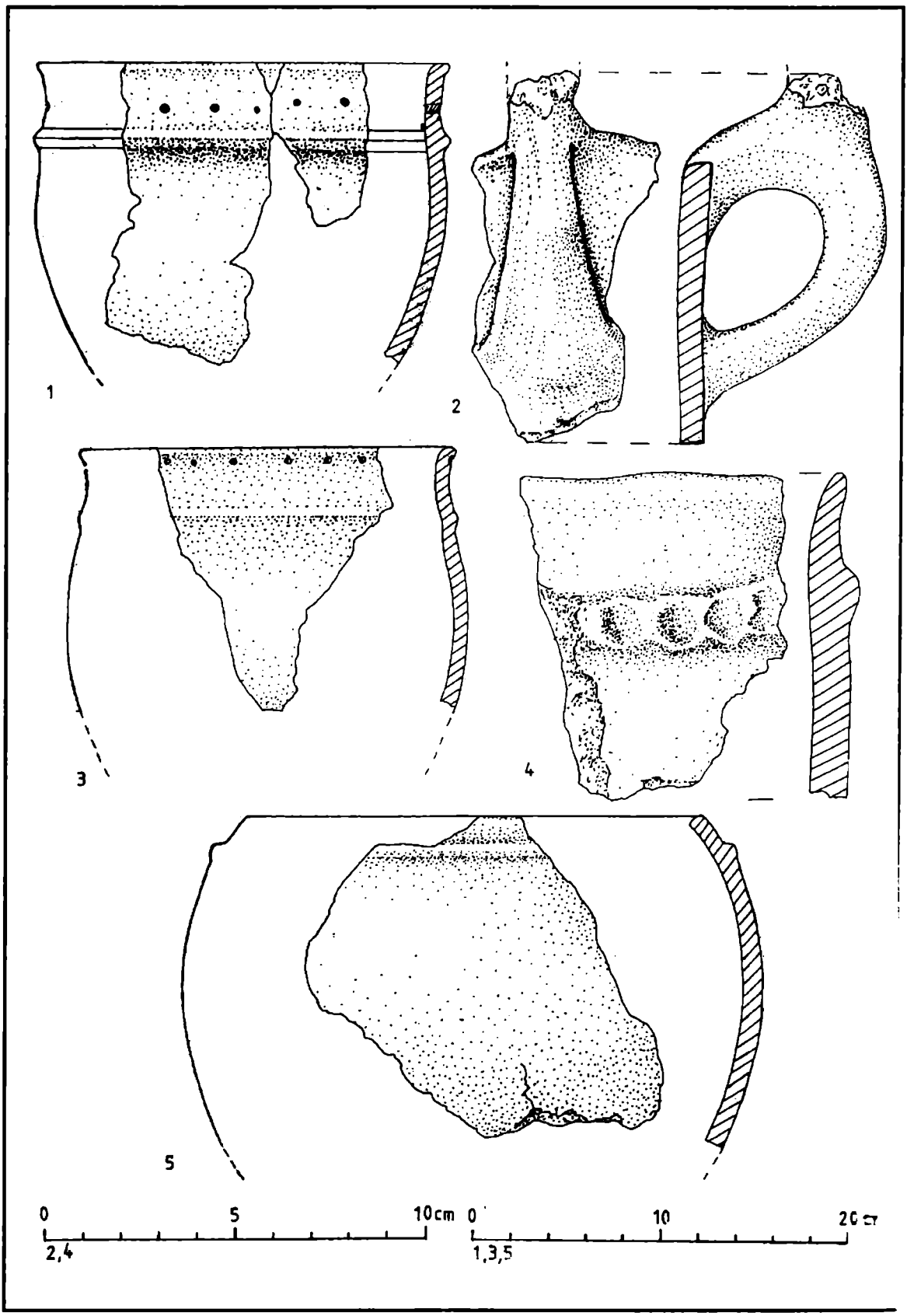

FIGURE 2

1,3. Fragments of pots with continuous belt and perforations under the lip. 2. Fragment of cup with over-raised handle and high button. 5. Fragment of pot with treshold under the lip. Noua I culture. 4. Fragment of undetermined pot with alveolate belt (Noua or Corlăteni-Chişinău culture).

www.cimec.ro

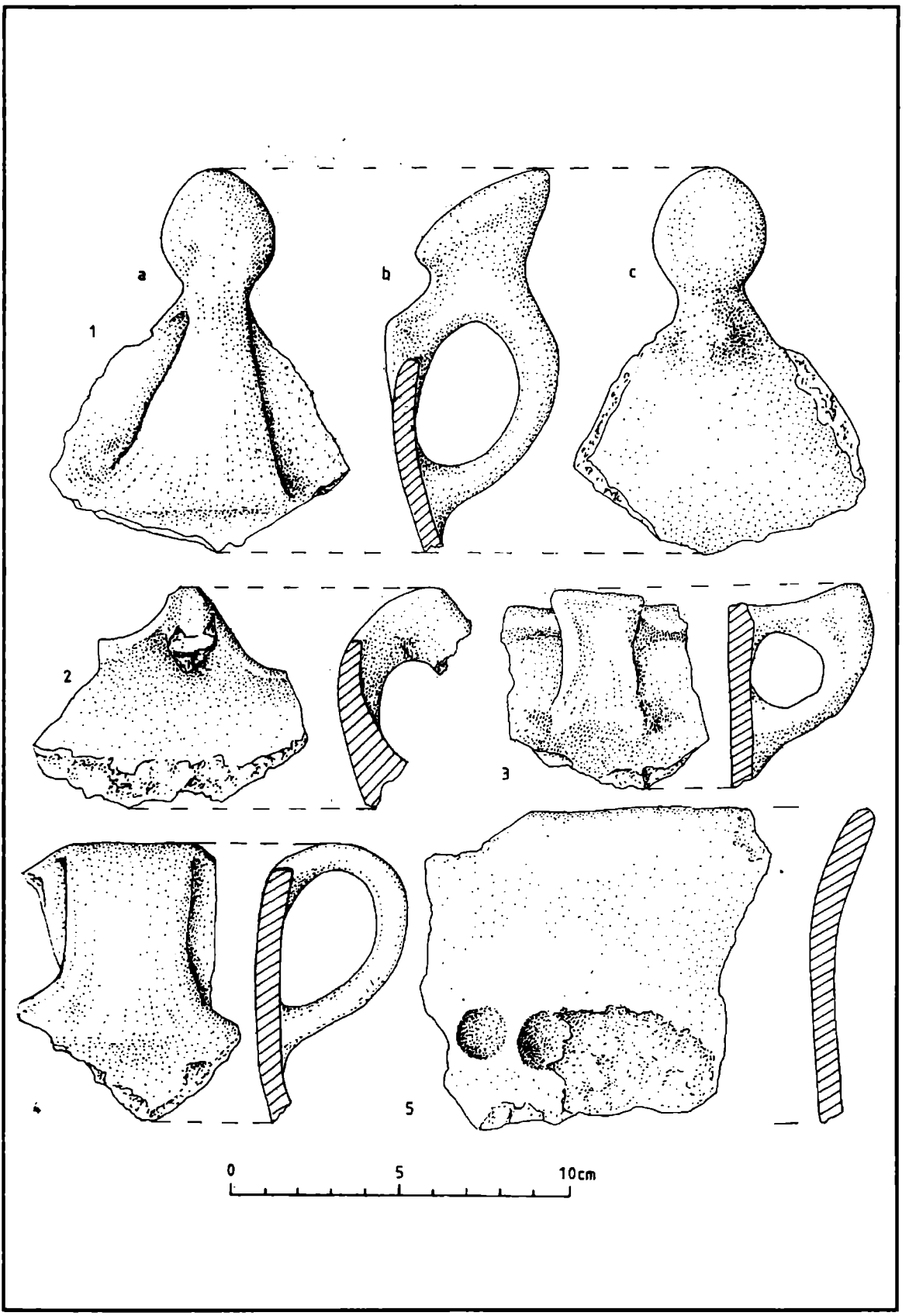

FIGURE 3

1. a-c. Fragment of cup with over-raised handles and plan-convex button. 2 Fragment of cup with over-raised handle and crest. 3. Fragment of cup whose handle represents a stylized animal. 4. Fragment of cup with large handle, slightly aver-raised. Noua I culture. 5. Fragment of undetermined pot with alveolate belt (Noua or Corlăteni-Chişinău culture).

www.cimec.ro

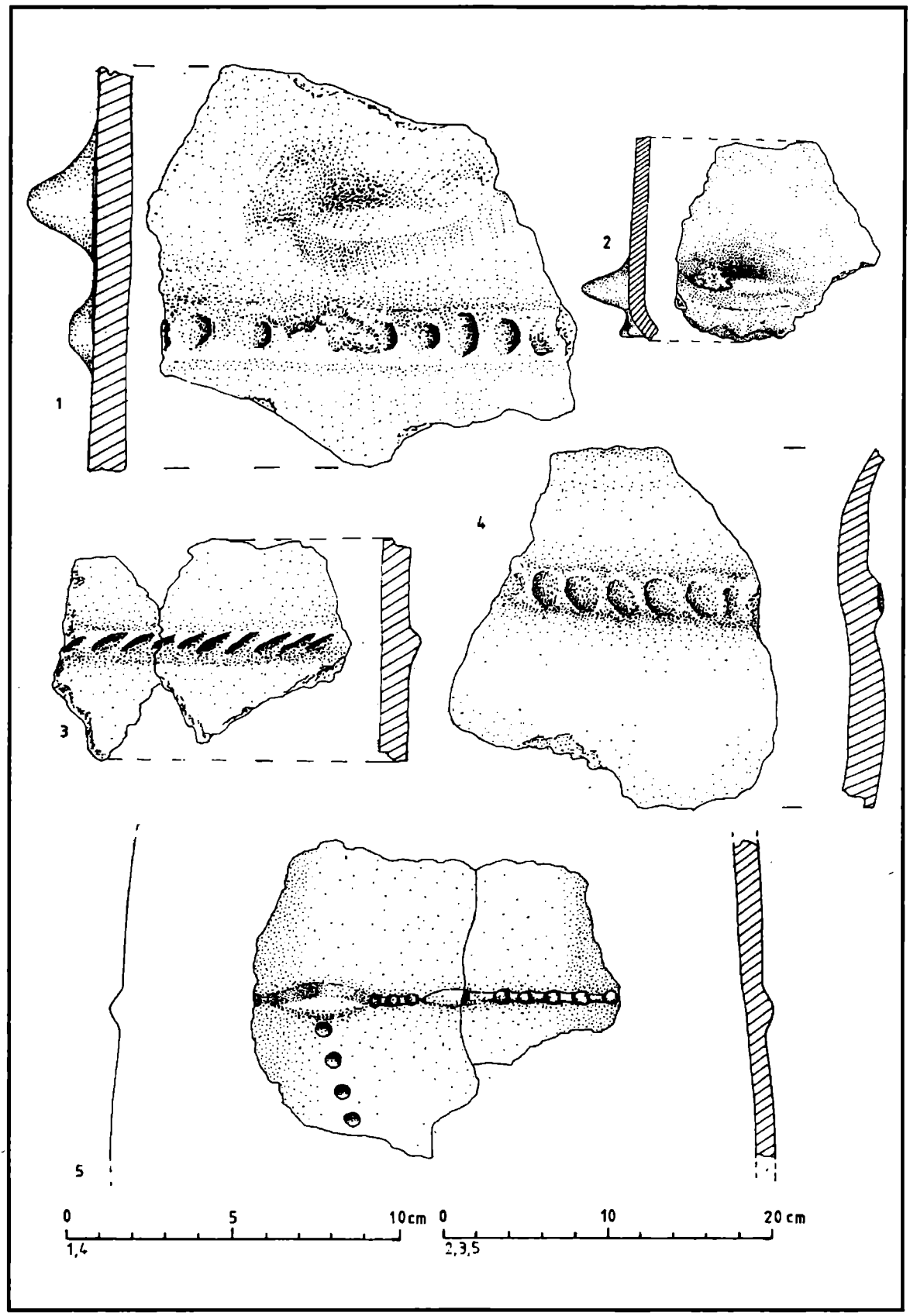

FIGURE 4

1. Fragment of pot with alveolate belt and triunggular handle. 2. Fragment of pot with handle having sharp prominences underneath. 3. Fragment of pot with crested belt. 4. Pot with alveolate belt and handles, with an oblique strip of oval grooves. Corlăteni-Chişinău culture. 5. Fragment of undetermined pot with alveolate belt (Noua or Corlăteni-Chişinău culture).

www.cimec.ro

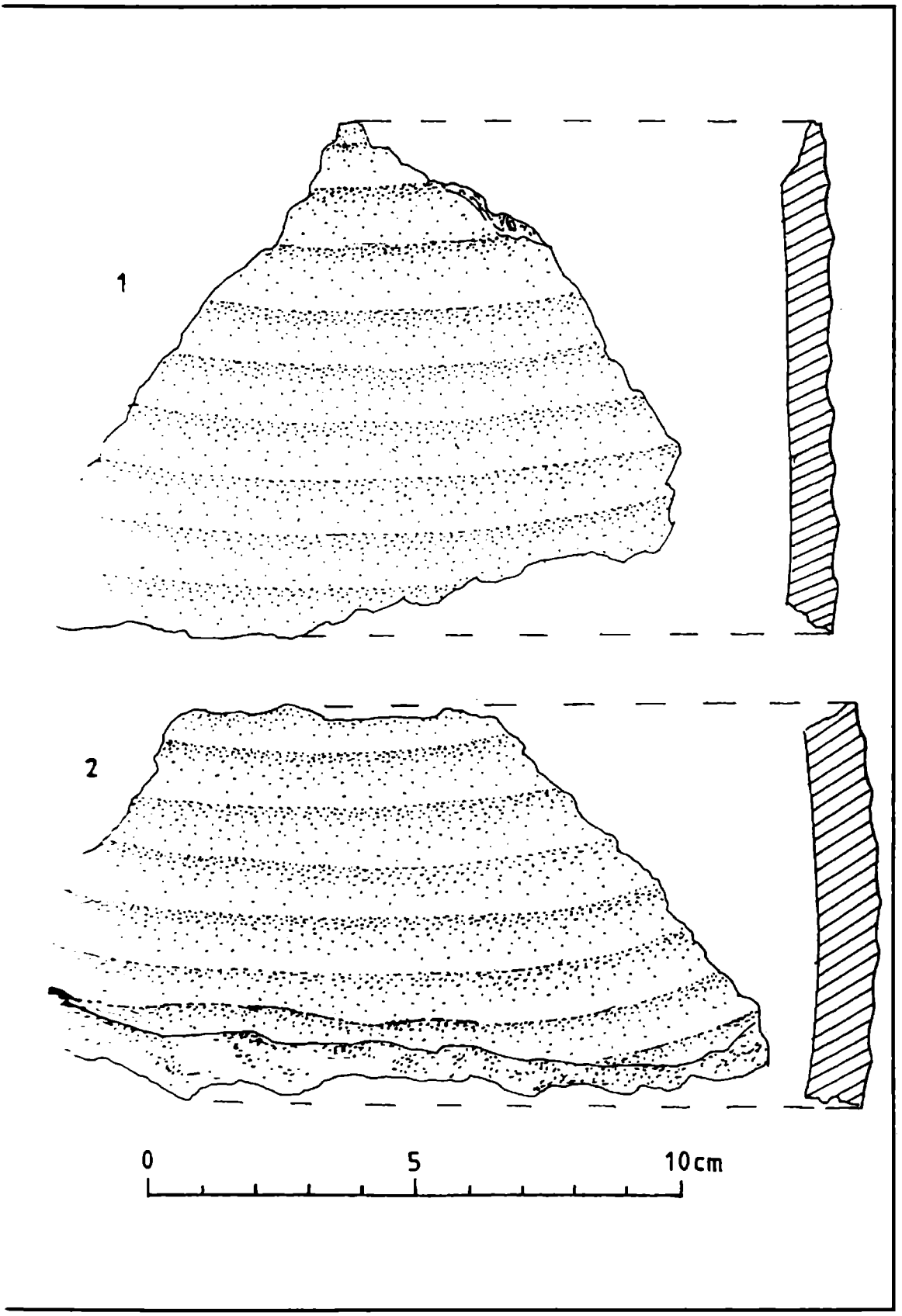

FIGURE 5

Fragments of globular bi-trucated cone-shaped pot decorated with a strip of horizontal grooves.

www.cimec.ro

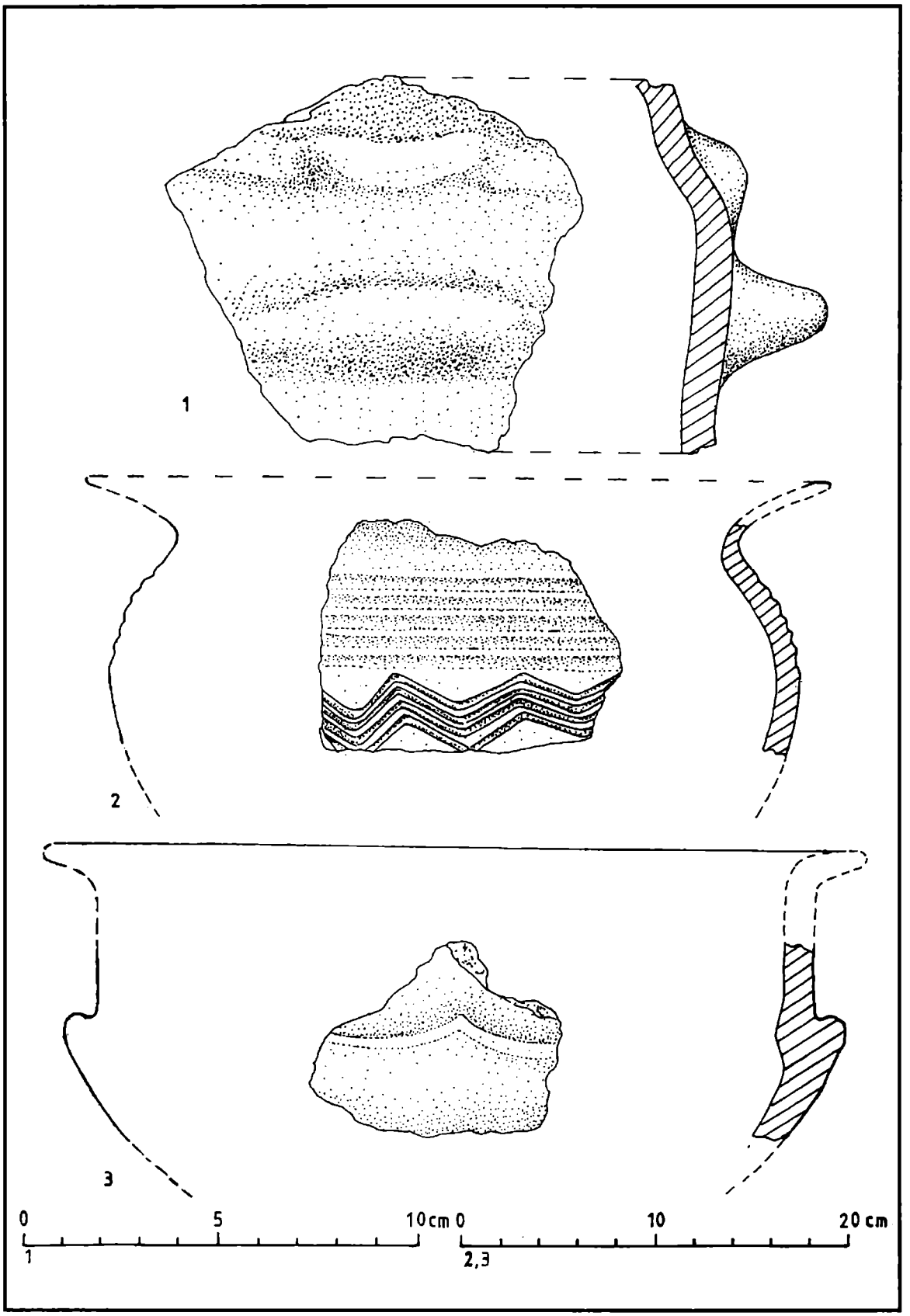

FIGURE 6

1. Fragment of vessel with continuous belt interrupted by prominences and horizontal handle. 2. Fragment of globular bi-trucated cone-shaped pot with decoration of horizontal grooves and zigzag strip. 3. Fragment of vessel with threshold and crest. Corlăteni-Chişinău culture..

www.cimec.ro

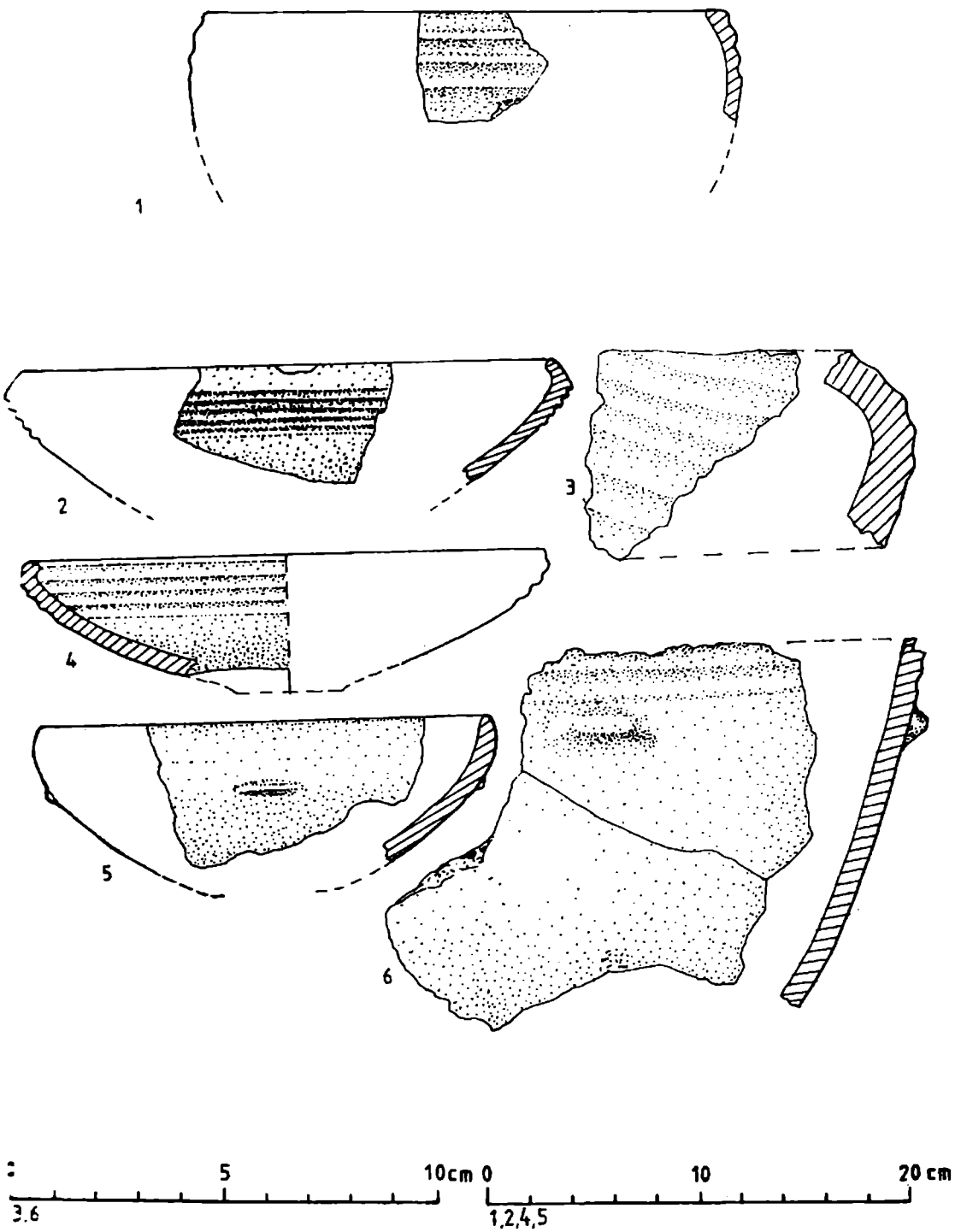

FIGURE 7

1. Fragment of hemispheric bowl. 2-4. Fragments of pots with decoration of horizontal grooves. 5-6. Fragments of pots with handles. Corlăteni-Chişinău culture.

www.cimec.ro

www.cimec.ro

CÂTEVA MONEDE INEDITE DIN COLECŢIA MUZEULUI DE ISTORIE DIN BOTOŞANI

VIRGIL MIHĂILESCU-BÂRLIBA,
PAUL ŞADURSCHI

În colecţiile Muzeului de Istorie din Botoşani, prin donaţii, achiziţii şi cercetări proprii, de-a lungul anilor au intrat numeroase obiecte de natură numismatică. Încă de la intemeierea sa (1955), muzeul a primit adesea monede, mai ales de la botoşăneni, în vederea închegării unei expoziţii de bază. Însă, cea mai mare parte a acestor vestigii a rămas până astăzi nepublicată.

Dar, multe dintre monedele parvenite astfel în Colecţia numismatică a muzeului nu au precizate locul şi condiţiile de descoperire, chiar asupra provenienţei lor din Moldova stăruind justificate îndoieli. Şi în ceea ce priveşte monedele pe care le prezentăm acum, se ştie doar despre *folles*-ul lui Licinius II (nr. 21; pl. 3/21), că a fost găsit la Mangalia, şi numai despre piesele de la nr. 3-6, 37, 49-50, 53-55 şi exemplarul din colecţia P. Şadurschi (pl. 7/56) se poate spune că sunt în mod sigur din judeţul Botoşani.

Însă, dacă din punct de vedere istoric cunoştinţele noastre despre lotul de monede pe care-l publicăm acum sunt destul de sărace, sub aspect numismatic situaţia este mult mai interesantă. În primul rând, se remarcă o tetradrahmă emisă la Akanthos (nr.1; pl. 7/1), dar şi bronzul din Syracusa (nr. 2; pl. 1/2), foarte bine păstrat şi cu o splendidă patină, - cele mai vechi piese din cele de faţă. Este cunoscut faptul că emisiunile de acest fel nu sunt prea frecvente pe teritoriul României. Ne putem astfel întreba, dacă nu cumva numai prin comerţul modern cu antichităţi au ajuns până aici, din spaţiul mediteranean, asemenea exemplare monetare. De altfel, în diferite colecţii din România s-a mai semnalat prezenţa câtorva monede din Syracusa sau din Sicilia, fără ca cei care le-au deţinut să poată furniza vreo informaţie privitoare la locul lor de descoperire (ILIESCU 1961, 379-380; ILIESCU, ISĂCESCU, GRAMATOPOL, POPESCU 1963, 294-296; ILIESCU, ISĂCESCU, GRAMATOPOL, POPESCU 1964, 280; ILIESCU, ISĂCESCU, GRAMATOPOL, POPESCU 1967, 4).

Mai putem stărui şi asupra celor câteva monede de tip Filip II, postume sau imitaţii, care ridică unele însemnate chestiuni numismatice. Astfel, credem că nu este întâmplător faptul că tetradrahmele postume ale lui Filip al II-lea (nr. 3-4; pl. 7/3-4) au fost emise la Amphipolis, care este un atelier bine reprezentat în Dacia. Mai mult, chiar

Hierasus, XI, 2001, pag. 55-80

www.cimec.ro

exemplarul similar, găsit la Suharău (nr. 5; pl. 7/5), şi care face parte din primele serii de imitaţii, deţine toate elementele necesare pentru a sugera copierea sa în aceeaşi monetărie. La acestea, mai adăugăm sesizarea tăieturilor existente pe aceste trei monede şi care, până acum cel puţin, au fost considerate ca fiind specifice numai emisiunilor dacice de tip Huşi – Vovrieşti (MIHAILESCU-BÎRLIBA 1990, 68).

Pe de altă parte, cele două exemplare dacice de tip Adâncata – Mănăstirea (nr. 6, pl. 7/6 şi piesa din colecţia P. Şadurschi: nr. 56 şi pl. 7/56), publicate acum, nu au astfel de semne. Aceste constatări ne silesc să admitem că, demonetizarea prin asemenea tăieturi s-a aplicat unor tipuri monetare diferite şi nu numai celor cunoscute sub numele de Huşi – Vovrieşti. Observaţia de faţă poate avea o semnificaţie cronologică, dar şi de altă natură. Astfel, putem sesiza că exemplarele de faţă, ca şi monedele de tip Huşi – Vovrieşti, aparţin emisiunilor postume şi primelor serii de imitaţii, ceea ce ar însemna că numai în prima fază a monetăriei dacice se poate atesta demonetizarea, ca practică de cult însuşită de localnicii aflaţi în contact direct cu elementele celtice pătrunse şi stabilite în vechea Dacie. Pe de altă parte, este posibil, ca numai astfel de monede, produse într-o arie culturală externă, necesitau o purificare pentru a fi oferite divinităţii şi doar în acest caz se practica demonetizarea, pe când emisiunile locale, cu o destinaţie sacră încă din momentul fabricării, cum erau cele de tip Adâncata – Mănăstirea, nu determinau executarea unor asemenea tăieturi, ca semn distinctiv al demonetizării (MIHAILESCU-BÎRLIBA 1990, 67-74).

Dintre celelalte exemplare se disting un antoninian emis la Mediolanum pentru Claudius II (nr. 11; pl. 1/12) şi un *folles* bătut la Lugdunum în vremea lui Constantinus I (nr. 13; pl. 2/13), întrucât, de obicei, atelierele occidentale sunt mai puţin prezente în această arie.

Cu totul deosebită este şi moneda de la nr. 48 (pl. 6/48), o piesă bizantină de bronz valorând 20 de *nummi*, care datorită surfrapării, se pare numai parţială, tot cu un revers peste aversul iniţial, ni se înfăţişează astăzi ca un exemplar hibrid Focas/Heraclius - Constans II. Ea a fost produsă în atelierul de la Thessalonica, probabil în timpul uneia din desele perioade de criză pe care le-a traversat acum Imperiul Bizantin[1].

În sfârşit, trebuie să atragem atenţia şi asupra altor monede prezentate cu acest prilej, cum ar fi imitaţia genoveză a unui ducat veneţian al lui Antonio Venier (nr. 49; pl. 7/49), ducatul unguresc emis la Baia Mare pentru Matei Corvin şi care nu este cunoscut în cataloagele de specialitate (nr.50; pl. 7/50) şi falsul moldovenesc al unui aspru de la Bayezid al II-lea (nr. 51; pl. 6/51), studiat şi recunoscut ca atare de către dl. dr. Eugen Nicolae[2].

Dorim de asemenea, cu prilejul publicării acestor monede, să insistăm din nou asupra a două chestiuni pe care le apreciem, sub aspect numismatic, ca având o oarecare importanţă. Prima dintre acestea este legată de starea de conservare a monedelor. Astfel, în mai multe rânduri, examinarea atentă a diverselor piese monetare, printre altele, ne-a

www.cimec.ro

revelat existenţa unor porţiuni lipsă din flanuri, ca o consecinţă a crăpăturilor şi rupturilor. S-a observat de mult timp, că monedele produse prin batere, datorită condiţiilor tehnice, prezintă adesea fisuri marginale. Ceea ce s-a întâmplat ulterior a fost pus în relaţie cu procesele de oxidare şi coroziune, care pot accentua astfel de crăpături şi la separarea unor bucăţi de metal din corpul monedei.

În afară de astfel de desprinderi, să le spunem "pe cale naturală", deseori, după opinia noastră, se poate sesiza şi folosirea unor instrumente pentru a se tăia bucăţi mai mari sau mai mici din flanurile monetare. Considerăm că acest gen de intervenţii avea loc mai cu seamă în atelierele oficiale, când piesele recuperate din circulaţie, prin diferite plăţi, taxe şi impozite, ajungeau iarăşi în tezaurul statului. Scopul nu putea fi altul decât obţinerea unor cantităţi suplimentare de metal destinate monetizării. Se poate crede, că asemenea operaţii se desfăşurau în momentele de criză, când metalul disponibil nu era îndestulător pentru cererile financiare crescânde ale statului antic.

Pe de altă parte, nu trebuie omis nici faptul că istoria monetară, şi nu numai a Romei, ne relevă continui scăderi ale greutăţii şi/sau titlului iniţial ale unei emisiuni. Este adevărat că această lege, specifică numismaticii, după cum credem noi, nu pare să acţioneze întotdeauna cu aceeaşi intensitate şi în acelaşi ritm. Uneori, imediat după emisie, o nouă monedă cunoaşte scăderi vădite în greutate şi/sau alterări ale titlului. Alteori, acest fenomen este mai lent, şi deci vizibil într-o perioadă mai lungă de timp, ori cunoaşte, după deprecieri evidente, reveniri de mai lungă sau mai scurtă durată. Oricum, acţiunea acestei legi în câmpul numismaticii este învederată şi ea poate explica în chip satisfăcător de ce într-un anumit moment monedele mai vechi - cu greutate şi/sau titlu superioare emisiunilor recente -, necesitau "ajustări", care urmăreau să pună de acord pe această cale valoarea nominalurilor timpurii ale aceluiaşi tip monetar cu cele mai noi. Bineînţeles, atunci când decalajele de greutate şi titlu dintre vechile şi noile emisiuni deveneau atât de evidente încât intra în acţiune legea lui Gresham, autorităţile luau măsuri de recuperare din circulaţie a exemplarelor cu standardele superioare celor recente, în scopul producerii de piese mai uşoare şi/sau cu un titlu inferior.

În Evul Mediu, când tehnicile de producere a monedelor ating parametri mai rafinaţi, astfel de "corecturi" nu mai erau posibile decât prin retopirea pieselor mai vechi, mijloc destul de costisitor şi dificil de reglementat. Antichitatea însă, cu un preţ mai scăzut al mâinii de lucru servile, a putut folosi pe scară largă munca fizică la baterea monedelor noi, ca şi la "ajustarea" celor vechi, pe măsură ce astfel de exemplare ajungeau în circulaţie. Trebuie să precizăm, că acest lucru se petrecea numai atunci când costul manoperei al respectivei operaţii tehnice era mult mai mic decât cel al metalului procurat în acest mod.

În ceea ce ne priveşte, am remarcat mai demult asemenea desprinderi de metal monetar. adevărat, la început doar în cazul monedelor din metal preţios, în speţă a denarilor romani imperiali (MIHAILESCU-BÎRLIBA 1976, 133-134; MIHAILESCU-

www.cimec.ro

BÎRLIBA, MITREA 1975, 20; MIHAILESCU-BÎRLIBA, MONAH 1975, 34; MIHAILESCU-BÎRLIBA, MITREA 1977, 26-27; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1980b, 87; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1991, 60). Deşi, iniţial, unii cercetători nu ne-au împărtăşit opiniile (BADER, WINKLER 1980, 114-115), ulterior, alţii au făcut aceleaşi constatări cu cele ale noastre (PETRIŞOR 1994, 363).

Acum, prin studierea acestui lot monetar, suntem în măsură să afirmăm că astfel de prelevări intenţionate de metal se pot constata şi în cazul monedelor din metal inferior. Aşa, dintre exemplarele publicate aici, estimăm că doar la anumite piese din bronz se pot sesiza asemenea decupări intenţionate de metal: numerele 29 (Constantius II; pl. 4/29), 38 (Iustinus I; pl. 4/38), 43 (Iustinianus I; pl. 5/43), 46 (Iustinus II; pl. 5/46) şi 47 (Tiberius II; pl. 6/47). În stadiul actual al cercetării nu se poate aprecia, că ar fi o regulă preponderenţa monedelor bizantine printre cele menţionate mai înainte, pentru aceasta fiind necesare comparaţii între loturi monetare de dimensiuni mai mari.

O a doua chestiune asupra căreia vom zăbovi este cea a greutăţii monedelor examinate. De mult timp, în repetate ocazii, am semnalat că, între greutatea iniţială a unei monede şi cea înregistrată după curăţirea ei, prin diferite procedee fizico-chimice mai ales, există o diferenţă, adeseori destul de consistentă. Cu alte cuvinte, după înlăturarea oxizilor şi/sau clorurilor monedele au o greutate mai scăzută şi un titlul mai ridicat (CALEY 1946, 51-53; MILNE 1946, 95; JEDRZEJEWSKA 1959, 199-208; CONDAMIN, PICON 1964, 98-105; GUEY 1966, 110-113; GUEY 1968, 295; LAFAURIE 1970, 491-492; MIHAILESCU-BÎRLIBA, MITREA 1977, 24-25; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1976, 130; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1980a, 259, nr.58; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1980b, 85-87; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1991, 59).

Până în prezent, în literatura numismatică din ţara noastră, în general, excluzând lucrările de mai sus, nu se întâlnesc referiri la cei doi parametri ponderali, care ar trebui să fie înregistraţi pentru fiecare monedă publicată. Efortul întreprins pentru a se obţine asemenea date suplimentare este destul de serios, însă rezultatele ştiinţifice prezumate a fi astfel realizate l-ar justifica pe deplin. Diferenţele între greutăţile monedelor, cântărite înainte şi după curăţire, pot fi destul de ridicate şi, de aceea, pe bună dreptate ne întrebăm dacă studiile de până acum, privind evoluţia greutăţilor diverselor specii monetare romane cel puţin, nu ar trebui puse sub semnul revizuirii şi chiar al corectării lor.

Dintre monedele de care ne ocupăm, se remarcă mai multe exemplare care prezintă diferenţe mai ridicate între cele două momente ale cântăririi, înainte şi după curăţire: peste 12% (0,33 g) la nr. 11 (un *antoninianus* de la Claudius II; pl. 1/11), peste 15% (0,37 g) la nr. 13 (un *folles* de la Constantinus I; pl. 2/13), peste 35% (0,57 g) la nr. 22 (un *folles* de la Constantinus II; pl. 3/22), aproape 23% (0,47 g) la nr. 27 (AE3 de la Constantius II), peste 21% (0,40 g) la nr. 31 (AE de la Constantius II ?), aproape 15% (0,37 g) la nr. 34 (AE3 de la Valentinianus I), peste 7% (0,69 g) la nr. 38 (20 *nummi* de la Iustinus I; pl. 4/38) şi aproape 6% (0,30 g) la nr. 46 (20 *nummi* de la Iustinus II; pl. 5/46).

www.cimec.ro

Aşa cum reiese în urma observaţiilor asupra cărora am stăruit ceva mai mult, numai continua şi minuţioasa examinare a monedelor le poate releva noi şi însemnate caracteristici de diverse naturi, contribuind astfel într-o măsură sporită la o mai profundă înţelegere şi explicare a fenomenelor numismatice, financiare şi istorice propriu-zise.

NOTE

[1] S-au folosit următoarele abrevieri:

Allen - D. Allen, *Catalogue of the Celtic Coins in the British Museum with supplementary material from other British collections, I, Silver Coins of the East Celts and Balkan Peoples*, London, 1987.

ArhMold - Arheologia Moldovei, Iaşi/Bucureşti.

BMC - B. V. Head, *Catalogue of Greek Coins. Macedonia, etc.*, în *Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, ed. R. S. Poole, London, 1879.

BSFN - Bulletin de la Société Française de Numismatique, Paris.

CreştColecţ - Creşterea colecţiilor. Caiet selectiv de informare asupra creşterii colecţiilor Bibliotecii Academiei R. P. R., Bucureşti.

Dacia - Dacia. Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, N. S., Bucureşti.

DOW - A. R. Bellinger şi Ph. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, I (A. R. Bellinger, *Anastasius to Maurice*, 491-602), Washington, 1966.

Head - B. V. Head, *Historia Numorum. A Manual of Greek Numismatics*, Oxford, 1887.

Le Rider - G. Le Rider, *Le monnayage d'argent et d'or de Philippe II frappée en Macédoine de 359 ŕ 294*, Paris, 1977.

LRBC - *Late Roman Bronze Coinage A. D. 324-498, Part I: Ph. V. Hill şi J. P. C. Kent, The Bronz Coinage of the House of Constantine A. D. 324-346*; Part II: R. A. G. Carson şi J. P. C. Kent, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A. D. 346-498*, London, 1965.

MemAntiq - Memoria Antiquitatis, Acta Musei Petrodavensis, Piatra Neamţ.

www.cimec.ro

Mihailescu-Bîrliba - V. Mihailescu-Bîrliba, Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie şi monedă, Iaşi, 1990.

NR - The Numismatic Review, London.

Pink - K. Pink, *Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn*, Diss. Pann., II, 15, Budapest, 1939.

Preda, 1973 - C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Bucureşti.

Preda, 1998 - C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, Bucureşti.

RIC - *The Roman Imperial Coinage*, London.

RN - Revue Numismatique, Paris.

SCN - Studii şi cercetări de numismatică, Bucureşti.

WN - Wiadomó(ci Numizmatyczne, Warszawa.

AE - aramă sau bronz.

AR - argint.

AV - aur.

Av. - avers.

M.I. Botoşani - Muzeul de Istorie din Botoşani.

N.I. - Numărul de inventar.

Rv. - revers.

[2] Mulţumim în mod deosebit dlui dr. Eugen Nicolae pentru identificarea şi studierea acestei dificile monede.

BIBLIOGRAFIE

BADER, WINKLER 1980 - T. Bader, I. Winkler, *Al doilea tezaur de denari romani imperiali descoperit la Ghirişa (com. Beltiug, jud. Satu Mare)*, în *Satu Mare. Studii şi comunicări*, 4, p. 85-126.

CALEY 1946 - E. R. Caley, *On the Occurrence of Abnormally Low Weight and Specific Gravity in Ancient Coins*, în *NR*, 3 (2), aprilie, p.51-53.

CONDAMIN, PICON 1964 - J. Condamin şi M. Picon, *The Influence of Corrosion and Diffusion on the Percentage of Silver in Roman Denarii*, în *Archaeometry*, 7, p. 98- 105.

GUEY 1966 - J. Guey, *Peut-on se fier aux essais chimiques ?*, în *RN*, 7, 1965 (1966), p. 111-122.

GUEY 1968 - J. Guey, *Propos de numismatique statistique III. Calcul expčditif d'une valeur approximative de l'čcart-type*, în *BSFN*, 23 (6), iulie, p. 294-295.

www.cimec.ro

ILIESCU 1961 - O. Iliescu, *Cabinetul Numismatic. Achiziţii curente*, în *CreştColecţ*, 1, ianuarie - iulie, p. 379-402.

ILIESCU, ISĂCESCU, GRAMATOPOL, POPESCU 1963 - O. Iliescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol şi C. Popescu, *Cabinetul Numismatic. Achiziţii curente*, în *CreştColecţ* , 8, iulie - decembrie, p. 279-422.

ILIESCU, ISĂCESCU, GRAMATOPOL, POPESCU 1964 - O. Iliescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol şi C. Popescu, *Cabinetul Numismatic. Achiziţii curente*, în *CreştColecţ*, 10, iulie - decembrie, p. 275-418.

ILIESCU, ISĂCESCU, GRAMATOPOL, POPESCU 1967 - O. Iliescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol şi C. Popescu, *Cabinetul Numismatic. Achiziţii curente*, în *CreştColecţ*, 19, ianuarie - martie, p. 1-85.

JEDRZEJEWSKA 1959 - H. Jedrzejewska, *Zagadnienia korozji metali w numizmatyce*, în *WD*, 3 (3-4), p. 199-208.

LAFAURIE 1970 - J. Lafaurie, *Contribution ŕ l'ĉtude du poids rĉel des monnaies*, în BSFN, 25 (2), februarie, p. 491-492.

MIHAILESCU-BÎRLIBA 1976 - V. Mihailescu-Bîrliba, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Puriceni (com. Borleşti, jud. Neamţ)*, în *MemAntiq*, 4-5, 1972-1973, 1976, p. 125-230.

MIHAILESCU-BÎRLIBA 1980a - V. Mihailescu-Bîrliba, *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, Bucureşti.

MIHAILESCU-BÎRLIBA 1980b - V. Mihailescu-Bîrliba, *Tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Mastacăn (jud. Neamţ)*, în *SCN*, 7, p. 83-93.

MIHAILESCU-BÎRLIBA 1990 - V. Mihailescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î. e. n. Economie şi monedă*, Iaşi.

MIHAILESCU-BÎRLIBA 1991 - V. Mihailescu-Bîrliba, *Tezaurul de denari romani im - periali de la Gherăieştii Noi, jud. Neamţ*, în *ArhMold*, 14, p. 57-65.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, MITREA 1975 - V. Mihailescu-Bîrliba şi I. Mitrea, *Tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Hertioana de Jos (com. Traian, jud. Bacău)*, în *Carpica*, 7, p. 15-29.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, MITREA 1977 - V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, *Tezaurul de la Măgura*, Bacău.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, MONAH 1975 - V. Mihailescu-Bîrliba şi D. Monah, *Tezaurul de denari romani imperiali de la Blăgeşti, judeţul Bacău*, în *Carpica*, 7, p. 31-45.

MILNE 1946 - J. G. Milne, *Comments on Corrosion of Ancient Coins*, în *NR*, 3 (3), iulie, p. 95.

www.cimec.ro

PETRIŞOR 1994 - E. Petrişor, *Tezaurul monetar roman de la Homiceni* (II), în *MemAntiq*, 19, p. 355-399.

CATALOGUL MONEDELOR DIN MUZEUL DE ISTORIE BOTOŞANI

AKANTHOS

1. AR. ↘; 12,60 g; 24 x 25 mm; bine conservată, deşi uzată prin circulare. MIBotoşani (N. I. 6 350).

   Moneda a fost donată Muzeului de Istorie din Botoşani, în anul 1975, de către doamna Vasilica Andronache, pe atunci artistă la Teatrul "Mihai Eminescu" din acelaşi oraş. Nu se ştie când şi unde a fost descoperită, dar se poate presupune că provine dintr-o colecţie românească privată, fiind greu de acceptat originea ei locală. Moneda a fost identificată în anul1980 de către regretatul Bucur Mitrea. *Av.* Leu spre dreapta, cuprinde cu labele şi îşi înfige colţii în spinarea unui taur situat spre stânga; în exergă, ΘO (?).*Rv.* Într-un quadratum incusum se află legenda AKANΘION, în jurul unui patrulater secţionat în patru, în fiecare cartier aflându-se câte o protuberanţă. BMC, p. 34-36, după 424 a. Chr.; Head, p. 182-183 şi fig. 124, c. 424-400 a. Chr. sau mai târziu; H. Gaebler, *Die antiken Münzen von Makedonia und Paionia*, III/2, Berlin, 1935, p. 27, nr. 31 şi pl. VII/9, c. 424 - până la c. 380 a. Chr.

SYRACUSA: AGATHOCLES.

2. AE. ↑ ; 8,55 g; 25 mm; conservare foarte bună; uşor rulată, patinată şi polisată. MIBotoşani (N. I. 14 776).

   Av. Capul Arethusei, încoronat cu trestie şi înconjurat de 3 sau 4 delfini; sub gât, literele NI.

   Rv. Quadriga şi Nike spre stânga; triskelis, ca simbol; în exergă, ΣIPAKOΣIΩN şi dedesubt, literele AI.

   Head, p. 158, perioada I (c. 317-310 a. Chr.); S. Pozzi, *Catalogue de monnaies grecques antiques, Auktion 14 mars 1921*, Lucerne, p. 36, nr. 641 (AR) şi pl. XXI/641, anii 317-310 a. Chr.; A. Hess, *Catalogue de monnaies grecques et romaines, Auktion 18 decembre 1933*, Luzern, 1933, p. 3, nr. 27 (AR) şi pl. I/27, anii 317-310 a. Chr.

MACEDONIA (AMPHIPOLIS) : FILIP II (postum)

3. AR. ←; 13,95 g; 24 x 25 mm; uzată prin circulare, dar şi imprimată cu o ştanţă uzată; reversul are o tăietură mediană adâncă, *ab antiquo*, care secţionează călăreţul, calul şi litera de sub cal. MIBotoşani (N. I. 6 345).Potrivit informaţiilor păstrate la muzeul botoşănean, moneda a fost găsită pe teritoriul judeţului Botoşani şi, de asemenea, a mai fost examinată şi identificată în anul 1980, de către Bucur Mitrea.*Av.* Capul încununat şi cu barbă al lui Zeus, în profil, spre dreapta.*Rv.* Călăreţul, cu o ramură în

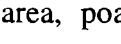
www.cimec.ro

mâna stângă, pe un cal la trap, spre dreapta; ΦΙΛΙΠΠΟΥ; sub cal se află litera Λ şi *aphlaston* (Amphipolis), iar între picioarele din faţă ale calului o siglă (delfin ?).Le Rider, p. 299, c. 315/314 - 295/294 a. Chr.; Allen, pl. I/3, începutul secolului III a. Chr.

MACEDONIA (AMPHIPOLIS): FILIP II (postum)

4. AR. ←; 12,98 g; 25 x 26 mm; slab conservată, se pare că a fost trecută prin foc; reversul este tăiat median, de asemenea, din antichitate, secţiunea traversând călăreţul şi calul. MIBotoşani (N. I. 6 348). Fără a fi cunoscute alte date, se ştie că acest exemplar s-a găsit în zona oraşului Dorohoi, fiind şi el, la rândul său, examinat şi identificat în anul 1980, de către Bucur Mitrea.Aversul şi reversul (ΦΙΛΙΠΠΟΥ) sunt identice cu cele ale monedei anterioare (nr.3), sub cal aflându-se de asemenea litera (şi aphlaston (Amphipolis), iar între picioarele din faţă ale calului o siglă (delfin ?).Le Rider, p. 299; c. 315/314 - 295/294 a. Chr.; Allen, pl. I/3, începutul secolului III a. Chr.

MACEDONIA: FILIP II (imitaţie)

5. AR. ←; 13,92 g; 25 mm; circulată şi având pe revers două tăieturi adânci, care secţionează aproape în unghi drept partea anterioară a calului, la care se adaugă, pe aceeaşi parte, incizii mai mici, superficiale. MIBotoşani (N. I. 6 349).Moneda a fost găsită în anul 1979, la locul numit "Ruginosul" de pe teritoriul satului Suharău (com. Suharău, jud. Botoşani) şi, după ce s-a păstrat mai mulţi ani în colecţia şcolii generale din comună, a fost donată muzeului botoşănean. Bucur Mitrea, care a examinat şi identificat moneda (1980), a menţionat, de asemenea, găsirea la Suharău a unor monede geto-dacice izolate (cf. Dacia, N. S., 29, 1985, p. 172, nr. 10). *Av.* Capul încununat şi cu barbă al lui Zeus, în profil, spre dreapta, într-un cerc perlat; se poate sesiza o stilizare a părului, bărbii, nasului şi gurii.*Rv.* Într-un cerc perlat, spre dreapta, sunt reprezentaţi schematizat calul şi călăreţul, cu legenda sub cal se află litera Λ (şi *aphlaston* ?), iar sub piciorul său anterior sigla . Exemplarul de faţă este apropiat stilistic de tipul Adâncata - Mănăstirea, căruia i-a putut constitui prototipul; literele perlate coboară foarte mult datarea, poate chiar spre a doua jumătate a secolului II, când, de altfel, apare şi tipul menţionat. Pink, p. 30-33 şi 123-125, a doua jumătate a secolului II a. Chr.; Preda, 1973, p. 29-47, 300-250 a. Chr.; Allen, p. 24 şi 42, începutul secolului III a. Chr.

DACIA

6. AR. ↑; 7,30 g; 22 x 23 mm; circulată şi bătută cu o ştanţă uzată. MIBotoşani (N. I. 6 347).Nu se cunoaşte locul şi data descoperiri acestei monede, dar se poate crede că a fost găsită înainte de anul 1980, când a fost adusă pentru identificare lui B. Mitrea. Ar putea proveni din judeţul Botoşani, dacă ţinem seama că în zonă au mai apărut monede dacice.*Av.* Capul încununat şi cu barbă a lui Zeus, în profil, spre dreapta; nasul este redat printr-o linie, care continuă fruntea; ochiul, gura şi urechea sunt redate schematic, iar în spatele urechii se află un semicerc îngroşat, îndreptat în sus; părul

www.cimec.ro

capului porneşte radiar din creştet, iar cel al bărbii este îndreptat înapoi.*Rv.* Calul este redat schematic spre stânga: coada calului este lungă şi despicată la capăt, picioarele îi sunt redate corect, fără globule, iar copitele au forma sâmburelui de migdală; călăreţul este redus la două puncte, legate printr-o linie bifurcată şi continuată sub cal cu o altă linie, care se bifurcă (litera Λ?).Aparţine tipului monetar *Sattelkopfpferd* (Pink, p.75-78, 110-50 a. Chr.) sau *Adâncata-Mănăstirea*, seria a IV-a (Preda, 1973, p. 198-214, pl. XL/12 şi Preda, 1998, p. 184, între 150 şi 130/120 a. Chr.); Mihailescu-Bîrliba, p. 77 şi 118, mijlocul secolului II - sfârşitul secolului I a. Chr.; Allen, p. 26, 47 şi pl. II/33, sfârşitul secolului III - secolul II a. Chr.

AVGVSTVS: M. MAECILIVS TVLLVS

7. AE (*as*). ↘ ; 8,28 g (8,11 g după curăţire); 25 x 26,5 mm; foarte puternic circulată. MIBotoşani (N. I. 14 806). J.-B. Giard, *Catalogue des monnaies de l'Empire romain*, I, *Auguste*, Paris, 1976, p. 124-125, nr. 674-680 şi 682, anul 7 a. C. (până în anul 6 p. C.); *RIC*, I, 1984, p. 76, nr. 436, *Roma*, anul 7 a. C.

MARCVS AVRELIVS: COMMODVS

8. AE (*sestertivs*). ↓ ; 18,92 g; 30 mm; puternic rulată. MIBotoşani (N. I. 14 777).*RIC*, III, p. 341, nr. 1 588, anul 178.

MOESIA INFERIOR: SEPTIMIVS SEVERVS

9. AE. ↙ ; 4,28 g; 17 x 19 mm; conservată satisfăcător. MIBotoşani (N. I. 14 779).B. Pick, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I/1, Berlin, 1898, p. 378 şi urm.; *Nikopolis ad Istrvm.*

MOESIA INFERIOR: IVLIA DOMNA

10. AE. ↙ ; 5,55 g (5,50 g după curăţire); 23 x 25 mm; slab conservată şi fisurată marginal. MIBotoşani (N. I. 14 810).B. Pick şi K. Regling, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I/2.1, Berlin, 1910, p. 727, nr. 2 800; *Tomis*

CLAVDIVS II

11. AR (*antoninianvs*). ↑ ; 2,70 g (2,27 g după curăţire); 20 x 22 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 795).*RIC*, V/1, p. 223, nr. 145, anii 268-270; în exergă, T (*Mediolanvm*).

GALERIVS - MAXIMINVS II

12. AE (*folles*). ↑; 4,55 g; 27 mm; conservată satisfăcător. MIBotoşani (N. I. 14 778).*RIC*, VI, p. 535, nr. 36 (3a (A), anii c. 308-309; în exergă, •HTƐ• (*Heraclea, officina* a 5-a).

CONSTANTINVS I

13. AE (*folles*).↑ ; 2,43 g (2,06 g după curăţire); 16 x 17 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 801).*RIC*, VII, p. 126, nr. 63 şi nota, anii 319-320; în exergă, ⱣLVG (Lvgdvnvm).

www.cimec.ro

14. AE (*folles*). ↙ ; 2,77 g; 19 x 20 mm; foarte slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 785).*RIC*, VII, p. 296, nr. 2, anul 313; în câmp, în stânga litera R, iar în dreapta litera F; în exergă, (RP) (*Roma*).

CONSTANTINOPOLI: CONSTANTINVS I

15. AE (*folles*). (; 2,18 g (1,88 g după curăţire); 17 x 19 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 786).*LRBC*, I, p. 22, nr. 913, anii 330-335 (perioada a II-a); RIC, VII, p. 558, nr. 125, anii 330-333; în exergă, •SMHΔ• (*Heraclea, officina* a 4-a).

16. AE (*folles*). ↓ ; 1,11 g; 14 mm; slab conservată şi ruptă marginal. MIBotoşan (N. I. 14 789). *LRBC*, I, p. 23, nr. 942; anii 335-337 (perioada a III-a); *RIC*, VII, p. 561, nr. 157, anii 336-337; în exergă, (S)MH(Γ ?) (*Heraclea, officina* a 3-a ?).

CONSTANTINVS I

17. AE (*folles*). ↗ ; 2,07 g; 18 x 19 mm; conservată satisfăcător. MIBotoşani (N. I. 14 784).*LRBC*, I, p. 24, nr. 1 005, anii 330-335; *RIC*, VII, p. 579, nr. 59, anii 330-335; în exergă, CONS(A ?) (*Constantinopol*).

18. AE (*folles*). ↑ ; 2,25 g; 22 x 23 mm; slab conservată, cu un fragment marginal lipsă. MIBotoşani (N. I. 14 781).*RIC*, VII, p. 643, nr. 3, anii 313-315; în câmp, în dreapta, litera Z, iar în exergă, SMK (*Cyzicvs, officina* a 7-a).

19. AE (*folles*). ↑ ; 2,67 g; 17 x 19 mm; conservată satisfăcător. MIBotoşani (N. I. 14 780).*LRBC*, I, p. 26, nr. 1 073, anii 324-330 (perioada I); *RIC*, VII, p. 615, nr. 90 anii 324-325; în exergă, SMNЄ (Nicomedia, officina a 5-a).

20. AE3 (?). (; 2,90 g (2,78 g după curăţire); 17 mm; slab conservată, trecută prin foc. MIBotoşani (N. I. 14 800).

LICINIVS II

21. AE (*folles*). (; 2,44 g (2,38 g după curăţire); 20 mm; bine conservată. MIBotoşani (N. I. 14 817). Găsită pe terenul de rugbi din Mangalia şi donată muzeului de către dl. Constantin Pavel din satul Roma (com. Roma, jud. Botoşani).*RIC*, VII, p. 433, nr. 69, anul 319; în exergă, ASIS• (*Siscia*).

CONSTANTINVS II

22. AE (*folles*). ↓ ; 1,62 g (1,05 g după curăţire); 18 x 19 mm; foarte slab conservată, are un fragment marginal lipsă, este parţial exfoliată pe avers şi perforată prin oxidare. MIBotoşani (N. I. 14 803).*RIC*, VII, p. 433, nr. 72, anul 319; în exergă, •ASIS• (*Siscia*).

23. AE (*folles*). ↑ ; 1,42 g (1,26 g după curăţire); 17,5 x 19 mm; slab conservată, cu o ruptură marginală. MIBotoşani (N. I. 14 794). *LRBC*, I, p. 20, nr. 836, anii 330-335 (perioada a II-a); RIC, VII, p. 524, nr. 184, anii 330-333; în exergă, SMTS(A sau Δ) (*Thessalonica, officina* 1 sau a 4-a).

24. AE (*folles*). ↗ ; 2,55 g (2,32 g după curăţire); 15,5 x 17 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 791).*LRBC*, I, p. 24, nr. 1 007, anii 330-335; *RIC*, VII, p. 579, nr. 60, anii 330-333; în exergă, CONSS (*Constantinopol, officina* a 6-a).

www.cimec.ro

CRISPVS

25. AE (*folles*). ↑ ; 2,51g (2,48g după curăţire); 19 x 20 mm; conservare satisfăcătoare. MIBotoşani (N. I. 14 782).*RIC*, VII, p. 545, nr. 18 var., anii 316-317; în exergă, MN(T(Γ?)• ((Heraclea).

CONSTANTIVS II

26. AE4. ↓ ; 1,40 g; 15 mm; conservată satisfăcător. MIBotoşani (N. I. 14 787).*LRBC*, I, p. 25, nr. 1 064, anii 341-346 (perioada a IV-a); *RIC*, VIII, p. 452, nr. 67, anii 347-348; în exergă, CONS (*Constantinopol*).

27. AE3. ↖ ; 2,05 g (1,58 g după curăţire); 16 mm; foarte slab conservată, cu două rupturi marginale. MIBotoşani (N. I. 14 798).*LRBC*, II, p. 87, nr. 2 039 (FH3), anii 351-354; în exergă, (C)O(NSA ?) (*Constantinopol*).

28. AE2. ↗ ; 3,19 g (2,92 g după curăţire); 18 x 20 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 797).*LRBC*, II, p. 96, nr. 2 484, anii 346-350; *RIC*, VIII, p. 494, nr. 65, ani 348-350 (prima serie din grupul al II-lea); în exergă, SMKA (*Cyzicvs, officina* 1).

29. AE3. ↙ ; 2,23 g (2,04 g după curăţire); 17 mm; slab conservată, cu două rupturi marginale, probabil desprinse intenţionat. MIBotoşani (N. I. 14 793).*LRBC*, II, p. 100, nr. 2 634, anii 351-354 sau nr. 2 635, anii 355-361; *RIC*, VIII, p. 524, nr. 143, anii 350-355 sau p. 528, nr. 188, anii 355-361; în exergă, (ANA ?) (*Antiochia* ?).

30. AE4. ↑ ; 1,55 g; 16 x 17 mm; satisfăcător conservată, dar are lipsă un fragment. MIBotoşani (N. I. 14 788).*LRBC*, I, p.27, nr. 1 139, anii 337-341 (perioada a III-a/b); *RIC*, VII, p. 471, nr. 8, anii 337 (9 septembrie) - 340 (primăvară); în exergă, SMNS (*Nicomedia, officina* a 6-a).

CONSTANTIVS II ?

31. AE. ↗ ; 1,85 g (1,45 g după curăţire); 14,5 x 16 mm; foarte slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 799).

FEL TEMP REPARATIO ?

32. AE.↑; 1,51 g (1,31 g după curăţire); 13,5 x 16 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 792).

VALENTINIANVS I

33. AE3. ↓ ; 1,80 g (1,70 g după curăţire); 15 x 16 mm; slab conservată şi parţial exfoliată. MIBotoşani (N. I. 14 816). *LRBC*, II, p. 87, nr. 2 068 (dar V1J), anii 364-365; *RIC*, IX, p. 214, nr. 16 (a), anii 364 (25 februarie) - 367 (24 august); în exergă, CO(NSPA) (*Constantinopol*).

34. AE3. ↑ ; 2,47 g (2,10 g după curăţire); 17 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 783).*RIC*, IX, p. 215, nr. 21 (a), anii 364 (25 februarie) - 367 (24 august); în câmp, în stânga, se află o stea (✶), iar în exergă, (CO)NSS (*Constantinopol, officina* a 6-a).

VALENS

35. AE3. ↗ ; 1,77 g (1,69 g după curăţire); 16 x 17 mm; foarte slab conservată, cu o ruptură marginală. MIBotoşani (N. I. 14 802).*LRBC*, II, p. 88, nr. 2 086, anii 366-367;

www.cimec.ro

RIC, IX, p. 214, nr. 16 (a)/6, anii 364-367; în exergă, CONSΔ (*Constantinopol, officina* a 4-a).

36. AE3. ↓ ; 1,61 g; 16 x 18 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 790).*LRBC*, II, p. 97, nr. 2 518, anii 364-365 sau nr.2 527, anii 367-375; *RIC*, IX, p. 240, nr. 8 (b), anii 364 (25 februarie) - 367 (24 august) sau p. 241, nr. 12 (b), anii 367 (24 august) - 375 (17 noiembrie); în exergă SMK ? (*Cyzicvs* ?).

THEODOSIVS II

37. AV (*solidvs*). ↓; 4,45 g; 21 mm; bine conservată, dar are o uşoară uzură, datorată circulării şi prezintă o slabă deformare, ca urmare a unei lovituri. MIBotoşani (N. I. 6389).Deoarece provine de la muzeul din Dorohoi (N. I. 2847), se poate presupune că a fost găsită în zona înconjurătoare oraşului.*RIC*, X, p. 262, nr. 285, grupul I, *Constantinopol* , dar în exergă CONOB, 441-450.

IVSTINVS I

38. AE (20 *nummi*). ↘ ; 9,68 g (8,99 g după curăţire); foarte slab conservată, cu două fragmente marginale, probabil intenţionat, desprinse. MIBotoşani (N. I. 14 805).*DOW*, I, p. 42, nr. 14a, anii 518-527; în câmp, în dreapta, litera A; *Constantinopol.*

39. AE (5 *nummi*). ↓ ; 3,0 g (2,93 g după curăţire); 12 x 13 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 812).*DOW*, I, p. 45, nr. 21a, anii 518-527; în câmp, în stânga, litera A; *Constantinopol.*

40. AE (10 *nummi*). ↓ ; 4,35 g (4,25 g după curăţire); 19 x 22 mm. MIBotoşani (N. I. 14 796). *DOW*, I, p. 54-55, nr. 52-55, anii 518-527; în exergă, A(NT)((*Antiochia*).

IVSTINIANVS I

41. AE (*follis*). ↓ ; 13,35 g; 29 x 30 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 804). *DOW*, I, p. 78, nr. 28, anii 527-538; în câmp: în stânga, o stea (✶); în centru litera A şi o stea (✶); în dreapta, o cruce (+); în exergă, CON (*Constantinopol*).

42. AE (*follis*). ↓ ; 15,14 g (14,90 g după curăţire); 30 x 33 mm; slab conservată, pare să fi fost trecută prin foc. MIBotoşani (N. I. 14 820).În anul 1990 a fost lăsată muzeului de către un necunoscut.DOW, I, p. 80, nr.30h, anii 527-538; în câmp: în stânga o stea (✶), în centru litera Є, iar în dreapta o altă stea (✶); în exergă, CON (*Constantinopol*).

43. AE (20 *nummi*). ↓ ; 8,30 g; 23 x 24 mm; conservată satisfăcător, deşi are desprinse, probabil intenţionat, câteva bucăţi marginale. MIBotoşani (N. I. 14 807).*DOW*, I, p. 81, nr. 33d, anii 527-538; în câmp: în stânga, o cruce (+), în dreapta litera Є, iar deasupra şi dedesubt câte o stea (✶); *Constantinopol.*

44. AE (5 *nummi*). ↓ ; 2,08 g; 13 x 15 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 811). DOW, I, p. 82, nr. 35b.2, anii 527-538; în câmp: în stânga, litera B, iar în în dreapta, litera Є ; *Constantinopol.*

www.cimec.ro

45. AE (*follis*). ↙ ; 15,92 g; 37 x 39 mm; bine conservată. MIBotoşani (N. I. 14 821.În anul 1990 a fost lăsată muzeului de către un necunoscut.*DOW*, I, p. 87, nr. 39d.1-3, anii 540-541; în exergă, CON (*Constantinopol*).

IVSTINVS II

46. AE (20 *nummi*). ↘ ; 5,30 g (5,0 g după curăţire); 20 x 24 mm; slab conservată şi cu fragmente marginale lipsă, probabil desprinse intenţionat. MIBotoşani (N. I. 14 809).*DOW*, I, p.220, nr.62.1-2, anii 566-567; în exergă, T(ES) (*Thessalonica*).

TIBERIVS II

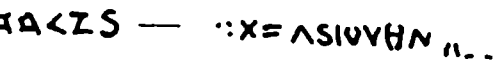
47. AE (20 *nummi*). ↓ ; 5,99 g; 19,5 x 21 mm; bine conservată, deşi are câteva fragmente marginale lipsă, probabil desprinse intenţionat. MIBotoşani (N. I. 14 808).*DOW*, I, p. 277, nr. 23, anul 579; în exergă, TES (*Thessalonica*).

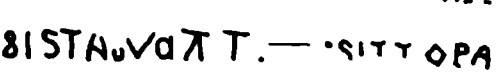
FOCAS/HERACLIVS (?) - CONSTANS II (HIBRIDĂ - SURFRAPATĂ)

48. AE (20 *nummi*). ? ; 1,06 g (1,02 g după curăţire); 11 x 12 mm; slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 814).*Rv.* XX; TESA; Focas (602-610) sau Heraclivs (610-641) ?; *Thessalonica.Rv.* M; Constans II (641-668) ?

VENEŢIA: ANTONIO VENIER (imitaţie genoveză)

49. AV (*ducat = zecchin*). ↑; 2,37 g; 20 x 21 mm; circulată şi deformată în mică măsură, datorită unor lovituri superficiale. MIBotoşani (N. I. 1571).

Av.

Rv

Moneda a fost găsită la aproximativ 400-500 m nord-vest de satul Borolea (com. Hăneşti, jud. Botoşani), spre nord de pădurea localităţii. Descoperirea a fost făcută de către elevii şcolii generale din sat, conduşi de către domnul profesor I. Corsei. Apoi, piesa a fost donată muzeului din Săveni şi a fost menţionată prima oară, în chip eronat, ca fiind "o monedă bizantină de aur de la Iustinian" (cf. A. Păunescu, P. Şadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al judeţului Botoşani*, 1, Bucureşti, 1976, p.141 (XXIX.2.B). Ulterior, acelaşi exemplar a fost identificat corect şi publicat de către domnul O. Iliescu (cf. *La monnaie génoise dans les pays roumains aux XIIIe -XVe siècles*, în *Colocviul româno-italian "Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII - XIV", Bucureşti 27-28 martie 1975/Colloquio Romeno - Italiano "I Genovesi nel Mar Nero durante i secoli XIII e XIV", Bucarest 27-28 marzo 1975*, ed. Ş. Pascu, Bucureşti, 1977, p. 168, cu nota 80 - unde este menţionat N. Zaharia, ca fiind cel care a furnizat informaţia -, şi pl. IV, 2) şi amintit de către B. Mitrea (cf. *Dacia*, N. S., 23, 1979, p. 375, nr. 101). Imitaţie genoveză (Chios ?) a unei emisiuni a dogelui veneţian Antonio Venier (1382-1400), care se poate data la sfârşitul secolului al XIV-lea şi în prima jumătate a celui de-al XV-lea

www.cimec.ro

UNGARIA: MATEI CORVIN

50. AV (*ducat*). ↖; 3,54 g; 21 mm; circulată şi uşor deformată prin lovire. MIBotoşani (N. I. M. 737).Moneda a fost păstrată mai mult timp în colecţia Şcolii generale din Lunca (com. Lunca, jud. Botoşani) şi se poate admite proveniența sa din aceeaşi localitate sau din împrejurimi.*Av.* Madona încoronată şi cu Pruncul pe braţul drept; dedesubt se află un corb cu inelul în cioc. MATHIAS.D.G.R.VNGARIE.*Rv.* Sf. Ladislau în armură, ţine în mâna dreaptă o halebardă în poziţie verticală, iar în cea stângă are globul cruciger; în câmp, la dreapta sa este litera N, iar în stânga sa, un scut cu două ciocane. S.LADISLAVS.REX. Mathias Corvinvs (1458-1590); monetăria Nagy-Bánya = Baia Mare.Tipul monetar descris de noi mai sus nu este semnalat în ultimul catalog pentru monedele maghiare din această vreme (A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeiche auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300-1450*, Graz - Budapest, 1982).

IMPERIUL OTOMAN: BAYEZID II (fals moldovenesc)

51. AE (*aspru*). ?; 0,66 g; 10,5 mm; bine conservată. MIBotoşani (N. I. 14 815).Bayezid II (fals moldovenesc), anii 1481 - 1512.

LITUANIA: IOAN II CASIMIR

52. AE (*solidvs*). ↖ ; 1,25 g (1,20 g după curăţire); 15 mm; bine conservată. MIBotoşani (N. I. 14 813).Ioan II Casimir, anii 1648-1668.

AUSTRIA: MARIA THERESA

53. AE (*50 Kreutzer*). ? ; 13,27 g (13,05 g după curăţire); 37 x 38 mm; foarte slab conservată. MIBotoşani (N. I. 14 819).Donată muzeului în anul 1994, împreună cu moneda de la nr. 46, de către dl. Laurenţiu Grigorescu din Vorniceni (com. Vorniceni, jud. Botoşani), care se pare că a găsit-o în aceeaşi localitate.Maria Theresa, anii 1740-1780.

AUSTRIA

54. AE. ?; 7,88 g (7,82 g după curăţire); 25 x 26 mm; foarte slab conservată. MIBotoşani (fără N. I.).Donată muzeului în anul 1994, împreună cu piesa de la nr. 45, de către dl. Laurenţiu Grigorescu din Vorniceni (com. Vorniceni, jud. Botoşani), care se pare că a găsit-o în aceeaşi localitate

FALS MODERN

55. AE. ↑ ; 19,82 g; 41 x 42 mm; conservată satisfăcător, deşi este perforată. MIBotoşani (N. I. 14 818).Găsită în satul Iacobeni (com. Dângeni, jud. Botoşani) de către dl. Dumitru Chiriac din aceeaşi localitate, care a dăruit-o muzeului.*Av.* (?). Coroană timbrată de o cruce; de-o parte şi de alta a acesteia se află literele ruseşti П şi K; coroana este plasată într-o cunună stilizată de lauri; pe margine este incizată o linie în zig-zag, între unghiuri fiind plasate liniuţe.*Rv.* (?). Vultur bicefal încoronat, care are în laba stângă un glob cruciger; pe margine se află incizată iarăşi o linie în zig-zag. *Observaţii.* Ţinând seama că piesa a fost realizată prin gravare, iar perforarea a fost făcută în partea sa superioară, socotim că ea a făcut parte dintr-o salbă ţigănească,

www.cimec.ro

poate de la sfârşitul secolului al XIX-lea, provenită din Rusia (imită un tip monetar rusesc).

MONEDĂ DIN COLECŢIA PAUL ŞADURSCHI

DACIA

56. AR. ↓; 8,32 g; 17 x 18 mm; foarte uzată prin circulare.Potrivit informaţiilor furnizate în anul 1994 de către domnul G. Pauliuc din Ştefăneşti (jud. Botoşani), moneda provine din cimitirul bisericii Sf. Cuvioasă Paraschiva din aceeaşi localitate. Ulterior, acelaşi cetăţean a susţinut că, familia deţinea de mai mult timp această piesă monetară. Cu toate aceste afirmaţii contradictorii, se poate presupune că moneda a fost găsită în cuprinsul comunei Ştefăneşti.*Av.* Capul încununat şi cu barbă al lui Zeus, schematizat, în profil, spre dreapta: nasul este reprezentat printr-o linie terminată cu o globulă; gura şi ochiul sunt redate prin câte o globulă; deasupra frunţii se află trei liniuţe unite printr-o altă globulă; urechea este sugerată de un semicerc îngroşat, deschis în sus; liniile care redau părul pornesc radiar din creştetul capului şi sunt mult simplificate; barba are firele părului îndreptate înapoi.*Rv.* Calul este redat schematic spre stânga: coada aproape nu se distinge, iar încheieturile şi copitele picioarelor sunt reprezentate prin mici globule; gâtul, capul şi corpul calului sunt, de asemenea, schematizate; călăreţul este redus la două globule, care apar deasupra calului. Aparţine tipului monetar *Sattelkopfpferd* (Pink, p. 75-78, 110-50 a. Chr.) sau *Adâncata - Mănăstirea* seria a V-a (Preda, 1973, p. 198-214, pl. XLI/6 şi Preda, 1998, p. 184, 150-130/120 a. Chr.); Mihailescu-Bîrliba, p. 77 şi 118, mijlocul secolului II - sfârşitul secolului I a. Chr.; Allen, p. 26, 47 şi pl. III/37, sfârşitul secolului III - secolul II a. Chr.

SOME UNPUBLISHED COINS FROM THE COLLECTION OF THE HISTORY MUSEUM OF BOTOŞANI

SUMMARY

Fifty-five unpublished coins from the Numismatic Collection of the Museum of Botoşani and a other a private collection are presented. The place of discovery is not lnow for the most of these coins, they are supposed to come from the Romanian territory.

From the numismatic point of view the following coins are distinguished: a silver coin issued in Akanthos (no. 1; pl. 7/1); a bronze coin issued at Syracusa (no. 2; pl. ?); two silver coins of Philip II-posthumous type (no. 3-4; pl. 7/3-4); an imitation of silver coin of

www.cimec.ro

Philip II type (no. 5; pl. 7/5); two Dacian silver coins of *Satellkopfpferd* or *Adâncata-Mănăstirea* type (no. 6; pl. 7/5 and the coin from P. Şadurschi collection: no. 56 and pl. 7/56); one *antoninianus* coined ai Mediolanum during the reign of Claudius II (no. 11; pl. 1/11); one *folles* issued at Lugdunum during Constantinus I (no. 13; pl. 2/13); a *solidvs* of Theodosivs II (no. 37; pl. 7/37); a bronze coin of 20 *nummi* coined at Thessalonica (no. 48; pl. 6/48) overstruck on the obverse of Phocas with a reverse of Heraclius or Constans II; an imitation issued of Genoa a venetian gold coin (*zecchin*) emitted by Antonio Venier (no. 49; pl. 7/49); a Moldavian counterfeit of an *asper* of Bayezid II (no. 51; pl. 6/51).

On the occasion of the publication of these coins two problems of numismatic research are again discussed:

The first one refers to the cutting of same smaller or bigger parts from the body of the coins. Until now such losses of metal from the coins have been considered to occur because of the technology of production. After investigating thousands of coins we can say that deliberate losses of metal can some times be noticed at the silver or bronze Roman and Byzantine coins. These operation took place in the official mints during the economic - financial crises or when it was necessary to adjust the value of the old coins with the new lower nominal values. Anyway, such works could happen when their cost was lover than that of the metal got is this way.

The second problem is also connected to the weight of the coins. The coins are usually studied and published after they had been cleaned. The weighing of these coins before and after cleaning showed that the differences of the weights can be very great (between 6% and 35%). The Catalogue contains all these data: the number of deliberate losses of metal and the weights of the coins before and after cleaning.

FIGURE EXPLANATIONS

Pls. 1-7. Coins of the History Museum of Botoşani (nos. 1-55) and of P. Şadurschi collection (no. 56). The number of each coin corresponds to the number in the *Catalogue*.

LISTA ILUSTRAŢIEI

Planşele 1-7. Monede din Colecţia Numismatică a Muzeului de Istorie Botoşani (nr. 1-55) şi din colecţia P. Şadurschi (nr. 56). Numărul fiecărei monede ilustrate corespunde cu cel din *Catalog*.

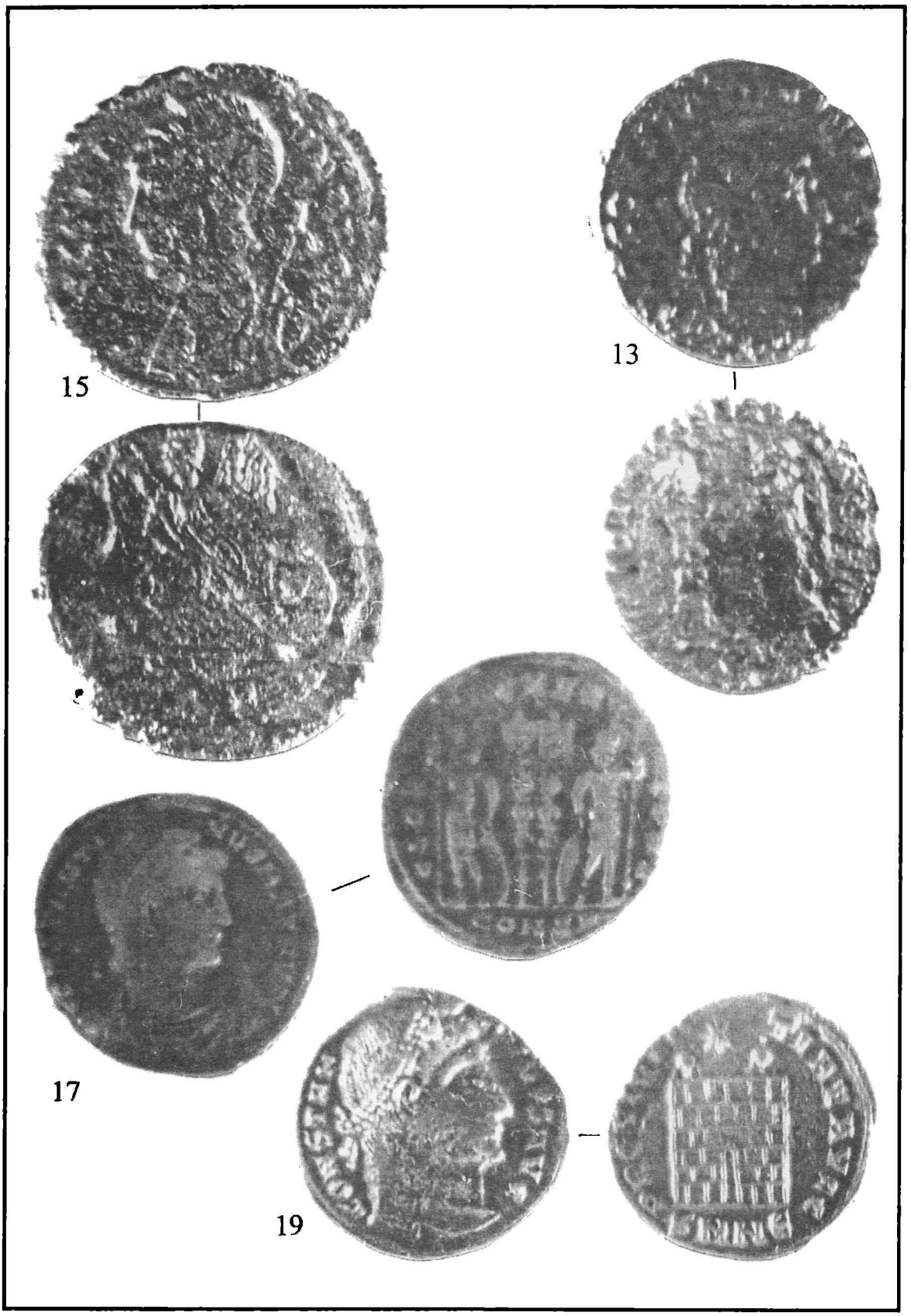
www.cimec.ro

www.cimec.ro

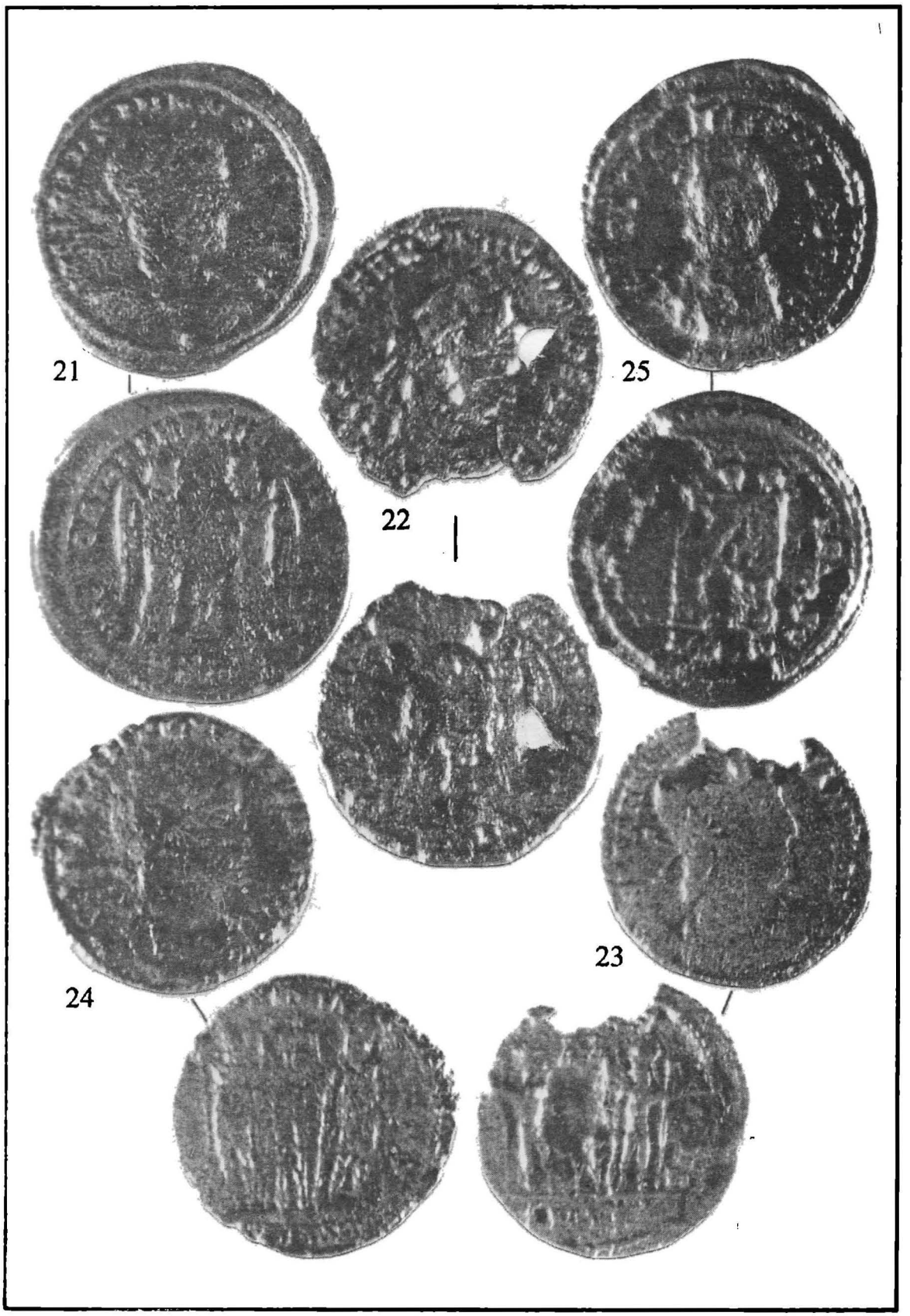
PLANŞA 1

www.cimec.ro

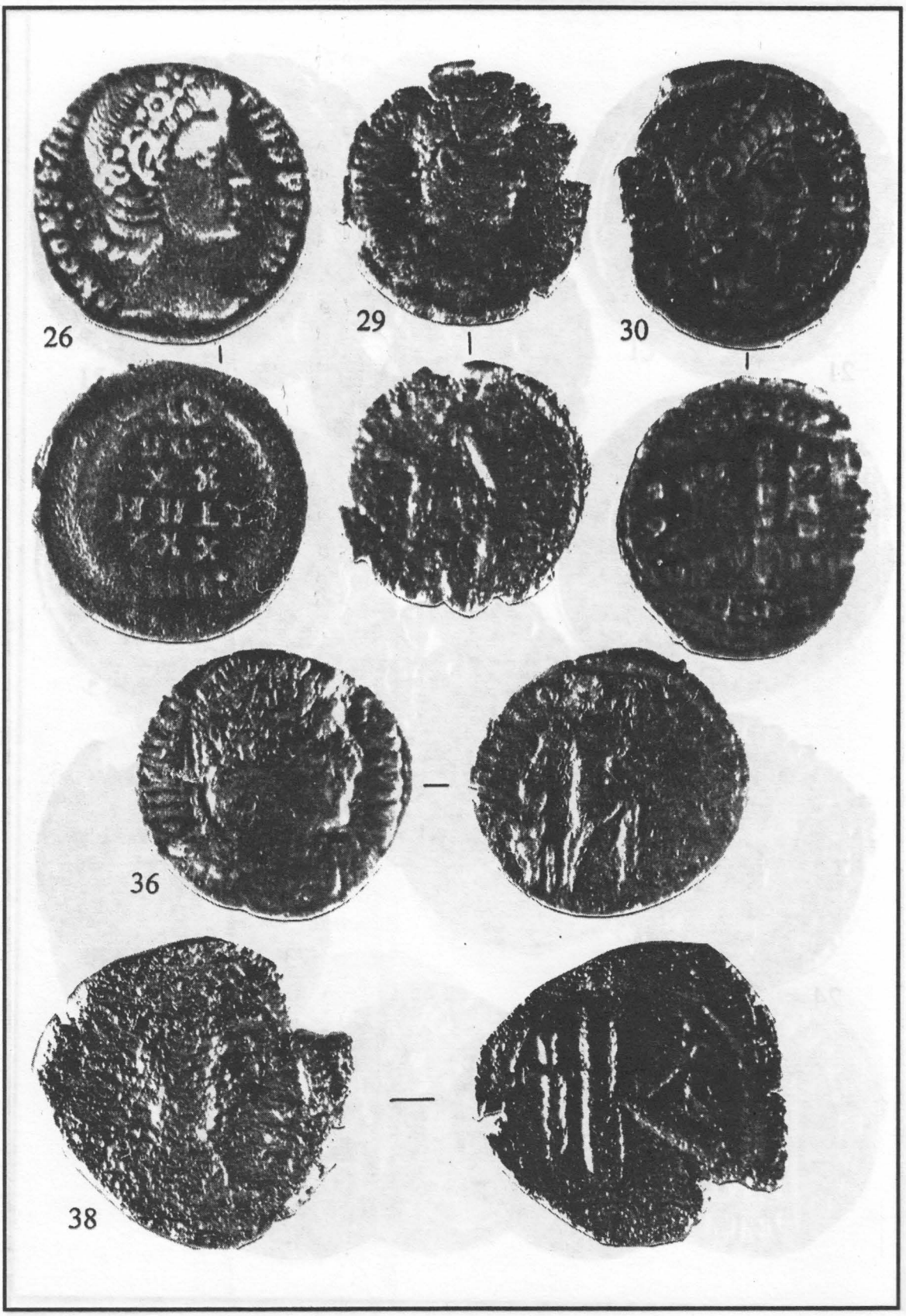
PLANŞA 2

www.cimec.ro

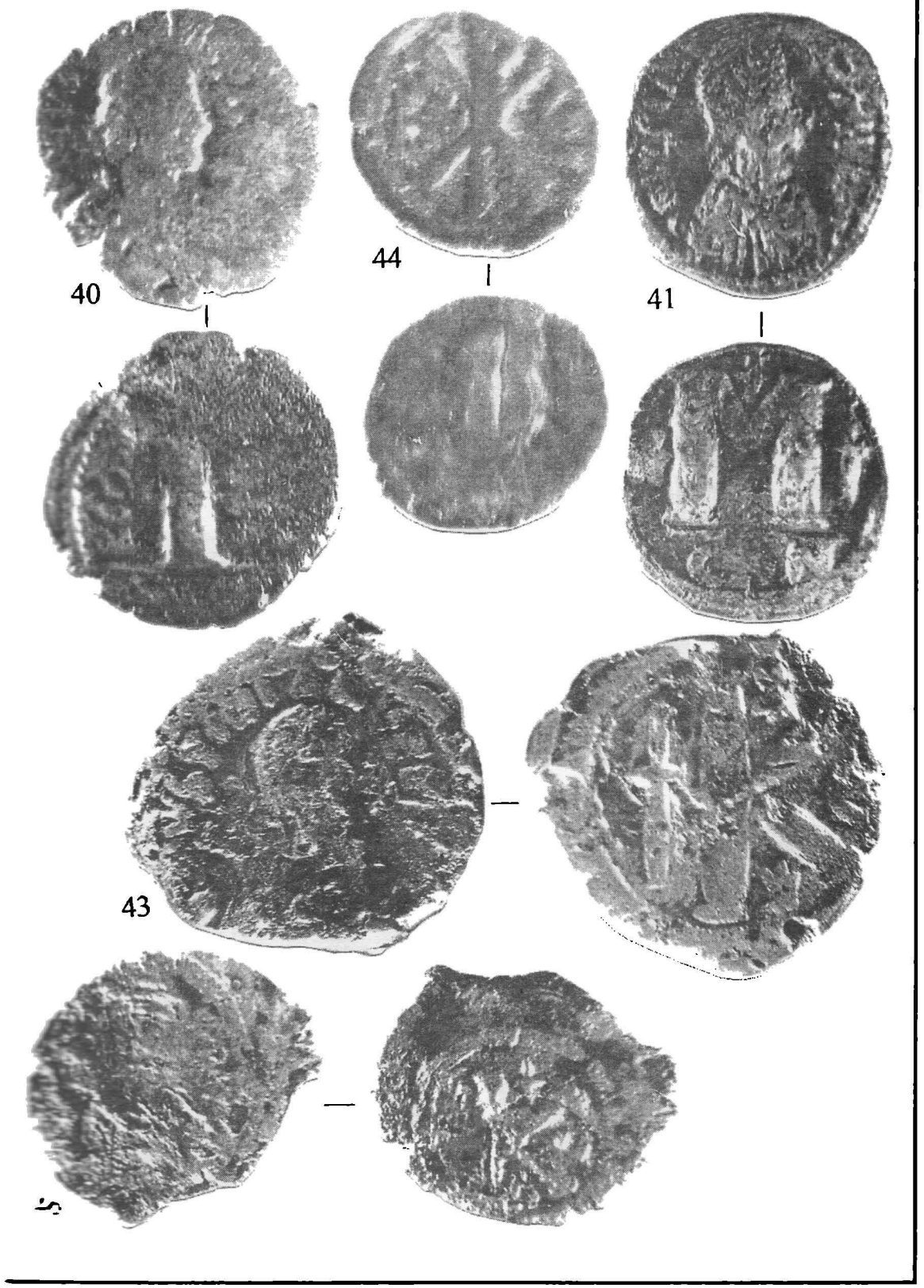
PLANŞA 3

www.cimec.ro

PLANŞA 4

www.cimec.ro

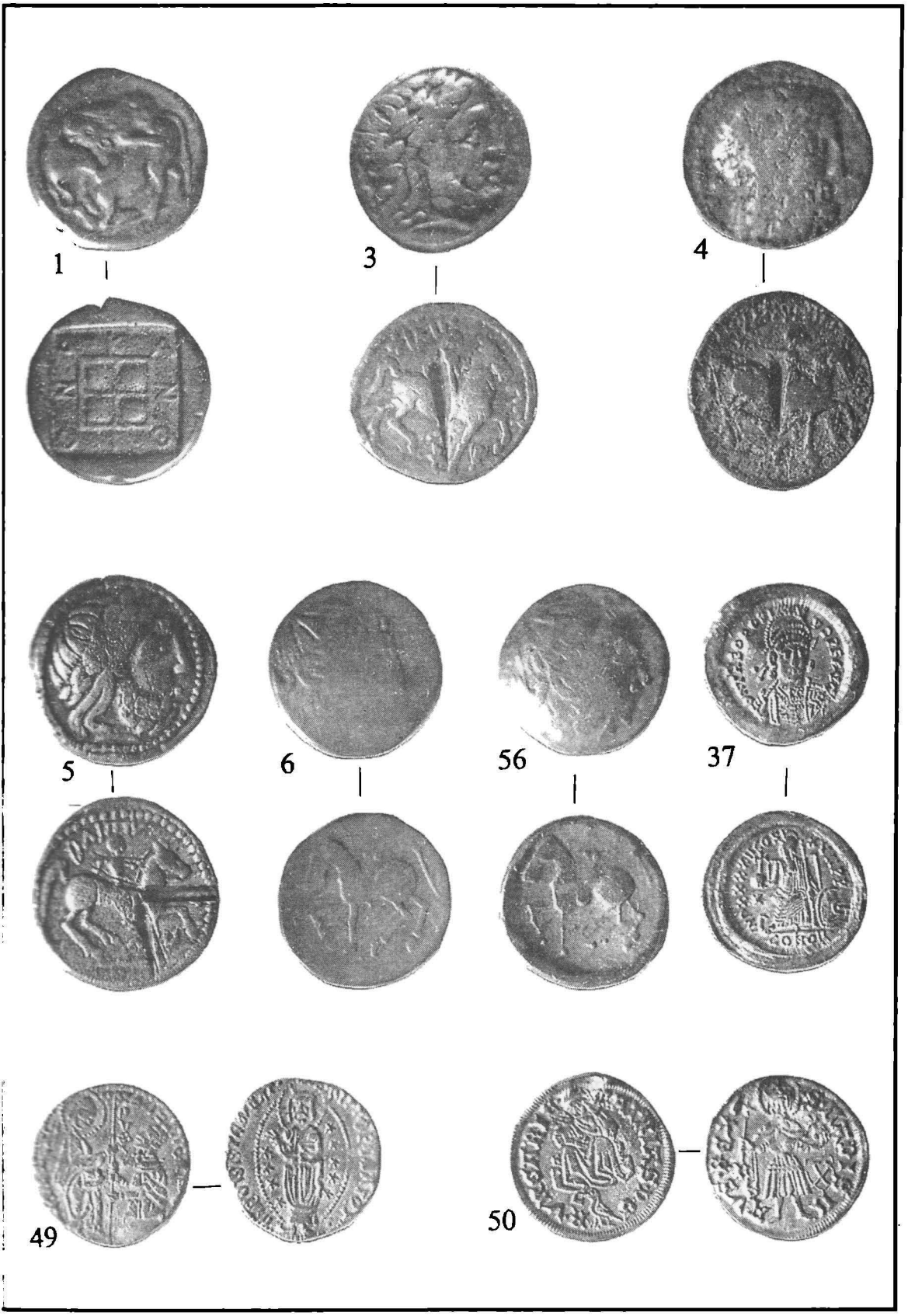
PLANŞA 5

www.cimec.ro

PLANŞA 6

www.cimec.ro

PLANŞA 7

www.cimec.ro

www.cimec.ro

NOI AŞEZĂRI DE TIP SÂNTANA DE MUREŞ-ČERNJACHOV PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA

ION VLASENCO, ALEXANDRU POPA
(CHIŞINĂU)

Actualmente, pe teritoriul Republicii Moldova sunt cunoscute cca 1 000 de monumente arheologice aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov, numărul lor continuând necontenit să crească. În această ordine de idei, un rol hotărâtor îi revine sistematizării şi punerii în circuitul ştiinţific a tuturor informaţiilor referitoare la această categorie de monumente.

În studiul ce urmează propunem celor interesaţi rezultatele investigaţiilor noastre de teren, precum şi în Arhiva Institutului de Arheologie din Chişinău, investigaţii ce au avut ca obiect de studiu urmele habitatului uman din epoca romanã târzie de pe teritoriul Republicii Moldova. Rãmânem recunoscãtori colegilor Gh. Posticã, V. Haheu, M.B. Šèukin şi regretatului V.I. Marchevici pentru informaţiile oferite pentru publicare, precum şi domnului director V. Dergacev pentru facilitarea investigaţiilor în arhiva Institutului de Arheologie din Chişinău.

Din informaţiile sistematizate de noi, le prezentãm pe urmãtoarele:

Raionul Fãleşti

1. Hiliuţi I

Aşezarea este situată la 2-2,5 km spre nord-est de satul Hiliuţi, raion Fãleşti, şi la 700-900 m spre nord-est de ferma de vite pe promontoriul orientat spre est. De la suprafaţa aşezării au fost adunate lipituri de lut şi ceramică cenuşie lucrată la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Resturile aşezării sunt dispuse actualmente în livadă, din care cauză suprafaţa ei nu a fost determinată.

Cercetare: Vlasenko I.G.

2. Hiliuţi II

Aşezarea se află la 2,5-3 km spre nord-est de sat şi la 1-1,5 km spre nord-est de ferma de vite, la cca 200-300 m spre sud de linia căii ferate. Pe malul stâng al iazului (mai ales în zona digului) au fost adunate fragmente de vase cenuşii lucrate la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vlasenko I.G.

Hierasus, XI, 2001, pag. 81-106

www.cimec.ro

3. Hrubna Nouă III

Aşezarea este situată la 2 km spre nord marginea satului Hrubna Nouă, raion Făleşti, lângă digul celui de-al treilea (numărând de la sat) iaz. De pe o suprafaţă de 200x70 m au fost adunate bucăţi de zgură de fier, lipituri de lut şi fragmente de vase cenuşii lucrate la roată din pastă fină, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Cercetare: Vlasenko I.G.

Raionul Floreşti

4. Cerniţa II

Aşezarea a fost descoperită de V.I. Markevici în 1971 [Markevič 1973, 111]. Ea este situată la 1,5 km spre nord-vest de satul Cerniţa, raion Floreşti, fiind intersectată pe direcţia nord-vest spre sud-est de râul Ciorna. Aşezarea ocupa o suprafaţă de 500x500 m (pl.1.I). Pe parcursul cercetărilor arheologice s-au descoperit resturi ale unor nivele cronologice aparţinând epocii eneoliticului, primelor secole ale erei creştine (aşa numitul aspect Etulia) şi culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Resturile perioadei corespunzătoare culturii Sântana de Mureş-Černjachov constau din 108 fragmente de vase de lut lucrate la roată din pastă fină sau zgrunţuroasă (pl. 9. 3, 10; pl. 10. 13) şi fragmentele unei amfore cu pereţii subţiri, gâtul în formă de pâlnie, culoarea portocalie şi diametrul la buză 9 cm (pl. 9.1).

Săpături: Todorova T.D.

5. Coşerniţa I

Aşezarea este situată la 2-2,5 km spre sud-est de s. Coşerniţa, raion Floreşti, la 600-700 m spre sud de ferma de ovine. Ea este întinsă la cca 500-600 m de-a lungul malului stâng al văii. De la suprafaţă a fost adunată ceramică cenuşie lucrată la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă, specifică culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vlasenko I.G.

6. Coşerniţa II

La 1,5-2 km spre sud-est de satul Coşerniţa, raion Floreşti şi la 200-300 m spre sud de ferma de ovine, au fost adunate fragmente ceramice de factură specifică culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vlasenko I.G.

7. Coşerniţa V

Aşezarea este situată pe partea stângă a văii dintre şoseaua spre staţia căii ferate Unchiteşti şi pârâu. Pe o suprafaţă de 500x300 m au fost adunate fragmente de vase lucrate la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă (pl. 3. II). Suprafaţa aşezării este supusă anual lucrărilor agricole. Cercetare: Markevici V.I.

8. Hârtop III

Aşezarea a fost identificată pe partea dreaptă a văii, pe malul drept al iazului, 1,2 km spre nord-est de marginea de nord-vest a satului Hârtop, raion Floreşti (pl. 4. II. III

www.cimec.ro

Pe suprafaţa aşezării, supusă lucrărilor agricole, au fost adunate fragmente ceramice din pastă fină şi zgrunţuroasă, fragmente de chiupuri, precum şi de amfore romane.

Cercetare: Markevici V.I.

9. Hârtop IV

Aşezarea este situată la 1 km spre nord-est de satul Hârtop, raion Floreşti. Pe suprafaţa ei au fost adunate fragmente ceramice specifice culturii Sântana de Mureş-Černjachov (pl. 4. II. IV).

Cercetare: Markevici V.I.

10. Nicolaevca I

Aşezarea Nicolaevca I a fost identificată la 1 km spre sud-est de satul Nicolaevca, raion Floreşti, pe partea stângă a văii. S-au descoperit fragmente de ceramică lucrată la roată din pastă fină şi fragmente de chiupuri din pastă cu suprafaţa zgrunţuroasă.

Cercetare: Markevici V.I.

11. Prăjila VIII

Aşezarea din perioada romană târzie este dispusă la 2,2 km spre sud-vest de satul Prăjila, raion Floreşti, pe malul primei terase ale unei văi. Aşezarea, întretăiată de o fâşie forestieră ce porneşte de pe malul râului Răut, ocupa suprafaţa de 400x300 m, fiind marcată la suprafaţă de fragmente ceramice lucrate la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă aparţinând culturii Sântana de Mureş_-Černjachov, pietre şi oase de animale (pl. 4. I).

Cercetare: Markevici V.I.

12. Putineşti VIII

Aşezarea Putineşti VIII, raion Floreşti, este situată pe malul drept al râului Cubolta, la 1,3 km spre sud - sud-est de podul "Podul Dobrii" de pe şoseaua Floreşti-Bălţi. Ea este întretăiată de conducta de gaz. De pe suprafaţa de 400x250 m au fost adunate fragmente ceramice de factură specifică culturii Sântana de Mureş-Černjachov (pl. 3. I).

Cercetare: Markevici V.I.

13. Putineşti IX

Aşezarea Putineşti IX se află în preajma satului Putineşti, raion Floreşti, pe malul stâng al râului Cubolta, mai sus de podul peste râu. De pe o suprafaţă de 200x120 m a fost adunată ceramică lucrată la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov (pl. 3. I).

Cercetare: Markevici V.I.

Raionul Hânceşti

14. Hansca-Limbari-Căprăria

În anul 1991 în cadrul cunoscutei aşezări Hansca-Limbari-Căprăria, satul Hansca din raionul Hânceşti [Postică 1994, şi bibliografia], au fost descoperite printre altele 4 gropi gospodăreşti atribuite populaţiei culturii Sântana de Mureş-Černjachov. În groapa nr. 245 s-a descoperit doar un fragment de vas din pastă cenuşie lustruită. În groapa nr. 248 s-

www.cimec.ro

a descoperit un cuţit (pl. 10. 8) de fier; pe lângă ceramica de tip Sântana de Mureş-Černjachov aici s-au mai găsit 2 fragmente de perete de vas de culoare roşie acoperite cu firnis roşu. În groapa nr. 251 s-au descoperit 2 cuie de fier (pl. 10. 5, 9), 1 cataramă patrulateră (pl. 10. 3), 1 cataramă ovală (pl. 10. 2), 1 placă trapezoidală de bronz cu grosimea de 0,1 cm, lungimea max. de 6,1 cm şi lăţimea de 4 cm (pl. 10. 7); o lopăţică de bronz cu mânerul patrulater şi unul din capete turtit. Lungimea acestei piese atinge de 4 cm, grosimea 0,2 cm, lăţimea capătului turtit 0,3 cm; obiectul a fost apreciat ca fiind o ustensilă medicală sau eventual cosmetică. Groapa nr. 252 conţinea alături de 30 fragmente de ceramică următoarele obiecte: tub de aramă (pl. 10. 11) confecţionat dintr-o foaie de aramă; lungimea 8,8 cm, diametrul 0,9 cm, grosimea foii 0,1 cm; piatră de râşniţă; ac de bronz (pl. 10. 1) - lungimea 3 cm, grosimea 0,1 cm; ustensilă de bronz - lopăţică de bronz cu un capăt lăţit şi mânerul alungit. În secţiune mânerul este patrulateral - lungimea 5,3 cm, grosimea mânerului 0,1-0,3 cm, lăţimea lopăţelei 0,5 cm; ac de bronz cu lungimea de 3,4 cm, grosimea 0,1 cm de la o fibulă; placă de bronz (pl. 10. 10) 2,1x0,7x0,1 cm; placă de bronz (pl. 10. 6) 3,3x2,7x0,1 cm; urechiuşă de fier lungimea 5,5 cm, lăţimea 2,2 cm, grosimea 0,7 cm şi diametrul urechiuşei de 1 cm; vârful unei "spade" de fier (pl. 10. 4) lungimea 6,1, lăţimea max. 2,7 cm, grosimea 0,3 cm.

Săpături: Postică G.I.

Raionul Nisporeni

15. Iurceni I

Aşezarea este situată la 600-900 m spre sud de limita sudică a satului Iurceni, raion Nisporeni, pe două promontorii de deal de pe malul drept al râului Lăpuşna. Au fost adunate fragmente de vase cenuşii lucrate la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov, precum şi fragmente de amfore romane.

Cercetare: Vlasenko I.G.

Raionul Ocniţa

16. Mereşovca

Fortificaţie de pământ, descoperită de T.S. Passek în 1949. Materialele din stratul perioadei romane târzii din cetate este oglindit în lucrările lui G.B. Fedorov şi E.A. Rikman [Fedorov 1960, 272; Rikman 1975 63]. Cetatea se află la 0,6-0,8 km spre est de satul Mereşovca, raion Ocniţa, în locul numit de localnici "Cetăţuie", pe malul drept al Nistrului. Cetatea era fortificată cu val şi şanţ (pl. 5. I). Săpăturile anului 1980 au permis identificarea printre altele şi a unui nivel cronologic corespunzător culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Deşi în săpătură nu a fost descoperită nici o construcţie ce ar putea fi cronologic legată de această epocă, cercetările arheologice au dus la identificarea câtorva obiecte de inventar aparţinând perioadei romane târzii: 2 fusaiole tronconice de tip "sarmatic" (I - fragment de culoare cenuşie descoperit la adâncimea 65 cm; a II-a - cu

www.cimec.ro

înălţimea de 2,1 cm, diametrul bazei de 1,5 cm, diametrul maxim 3 cm, diametrul orificiului 0,5 cm). În total din săpătură au mai fost extrase 48 fragmente de vase de lut lucrate la roată aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov: cenuşie fină şi zgrunţuroasă (1 fragment de buză, 25 fragmente de pereţi, 2 fragmente de fund, 1 fragment de mâner); cărămizie (4 fr. de perete); amfore cărămizii (4 fragmente de pereţi, 2 fragmente de picior, 6 fragmente de mâner; amfore gălbui (3 fragmente de pereţi). S-a presupus că secţiunea anului 1980 a atins doar periferia habitatului uman din perioada romană târzie.

Săpături: Vlasenko I.G., Sorokin V.I.

Raionul Orhei

17. Cişmea I

La vărsarea în Răut, râul Cogâlnic formează o vale de până la 600 m lăţime. Pe partea stângă a acesteia, la 400 m spre nord de marginea de nord-vest a satului Cişmea, raion Orhei, s-au descoperit fragmente ceramice, printre care şi de tip Sântana de Mureş-Černjachov lucrate la roată. Fragmentele ceramice se răspândeau pe o suprafaţă de 100x20 m (pl. 1. II).

Cercetare: Vysockij A.L

18. Ivancea II

Aşezarea a fost descoperită de P.P. Bârnea şi G.F. Cebotarenco în 1959. Ea este situată la 500-800 m spre sud-est de marginea de est a satul Ivancea, raion Orhei, pe malul iazului şi pârâului Ivancea (pl. 5. II). Săpăturile în două secţiuni din anul 1981 au însumat o suprafaţă de 217 m^2. În prima secţiune la adâncimea de 20-25 cm au fost descoperite şi fragmente de vase de lut din perioada romană târzie. În secţiunea II s-au găsit 7 fragmente de ceramică lucrată la roată din aceiaşi epocă: 3 fragmente de pereţi din pastă cărămizie, 2 fragmente de perete din pastă cenuşie zgrunţuroasă, 1 fragment de perete din pastă fină de culoare cenuşie, specifice culturii Sântana de Mureş-Černjachov şi 1 fragment de perete de amforă romană de culoare gălbuie. Alte vestigii din perioada romană târzie în această aşezare nu sunt cunoscute.

Cercetare: Vlasenko I.G.

19. Pohorniceni -Petruha

Aşezarea Pohorniceni-Petruha a fost descoperită în 1958 de L.L. Polevoj şi cercetată în acelaşi an de P.P. Bârnja, iar în 1961-1963 prin intermediul unor săpături sistematice de I.G. Hîncu. În anul 1988 săpături arheologice au fost efectuate de G.I. Postică şi V.I. Cavruc. Obiectivul se află în raionul Orhei, la 4 km spre est de satul Slobozia, la 5 km spre sud de satul Pohorniceni şi la 5 km spre nord de satul Ivancea, la marginea codrilor, în punctul denumit de localnici Petruha (pl. 6). La 0,7 km spre vest de aşezare se găseşte ocolul silvic, la 1 km spre vest - complexul pentru creşterea animalelor "Progress" şi şoseaua Orhei-Păhărniceni. La 0,5 km spre nord de aşezare trece drumul Orhei-Brăneşti. Suprafaţa aşezării atingea 800x500 m.

www.cimec.ro

Aşezarea are mai multe nivele cronologice, printre care şi unul aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Acest nivel a fost documentat prin 30 de fragmente de ceramică fină, confecţionată la roată din pastă de lut cu nisip fin de culoare cenuşie. Asemenea ceramică a fost descoperită doar într-o singură secţiune din săpătură.

Cercetare: Postică Gh., Cavruc V.

20. Progress III

Aşezarea a fost descoperită la cca 7 km sud-vest de localitatea "Progres" raion Orhei, pe partea dreaptă a drumului Progres-Furceni. În partea de nord-vest a aşezării se află o fântână. Pe o suprafaţă de cca 150x70 m au fost adunate fragmente ceramice de factură Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Haheu V.

21. Progress VI

Aşezarea a fost identificată la 2 km de combinatul de creştere a porcinelor "Progress", pe partea dreaptă a drumului ce duce spre satul Furceni, raion Orhei. Pe o suprafaţă de 200x80 m au fost adunate fragmente ceramice specifice culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Haheu V.

22. Sirota II

Pe promontoriul dinspre est de iazul satului Sirota, raion Orhei, au fost descoperite fragmente ceramice, printre care şi de factură Sântana de Mureş-Černjachov şi o toartă de amforă romană. Aşezarea ocupă o suprafaţă de cca 65 000 m. (pl. 7. II).

Cercetare: Vysockij A.L.

23. Sirota III

La 300 m spre sud de aşezarea Sirota II, pe malul stâng al unui pârâu, ce se varsă în iazul de sud-vest al satului Sirota, pe un promontoriu aplatizat (pl. 7. III) s-au descoperit fragmente ceramice, printre care şi de factură specifică culturii Sântana de Mureş-Černjachov lucrate la roată. Descoperirile ceramice marcau o suprafaţă de cca 60x20 m.

Cercetare: Vysockij A.L.

24. Sirota IV

La 1600 m spre sud-est de digul iazului de sud-vest al satului Sirota, pe un promontoriu în formă de potcoavă, au fost descoperite fragmente ceramice printre care şi de factură Sântana de Mureş-Černjachov. Suprafaţa aşezării este 200x50 m.

Cercetare: Vysockij A.L.

25. Zăgoreni I

La 450 m de la marginea de nord-vest a satului Zagoreni, raion Orhei, pe o suprafaţă de 120x100 m (pl. 8. I) au fost adunate fragmente ceramice printre care de factură Sântana de Mureş-Černjachov şi un fragment de mâner de amforă romană din pastă gălbuie-deschisă.

Cercetare: Vysockij A.L

www.cimec.ro

26. Zăgoreni III

În zona podului peste râul Cogâlnic, pe o suprafaţă de 200x40 m au fost adunate fragmente ceramice de factură Sântana de Mureş-Černjachov (pl. 8. III). Fragmentele au fost lucrate la roată din pastă cenuşie în amestec cu mult nisip măşcat.

Cercetare: Vysockij A.L.

27. Zorile II

Fragmente de ceramică aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov din pastă de lut cărămizie şi cenuşie au fost descoperite pe o suprafaţă de 30x20 m, pe malul drept al pârâului ce se varsă în lacul artificial al localităţii Zorile, raion Orhei.

Cercetare: Vysockij A.L.

Raionul Rezina

28. Buşăuca I

Aşezarea pluristratigrafică a fost identificată pe malul drept al pârâului ce se varsă în râul Cogâlnic, spre nord de satul Buşăuca, raion Rezina. În cadrul perieghezelor au fost adunate fragmente ceramice, printre care de factură specifică culturii Sântana de Mureş-Černjachov, de amfore, precum şi lipituri arse de lut. Suprafaţa aşezării a fost estimată la 20 000 m^2.

Cercetare: Vysockij A.L.

29. Cogâlniceni I

Pârâul ce curge din satul Cogâlniceni, raion Orhei, afluent al Cogâlnicului, se varsă în iaz spre vest de satul Cogâlniceni, raion Rezina. La gurile lui şi pe malul drept, la 100 m în amonte au fost adunate fragmente ceramice, printre care de factură Sântana de Mureş-Černjachov şi lipituri arse de lut. Suprafaţa aşezării atinge 1500 m. (pl. 2. I).

Cercetare: Vysockij A.L.

30. Cogâlniceni II

La 50 m spre est de aşezarea Cogâlniceni I, tot pe malul drept al pârâului amintit, începe o aşezare pluristratigrafică, care ocupa o suprafaţă totală de 600x50 m (pl. 2. II). Pe suprafaţa ei au fost adunate şi fragmente ceramice de factură Sântana de Mureş-Černjachov lucrate cu mâna sau la roată.

Cercetare: Vysockij A.L.

31. Cogâlniceni III

Aşezarea de dimensiuni mari a fost identificată la limita de nord-vest a complexului de creştere a animalelor, pe malul drept al pârâului ce curge din sat (pl. 2. III). Pe o suprafaţă de 350x200 m au fost identificate fragmente ceramice printre care şi o cantitate mică aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vysockij A.L.

www.cimec.ro

32. Cogâlniceni IV

La 500 m spre nord de satul Cogâlniceni a fost identificată o aşezare cu mai multe nivele culturale. Dinspre est aceasta este limitată de drumul ce duce din sat spre râul Cogâlnic. Fragmentele ceramice de tip Sântana de Mureş-Černjachov se răspândeau pe o suprafaţă de cca 8 000 m.

Cercetare: Vysockij A.L.

33. **Cogâlniceni VI**

La nord de sat, în preajma drumului Cogâlniceni-Rezina pe o suprafa?a de 30 000 m2 a fost identificata o aoezare cu mai multe nivele culturale (pl. 2. VI). Nivelul corespunzator culturii Sântana de Mureo-Eernjahov este reprezentat de un numar comparativ redus de fragmente ceramice.

Cercetare: Vysockij A.L.

34. Cogâlniceni X

Aşezarea cu mai multe nivele culturale a fost descoperită între satul Cogâlniceni şi cariera de extragere a pietrei Trifeşti (pl. 2. X). Obiectivul ocupa cca 13 000 m^2. La suprafaţă au fost adunate şi fragmente ceramice de tip Sântana de Mureş-Černjachov, precum şi trei fragmente de mânere de amfore şi lipituri arse de lut.

Cercetare: Vysockij A.L.

Raionul Sângerei

35. Valea Norocului II

Aşezarea este situată la cca 1,5 km spre est de satul Valea Norocului, raion Sângerei, pe un promontoriu lângă digul ceramică specifică culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vlasenko I.G.

Raionul Şoldăneşti

36. Odaia

Aşezarea Odaia, raion Şoldăneşti, se află la 1,5 km de la marginea de est a cătunului Odaia şi la 100 m spre sud de şoseaua Şoldăneşti-Poiana, vis-a-vis de marginea de vest a satului Alcedar. Obiectivul este situat pe partea de nord a unei văgăune nu prea adânci şi are dimensiunile de 200x80-100 m, fiind dispusă cu laturile lungi pe direcţia vest-est. Stratul cultural a fost puternic afectat de lucrările agricole. În urma săpăturilor din anii 1988-1989 s-a stabilit că aşezarea a avut probabil două etape de existenţă. Primei etape i-a fost atribuită o construcţie de suprafaţă de dimensiuni mari. Celei de-a doua etape ar corespunde două locuinţe semiadâncite în sol şi două construcţii de suprafaţă de dimensiuni mai mici.

Săpături: Ščukin M.B.

www.cimec.ro

Raionul Soroca

37. Pârlița I

Aşezarea este situată la 200-300 m spre est de satul Pârliţa, raion Soroca, pe malul drept al unei văi fără nume, lângă coada iazului. Suprafaţa aşezării nu a putut fi apreciată. De la suprafaţă au fost adunate fragmente de vase cenuşii lucrate la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov, precum şi fragmente de amfore romane.

Cercetare: Vlasenko I.G.

38. Pârlița III

Aşezarea este situată la 500-700 m spre sud-est de satul Pârliţa, raion Soroca, la 200-300 m de coada iazului. Ea se întinde de-a lungul văii pe o lungime de 400 m. De la suprafaţă au fost adunate fragmente de vase cenuşii şi cărămizii lucrate la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov, precum şi fragmente de lipituri arse de lut.

Cercetare: Vlasenko I.G.

Raionul Străşeni

39. Ghelauza II

Aşezarea este situată la 1 km spre sud de satul Ghelauza, raion Străşeni, şi este intinsă pe o lungime de cca 1 km de-a lungul văii. Materialul de suprafaţă se constituia din fragmente de vase cenuşii şi cărămizii lucrate la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov şi fragmente de amfore.

Cercetare: Vlasenko I.G.

40. Negreşti I

Aşezarea este situată în partea de sud a satului Negreşti, raion Străşeni, pe malul stâng al unui pârâu fără nume. La suprafaţă au fost adunate fragmente de ceramică, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Din cauza suprapunerii resturilor aşezării de satul actual, dimensiunile nu au putut fi estimate.

Cercetare: Vlasenko I.G.

41.Negreşti II

Aşezarea se află la cca 1,5-2 km spre sud-est de satul Negreşti, raion Străşeni, pe ambele maluri ale văii ce se continuă până la râul Bîc, între două iazuri. De pe o suprafaţă de cca 250x100 m au fost adunate fragmente de ceramică cenuşie lucrată la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov şi fragmente de amfore romane.

Cercetare: Vlasenko I.G.

42. Pănăşeşti III

Aşezarea este situată la marginea de nord-est a satului Pănăşeşti, raion Străşeni, pe malul stâng al văii, spre dreapta drumului ce uneşte satul cu şoseaua Chişinău-Ungheni. Aşezarea are lungimea de cca 1 km, iar de la suprafaţa ei au fost culese fragmente de vase

www.cimec.ro

cenuşii lucrate din pastă fină şi zgrunţuroasă, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov, precum şi fragmente de amfore romane.

Cercetare: Vlasenko I.G.

43. Pănăşeşti IV

Aşezarea este situată la 1,5-2 km spre nord-est de s. Pănăşeşti, raion Străşeni, la cca 700-800 m spre est de drumul ce uneşte satul cu şoseaua Chişinău-Ungheni. Pe marginea unui promontoriu orientat cu botul spre vest, de pe o suprafaţă de 200x70 m a fost adunată ceramică cenuşie lucrată la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov şi ceramică gălbuie lucrată cu mâna.

Cercetare: Vlasenko I.G.

44. Străşeni III

Aşezarea este situată la 2-2,5 km spre nord-vest de centrul raional Străşeni, pe malul stâng al râului Bîc, în zona unde linia de tensiune înaltă descrie o curbă. De pe o suprafaţă de 500x100 m au fost adunată ceramică, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vlasenko I.G.

45. Tătărăşti I

Aşezarea este situată la circa 2-2,5 km spre sud-est de s. Tătărăşti, raion Străşeni, pe a doua vale dinspre sat. Valea era orientată pe direcţia nord-sud şi se uneşte la rândul său cu valea râului Bîc. De pe o suprafaţă de cca 1000x150 m a fost adunată ceramică cenuşie lucrata la roată din pastă fină şi zgrunţuroasă, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov, precum şi fragmente de amfore romane.

Cercetare: Vlasenko I.G.

46.Vorniceni V

Pe suprafaţa aşezării din perioada hallstatului tracic canelat au fost descoperite câteva fragmente de vase lucrate la roată, aparţinând culturii Sântana de Mureş - Černjachov. Aşezarea este situată pe un promontoriu la 2 km spre est de satul Vorniceni, raion Străşeni, iar suprafaţa ei atingea 600x150 m. Cercetare: Vlasenko I.G.

47. Vorniceni VI

Aşezarea este situată la 1,5 km spre nord-vest de satul Vorniceni, raion Străşeni, pe un promontoriu de pe malul drept al râului Bîcovăţ. În livadă a fost adunată ceramică din diferite epoci, printre care şi fragmente de vase cenuşii lucrate la roată de tip Sântana de Mureş-Černjachov.

Cercetare: Vlasenko I.G.

Raionul Vulcăneşti

48. Colibaş

După literatură în zona satului Colibaş, raionul Vulcăneşti a fost descoperită o monedă de la Iustinian [Stoljarik 1987, 3]. Prin periegheze a fost descoperite resturile

www.cimec.ro

unei aşezări ale culturii Sântana de Mureş-Černjachov. Obiectivul este situat la marginea de sud a satului, pe partea stângă a drumului ce merge paralel cu valea râului Prut. Aşezarea ocupă o suprafaţă de 200x150 m, de pe care au fost adunate 67 de fragmente de ceramică, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Černjachov: 17 fragmente lucrate cu mâna; 20 fragmente lucrate la roată din pastă zgruţuroasă; 20 fragmente lucrate din pastă fină şi 10 fragmente de amfore romane.

Ceramica lucrată cu mâna conţine ingrediente de şamotă, are suprafaţă zgruţuroasă şi culoare cenuşie. Au fost semnalate 2 fragmente masive de fund plat de vas, 1 fragment de buză evazată cu pereţii subţiri, 1 buză evazată şi rotungită, 1 buză orizontală, cu lăţimea de 1.5 cm, ornamentată cu crestături pe margine.

Ceramica lucrată la roată din pastă zgrunţuroasă provine de la oale şi vase cerealiere (chiupuri). Pasta lor conţinea nisip, şamotă, resturi lemnoase; suprafaţa este zgrunţuroasă, iar culoarea cenuşie. Se mai semnalează descoperirea: 1 fragment de fund plat; 3 fragmente de fund profilat; 1 fragment de buză evazată îngroşată; 1 fragment de buză evazată cu marginea oblică; 3 fragmente de buză orizontală de chiup cu lăţimea respectiv de 3, 4,5 şi 6 cm, pe marginile interioare şi exterioare aceste buze erau decorate cu brâuri îngroşate, diametrul vaselor era de cca 30 cm; 1 fragment de strachină cu buza evazată şi îngroşată cu diametrul de 16 cm (pl. 9. 11).

Ceramica fină era confecţionată din pastă bine prelucrată de lut cu suprafaţa lustruită. S-au găsit 3 fragmente de fund inelar; 1 fragment de fund plat; 2 fragmente de buză verticală evazată. Se mai remarcă un fragment de la un talger masiv de culoare roşie, cu marginea evazată, buza lată orizontală puţin rotungită, cu diametrul de cca 30 cm şi lăţimea de 2,3 cm (pl. 9. 9) Fragmentele de amfore au aparţinut unor vase de culoare roşietică-cărămizie cu suprafaţa netedă. 2 fragmente purtau urme de inscripţii cu vopsea; 1 fragment avea striuri înguste; 1 fragment avea striuri late. Se evidenţiază un picior de amforă de formă conică cu o proeminenţă specifică la capăt (diametrul 1,5-2,4 cm) (pl. ,9. 2), tipică pentru amforele romane târzii. S-a mai descoperit o lipitură de lut cu amprente de nuiele de la o construcţie din carcasă de lemn lipită cu lut.

Cercetare: Smilenko A.T.

Lista alfabetică a localităţilor amintite:

Numele localităţii:	*Raionul:*	*Nr. în catalog:*
Buşăuca	Rezina	28
Cerniţa	Floreşti	4
Cişmea	Orhei	17
Cogâlniceni	Rezina	29-34
Colibaş	Vulcăneşti	48
Coşerniţa	Floreşti	5-7
Ghelauza	Străşeni	39

www.cimec.ro

Hansca	Hânceşti	14
Hârtop	Floreşti	8-9
Hiliuţi	Făleşti	1, 2
Hrubna Nouă	Făleşti	3
Iurceni	Nisporeni	15
Ivancea	Orhei	18
Mereşovca	Ocniţa	16
Negreşti	Străşeni	40-41
Nicolaevca	Floreşti	10
Odaia	Şoldăneşti	36
Pănăşeşti	Străşeni	42-43
Pârliţa	Soroca	37-38
Pohorniceni	Orhei	19
Prăjila	Floreşti	11
Progres	Orhei	20-21
Putineşti	Floreşti	12-13
Sirota	Orhei	22-24
Străşeni	Străşeni	44
Tătărăşti	Străşeni	45
Valea Norocului	Sângerei	35
Vorniceni	Străşeni	46-47
Zagoreni	Orhei	25-26
Zorile	Orhei	27

BIBLIOGRAFIE

Fedorov 1960 - G.B. Fedorov, *Naselenie Pruto-Dnestrovskogo meždureč'ja v I tysjačeletii n. e.* în *Mat. i Issl. Arh. SSSR*, 89, Moskva 1960.

Markevič 1973 - V.I. Markevič, *Pamjatniki épech neolita i éneolita*, în *Archeologičeskaja Karta Moldavskoj SSR*, vyp. 2, Kišinev 1973.

Postică 1994 - Gh. Postică, *Românii din codrii Moldovei în evul mediu timpuriu (Studiu arheologic pe baza ceramicii din aşezarea Hansca)*, Chişinău 1994.

Rikman 1975 - E .A. Rikman, *Sarmaty i plemena Černjachovskoj kul'tury*, Kišinev 1975.

www.cimec.ro

Stoljarik 1987 - E.S. Stoljarik, *Novye nahodki pozdnerimskih i vizantijskih monet v Pruto-Dunajskom meždureč'e*, în: *Dnestro-Dunajskoe meždureč'e v I - načale II tys. n. é.*, Kiev 1987.

NOUVEAUX ÉTABLISSEMENTS DE TYPE SÂNTANA DE MUREŞ ČERNJACHOV SUR LE TERRITOIRE DE REPUBLICA MOLDOVA

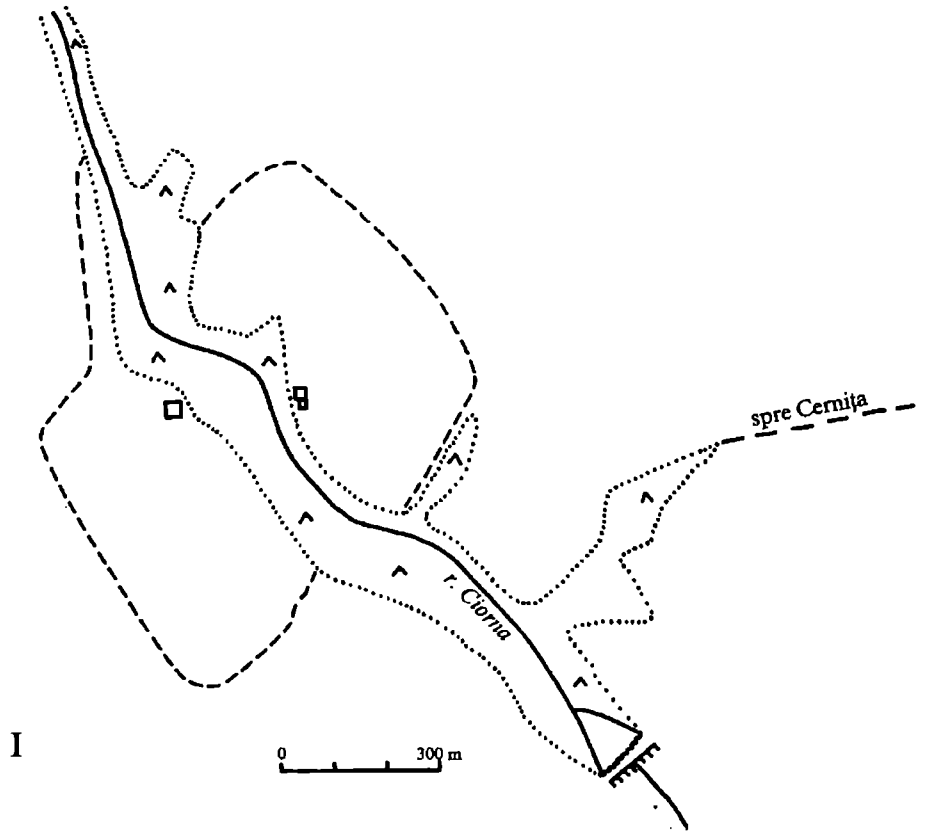
Résumé

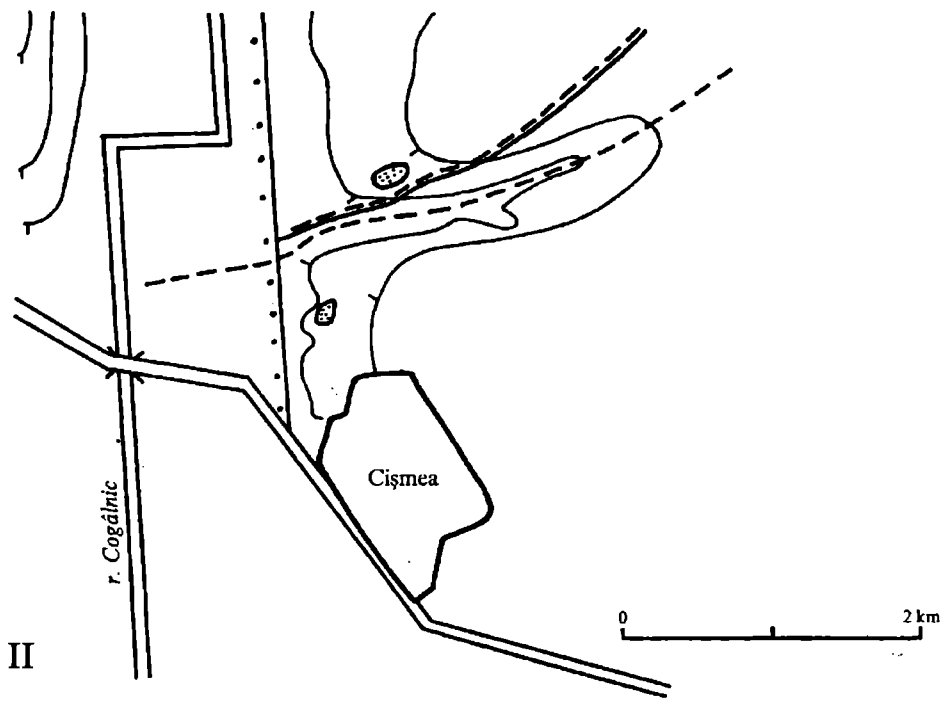
A présent sur le territoire de la République Moldova on connait environ 1000 objectifs archéologiques, atribuables ŕ la culture de Sântana de Mureş-Černjakov. Leur nombre continue de croître. La systématisation et la mise en circuit scientifique de la totalité des informations, comprenant cette catégorie de monuments, obtiennent un statut de priorité.

L'étude proposé syntétise les résultats de nos investigations de terrain ou dans les Archives de l'Institut d'Archéologie de Chişinău dans le dessaun de l'examination des traces de l'habitat humain de l'époque romaine tardive sur l'étendue de la République Moldova.

www.cimec.ro

www.cimec.ro

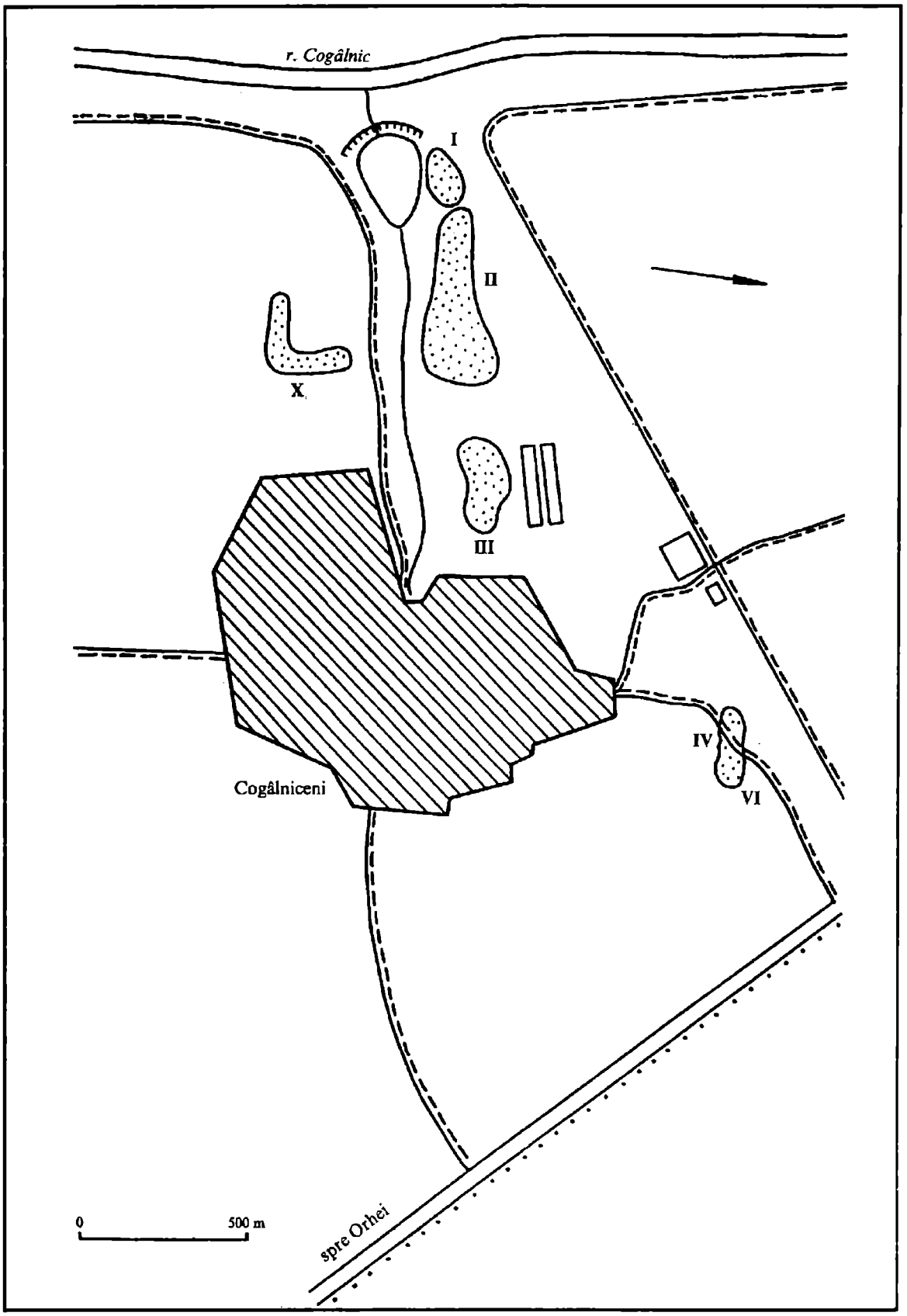

PLANŞA 1

Schiţă topografică a aşezărilor Cerniţa II (I) şi Cişmea I (II)

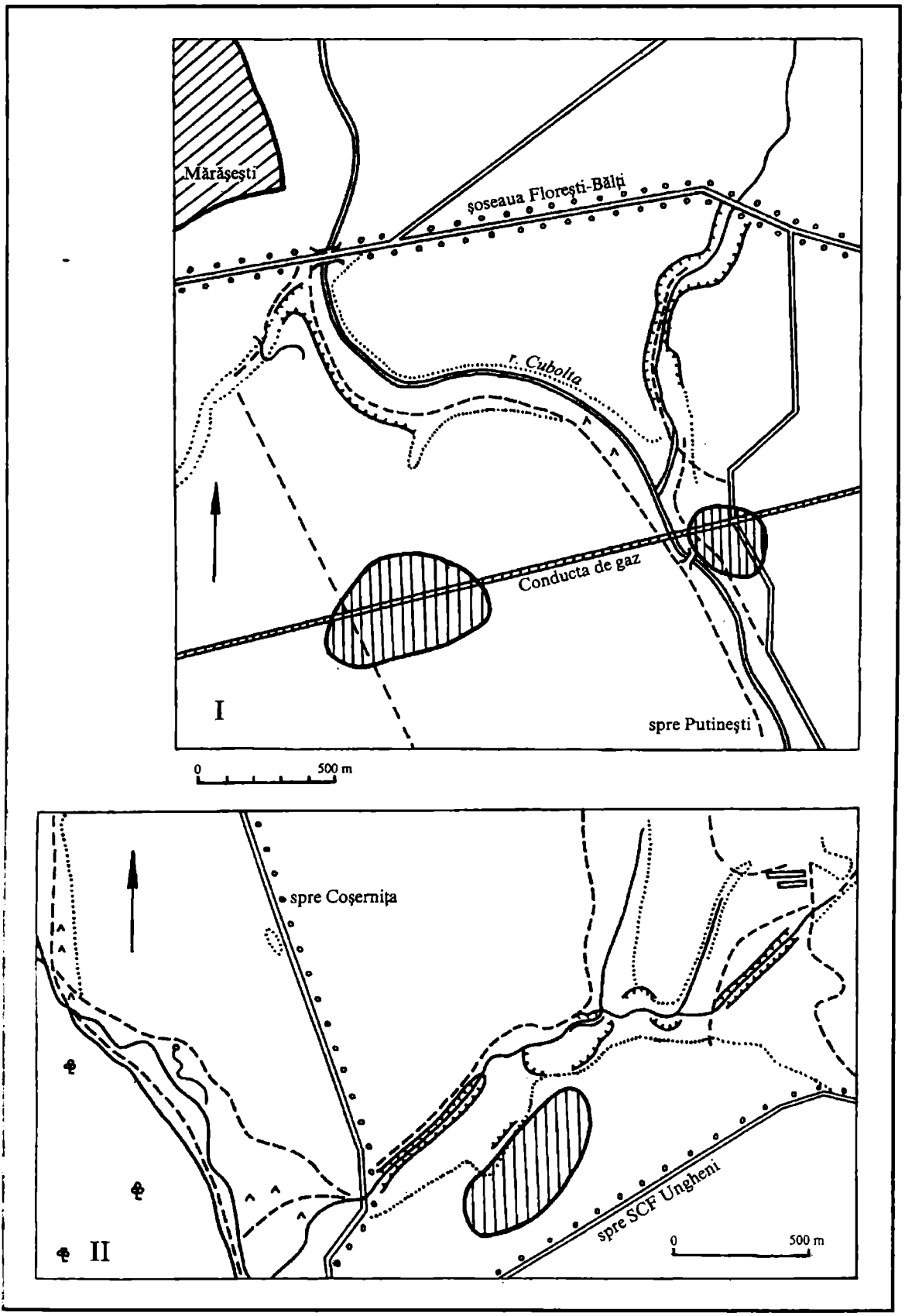
www.cimec.ro

PLANŞA 2

Schiţă topografică a aşezărilor din preajma satului Cogâlniceni

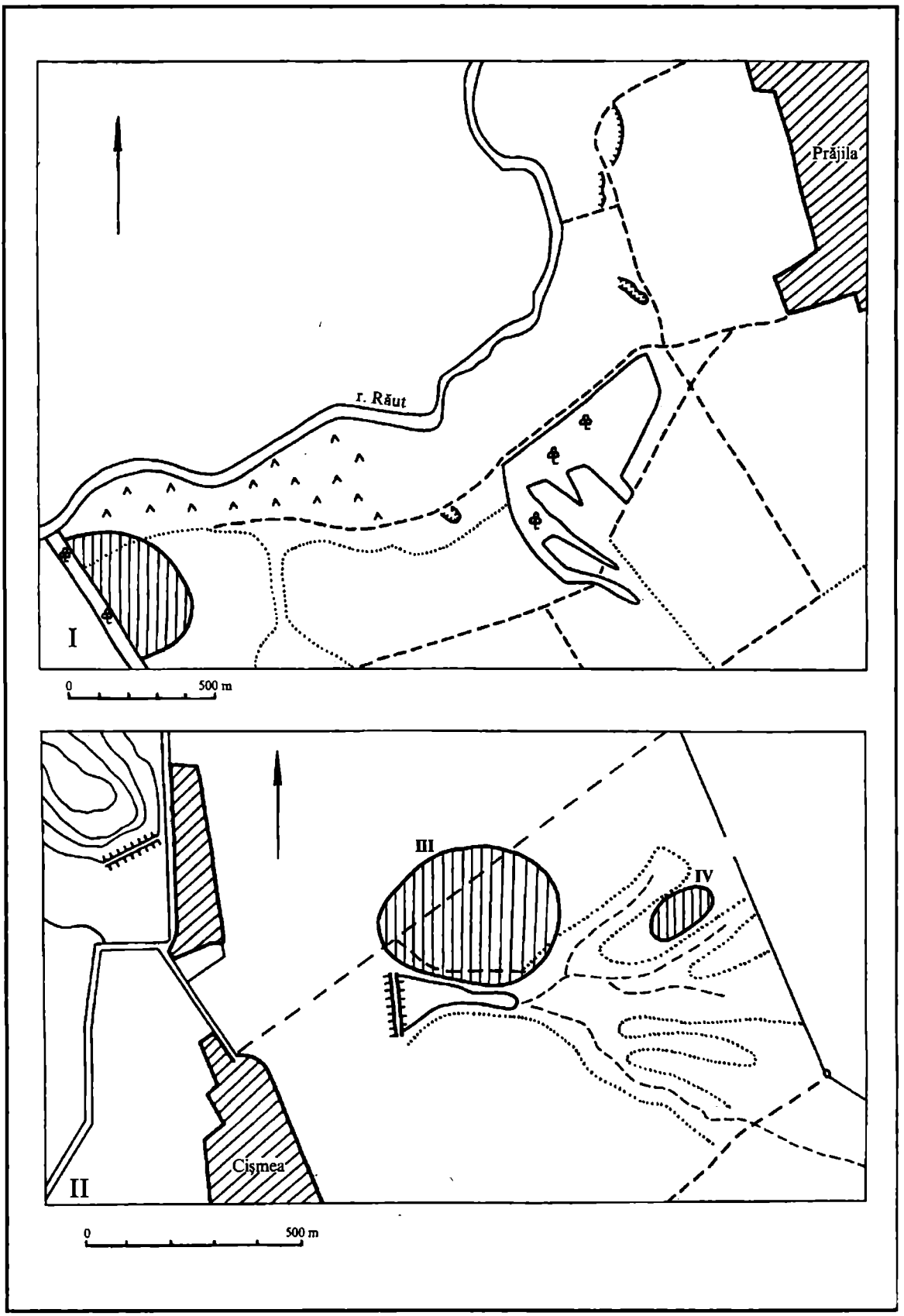
www.cimec.ro

PLANŞA 3

Schiţă topografică a aşezărilor din preajma satelor Putineşti (I) şi Coşerniţa (II)

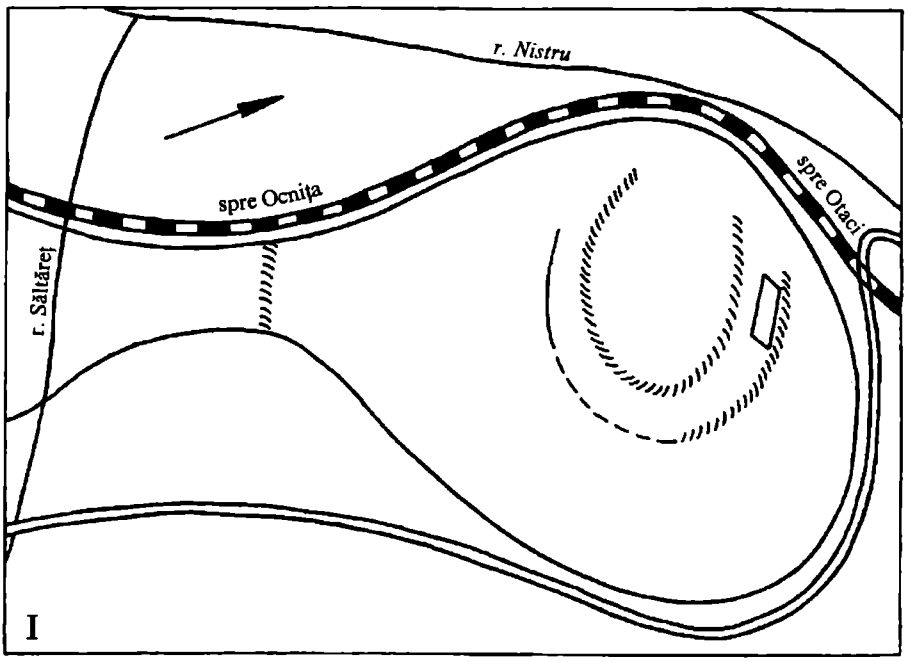
www.cimec.ro

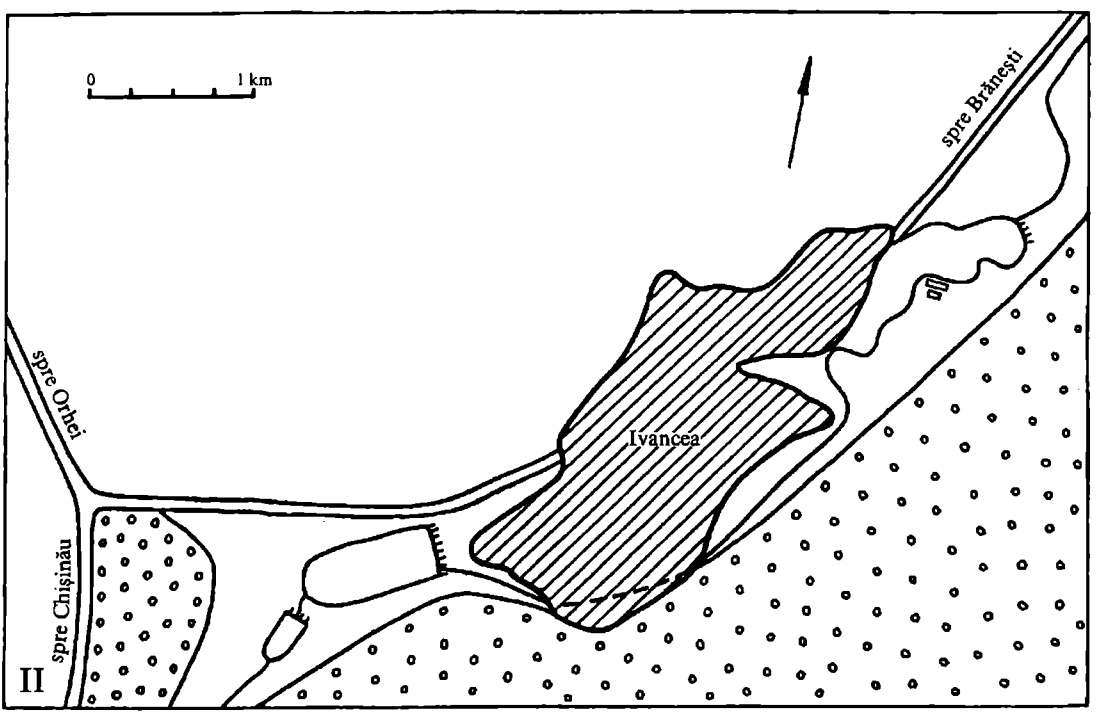

PLANŞA 4

Schiţă topografică a aşezărilor de lângă satele Prăjilia (I) şi Hârtop (II)

www.cimec.ro

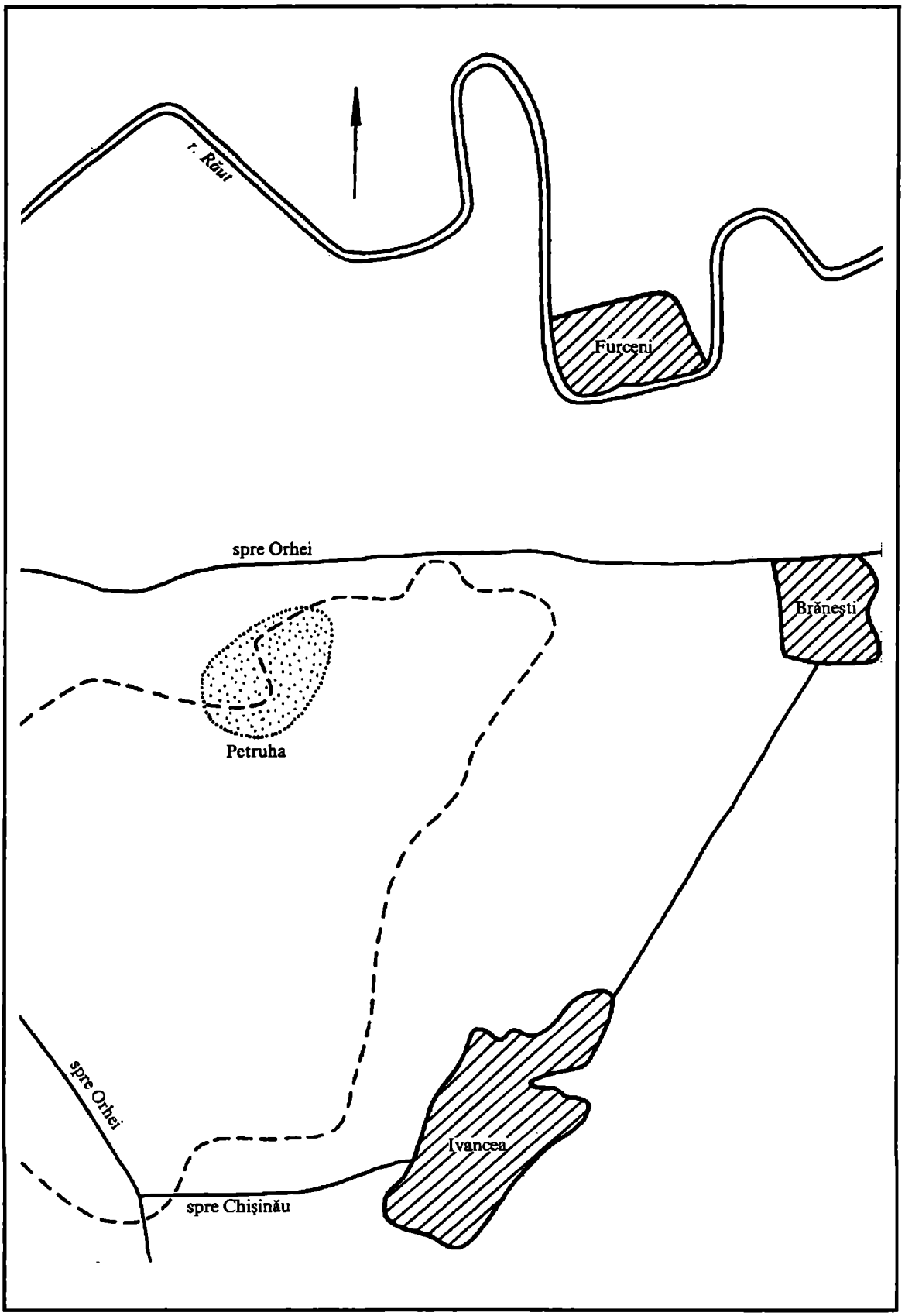

PLANŞA 5

Schiţă topografică a aşezărilor din preajma satelor Mereşovca (I) şi Ivancea (II)

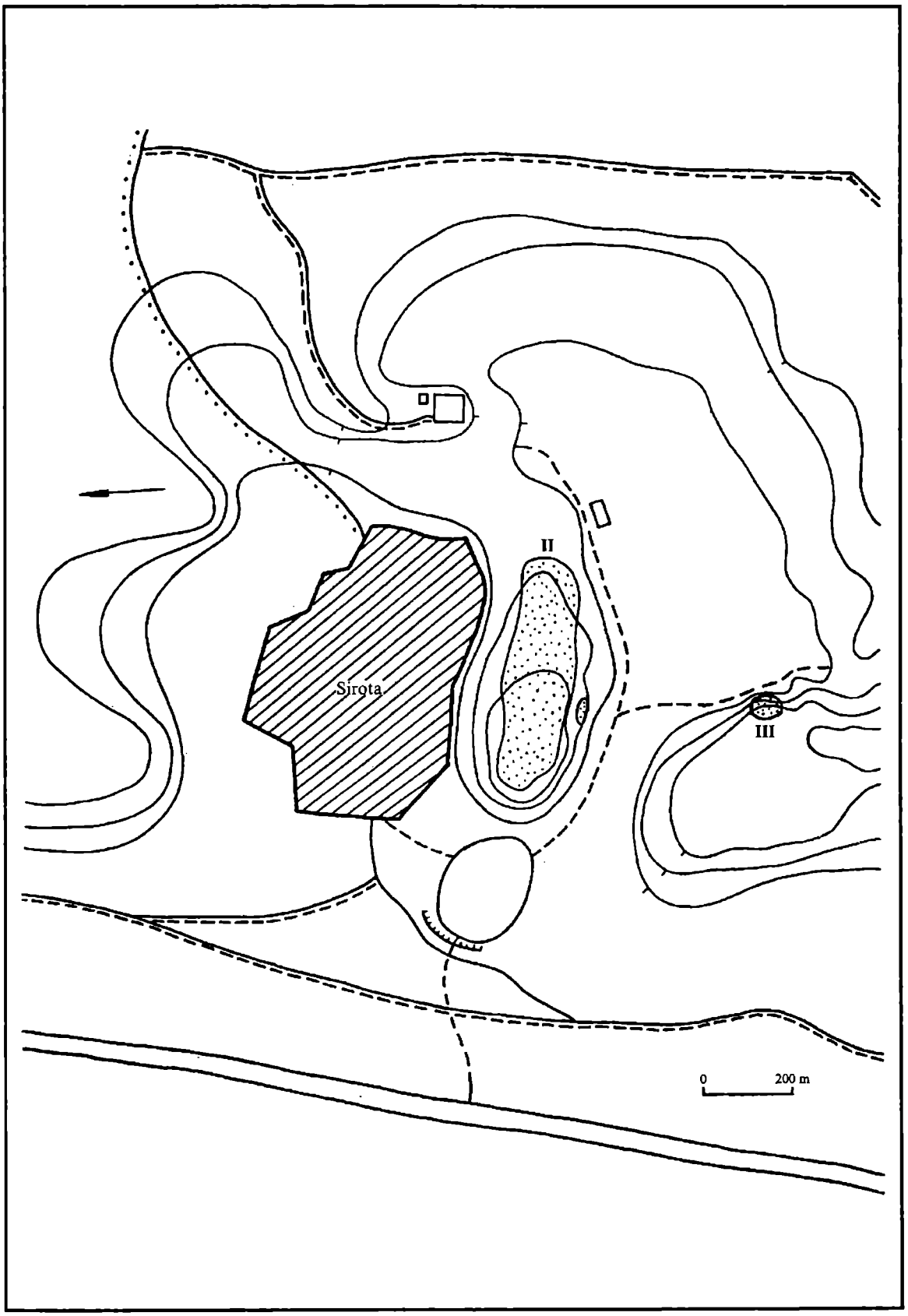
www.cimec.ro

PLANŞA 6

Schiță topografică a aşezării Petruha

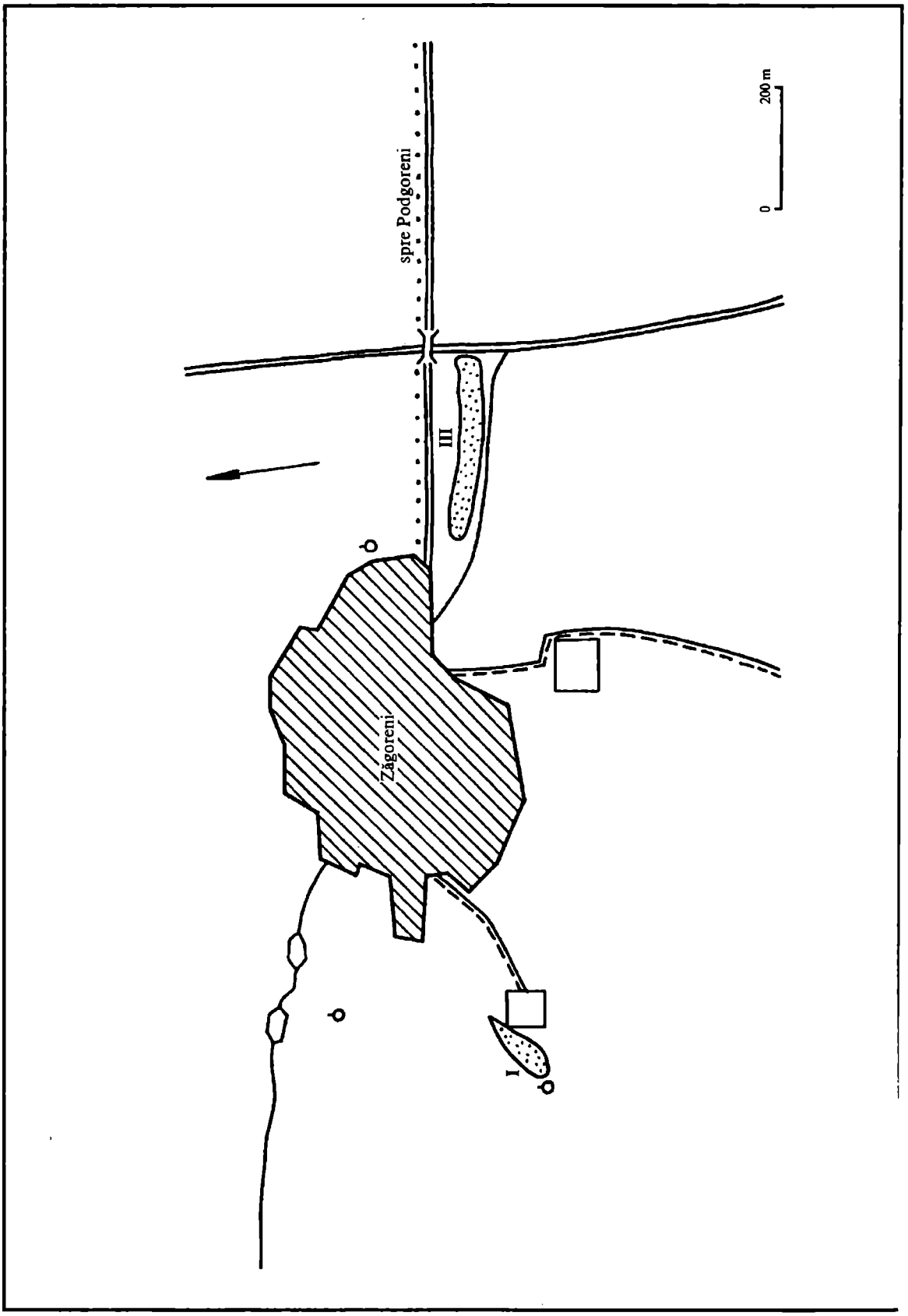
www.cimec.ro

PLANŞA 7

Schiță topografică a aşezărilor din preajma satului Sirota

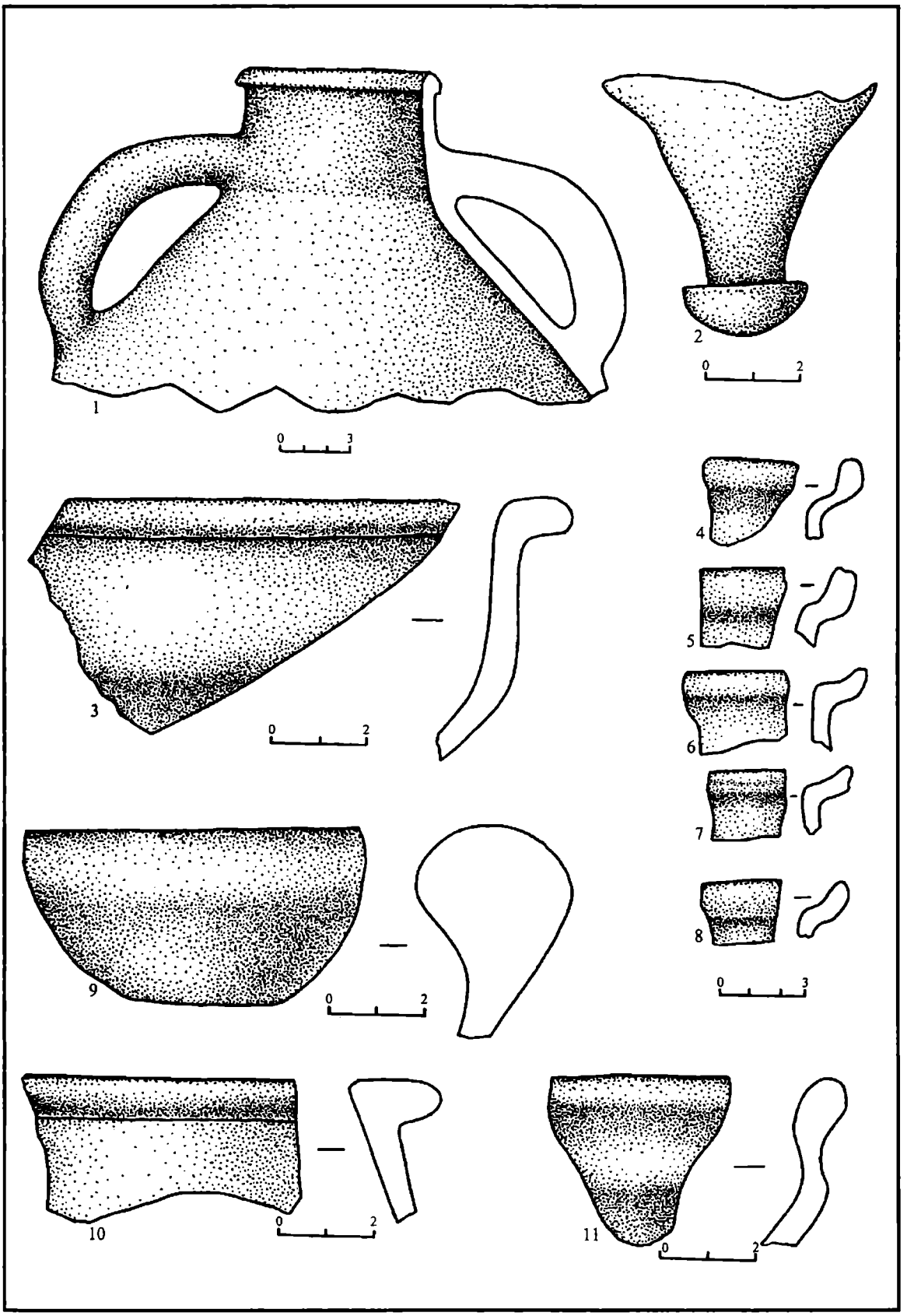
www.cimec.ro

PLANŞA 8

Schiță topografică a așezărilor din preajma satului Zăgoreni

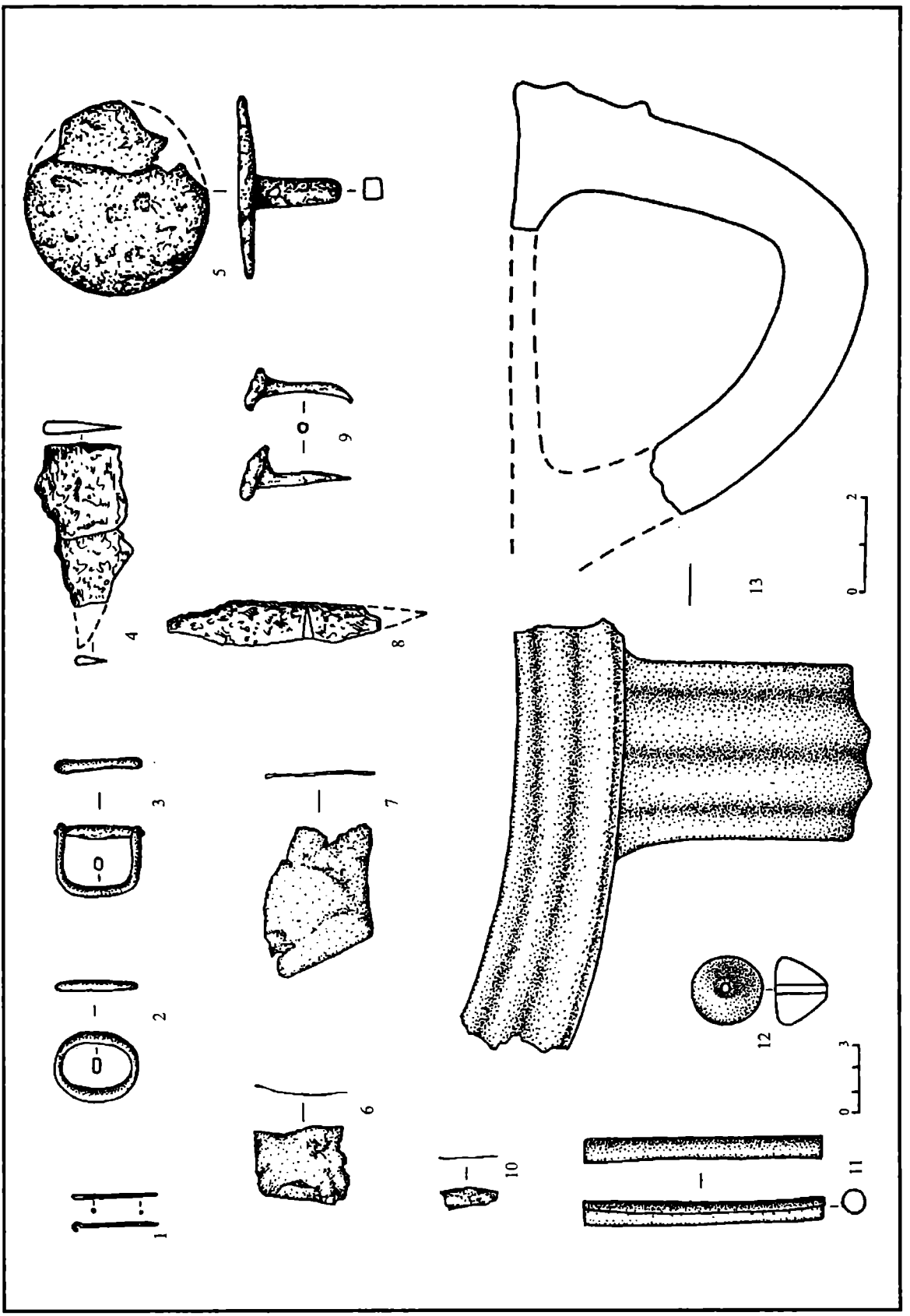
www.cimec.ro

PLANŞA 9

Fragmente ceramice din aşezările: Cernița II (1, 3, 10); Colibaş (2, 9, 11); Zăgereni III (4-8)

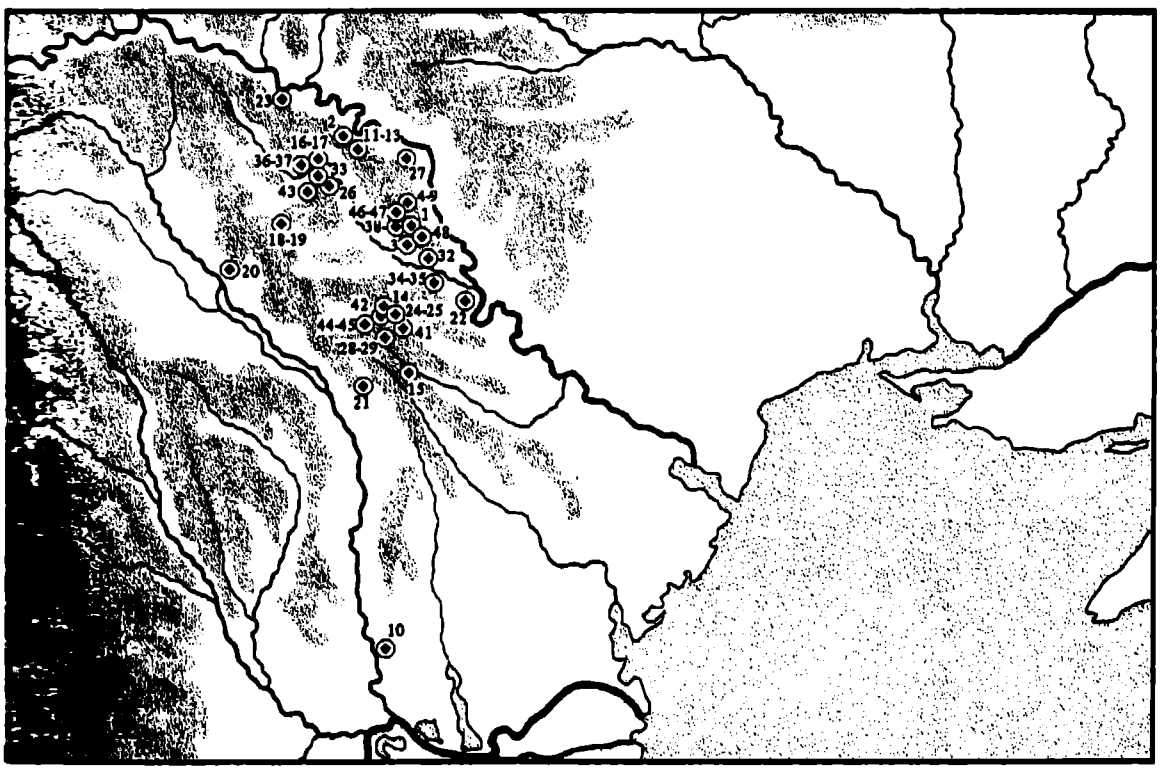
www.cimec.ro

PLANŞA 10

Obiecte de inventar din aşezarea Hansca-Limbari-Căprăria (1-12);
fragment de vas cenuşiu din aşezarea Cerniţa II (13)

www.cimec.ro

PLANŞA 11

www.cimec.ro

www.cimec.ro

AŞEZAREA ÎNTĂRITĂ MEDIEVALĂ TIMPURIE DE LA DERSCA - BOTOŞANI

DAN GH.TEODOR

În ansamblul investigaţiilor întreprinse în spaţiul carpato-dunărean în ultimele decenii pentru cunoaşterea perioadei marilor migraţii, o importanţă aparte o prezintă aşezările întărite datând de la sfârşitul primului mileniu d. Hr. Deşi sunt atestate în numeroase regiuni ale ţării încă din neolitic, epoca bronzului şi a fierului, ele lipsesc total în perioada cuprinsă între secolele III şi VIII/IX d. Hr. Cauzele pentru care asemenea tip de aşezare nu a mai fost construit sunt multiple şi nu întotdeauna uşor de reconstituit, cu atât mai mult, cu cât lipsa unor astfel de obiective în perioada menţionată este un fenomen cvasigeneral, înregistrat în numeroase şi întinse zone ale continentului european. În aceeaşi măsură sunt destul de dificil de precizat cauzele reapariţiei lor în anumite părţi ale spaţiului de la nordul Dunării de Jos, ca şi în alte teritorii, precum şi determinarea eventualelor tradiţii conservate în domeniul construcţiilor de fortificaţii, ca şi a tehnicilor imitate sau a influenţelor primite din zone culturale diferite.

Este de asemenea interesant de reţinut şi constatarea că astfel de aşezări au fost construite doar în anumite părţi ale spaţiului de la nordul Dunării de Jos, asemenea obiective fiind întâlnite, de exemplu, doar în nord-estul teritoriului carpato-nistrean, în unele zone ale Transilvaniei, Crişanei şi Banatului, nefiind până în prezent atestate în Oltenia şi Muntenia.

Dintre numeroasele obiective de acest tip un interes deosebit îl prezintă cele situate în părţile nord-estice ale spaţiului carpato-nistrean, care formează un grup destul de compact, în multe din aceste aşezări întărite fiind întreprinse de-a lungul anilor săpături arheologice sistematice cu rezultate importante, parţial valorificate prin publicaţii. Menţionăm în acest sens cercetările întreprinse la Fundu Herţii şi Oroftiana jud. Botoşani (Verona, p. 633-636; Ambrojevici, Popovici, p. 115-121; Teodor, 1978/2, p. 69-77; Petrescu-Dîmboviţa, Teodor, 1987), Echimăuţi, Alcedar şi Calfa în Republica Moldova (Fedorov, 1953, p. 104-106; idem, 1960, p. 262-290; Cebotarenko, 1973; Hâncu, 1993, p. 9-10, 95-96, 124-125), precum şi cele de la Revna, Lencăuţii de Sus, Terebovlja, Perebikivtzy şi altele din Bucovina de Nord (Timoşciuk, 1976, p. 60-66, 142-150, 161-162).

Hierasus, XI, 2001, pag. 107-130

www.cimec.ro

Alături de aşezările amintite o valoare aparte o prezintă aşezarea întărită de la Dersca - jud. Botoşani în care au fost întreprinse ample săpături arheologice, ale căror rezultate, din motive obiective, au fost doar în mică parte publicate (Teodor, p. 69-72, fig. 4; 5/4).

Este în parte cunoscut specialiştilor că antichităţile de la Dersca au fost menţionate pentru prima oară de către arheologul şi scriitorul Alexandru Odobescu în anul 1871, în raportul său înaintat către Ministerul Instrucţiunii, raport întocmit ca urmare a răspunsurilor primite de la învăţătorii fostului judeţ Dorohoi la "Chestionarul arheologic", pe care învăţatul român l-a iniţiat în scopul de a cunoaşte realităţile arheologice şi istorice din diferite regiuni ale ţării (Odobescu, 1887, p. 157-159; idem, 1908, p. 125-127, 161). În pofida descrierii resturilor unei mari cetăţi hallstatiene de pe locul numit "Berezna", a unei mici movile (funerare?) şi a vetrei unui sat medieval dispărut (Silişte), aşezarea medievală timpurie, care de află în imediata apropiere a celei din prima epocă a fierului, nu a fost menţionată de către învăţătorii din localitate deşi fortificaţiile ei, constituite din valuri de pământ şi şanţuri de apărare , sunt destul de bine conservate, fiind vizibile şi astăzi. Aceeaşi omisiune apare şi în alte publicaţii de la sfârşitul secolului al XIX-lea, care vorbesc despre vestigii străvechi la Dersca (Filipescu-Dubău, p. 44; Lahovari, Brătianu, Tocilescu, 1900, p. 706) şi chiar şi în unele de mai târziu, referitoare la aşezările întărite din zonă, publicate între cele două războaie mondiale (Verona, p. 633-636; Ambrojevici, Popovici,.p. 115-125).

Primele menţiuni despre aşezarea medievală timpurie de la Dersca-Botoşani au fost făcute de abia după 1971, anul în care a fost descoperită ca urmare a unor cercetări de suprafaţă (Teodor, p. 69-72). Cu începere din 1973 în acest obiectiv s-au întreprins ample săpături arheologice, impulsionate şi de rezultatele de excepţie obţinute ca urmare a investigaţiilor întreprinse cu puţin timp înainte în cetatea, din aceeaşi vreme, de la Fundu Herţei, aflată în aceeaşi zonă geografică la o depărtare de circa 17 km spre nord-est (Petrescu-Dîmboviţa, Teodor).

Aşezarea întărită de la Dersca este situată pe o culme de deal dominantă, parţial împădurită, restul fiind folosită ca teren agricol, culme denumită de localnici "În Pisc" şi aflată în marginea de nord-est a localităţii (pl. 1).

Terenul se prezintă astăzi ca o platformă, aproximativ triunghiulară care, în partea ei de nord-est, a suferit în decursul timpului numeroase alunecări, ce au distrus aproape în întregime latura de est a cetăţuiei şi aproximativ 2/3 din suprafaţa incintei sale principale. Platforma de teren pe care s-a construit cetatea are pantele abrupte fiind mărginită la nord-est de pârâul Bodrogăneşti şi la sud de cursul pârâului Buhaiului. Această culme face parte din prelungirile estice ale Podişului Sucevei care, în aceste zone ale fostului judeţ Dorohoi, depăşeşte culoarul râului Siret, atingând la Dersca o înălţime de circa 472 m faţă de nivelul mării, podiş ce continuă spre răsărit, în această parte a Moldovei, fiind delimitat de cursul superior al Prutului (Tufescu, p. 16-20).

www.cimec.ro

Aşa cum s-a mai menţionat, alunecările de teren din partea de nord-est a platformei au modificat destul de mult forma iniţială a cetăţuiei, suprafaţa ei actuală fiind doar de circa 2,5 ha. Podina de teren pe care este situată aşezarea întărită, având o formă aproximativ triunghiulară şi aflată în uşoară pantă de la sud-est către nord-vest, prezintă pe suprafaţa ei trei valuri de pământ transversale, prevăzute cu şanţuri adiacente, care barează calea de acces dinspre nord-vest. Pe întreaga latură a sa dinspre sud platforma a conservat un val lateral, care iniţial înconjura aşezarea, unindu-se cu capetele primului val transversal. Pe latura de nord-est valul lateral nu s-a mai păstrat, fiind distrus, împreună cu capetele celor trei valuri transversale de alunecările de teren amintite.

Pentru cercetarea aşezării întărite de la Dersca, între anii 1973 - 1978 au fost întreprinse săpături arheologice sistematice, prin intermediul cărora s-a urmărit obţinerea unor informaţii referitoare la sistemul de construcţie al fortificaţiilor, atestarea eventualelor complexe de locuire şi recoltarea unor mărturii de cultură materială. În acest scop, s-a conceput un sistem de cercetare complex, săpându-se un număr de 22 de secţiuni cu dimensiuni diferite, care au însumat în final o suprafaţă efectiv investigată de peste 1200 m^2 (pl. 3).

Cele trei valuri transversale numerotate I-III începând dinspre incintă către calea de acces (în ordinea construirii lor) s-au păstrat diferenţiat ca lungime şi înălţime, în funcţie de alunecările de teren sau lucrările agricole, care le-au dărâmat şi aplatizat [*].

Astfel, primul val transversal, cel mai bine conservat pe o anumită porţiune deoarece a fost protejat de un rest de pădure, are o lungime de numai 44 m, fiind puternic afectat de alunecările dinspre latura de est. Înălţimea sa este în general 2,60 m, iar şanţul adiacent dinspre panta de nord are o adâncime iniţială de circa 3,85 m, măsurată de la nivelul actual de călcare (pl. 2/1).

Valul transversal II s-a păstrat pe o lungime de 84 m, pe anumite porţiuni mai bine conservate măsurând o înălţime de 1,25 m. Şanţul adiacent dinspre panta de nord, destul de colmatat în decursul timpului, are o adâncime iniţială de circa 3,75 m, măsurată de la nivelul actual de călcare.

Cel de al treilea val s-a conservat pe o lungime de 129 m, fiind destul de aplatizat, atingând în unele părţi de-abia o înălţime de 0,30 - 0,40 m. Prevăzut iniţial spre nord cu două mici şanţuri, cu adâncimi iniţiale de circa 0,50 m şi 0,75 m, acestea au fost cu timpul umplute, ne mai putând fi vizibile astăzi.

Între valul transversal III şi capătul de sud-est unde se termină platforma este o distanţă de 420 m. Între aceste două repere, pe marginea de sud-sud-vest a platformei s-a păstrat, pe o lungime de circa 360 m valul lateral, care iniţial înconjura întreaga cetate, în unele porţiuni având înălţimea cuprinsă între 0,75 - 0,90 m (pl. 2/2). Ca şi capetele dinspre

[*] Spre deosebire de valul I, care se află într-o zonă împădurită, fiind mai bine conservat, valurile transversale II şi III sunt situate pe un teren arabil în permanenţă supuse aplatizării. Aproape 2/3 din aşezare, în partea sa de nord-est s-a distrus în decursul anilor datorită frecventelor alunecări de teren.

www.cimec.ro

nord a celor trei valuri transversale, valul lateral din această parte a aşezării a fost distrus în întregime de alunecările de teren menţionate.

Primul val dinspre calea de acces, numerotat valul III, cel mai aplatizat dintre toate, are la bază o lăţime maximă de aproximativ 6 m, fiind delimitat de o parte şi de alta de mici şanţuri (alveolări) puţin adâncite (pl. 6/III). Alveolarea dinspre partea sudică are o lărgime la gură de cca 3,50 m şi o adâncime de cca. 0,50 m. Alveolarea din faţă, dinspre panta de nord, aflată la 2 m de val, are o lărgime la gură de 2 m şi o adâncime de 0,40 - 0,50 m. La 2,25 m spre nord de prima alveolare se află o alta cu o lărgime la gură de 1,50 m şi o adâncime de 0,50 m. Această ultimă alveolare păstrează în profilul secţiunii urmele unor gropi de stâlpi dispuşi în două şiruri paralele, proveniţi de la o palisadă. Probabil alveolările amintite, avându-se în vedere adâncimea lor mică, nu au fost folosite ca şanţuri de apărare, ci ca lăcaş în care se îngropa baza unor palisade situate în faţa acestui val *.

În ceea ce priveşte structura valului III, precizată doar pe porţiunea şi înălţimea care s-a conservat, s-a constatat că, pe un "pat" de pământ galben bătătorit s-a depus un strat de circa 0,20 - 0,25 m grosime de cenuşă amestecată cu cărbune peste care s-a aşternut un altul de culoare brun-gălbuie pigmentat cu cărbuni şi fragmente de pământ înroşit constituind însăşi mantaua valului. Straturile de deasupra au fost distruse cu timpul, probabil de arături. Într-o mică alveolare aflată imediat lângă panta de nord, adâncă doar de 0,25 m şi largă de circa 1 m, erau căzute pietre înroşite, alunecate aici de pe panta valului, placată iniţial cu astfel de pietre. Din profilele înregistrate în secţiunile trasate s-a constatat că alveolarea aflată în spate, spre sud, a fost umplută cu cenuşă şi cărbune, provenite de la arsura palisadei de lemn de pe coama valului. De asemenea, în profil se observă urmele unor gropi de pari proveniţi de la paramentele casetelor umplute cu pământ, care au alcătuit structura internă a valului.

Aşa cum s-a arătat, acest val nu a fost prevăzut cu şanţ adiacent, ci doar cu două şiruri de palisade din lemn, aflate la 2,50 m unul de altul şi la circa 2 m în faţa structurii de pământ, constituind un bun mijloc de apărare. Nu este exclus ca şirul de pari dinspre exterior să fi fost oblic, aproximativ la 45 de grade faţă de verticală, mărind astfel eficienţa fortificaţiei.

Valul din mijloc, denumit valul II (pl. 6/II), destul de aplatizat şi el, doar de circa 1,20 m înălţime măsurată de la solul iniţial de amenajare, are la bază o lăţime de aproape 10 m. Înspre partea de nord către calea de acces este prevăzut cu un şanţ de apărare cu formă de pâlnie în profil, având la gură o deschidere de circa 7 m şi o adâncime de 3,75 m măsurată de la suprafaţa iniţială de călcare. Şanţul este în mare măsură colmatat.

Valul propriu-zis a fost construit, ca şi celelalte, cu pământul scos din şanţ, aşternut pe un pat de culoare gălbuie, pregătit ca bază prin tasare. Pământul scos din şanţ are o culoare cafenie şi este depus în partea posterioară a valului, în profilul secţiunilor acestora

* Sistemul de amplasare a parilor pe palisada în unghi de 45 de grade înclinaţie faţă de orizontala terenului nu a fost documentat la Fundu Herţii şi nici la alte obiective de acest fel cercetate sistematic în regiunile Bucovinei de Nord sau în Republica Moldova.

www.cimec.ro

observându-se ca o lentilă de forma unei mici movile. Panta dinspre sud a acestei lentile este acoperită cu un mic strat de cenuşă amestecat cu cărbune şi pietre, unele din ele arse. Restul valului a fost construit cu pământ adus din altă parte, având culoarea brun-cenuşie, uneori pigmentat cu mici bucăţi de lut ars. În timpul distrugerii valului, pământul a alunecat în şanţ antrenând bucăţi de gresie locală, uneori arsă, provenite de pe panta dinspre nord (care a fost placată cu lespezi) şi fragmente ceramice medievale timpurii. Din profilul valului se mai observă în partea sa posterioară o lentilă de pământ înroşit. Pământul înroşit, în cantitate destul de mare, acoperă parţial şi gura şanţului, dovadă că s-au depus aici după umplerea a circa 2/3 din groapă. Ca şi la valul III, în spatele valului II se află o mică alveolare, cu lăţimea de cca. 2,5 m şi cu o adâncime de numai 0,50 m, umplută cu cenuşă, cărbuni şi uneori cioburi medievale timpurii. Nu este exclus ca la adăpostul valului, ca şi în cazul altor cetăţi, să se fi adosat şi aici o locuinţă sezonieră.

Valul transversal I (pl. 4; 5; 6/I) deşi a fost afectat cel mai mult în ceea ce priveşte traseul de către alunecările menţionate, pe porţiunea care a mai rămas s-a conservat destul de bine. De aceea, acest val a beneficiat de mai multe secţiuni care au oferit posibilităţi sporite pentru bune observaţii stratigrafice.

Aşa cum s-a mai arătat, valul are o înălţime de 2,60 m iar şanţul adiacent circa 3,85 m, ambele cote măsurate de la baza solului iniţial de călcare.

Referitor la structura acestui val s-a constatat că baza sa a fost amenajată special, probabil prin defrişare, formând un "pat" constituit din cenuşă şi cărbune. Un alt strat, gros de circa 0,10 - 0,20 cm suprapune această bază, fiind format tot din cenuşă, cărbune şi în amestec cu pământ gălbui-albicios. Pământul provenit de la săparea şanţului, având culoarea cafenie, în amestec cu concreţiuni calcaroase şi cu mici lentile de steril, de culoare galbenă, a fost depus peste straturile de cenuşă menţionate, sub forma unei movile către panta şanţului. Către panta dinspre sud este depusă o mare cantitate de pământ ars, sub formă de movilă, pentru a asigura structurii solului o anumită impermeabilitate. Peste ambele movile s-a aşternut un strat de pământ galben, de circa 0,10 - 0,40 m iar peste acesta un altul de culoare cafenie în amestec cu galben, gros de circa 0,50 m. O parte din acest strat a alunecat în şanţ antrenând pietre, parţial arse, care iniţial placaseră panta dinspre nord. De asemenea, înspre fundul şanţului, împreună cu pietrele căzute de pe panta valului, au fost descoperite şi fragmente ceramice medievale timpurii.

După cum s-a constatat din profilele altor secţiuni, lentilele de pământ ars au fost depuse şi către panta dinspre nord, cât şi în mijlocul valului, ceea ce arată că asemenea cantitate de pământ ars era destinată intenţionat asigurării unei impermeabilităţi a structurii valului [*].

[*] Pamântul ars, provenit uneori chiar din locuinţe neolitice special dezafectate nu lipseşte din structura valurilor la niciuna din aşezarile întărite cercetate în aceasta parte a ţării, având rol de strat impermeabil, vezi şi M. Petrescu-Dîmboviţa, D.Gh. Teodor, p. 14-18.

www.cimec.ro

În spatele valului o alveolare cu lățimea de circa 2,5 m și o adâncime de circa 0,50 m, umplută cu cenușă, cărbune și arsură și uneori cu fragmente ceramice, relevă ca și în celelalte cazuri folosirea ei ca locuință temporară pentru apărători.

După cum o arată clar pietrele arse căzute, pantele valului (și a celorlalte desigur) au fost placate cu lezpezi de gresie locală în scopul de a împiedica scurgerea pământului în val.

În ceea ce privește valul lateral (pl. 2/2), păstrat pe latura de sud-sud-vest s-a constatat, prin intermediul mai multor tranșee care l-au secționat, că pe solul inițial de călcare, de culoare cenușie, amenajat ca și la valurile transversale, prin defrișare și ardere, s-au înălțat movile de pământ galben-cenușiu, deasupra acestora fiind depus pământ galben ars sau înroșit. În unele porțiuni ale valului lateral, pământul ars era amestecat cu pietre înroșite, dovadă că proveneau, fie din dărâmăturile unor fortificații anterioare (o primă fază?), fie aduse din altă parte. Deasupra pământului ars s-a depus un strat de culoare brun-roșcat deschis, prezent pe întreg traseul valului.

*

* *

Analizând profilele secțiunilor trasate prin cele trei valuri transversale și în valul lateral și urmărind succesiunea alcătuirii în timp a fortificațiilor reiese că așezarea întărită de la Dersca - Botoșani a avut două faze de construcție, ca și în cazul altor așezări din aceeași vreme, aflate în zonă (Fundu Herței, Oroftiana, Revna, etc.). Structura valurilor de apărare arată că în unele situații pământul ars, aflat în interior este amestecat cu pietre înroșite sau înnegrite de fum, ca și la valul lateral, ceea ce evidențiază concluzia că, în timpul și după incendierea palisadei dintr-o primă fază și a prăbușirii ei pe ambele pante s-a putut produce și înroșirea pietrelor care placau porțiunea dinspre șanț. Refacerea fortificațiilor s-a produs curând după distrugerea lor, valurile reînălțându-se prin includerea în structura lor a dărâmăturilor din prima fază, concomitent cu curățarea șanțurilor și poate chiar adâncirea lor.

În pofida numărului destul de mare de secțiuni, datorită distrugerii a cel puțin 2/3 din incinta așezării, intrările prin cele trei valuri transversale nu au putut fi precizate. Aceste intrări, special amenajate în fiecare din valurile transversale (ca și la alte așezări) au fost mai mult ca sigur afectate de alunecările de teren de pe latura de est.

În stadiul actual al cercetărilor este dificil de precizat dacă toate cele trei valuri transversale au fost construite încă din prima fază, deoarece gradul de eroziune a primelor două de pe calea de acces nu a permis observații stratigrafice temeinice. Prin comparații însă cu obiectivele de același tip aflate în această parte a țării, care sunt contemporane și fac parte, după cum s-a mai arătat (Teodor, 1983, p. 82-84), dintr-un sistem de fortificații unitar, este foarte posibil ca, la fel cu situațiile de la Fundu-Herții (Petrescu-Dîmbovița, D.

www.cimec.ro

Gh. Teodor, p. 58-59), Tudora (Teodor, 1978/2, p. 70-73), Oroftiana (Verona, p. 635-637) sau Baranca (Teodor, 1978/2, p. 70; idem, 1997/1, p. 37), situate toate în nordul judeţului Botoşani, şi cetatea medievală timpurie de la Dersca să fi avut ca şi cele menţionate mai sus numai două valuri transversale în prima fază.

Din cercetările întreprinse la baza pantelor promontoriului pe care este situată aşezarea întărită de la Dersca s-a constatat că nu a existat ca la Fundu Herţii un şanţ exterior. Este posibil ca la Dersca acesta să fi fost suplinit de cursul celor două pâraie, care mărginesc piciorul pantelor înălţimii şi care în trecut trebuie să fi avut un debit mult mai mare decât în prezent. De asemenea, nu au fost depistate urmele vreunei palisade externe. Lipsa şanţului şi a palisadei externe situează aşezarea întărită de la Dersca în rândul celor ce se deosebesc de aceea de la Fundu Herţii, care rămâne cea mai bine fortificată dintre toate câte se cunosc în această parte a ţării.

*

* *

În pofida numărului destul de mare de secţiuni trasate, vestigiile de cultură materială descoperite în aşezarea medievală timpurie de la Dersca - Botoşani sunt reduse. Raritatea lor evidentă ar putea sugera ideea că, aşezarea a fost evacuată intenţionat şi organizată în a doua ei fază de existenţă, observaţiile stratigrafice neînregistrând urme ale distrugerii fortificaţiilor prin incendiu. Este de asemenea posibil ca în a doua fază aşezarea să nu fi fost folosită ca loc de refugiu, astfel că locuirea a rămas doar sporadică.

Din materialele recoltate cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse se remarcă doar câteva fragmente ceramice, unele obiecte casnice şi vestimentare, precum şi un topor de luptă. Lipsa armelor, în general şi a vreunui complex de locuire temeinic amenajat la adăpostul valurilor, ca şi absenţa unor gropi de provizii, fac plauzibilă concluzia menţionată mai sus, referitoare la faptul că, cel puţin în faza a doua, anumite conjuncturi politice şi militare din epocă nu au mai impus utilizarea obiectivului de la Dersca - Botoşani ca loc de refugiu şi apărare al locuitorilor din zonă.

În ceea ce priveşte inventarul, menţionăm în primul rând câteva zeci de fragmente ceramice, provenite din oale de tip borcan, cu înălţimi cuprinse între 0,25 - 0,35 m, cu buza bine conturată, răsfrântă, având marginea rotunjită sau tăiată drept, gâtul scurt, umerii bombaţi şi fundul cu diametrul, în general, mai îngust decât al gurii. Deşi nu s-a întregit nici un vas se poate totuşi presupune că asemenea oale sunt similare cu tipurile de olărie atestate în secolele VIII-X în regiunile de nord-est ale Moldovei (Teodor, 1978/1, p. 80-84; idem, 1997, p. 106-110, fig. 13/1-8; 14), precum şi în alte părţi ale spaţiului de la est de Carpaţi (Teodor, 1978/1, fig. 47/5-9; 48ş 50/5, 7-8; 51-53). În general, ceramica de la Dersca este lucrată din pastă în amestec cu nisip şi cioburi, pisate, destul de bine frământată, arsă incomplet, suprafeţele exterioare fiind de culoare roşie sau brun-

www.cimec.ro

portocalie, mai rar brun-negricioasă şi cu miezul cenuşiu. Unele fragmente prezintă urme de ardere secundară. Ceramica a fost lucrată la o roată cu turaţie mai lentă, unele suprafeţe ale vaselor fiind ulterior finisate. Pe o însemnată parte a suprafeţei exterioare a vaselor s-a aplicat, prin incizii înainte de ardere, ornamente formate din linii simple sau în bandă, vălurite cu buclele strânse sau mai largi, precum şi cu linii orizontale simple sau grupate, uneori combinate cu cele vălurite (pl. 7; 8/1-10, 12-13, 15). Un fragment din fundul unui borcan (pl. 8/14) şi un altul provenit de la marginea unei "vetre portative" (pl. 8/11), alături de altele mai mici, atipice, au fost lucrate cu mâna dintr-o pastă mai grosolană, cu cioburi pisate în compoziţie, arsă incomplet. Asocierea ceramicii produsă cu roata cu aceea lucrată cu mâna este atestată şi în alte aşezări întărite din zonă, aparţinând aceleiaşi epoci, ca de exemplu în cetatea de la Fundu Herţii, unde procentajul olăriei lucrate cu mâna este majoritar (Petrescu-Dîmboviţa, Teodor, p. 53-57, fig. 34-39). Este important de reţinut şi faptul că fragmentele ceramice de la Dersca au apărut în marea lor majoritate în incinta principală, delimitată de valul transversal I şi o porţiune din valul lateral de la vest (secţiunile V-VI, IX, XI-XII, XVI-XX), dar şi la valul II (secţiunile I-II).

Cu toate că la baza pantei valului transversal I şi a celui lateral din incinta principală şi chiar a valului transversal II se constată clar urme de locuire, acestea au fost, aşa cum am mai amintit, doar sporadice, fiind raportate numai primei faze de existenţă a cetăţuiei, pe care o delimităm cronologic între sfârşitul secolului al VIII-lea şi sfârşitul secolului al IX-lea, eventual începutul celui următor.

Alături de fragmentele ceramice menţionate descoperite pe pantele valurilor amintite, unele în alveolări puţin adânci care sugerează mai curând adăposturi sumare fără vetre de foc, înjghebate în pripă, s-au descoperit trei fusaiole din lut, una întreagă şi două fragmentare (pl. 9/4-6), provenite din secţiunile VI şi VII din 1977, trei străpungătoare din os (pl. 9/16-18) în secţiunile IX din valul transversal I din 1977 şi secţiunile VII şi VIII din 1976, un zăvor (?) din fier (pl. 9/2), provenit din secţiunea XVI săpată în 1978, mai multe fragmente din tablă de aramă (pl. 9/12-14), aflate în secţiunea X din 1977, o balama (?) din tablă de fier (pl. 9/3), descoperită în aceeaşi secţiune, o sabie (?) fragmentară din bronz cu ornamente incizate pe una din suprafeţe (pl. 9/15), aflată în secţiunea I din 1973 şi în sfârşit un topor din fier, cu corpul îngust şi arcuit, prevăzut cu ceafă şi aripioare laterale de o parte şi de alta a orificiului pentru mâner, descoperit în secţiunea V din 1976 (pl. 9/1). Pentru unele din obiectele menţionate, lucrate din lut, os sau metal sunt atestate analogii în numeroase aşezări din perioada secolelor VIII-X din regiunile de la est de Carpaţi (Teodor, p. 77-78, fig. 30; 34; 37). În ceea ce priveşte toporul, acesta poate fi datat în limitele secolelor VIII-IX, deşi încercările de a fixa cu mai multă precizie o încadrare cronologică corectă a acestui tip sunt încă dificile, în multe cazuri asemenea piese fiind semnalate întâmplător, fără cunoaşterea condiţiilor lor de descoperire (*ibidem*, fig. 30).

De asemenea, în partea de vest a incintei principale, în secţiunea XX din 1978, la o adâncime de 0,38 m în valul lateral de la vest, s-au descoperit trei butoni (nasturi) circulari

www.cimec.ro

din bronz, puţin bombaţi, prevăzuţi cu tortiţă de prindere (pl. 9/8-10), care ar putea fi raportaţi eventual aceleiaşi perioade, deşi nu este exclus ca ei să fi aparţinut şi altui orizont cultural *.

De pe pantele dinspre est ale cetăţuiei provine întâmplător un topor lucrat din marnă moale de culoare galben-cafenie, bine şlefuit (pl. 9/11), care aparţine probabil aşezării eneolitice de tip *Cucuteni*, depistată în imediata apropiere a cetăţii medievale timpurii (Monah, Cucoş, p. 87, nr. 336).

Din trăsăturile puţinelor vestigii descoperite în secţiunile trasate în valurile transversale şi laterale, reiese că ele pot fi încadrate în perioada secolelor VIII - X d. Hr. găsindu-şi numeroase analogii în ansamblul culturii vechi româneşti de tip *Dridu* (Teodor, 1968, p. 227-278; idem, 1969, p. 253-305, fig. 14-15; 21-27).

Aşa cum s-a mai arătat, ca şi în cazul altor obiective arheologice de acest tip şi din această vreme, era de aşteptat ca săpăturile întreprinse la Dersca să scoată la iveală resturi ceramice şi obiecte mai numeroase precum şi arme. Lipsa acestora în cetatea de aici se datorează şi faptului că cel puţin 2/3 din suprafaţa incintei principale, care a fost şi cea mai bine locuită, s-a prăbuşit în partea sa de nord-est. La aceasta se adaugă şi faptul, deja evidenţiat, că aşezarea din prima fază a fost părăsită organizat. De asemenea, absenţa unor morminte, cum s-au găsit în alte părţi (Cebotarenko, p. 73-75, fig. 52-58), arată că în faza a doua a aşezării de la Dersca, ea nu a mai fost folosită ca mijloc de apărare. Ea a fost paşnic părăsită, observaţie valabilă şi pentru alte aşezări întărite din zonă, cum este şi cea de la Fundu Herţii (Teodor, 1983, p. 82-84).

Sistemul de construcţie al fortificaţiilor, trăsăturile vestigiilor descoperite în interiorul ei şi existenţa a două faze în evoluţia ei, prima cu urme clare de distrugere printr-un incendiu şi a doua în care fortificaţiile nu au mai fost folosite, apropie obiectivul de la Dersca de cele de la Fundu Herţii, Tudora, Oroftiana şi Baranca situate în zonă (*ibidem*, p. 84), evidenţiind anumite conjuncturi politice şi militare comune întregului spaţiu din nord-estul Moldovei. Aceste constatări subliniază încă o dată concluzia potrivit căreia aşezarea întărită de la Dersca - Botoşani, ca şi cele de la Tudora, Oroftiana, Baranca şi Fundu Herţii au făcut parte dintr-un sistem strategic şi militar, special organizat în perioada secolelor VIII-X, care constituia în realitate un cnezat. Aşa cum s-a încercat să se demonstreze, acest cnezat îşi avea centru în aşezarea de la Fundu Herţii (*ibidem*, p. 84-87) şi s-a constituit ca urmare a confederării unui număr însemnat de obşti săteşti din zonă, confederare determinată de pericolele declanşate de noile deplasări de populaţii nomade dinspre stepele răsăritene nord-pontice (unguri, uzi, pecenegi). În cadrul acestui cnezat cetatea de la Dersca, împreună cu altele situate de-a lungul văii Siretului, cum ar fi probabil aceea aflată în punctul "Palanca" sau "Ridicătura Mare" dintre localităţile Poiana-Brăeşti şi Ionăşeni (Odobescu, 1908, p. 155; Păunescu, Şadurschi, Chirica, p. 59), aceea

* Nu este exclus ca piesele sa apar?ina oi unei perioade mai târzii, eventual, secolelor XVI-XVII în apropiere de cetate fiind atestate oi urmele unui sat disparut, din aceasta vreme.

www.cimec.ro

de la Corni din punctul "Cetăţuie" (Păunescu, Şadurschi, Chirica, p. 83) şi în mod sigur cetatea de la Tudora (Teodor, 1978/2, p. 70-73) din punctul "Beciul lui Ciot" sau "Cetăţuie", străjuiau şi delimitau înspre vest graniţele acestui cnezat. Nu ştim care erau limitele sudice şi estice ale acestei formaţiuni prestatale, dar unele indicii ar putea fi sugerate de fortificaţiile de la Copălău şi Victoria ca şi cele eventual de la Manoleasa, Crasnaleuca şi Horodiştea (Păunescu, Şadurschi, Chirica, p. 162, 167-168, 200-201). În acest context, o verificare riguroasă a fortificaţiilor din zonă se impune pentru precizarea limitelor reale ale formaţiei cneziale cu centrul la Fundu Herţii.

Cercetările arheologice sistematice întreprinse la Dersca în punctul "În Pisc" dovedesc limpede, prin vestigiile scoase la iveală, ca şi prin trăsăturile sistemului său de fortificaţii, existenţa unei puternice aşezări întărite din perioada secolelor VIII-X d. Hr. care făcea în mod sigur parte din ansamblul de apărare a unui cnezat cu centrul în aşezarea întărită de la Fundu Herţii.

În general, existenţa unor asemenea aşezări întărite, care folosesc în principal un sistem de fortificaţii propriu, în pofida unor clare influenţe răsăritene şi nordice în structura valurilor, amplasarea lor în teren, forma cetăţii şi sistemul de asamblare al palisadelor, dovedeşte fără îndoială că societatea locală, prin stadiul ei social-economic de dezvoltare, organizarea potenţialului demografic şi structura internă a comunităţilor săteşti era pe deplin capabilă să construiască asemenea centre întărite pentru apărare (Teodor, 1983, p. 84-87). Desigur, aceste aşezări întărite erau în mod cert şi centrul unor mici uniuni de obşti săteşti, care numai prin munca lor comună, temeinic organizată şi dirijată puteau realiza astfel de construcţii.

Aşezarea întărită de la Dersca-Botoşani arată nu numai existenţa unui potenţial demografic ridicat în zonă, ci şi un stadiu destul de dezvoltat din punct de vedere economic şi, fără îndoială, o accentuată stratificare socială, prefigurând deja către sfârşitul primului mileniu d. Hr. cristalizarea unor trăsături specifice societăţii medievale.

BIBLIOGRAFIE

Ambrojevici, Popovici **1945** - C. Ambrojevici, R. Popovici, *Zur vorgesschichtlichen und mittelalterlichen Vergangenheit des Bezirkes Dorohoi,* în *Dacia,* IX-XI, p. 115-121

Cebotarenko **1973** - G. F. Cebotarenko, *Kalfa. Gorodišče VIII-XI v.v. na Dnestre,* Chişinău.

Fedorov **1953** - G.B. Fedorov, *Gorodišče Ekimăuci,* în *Kratkie Soobščenie,* 50, Kiev.

1960 - *Nasalenie Prutslo-Dnestrovskogo meždurečja v I tysače-letii n.e.,* în *MIA,* 89, Moskva.

www.cimec.ro

Filipescu-Dubău **1881** - Filipescu-Dubău, *Dicţionar geografic al judeţului Dorohoi,* Iaşi.

Hâncu **1993** - I. Gh. Hâncu, *Cetăţi antice şi medievale timpurii din Republica Moldova*, Chişinău.

Lahovari, Brătianu, Tocilescu **1900** - Lahovari, C.I. Brătianu, Gr. Tocilescu, *Marele Dicţionar geografic al României,* III, Bucureşti.

Monah, Cucoş **1985** - D. Monah, Şt. Cucoş, *Aşezările culturii Cucuteni din România,* Iaşi.

Odobescu **1887** - Al. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice,* II, Bucureşti.

1908 - *Rămăşiţe antice din judeţul Dorohoi,* în *Opere Complete,* III, Bucureşti.

Păunescu, Şadurschi Chirica **1976** - Al. Păunescu, P. Şadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al judeţului Botoşani*, I, Bucureşti.

Petrescu-Dîmboviţa, Teodor **1987** - M. Petrescu-Dîmboviţa, D. Gh. Teodor, *Sisteme de fortifi - ficaţii medievale timpurii la est de Carpaţi. Aşezarea de la Fundu Herţii (jud. Botoşani)*, Iaşi.

Teodor **1968** - D.Gh. Teodor, *Contribuţii la cunoaşterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei,* în *SCIV*, 19,2.

1969 - *Unele probleme privind evoluţia culturii materiale din Moldova în secolele VI-X,* în *Carpica*, II

1978/1- *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, Iaşi.

1978/2- *Les établissements fortifiés des régions est-carpatiques de la Roumanie aux VIIIe-XIe siècles de notre ère*, în *Slovenská Archeologia XXVI,* 1.

1983 - *Un cnezat românesc la est de Carpaţi în veacurile IX-XI e.n.*, în *Aanuarul Institutului de istorie şi arheologie Iaşi*, XX.

1997/1- *Descoperiri arheologice şi numismatice la est de Carpaţi în secolele V-XI,* Bucureşti.

1997/2- *Regiunile carpato-nistriene în secolele V-X d. Hr.,* în *Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat,* Iaşi.

Timošciuk **1976** - B.O. Timošciuk, *Slov'jani Pivičnoi Bukovini V-IX st.*, Kiev.

Tufescu **1977** - V. Tufescu, *Judeţul Botoşani,* Bucureşti.

Verona **1936** - 1. P. Verona, *Memoriu relativ la descoperirile arheologice făcute în regiunea Herţei şi judeţul Dorohoi,* în *Revista istorică română,* V-VI.

www.cimec.ro

L'ÉTABLISSEMENT FORTIFIÉ DU HAUT MOYEN ÂGE DE DERSCA-BOTOŞANI

Résumé

Pour l'époque des VIIIe - XIe siĕcles ap. J. Ch., le problĕme des établissements fortifiés avec vallums en terre et fossés de défense, présent une signification historique particuliĕre.

Dans ce contexte il est facile ŕ comprendre que les résultats obtenus les derniĕres années ŕ la suite des investigations archéeologique d'ampleur, ont une importante valuer scientifique.

En ce qui concerne les régions est-carpatiques de la Roumanie on connaît, depuis plus d'un siĕcle les préoccupations archéologiques relatives aux établissements fortifiées appartenant aux VIIIe - XIe siĕcles. Les recherches archéologiques entreprises les déerniĕres décennies dans la région du nord-est de cette province ont explorés déja quelques habitats fortifiés, datant de ce temps lŕ, qui emploient le męme systĕme de défense, ont la męme forme et a leur interior on a découvert des vestiges archéologigues identiques.

Parmi ces objectifs une inportance ŕ part présente l'établissement fortifié de Dersca, département de Botoşani, qui a été fouillé en 1973-1978.

La station du lieu dit "In Pisc" est située a l'extremité nord-est du village, où elle occupe une eminence, en partie boisée, d'une étendue d'environ 2,5 hectares. Ce promontooire, d'une hauteur d'aproxivement 470 metres par rapport au niveau de la mer, de forme trangulaire est abrupt de trois côtés.

Ce qui caractérise cette station c'est le systĕme de fortifications, constitué oar deux ceintures de fosses ŕ vallum (I-II), creusés sur la pente d'accés, ainsi que un vallum (III) transversal situé parallĕlement, sans de fossé de défense adjacente. En outre, il y a un vallum latéral qui a entouré autrefois le bord abrupt du prompntoire. Les vallums et fosses transversaux ainsi que le vallum latéral ont été en partie détruites par des gissements des terrain qui ont lieu daans la partie nord-est de la station (pl. 1; 2; 3).

Ŕ Dersca, en raison des observations stratigraphiques faites aux vallums et aux fosses de défense, on a érabli deux phases distinctes de fortifications. Ŕ la premiĕre phase correspondent deux vallums transversaux sur la voie d'accĕs, avec les fosses réspectifs, ainsi que le vallum latéral. Dans cette premiĕre phase, les deux vallums transversaux

www.cimec.ro

construits avec la terre excavée des fossés qui leur faisait face, étaient complétés par une palissade en bois emplacée sur leurs cimes et consolidée sur la pente du côté du fosse, avec des pierres plates pour empęcher le glissement de la terre du vallum vers le fosse (pl. 4; 5; 6).

Aprčs la déstruction du systčme de pallisade, au-desus des débris de la premičre phase, on a dressé de nouveau peu de temps aprčs les deux vallums transversaux. On aménagé les fosses réspectifs, construisant en plus un troisičme vallum, mais sans fossé. Ainsi la différenciation dans le systčme de construction de l'établissement fortifié entre la premičre et la deuxičme phases apparaît évident.

En ce qui concerne les habitation le l'intérieure de l'établissement elles ne furent pas rencontrées que dans l'enceinte principale et de maničre discontinue.

On a trouvé des restes céramiques (pl. 7;8), ainsi que des objets en fer, terre glaise, pierre et os (pl.9).

En général, dans cette station la vie n'éetait pas trop inténse, l'établissement n'éetant utilisé qu'en cas de grand danger.

Comme nous l'avous déja mentionné, l'élablissement de Dersca fait partie d'une série de citadelles concentrées dans la zone nord-estique de la Moldavie. Les habitats fortifiés constituent, de la sorte, un groupe unitaire. La construction de telles fortereesses a été sans doute, le résultat du travail colectif des unions des communautés villageoises, confédérés pendant les VIIIe-XIe sičles, ap. J.Ch. dans une petite seigneurie autonome (cnézat).

Légende des figures

Pl. 1. L'établissement fortifiée de Dersca-Botoşani. Vue de sud-est (1) et du sud-ouest (2).

Pl.2. L'établissement fortifiée de Dersca-Botoşani. Vue du fisse de défence (1) et du vallum lateral du sud (2).

Pl. 3. Plan de fouilles archéologiques practiquées a Dersca-Botoşani en 1973-1978; section I (1973); sections II-III (1974); sections IV-V (1975); sections VI-VIII (1976); sections IX-XII (1977); sections XIII-XX (1978).

Pl. 4. Vue des sections à travers du vallum de défance I; section V 91975), profil du sud-ouest.

Pl. 5. Vue des sections à travers du vallum et du fissé de défance I: section V (1975); s, profil de nord-est du fossé de défance I.

Pl. 6. Profils des vallumus et des fossés transversaux. I, profil du sud-ouest de section V (1975); II, profil du nord-est de section II (1974); III, profil de sud-ouest de section XIII (1978). 1, sol végétal; 2, sol riche en humus; 3, terre brűllée; 4, sol cendreux ŕ

www.cimec.ro

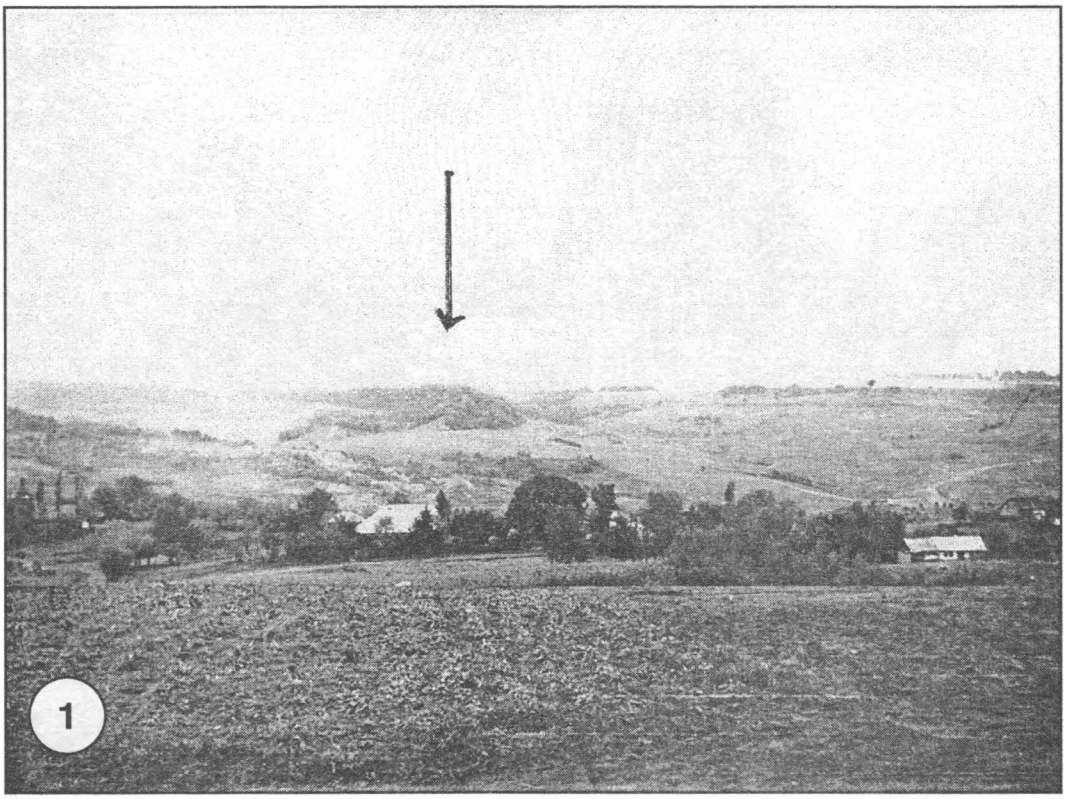
pigments de charbon; 5, sol jaune-brun argileux; 6, sol de défrichement; 7, sol jaune ŕ concretions calcaires; 8, pierres; 9, sol marron sablonneux.

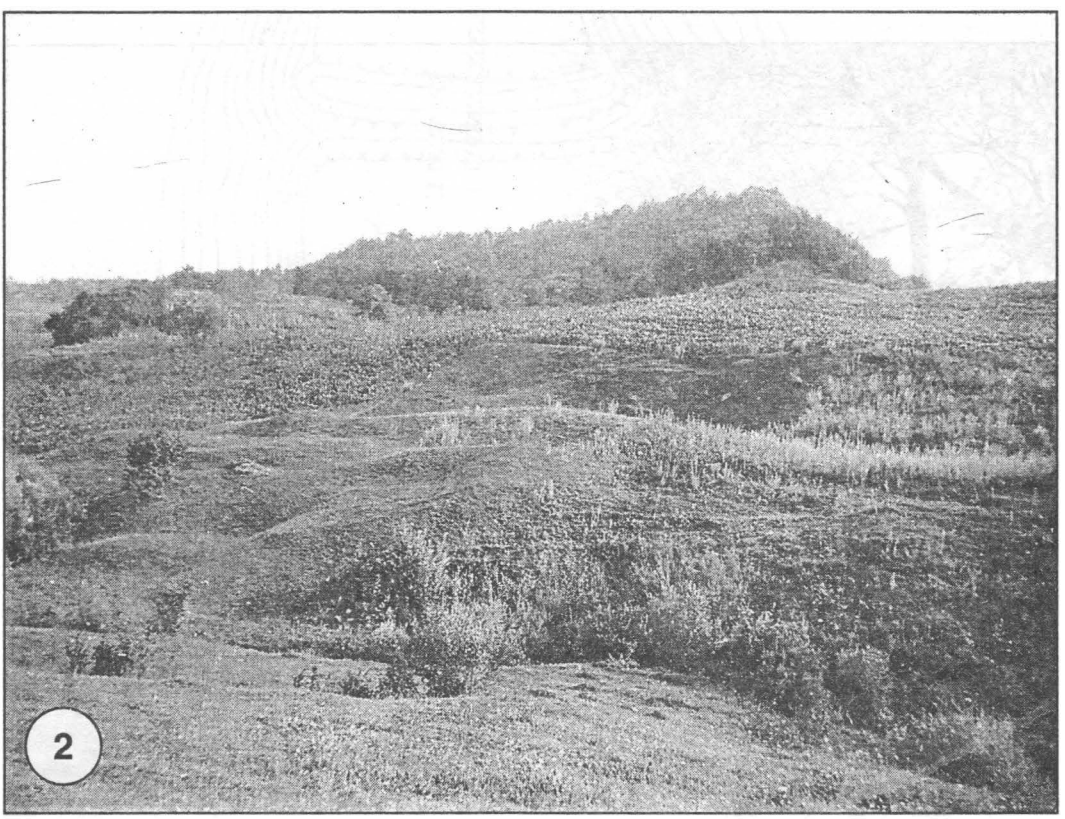
Pl. 7. Céramique travaillé au tour du sections V-VI, VIII-IX et XVI.

Pl. 8. Céramique travaillé au tour (1-10, 12-13, 15) et ŕ la main (11,14) du sections V-IX, XI-XII, XIV-XX.

Pl.9. Objets en fer (1-3), bronz (7-15), en terre cuite (4-6), os (16-18) et pierre (11) découvertes à Dersca- Botoşani.

www.cimec.ro

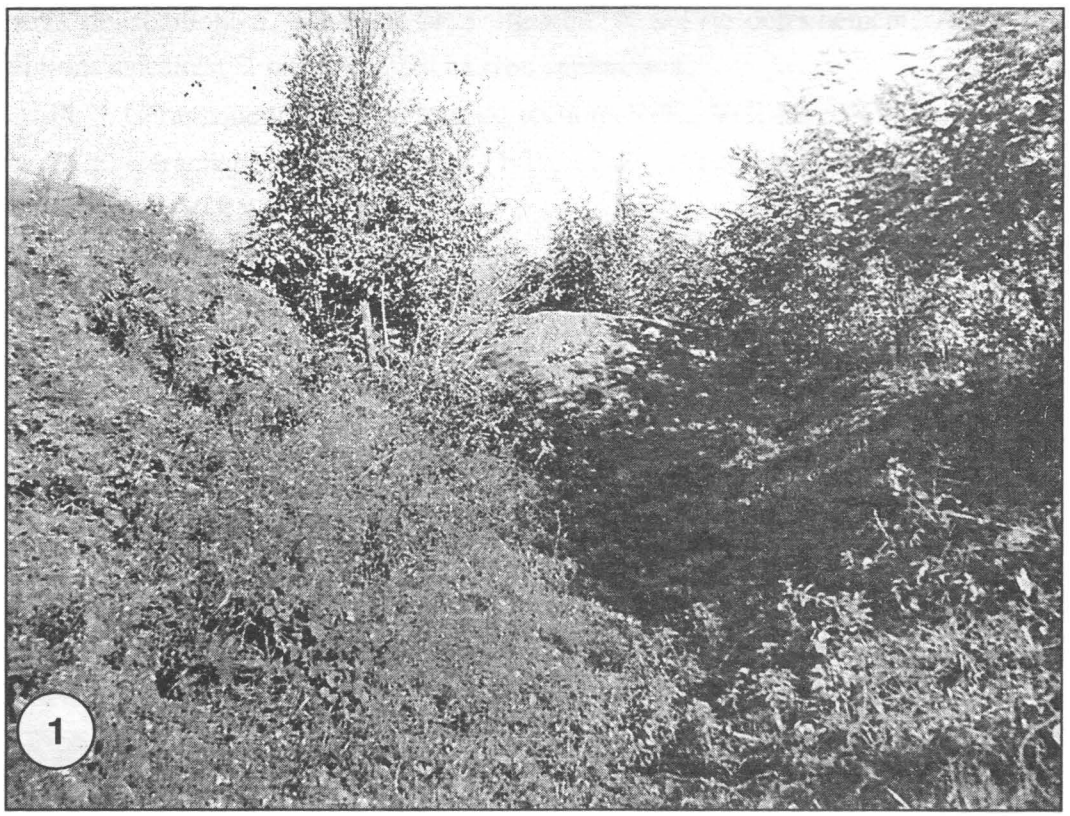

PLANŞA 1

Aşezarea întărită de la Dersca - Botoşani. Vedere dinspre sud-est (1) şi dinspre sud-vest (2)

www.cimec.ro

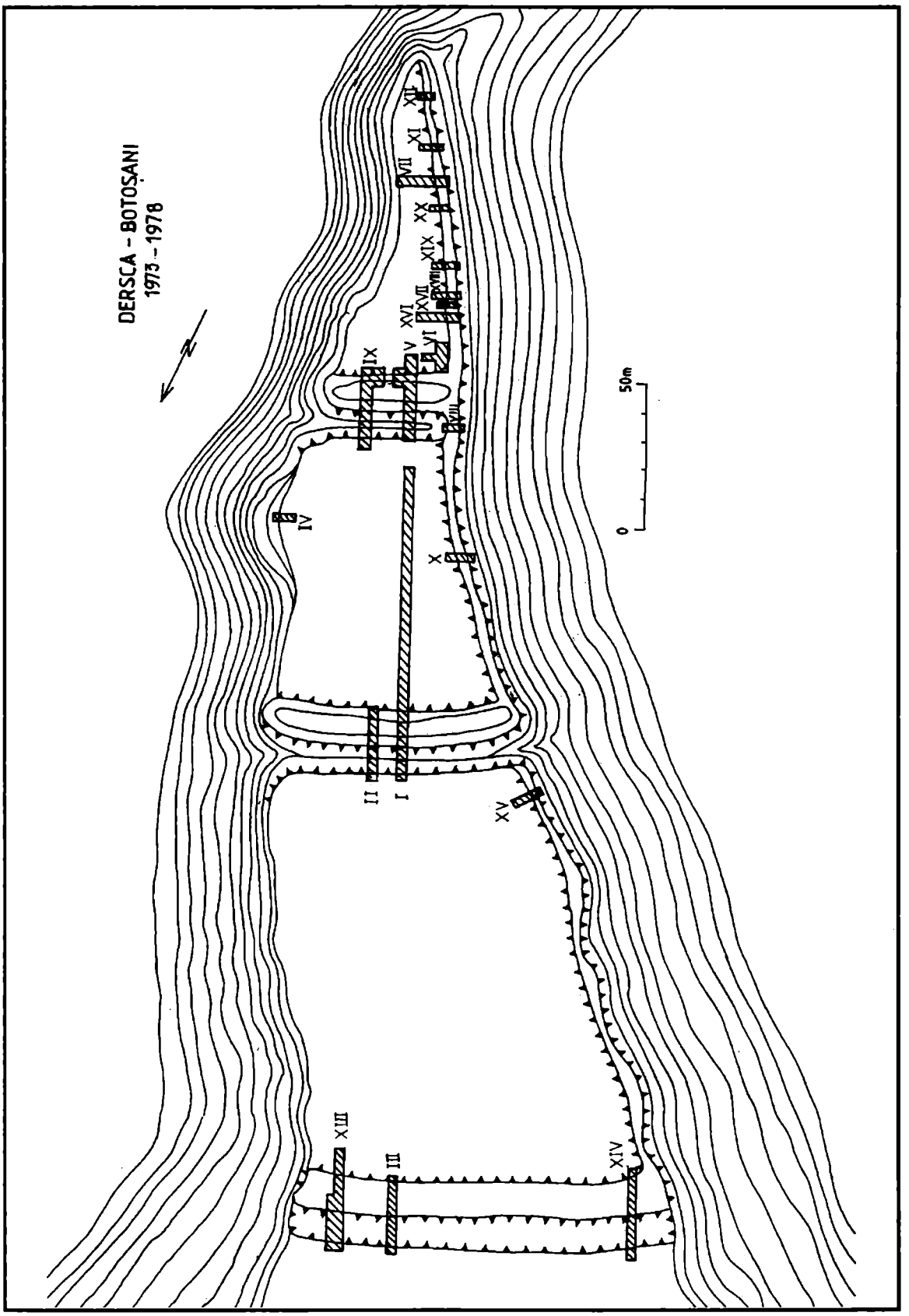

PLANŞA 2

Aşezarea întărită de la Dersca - Botoşani. Vedere şanţului transversal I (1) şi a valului lateral de sud (2)

www.cimec.ro

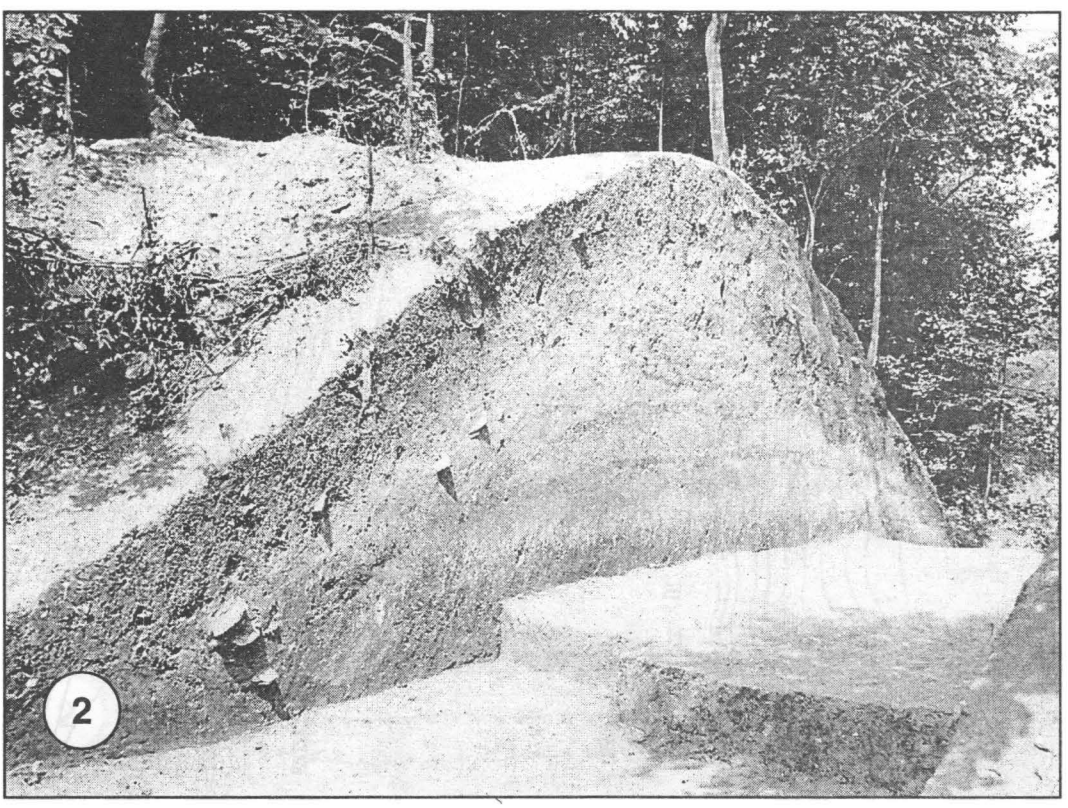

PLANŞA 3

Planul săpăturilor arheologice efectuate la Dersca - Botoşani, în 1973-1978; secţiunea I (1973); secţiunile II-III (1974); secţiunile IV-V (1975); secţiunile VI-VIII (1976); secţiunile IX-XII (1977); secţiunile XIII-XX (1978)

www.cimec.ro

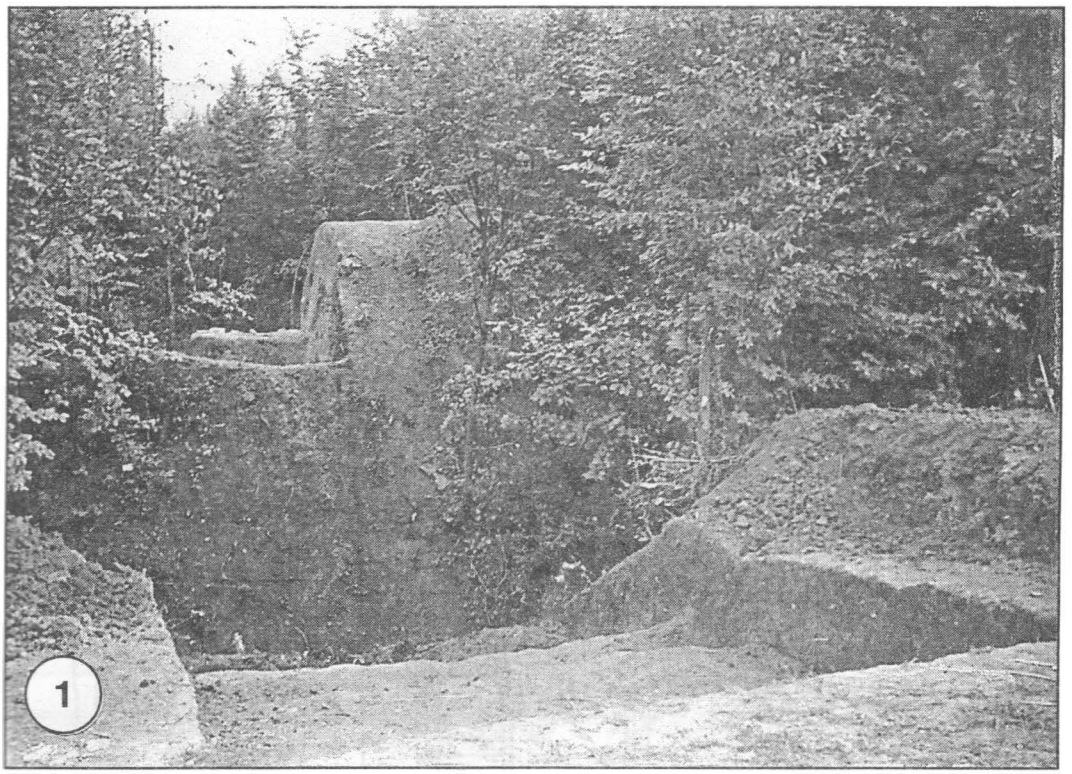

PLANŞA 4

Vederea secţiunilor prin valul transversal I. Secţiunea V (1975), profilul de sud-vest.

www.cimec.ro

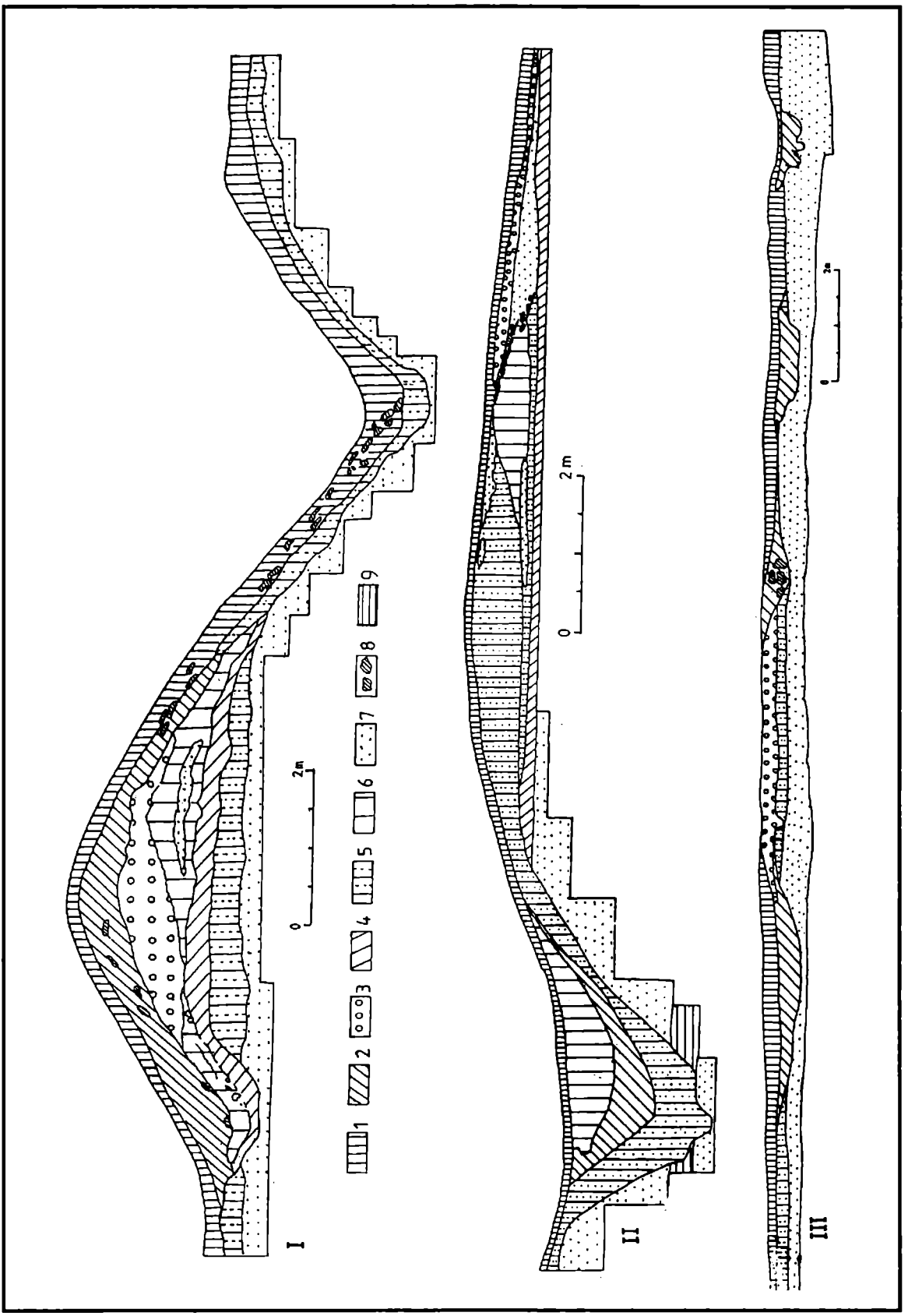

PLANŞA 5

Vederea secţiunilor prin valul şi şanţul transversal I.
1 - secţiunea V (1975); 2 - profilul nord-est al şanţului de apărare I

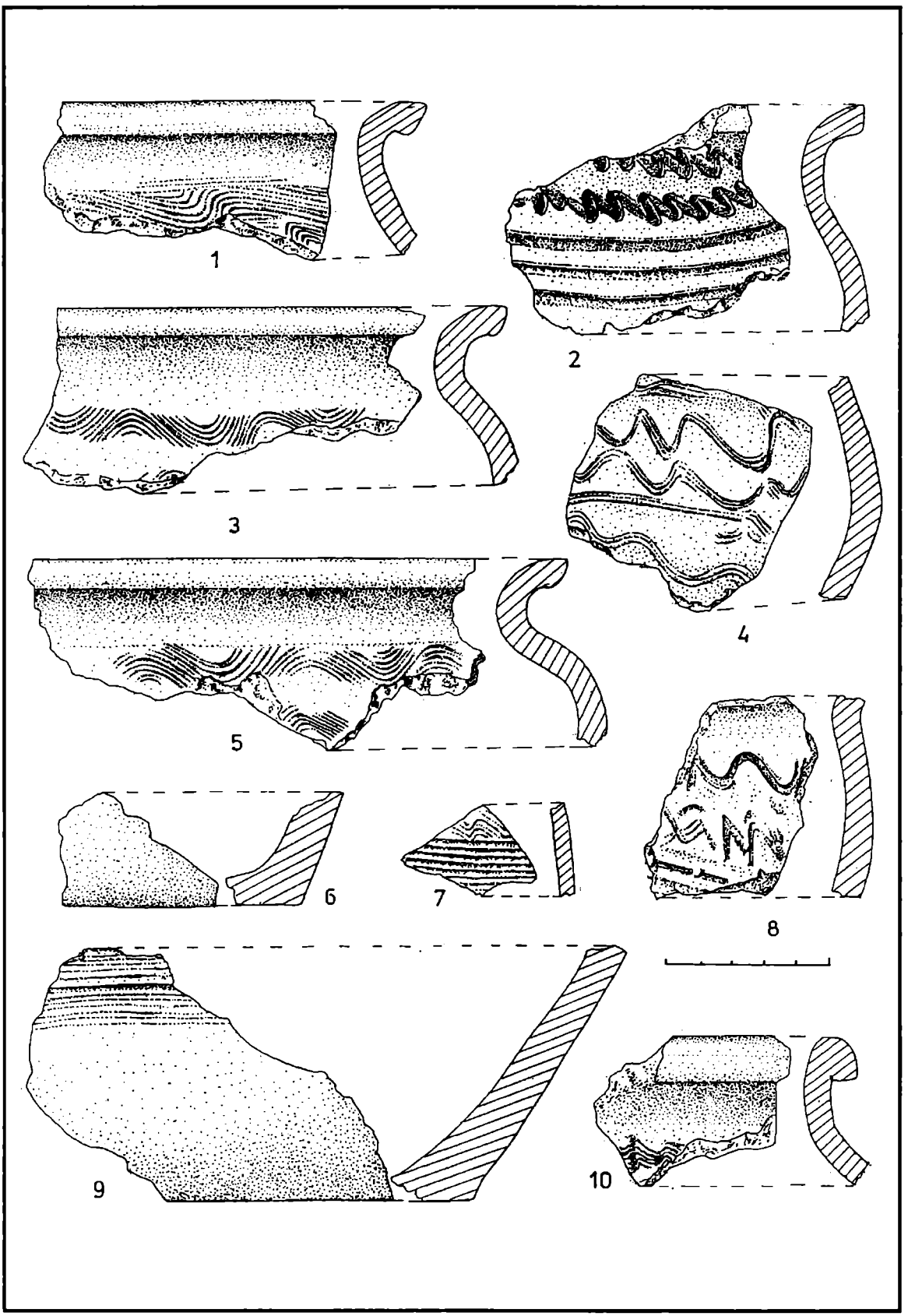
www.cimec.ro

PLANŞA 6

Profilele valurilor şi şanţurilor transversale.
I - profilul de sud-vest al secţiunii V (1975); II - profilul de nord-est al secţiunii II (1974); III - profilul de sud-vest al secţiunii XIII (1978). 1 - sol vegetal; 2 - sol bogat în humus; 3 - pământ ars; 4 - sol cenuşos pigmentat cu cărbune; 5 - sol galben-brun argilos; 6 - sol de defrişare; 7 - sol galben calcaros; 8 - pietre; 9 - sol cafeniu nisipos.

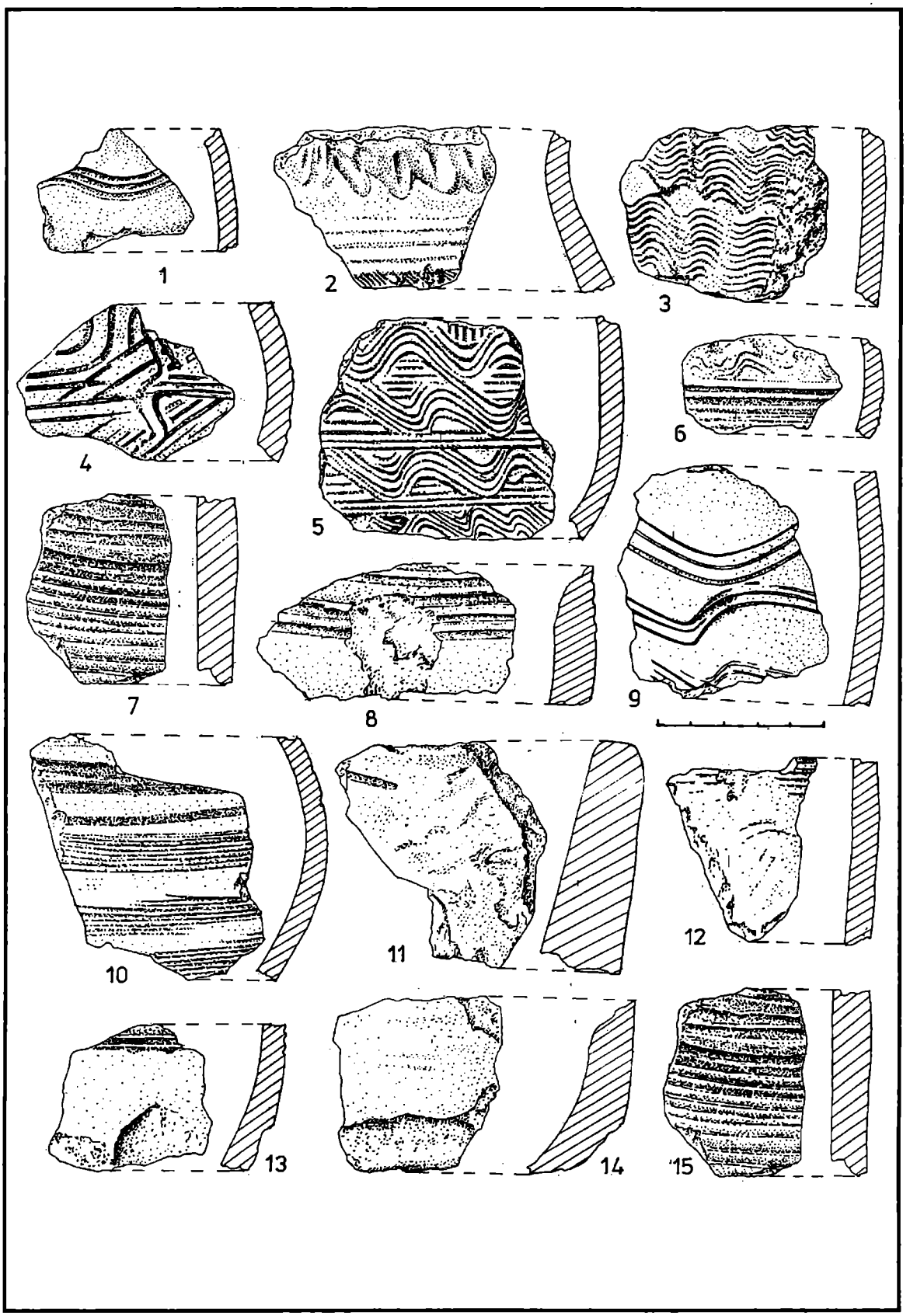
www.cimec.ro

PLANŞA 7

Ceramică lucrată cu roata, din secţiunile V-VII, IX şi XVI

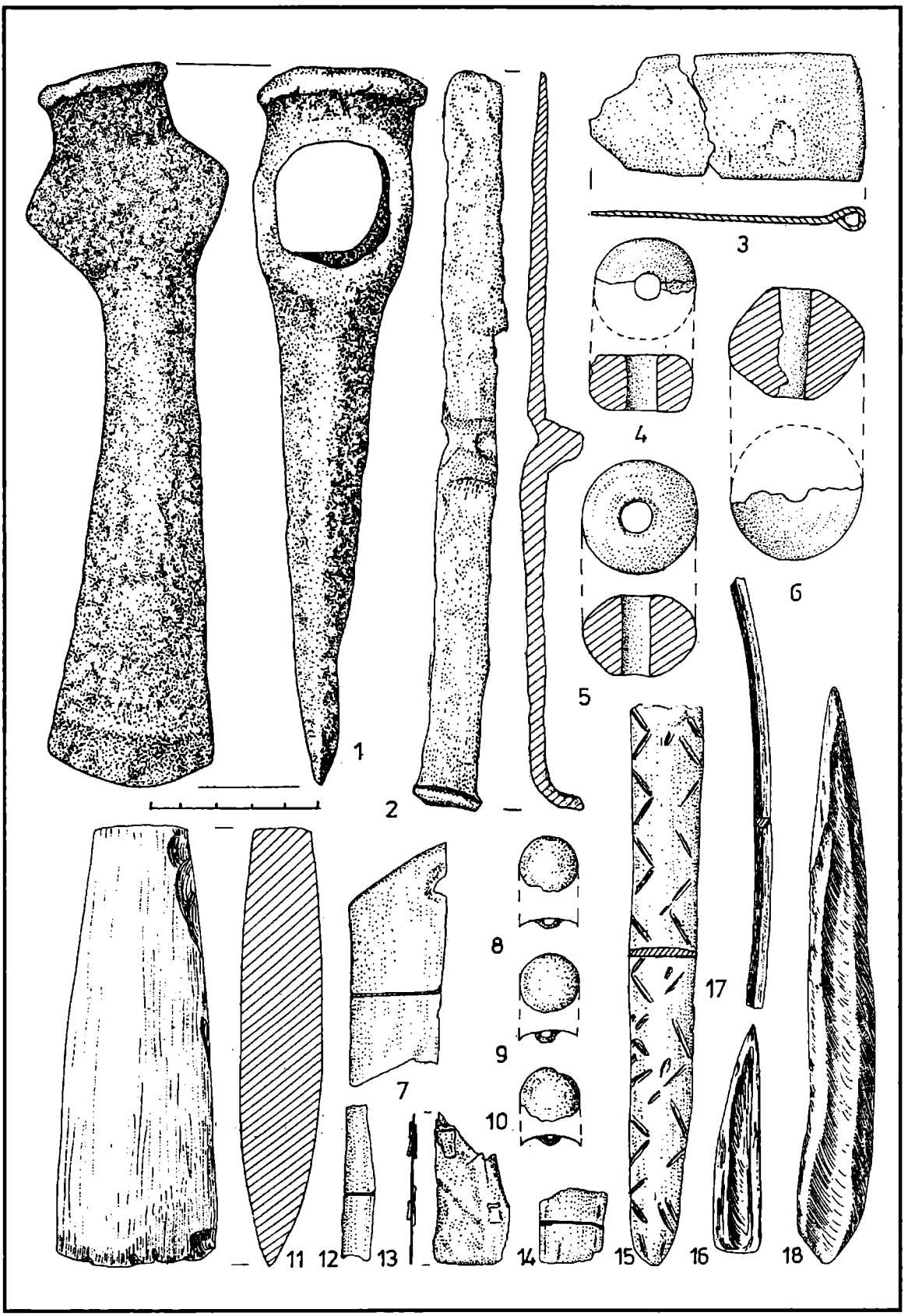
www.cimec.ro

PLANŞA 8

Ceramică lucrată cu roata (1-10, 12-13, 15) şi cu mâna (11, 14) din secţiunile V-IX, XI-XIII şi XVI-XX.

www.cimec.ro

PLANŞA 9

Obiecte din fier (1-3), bronz (7-15), lut (4-6), os (16-18) şi piatră (11) din aşezarea de la Dersca - Botoşani.

www.cimec.ro

www.cimec.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC, PALEODEMOGRAFIC ŞI PALEOPATOLOGIC AL SCHELETELOR DIN NECROPOLA DE LA MIHĂLĂŞENI (JUD. BOTOŞANI) DATÂND DIN SECOLELE IV-V D. CHR.

DAN BOTEZATU

1. INTRODUCERE

Procesul de sinteză biologică a populaţiilor care au trăit pe teritoriul ţării noastre în primele secole după Hristos, rămâne o problemă mereu actuală, întrucât priveşte o etapă deosebit de importantă a trecutului biologic al poporului nostru, care prin rezultatele cercetărilor efectuate în ultima vreme se îmbogăţeşte cu noi şi cuprinzătoare date. Pentru ca justeţea tezelor de etnogeneză să se impună în istoriografia contemporană este necesară studierea lor într-un mod cât mai aprofundat inter şi pluridisciplinar, prezentându-se alături de concluziile arheologice şi istorice şi pe ale unor discipline de tangenţă dintre acestea, în care antropologia deţine un rol primordial.

Lucrările de săpături arheologice executate în diverse necropole şi aşezări au luat un avânt deosebit în ţara noastră în ultimii 30 de ani, ele scoţând la iveală un bogat material arheologic, antropologic, paleozoologic cu o deosebită importanţă în elucidarea unor probleme legate de evoluţia culturală, socială, economică şi biologică a populaţiilor care au trăit pe teritoriul nostru în trecut.

Graţie acestui fapt, paleoantropologii români colaborând cu istoricii, arheologii şi cu paleofauniştii, au putut aduce în perioada postbelică, o contribuţie destul de substanţială la numeroase probleme ridicate în raport cu populaţiile care au trăit sau au trecut pe teritoriul nostru în decursul ultimelor milenii, populaţii prin evoluţia cărora s-a format poporul român, al cărui rădăcini se coboară, aşa după cum s-a demonstrat, adânc în preistorie.

Descoperirea în anul 1982 a marei necropole birituale de la Mihălăşeni (judeţul Botoşani) în care săpăturile arheologice au fost conduse de arheologul dr. Octavian - Liviu Şovan de la Muzeul Judeţean de Istorie Botoşani, în cursul anilor 1983-1988, se înscriu printre evenimentele arheologice deosebit de importante pentru cunoaşterea culturii Sântana de Mureş pe teritoriul Moldovei.

Materialul osteologic, acordat spre studiu Secţiei de Antropologie a Filialei Iaşi a Academiei Române, datorită amabilităţii conducătorului săpăturilor dr. Octavian-Liviu

Hierasus, XI, 2001, pag. 131-484

www.cimec.ro

Şovan (căruia îi mulţumim şi pe această cale pentru colaborarea şi sprijinul ştiinţific şi financiar acordat), reprezintă cea mai bogată serie de schelete de care beneficiem până în prezent din ţara noastră, aparţinând acelei culturi. Studiul aprofundat pe care specialiştii l-au executat asupra acestui material paleoantropologic, sperăm să aducă o contribuţie valoroasă la elucidarea mult discutatei apartenenţe etnice a acestei culturi, numărul impresionant de subiecţi (520 de morminte de înhumaţie şi incineraţie) de care dispunem, eliminând caracterul aleatoriu al rezultatelor pe care-l implică seriile nereprezentative numeric, acesta cu atât mai mult cu cât în anul 1988, necropola de la Mihălăşeni a fost declarată ca epuizată din punct de vedere arheologic. Totodată, bogatul material arheologic, prezent în mormintele de înhumaţie şi incineraţie, oferă posibilităţi coroborării rezultatelor de ordin antropologic cu cele de ordin arheologic la nivel cultural şi prin acestea, la stabilirea unor relaţii între tipologia inventarului şi tipologia antropologică.

Pe de altă parte, faptul că la Secţia de Antropologie din Iaşi , s-au studiat şi alte serii paleoantropologice aparţinând culturii Sântana de Mureş descoperite în Moldova: Valea Seacă - 400 morminte, Bogdăneşti - 60 morminte, Pietriş - 6 schelete, toate din jud. Vaslui; Miorcani - peste 130 morminte şi Hăneşti - aproape 30 morminte ambele din jud. Botoşani; Erbiceni - 5 schelete din jud. Iaşi ; Barcea - 50 morminte, jud. Galaţi, am dispus de posibilitatea centralizării unor date biometrice, morfologice, tipologice şi demografice şi comparării lor, pentru conturarea fondului antropologic general, precum şi variabilitatea zonală a făuritorilor acestei culturi în funcţie de particularităţile populaţiei autohtone, cât şi a măsurii în care au fost implicate elementele migratoare ce au pătruns în această etapă pe teritoriul ţării noastre.

Informaţiile noastre se extind şi asupra unor analize paleoantropologice privind populaţii din cultura Sântana de Mureş, din alte zone ale ţării: menţionăm pe cele ale lui I.G. Russu şi colab. asupra unei serii mici de schelete descoperite în localitatea cu acelaşi nume Sântana de Mureş, în care materialul osteologic este necomplet şi foarte deteriorat. Pentru zona câmpiei dunărene vom menţiona studiile paleoantropologice realizate de M. Cristescu şi colab. pentru seria osteologică de la Călăraşi - Independenţa şi cel al acad. Olga Necrasov şi colab. asupra zonei de la Oinacu-jud. Giurgiu.

Cu toate că studiul seriilor mai sus menţionate aprofundează într-o mare măsură cunoştinţele noastre asupra populaţiei din sec. IV-V d. H. din ţara noastră, trebuie să arătăm că datorită complexităţii şi importanţei problemelor care se impun în raport cu structura antropologică a acesteia, sunt necesare numeroase documente osteologice (în special pentru zona transilvăneană) în scopul ajungerii la o descifrare şi evaluare a contribuţiei diferitelor grupuri etnice prezente în decursul secolelor IV-V d. H. pe teritoriul carpato-dunăreano-pontic, precum şi pentru perioada imediat următoare (sec. VI-X d.H.) în care se cristalizează procesul biologic de formare a poporului român.

Ne este plăcut să ne manifestăm gratitudinea pentru sprijinul acordat de către academician prof. dr. Olga Necrasov şi cercetător principal dr. Maria Cristescu la

www.cimec.ro

stabilirea diagnozelor tipologice, colegilor cercetători principali Georgeta Miu şi dr. Cezarina Bălteanu, precum şi regretatului cercetător Petru Cantemir, pentru ajutorul dat la măsurarea şi redactarea descrierilor individuale ale scheletelor.

Aş dori să mai mulţumesc aici şi domnului profesor, dr. Ion Ioniţă de la Institutul de Arheologie din Iaşi pentru discretele dar preţioasele indicaţii date în redactarea acestei lucrări, mai ales că domnia-sa mi-a încredinţat spre studiu întregul material rezultat din săpăturile de la Miorcani - jud. Botoşani, material deosebit de preţios care întregeşte o bună parte din concluziile noastre.

În încheiere, menţionăm că întregul material osteologic a fost restaurat în laboratorul de restaurări de la Secţia de Antropologie din Iaşi de către Constantin Fedorovici şi Petru Cantemir, cărora le aducem, de asemenea, mulţumirile noastre.

2. MATERIALUL ŞI METODELE DE LUCRU

Aşa după cum am mai arătat, campaniile de săpături arheologice efectuate în necropola birituală de la Mihalaşeni, s-au desfăşurat pe o perioada de şase ani, cu care ocazie s-a scos la iveala, alături de un foarte bogat şi interesant material arheologic şi 495 schelete sau resturi de schelete, dintre care un număr de 411 provin din mormintele de înhumaţie şi 84 din mormintele de incineraţie.

Întregul material osteologic, provenit din mormintele de înhumaţie a fost studiat atât din punct de vedere individual, cât şi populaţional, în timp ce materialul osteologic incinerat, a fost menţionat doar prin o descriere individuală şi o scurtă caracterizare paleodemografică.

Studiul propriu-zis al materialului osteologic, a fost precedat de spălarea de pământ a scheletelor, de marcarea fiecărei piese şi de restaurarea pieselor principale (craniu, masiv facial, mandibulă, oasele lungi, oasele coxale, etc) ale fiecărui schelet din fragmentele existente (prin lipirea lor cu un clei special preparat din acetonă şi celuloid flamabil) şi completarea unor lipsuri osoase cu o masă modelabilă (confecţionată în laboratoare din ceară de albine - sau sintetică - colofoniu, praf de carbonat de calciu, dozate în mod adecvat). Aceste operaţii de restaurare a pieselor scheletice mari s-au bazat pe un minuţios studiu anatomic al fiecărui fragment, care de cele mai multe ori a fost extrem de migălos.

Au urmat determinările sexului şi vîrstei la deces a fiecărui schelet sau chiar rest de schelet, utilizându-se în acest scop metodele şi tehnicile recomandate în urma discuţiilor purtate la şedinţele de lucru ale antropologilor de la Praga (1973) şi de la Sarospatak (1978). Pe baza acestor determinări au fost constituite tabele de distribuţie a subiecţilor după vârstă şi sex, precum şi tabele de mortalitate şi speranţă de viaţă.

Pentru stabilirea vârstei indivizilor de la 0-20 ani, s-au utilizat criteriile de erupere a dinţilor de lapte, a celor definitivi şi a stadiilor de dezvoltare a mugurilor dentari, precum şi gradele de creştere a epifizelor oaselor lungi cu diafizele respective. Pentru subiecţii de peste 20 ani, s-au utilizat următoarele criterii: închiderea suturii dintre vertebrele I şi II sacrale,

www.cimec.ro

gradul de obliterare a suturilor craniene, modificarea faciesului simfizar al pubisului, modificarea ţesutului spongios osos din epifizele humerusului şi femurului, gradul de erodare a suprafeţelor de masticaţie ale dinţilor, unele fenomene de involuţie a scheletului, precum şi apariţia şi dezvoltarea unor procese patologice, mai mult sau mai puţin legate de vârstă.

Pentru aprecierea sexului, s-au utilizat iarăşi un complex întreg de caractere: dezvoltarea reliefului supraorbitar şi glabelar, a apofizelor mastoide şi a reliefului supramastoidian, forma şi gradul de înclinare a frunţii, înălţimea şi gradul de robusticitate al mandibulei, forma şi mărimea dinţilor, forma generală a bazinului, gradul de deschidere a marei eşancruri ischiatice, gradul de masivitate a oaselor lungi şi în special dezvoltarea epifizelor articulare şi gradul de accentuare a inserţiilor musculare.

Studiul antropometric şi conformativ al fiecărui schelet s-a realizat după tehnicile clasice preluate de R. Martin, puse la punct în ultima vreme de K. Saller, pentru evaluarea dimensiunilor s-au utilizat scările dimorfice ale lui V.P. Alexeev şi G.F. Debeţ, iar pentru evaluarea indicilor scările unitare clasice, aşa cum se utilizează în tehnica clasică curentă. Principalele dimensiuni antropometrice luate în consideraţie în lucrarea noastră sunt:

-pentru neurocraniu:

- lungimea neurocraniului (g - op)
- lărgimea neurocraniului (eu - eu)
- lărgimea minimă a frunţii (ft - ft)
- diametrul maxim al frunţii (co - co)
- diametrul interauricular (au - au)
- diametrul maxim al occipitalului (ast - ast)
- circumferinţa orizontală a calotei craniene
- înălţimea calotei craniene (po - b)
- înălţimea neurocraniului (ba - b)

- pentru regiunea facială:

- diametrul interorbitar minim (fmo - fmo)
- diametrul maxim al marginilor orbitelor (ek - ek)
- diametrul maxim al feţei (zy - zy)
- diametrul maxim al malarelor (zm - zm)
- înălţimea totală a feţei (n - gn)
- înălţimea masivului facial superior (n - pr)
- înălţimea orbitei
- înălţimea nasului (n - sbn)
- lărgimea orbitei (mf - ek)
- lărgimea maximă a nasului (al - al)
- lungimea bolţii palatine (ol - sta)
- lărgimea bolţii palatine (enm_2 - enm_2)
- înălţimea ramului vertical mandibular

www.cimec.ro

- lărgimea ramului vertical mandibular
- diametrul maxim intercondilar (kdl - kdl)
- diametrul maxim intergoniac (go - go)
- adâncimea mandibulei.

Pe baza acestor dimensiuni au fost calculaţi următorii indici care au permis caracterizarea conformativă a regiunii cefalofaciale:

- indicele cranian (eu - eu/g - op)
- indicele bazio - bregmatic longitudinal (ba/g - op)
- indicele bazio - bregmatic transversal (ba/eu - eu)
- indicele pario - bregmatic longitudinal (po/g - op)
- indicele pario - bregmatic transversal (po/eu - eu)
- indicele fronto - parietal (ft - ft/eu - eu)
- indicele frontal (ft - ft/co - co)
- indicele parieto - occipital (ast - ast/eu - eu)
- indicele facial total (n - gn/zy - zy)
- indicele facial superior (n - pr/zy - zy)
- indicele orbitar (înălţ. orbit./mf - ek)
- indicele nazal (al - al/n - sbn)
- indicele palatal (ol - sta/enm$_2$ - enm$_2$)
- indicele mandibular (go - go/kdl - kdl)
- indicele gnatic (adâncime/go - go).

Pe lângă caracterele dimensionale şi conformative ale regiunii cefalo - faciale, am luat în consideraţie şi unele caractere somatoscopice sau morfologice, folosind în acest scop metodele P. Broca, J. Weninger, E. von Eickstedt şi G. Olivier. Aceste caractere sunt:

- forma craniului văzută în norma verticală
- forma craniului văzută în norma occipitală
- relieful frontal şi supraorbitar
- gradul de curbură al occipitalului
- gradul de dezvoltare a fosei canine
- forma aperturii piriforme
- gradul de dezvoltare a spinei nazale
- lărgimea malarelor
- poziţia malarelor
- gradul de dezvoltare a protuberanţei occipitale externe
- gradul de dezvoltare a apofizei mastoide
- gradul de dezvoltare a reliefului supramastoidian
- forma şi adâncimea bolţii palatine
- gradul de robusticitate al mandibulei
- forma şi poziţia regiunii mentoniere

www.cimec.ro

- gradul de dezvoltare a regiunii goniace
- gradul de dezvoltare a torusului mandibular

Pentru partea postcraniană a scheletului au fost măsurate şi prelucrate dimensiunile oaselor lungi (humerusul, cubitusul, radiusul, femurul şi tibia), dintre acestea menţionăm: lungimea totală a osului, perimetrul diafizei, diametrele antero - posterior şi transversal al osului. Deasemeni s-au luat în consideraţie şi unele particularităţi morfo-funcţionale ale acestor oase ca : forma diafizei femurului şi tibiei, relieful osos şi raportul acestuia cu inserţiile musculare, perforaţia olecraniană pe humerus, prezenţa "faţetei orientale" pe marginea antero - inferioară a tibiei la articulaţia cu astragalul, toate acestea având o semnificaţie funcţională interesantă din punctul de vedere al genului de viaţă al indivizilor studiaţi.

Trebuie să subliniem totodată faptul că acele piese osoase a căror stare fragmentară nu a permis un studiu antropometric (aici trebuie menţionat şi întregul material osteologic incinerat) au făcut obiectul unor observaţii morfologice atente şi minuţioase, astfel încât întregul material să fie utilizat la maximum.

Calcularea staturii a fost făcută prin metodele Manouvrier, Troter - Glesser şi Bach - Breitinger, utilizându-se în acest scop lungimile principalelor oase lungi. Am luat hotărârea de a utiliza aceste trei metode pentru motivul că datele obţinute prin metoda Manouvrier sunt necesare pentru compararea acestora cu cele obţinute pentru serii studiate în trecut (când statura era calculată numai prin această metodă), în timp ce ultimele două, mai moderne, dau rezultate mai bune şi permit totodată compararea cu seriile studiate recent.

Determinarea tipului antropologic al fiecărui schelet (atunci când elementele avute la dispoziţie ne-au permis să facem aceste observaţii) a fost executată după clasificările lui E. von Eichstedt şi H.V. Vallois, completată cu unele aspecte speciale de ordin taxonomic definite de alţi autori, în special de V.N. Bunak şi G.V. Roginschi.

Caracterizarea individuală a fiecărui schelet din seria studiată a permis conturarea particularităţilor populaţionale ale acesteia, în acest scop calculându-se parametrii de poziţie şi dispersie pentru fiecare caracter antropometric, atât în ceea ce priveşte dimensiunile cât şi indicii.

În fine, o atenţie deosebită a fost acordată anomaliilor osoase (prezenţa unor oase vormiene pe suturile craniene, a unor cazuri de sutură metopică şi sutura mendoza), odontopatiilor (carii dentare, granuloame şi paradontoze) şi osteopatiilor (fracturi, excresenţe osoase - osteofite, artroze, deformări osoase, etc.). Eroziunea dentară a fost apreciată în cadrul limitelor propuse de A. Périer.

3. STUDIUL INDIVIDUAL AL SCHELETELOR

3.1. Schelete înhumate

Scheletul nr. 2

Acest schelet este incomplet şi deteriorat. Scheletul cefalic este reprezentat printr-

www.cimec.ro

un "cranium" restaurat din fragmente mari, (cu excepţia bazei sale), şi o mandibulă fără condilul drept. Din partea post-cefalică sunt prezente femurele, humerusul drept, fragmente din coxale, 2 calcanee, 1 astragal, fragmente de coastè şi 8 vertebre.

A aparţinut unui subiect de *sex feminin*, de vârstă *matură* (circa 50 ani)

Neurocraniul privit în norma verticală este ovoid-romboid iar în cea occipitală are forma de "cort". Indicele cefalic este brahicran (80,55 la limita inferioară a categoriei), cei de înălţime porio-bregmatică-longitudinal şi transversal - aparţin categoriilor ortocrană (58,89) şi tapeinocrană (73,10). Fruntea este de formă sferică cu indicele fronto - parietal de tip metriometop (66,20 la limita inferioară a categoriei). Relieful cranian apare slab marcat (glabelar 1, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală externă - 0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), la fel şi relieful supramastoidian, care este slab.

Faţa prezintă orbitele hipsiconci (87,50) şi nasul leptorin (45,28). Masivul facial poate fi încadrat în tipul micropsid (88,27). Malarele sunt gracile şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină este puţin adâncă (2). Bolta palatină este aproape plată din cauza căderii totale a dinţilor şi resorbţiei marginilor alveolare, având un contur paraboloid.

Mandibula relativ gracilă, prezintă un menton în formă de buton, ramul orizontal fiind foarte jos din cauza căderii premolarilor şi molarilor şi resorbţiei marginilor alveolare.

Dentiţia este incompletă pe ambele maxilare, fiind lipsă 27 de dinţi care au căzut în timpul vieţii, alveolele fiind complet închise şi resorbite. Semnalăm şi urmele unui fenomen de parodontoză.

Scheletul postcranian. Raportul între diametrul antero - posterior şi cel transvers, luat median cât şi superior, ne permite stabilirea indicelui de platimetrie a femurelor, care sunt eurimere (90,0 şi 87,10), cât şi slaba dezvoltare a pilastrului (96,43 şi 100,0). Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat (creastă şi fosă). Humerusul are relieful deltoidian foarte puternic şi este de tip euribrahic (95,0), neavând perforaţie olecraniană.

Talia, calculată după lungimea femurelor şi a humerusului, ne oferă o medie de 157 cm, ceea ce corespunde unei staturi feminine supramijlocii.

Osteopaţii. La nivelul celor două capuri femurale semnalăm prezenţa unor exostoze sub forma unor ciocuri osoase.

Tipul antropologic. Scheletul prezintă un amestec de caractere mediteranoide şi dinarice, în care primele au o pondere mai însemnată(structura antropologică se regăseşte în tabelul 54).

Scheletul nr. 3

Este reprezentat prin fragmente de craniu (frontal, parietale şi occipital), două mici fragmente din maxilarul superior şi 2 fragmente din mandibulă. Partea postcefalică,

www.cimec.ro

cuprinde majoritatea oaselor lungi (cu excepţia femurului stâng şi a tibiei stângi), două fragmente din omoplat, resturi osoase din coaste, 21 vertebre şi un sacrum incomplet.

Toate aceste piese au aparţinut unei *femei* de circa 30-35 ani.

Relieful glabelar (II), cel supraciliar (1), precum şi cel occipital (1) nu sunt pronunţate, în schimb relieful mastoidian şi cel supramastoidian, sunt mijlociu dezvoltate.

Mandibula este gracilă, cu un menton proeminent şi o formă piramidală. Gonioanele sunt slab dezvoltate.

Dentiţia este incompletă şi prezintă o erodare slabă (gr. II). Dinţii sunt mărunţi dar cu smaltul gros. Molarul 3 inferior din partea stângă nu este erupt la data decesului. Molarii 1 şi 2 inferiori din partea stângă, prezintă carii de colet de gradul II.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt stenomaere şi au pilastru slab dezvoltat. Tibiile sunt platicneme (62,96) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul are relieful deltoidian slab dezvoltat şi este euribrahic, având şi perforaţie olecraniană.

Talia calculată după lungimea oaselor lungi prezente, oferă o medie de 157 cm, ceea ce corespunde la o statură feminină supramijlocie.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 4

Este reprezentat printr-un "cranium" restaurat aproape complet (lipseşte doar baza craniului). Din scheletul postcranian s-au reconstituit toate oasele lungi (cu excepţia cubitusului stâng) şi oasele centurilor (scapulară şi pelviană). Mai sunt prezente 24 de vertebre, coaste, 1 calcaneu şi 2 astragale.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de sex *masculin* de vârstă *matură (40 ani)*

Neurocraniul este ovoid-sferoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (81,71). Indicii porio-bregmatici sunt ortocran (61,71) şi tapeinocran (75,52). Fruntea sferică şi stenometopă, are sutură metopică şi relieful frontal puţin evidenţiat. Occipitalul mijlociu de bombat şi de larg, are protuberanţa externă ştearsă. Apofizele mastoide sunt mijlociu de dezvoltate iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial este euriprosop (82,31) cu un indice facial superior mezen (50,0 la limita inferioară). Orbitele sunt cameconci (75,61) iar nasul este mezorin (50,0). Întregul masiv facial se încadrează în tipul micropsid. Caracterele morfologice indică fose canine mijlociu de adânci, o boltă palatină adâncă cu un contur upsiloid, malarele oferind o dispoziţie intermediară. Profilul vertical al masivului facial se caracterizează prin un mezognatism subnazal şi alveolar. Apertura piriformă este prevăzută cu fosă prenazală.

Mandibula este robustă. Ramul orizontal este relativ jos. Apofiza mentonieră este bine conturată şi de formă butonată. Regiunea goniană este ştearsă. Ramul vertical este scurt şi mijlociu de larg. Torusul mandibular este dezvoltat.

www.cimec.ro

Dentiţia prezintă un grad redus de erodare (2). Molarii 3 superiori şi inferiori nu erau erupţi la data decesului.

Scheletul postcranian este relativ bine conservat. Femurele sunt platimere, lipsite de pilastru şi sunt prevăzute cu un relief subtrohanterian moderat. Tibiile sunt mezocneme (64,71 şi 66,67). Humerusul are "V" deltoidian dezvoltat şi nu are perforaţie olecraniană. El se încadrează în categoria platibrachie (73,91 şi 77,27).

Statura, calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 162 cm, ceea ce corespunde la o statură masculină submijlocie.

Tipul antropologic principal este cel protoeuropoid şi mediteranoid la care se adaugă unele influenţe alpinoide.

Osteopaţii şi odontopaţii. Vertebrele lombare prezintă exustoze sub forma de ciocuri osoase. Prezenţa unor resturi radiculare, atât pe maxilarul superior (M 1 şi M 2 din ambele părţi cât şi pe mandibulă (M 1 stâng şi Pm 2 drept) atestă un grad avansat de cariere a acestor dinţi, determinând instalarea unor procese infecţioase, însoţite de osteoliza pereţilor alveolari şi deci de reducerea alveolelor respective.

Scheletul nr. 7

Din scheletul cranian s-a reconstituit un "cranium" aproape complet şi o mandibulă care este incompletă. Scheletul postcranian este reprezentat prin toate oasele lungi, 2 coxale, 1 fragment din omoplat coaste, resturi de clavicule şi 8 vertebre.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat* de vârstă *matură 50- 55 ani.*

Neurocraniul privit în norma verticală este ovoid - romboid iar în norma occipitală are forma de "casă". Indicele cranian este mezocran (77,52). Indicii înălţimii bazio - bregmatice aparţin categoriilor hipsicrană (77,52) şi ortocrană (100,0), iar cei ai înălţimii porio-bregmatice se situează în categoriile hipsicrană (65,73) şi metriocrană (84,78). Fruntea sferică şi eurimetopă (71,73) are un relief frontal puţin evidenţiat. Occipitalul este bombat şi larg şi are protuberanţa externă puţin pronunţată. Apofizele mastoide sunt mijlocii, cu relieful supramastoidian moderat. Pe sutura lambdoidă există un os wormiam.

Masivul facial este euriprosop (84,44) şi are indicele facial superior mezen (51,11). Orbitele sunt cameconci (75,61) iar nasul este leptorin (47,06). Masivul facial se încadrează în tipul macropsid (97,82). Malarele sunt mari şi au o dispoziţie intermediară. Bolta palatină este puţin adâncă şi de formă paraboloidă. Fosa canină este mijlociu de adâncă iar apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula este relativ gracilă şi are ramul orizontal mijlociu de înalt. Apofiza mentonieră este bine conturată şi de formă piramidală. Ramul vertical este relativ scurt, dar destul de larg. Torusul mandibular este moderat.

Dentiţia prezintă un grad avansat de erodare (III - IV). Pe mandibulă abraziunea este în plan oblic spre exterior. La nivelul Pm 2 şi M 1 superiori din partea dreaptă erodarea este oblică spre partea linguală. Molarii 3 nu sunt erupţi.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (83,87 şi 79,41) dar lipsite de pilastru. Relieful subtrohanterian este moderat (creastă şi fosă). Tibiile sunt mezocneme (76,64 şi 70,58) şi lipsite de faţete suplimentare de articulaţie cu astragalul. Humerusul are relieful deltonian moderat, fără perforaţie olecraniană şi aparţine categoriei platibrahice (95,45 şi 92,0).

Statura se încadrează în categoria masculină înaltă, având o medie de 171 cm.

Tipul antropologic este mediteranoid cu slabe influenţe nordice.

Osteopaţii. La 4 dintre vertebrele dorsale am constatat exostoze sub forma de ciocuri osoase.

Scheletul nr. 8

Este un schelet incomplet. Din scheletul cranian ne-a parvenit un fragment de calotă (frontalul împreună cu parietalul stâng şi occipitalul) temporalul drept, jumătatea dreaptă a bolţii palatine şi doi dinţi izolaţi. Scheletul postcranian este destul de incomplet fiind reprezentat prin: humerusul stâng, radiusul stâng, femurul drept, cele două tibii, un coxal şi coaste.

Judecând după gracilitatea scheletului postcranian, putem aprecia cu probabilitate că a aparţinut unei *femei* de vârstă *matură (40 ani)*

Neurocraniul nu ne oferă decât date de ordin somatoscopic: relieful osos este slab marcat (glabelar 1-2, supraorbitar 0-1, protuberanţa occipitală 0; apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (3) iar relieful supramastoidian este moderat; apertura piriformă este de tip antropin iar fosa canină este puţin adâncă (2).

Dentiţia prezintă, pe partea dreaptă a maxilarului superior (C, P1, P2, M1, M2) un grad moderat de abraziune. Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcranian este gracil. Femurul este platimer (77,77) şi lipsit de pilastru (92,31). Relieful subtrohanterian este slab marcat (fosă şi creastă). Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al indicelui de platicnemie: cea dreaptă este platicnemă (59,37), cea stângă mezocnemă (66,67). Humerusul este lipsit de perforaţie olecraniană şi are relieful deltonian dezvoltat, iar prin indicele de secţiune, corespunde categoriei euribracice (85,71).

Talia calculată după lungimea oaselor lungi, corespunde unei staturi feminine înalte de 159 cm.

Scheletul nr. 14

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 3-4 ani* (infans I), cu sexul indeterminabil.

Neurocraniul cuprinde o calotă aproape întreagă (fără temporalul drept şi bazioccipitalul) şi un fragment din maxilarul superior stâng. Indicele cefalic este ultrabrahicran (90,54). Fruntea prezintă un rest de sutură mendoza.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este prezent prin diafizele femurelor, tibiilor, peroneelor, diafiza humerusului stâng, o coastă şi un rest dintr-o vertebră dorsală.

Dentiţia de lapte este reprezentată doar prin m1 şi m2 superiori din partea stângă (singurii care sunt în alveole).

Scheletul nr. 16.

Scheletul cranian este reprezentat printr-o "calva" (calotă craniană) restaurată din fragmente mari şi mandibula incompletă. Lipseşte masivul facial, oasele temporale, porţiuni din occipital şi baza craniului. Din scheletul postcranian s-au reconstituit toate oasele lungi, oasele centurii pelviene, coaste şi 15 vertebre.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex masculin de vârstă matură (40-45 ani).*

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cefalic este mezocran (78,21). Fruntea ovală şi metriometopă (67,85) are relieful slab dezvoltat. Occipitalul mijlociu de bombat şi larg are o protuberanţă externă ştearsă (0). Pe sutura lamboidă există un os "inca".

Masivul facial nu ne oferă decât câteva date somatoscopice astfel: bolta palatină este puţin adâncă, apertura piriformă este de tip antropin, iar spina nazală moderat dezvoltată, fosa canină nu este adâncă.

Dentiţia este reprezentată numai prin doi dinţi (un premolar superior şi un M2 inferior stâng), ceilalţi dinţi au căzut postmortem.

Scheletul postcranian. Femurele sunt hiperplatimere (67,74 şi 67,74) lipsite de pilastru (79,31 şi 82,14). Relieful subtrohanterian este moderat. Tibiile sunt euricneme (78,57 şi 85,18) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusurile au relieful deltoidian moderat şi sunt de tip euribrahic (81,81 şi 95,23), având şi perforaţie oleocraniană.

Talia calculată în bune condiţiuni se încadrează în categoria taliilor masculine submijlocii (163 cm).

Odontopaţii. La nivelul ambelor maxilare s-a instalat un început de parodontoză, marginile alveolare în special pe mandibulă, sunt retrase, rădăcina singurului dintre este dezgolită pe o porţiune de 3-4 mm, restul alveolelor fiind de asemeni mici, dând impresia că dinţii ar fi căzut în timpul vieţii, în realitate ei au căzut post-mortem. Semnalăm şi urmele unei carii de colet (gr. 2-3) la nivelul M2 stâng.

Tipul antropologic este mediteranoid la care se adaugă elemente dinaroide şi nordoide.

Scheletul nr. 17

Foarte necomplet, acest schelet nu prezintă în ceea ce priveşte scheletul cranian, decât un fragment de calotă împreună cu masivul facial şi jumătatea stângă a mandibulei.

www.cimec.ro

Din scheletul postcranian sunt prezente oasele lungi, oasele centurilor (scapulară şi pelviană), coaste, 14 vertebre, bazipodale şi falange.

După gradul de obliterare a suturilor craniene, după gradul de erodare dentară, putem aprecia că acest schelet a aparţinut unui subiect de sex *feminin*, de *vârstă matură - 35-40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norna verticală şi în formă de "casă"- "bombă" în cea occipitală. Indicele înălţimii bazio-bregmatice, este de tip metriocran (97,76). Fruntea este ovală şi eurimetopă (71,64), având un relief slab dezvoltat. Apofizele mastoide sunt dezvoltate, dar relieful supramastoidian este slab.

Masivul facial este mezoprosop (87,30) şi prezintă un indice facial superior mezen (51,59). Orbitele sunt cameconci (74,42), iar nasul este mezorin (47,83). Caracterele somatoscopice indică fose canine mijlociu de adânci, o boltă palatină upsiloidă şi mijlociu de adâncă, malare mici şi dispuse temporalizat, o apertură piriformă de tip antropin.

Mandibula, relativ gracilă, are ramul orizontal de înălţime mijlocie, un menton uşor proeminent, gonioane slab dezvoltate şi ramul vertical mijlociu de larg şi scurt.

Dentiţia incompletă, datorită pierderilor de dinţi post-mortem, prezintă o erodare avansată (gr. 3-4). Molarul trei inferior stâng nu era erupt. Molarul unu superior drept prezintă alveola pe cale de închidere, probabil dintele a fost cariat foarte puternic reducându-se doar la un rest radicular. Premolarul doi alăturat poartă şi el o carie de colet (gr.2).

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt asimetrice din punct de vedere a platimeriei - cel drept este eurimer (92,31), iar cel stâng este stenomer (107,14). Pilastrul este moderat (96,27 şi 103,70). Relieful subtrohanterian este puţin evidenţiat. Tibiile sunt şi ele asimetrice; cea dreaptă fiind platicnemă (62,86), pe când cea stângă este euricnemă (74,19). Humerusul are relieful deltoidian moderat, are perforaţie olecraniană şi este de tip platibrahic.

Statura este de 159 cm (după Manouvrier), de 163 cm (după Trotter Gleser) şi de 161 cm (după Bach), ceea ce dă o medie de 161 cm corepsunzătoare unei staturi masculine înalte.

Tipul antropologic poate fi considerat ca mediteranoid de nuanţă pontică.

Osteopatii. Pe fragmentul de occipital, deasupra formmenului magnum la cca. 1,5 cm şi puţin lateral, se poate observa un orificiu aproape circular cu diametrele de 20 mm şi respectiv 17 mm, care s-ar putea să fie o trepanaţie, dar marginea sa nu este osificată - ceea ce ar putea indica că subiectul a decedat datorită acestei intervenţii paramedicale.

Scheletul nr. 18

Inventarul resturilor osoase din acest mormânt, ne permite să precizăm caracterul relativ complet al acestui schelet. Astfel, scheletul cefalic, este reprezentat prin un

www.cimec.ro

"cranium" aproape complet (exceptând regiunea bazio-occipitală) şi un schelet postcranian din care lipsesc doar oasele lungi ale membrului superior drept. Mai sunt prezente două coxale, osul sacrum, sternul, două fragmente din omoplat, coaste, bazipodale, metapodale şi 29 vertebre.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi ale bazinului (în special), au permis o bună precizare a sexului şi a vârstei subiectului, care era o *femeie matură de 35 ani.*

Neurocraniul prin raportul dintre lungimea şi lăţimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (79,76 - accentuat). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "bombă". Indicii de înălţime porio-bregmatici longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (65,89) şi metriocrană (82,61). Fruntea este sferică şi metriometopă (68,84 limita superioară). Occipitalul este mijlociu de larg şi de bombat.

Relieful cranian este slab marcat (glabelar 1, supraorbitar 0-1, protuberanţa occipitală externă 0), apofizele mastoide fiind moderate.

Masivul facial prin dimensiunile sale (lungime şi lărgime), realizează un indice facial total de tip mezoprosop (88,52), cel superior fiind mezen (51,64). Orbitele sunt de tip mezoconc (80,95). Apertura piriformă este de tip antropin. Malarele sunt mici ca dezvoltare şi au o dispoziţie temporalizată. Fosa canină este adâncă (4). Bolta palatină oferă un contur "upsiloid", adâncimea sa poate fi considerată ca mijlocie. Întreg masivul facial este de tip micropsid (88,41).

Mandibula relativ gracilă, prezintă un torus mandibular moderat, un ram orizontal de înălţime mijlocie, cel vertical fiind scurt şi mijlociu de larg.

Dentiţia este incompletă datorită căderilor post-mortem. Dinţii sunt mărunţi. Erodarea este slabă în general, cu excepţia M1 unde este mai avansată. Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcranian este relativ gracil. Femurele sunt eurimere (91,67 şi 87,50), lipsite de pilastru şi prezintă un relief subtrohanterian slab dezvoltat (creastă şi fosă). Tibiile, prin indicele de platicnemie, aparţin categoriei mezocreme (65,38 şi 70,37). Humerusul are impresiile deltoidului slab conturate, dar prezintă perforaţie olecraniană.

Statura calculată în bune condiţiuni (după femur, tibie, humerus), este de 145 cm (după metoda Manouvrier), de 149 cm (după cea a lui Trotter-Gleser) şi de 154 cm (după cea a lui Bach), ceea ce dă o medie de 149 cm, reprezentând o statură înaltă.

Tipul antropologic predominant mediteranoid, cu unele influenţe cromagnoide (protoeuropoide).

Scheletul nr. 20 A

Este un schelet incomplet, fiind reprezentat printr-o calotă craniană incompletă (fără parietalul şi temporalul drept), cu masivul facial şi mandibula. Scheletul postcranian nu este prezent.

www.cimec.ro

Apreciind caracteristicile scheletului cefalic şi gradul de erodare a dinţilor, putem conchide că a aparţinut unui *bărbat* de vârstă *matură 35-40 ani.*

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală "de casă". Indicii de înălţime longitudinali, bazio-bregmatici şi porio-bregmatici, aparţin categoriilor hipsicrană (75,26) şi ortocrană (62,36). Fruntea este de formă ovală (90,56) şi prezintă relieful frontal slab marcat (glabelar 1, supraorbitar 0-1). Occipitalul este foarte bombat şi are protuberanţa occipitală externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate, iar relieful supramastoidian este moderat.

Faţa are indicele facial superior de tip lepten (57,26). Orbitele sunt mezoconci (83,33), iar indicele nazal este de tip camerin (52,83). Malarele mijlociu de lungi şi de dezvoltate, prezintă o dispoziţie temporalizată, fosa canină nefiind profundă (2). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină adâncă, oferă un contur paraboloid.

Mandibula robustă, are ramul orizontal înalt, torusul mandibular slab conturat şi mentonul butonat. Regiunea goniacă este bine conturată şi uşor răsfrântă. Ramul vertical al mandibulei este scurt şi larg.

Dentiţia prezintă un grad moderat de erodare (2) ceva mai accentuată la nivelul molarilor. Nu sunt căderi de dinţi "in vivo" şi nici carii dentare.

Tipul antropologic: predominant mediteranoid.

Scheletul nr. 20 B

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 10-12 luni (infans I)* cu sexul indeterminabil.

Neurocraniul este redus la fragmente din frontal (3), parietal, occipital, alisfenoid, temporalul stâng şi jumătatea dreaptă a mandibulei.

Scheletul postcranian cuprinde diafiza tibiei drepte şi un fragment de peroneu.

Dentiţia de lapte găsită numai la nivelul mandibulei nu este eruptă, dinţii fiind sub formă de muguri dentari (i2, c, m1 şi m2).

Scheletul nr. 21

Materialul osos provenit de la acest schelet, este incomplet. Partea cefalică a scheletului este reprezentată printr-o calotă craniană incompletă, restaurată din numeroase fragmente şi mandibula. Masivul facial este absent. Scheletul postcranian este reprezentat prin: humerusul drept, radiusul stâng, cubitusul drept, cele două femure, cele două tibii, fragmente din oasele coxale, un peroneu, o claviculă, coaste, manubrium, 15 vertebre şi falange.

Acest schelet a aparţinut unei *femei* de *vârstă matură 55-60 ani*, apreciere făcută după gracilitatea scheletului, după gradul de osificare a oaselor lungi şi după obliterarea suturilor craniene.

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală are forma de "bombă". Indicele cefalic este mezocran (79,44 - la limita superioară a categoriei),

www.cimec.ro

cei de înălţime poriobregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor ortocrană (61,67) şi tapeinocrană (77,62). Fruntea de formă ovală are indicele fronto-parietal de tip metriometop (68,53 la limita superioară a categoriei). Relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul destul de bombat, aparţine prin indicele său occipital transversal categoriei mijlocii (74,12), relieful osos fiind şters (0). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (3-4), iar relieful supramastoidian este accentuat.

Mandibula este masivă având ramul orizontal înalt, un torus mandibular bine conturat, mentonul uşor proeminent şi piramidal, regiunea goniană bine dezvoltată şi uşor răsfrântă în afară şi ramul vertical înclinat şi mijlociu de larg.

Dentiţia prezentă numai la nivelul mandibulei, este incompletă (toţi molarii şi P2 stâng au căzut în timpul vieţii, alveolele fiind complet obturate), dinţii sunt foarte puternici cu smalţ gros. Erodarea dentară este destul de avansată (gr.3-4).

Scheletul postcranian destul de incomplet este gracil. Femurele sunt din punctul de vedere al indicelui de platimerie - platimere (78,57 şi 82,14), lipsite de pilastru (92,31 şi 85,18) şi cu un relief subtrohanterian slab marcat (fosă şi creastă). Tibiile sunt asimetrice, cea dreaptă este mezocremă (68,96), iar cea stângă este euricremă (78,57). Ele nu au suprafeţele suplimentare de articulaţie cu astragalul. Humerusul lipsit de perforaţie olecraniană, are relieful deltoidian mijlociu dezvoltat, iar prin indicele de secţiune corespunde categoriei euribrahice (94,44).

Statura medie, calculată după lungimea oaselor lungi este de 156 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Osteopaţii şi odontopaţii. Vertebrele dorsale şi cele lombare, prezintă exostoze sub forma unor ciocuri osoase. Caninul drept inferior prezintă o carie de colet de gradul 1, iar P1 drept are o carie de coroană de gradul 4, precum şi urmele unui proces infecţios.

Tipul antropologic este mediteranoid - nordic cu slabe influenţe esteuropide.

Scheletul nr. 24

Resturile osoase din acest mormânt sunt necomplete, prezentând numeroase lipsuri. Astfel, scheletul cranian, este reprezentat printr-o calotă craniană incompletă (lipseşte baza sa, temporalul drept şi o porţiune din parietalul drept) şi mandibula. Scheletul postcranian este reprezentat prin cele două humerusuri, radiusul drept, cele două femure, tibiile, două oase coxale, osul sacrum, un omoplat, sternul, coaste şi şase vertebre.

Caracteristicile scheletului cefalic, gradul slab de erodare dentară, cât şi gradul de obliterare a suturilor craniene, ne indică apartenenţa la sexul *masculin* şi la o vârstă *matură* (30-35 ani).

Neurocraniul este sfenoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală, cu relieful glabelar şi supraciliar, mijlociu dezvoltat, cel occipital fiind slab la fel şi cel supramastoidian. Indicele cranian este ultrabrahicran (91,76). Indicii înălţimii

www.cimec.ro

porio-bregmatici aparţin categoriilor hipsicrană (67,64) şi tapeinocrană (73,71), cei ai frunţii sunt de tip stenometop (60,89) în cazul indicelui fronto-parietal şi de tip sferic (77,86), în cazul celui frontal transversal, indicele occipito-parietal (70,51) fiind de categorie îngustă cu o formă aplatizată.

Masivul facial nu ne oferă date de ordin biometric, ci numai aspecte de ordin somatoscopic şi anume: fosele canine sunt mijlocii de adânci, malarele sunt mijlociu de dezvoltate şi cu o dispoziţie intermediană; apertura piriformă este de tip antropin, bolta palatină este adâncă cu un contur paraboloid.

Mandibula este masivă, ramul orizontal foarte înalt, cu menton de formă piramidală proeminent. Regiunea goniană este moderată, iar ramul vertical este uşor înclinat şi mijlociu de larg.

Dentiţia este reprezentată prin majoritatea dinţilor, cu excepţia incisivilor superiori. Molarii 3 superiori nu sunt erupţi, în schimb cei inferiori sunt prezenţi. Erodarea dentară este slabă (gr.2), ceva mai accentuată la nivelul molarilor 1.

Scheletul postcranian. Femurele sunt eurimere (85,71 şi 88,89), cu un pilastru puternic (111,53 şi 122,83) având relieful subtrohanterian slab. Tibiile sunt euricneme (75,0 şi 73,33) şi lipsite de suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul nu prezintă perforaţie olecraniană, iar relieful deltoidian este slab, el putându-se încadra în categoria euribrahică (95,23 şi 100,0).

Statura calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 166 cm, ceea ce corespunde unei staturi masculine mijlocii.

Tipul antropologic. Deşi nu s-a putut beneficia de restaurarea completă a feţei, judecând după mandibulă şi fragmentele de masiv facial prezente, putem considera că suntem în prezenţa unui amestec de caractere nordoide şi dinaroide.

Scheletul nr. 25

Inventarul acestui schelet cuprinde un "cranium" incomplet (lipseşte bazioccipitalul, malarele, arcadele zigomatice), iar din scheletul postcranian sunt prezente oasele lungi (fără cubitusul stâng), oasele coxale, claviculele, un fragment din omoplat, coaste, un fragment din sacrum şi 20 vertebre.

Toate aceste piese pot fi atribuite unui subiect de sex *masculin* de vârstă *juvenis* (15-16 ani) - judecând după gradul de osificare al oaselor lungi, după aspectul dentiţiei şi după obliterarea suturilor craniene.

Din studiul calotei, rezultă că ***neurocraniul*** prin raportul dintre lungimea şi lăţimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (78,16). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "cort". Indicele fronto-transversal al frunţii aparţine formei sferice (79,03), cel fronto-parietal fiind de tip eurimetop (72,06), fruntea prezentând şi sutura metopică. Indicele occipital transversal aparţine categoriei largi (80,88), occipitalul fiind mijlociu de bombat. Relieful frontal ca şi cel occipital este slab

www.cimec.ro

dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 0-1), protuberanţa occipitală externă 1). Apofizele mastoide sunt mijlocii ca mărime, iar relieful supramastoidian este slab conturat. Pe sutura lambdoidă există un os "inca" median.

Masivul facial nu ne oferă decât câteva date somatoscopice astfel: bolta palatină are un contur paraboloid, adâncimea sa putând fi considerată ca mijlocie, fosa canină este mijlociu de adâncă (3); apertura piriformă este prevăzută cu şanţ prenazal. Profilul vertical al masivului facial se caracterizează prin un mezognatism subnazal.

Mandibula destul de masivă şi cu deschidere largă, are ramul orizontal de înălţime mijlocie, un torus moderat, mentonul uşor proeminent şi de formă piramidală, ramul vertical fiind larg, scurt şi puţin oblic.

Dentiţia nu este erodată, molarii trei inferiori şi superiori, nu sunt erupţi.

Scheletul postcranian este relativ gracil. Femurele sunt stenomere (112,0 şi 116,67) cu un pilastru puternic (116,67 şi 136,36), dar cu un relief subtrohanterian slab dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (67,65 şi 70,59). Humerusul are impresiile deltoidului puţin evidenţiate, nu are perforaţie olecraniană şi se încadrează în categoria eurinrahică (81,82 şi 72,73).

Talia prezintă o medie de 166 cm, ceea ce corespunde unei staturi masculine mijlocii.

Tipul antropologic poate fi considerat ca un amestec de elemente mediteranoide şi alpinoide.

Scheletul nr. 26

Este unul dintre cele mai incomplete schelete. Astfel, din scheletul cefalic s-a restaurat un fragment de calotă, care are regiunea frontală, parietalul drept, temporalele incomplete, două fragmente din occipital. Mai sunt prezente două fragmente din bolta palatină, (fragmentul din partea dreaptă aparţine zonei cuprinsă între incisivi până la molarii 1, pe când fragmentul stâng corespunde numai zonei molarilor). Mandibula este absentă. Scheletul postcranian este într-o stare avansată de fragmentare, putându-se reântregi doar humerusul stâng. Mai sunt prezente osul sacrum, fragmente din coxale, coaste, un astragal, un calcaneu, claviculele, un peroneu şi 13 vertebre.

Apreciind după gradul de închidere a suturilor craniene, şi după aspectul scheletului postcranian, putem spune că acest schelet a aparţinut cu probabilitate unei *femei de vârstă matură 40-45 ani.*

Neurocraniul este atât de incomplet, încât nu s-a putut obţine nici una din datele biometrice mai importante. Studiul morfologic, ne arată că relieful cranian este slab marcat: glabelar şi supraciliar 0-1, relieful occipitalului fiind ceva mai bine marcat. Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), iar relieful supramastoidian este bine dezvoltat.

Dentiţia se rezumă la şase dinţi: patru găsiţi în alveole pe cele două fragmente de maxilar superior (M1 şi P1 din dreapta şi M1 şi M2 din stânga) şi doi dinţi izolaţi (P2

www.cimec.ro

superior drept şi C drept). Gradul de abratizare a acestor dinţi, este moderat (2-3), fiind mai accentuat la nivelul lui M1.

Scheletul postctanian este foarte incomplet. Humerusul are relieful deltoidian bine dezvoltat, iar prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (100,0).

Statura calculată numai după lungimea humerusului, poate să corespundă unei talii masculine supramijlocii, 169 cm.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 27

Prezintă o stare defectuoasă de conservare. Craniul este incomplet din el parvenindu-ne un frontal, două mici fragmente din parietal, câteva din occipital, osul temporal stâng, două fragmente din maxilarele superioare, malarul stâng şi mandibula (fără ramul vertical stâng). Din scheletul postcranian, am avut la dispoziţie câte două diafize din humerus, femur, tibie şi câte una din radius şi cubitus, de asemeni două coxale, nouă vertebre, omoplat, resturi de coaste, două oase tarsiene (calcaneu + astragal) şi două rotule.

A aparţinut unei *femei adulte* de cca 20 ani.

Scheletul cefalic fiind incomplet nu s-a pretat unor măsurători, dar ne-a furnizat o serie de date morfoscopice. Astfel, fruntea este sferică (79,84) cu relieful glabelar şi supraorbitar slab dezvoltat (1-2), apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), iar relieful supramastoidian mijlociu. Malarele aveau o dezvoltare mijlocie, apertura piriformă era de tip antropin, fosa canină mediu dezvoltată (3), bolta palatină adâncă şi de formă paraboloidă. Mandibula este gracilă, cu un menton uşor proeminent şi piramidal, cu gonioane nedezvoltate şi un torus mijlociu de proeminent.

Dentiţia prezintă dinţi mari prevăzuţi cu un strat de smalţ gros şi o erodare foarte slabă (I), molarii 3 sunt pe cale de erupere. Nu s-au constat carii dentare.

Scheletul postcranian este în general deosebit de gracil. Humerusurile sunt asimetrice în privinţa indicelui de secţiune, osul drept având platibrahie (73,7), iar cel stâng euribrahie (87,5), fapt ce ne determină să credem că subiectul studiat era levoman (stângaci). Femurele sunt platimere (80,77 şi 81,48) prevăzute cu un pilastru destul de puternic (119,05), dar cu relieful subtrohanterian abia schiţat. Tibiile sunt şi ele asimetrice, cea dreaptă fiind mezocnemă (67,74), iar cea stângă euricnemă (73,33).

Scheletul nr. 28

Are partea cefalică incompletă (o calotă fără regiunea parietotemporală stângă, două fragmente din regiunea palatală, molarul stâng şi mandibula), în schimb, scheletul postcranian este mai bine conservat putându-se reconstitui majoritatea oaselor lungi (două humerusuri, un radius, un cubitus, două femure, două tibii), la aceasta adăugându-se şi

www.cimec.ro

fragmente din omoplat, coaste, şapte vertebre, două calcanee şi un astragal şi resturi din metatars.

A aparţinut unei *femei mature* de 40-45 ani.

Neurocraniul are indicele cranian situat la limita inferioară a categoriei mezocrane (75,58) şi indicii verticali de tip ortocran (61,62) şi metriocran (81,54), occipitalul fiind larg (83,08) şi destul de bombat. Forma calotei este ovoidă în norma verticală şi de "casă" în norma occipitală, relieful frontal este slab (1) ca şi cel supraorbitar (0-1) şi occipital (1). Apofizele mastoide sunt mijlociu (3-4) dezvoltate, la fel de moderat fiind dezvoltat şi relieful supramastoidian.

Masivul facial oferă doar date de ordin morfologic. Astfel, malarele sunt slab dezvoltate, apertura piriformă are o formă antropină, fosa canină nefiind profundă (3). Bolta palatină este puţin adâncă şi are o formă paraboloidă.

Mandibula este destul de gracilă, cu un menton butonat şi cu un torus slab conturat.

Dentiţia prezintă o erodare mai avansată (gr. III-IV) pe maxilarul superior (la nivelul M1 erodarea s-a făcut în plan oblic până aproape de zona inferioară a coletului). Molarii 1 şi 2 inferiori din stânga au fost căzuţi în timpul vieţii. Molarii 3 sunt neerupţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcranian este în general gracil cu humerusurile platibrahice (72,72 şi 73,91) având relieful deltoidian dezvoltat. Femurele sunt eurimere (85,71) prevăzute cu un pilastru moderat (104,17) ca şi relieful subtrohanterian. Ambele tibii sunt euricneme (79,31 - 75,0) şi prevăzute cu câte o faţetă suplimentară de articulaţie pentru astragal.

Statura a fost calculată în bune condiţiuni, ea are o medie de 156 cm, aparţinând unei staturi feminine mijlocii.

Tipul antropologic ne arată o predominanţă de caractere mediteranoide (calotă şi schelet postcranian) cu influenţe slabe nordice.

Odontopaţii. La nivelul molarului 2 inferior stâng, se observă urma unui granulom dentar, fapt care a determinat şi căderea dintelui respectiv atins ca şi vecinul său (M1) de un grav proces de cariere.

Scheletul nr. 30

Are partea cefalică aproape distrusă din ea putându-se reconstitui doar o parte din regiunea cefalică (maxilar superior, malare şi partea anterioară a frontalului). Scheletul postcranian este mai bine conservat putându-se reconstitui două humerusuri, două femure, două tibii, un radius (stâng) şi un cubitus (drept), alături de care am dispus pentru studiu şi de 14 vertebre, două clavicule, două omoplate, resturi din coaste, sacrum, falange.

A aparţinut unei *femei tinere* de 18-20 ani.

Neurocraniul ne permite a face doar aprecieri morfologice. Astfel, relieful cranian este nedezvoltat, cel glabelar 2-3, cel supraorbitar 1, mastoidian 4, occipital 0.

www.cimec.ro

Masivul facial prezintă un nas hipercamerin (77,42), orbite mezoconci (79,49), malare cu o dezvoltare mijlocie şi cu o orientare spre temporal, o apertură piriformă de tip antropin şi o fosă canină aproape dreaptă (1).

Dectiția este puțin erodată (gr. I), cu molarii 3 pe cale de erupere şi fără nici o carie.

Scheletul postcranian este gracil cu humerusurile euribrahice (82.61) şi relief deltoidian marcat, cu femnurele eurimere (87,50 - 82,85) lipsite de pilastru (96,77) şi fără relief subtrohanterian dezvoltat şi , în fine, cu tibii euricneme (81,08 - 77,78) fără fațete suplimentare de articulație cu astragalul.

Statura, calculată după toate oasele lungi este în medie de 171 cm şi aparţine unei categorii de talii foarte înalte.

Tipul antropologic: o serie de caractere ale restului din masivul facial şi a oaselor lungi pledează pentru prezența unor caractere mediteranoide cu uşoare influenţe dinarice.

Osteopații. Pe tibia stângă se observă o îngroşare a periostului (cam la jumătatea diafizei) pe o suprafață de 3,5 x 2,5 cm, care ar putea fi urmarea unei fisuri ale osului vindecat în timp.

Scheletul nr. 31

Este un schelet bine conservat (în special partea posterioară). Partea cefalică este reprezentată prin un "cranium" (căruia îi lipsesc porţiuni din partea stângă a regiunii fronto-temporo-parietală şi a feței) şi mandibula. Scheletul postcranian cuprinde oasele lungi (cu excepția radiusului şi a cubitusului drept), osul sacrum, fragmente mari din oasele coxale, bazipodale, metapodale, coaste şi 11 vertebre.

Apreciind după gradul de obliterare a suturilor craniene, după aspectul general al scheletului şi după abraziunea dentară, putem preciza că a aparţinut unui *bărbat* de vârstă *matură* avansată 50-60 ani.

Neurocraniul văzut în norma verticală este oval-rotund, iar în cea occipitală de tip "casă". Indicele cefalic este mezocran (76,31), cei de înălțime porio-bregmatică şi transversal aparțin categoriilor ortocrană (62,10) şi metriocrană (81,37). Relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraciliar 1). Occipitalul este foarte bombat şi aparţine, prin indicele său occipital-transversal categoriei largi (79,31), relieful său osos fiind foarte bine conturat (protuberanța externă 4). Apofizele mastoidiene sunt puternice (4), iar relieful supramastoidian este accentuat (4). Pe sutura sagitală semnalăm prezența a două oase wormiene.

Masivul facial are orbitele hipsiconci (86,04); (celelalte măsurători biometrice nu se pot face).

Caracterele morfologice (somatoscopice) indică fose canine mijlociu de adânci, o boltă palatină puțin adâncă şi un contur upsiloid, malare mijlociu dezvoltate şi cu o poziție temporalizată, apertura piriformă de tip antropin.

www.cimec.ro

Mandibula este robustă cu ramul orizontal înalt, în special în regiunea anterioară, unde sunt prezenţi dinţii. Mentonul este relativ proeminent, cu contur piramidal. Regiunea goniană este moderat dezvoltată. Ramul vertical mijlociu de înalt şi larg, este uşor înclinat, ceea ce pledează pentru o vârstă înaintată.

Dentiţia este incompletă, 8 dinţi au căzut "in vivo" alveolele fiind pe cale de închidere. Erodarea dentarră este diferită, incisivii având un grad redus de erodare spre deosebire de canini şi premolari. La nivelul I2, C stâng superior, semnalăm urmele unor procese inflamatorii. Acelaşi lucru se observă şi la nivelul P1 drept superior. Molarii 3 inferiori nu erau erupţi.

Scheletul postcranian, este în general robust, cu relieful de inserţie a musculaturii destul de puternic. Femurele au pilastru slab (103,70) şi sunt asimetrice din punct de vedere a gradului de platimerie: cel drept este platimer (83,33), iar cel stâng este hiperplatimer (73,33). Tibiile după gradul de platicnemie aparţin categoriei mezocneme (68,57 şi 66,87). Humerusul are impresia deltoidului moderată şi aparţine categoriei euribrahice (81,82).

Statura este de 166 cm şi se încadrează în categoria taliilor masculine mijlocii.

Tipul antropologic. Restaurarea în condiţii nesatisfăcătoare a masivului facial şi în absenţa unor părţi de conexiune, face dificilă diagnoza; totuşi opinăm pentru un amestec de caractere mediteranoide cu unele influenţe protoeuropoide.

Scheletul nr. 32

Partea cefalică prezintă o stare mediocră de conservare fiind reprezentată prin o calotă craniană restaurată din numeroase fragmente, jumătatea dreaptă a bolţii palatine şi o mandibulă. Scheletul postcranian este mai bine conservat având toate oasele lungi (mai puţin cubitusul stâng), oasele coxale, o claviculă, două calcanee, două astragale, un fragment din omoplat, un fragment din omoplat, un fragment din osul sacrum, bazipodale, metapodale şi 22 de vertebre.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă senilă - peste 60 de ani*, apreciere făcută după gradul de închidere a suturilor, după gradul de erodare dentară şi după aspectul scheletului postcranian.

Neurocraniul, are forma sferoidă în norma verticală şi forma de "bombă" în norma occipitală. Indicele cefalic este mezocran (78,95) cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (62,11 la limita superioară) şi tapeinocrană (78,67). Fruntea este înclinată, de formă ovală, indicele fronto-parietal fiind de tip eurimetop (74,67). Relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraciliar 1-2). Occipitalul mijlociu de bombat, aparţine prin indicele său occipital-transversal categoriei mijlocii (77,33), relieful său osos fiind puţin evidenţiat (protuberanţa externă 1). Apofizele mastoide sunt puternice (4), iar relieful supramastoidian este accentuat.

www.cimec.ro

Mandibula este masivă şi foarte largă cu ramul orizontal înalt, cu mentonul de formă piramidală şi uşor proeminent, regiunea goniană este puternic răsfrântă în afară, iar ramul vertical mijlociu de larg şi de înalt, el fiind înclinat indicând o vârstă înaintată.

Dentiţia din partea dreaptă a maxilarului superior este incompletă, trei dinţi fiind căzuţi în timpul vieţii (I1, I2 şi P1). În dreptul molarilor ssuperiori se observă urmele unor procese infecţioase, alveolele având aspect osteoporotic şi un început de închidere. Pe mandibulă, dinţii sunt foarte erodaţi în plan oblic spre exterior, unde eroziunea a atins zona coletului. Molarul 1 inferior stâng prezintă urmele unui proces infecţios (probabil granulom).

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice astfel: cel drept este hiperplatimer (70,59), iar cel stâng este platimer (84,37). Ele sunt lipsite de pilastru (93,10 şi 100,0) şi au relieful subtrohanterian moderat. Tibiile cu indicele de platicnemie se încadrează în categoria euricnemă (77,14 şi 79,41). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, este lipsit de perforaţia olecraniană şi prin indicele de secţiune corespunde categoriei euribrahice (91,30 şi 100,0).

Talia calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 164 cm, ceea ce corespunde unei staturi masculine mijlocii.

Tipul antropologic poate fi considerat ca un complex de caractere mediterano-nordice cu unele influenţe dinaro-esteuropoide.

Scheletul nr. 33

Este reprezentat prin resturi ale segmentului cefalic din care s-a putut reconstitui o calotă craniană şi din fragmente ale părţii postcraniene (clavicule, omoplat, coaste, vertebre).

A aparţinut unui *copil* foarte mic (9-12 luni) a cărui sex nu a putut fi stabilit.

Neurocraniul reconstituit cu mare dificultate ne arată că indicele cranian era de tip brahicran (81,13), cu fontanela fronto-parietală încă deschisă, oasele calotei fiind foarte subţiri.

Dentiţia lipseşte în întregime.

Scheletul nr. 34

Acest schelet ne-a parvenit sub formă fragmentară şi incompletă. Din calota craniană s-au identificat fragmente din frontal, din parietale şi din temporalul stâng, partea postcefalică a scheletului lipsind complet.

Vârsta individului căruia i-a aparţinut acest schelet este *infans I* (probabil *2-3 ani*), ea fiind determinată cu multă probabilitate doar după grosimea oaselor frontale şi parietale, lipsa dentiţiei îngreunând mult aprecierea vârstei.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 35

Este format din fragmente mici din neurocraniu (ce nu se pot reconstitui), maxilarul superior stâng şi mandibula; din scheletul corporal am avut la dispoziţie diafizele unor oase lungi (două femure, două tibii, două humerusuri şi un cubitus) şi fragmente din coxale, omoplate, clavicule, vertebre şi coaste.

A aparţinut unui *copil infans I de cca. 2-3 ani* cu sexul probabil feminin.

Dentiţia temporală este complet eruptă, iar mugurele molarului unu definitiv, are o mărime după care se poate stabili vârsta individului.

Scheletul nr. 36

Este relativ bine conservat, din oasele regiunii cefalice putându-se reconstitui un "cranium" (căruia îi lipseşte regiunea bazală şi partea stângă a masivului facial). Partea postcefalică a scheletului este constituită din un humerus întreg, două femure (reconstituite), două oase coxale, două clavicule, 20 de vertebre, un astragal, resturi de coaste şi falange.

A aparţinut cu siguranţă unui *bărbat matur* cu vârsta cuprinsă între 40-45 ani.

Neurocraniul are o formă ovoidă privit din norma verticală, de "casă" privit din norma occipitală şi un indice cranian de tip dolicocran (74,73). Indicii verticali (stabiliţi după distanţa dintre porion şi bregma) sunt ortocran (61,54) şi metriocran (82,35), iar fruntea sferică (78,51) şi eurimetopă (69,85). Occipitalul este mijlociu de bombat şi larg (80,88) cu două oase mici wormiene pe sutura lambdoidă. Relieful în general al craniului este nedezvoltat sau uneori chiar şters (glabelar 2, supraorbitar 1-2, occipital 0-1, mastoidian 3).

Masivul facial este mezen (50,71), cu orbita mezoconcă (78,57) şi nasul mezorin (48,15). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare şi orientare într-un plan spre temporal; bolta palatină are o formă upsiloidă, fiind puţin adâncă din cauza căderii dinţilor jugali şi a resorbţiei marginilor alveolare. Apertura piriformă are o fosă prenazală evidentă, iar fosa canină o adâncime mijlocie.

Mandibula este gracilă, cu un ram orizontal înalt, cu regiunea mentonieră bine conturată sub forma unui triunghi, cu gonioanele uşor răsfrânte în afară şi cu un torus mandibular slab reprezentat.

Dentiţia prezintă 11 dinţi căzuţi din timpul vieţii ce aparţin regiunii jugale a maxilarelor (10 molari şi un premolar), dinţii prezenţi sunt destul de erodaţi (gr. III!IV) având dimensiuni mijlocii sau normale.

Scheletul postcranian mijlociu de robust prezintă un humerus cu o accentuată euribrahie (95,65), relief deltoidian marcat şi o perforaţie olecraniană, femure lipsite de pilastru (83,87), dar hiperplatimere (66,67 - 61,11) cu relieful subtrohanterian moderat.

Statura, aparţine unei categorii masculine supramijlocii, ea fiind de 169 cm.

Tipul antropologic prezintă evidente caractere mediteranoide.

www.cimec.ro

Osteopații. Semnalăm formațiuni exostotice pe toate cele cinci vertebre lombare, ca urmare a unor probabile suferințe reumatismale.

Scheletul nr. 37

Prezintă o conservare destul de mulțumitoare. Din craniu ne-au parvenit aproape toate oasele (frontal, parietal, occipital, temporal stâng, maxilar superior şi malar drept, mandibula), dar nu s-a putut reconstitui nici măcar o calotă din cauza deformării post-mortem a oaselor foarte subțiri. Din restul scheletului s-au păstrat diafizele a două humerusuri, un cubitus, două femure, două tibii şi resturi din oasele coxale, omoplate, vertebre, coaste.

A aparținut unui *copil mic (infans I)* de cca. 12-18 luni, vârsta fiind apreciată după erupția dentiției de lapte şi în special a caninilor inferiori, sexul putând fi cel feminin (?).

Scheletul nr. 38

Este un schelet incomplet, deoarece nu ne-a parvenit partea postcraniană. Din scheletul cefalic s-a putut restaura un "cranium" (craniul plus mandibula).

Acest schelet a aparținut unui *bărbat* de vârstă *matură* 40-45 ani, apreciind după gradul de închidere al suturilor craniene şi după gradul de eroziune dentară.

Neurocraniul prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa poate fi încadrat în categoria dolicocrană (74,74). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "cort". Indicii de înălțime porio-bregmatică, longitudinal şi transversal, aparțin categoriilor hipsicrană (67,37) şi ortocrană (91,14). Indicele frontal-transversal aparține formei ovoide, cel frontal-parietal fiind de tip eurimetop (76,06). Indicele occipital-transversal aparține categoriei largi (80,99), occipitalul fiind mijlociu de bombat. Relieful frontal ca şi cel occipital este moderat dezvoltat: glabelar 2-3, supraorbitar 2, protuberanța occipitală 2. Apofizele mastoide sunt mari (5), dar relieful supramastoidian este slab marcat.

Masivul facial prin dimensiunile sale (lungime şi lărgime) realizează un indice facial total de tip mezoprosop (86,11), cel superior fiind mezen (54,17 la limita superioară a categoriei). Orbitele sunt de tip mezoconc (80,95), iar nasul mezorin (47,37 la limita inferioară a categoriei) şi are apertura piriformă de tip antropin. Masivul facial prin indicele cranio-facial transversal, corespunde categoriei macropside (101,41). Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi au o dispoziție mijlociu temporalizată. Fosa canină este mijlociu de adâncă (3). Bolta palatină oferă un contur paraboloid, adâncimea sa poate fi considerată ca mijlocie.

Mandibula de masivitate mijlocie, prezintă un menton uşor proeminent şi de formă piramidală. Ramul orizontal este înalt, pe când cel vertical este scurt şi larg. Regiunea goniană este slab marcată.

www.cimec.ro

Dentiţia este incompletă (opt dinţi fiind căzuţi în timpul vieţii) şi prezintă o erodare mai accentuată pe maxilarul superior în plan oblic spre partea linguală la nivelul C şi Pm ajungându-se până la canalul dentar.

Scheletul postcranian este absent.

Odontopaţii. La nivelul molarului 1 inferior drept se observă urmele unui proces infecţios (granulom), iar Pm_2 superior drept se prezintă sub forma unui rest radicular.

Tipul antropologic aparţine prin numeroase elemente celui cromagnoid la care se adaugă unele influenţe nordoide, corespunzând unui complex proto-nordic.

Scheletul nr. 39

Acest schelet este foarte incomplet. Partea cefalică lipseşte. Din scheletul postcranian sunt prezente următoarele oase şi anume: o diafiză a femurului stâng, o diafiză a tibiei stângi, o diafiză a peroneului stâng şi un mic fragment din diafiza peroneului drept.

Apreciind ddupă lungimea diafizelor oaselor lungi putem preciza că acest schelet a aparţinut unui *copil de 0-1 an (infans I)*, cu sexul nedeterminabil.

Scheletul nr. 40

Acest schelet este relativ bine conservat. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" din care lipseştemalarul drept şi arcada zigomatică dreaptă. Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, un coxal, osul sacrum, fragmente din clavicule, omoplatul, corpuri vertebrale şi din peroneu.

Apreciind după gradul de erodare dentară şi după gradul de închidere a suturilor craniene, putem preciza că acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură de 30 ani.*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (74,45). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (76,85) şi acrocrană (102,19), iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin tot categoriilor hipsicrană (66,85) şi acrocrană (89,78). Fruntea este de formă uşor ovală şi are indicele fronto-parietal de tip eurimetop (69,34). Relieful frontal este puţin evidenţiat (glabelar 0-1, supraorbitar 1). Occipitalul este foarte bombat, aparţinând prin indicele său occipital-transversal, categoriei mijlocii (76,64), relieful său osos fiind şters (0). Apofizele mastoide sunt distruse, iar relieful supramastoidian este slab marcat.

Masivul facial. Indicele facial total este de tip hiperleptoprosop (98,39), iar indicele facial superior aparţine categoriei leptene (58,06). Orbitele sunt hipsiconci (89,74), iar indicele nazal este mezorin (50,0), nasul având apertura piriformă de tip antropin. Fosa canină nu este profundă (2). Malarele sunt mari şi au o dispoziţie intermediară. Bolta palatină este adâncă şi de formă paraboloidă.

www.cimec.ro

Mandibula este robustă, cu un menton proeminent şi de formă piramidală. Regiunea goniană este slab dezvoltată, iar ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia prezintă un grad de erodare slabă (gr. I-II). Molarii trei sunt erupţi. La nivelul M2 inferior stâng semnalăm urmele unui proces infecţios, peretele alveolar fiind distrus.

Scheletul postcranian destul de incomplet, prezintă femurele platimere (75,76) şi 76,47), lipsite de pilastru şi ccu relief subtrohanterian accentuat (creastă, fosă şi o schiţă de trohanter III). Tibiile prin indicele de platicnemie aparţin categoriei mezocneme (69,70 şi 70,59). Humerusul are relieful deltoidian marcat şi prin indicele său de secţiune aparţine categoriei platibrahice (77,27 şi 76,19).

Statura calculată numai după lungimea femurelor, corespunde unei talii feminine mari 161 cm.

Tipul antropologic este cel nordic, cu unele elemente mediteranoide.

Scheletul nr. 41

Acest schelet este deteriorat şi incomplet. Partea cefalică este reprezentată prin fragmente din frontal, parietale şi occipital, (care nu au putut fi reunite într-o calotă craniană, din cauza unor mari discontinuităţi), şi din două fragmente din mandibulă. Scheletul postcranian cuprinde: humerusul stâng, cele două femure, tibia dreaptă, fragmente din: coxale, clavicule, omoplat, calcanee, 19 corpuri vertebrale, bazipodale şi metapodale.

A aparţinut unui subiect de sex masculin şi de *vârstă matură* de 35 ani.

Neurocraniul fiind reprezentat numai prin fragmente osoase, nu se pretează la o cercetare biometrică, morfologic însă, se pot preciza unele caracteristici. Astfel, relieful cranian este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1-2, protuberanţa occipitală 1), apofizele mastoide sunt puternice (5), iar relieful supramastoidian este bine dezvoltat.

Mandibula este robustă şi are mentonul uşor proeminent şi de formă piramidală. Ramul orizontal este înalt, gonioanele sunt mijlociu dezvoltate, iar torusul mandibular este slab dezvoltat.

Dentiţia prezentă numai la nivelul mandibulei, are un grad de erodare slabă (2). Dinţii sunt mărunţi, dar au smalţul gros. Molarul unu stâng prezintă o carie de colet de gradul II.

Scheletul postcranian este robust, oasele sunt masive cu relieful de inserţie al musculaturii destul de puternic. Femurele sunt asimetrice după indicele de platimerie, cel drept este hiperplatimer (70,59), iar cel stâng este platimer (77,52). Ele sunt lipsite de pilastru (93,10 şi 89,65), dar cu relieful subtrohanterian puternic marcat (fosă şi creastă). Tibia este mezocnemă (64,71) cu o faţetă suplimentară de articulaţie al astragalului. Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi aparţine categoriei euribrahice.

www.cimec.ro

Statura calculată după lungimea femurelor şi a tibiei (după cele trei metode), oferă o medie de 167 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Osteopații. Ultima vertebră lombară este sudată la osul sacrum (sacralizarea ultimei lombare) formând corp comun cu aceasta.

Scheletul nr. 42

Este reprezentat printr-un "cranium" bine conservat, care s-a putut restaura aproape complet (cu excepţia regiunii bazale şi a arcadei zigomatice drepte), mandibula întreagă şi scheletul postcranian care include în inventarul său osos două humerusuri, două rdiusuri, cubitusul stâng complet şi resturi din cel drept, două peronee, două astragale, un calcaneu, falange, două oase coxale, osul sacrum, două fragmente de omoplat, clavicule, fragmente de coaste şi vertebre din care patru cervicale, 12 dorsale, 5 lombare.

Scheletul aparţine probabil unui *bărbat* de vârstă *matură* (35-40 ani).

Neurocraniul este de formă ovală în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Occipitalul este foarte bombat. Indicele cefalic este de tip dolicocran (74,31). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (4) şi cu un relief mastoidian moderat. Înălţimea poriobregmatică raportată la diametrul longitudinal şi transversal al craniului conduce la indici de categorie hipsicrană (75,02) şi respectiv acrocrană (87,50). Fruntea este ovală (80,86) şi metriometopă (68,38) prezentând un relief glabelar relativ slab (2) şi arcade supraciliare slabe (0-1). Faţa este de tip eurien (46,72), cu orbite cameconci (69,04) şi nasul de tip leptorin (43,47), prezentând apertura piriformă antropină şi o spină nazală slab dezvoltată (2). Raportând lărgimea maximă a feţei la lărgimea craniului, ea apare de tip micropsid (89,70) ceea ce concordă şi cu lărgimea mică a malarelor care au poziţie temporalizată şi o fosă canină bine conturată (3). Bolta palatină prezintă o formă paraboloidă şi o adâncime mijlocie.

Mandibula moderată ca masivitate cu ramul orizontal jos spre mijlociu, prezintă un torus slab dezvoltat, un menton butonat, gonioane dezvoltate şi răsfrânte şi un ram vertical scurt şi mijlociu de larg.

Dentiția este prezentă în mare parte, din timpul vieţii fiind căzuţi doi dinţi (P2 drept de pe maxilar şi M1 drept de pe mandibulă). Erodarea dinţilor este mijlocie (gr. III) la nivelul Pm şi M1, şi ceva mai slabă (gr. II) pentru celelalte grupe de dinţi. Merită subliniat faptul că în ceea ce priveşte mărimea molarilor ordinea descrescătoare a lor se prezintă după cum urmează: M3> M2>M!, situaţia inversă faţă de majoritatea cazurilor.

Scheletul poscranian este reprezentat prin fragmente osoase (afară de trei oase lungi-humerus, radius şi cubitus din partea stângă. Humerusul prezintă un indice de aplatizare de tip euribrahic (88,23 pentru cel drept şi 82,35 pentru cel stâng) şi un relief slab.

Statura se încadrează în categoria taliilor masculine submijlocii (151 cm).

Tipul antropologic este mediteranoid cu uşoare elemente protoeuropoide.

www.cimec.ro

Osteopatii şi odontopatii. Semnalăm uşoare deformări osoase la nivelul humerusului stâng şi la nivelul a două vertebre lombare care prezintă uşoare exostoze, urmări a unor afecţiuni reumatismale.

În ceea ce priveşte odontopatiile, la nivelul P2 de pe maxilarul drept şi M1 inferior alveolele apar aproape complet obturate ca urmare a pierderilor de dinţi "in vivo", iar molarul drept de pe maxilar prezintă o carie de gr. IV cu granulom şi distrugerea peretelui alveolar extern.

Scheletul nr. 43

Materialul osos provenit de la acest schelet este reprezentat printr-un "calvarium" (craniu fără mandibulă) restaurat din fragmente mari, împreună cu masivul facial. Lipseşte baza craniului şi o porţiunedin occipital. Partea postcraniană este incompletă, din oasele lungi lipsind oasele membrului superior stâng. Mai sunt prezente câteva coaste, calcanee, fragmente de omoplat, o rotulă şi şase vertebre.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat matur de 45 ani.*

Neurocraniul prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa poate fi încadrat în categoria dolicocrană (72,39). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "cort". Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (60,42) şi metriocrană (83,45). Fruntea este sferică şi eurimetopă (70,50). Occipitalul este bombat şi larg (84,17). Relieful cranian este slab marcat (glabelar 2, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală 0-1). Apofizele sunt voluminoase (5) relieful supramastoidian fiind marcat. Nu sunt prezente oase wormiene.

Masivul facial. Indicele facial total nu a putut fi calculat deoarece lipseşte mandibula. Indicele facial superior este de tip mezen (53,38), orbitele sunt mezoconci (82,22), nasul este leptorin (46,43 la limita superioară a categoriei). Caracterele morfologice indică fose canine puţin adânci, o boltă palatină mijlociu de adâncă cu un contur upsiloid, malare dezvoltate şi o dispoziţie intermediară, o apertură piriformă cu o fosă prenazală.

Dentiţia reprezentată numai prin câţiva dinţi găsiţi în alveolele maxilarului superior, prezintă un grad slab de erodare. De remarcat faptul că M3 nu erau încă erupţi. La nivelul M1 drept semnalăm urmele unui proces infecţios (granulom).

Scheletul postcefalic prezintă relieful de inserţie a musculaturii slab marcat. Femurele sunt asimetrice în ceea ce priveşte platimeria astfel: cel drept eurimer (86,36), iar cel stâng platimer (82,60). Pilastrul este bine dezvoltat (110,53). Tibiile sunt mezocneme (68,0 şi 65,38). Humerusul prin indicele său de secţiune aparţine categoriei platibrahice.

Tipul antropologic este mediteranoid cu caractere dinaroide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 45

Acest schelet de copil este reprezentat prin câteva fragmente din oasele neurocraniului care nu se pretează la restaurare, două fragmente din maxilarul superior, două fragmente din mandibulă, precum şi din câteva diafize ale oaselor lungi, fragmente din coaste şi 12 vertebre.

Dentiţia de lapte este complet eruptă, iar dentiţia definitivă, sunt pe cale de erupere I1 şi M1 superiori şi inferiori.

Apreciind după aspectul scheletului postcranian şi după gradul de erodare dentară, scheletul a aparţinut unui *copil de 5-6 ani (infans I),* a cărui sex nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 46

Incomparabil mai bine conservat decât alte schelete, este reprezentat printr-un "cranium" bine conservat şi un schelet postcranian relativ bine păstrat, fiind prezente majoritatea oaselor lungi (doar cubitusul stâng şi tibiile sunt incomplete), oasele coxale, sacrumul, claviculele, 15 vertebre, bazipodale şi metapodale.

Apreciind după robusticitatea generală a scheletului şi ţinând cont de gradul accentuat de erodare dentară, cât şi de gradul de închidere a suturilor craniene, putem afirma cu certitudine că acest schelet a aparţinut unui *bărbat matur de 50-55 ani.*

Neurocraniul. Raportul dintre diametrul; transversal şi cel longitudinal, imprimă indicelui cefalic un caracter de dolicocranie (74,86). Din punct de vedere al înălţimilor bazio-bregmatice şi porio-bregmatice, raportareaa lor la lungimea neurocraniului dă indici care se situează în aceeaşi categorie hipsicrană (77,59 şi 65,03), iar raportarea la dimensiunea transversală dă indici care aparţin categoriei acrocrană (103,65 şi respectiv 86,86). Fruntea este sferică şi stenometopă (64,96), relieful glabelar şi cel supraorbitar sunt slab conturate (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul este larg şi foarte bombat, prezentînd o protuberanţă externă slab marcată (1). Apofizele mastoidesunt mijlociu dezvoltate (3), relieful supramastoidian putînd fi considerat moderat. Forma neurocraniului privit în norma verticală este "ovoidă" iar în cea occipitală de "casă". Nu sunt prezente oase wormiene.

Masivul facial se caracterizează printr-un indice facial total de tip leptoprosop (91,80), cel ssuperior fiind lepten (57,27). Indicele orbitar este de tip mezoconc (79,48), iar cel nazal este mezorin (49,06). Masivul facial este de tip micropsid (89,05). Malarele mijlociu de dezvoltate, prezintă o dispoziţie frontalizată, fosa canină este puţin adâncă (2). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină mijlociu de adâncă oferă un contur upsiloid convergent.

Mandibula relativ gracilă, prezintă un menton proeminent cu contur piramidal, un torus mandibular slab dezvoltat şi gonioane uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este larg, dar de înălţime mijlocie.

www.cimec.ro

Dentiția pare să fi fost intactă în timpul vieții (cu excepția M2 și M3 superiori din partea dreaptă) și prezintă o erodare destul de accentuată (3) în special la nivelul dinților jugali. La nivelul M2 și M3 superiori din partea dreaptă se observă urmele unui proces infecțios (granulom), peretele alveolar fiind foarte distrus, alveolele nefiind complet închise, ceea ce ne indică că au căzut cu puțin timp înainte de deces.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (83,33) și asimetrice în ceea ce privește pilastrul - cel drept are pilastrul dezvoltat (111,53) pe cînd cel stâng este lipsit de pilastru. Relieful subtrohanterian este mijlociu dezvoltat (fosă și creastă). Tibiile aparțin categoriei platicneme (61,11) și sunt lipsite de fațete suplimentare de articulație cu astragalul. Humerusul aparține categoriei euribrahice, avînd relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este înaltă, 170 cm.

Tipul antropologic corespunzător caracterelor metrice și morfologice ar indica prezența unor caractere dominante nordoide la care se adaugă și unele elemente protoeuropoide.

Osteopații. La nivelul vertebrelor dorsale și lombare semnalăm prezența unor exofite osoase; de remarcat sacralizarea ultimei vertebre lombare.

Scheletul nr. 47

Din resturile cefalice ale acestui schelet s-a putut reconstitui o calotă cranianã (fără regiunea sa bazală) și o parte din masivul facial (regiunea maxilo-orbitară dreaptă) împreună cu mandibula. Partea postcraniană a scheletului este reprezentată prin ddiafize ale unor oase lungi (două humerusuri, un radius, un cubitus, două femure și două tibii) neosificate cu capetele epifizare. Alături de acestea mai sunt și fragmente din corpuri vertebrale, coaste și din metatars.

A aparținut unui *adolescent (juvenis)* de aproximativ 15-16 ani cu sexul probabil feminin.

Neurocraniul are forma unui ovoid-scurt văzut din norma verticală și de "casă" văzut din spate, cu indicele cefalic la limita inferioară a categoriei brahicrane (80,92), cu indici porio-bregmatici longitudinal și transversal aparținînd categoriei camecrane (57,22) și tapeinocrane (71,42). Fruntea este sferică (79,03) și eurimetopă (70,0) cu relieful complet redus (0). Occipitalul are o formă bombată fiind mijlociu de larg (72,14).

Masivul facial prezintă o orbită (cea dreaptă) hipercamerină (68,29), malare mijlociu de dezvoltate, o fosă canină mijlociu de profundă (3) și o apertură piriformă de tip antropin.

Dentiția este neerodată (gr. I), molarii 3 inferiori și superiori se prezintă sub forma unor muguri aflați într-un stadiu incipient de erupere (criteriu de determinare a vîrstei individului) peretele maxilar fiind ușor străpuns de tuberculii molarilor.

Scheletul postcranian este foarte gracil. Humerusul are indicele de secțiune de tip euribrahic (83,33) și un relief deltoidian moderat. Femurele sunt platimere (77,78- 85,19)

www.cimec.ro

cu un pilastru slab sau moderat (100,0-104,35) şi cu relieful subtrohanterian uşor marcat. Ambele tibii sunt mezocneme (66,67).

Statura nu poate fi calculată.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 48

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 3-6 luni (infans I)* cu sexul indeterminabil.

Din partea cefalică sunt prezente doar câteva oase foarte subţiri şi mandibula iar din partea postcefalică numai 3 coaste şi 1 claviculă. Dentiţia de lapte completă, găsită sub formă de muguri dentari pe cale de erupere, numai la nivelul mandibulei, ne-a permis să stabilim vârsta acestui subiect.

Scheletul nr. 49

Acest schelet se prezintă într-o stare bună de conservare. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" bine păstrat (căruia îi lipseşte doar baza). Din scheletul postcranian sunt prezente oasele lungi în totalitate, oasele coxale, un omoplat, osul sacrum, bazipodale, metapodale şi 4 vertebre.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi ale bazinului au permis o bună precizare a sexului şi a vîrstei subiectului, care era o *femeie matură* de 50-55 ani.

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid iar în cea occipitală de "cort". Indicele cefalic este dolicocran (73,86), cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor ortocrană (62,50 la limita superioară) şi metriocrană (84,62). Fruntea de formă sferică, are indicele fronto-parietal de tip stenometop (65,38). Relieful frontal este slab (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul mijlociu de bombat, aparţine prin indicele său occipital-transversal, categoriei largi (83,85), relieful său osos fiind şters (protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (3) iar relieful supramastoidian este slab marcat. Pe sutura lambdoidă semnalăm prezenţa a 6 oase wormiene.

Masivul facial prin dimensiunile sale (lungime şi lărgime) realizează un indice facial total de tip leptoprosop (92,62) cel superior fiind lepten (57,37). Orbitele sunt de tip mezoconc (82,93). Apertura piriformă este de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare, prezintă o dispoziţie temporalizată. Fosa canină este adâncă (4), bolta palatină fiind mijlociu de adâncă şi are un contur paraboloid. Masivul facial aparţine categoriei mezopside (93,85 la limita inferioară).

Mandibula, gracilă, are mentonul uşor proeminent şi butonat, ramul orizontal mijlociu de înalt, torusul mandibular slab dezvoltat, regiunea goniană uşor răsfrântă în afară şi ramul scurt şi de lărgime mijlocie.

www.cimec.ro

Dentiția este incompletă, în timpul vieții au căzut M2 superior din partea stângă, alveolele fiind obliterate, Pm2 şi M2 drept inferiori, 11 dinţi au căzut post-mortem. Molarii 3 sunt erupți.

Scheletul postcranian este gracil, relieful de inserție a musculaturii fiind puțin marcat. Femurele sunt hiperplatimere (70,0 şi 72,41) şi lipsite de pilastru (96,15 şi 100,0). Tibiile sunt mezocneme (76,74 şi 70,0) şi lipsite de suprafețe suplimentare de atriculație. Humerusul are impresiile deltoidului mijlociu dezvoltate, nu are perforație olecraniană şi aparține categoriei euribrahice.

Statura, calculată în bune condiții, corespunde unei categorii feminine supramijlocii, de 158 cm.

Odontopatiile sunt exprimate prin următoarele afecțiuni: la nivelul maxilarului superior M2 şi M3 dreapta, prezintă alveolele reduse, cu aspect osteoporotic, datorate unui proces infecțios, în urma căruia cele două malare au o alveolă comună; la nivelul mandibulei, M3 drept prezintă o carie de coroană de gradul 4 (jumătate din dinte fiind distrus), I2 prezintă la baza lui urmele unui mic granulom, M1 stâng prezintă o carie de colet de gradul 2, iar M2 din aceeaşi parte, are o carie de gradul 4.

Tipul antropologic este mediteranoid cu nuanțe nordoide.

Scheletul nr. 50

Acest schelet este incomplet, deoarece îi lipseşte partea postcraniană. Din scheletul cefalic este prezentă o calotă craniană incompletă, fără partea posterioară a occipitalului şi fără temporale. Din masivul facial este prezent un fragment din jumătatea stângă a bolții palatine (regiunea molarilor). Mandibula este reprezentată doar printr-un fragment din ramul vertical stâng (regiunea M2 şi M3).

Aceste resturi osoase au aparținut probabil unui subiect de sex *masculin* de vârstă *matură avansată 60 de ani* (apreciind după închiderea suturilor craniene). Asupra caracteristicilor biometrice ale scheletului cefalic nu putem preciza decât că fruntea prin indicele său fronta-transversal, aparține formei ovale (81,67). Morfoscopic se poate caractetiza relieful frontal, care este moderat dezvoltat (glabelar 3, supraorbitar 1). Forma neurocraniului în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "bombă". Fragmentul de mandibulă ne indică un torus mandibular dezvoltat, un ram vertical scurt şi larg şi uşor înclinat, cu gonionul răsfrânt în afară.

Dentiția se rezumă la 3 molari superiori din partea stângă, care prezintă o erodare puțin avansată (gradul 2). Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul nr. 51

Partea cefalică a acestui schelet este defectuos conservată şi incompletă, fiind reprezentată prin un fragment mare de frontal, un fragment din parietalul drept, un fragment din temporalul drept, un fragment din occipital, un fragment din maxilarul

www.cimec.ro

superior drept şi malarul stâng. Scheletul postcranian este mai bine conservat, fiind prezente toate oasele lungi, coxalele, două omoplate, osul sacrum, coaste, o claviculă, un calcaneu şi 16 vertebre.

Apreciind după graculitatea oaselor lungi, după gradul de obliterare a suturilor, putem preciza că a aparţinut unui subiect *feminin de vârstă matură (30-35 ani).*

Asupra ***neurocraniului*** nu se pot face decât câteva precizări de ordin morfoscopic şi anume: relieful frontal este moderat (glabelar 3, supraorbitar 1-2), cel occipital este şters (0). Malarele sunt înguste iar occipitalul este mijlociu de bombat. Dentiţia se rezumă la M1 şi M2 superiori din partea dreaptă, cu o erodare slabă.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (81,2 şi 75,00), lipsite de pilastru (89,28 şi 92,59) şi cu un relief subtrohanterian slab. Tibiile sunt mezocneme (68,25 şi 69,69) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul lipsit de perforaţie olecraniană are relieful deltoidian puţin evidenţiat iar prin indicele său de secţiune este de tip euribrahic (89,47 şi 100,0).

Statura este de 160 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Scheletul nr. 52

Acest schelet este defectuos cconservat şi incomplet. Astfel din partea cefalică ne-au parvenit doar fragmente din neurocraniu ce nu se pot reconstitui, un fragment din maxilarul superior stâng şi mandibula fără ramul vertical stâng. Partea postcraniană este mai bine conservată fiind prezente toate oasele lungi, mai mult sau mai puţin complete, 2 clavicule, un astragal, un calcaneu şi fragmente din coxale, sacrum, corpuri vertebrale şi coaste.

Sexul subiectului este cu siguranţă *feminin* iar *vârsta matură (50-55 ani).*

Neurocraniul fiind incomplet şi fragmentat, nu se poate preta la o cercetare biometrică, morfologic însă, se pot preciza unele caracteristici. Astfel, relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1), apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate, iar relieful supramastoidian este slab. Apertura piriformă este de tip antropin. Malarele sunt înguste iar fosa canină este adâncă (4). Bolta palatină este puţin adâncă.

Mandibula este gracilă, cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt dezvoltate, la fel şi torusul mandibular.

Dentiţia prezintă multe căderi de dinţi din timpul vieţii (7) şi are o erodare avansată, gradul 4-5. Dinţii sunt mărunţi şi au smalţul gros.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (75,86 şi 77,42) cu un pilastru slab (104,0 şi 100,0) şi cu un relief subtrohanterian puţin evidenţiat. Tibiile sunt mezocneme (67,74) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie cu astragalul. Humerusul prezintă relieful deltoidian mijlociu, este lipsit de perforaţie olecraniană iar prin indicele de secţiune, aparţine categoriei euribrahice (80,0 şi 78,95).

www.cimec.ro

Statura calculată după lungimea femurului, humerusului şi a radiusului, oferă o medie de 150 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine submijlocii.

Osteopaţii şi odontopaţii. Vertebrele lombare prezintă exostoze de forma unor ciocuri osoase. Caninul stâng superior şi cel inferior are câte o carie de colet de gradul 2. Premolarul (Pm1) stâng inferior prezintă o carie de colet de gradul 1. Semnalăm că dentiţia prezintă urmele unui proces incipient de parodontoză.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 53

Scheletul cranian este reprezentat de o porţiune din regiunea fronto-parietală, un fragment de frontal, un fragment din regiunea bazală, două fragmente din bolta palatină şi mandibula completă. Scheletul postcranian include în inventarul său 2 femure, 2 radiusuri, 2 cubitusuri (stângul incomplet), un humerus, 1 tibie fără treimea inferioară, 2 clavicule, un calcaneu, un astragal, 7 vertebre din care: 2 cervicale, 3 dorsale şi 2 lombare şi fragmente din coxal, coaste şi metapodale.

Scheletul aparţine probabil unei *femei tinere (30-35 ani).*

Neurocraniul, prin fragmentele oferite ne indică o frunte cu sutura metopică prezentă şi cu un relief slab (glabelar 1, supraglabelar 1-2). Apofizele mastoide sunt scurte, dar largi (3-4) şi cu un relief osos slab dezvoltat.

Mandibula oferă o oarecare masivitate, cu ramul orizontal mijlociu ca înălţime, cu un menton butonat slab pronunţat, gonioanele slabe, ramul vertical uşor înclinat, scurt şi mijlociu de larg.

Dentiţia. De pe maxilarul superior este prezent izolat doar molarul drept M1 iar de pe mandibulă lipseşte din timpul vieţii incisivul central drept şi post-mortem M1, M2 şi M3 stâng. În general dinţii prezenţi pe mandibulă prezintă un grad foarte slab de erodare.

Scheletul postcranian prin oasele şi fragmentele prezente, indică o oarecare gracilitate. Humerusul stâng prezintă un relief deltoidian relativ dezvoltat, fără perforaţie olecraniană. Indicele de secţiune al humerusului ne indică o aplatizare de tip euribrahic (88,9). Femurele sunt simetrice din punct de vedere al gradului de aplatizare, ambele fiind platimere (75,86 pentru cel drept şi 76,67 pentru cel stâng) şi cu un pilastru slab dezvoltat. Fosa şi creasta subtrohanteriană sunt relativ dezvoltate, trohanterul 3 fiind abia schiţat. Fragmentul de tibie dreaptă ne indică o aplatizare de tip euricnem (71,43) tibia fiind lipsită de faţete suplimentare.

Statura, calculată prin cele 3 metode în funţie de lungimea humerusului, radiusului şi celor 2 femure, înscrie o valoare medie de 153 cm, ceea ce corespunde unei staturi feminine mijlocii.

Tipul antropologic nu a putut fi stabilit.

Osteopaţii şi odontopaţii. Osteopatiile sunt absente. În cadrul odontopaţilor remarcăm pe mandibulă prezenţa cariilor de colet de gradul II, la nivelul lui M1 drept şi

www.cimec.ro

de gradul III, la nivelul lui M3 drept, M2 drept care este căzut "in vivo" prezentînd margimea alveolară joasă şi retrasă. Pe partea stângă a mandibulei semnalăm un rest radicular la nivelul lui P1 iar la nivelul molarilor M1 şi M2 (M3 pare să nu fie erupt) se pot observa urmele unor procese infecţioase cu distrugerea peretelui alveolar atât spre partea vestibulară cât şi spre cea lingual alveolele prezentînd aici un aspect osteoporotic cu slab început de închidere (probabil au mai fost nişte resturi radiculare care au căzut post-mortem).

Scheletul nr. 54

Este reprezentat printr-un "cranium" restaurat din fragmente mari (cu posibilităţi de continuitate la nivelul regiunii pario-temporale drepte, a arcadelor zigomatice şi aripilor nazale), la care se adaugă mandibula completă şi prin scheletul postcranian care cuprinde: 2 humerusuri, 1 radius stâng, 2 femure, 2 tibii, osul sacrum întreg, 2 coxale, 20 coaste din care 10 dorsale, 5 lombare şi 5 sacrale, 1 calcaneu şi 2 astragale.

El a aparţinut unei *femei de vârstă matură (45-50 ani).*

Neurocraniul este de formă ovoidală în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic prin valoarea sa (77,42) indică apartenenţa sa în categoria mezocrană. Înălţimea bazio-bregmatică şi porio-bregmatică, raportată la diametrul longitudinal, dă indici de categorie ortocrană (73,18 şi respectiv 60,75) iar la diametrul transversal indici de categorie metriocrană (94,44) şi respectiv tapeinocrană (78,34). Fruntea este de formă sferică (79,51) şi metriometopă (67,36) cu un relief glabelar şi supraciliar slab dezvoltat (1-2 şi respectiv 0-1). Occipitalul este mijlociu de bombat, larg (80,56) şi cu protuberanţa slab dezvoltată (1). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (3) dar cu relief slab.

Faţa este mezoprosopă după indicele facial total (88,00) şi mezenă după indicele facial superior (51,20), cu orbite mezoconci (78,05). Indicele cranio-facial transversal încadrează faţa în categoria micropsidă (86,81). Lărgimea malarelor este relativ mică şi cu dispoziţie temporalizată. Apertura piriformă este de tip antropin, spina nazală slab reliefată (1) iar fosa canină de profunzime mijlocie (2-3). Bolta palatină este de formă parabolică şi mijlocie ca adâncime.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul uşor proeeminent şi butonat, cu un torus mandibular destul de accentuat. Ramul vertical este scurt, mijlociu de larg şi destul de înclinat, ceea ce indică vârsta uşor înaintată.

Dentiţia prezintă un grad de erodare destul de avansat (IV) mai ales la nivelul dinţilor jugali şi mai accentuat pe maxilarul superior. Pe maxilare sunt prezenţi doar molari M1 stâng, M2 şi M3 de ambele părţi, primii prezentînd excavaţii în pulpa lor şi un grad avansat de erodare (IV). Pe mandibulă molarii M3 nu sunt eruptţi. Din cei 21 de dinţi prezenţi, 13 sunt în alveole şi 8 izolaţi.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian indică o robusticitate medie. Humerusurile, prin indicele de secţiune, apar platibrahice (75,0 pentru cel drept şi 80,85 pentru cel stâng) şi cu un relief deltoidian bine dezvoltat, perforaţia olecraniană fiind prezentă doar pe humerusul drept. Femurele apar simetrice din punct de vedere al gradului de aplatizare, ambele fiind eurimere (92,58 şi 93,26) cu un pilastru relativ bine dezvoltat (107,09 cea dreaptă şi 103,84 cea stângă) şi cu creastă subtrohanteriană evidentă. Tibiile sunt mezocneme (67,74 dreapta şi 70,0 stânga).

Statura calculată pe baza oaselor lungi prezente (humerusuri, radiusuri, femure şi tibii) este de 159 cm ceea ce corespunde taliilor feminine supramijlocii.

Tipul antropologic este mediteranoid cu slabe influenţe cromagnoide (protoeuropoide).

Scheletul nr. 55

Starea de conservare este bună. Scheletul cefalic este reprezentat printr-un "cranium" restaurat din fragmente mari relativ bine păstrate, lipsindu-i arcadele zigomatice şi baza craniului. Scheletul postcranian bine conservat, prezintă toate oasele lungi (humerusul stâng şi cubitusul stâng sunt incomplete), oasele coxale, un omoplat, două calcanee, două astragale, o claviculă, coaste, falange şi 21 vertebre (5 cervicale, 11 dorsale şi 5 lombare).

A aparţinut unui subiect de *sex masculin de vârstă adultă (25-30 ani)* apreciere făcută după gradul de obliterare a suturilor craniene, după erodarea dentară şi după deschiderea marii eşancruri ischiatice.

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este mezocran (78,02). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor hipsicrană (63,19 la limita inferioară) şi metriocrană (80,98 la limita inferioară). Fruntea este de formă sferică şi are indicele fronto-parietal de tip eurimetop (69,71). Relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul mijlociu de bombat, aparţine prin indicele său occipital-transversal categoriei mijlocii (76,05), relieful osos fiind puţin pronunţat (protuberanţa occipitală 0-1). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4) iar relieful supramastoidian este relativ dezvoltat.

Masivul facial prin dimensiunile sale (lungime şi lărgime) realizează un indice facial total de tip hipereuriprosop (78,35), cel superior fiind eurien (46,26). Orbitele sunt de tip mezoconc (77,50) iar nasul mezorin (51,06 la limita superioară a categoriei) fiind prevăzut cu o apertură piriformă de tip antropin. Malarele mijlocii ca dezvoltare prezintă o dispoziţie intermediară spre temporalizată, fosa canină era mijlociu de adâncă (3). Bolta palatină oferă un contur paraboloid, ea fiind în acelaşi timp destul de adâncă.

www.cimec.ro

Mandibula, relativ gracilă, prezintă un menton mijlociu de pronunţat, de formă piramidală, un torus mandibular slab dezvoltat. Ramul orizontal este mijlociu de înalt iar cel verical este scurt şi larg. Regiunea goniană este slab dezvoltată.

Dentiţia este reprezentată în totalitate la nivelul maxilarului superior şi pe mandibulă, însă M3 inferiori nu sunt erupţi. Abraziunea suprafeţei masticatoare este foarte slabă. Nu se observă nici un fel de afecţiuni patologice.

Scheletul postcefalic. Femurele sunt asimetrice din punct de vedere al indicelui de platimerie, astfel cel drept este platimer (82,75) iar cel stâng este eurimer (86,20). Ele au pilastru slab (100,0 şi 107,69) şi un relief subtrohanterian puţin evidenţiat. Tibiile sunt şi ele asimetrice, aparţinînd la categorii diferite; cea dreaptă este mezocnemă (65,62) iar cea stângă euricnemă (72,72). Humerusul are impresia musculară a deltoidului moderată, indicele său de secţiune fiind de tip euribrahic (95,0 şi 90,77).

Statura oferă o medie de 171 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mari.

Tipul antropologic este exprimat printr-un fond mediteranoid la care se adaugă unele elemente cromagnoide uşor atenuate.

Scheletul nr. 56

Este reprezentat printr-un "cranium" aproape complet, restaurat din numeroase fragmente. Mandibula este prezentă, lipsindu-i doar condilul stâng. Scheletul postcranian este constituit din oasele lungi ale membrelor, la care se adaugă 1 coxal, 2 clavicule, 6 vertebre cervicale, 7 dorsale şi 3 lombare, precum şi fragmente din omoplat, peroneu, carpiene, metacarpiene, tarsiene, corpuri vertebrale şi coaste. După suturile neurocraniului, ca şi după structura oaselor, pare să fi aparţinut unui *bărbat matur - avansat, în jur de 55-60 ani.*

Neurocraniul de formă sferoidă în norma verticală şi de "cort" în norma occipitală, are un indice cefalic care se înscrie în categoria mezocrană (78,40). Înălţimile bazio-bregmatică şi porio-bregmatică, raportate la diametrul longitudinal dau indici care se situează în categoria hipsicrană (valorile indicilor sunt respectiv de 79,54 şi 65,90). Înălţimea bazio-bregmatică şi porio-bregmatică, raportată la diametrul transversal dă indici de tip acrocran (101,44) şi respectiv metriocran (84,05). Fruntea sferică (77,77) şi eurimetopică (77,01) oferă un relief moderat (glabelar de gradul 2 şi arcurile supraciliare de gradul 1). Occipitalul uşor bombat este larg (79,71) şi cu un relief şters (protuberanţa occipitală externă 0). Apofiza mastoidă este puternic dezvoltată ca şi relieful ssupramastoidian.

Faţa oferă un indice facial total de tip euriprosop (80,30) şi un indice facial superior de tip mezen (50,00) ambele încadrîndu-se la limita inferioară a categoriilor respective. Indicele cranio-facial transvers se înscrie în limitele categoriei mezopside (95,05). Orbita este hipsiconcă (90,00). Malarul cu lărgimea mică, prezintă o poziţie intermediară. Apertura piriformă este prevăzută cu un şanţ prenazal iar spina nazală

www.cimec.ro

anterioară este mijlocie ca dezvoltare (2-3). Bolta palatină îmbracă o formă paraboloidă şi are o adâncime mijlocie.

Mandibula este relativ robustă şi largă. Ramul orizontal de înălţime mijlocie spre mică, este prevăzut cu un menton relativ slab conturat, de formă piramidală. Torusul mandibular este de asemenea slab dezvoltat dar gonioanele sunt uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este mijlociu, atât ca înălţime, cât şi ca lărgime.

Dentiţia prezintă lipsuri survenite atât post-mortem, cât şi în timpul vieţii (alveola molarului 1 superior stâng este obliterată) ceea ce indică căderea ei "in vivo"). Gradul de erodare a dentiţiei este diferit pe cele două maxilare. Astfel, în timp ce pe maxilarul superior abraziunea este de gradul III spre IV şi în plan oblic spre partea lingual㠄, pe mandibulă erodarea este mai slabă şi mai mult în plan orizontal. Prezenţa restului radicular al molarului 2 superior stâng, precum şi a urmelor de granuloame, atât pe maxilarul superior, cât şi pe mandibulă, ne atestă că aici au existat procese inflamatorii. Dinţii sunt mari şi cu smalţul gros.

Scheletul postcranian relativ bine conservat, prezintă o robusticitate medie. Femurele hiperplatimere(69,70) cu pilastrul abia schiţat au creasta subtrohanteriană bine dezvoltată. Fosa subtrohanteriană este prezentă la femurul stâng şi de asemenea bine dezvoltată la cel drept. Tibiile sunt mezocneme (64,71) şi fără faţete suplimentare. Humerusurile oferă un "V" deltoidian bine conturat, au indicele de secţiune de tip euribrahial.

Statura este în medie de 167 cm, reprezintă o categorie mijlocie pentru un bărbat.

Tipul antropologic prezintă numeroase caractere mediteranoide, la care se adaugă unele elemente provenite de la forme brahicefale (poate alpine).

Odontopaţii şi osteopaţii. Urmele de granuloame, ca şi restul radicular al molarului 2 superior stâng, ne evidenţiază prezenţa afecţiunilor dentare. Pe vertebrele lombare s-a constatat prezenţa osteofitelor, cu un grad destul de avansat de dezvoltare, indicînd instalarea spondilozei.

Scheletul nr. 57

Cu un grad de conservare mai precar, este constituit dintr-o calotă craniană fără partea anterioară a frontalului şi a unor părţi din temporale. Baza neurocraniului lipseşteîn întregime. Din scheletul facial ne-a parvenit doar bolta palatină şi jumătatea dreaptă a mandibulei. Inventarul scheletului postcranian se constă din: 2 femure, 2 tibii, 2 humerusuri, 1 radius, 1 cubitus, ambele coxale şi sacrumul, 2 calcanee, 2 astragale, 2 rotule, 2 vertebre şi fragmente din omoplat, corpuri vertebrale, metacarpiene şi metatarsiene. Scheletul a aparţinut unei *femei adulte* în vârstă de aproximativ 25-30 ani.

Neurocraniul fiind reprezentat printr-o calotă incompletă, putem face aprecieri mai mult de ordin morfologic. Astfel, forma calotei este ovoidă în norma verticală şi de "casă" în norma occipitală. Unicul indice care a putut fi calculat este cel obţinut din raportarea înălţimii

www.cimec.ro

porio-bregmatice la diametrul transversal. Valoarea lui de 79,19 se încadrează în limitele categoriei tapeinocrane. Occipitalul mijlociu de bombat şi larg (81,21), are relieful şters (protuberanţa occipitală externă 0). Pe sutura lomboidă se constată prezenţa a două oase wormiene. Apofiza mastoidă este bine dezvoltată (4) şi cu relief supramastoidian moderat.

Faţa. La nivelul scheletului facial putem aprecia că apertura piriformă era antropină, spina nazală anterioară slab dezvoltată (2) şi fosa canină de profunzime foarte slabă (1). Bolta palatină foarte largă şi adâncă are forma paraboloidă.

Mandibula (reprezentat numai prin jumătatea dreaptă) nu este prea robustă. Ramul orizontal este înalt, cu mentonul triunghiular şi uşor proeminent. Torusul mandibular este slab. Ramul vertical este mijlociu, atât ca înălţime, cât şi ca lărgime.

Dentiţia cu puţine lipsuri post-mortem (5 din care 3 au fost găsiţi) şi nici una în timpul vieţii, este neerodată şi fără carii.

Scheletul postcranian, gracil, oferă femure platimere (78,79 şi 81,25), fără pilastru la stângul şi cu pilastrul slab la dreptul. Relieful subtrohanterian este prezent la ambele femure (fosă şi creastă subtrohanteriană). Tibiile sunt euricneme (74,19 şi 81,25) şi fără faţete suplimentare. Humerusul, cu indicele de secţiune euribrah, prezintă relieful deltoidian mijlociu de dezvoltat, dar nu este prevăzut cu perforaţie olecraniană.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi, se încadrează în medie în categoria mare (165 cm) pentru o femeie.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 58

Prezintă o stare de conservare nu prea bună, deoarece din craniu ne-au parvenit doar 2 oase temporale şi câte un fragment din occipital şi din parietalul drept. Masivul facial este ceva mai bine reprezentat, putîndu-se reconstitui regiunea maxilo-orbitară stângă şi dreaptă, precum şi mandibula. Din restul scheletului postcranian s-au restaurat complet toate oasele lungi ale membrului superior (humerus, radius, cubitus) şi tibia stângă, celelalte oase fiind ori fragmentate (femurul drept şi tibia dreaptă) ori lipsind. S-au mai identificat câteva oase din tars şi metatars şi aşchii din coaste, 7 vertebre dorsale şi 5 vertebre lombare.

A aparţinut unei *femei adulte* (20-30 ani).

Neurocraniul ne poate indica că fruntea este sferică (79,31) cu un relief glabelar şters (1) ca şi cel supraorbitar (1). Protuberanţa occipitală externă este mijlocie (2), dar mastoidele şi relieful supramastoidian sunt marcate (5).

Masivul facial are orbitele mezoconci (80,64), nasul leptorin cu tendinţă spre mezorinie (46,0), bolta palatină de tip brahistalifin (113,51), cu forma elipsoidă şi profundă. Malarele sunt înguste şi orientate în plan temporalizat. Fosa canină este mijlocie de adâncă, iar apertura piriformă de tip antropin.

Mandibula este robustă, cu un menton foarte proeminent de formă piramidală, cu gonioane mijlocii ca dezvoltate ca şi torusul mandibular.

www.cimec.ro

Dentiţia ne arată că erodarea este foarte slabă (gradul I), dinţii fiind mici acoperiţi cu smalţ gros fără fenomene de cariere.

Scheletul postcranian este în general gracil. Humerusul nu are urme puternice de inserţie a muşchiului deltoid, în secţiune fiind euribrahic (80,0). Femurul are un indice de pilastrie redus (100,0), iar tibia este mezocnemă (68,75).

Statura calculată după lungimea oaselor membrului superior şi a tibiei stângi, este de 165 cm şi aparţine categoriei feminine înalte.

Tipul antropologic oferă unele caractere mediteranoide şi nordoide.

Scheletul nr. 60

Este unul dintre cele mai incomplete schelete. Partea cefalică este absentă. Din scheletul postcranian sunt prezente cele două humerusuri incomplete, cubitusul stâng, cele două femure (cel drept incomplet) tibia stângă, un coxal, osul sacrum şi un fragment din omoplat.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură (40-45 ani),* apreciere făcută după deschiderea marii eşancruri ischiatice şi după aspectul general al oaselor.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (65,62 şi 67,74) cu pilastrul slab (100) dar cu un relief subtrohanterian bine marcat (fosă şi creastă). Tibia este platicnemă (58,82) şi nu are faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul este lipsit de perforaţie olecraniană, cu un relief deltoidian dezvoltat iar prin indicele său de secţiune aparţine categoriei platibrahice (71,43 şi 76,19).

Statura calculată după lungimea cubitusului, femurelor şi a tibiei, prezintă o medie de 162 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Scheletul nr. 61

Provine de la un *subiect vîrstic de peste 60 ani de sex masculin.* Conservarea defectuoasă nu a permis restaurarea decât a calotei incomplete şi a mandibulei. Din scheletul postcranian posedăm ambele femure şi tibii (la cea stângă lipsind epifiza inferioară) ambele humerusuri, cubitusul stâng, ambele radiusuri (dar care la cel stâng fără epifiza superioară) fragmente de coxale, peronee, coaste, corpuri vertebrale, metacarpiene, metatarsiene.

Calota craniană este mijlociu de lungă şi largă, oferind un indice cranian brahicran (82,78). Înălţimea porio-bregmatică este mijlocie, ceea ce face ca indicele vertico-longitudinal să fie hipsicran iar cel vertico-transversal tapeinocran. Fruntea este sferică (79,03) şi stenometopă (77,10). În norma verticâlă apare sferiod iar în cea occipitală în formă de "casă". Relieful glabelar ca şi cel supraciliar este slab marcat pentru un bărbat (gradul 2) şi respectiv gradul 1. Temporalul prezintă relieful mastoidian puternic (gr. 5). Unicul malar prezent denotă o dezvoltare mijlocie .

www.cimec.ro

Mandibula este largă, dar de robusticitate mijlocie, cu menton bine conturat şi de formă piramidală iar gonioanele şterse.

Dentiţia la mandibulă prezintă o puternică abraziune şi carii complicate (granulom la M2). Osteopaţii nu se identifică pe piesele prezente.

Oasele lungi sunt mijlociu de robuste. Femurele prezintă pilastru (mai puternic la cel stâng) şi are diafiza superioară platimeră. Tibia este euricnemă iar humerusul oferă un indice ce arată o platibrahie (66,67).

Talia este înaltă (171 cm.

Scheletul nr. 64

Materialul osos provenit de la acest schelet este incomplet şi fragmentat. Din scheletul cefalic ne-au parvenit doar jumătatea stângă din frontal, parietalul stâng, occipitalul, maxilarul superior, malarul stâng şi jumătatea stângă a mandibulei. Scheletul postcranian este reprezentat prin cele două humerusuri, radiusul stâng, cele două femure, cele două tibii, claviculele şi fragmente din corpuri vertebrale, coaste, omoplat şi oasele coxale.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex masculin*, de vârstă *adultă (18-20 ani)* apreciere făcută după gradul incomplet de osificare al oaselor lungi şi după erodarea dentară.

Asupra caracterissticilor biometrice ale ***scheletului cefalic***, nu se pot face nici un fel de precizări. Morfoscopic se poate caracteriza dezvoltarea reliefului osos al neurocraniului cât şi unele regiuni ale masivului facial. Astfel, relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1); cel occipital este slab (0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), relieful supramastoidian fiind şi el dezvoltat. Masivul facial ne permite să precizăm conturul paraboloid al bolţii palatine, adâncimea mică a fosei canine (2), tipul antropin al aperturii piriforme şi caracterul gracil al malarului.

Mandibula este mijlociu de robustă, cu ramul orizontal înalt, mentonul proeminent şi piramidal, gonioane slab dezvoltate şi un torus mandibular dezvoltat.

Dentiţia completă, cu excepţia lui M3 superiori, care sunt pe cale de erupere, prezintă un grad slab de erodare (1). Dinţii sunt mari şi cu smalţul gros. Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcranian incomplet osificat, prezintă femurele hiperplatimere (70,59 şi 64,86) lipsite de pilastru şi cu un relief subtrohanterian slab reprezentat. Tibiile euricneme (76,47 şi 83,33). Humerusul are relieful deltoidian mijlociu dezvoltat, nu are perforaţie olecraniană iar indicele său de secţiune de tip euribrahic (80,95).

Odontopaţii. Caninii sunt implantaţi anormal, în special cel stâng, prin micşorarea spaţiului alveolar între I2 şi P1. Molarul 2 superior drept prezintă tuberculul suplimentar al lui Carabelli.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 65

Inventarul osos al acestui schelet cuprinde două fragmente din temporale, bazioccipitalul, sfenoidul, malarele, trei mici fragmente din parietale, fragmente din maxilarul superior şi mandibulă. Scheletul postcefalic este bine conservat. Sunt prezente toate oasele lungi, oasele coxale, coaste, bazipodale, metapodale, falange şi 21 vertebre.

Judecînd după masivitatea oaselor prezente şi ţinînd cont de gradul de închidere a suturilor craniene şi de gradul avansat de erodare dentară, putem preciza că scheletul a aparţinut unui subiect de *sex masculin* de *vârstă matură avansată (50-60 ani).*

Studiul morfoscopic al fragmentelor de ***neurocraniu*** ne permite să facem următoarele caracterizări şi anume: reliefui mastoidian este slab dezvoltat (protuberanţa occipitală 1); apofizele mastoide sunt puternice (4) iar relieful supramastoidian este dezvoltat. Malarele sunt dezvoltate, bolta palatină mijlociu de adâncă oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă şi largă, cu un menton proeminent şi de formă piramidală, cu gonioane largi şi cu torus mandibular slab.

Dentiţia este incompletă (7 dinţi au căzut "in vivo") şi prezintă o erodare avansată (gradul 5). Molarul 3 superior din partea dreaptă nu este erupt.

Scheletul postcranian. Femurele sunt platimere (76,47 şi 84,37) lipsite de pilastru (87,50 şi 90,32) şi au un relief subtrohanterian slab evidenţiat (fosă şi creastă). Tibiile sunt platicneme (61,76 şi 68,42). Humerusul are relieful deltoidian moderat, este lipsit de perforaţie olecraniană şi prin indicele său de secţiune, aparţine categoriei euribrahice (86,36).

Statura se încadrează în categoria taliilor masculine mijlocii (166 cm).

Scheletul nr. 69

Starea de conservare este foarte bună, mai ales aceea a scheletului postcranian. Este reprezentat printr-un cranium care după restaurare oferă mici soluţii de continuitate în "pars temporalis", lipsindu-i o parte din arcada zigomatică dreaptă, din baza neurocraniului şi ramul vertical drept al mandibulei. Scheletul postcranian, bine consservat, conţine pe lîngă toate oasele lungi şi 5 vertebre cervicale, 12 dorsale, 4 lombare, fragmente de omoplat, coaste, sacrum, bazin, 2 calcanee (masive, cu impresiunea foarte pronunţată a tendonului achilian), precum şi 2 astragale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat matur* de 40-45 ani.

Neurocraniul are un contur sferoid-ovoid din norma verticală şi de "casă" în norma occipitală. Craniul este dolicocran - la limita superioară (74,86). Indicii verticali, porio-bregmatic longitudinal şi transversal sunt de tip hipsicran (76,43) şi acrocran (61,78). Fruntea este sferică (74,19) şi stenometopă (64,33) cu relief supraciliar mijlociu (1-2) şi glabelar (4). Occipitalul este mijlociu de bombat (73,42) fără protuberanţă externă (0). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (4-5), cu un relief mastoidian dezvoltat.

www.cimec.ro

Faţa este euriprosopă (83,21) şi mezenă (51,09) cu orbite mezoconci (76,74) şi nas camerin (52,94) şi apertură piriformă antropină. Bolta palatină este de formă paraboloidă şi mijlociu de adâncă. Malarele sunt de lărgime mijlocie şi cu o dispoziţie uşor temporalizată, prezentînd o fosă canină mijlociu de profundă.

Mandibula deşi masculină, nu este corespunzător de robustă, în schimb ramul orizontal este înalt; regiunea mentonieră, de formă piramidală este proeminentă, cu gonioanele uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este scurt dar larg, torusul mandibular slab dezvoltat.

Dentiţia prezintă un grad de erodare mai accentuat la nivelul maxilarului superior, decât la nivelul celui inferior, precum şi la nivelul dentiţiei jugale, faţă de cea anterioară. Incisivii, caninii şi premolarii de pe maxilarul superior, precum şi incisivii şi caninii inferiori sunt căzuţi din alveole după moartea subiectului. Izolat s-au identificat următorii dinţi: incisivii, premolarii şi caninii superiori, incisivii şi un canin inferior..

Scheletul postcranian, bine conservat, prezintă o robusticitate destul de evidentă.

Relieful deltoidian al humerusurilor este foarte dezvoltat, indicele de secţiune fiind de tip euribrahic. Femurele prezintă o creastă subtrohanteriană bine dezvoltată şi un pilastru destul de puternic. Indicele de platimerie este eurimer. Tibiile oferă o uşoară asimetrie din punct de vedere al gradului de platicnemie, cea dreaptă fiind mezocnemă iar cea stângă euricnemă.

Statura este înaltă (178 cm).

Osteopaţii. La vertebrele dorsale (10 din cele prezente) precum şi la cele lombare, se constată exostoze foarte pronunţate.

Tipul antropologic predominant este cel esteuropid cu unele influenţe nordoide.

Scheletul nr. 70

Starea de conservare a acestui schelet este mulţumitoare. El este reprezentat prin un "cranium" căruia îi lipseşte din partea stângă şi anterioară a frontalului, din partea anterioară a parietalului stâng, din partea posterioară a parietalului drept, împreună cu partea superioară a occipitalului şi baza neurocraniului. Din scheletul feţei lipseşte malarul stâng şi partea posterioară a orbitei din aceeaşi parte.

Scheletul postcranian este mai bine conservat şi este reprezentat prin oasele lungi, vertebre (6 cervicale, 11 dorsale, 5 lombare, 1 fragment sacrum), bazin, resturi de la cei doi omoplaţi, 2 clavicule, fragmente din stern, din coaste, 2 astragale, 2 calcanee şi o rotulă.

A aparţinut unui *bărbat matur de aproximativ 50 ani.*

Neurocraniul are un contur ovoid din norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este hiperdolicocran (67,37) iar cel porio-bregmatic longitudinal şi transversal este ortocran (61,05) şi acrocran (90,62). Fruntea este sferică (79,78) şi eurimetopă (76,56). Relieful supraciliar este mijlociu reprezentat (1-2) şi o

www.cimec.ro

glabelă slabă (1). Occipitalul este foarte bombat, prezentînd un relief mijlociu (2). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (4-5) dar relieful mastoidian este dezvoltat. În punctul lambda se află un os "inca" bine conturat.

Fața. O parte din scheletul feței lipseşte. Este prezent însă malarul stâng şi partea externă a orbitei. Orbitele sunt cameconci (73,33) şi nasul camerin (47,36). Malarele sunt temporalizate şi au o lărgime mare. Bolta palatină este paraboloidă.

Mandibula este relativ bine conturată. Ea este foarte largă, cu ramul orizontal înalt, în special în regiunea anterioară, cu torus mandibular dezvoltat, menton triunghiular proeminent, gonioane mijlocii ca dezvoltare. Ramul vertical este foarte scurt şi mijlociu ca lărgime.

Dentiția este destul de erodată. Remarcăm atât pentru dentiția de pe maxilarul superior cât şi cea de pe maxilarul inferior, că pe partea lor dreaptă erodarea este mai accentuară (gradul IV), decât pe partea stângă (gradul III). O parte din dinți sunt căzuți în timpul vieții; astfel M3 superior de pe partea stângă a maxilarului, 2 M3 inferiori, precum şi 2 Pm2 inferiori.

Scheletul postcranian este bine conservat, în ceea ce priveşte segmentele sale. Relieful osos al humerusurilor este bine pronunțat, "V"-ul deltoidian este evident iar indicele de secțiune ne indică euribrahia. Femurele prezintă o creastă suhtrohanteriană, o schiță de trohanter 3 şi pilastru. Indicele de platimerie este stenomer. Tibiile sunt mezocneme, prezentînd "fațete orientale". Peroneul este canelat.

Statura apreciată după lungimea tuturor oaselor lungi, încadrează acest schelet masculin, în categoria înaltă (173 cm).

Osteopatiile şi odontopatiile sunt absente.

Tipul antropologic corespunde formei protoeuropoide cu slabe influențe nordoide.

Scheletul nr. 71

Este reprezentat printr-un "cranium" cu calota completă, masivul facial este lipsit de malarul drept şi partea orbitară externă, mandibulă şi oase lungi bine conservate. Pe lîngă acestea mai sunt: cinci vertebre cervicale, nouă vertebre dorsale, cinci lombare, sacrumul (întreg), două coxale complete, resturi de omoplat, clavicula, un astragal, un calcaneu, un metatarsian.

A aparținut unei *femei de vârstă probabilă de 55-60 ani.*

Neurocraniul este sferiod din norma verticală şi de "casă" în norma occipitală. Relieful frontal şi arcadele supraciliare sunt slab dezvoltate. Indicele cefalic este mezocran (78,28), iar cei porio-bregmatici longitudinal şi transversal sunt ortocran (74,28) şi metriocran (80,29) la limita inferioară. Occipitalul este mijlociu de bombat (75,91) fiind lipsit de protuberanță (0). Pe sutura lambdoidă dreaptă semnalăm prezența unui os wormian. Fruntea este ovală (80,70) şi de tip metriometop (67,15), fără relief glabelar evident (2) şi arcadele supraciliare slab dezvoltate (0-1).

www.cimec.ro

Faţa este de tip mezen (53,30) cu orbite mezoconci (82,92). Nasul este de tip camerin (52,38). Apertura piriformă este de tip antropin. Lărgimea malarelor este mică cu fosa canină mijlocie (2) şi o poziţie intermediară. Bolta palatină este upsiloidă şi puţin adâncă, aceasta fiind rezultatul căderii molarilor şi resorbţiei marginii alveolare.

Mandibula este gracilă, ramul orizontal este mijlociu de înalt, mentonul este uşor proeminent cu un contur piramidal, ramul vertical mijlociu ca înălţime şi lărgime, gonionul este slab marcat. Partea stângă a mandibulei lipseşte.

Dentiţia prezintă un grad avansat de abraziune (gr. IV). Dinţii rămaşi în alveole sunt puţini; Pm1 şi Pm2 superioare drepte şi Pm1 superior stâng. Pe mandibulă sunt prezente cele două premolare drepte, un rest radicular al M2 şi M3. Izolat s-au mai descoperit două molare inferioare.

Scheletul postcranian este destul de bine păstrat. Relieful osos al humerusului este slab pronunţat, perforaţia olecraniană este abia schiţată; humerusul oferă o platibrahie (72,72), femurele au un relief slab dezvoltat şi o schiţă slabă de trohanter 3, pilastru este dezvoltat (108,0) fiind eurimere (96,42). Tibiile prezintă o uşoară asimetrie, cea dreaptă este mezocnemă (65,62), iar cea stângă euricnemă (72,72). Peroneul este canelat.

Statura apreciată după lungimea tuturor oaselor lungi, se încadrează în categoria feminină supramijlocie (158 cm).

Tipul antropologic corespunde cu cel mediteranoid de nuanţă pontică.

Osteopaţii: trei vertebre lombare prezintă exostaze.

Odontopaţii: la cele două molare inferioare se remarcă carii de colet (gr. II şi I). Se remarcă lipsa "in vivo" a M1 şi M2 drept şi stâng superior şi M1 dreapta inferior.

Scheletul nr. 72

Este reprezentat printr-un fragment de "calvaria" restaurată din două fragmente mari. Mai sunt prezente mandibula, bolta palatină şi dinţi izolaţi. Din scheletul postcranian sunt prezente principalele oase lungi precum şi patru vertebre cervicale, 11 dorsale, patru lombare, un sacrum, două coxale, două omoplate, două clavicule, un astragal, două calcanee (cu puternica impresiune a tendonului achilian), un peroneu fragmentat.

El a aparţinut unui *bărbat matur de 55 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi de "cort" în norma occipitală. Indicele cefalic este accentuat mezocran (75,55). Înălţimea porio-bregmatică raportată la diametrul longitudinal şi transversal al craniului dă indici de categorie hipsicrană (63,33) şi metriocrană (83,82). Fruntea este stenometopă (64,7) şi sferică (77,87). Occipitalul este de lărgime mijlocie (77,94) şi foarte bombat. Relieful frontal ca şi cel occipital este destul de şters. Apofizele mastoidiene sunt bine dezvoltate (4), prezentînd un relief destul de dezvoltat.

Faţa lipseşte. Se păstrează doar bolta palatină, care este puţin adâncă şi de formă upsiloidă.

www.cimec.ro

Mandibula este largă şi adâncă cu ramul orizontal foarte înalt în special în regiunea anterioară şi mai jos la nivelul dinţilor jugali. Aceasta s-ar putea datora şi patologiilor osoase pe care le oferă mandibula. Regiunea mentonieră este proeminentă şi în formă de buton; gonioanele sunt slabe, ramul vertical scurt şi mijlociu de larg, torusul mandibular moderat. Mandibula în general are un aspect prea gracil pentru un bărbat.

Dentiţia este destul de erodată, mai ales la nivelul regiunii jugale şi mai moderată la cea anterioară. La M1 excavaţia se află pe suprafaţa ocluzată.

Scheletul postcranian este mai bine conservat. Humerusurile prezintă un relief muscular destul de atenuat, fiind platibrahice (72,27). Femurele sunt platimere (77,41 cel drept şi 75,0 cel stâng), fără pilastru (20,46), cu relief suntrohanterian mijlociu dezvoltat. Tibiile sunt asimetrice, cea dreaptă fiind mezocnemă (69,69), iar cea stângă euricnemă (73,33).

Statura se încadrează în categoria mijlocie pe scara masculină (164 cm).

Tipul antropologic ne oferă cu oarecare probabilitate, datorită stării incomplete a scheletului, un amestec de caractere mediteranoide şi nordoide.

Odontopaţii sunt prezente atînt pe maxilarul superior cât şi pe cel inferior. Astfel, două M2 (drept şi stâng) din partea superioară precum şi M2 şi M3 (stânga) şi M3 (dreapta) din partea inferioară sunt căzute "in vivo". Pe de aaltă parte M1 inferior stânga, prezintă la rădăcina sa urma unui granulom. P2 dreapta inferior este redusă la un rest radicular, iar M2 dreapta inferior o carie de colet (gr. III).

Scheletul nr. 73

Acest schelet ne-a parvenit într-o stare de conservare foarte proastă. Astfel, scheletul cefalic este reprezentat printr-un fragment de calotă, două fragmente din oasele temporale şi jumătate din ramul orizontal stâng al mandibulei. Scheletul postcranian, reprezentat prin unele oase lungi, care au putut fi măsurate, două coxale, sacrum, fragmente din omoplat, claviculă, un astragal, carpiene, metacarpiene, tarsiene, metatarsiene, precum şi trei vertebre cervicale, una dorsală şi două lombare, se găsesc într-o stare mai bună de conservare.

Acest schelet a aparţinut *unei femei* (după bazin) *de vârstă 35 ani* (după suturile relativ deschise ale craniului).

Neurocraniul este fragmentar şi din această cauză nu a putut fi măsurat. Fruntea prezintă sutura metopică. Apofizele mastoidiene mijlocii (gr. 2) au relief supramastoidian moderat. Craniul, judecînd după calotă, este larg (cel puţin mezocran sau incipient brahicran).

Mandibula prezintă ramul orizontal mijlociu ca înălţime, torus mandibular slab, menton triunghiular destul de bine dezvoltat; gonioane uşor răsfrînte; ramul vertical scurt şi mijlociu ca lărgime.

Dentiţia reprezentată numai prin dinţii inferiori din partea stângă a mandibulei (canini, premolari şi două molare 1,2) cu un grad de erodare moderată (gr. 2-3).

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este în general destul de bine conservat. Humerusurile prezintă relief deltoidian, mai pronunţat la cel drept, fără perforaţie olecraniană. Indicele de secţiune al humerusului este de tip euribrahic. Femurele oferă un relief subtrohanterian bine evidenţiat precum şi un trohanter 3, în schimb nu prezintă pilastru (95,83 şi 88,46). Indicele de platimerie este de 66,67 femurele fiind hiperplatimere. Tibiile sunt platicneme (60,0 şi respectiv 63,33).

Statura apreciată după lungimea humerusurilor, radiusurilor, femurelor este de 155 cm şi se plasează în categoria mijlocie feminină.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 74

Este reprezentat prin "cranium" restaurat din fragmente mari (cu excepţia bazei sale). Din scheletul postcranian ne-au parvenit majoritatea oaselor lungi, două fragmente de coxale, două astragale, două calcanee, 21 vertebre din care patru cervicale, 12 dorsale şi cinci lombare, o rotulă şi un fragment de omoplat.

Scheletul aparţine cu probabilitate *unei femei de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul prezintă o formă "romboidă" în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Suturile craniene în cea mai mare parte sunt deschise, iar calota este scurtă, largă şi înaltă. Indicele cefalic este de tip brahicran accentuat (84,39). Indicii de înălţime ai calotei în funcţie de dimensiunea po-b aparţin categoriei hipsicrane (68,21) şi respectiv metriocrane (80,82). Fruntea prezintă o formă sferică (80,0) fiind stenometopă (65,75), cu un relief glabelar şi supraorbitar slab (1 şi respectiv 0-1) şi cu un grad de înclinare foarte redus (aproximativ dreaptă). Occipitalul este mijlociu de bombat şi cu un indice de lărgime care-l încadrează în categoria mijlocie spre largă (78,08). Relieful occipital este foarte slab (0) în schimb, apofizele sunt puternice (3) şi cu un relief supramastoidian moderat.

Faţa este euriprosopă (81,02) şi eurienă (47,44) cu orbite mezoconci (76,74) şi un nas camerin (53,85) prezentînd o spină nazală redusă (1) şi o apertură piriformă de tip antropin. Malarele de lărgime mijlocie sunt dispuse temporalizat şi cu o fosă canină destul de profundă (3-4). Lărgimea feţei prin apofiza bizigomatică raportată la lărgimea craniului dă un indice de tip mezopsid (93,84). Bolta palatină este puţin adâncă şi de formă paraboloidă.

Mandibula gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt cu torusul mandibular moderat spre slab şi cu un menton marcat şi de formă piramidală.Gonioanele sunt uşor răsfrânte în afară, iar ramul vertical al mandibulei este scurt şi larg.

Dentiţia. Dinţii prezintă în general, un grad înalt de erodare (III-IV), în special Pm şi molarii pe suprafaţa cărora s-au format escavaţii destul de adînci. În timpul vieţii i-au căzut mulţi din molari: M1, M2 stâng de pe maxilar şi mandibulă, M3 de pe maxilarul

www.cimec.ro

drept şi M2 de pe partea dreaptă a mandibulei. Mulţi dintre dinţi în sspecial incisivii şi caninii, sunt căzuţi post-mortem. Trei dintre M3 sunt prezenţi pe arcade.

Scheletul postcranian prin oasele lungi şi fragmentele oferite ne indică o robusticitate medie. Humerusuriele prin indici de secţiune, apar simetrice, încadrându-se în categoria euribrahice (95,00) pentru cel drept şi 84,21 pentru cel stâng). Ambele prezintă un relief deltoidian bine dezvoltat, perforaţia olecraniană fiind prezentă doar pe humerusul drept. Femurele indică prin indicele de platimerie o asimetrie a celor două oase, dreptul fiind hiperplatimer (69,69), în timp ce stângul este eurimer (93,10), ambele fiind lipsite de pilastru. Relieful subtrohanterian este evidenţiat doar prin creasta subtrohanteriană şi trohanterul 3. Tibiile sunt euricneme (73,33) şi prevăzute cu "faţete orientale". Peroneul canelat, indică o bună dezvoltare a musculaturii gambei.

Statura apreciată în bune condiţiuni (dat fiind prezenţa oaselor lungi întregi), se încadrează în categoria talilor feminine înalte (163 cm).

Tipul antropologic - suntem în prezenţa unei combinaţii de caractere alpinoide cu cele cromagnoide (protoeuropoide).

Osteopaţii şi odontopaţii: primele sunt absente, în schimb, la nivelul dentiţiei, remarcăm lipsa unor dinţi "in vivo" M1, M2 de pe maxilarul stâng al mandibulei şi M2 de pe ramul drept al mandibulei şi M3 de pe maxilarul drept, dinţi ale căror alveole apar complet obliterate. La nivelul I1 drept de pe mandibulă este prezentă urma unui mic granulom dentar.

Scheletul nr. 75

Aparţine unui *copil de vârstă infans I (2 ani)* al cărui sex este indeterminabil. Scheletul prezintă o stare de conservare foarte deficitară. Astfel, din scheletul cranian ne-au parvenit oasele: frontal, parietal stâng, fragmente din occipital, temporalul drept, ambele maxilare ssuperioare şi jumătatea stângă a mandibulei, scheletul postcranian fiind reprezentat doar prin 12 fragmente de coaste.

Dentiţia. Pe cele două jumătăţi de maxilar superior sunt prezenţi câte doi molari de lapte (m1 şi m2) precum şi mugurele aparţinînd molarului definitiv (M1) după a cărui dezvoltare a fost apreciată vârsta (2 ani). Celelalte categorii de dinţi deciduali de pe maxilare, respectiv incisivii şi caninii, sunt căzuţi din alveole post-mortem.

Pe jumătatea stângă a mandibulei sunt prezenţi molarii de lapte m1 şi m2 şi mugurele molarului de 6 ani (M1), cei doi incisivi şi caninul fiind căzuţi post-mortem.

Scheletul nr. 77

Aparţine unui *copil de vârstă infans I (6-7 ani).*

Scheletul prezintă o stare de conservare nesatisfăcătoare, fiind reprezentat prin: o calotă craniană reconstituită cu aspect mezocran, două jumătăţi de maxilare superioare, o mandibulă reconstituită şi fragmente din diafizele oaselor lingi (femur, humerus, tibia,

www.cimec.ro

peroneu) şi de coaste sau coaste întregi ca şi fragmente din oasele coxale, omoplat şi claviculă.

Vârsta scheletului a putut fi stabilită îndeosebi pe baza dentiţiei. Astfel, pe maxilarul superior, sunt prezenţi în mare parte dinţii de lapte (deciduali), alături de care sunt aproape întregi cei doi molari de 6 ani, stâng şi drept, plus mugurii incisivilor central şi lateral stâng. De asemeni pe mandibulă care a putut fi reconstituită, pe lîngă dinţii de lapte sunt prezenţi mugurii incisivilor centrali definitivi şi molarul drept de 6 ani (cel din partea stângă fiind deja căzut).

Subliniem de asemeni că, atât pentru dinţii deciduali, cât şi pentru cei definitivi existenţi, nu se semnalează carii dentare. Slaba conservare a scheletului nu a permis stabilirea sexului.

Scheletul nr. 79

Este, în general, moderat conservat. Scheletul cranian este reprezentat prin "cranium" incomplet (lipseşte temporalul drept). De asemenea mai lipseşte jumătatea stângă a feţei. Mandibula este prezentă. Scheletul postcranian este conservat moderat şi se compune din: principalele oase lungi, două coxale, două cubitusuri, două omoplate, coaste, două vertebre cervicale, opt vertebre dorsale, patru lombare, un sacrum şi un calcaneu.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură 50-55 ani.*

Neurocraniul este de formă ovoidă din norma verticală şi de "cort" din cea occipitală. Indicele cefalic este de categoria hiperdolicocrană (68,47). Indicii de înălţime porio-bregmatici ai calotei sunt de tip hipsicran (63,58) şi acrocran (92,86). Fruntea este eurimetopă (73,01) şi ovoidă (82,14), iar occipitalul este larg (84,92) şi foarte bombat. Relieful frontal prezintă o glabelă slab dezvoltată (2) şi cu arcade supraorbitare foarte atenuate (1). Apofizele mastoide sunt moderate ca dezvoltare (3) şi relieful mastoidian slab.

Masivul facial este reprezentat prin jumătatea dreaptă a masivului facial indicînd o înălţime mijlocie. Malarul are o lărgime mijlocie cu o poziţie intermediară şi fosa canină mijlocie (2). Nasul este camerin (54,17), iar apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula este gracilă. Ramul vertical este de înălţime mijlocie. Torusul mandibular este moderat; mentonul uşor proeminent, cu contur piramidal, gonioanele slab marcate. Ramul vertical larg şi mijlociu de înălţime.

Dentiţia reprezentată prin puţini dinţi în alveole, majoritatea fiind căzuţi post-mortem (9). Gradul de erodare a dinţilor este destul de avansat (gr. IV).

Scheletul postcranian. Humerusul drept prezent, oferă un relief deltoidian moderat şi un indice de 80,0 care-l plasează la categoria euribrahică. Femurele au un pilastru dezvoltat (115,4 şi 111,1) şi sunt eurimere (86,67 şi 90,0). Relieful subtrohanterian este slab dezvoltat. Tibiile sunt asimetrice: cea dreaptă este euricnemă (70,97) şi cea stângă mezocnemă (66,67).

www.cimec.ro

Statura este de 164 cm şi se încadrează în categoria taliilor feminine înalte.

Tipul antropologic. Caracterele care au putut fi stabilite, ne permite să considerăm că subiectul căruia i-a aparţinut acest schelet, prezintă elemente mediteranoide la care se adaugă şi elemente protoeuropoide.

Odontopaţii. Dinţii prezenţi nu oferă, în general, carii. Premolarul unu inferior situat pe partea dreaptă, este redus la un rest radicular ca şi molarul inferior situat pe partea stângă, care probabil a prezentat şi un granulom. Molarul unu superior stâng a fost căzut "in vivo" nu de mult timp (alveola nu este complet închisă); peretele extern al alveolei este dezorganizat probabil datorită unui granulom. Molarii superiori nu sunt erupţi din cauza reducerii de spaţiu.

Scheletul nr. 80

Acest schelet ne-a parvenit într-o stare de conservare precară. Astfel, calota craniană este prezentă, fiind reconstituită din multe fragmente. Masivul facial lipseşte; mandibula este destul de bine conservată. Scheletul postcranian este foarte prost conservat şi se compune din fragmente de :humerus, radius, cubitus, putîndu-se reconstitui două femure şi două tibii. Totodată s-au mai găsit fragmente de coxale, omoplat, 21 vertebre (4 cervicale, 12 dorsale, 4 lombare, o claviculă, coaste, două calcanee, fragmente din sacrum, două astragale şi o rotulă.

Sexul subiectului care a aparţinut acestui schelet este dificil de precizat dat fiind contradicţiile care apar între caracterele craniului şi cele ale postcraniului. Opiniem totuşi , cu rezerva cuvenită, pentru *sexul masculin, vârsta fiind cea senilă (60-65 ani).*

Neurocraniul este în norma vericală de formă sfenoidă iar din cea occipitală de "cort". Indicele cefalic este 80,11 cu aspect de tip brahicran. Indicii de înălţime porio-bregmatici transversal şi longitudinal sunt de tip ortocran (60,79) şi tapeinocran (75,88). Fruntea este sferică (80,0) şi de tip eurimetop (70,92) cu relief glabelar redus (1) şi arcade supraciliare slabe (1-2). Occipitalul este larg (80,14) şi foarte bombat cu protuberanţa externă (0). Apofizele mastoide sunt destul de dezvoltate (3-4) cu relief dezvoltat.

Mandibula este de înălţime mijlocie în regiunea anterioară, iar pe părţile laterale este foarte joasă, aceasta datorîndu-se căderii dinţilor din timpul vieţii.

Dentiţia prezintă o eroziune dentară avansată de gradele III şi IV la cele trei molare, un canin şi un incisiv. Se remarcă o reducere de spaţiu pentru molarele trei care nu sunt erupte.

Scheletul postcranian este într-o stare de conservare precară. Femurele asimetrice: cel drept este platimer (79,41) iar cel stâng eurimer (90,32), fără pilastru (90,0). Relieful subtrohanterian este slab marcat. Tibiile sunt şi ele asimetrice: cea dreaptă este euricnemă (70,59) şi cea stângă mezocnemă (64,71).

www.cimec.ro

Statura apreciată pe baza femurelor şi tibiilor este de 170 cm încadrîndu-se în categoria taliei masculine supramijlocii.

Tipul antropologic este dificil de apreciat dat fiind absența masivului facial. Totuşi , după caracteristicile mandibulei şi a malarului prezent, subiectul pare să fi prezentat unele caractere mediteranoide la care se adaugă desigur elemente şi a altor tipuri antropologice în special protoeuropoide.

Osteopații. La nivelul vertebrelor lombare (4), două dintre ele prezintă exostoze.

Odontopații. Se remarcă lipsa "in vivo" a premolarilor din partea dreaptă şi stângă, precum şi a molarei 1 din partea dreaptă. La mivelul molarilor existenți, marginea osoasă a mandibulei se retrage, dezgolind rădăcinile.

Scheletul nr. 81

Este reprezentat prin un "cranium" aproape complet, restaurat din fragmente mari (cu excepția regiunii bazale şi a jumătății stângi a feței) şi un schelet postcranian, relativ bine păstrat; sunt prezente majoritatea oaselor lungi (femure, tibii, humerusuri, peronee), oasele coxale, resturi dintr-un omoplat, coaste, vertebre, două clavicule, două calcanee, un astragal, două metatarsiene şi o falangă.

Apreciind după caracteristicile scheletului cefalic (forma frunții, mărimea apofizei mastoide, gradul de obliterare a suturilor craniene cât şi cel de abraziune dentară), cât şi a celui postcefalic (gracilitatea oaselor lungi, deschiderea largă a eşancrurii ischiatice), putem conchide că toate aceste oseminte au aparținut unei *femei de vârstă matură tînără (30-35 ani).*

Craniul neural este mijlociu de lung (172 cm) şi foarte larg (156 cm), indicele cranian fiind astfel de categorie ultrabrahicrană situat însă la limita inferioară a acestei categorii (90,70). Înălțimea porio-bregmatică la cele două dimensiuni ale neurocraniului - lungime şi lărgime - dă indici de categorie hipsicrană (69,76) şi tapeinocrană (76,92). Indicele frontal-transversal se situează la limita superioară a formei sferice, foarte aproape cu cea ovală (80,15), cel fronto-parietal fiind de tip metriometop (67,31). Indicele occipital-transversal, aparține categoriei de lărgime mijlocii (75,64). Relieful frontal este uşor marcat în special în regiunea glabelară 92-3), arcaadele supraciliare fiind doar de gradul 1. Apofiza mastoidă este bine dezvoltată (4) ca şi relieful supramastoidian. În schimb, relieful osos pe occipital este şters (0). Forma neurocraniului, privită în norma verticală este sferoidă, iar în cea occipitală de "casă". În punctul lambda se observă prezența unui os "inca" destul de mare.

Fața. Datorită absenței părții stângi a masivului facial, precizarea unor puncte biometrice comportă un anumit grad de subiectivitate. Indicele facial total este de tip euriprosop, fiind situat însă foarte aproape de cel de tip mezoprosop (84,29), cel superior aparținînd categoriei mezene, situat la limita sa inferioară (50,71). Orbitele sunt de tip mezoconc (82,3), iar nasul leptorin (43,13). Indicele cranio-facial transversal este de tip

www.cimec.ro

criptozigal (89,0). Malarele relativ largi prezintă o dispoziţie temporalizată, fosa canină fiind profundă (3). Apertura piriformă este antropină, iar gradul de dezvoltare a spinei nazale nu poate fi precizat din cauza distrugerii acestuia post-mortem. Bolta palatină prezintă un contur paraboloid şi o adâncime moderată.

Mandibula este gracilă, cu ramul vertical înalt, torus mandibular moderat, menton proeminent de formă piramidală şi gonioane bine conturate; ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia se rezumă numai la cea mandibulară, dar şi aceasta incompletă, unii dinţi fiind căzuţi post-mortem (I1, I2 din stânga; I1 şi C din dreapta, ambii molari 3). Erodarea suprafeţei masticatoare este moderată la nivelul molarilor şi a premolarilor 2 (gr. III) şi ceva mai slabă la ceilalţi dinţi (gr. II). Nu se remarcă carii dentare şi nici căderi în timpul vieţii.

Scheletul postcranian este relativ gracil deşi oasele lungi oferă lungimi apreciabile. Femurele din punct de vedere al gradului de platimerie, sunt de tip platimer (73,33 şi 79,31), cu relief subtrohanterian slab exprimat (schiţă de fosă şi creastă subtrohanteriană). Pilastrul nu este prezent. Tibiile aparţin categoriei euricneme (70,96 şi 75,86), prezentînd fiecare câte o mică faţetă "orientală". Peroneele sunt uşor canelate. Humerusurile sunt lipsite de perforaţie olecraniană, relieful osos fiind aproape şters. Indicele de secţiune aparţine categoriei euribrahice (90,0).

Talia calculată în special după lungimea membrelor inferioare, se încadrează în categoria feminină înaltă (160 cm).

Tipul antropologic. Neurocraniul prin brahicefalia accentuată şi prin caracterele faciale mezen cu orbite mezoconci şi nas leptorin, atestă prezenţa unei dominante alpinoide cu influenţe protoeuropoide.

Osteopaţii. Două vertebre dorsale sunt sudate între ele, iar pe marginea unei vertebre lombare se pot observa prezenţa unor excrescenţe osoase destul de pronunţate.

Scheletul nr. 82

Starea de conservare a acestui schelet este deosebit de precară. Totuşi un studiu atent ne-a permis să identificăm fragmente rezultate din toate oasele cutiei craniene, din masivul facial şi mandibulă, cât şi din scheletul postcefalic. Tot ce se poate spune despre aceste resturi osoase, este că ele au aparţinut unui *copil de circa 1 an şi jumătate, 2 ani*, vârsta stabilită după prezenţa dentiţiei de lapte (13 dinţi) la care rădăcina este mai mult sau mai puţin sfărâmată.

Scheletul nr. 83

Inventariind resturilor osoase din acest mormînt, putem sublinia starea deficitară de conservare a scheletului cefalic în comparaţie cu cel postcefalic, relativ bine păstrat.

Totuşi datorită unei minuţioase restaurări, s-a putut reîntregi o calotă craniană

www.cimec.ro

aproape completă (cu excepţia regiunii bazale), care ne-a permis precizarea principalelor caracteristici biometrice şi morfoscopice. Din nefericire, faţa nu a putut fi restaurată, datorită absenţei unor porţiuni din acestea. Sunt prezente doar două fragmente din bolta palatină, malatul drept şi mandibulă. Partea postcefalică cuprinde majoritatea oaselor lungi bine conservate, oasele coxale, fragmente mari din omoplat, stern, coaste, 2 clavicule, 2 astragale, 1 calcaneu şi falange.

Acest schelet a aparţinut cu siguranţă unui *subiect masculin*, a cărui vârstă la deces poate fi socotită de circa *50 ani(matur).*

Neurocraniul prezintă un diametru antero-posterior relativ mic (168 mm), cel transversal fiind destul de larg (143 mm), ceea ce imprimă indicelui cefalic un caracter de brahicranie accentuată (este situat chiar la limita inferioară a categoriei hiperbrahicrane (85,11). Din punct de vedere al înălţimii porio-bregmatice, raportarea la lungime şi lărgime dă indici de categorie hipsicrană şi respectiv metriocrană (69,05 şi 81,12). Fruntea este sferică şi eurimetopă (71,32), relieful osos fiind slab marcat (glabelar 1-2, supraciliar 1). Occipitalul este slab bombat, indicele parieto-occipital transversal aparţinînd categoriei de lărgime mijlocii (77,62). relieful osos, exprimat prin protuberanţa occipitală externă este abia de gradul 2. Norma verticală este sferoidă, iar cea occipitală de "bombă". Apofizele mastoide sunt moderate ca dezvoltare (3-4) ca şi relieful supramastoidian.

Masivul facial fragmentar şi incomplet, oferă numai câteva caractere de ordin morfologic. Acestea se referă la conturul paraboloid şi adâncimea moderată a bolţii palatine, la apertura piriformă prevăzută cu fosă prenazală şi la lărgimea moderată a malarului.

Mandibula indică o oarecare gracilitate. Cele două jumătăţi ale ramului orizontal sunt destul de îndepărtate, ceea ce indică o lărgime apreciabilă a feţei. Înălţimea ramului orizontal este mică în regiunea anterioară şi mai înaltă la nivelul dinţilor jugali. Torusul mandibular ca şi regiunea goniană sunt slab marcate. Mentonul destul de bine conturat, prezintă un contur piramidal. Ramul vertical oferă o lărgime apreciabilă, înălţimea sa fiind însă moderată.

Dentiţia. Dinţii prezenţi relevă o slabă erodare variind între gradul 1 (dinţi anteriori) şi 2 (molarii 1). Pe mandibulă molarii 3 nu sunt prezenţi, aici fiind vorba de o reducere de spaţiu de erupere. Afecţiunile patologice vor fi dicutate în cadrul odontopatiilor.

Scheletul postcranian se caracterizează prin robusticitate, prin femure de tip eurimer (96,43 şi 85,71), prevăzute cu pilastru puternic prin tibii asimetrice din punctul de vedere al indicelui de platicnemie (tibia dreaptă este platicnemă iar cea stângă mezocnemă) şi prin humerusuri de tip euribrahic (90,91 şi 95,0), lipsite de perforaţie olecraniană şi cu relief deltoidian puternic exprimat.

Statura calculată în bune condiţiuni, este de 171 cm, încadrîndu-se în categoria taliilor masculine înalte.

Tipul antropologic este cel alpinoid.

www.cimec.ro

Odontopatii. Ele se rezumă la căderea incisivului 1 superior stâng (alveola fiind complet închisă) şi la prezenţa unei carii de colet ce afectează atât premolarul 2 în partea sa posterioară cât şi molarul 1 în partea sa anterioară (gradul II).

Osteopatii. În partea dreaptă a regiunii fronto-parietale se observă urmele unei puternice lovituri care se întinde pe o lungime de 66 mm, atât în regiunea frontală (pe o distanţă de 42 mm) cât şi în cea parietală (pe o distanţă de 24 mm), lovitură ce a fost făcută cu un obiect ascuţit, care a străpuns peretele osos în această regiune. Totuşi subiectul nu a decedat în urma acestei lovituri, deoarece se poate observa un proces de osificare a marginilor osoase, care aproape s-au contopit, urma tăieturii avînd aspectul unui şanţ îndreptat uşor spre stânga în partea anterioară.

Scheletul nr. 84

Scheletul găsit în acest mormânt prezintă o stare relativ bună de conservare, fiind reprezentat prin un "cranium" complet, dar cu multe soluţii de continuitate (la nivelul arcadelor zigomatice, regiunii temporale drepte şi regiunii nazale) şi un schelet postcranian cu majoritatea oaselor lungi întregi (lipseşte doar peroneul stâng), alături de care mai sunt fragmente din oasele coxale, omoplate, stern, coaste, vertebre.

Toate aceste oseminte au aparţinut unei *femei de vârstă matură (45-50 ani).*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur sferoid, iar în cea occipitală de "bombă". Raportul între lungimea şi lărgimea sa, dă un indice brahicran moderat (81,14). Indicii de înălţime, atât cei bazio-bregmatici cât şi cei porio-bregmatici, aparţin aceloraşi categorii - hipsicrană (77,71 şi 66,86) şi metriocrană (95,77 şi 82,39). Fruntea este eurimetopă (69,10) cu marginile dispuse în mod divergent (72,31). Occipitalul este foarte bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este în general slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 0-1; protuberanţa occipitală externă -1). Apofizele mastoide sunt moderate iar relieful supramastoidian abia schiţat.

Faţa oferă un indice facial total de tip leptoprosop (92,80), cel superior fiind lepten (56,80). Orbitele sunt hipsiconci (97,22) iar nasul mezorin (48,15). Indicele cranio-facial transversal este de tip criptozigal (88,02). Malarele gracile, sunt dispuse temporalizat, fosa canină fiind profundă (2-3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă, conturul său fiind paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cu mentonul proeminent, de formă piramidală, cu torus mandibular moderat şi gonioane uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia prezintă în general o abraziune moderată, variind între gradul II şi III. Pe mandibulă majoritatea dinţilor sunt prezenţi, excepţie făcînd C stâng şi Pm1 drept, căzuţi post-mortem. Superior dentiţia a fost de asemeni intactă în timpul vieţii, incisivii şi C stâng fiind căzuţi de asemeni după deces. Atât superior cât şi inferior, molarii 3 nu sunt prezenţi, remarcîndu-se la ambele nivele o reducere de spaţiu a marginii alveolare.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este gracil. Femurele, după gradul de platimerie, aparţin categoriei hiperplatimere (cel drept fiind mai accentuat hiperplatimer 73,33 şi 65,62), fiind lipsite de pilastru dar prevăzute cu un relief subtrohanterian destul de bine conturat (fosă, creastă şi o schiţă de trohanter III). Tibiile sunt euricneme (70,37), prezentînd câte o faţetă suplimentară de articulaţie cu astragalul. Humerusul este de tip platibrahic prevăzut cu perforaţie olecraniană, impresiile musculare fiind moderate.

Statura aparţine taliilor feminine supramijlocii (159 cm).

Tipul antropologic este mediteranoid, cu influenţe alpinoide, exprimate la nivelul calotei.

Odontopatii. Pe mandibulă molarul 1 drept este redus la un rest radicular, la baza căruia se poate observa urmele unui proces infecţios; marginile alveolare sunt retrase iar alveola prezintă un aspect osteoporotic. Acelaşi aspect îl oferă şi alveola premolarului 1 din aceeaşi parte, dar dintele nu este prezent în alveolă. Se poate presupune că şi acest dinte a fost cariat foarte puternic, până la un rest radicular care, fie că a căzut cu puţin timp înainte de deces, fie post-mortem.

Scheletul nr. 86

Este reprezentat prin un "cranium", restaurat aproape complet, cu excepţia bazei neurocraniului şi un schelet postcranian destul de complet, reprezentat prin oasele membrelor superioare şi inferioare, prin oasele coxale, omoplaţi, sacrum, fragmente de stern, 2 calcanee, coaste şi falange.

Apreciind după aspectul relativ robust al pieselor osoase şi ţinînd cont de mărimea apofizei mastoide, de deschiderea mică a eşancrurii ischiatice, de gradul de închidere a suturilor craniene cât şi de cel de erodare a dinţilor, putem conchide că scheletul a aparţinut unui subiect *matur (50-55 ani) de sex masculin.*

Forma ***neurocraniului*** în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "cort". Indicele cefalic este hiperdolicocran (69,23) dar la limita superioară a categoriei. Înălţimea porio-bregmatică raportată la lungimea şi lărgimea neurocraniului, dă indici de categorie ortocrană - la limita inferioară (58,97) şi metriocrană - la limita inferioară (85,18). Conturul vertical indică o frunte înclinată, o linie a creştetului lungă şi slab arcuită şi un occipital foarte bombat. Fruntea este eurimetopă(74,07) cu marginile dispuse intermediar (81,30). Occipitalul ca lărgime aparţine categoriei mijlocii (78,52). Relieful osos este accentuat pe frontal (glabelar 3, supraorbitar 1-2) şi moderat pe occipital şi supramastoidian. Apofizele mastoide sunt voluminoase (4-5).

Faţa este hiperleptoprosopă (96,67) şi leptenă (57,50) cu orbitele mezoconci (81,39) şi cu nasul camerin (19,61). Malarele sunt largi cu dispoziţie temporalizată, fosa canină fiind profundă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină prezintă un contur paraboloid şi o adâncime mică, în special în regiunea sa posterioară (corespunzător dinţilor jugali) unde planşeul bolţii palatine este aproape la acelaşi nivel cu marginea

www.cimec.ro

alveolară, care este resorbită în urma căderii dinţilor de la acest nivel în timpul vieţii. Se remarcă un uşor mezognatism subnazal.

Mandibula (deşi masculină) este relativ gracilă dar largă şi adâncă. Ramul orizontal este mijlociu de înalt, cu torus mandibular moderat, menton slab conturat, de formă piramidală şi gonioane uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia prezintă numeroase lipsuri atât din timpul vieţii cât şi post-mortem, astfel încât, aceata se rezumă numai la 8 dinţi - 5 găsiţi în alveole şi 3 izonlaţi. Abraziunea suprafeţei masticatoare este destul de aceentuată (gradul 4). Molarii 3 au fost prezenţi numai pe mandibulă (cel de partea stângă a căzut în timpul vieţii), pe maxilarul superior observîndu-se o reducere de spaţiu la acest nivel.

Scheletul postcranian este relativ robust. Femurele prezintă o uşoară asimetrie din punct de vedere al gradului de platimerie. Astfel, în timp ce femurul drept aparţine categoriei eurimere (96,77), cel stâng se situează în categoria stenomeră, dar la limita sa inferioară (100,0). Ele sunt uşor asimetrice şi din punct de vedere al dezvoltării pilastrului, aceasta fiind mai accentuat la femurul stâng (110,34 faţă de 106,9). Tibiile sunt euricneme (70,27 şi 72,22), - cea dreaptă prezentînd o mică faţetă de articulare la astragal. Humerusul prin indicele de secţiune este de tip euribrahic prezentînd perforaţie olecraniană şi un relief muscular moderat.

Statura este de 168 cm, ce corespunde cu categoria de talii masculine supramijlocii.

Tipul antropologic este protoeuropoid cu unele influenţe mediteranoide, corespunzînd cu aşa-zisul tip protomediteranoid.

Odontopatiile sunt exprimate prin căderi numeroase de dinţi întîlnite atât pe maxilarul superior cât şi pe mandibulă. Astfel, pe maxilarul superior se constată căderea tuturor molarilor din partea dreaptă cât şi a molarului 2 din stânga, alveolele fiind complet obturate şi marginea alveolară mult resorbită, ajungând în acelaşi plan cu planşeul bolţii palatine. Pe mandibulă, se asemeni sunt căzuţi toţi molarii din partea stângă cât şi molarul 1 din dreapta, marginea alveolară fiind de asemeni resorbită. Aceste căderi atestă instalarea unui fenomen de parodontoză la nivelul ambelor maxilare, fenomen confirmat şi de aspectul dinţilor prezenţi, a căror rădăcină este aproape dezgolită, marginile alveolare fiind mult retrase.

Scheletul nr. 90

Prezintă un "cranium" aproape complet (cu excepţia părţii drepte a bazei craniului, temporalul drept şi apofiza zigomatică) şi un schelet postcranian în general bine conservat, sunt prezente majoritatea oaselor lungi (femure, tibii, humerusuri, cubitusuri, peronee) oasele coxale, fragmente de coaste, o claviculă, 2 calcanee, o vertebră cervicală, 6 dorsale, 5 lombare şi 1 sacrală.

www.cimec.ro

Avînd în vedere gradul de obliterare a suturilor craniene, abraziune dentară, gracilitatea mandibulei, precum şi caracteristicile scheletului postcefalic, se poate spune că acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (sub 30 ani).*

Neurocraniul de formă ovoid-brizoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, este mijlociu de lung (173) şi mijlociu de larg (139), indicele cranian fiind de categorie brahicrană (limita inferioară a categoriei - 80,34). Indicii de înălţime porio-bregmatici, aparţin categoriei ortocrane (59,53) şi tapeinocrane (74,10). Fruntea este ovală şi eurimetopă (59,06) şi prezintă sutură metopică. Occipitalul este foarte larg (89,21) şi mijlociu de bombat. Relieful este slab dezvoltat (glabelar 0, supraorbitar 0-1), protuberanţa occipitală externă 0), apofizele mastoide moderat dezvoltate (2).

Masivul facial. Indicele facial total este mezoprosop (85,48) iar cel facial superior de tip mezen (52,42). Indicele orbitar este hipsiconc (86,48) iar cel nazal mezorin (48,97). Indicele cranio-facial transversal de tip micropsid (89,20) iar indicele palatal brahistafilin (124,24). Malarele, mijlociu dezvoltate prezintă o poziţie intermediară spre frontalizată, fosa canină fiind uşor asimetrică (dreapta gradul 3, stânga gradul 2). Apertura piriformă este antropină cu spina nazală slab dezvoltată. Bolta palatină este de adâncime mijlocie şi oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu spre înalt, torusul mandibular slab, mentonul de formă piramidală, gonioane slab marcate. Ramul vertical mijlociu de înalt dar larg.

Dentiţia pare să fi fost intactă în timpul vieţii, căderea unor dinţi făcîndu-se post-mortem. Gradul de erodare este moderat şi mai accentuat la dinţii inferiori. Pe ambele maxilare dinţii anteriori sunt mai erodaţi ca cei jugali. Nu se remarcă carii dentare.

Scheletul postcranian, bine conservat este relativ gracil. Femurele sunt platimere (82,76 şi 86,21), fără pilastru şi cu relief subtrohanterian slab dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (71,43 şi 74,07) şi prezintă suprafeţe suplimentare de articulaţie la astragal. Humerusurile nu prezintă perforaţie olecraniană, relieful deltoid slab pronunţat.

Talia oferă o medie de 162 cm, care se încadrează în categoria staturilor mari.

Tipul antropologic este mediteranoid de nuanţă pontică.

Scheletul nr. 91

Prezintă o stare mediocră de conservare, fiind foarte incomplet pentru a se putea măcar preciza vârsta şi sexul. Un studiu atent ne-a permis să identificăm un fragment din partea stângă a frontalului, 1 fragment de radius şi o coastă.

Judecînd după lungimea şi grosimea acestor fragmente, putem conchide că a aparţinut unui *copil de vârstă infans I*, a cărui vârstă la deces nu poate fi precizată datorită absenţei totale a dentiţiei.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 92

Deşi starea de conservare a scheletului este relativ precară, acesta a putut fi restaurat în bune condiţiuni, mai ales în ceea ce priveşte scheletul cefalic. Astfel, s-a putut reîntregi un "cranium" complet (cu mici soluţii de discontinuitate la nivelul arcadei zigomatice) şi majoritatea oaselor lungi, permiţîndu-ne să facem un studiu de ordin biometric şi morfologic amănunţit.

Luînd în consideraţie caracteristicile, atât a scheletului cefalic cât şi postcefalic, putem afirma că acest schelet a aparţinut unui subiect de sex *masculin* şi de *vârstă adultă (circa 30 ani).*

Neurocraniul prin raportul dintre lărgimea şi lungimea sa, se situează la limita inferioară a categoriei dolicocrane (70,74), având o formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Înălţimea porio-bregmatică cât şi cea bazio-bregmatică raportată la lungimea neurocraniului, dă indici de acelaşi tip - ortocran (71,80 şi 60,64) iar raportarea la dimensiunea transversală dă indici de tip diferit - acrocran (101,50) şi respectiv metriocran (la limita superioară a categoriei - 85,71). Fruntea este de formă ovală înscriindu-se prin indicele fronto-parietal în categoria eurimetopă (72,18). Occipitalul destul de bombat se situează în categoria occipitalelor foarte largi (86,46). Relieful cranian este în general slab exprimat (glabelar 1, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală externă 2).

Faţa, realizează un indice facial total de tip leptoprosop (91,33), cel superior fiind lepten, dar situat la limita inferioară a categoriei, foarte aproape de cea mezenă (55,12). Orbitele sunt hipsiconci (86,36) iar nasul camerin (52,83). Indicele cranio-facial transversal aparţine categoriei mezopside (95,48). Malarele largi, prezintă o dispoziţie temporalizată, fosa canină fiind adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula nu a putut fi restaurată în totalitate (din cauza absenţei unei porţiuni din ramul orizontal), cele două fragmente prezentate ne permit precizarea câtorva date de ordin biometric şi mai ales morfoscopic. Ramul orizontal este mijlociu de înalt, cu torus mandibular bine conturat şi menton uşor proeminent, de formă piramidală. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia se caracterizează prin o slabă erodare (între gradul I şi II) şi şi prin lipsa pierderilor de dinţi din timpul vieţii. Superior dinţii sunt prezenţi aproape în totalitate (excepţie făcînd I2 superior stâng, M3 stâng, căzuţi post-mortem) iar inferior lipsesc C, Pm1 şi Pm2 din stânga, care s-au pierdut împreună cu porţiunea dintre mandibulă corespunzătoare acestor dinţi.

Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, mai mult sau mai puţin întregi, alături de care sunt prezente oasele coxale, sacrumul, fragmente din omoplat, coaste, vertebre, fragmente ale acestora, metatarsiene. Femurele, prin indicele de platimerie, aparţin categoriei stenomere (107,69 şi 103,84), prezentînd un uşor pilastru şi un relief subtrohanterian slab conturat, exprimat prin fosă şi creastă subtrohanterian. Tibia

www.cimec.ro

(prezentă numai cea dreaptă) lipsită de faţete suplimentare de articulaţie, aparţin prin prin indicele de platicnemie categoriei mezocneme (65,62). Peroneele sunt canelate. Humerusul, prin indicele de secţiune, aparţine categoriei platibrahice (76,19), relieful osos fiind slab conturat (exprimat prin fosă şi creastă subtrohanteriană).

Statura, calculată prin toate cele 3 metode, este de 160 cm, reprezentînd o talie feminină submijlocie.

Tipul antropologic este nordoid cu slabe influenţe mediteranoide, vizibile la nivelul mandibulei şi a staturii

Odontopatiile se rezumă la o singură carie de colet (gradul II) întîlnită la nivelul molarului 2 inferior drept.

Scheletul nr. 93

Inventariind resturile osoase din acest mormînt, aparţinînd atât scheletului cefalic cât şi postcefalic, putem conchide asupra apartenenţei acestora unui *copil de vârstă infans I (circa 2 ani)* a cărui sex putea fi cel *feminin*, după inventarul arheologic.

Au putut fi identificate fragmente din toate oasele neurocraniului, din masivul facial, mandibula, câteva diafize de oase lungi (femur, tibie şi humerus) şi fragmente din ale piese osoase (coxale, omoplat, vertebre, coaste). Graţie prezenţei unui număr apreciabil de dinţi, vârsta la deces a putut fi precizată, luîndu-se în consideraţie, în special, gradul de dezvoltare a coletului.

Scheletul nr. 94

Studiind resturile osoase din acest mormînt, subliniem caracterul fragmentar şi incomplet a acestui schelet (şi în special a acelui cefalic) din care se poate identtifica fragmente din neurocraniu (frontal, parietal, occipital şi temporalul drept), din masivul facial şi mandibulă, precum şi părţi din scheletul postcranian: oase lungi mai mult sau mai puţin întregi, 2 calcanee, 2 astragale, fragmente din coxale, vertebre, coaste, tarsiene, metatarsiene.

A aparţinut cu siguranţă unui subiect de *sex masculin* care a decedat la vârsta de *circa 40-45 ani (matură).*

Scheletul cefalic, neputînd fi restaurat, nu se pretează la un studiu biometric, fiind posibilă numai o descriere de ordin morfoscopic cu relieful frontal dezvoltat (glabelar 3-4, supraorbitar 2) şi slab pe occipital (protuberanţa occipitală externă - gradul 1). Apofizele mastoide sunt de asemenea bine dezvoltate (gradul 4).

Masivul facial se caracterizează prin malare mijlociu de largi, printr-o boltă palatină de adâncime mică (fără a i se putea preciza conturul), o apertură piriformă prevăzută cu fosă prenazală şi o fosă canină foarte profundă (gradul 4).

www.cimec.ro

Dentiţia se rezumă la 14 dinţi (7 superiori şi 7 inferiori), a căror erodare poate fi socotită în general moderată (gradul III) fiind mai accentuată la nivelul premolarilor 2 şi molarilor 1 (gradul IV).

Scheletul postcranian se caracterizează prin robusticitate, prin femure de tip platimer (81,25 şi 85,29), asimetrice din punct de vedere al pilastrului (femurul drept lipsit de pilastru iar cel stâng cu pilastrul bine marcat) cât şi al reliefului subtrohanterian (de asemeni mai bine dezvoltat la femurul stâng, care prezintă şi o schiţă de trohanter III), prin tibii de tip platicnem (62,50) şi prin humerusuri de tip euribrahic, lipsite de perforaţie olecraniană şi cu relief osos moderat.

Statura, calculată numai după lungimea humerusului şi femurului este de 174 cm, încadrându-se în categoria de talii masculine înalte.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Odontopatiile sunt exprimate prin căderea din timpul vieţii a molarului 2 stâng şi a incisivului 2 drept, de pe maxilarul superior, (alveolele fiind închise) şi prin prezenţa a 2 carii dentare - una de gradul II (de colet) la nivelul premolarului 1 superior drept şi alta de coroană la molarul 3 inferior din aceeaşi parte.

Scheletul nr. 96

Starea relativ bună a osemintelor din acest mormânt a impus restaurarea numai a părţii cefalice, oasele lungi, cât şi unele oase plate păstrîndu-se intacte, dar din nefericire unele dintre acestea sunt absente (humerusul drept, tibiile, vertebre, etc.).

Caracteristicile întregului schelet indică o apartenenţă a acestuia la sexul *masculin*, vârsta putând fi apreciată ca *matură (35-40 ani).*

Scheletul cefalic. Din fragmentele acestuia s-a putut restaura un "cranium" incomplet (căruia îi lipseşte regiunea bazală şi jumătatea stângă a feţei împreună cu arcada zigomatică de aceeaşi parte şi mandibula, fiind astfel posibilă caracterizarea biometrică şi morfologică a părţii cefalice. Referindu-ne mai întâi la neurocraniu, subliniem caracterul său accentuat dolicocran, indicele cefalic fiind astfel situat la limita dintre gategoria dolicocrană şi hiperdolicocrană (70,46). Din punct de vedere al înălţimii porio-bregmatice, raportarea acestei dimensiuni la lungimea şi lărgimea neurocraniului, dă indici de categorie ortocrană (60,10) şi accentuat metriocrană (85,29). Fruntea, de formă ovală (82,26) este eurometopă (75,00), cu relieful frontal accentuat (glabelar 3 spre 4 şi supraorbitar - 2) şi cu schiţă de sutura "mendoza". Occipitalul foarte bombat este de categorie mijlocie, ca lărgime (77,94), relieful său osos fiind bine exprimat, atât prin protuberanţa occipitală externă (gradul 2-3) cât şi prin liniile nucale superioare, care formează o adevărată creastă transversală. Privit în norma verticală, forma neurocraniului este ovoidă iar în cea occipitală de "cort". Apofizele mastoide prezintă o dezvoltare accentuată (gradul 5) ca şi relieful supramastoidian. Subliniem prezenţa pe sutura lambdoidă a 5 oase wormiene din care 4 sunt situate pe partea dreaptă şi 1 pe stânga.

www.cimec.ro

Masivul facial fiind incomplet, nu permite decât caracterizarea parţială a acesteia. În aceste conddiţii, pentru a putea stabili valoarea absolută a indicelui facial superior, dimensiunea bizigomatică a fost luată prin simetrie, valoarea acestui indice putînd fi discutată cu rezerva cuvenită. Astfel, putem conchide că masivul facial este de tip uşor mezen (50,0) cu orbite cameconci (69,76) şi cu nasul mezorin (47,93). Indicele cranio-facial transversal este de tip macropsid (98,53). Malarele sunt deosebit de largi, prezentînd o dispoziţie intermediară spre temporalizată. Fosa canină este profundă (gradul 3). Apertura piriformă este antropină cu spina nazală anterioară slab dezvoltată (gradul 2). Bolta palatină este de profunzime mică, conturul său fiind paraboloid.

Mandibula este robustă şi largă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cu torus mandibular moderat, menton de formă piramidală, slab conturat şi gonioane puternic dezvoltate şi răsfrânte în afară. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia este slab reprezentată, pe mandibulă fiind prezent un singur dinte (M2 stâng) iar pe jumătatea de maxilar superior (partea stângă) toţi molarii din această parte. Izolaţi au mai fost găsiţi 6 dinţi, 5 inferiori şi 1 superior. Erodarea suprafeţei ocluzale poate fi considerată în general slabă, dar incisivii sunt mai erodaţi (gradul III), decât molarii şi premolarii - (gradul II). Nu se remarcă nici un fel de afecţiuni patologice.

Scheletul postcefalic este relativ robust, bine conservat, dar din nefericire, incomplet. Femurele prin gardul de platimerie aparţin la categorii diferite; platimeră pentru femurul drept, şi eurimeră pentru cel stâng; ambele prezintă pilastru slab marcat şi un relief subtrohanterian accentuat, exprimat prin creastă şi fosă subtrohanteriană. Humerusul (prezent numai cel drept) prin indicele de secţiune, aparţine categoriei euribrahice, prezentînd perforaţie olecraniană şi un relief deltoidian deosebit de accentuat.

Talia calcualată după majoritatea oaselor membrelor superioare şi după lungimea femurului, aparţine categoriei taliilor masculine mijlocii (165 cm).

Tipul antropologic poate fi considerat cel cromagnoid, cu slabe influenţe mediteranoide.

Scheletul nr. 97

Din fragmentele cefalice identificate, s-a putut restaura un "cranium" cu caracter foarte complet în ceea ce priveşte neurocraniul şi mai puţin complet la nivelul masivului facial din care s-a putut restaura numai partea stângă a acestuia. Partea postcefalică este mai bine conturată şi mai completă fiind reprezentată prin majoritatea oaselor lungi, oasele coxale, omoplate, sacrum, coaste, clavicule, carpiene, metacarpiene, metatarsiene şi falange.

Judecînd după caracterul de gracilitate a întregului schelet cât şi după alte caracteristici, putem conchide că aceste oseminte au aparţinut unei *femei adulte (25-30 ani).*

Craniul neural este mijlociu ca lungime şi lărgime, indicele cranian fiind astfel de tip accentuat mezocran (79,19). Înălţimea bazio-bregmatică este de tip înalt iar cea porio-bregmatică joasă, oferind prin raportarea la lungimea neurocraniului, indici de categorie

www.cimec.ro

hipsicrană (77,45) şi respectiv ortocrană (61,85) iar la lărgime indici de tip metriocran (97,81) şi respectiv - tapeinocran (78,10). Fruntea este de formă ovală (86,09) şi eurimetopă)72,26), prezentînd sutură metopică şi un relief osos foarte slab exprimat (gradul 1). Occipitalul este mijlociu de larg (74,45) şi de bombat, relieful osos fiind de asemeni abia schiţat. Apofizele mastoide sunt mici iar relieful supramastoidian putând fi considerat abia de gradul 1. În punctul asterion stâng se observă prezenţa unui os wormian de mărime apreciabilă.

Masivul facial, reprezentat numai prin jumătatea sa stângă, nu se pretează la un studiu biometric amănunţit, ci mai mult la stabilirea câtorva aspecte morfoscopice. Înălţimea acestui etaj a putut fi precizată ca fiind joasă dar lărgimea bizigomatică nu a putut fi determinată şi implicit indicele facial superior. Sub aspect biometric poate fi caracterizată numai orbita, care este de înălţime şi lărgime mijlocie, indicele orbitar fiind de tip mezoconc (77,50). Malarele sunt gracile şi prezintă o dispoziţie temporalizată iar fosa canină este puţin profundă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină prezintă un contur paraboloid şi o adâncime mică.

Mandibula, bine conservată, este gracilă, ramul orizontal fiind jos, cu mentonul de formă piramidală slab conturat, ca şi torusul mandibular. Ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia se caracterizează printr-un tablou patologic destul de încărcat.

Scheletul postcefalic este gracil şi destul de complet. Femurele sunt asimetrice din punct de vederea al gradului de platimerie, astfel încât femurul drept este de tip eurimer (88,46) iar cel stâng platimer (79,31) pilastrul fiind bine marcat la ambele femure, ca şi relieful subtrohanterian (creastă, fosă subtrohanteriană şi o schiţă de trohanter III). Tibiile aparţin categoriei platicnemice (62,07) şi prezintă fiecare câte două faţete de articulaţie la astragal. Humerusul este de tip euribrahic (83,33), relieful osos fiind evident marcat doar la nivelul deltoidului.

Talia, calculată în bune condiţiuni aparţine categoriei mijlocii (156 cm).

Tipul antropologic este mediteranoid, cu slabe influenţe nordoide.

Odontopatiile cele mai numeroase sunt întîlnite la nivel mandibular. Astfel, pe partea dreaptă semnalăm prezenţa unui granulom la baza C şi Pm1, instalat probabil în urma carierii puternice a acestor dinţi, până la resturi radiculare, care, au căzut probabil post-mortem. De asemeni şi alveolele molarilor 1 şi 2 prezintă acelaşi aspect - al unor dinţi puternic macerati (până la resturi radiculare) cu instalarea de procese infecţioase. La nivelul molarului 3 (prezent în alveolă) pe partea internă, se observă de asemeni urmele unui granulom - deşi dintele nu este cariat - procesul infecţios instalat fiind de fapt o extindere a celui întîlnit la molarii 1 şi 2. Pe jumătatea de maxilar superior (partea stângă) premolarul 1 se rezumă la un rest radicular, nefiind însoţit de procese infecţioase.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 98

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt ne permite să subliniem caracterul excesiv de fragmentar şi incomplet a acestui schelet, care a aparţinut cu siguranţă unui *copil foarte mic (9-12 luni).*

Au putut fi identificate câteva fragmente izolate din frontal şi parietale, jumătatea stângă a mandibulei, fragmente diafizare ale unor oase lungi (femur, tibie, humerus, radius, cubitus) şi plate.

Dentiţia este reprezentată numai prin doi dinţi de lapte (caninul şi molarul 1 inferiori) sub formă de muguri, care însă nu au erupt.

Scheletul nr. 99

Aparţine unei *femei de vârstă adultă de aproximativ 25-30 ani.* Scheletul este destul de complet şi bine conservat. Este reprezentat printr-un "cranium" aproape întreg (cu mici soluţii de discontinuitate în regiunea frontală), mandibula, majoritatea oaselor lungi (femure, tibii, humerusuri, cubitusuri, oasele coxale, 2 clavicule, sacrum, 2 fragmente de omoplat, 1 fragment de stern şi vertebre.

Neurocraniul este lung, mijlociu de larg şi înalt, indicele cefalic fiind astfel de tip mezocran (75,0) - la limita inferioară. Indicii bazio-bregmatici şi porio-bregmatici, aparţin la categorii diferite - hipsicrană (75,55) şi respectiv ortocrană (62,22) ca şi cei transversali, care sunt de tip acrocran (100,74) şi metriocran (82,96). Diametrul frontal minimal raportat la cel transversal maximal al neurocraniului, situează indicele fronto-parietal în categoria eurimetopă (71,85), indicele său frontal-transversal, aparţinând categoriei frunţilor cu crestele de tip intermediar (83,62). Indicele occipital-parietal este de tip larg, situîndu-se însă în imediata apropiere de limita superioară a categoriei mijlocii (79,25). Ca formă, occipitalul este mijlociu de bombat. Ca formă neurocraniul este ovoid în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Relieful cranian este slab dezvoltat (gradul 1) iar apofizele mastoide moderate (gradul 2-3).

Faţa se caracterizează printr-un indice facial total de tip mezoprosop, situat la limita inferioară a categoriei (85,0), cel al masivului facial, de tip mezen (51,67). Orbitele sunt înalte şi mijlocii ca lărgime, indicele orbitar fiind astfel de tip hipsiconc (85,71). Nasul este mezorin (47,06) cu apertura piriformă de tip antropin şi spina nazală anterioară moderată. Bolta palatină este de tip brahistafilin (111,11), prezentând un contur paraboloid şi o adâncime mică. Malarele, mijlocii ca lărgime, prezintă o dispoziţie temporalizată, fosa canină fiind destul de adâncă (2-3).

Mandibula prezintă un caracter de robusticitate, un ram orizontal jos, cu menton de formă piramidală, torus mandibular moderat şi gonioane slab conturate. Ramul vertical este scurt şi mijlociu de înalt.

Dentiţia, din cauza căderii şi pierderii unui număr însemnat de dinţi - post-mortem - se reduce la 3 dinţi superiori şi inferiori, a căror erodare este destul de slabă (gradul II).

www.cimec.ro

Pe maxilarul superior M3 drept, abia erupe, cel stâng fiind deja prezent, situaţie identică cu cea de pe maxilarul superior. Nu se constată carii dentare şi nici pierderi de dinţi "in vivo".

Scheletul postcefalic se caracterizează prin gracilitate, fiind unul din cele mai complete. Referindu-ne la gradul de platimerie a femurelor, subliniem apartenenţa la categorii diferite a acestor oase: platimeră (pentru femurul drept - 81,48) şi respectiv eurimeră pentru cel stâng (88,88), asimetrie care se reflectă şi în gradul de dezvoltare a pilastrului, care este prezent numai la femurul stâng (104,17). Relieful suntrohanterian este foarte slab marcat. Tibiile, prin indicii de platicnemie, oferă aceeaşi asimetrie întâlnită şi la femure, tibia dreaptă fiind de tip mezocnem (66,67) iar cea stângă euricnemă (74,19). Humerusurile sunt de tip euribrahic, cu relieful osos, slab dezvoltat, fiind lipsite de perforaţie olecraniană. Peroneele sunt uşor canelate.

Statura a putut fi calculată în bune condiţiuni, utilizîndu-sse în acest scop toate oasele lungi. Valoarea medie a acesteia este de 155 cm reprezentând o talie feminină de tip mijlociu.

Tipul antropologic este mediteranoid.

Scheletul nr. 100

Scheletul nu este bine conservat. Din craniu s-au putut identifica doar fragmente ce nu se pot restaura (frontal şi parietale). Din masivul facial s-au păstrat maxilarul superior stâng şi mandibula.

Scheletul postcranian este reprezentat prin diafizela celor două femure şi resturi de vertebre, coaste, clavicule şi coxale.

Scheletul a aparţinut unui *copil mic (infans I) de 2-3 ani*, cu sexul indeterminabil.

Dentiţia cuprinde 6 molari şi un incisiv aparţinînd dentiţiei de lapte, aflată în alveole şi un mugure de incisiv 1 superior definitiv, izolat, care indică vârsta subiectului.

Scheletul nr. 101

Este reprezentat doar prin scheletul postcranian, din care s-au păstrat: femurul stâng, fără diafiza superioară, diafiza femurului drept, treimea superioară a tibiei stângi, un fragment din cubitusul drept, diafizele radiale, diafiza humerusului drept şi un fragment de coxal. După robusticitatea scheletului (medie) şi după resturile de coxal se poate aprecia că a aparţinut unei *femei mature*, fără a se putea preciza vârsta.

Femurul este platimer (75,00) şi cu pilastru (103,85). Relieful subtrohanterian este moderat dezvoltat (creastă şi fosă subtrohanteriană). Tibia stângă este euricnemă (70,59). Humerusul are un indice de secţiune de 76,19 ce se încadrează în categoria euribrahică.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 103

Aparţine unui *copil de 0-1 an (infans I),* ceea ce a determinat o slabă conservare a scheletului şi imposibilitatea stabilirii sexului.

Scheletul cranian este reprezentat prin fragmente foarte subţiri din frontal, parietale, occipital precum şi temporalul stâng.

Din ***scheletul postcranian*** s-au păstrat mici fragmente de coaste. Dentiţia este absentă.

Scheletul nr. 104

Starea de conservare a acestui schelet este slabă, dat fiind că el a aparţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I),* vârstă apreciată după lungimea diafizelor humerusului.

Din ***scheletul cranian*** s-au păstrat fragmente din parietalul stâng şi occipital, nefragmentate s-au găsit parietalul drept, temporalul drept şi alisfenoidul stâng.

Scheletul postcranian este reprezentat prin două diafize humerale întregi, câteva fragmente de vertebre cervicale şi 11 coaste.

Dentiţia este absentă.

Se pare că a fost exhumată doar jumătatea anterioară a scheletului, deoarece lipsesc oasele membrelor inferioare, coxalele şi partea posterioară a coloanei vertebrale.

Scheletul nr. 105

Este reprezentat printr-un craniu relativ bine conservat (în special calota) şi a masivului facial. Scheletul postcranian este alcătuit dintr-un număr mare de oase lungi, bine conservate, la care se adaugă vertebre, coaste şi alte oase scurte.

După particularităţile craniene, precum şi după scheletul postcranian, s-a putut aprecia că subiectul este de *sex masculin şi de vârstă matură (35-40 ani).*

Neurocraniul este de tip mezocran (76,50), având forma ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Înălţimea bazio-bregmatică, cât şi cea porio-bregmatică, raportată la lungimea craniului, dă indici care se încadrează la limita superioară a categoriei ortocrane (74,86 şi respectiv 62,84). Indicii bazio-bregmatic şi porio-bregmatic transversali, se înscriu de asemenea în limitele aceleiaşi categorii şi anume a celei metriocrane, valorile acestor indici fiind respectiv 97,87 şi 82,14. Fruntea ovală (81,67) este eurimetopă (70,0), cu un relief slab marcat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul foarte bombat cu protuberanţa externă ştearsă (0), se încadrează ca lărgime în limitele categoriei mijlocii (75,00). Apofiza mastoidă, este relativ bine dezvoltată (3), prezentând o creastă supramastoidiană moderată. Pe sutura lambdoidă se pot observa câteva oase mici wormiene, iar în punctul lambda un os "inca" bipartit.

Faţa este leptoprosopă (93,27) şi mezenă (51,52). Indicele cranio-facial transvers se încadrează în categoria mezopsidă (94,28). Orbitele sunt mezoconci (78,05) şi nasul mezorin (48,08). Malarele au curbura mijlocie, lărgimea mică spre mijlocie şi dispoziţia

www.cimec.ro

intermediară. Fosa canină este slabă (1), iar apertura piriformă antropină şi cu spina nazală anterioară ştearsă (1). Bolta palatină prezintă un contur paraboloid.

Mandibula deşi aparţine unui bărbat, nu este prea robustă. Ramul orizontal este înalt cu mentonul de formă triunghiulară, bine conturat. Gonioanele sunt slab marcate şi torusul mandibular moderat. Ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia completă, fără căderi în timpul vieţii şi fără carii prezintă o erodare moderată (II-III) cu excepţia molarilor 1 inferiori, care sunt cu un grad de erodare mai accentuată.

Scheletul postcranian este în general bine conservat. Humerusurile cu indicele de secţiune de tip euribrah, prezintă relief deltoidian, dar sunt lipsite de perforaţia olecraniană. Femurele prevăzute cu pilastru sunt eurimere, fără trohanter 3, cu fosa subtrohanteriană prezentă şi cu creasta subtrohanteriană slab dezvoltată. Tibiile sunt platicneme şi lipsite de faţete suplimentare.

Statura subiectului calculată după lungimea majorităţii oaselor lungi, era de 167 cm, valoare ce indică o talie masculină, care se încadrează în categoria supramijlocie.

Tipul antropologic este exprimat prin predominanţa unui fond mediteranoid cu multe influenţe protoeuropoide (cromagnoide).

Osteopatii. Se constată prezenţa exostozelor pe cinci vertebre dorsale, pe patru vertebre lombare şi pe sacrum. Sternul a fost fracturat şi consolidat în treimea sa superioară.

Scheletul nr. 107

Relativ bine păstrat, acest schelet este reprezentat prin un "cranium" incomplet. La nivelul feţei lipseşte malarul drept şi marginea externă a orbitei, dar mandibula este completă. Scheletul postcranian prezintă alături de oasele lungi, în majoritate complete, sacrumul întreg, coxale aproape complete, vertebre, coaste, un omoplat întreg, un astragal, un calcaneu, falange şi alte oase scurte întregi sau fragmentare.

Apreciind masivitatea pieselor osoase aflate la dispoziţie şi gradul de erodare a dentiţiei, putem aprecia că subiectul căruia i-a aparţinut scheletul este *matur în jur de 45-50 ani şi de sex masculin.*

Neurocraniul ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în norma occipitală, are un indice cefalic de tip mezocran (76,67). Indicii de înălţime porio-bregmatici sunt de tip hipsicran (65,00) şi metriocran (84,78). Fruntea uşor ovală (80,00) se încadrează la limita inferioară a categoriei eurimetope (69,59) şi are un relief foarte puternic dezvoltat (relieful glabelar de gr. 5, arcurile supraciliare de gr. 2-3). Occipitalul uşor bombat este mijlociu de larg (76,81) şi cu relieful atenuat (protuberanţa occipitală externă de gr. 0-1). Apofiza mastoidă este puternică, cu un relief mastoidian dezvoltat.

Masivul facial prezintă indicele facial total de tip mezoprosop (89,39), iar cel superior de tip eurien (49,34). Indicele cranio-facial transvers este mezopsid, orbita de tip

www.cimec.ro

mezoconc (80,00), iar nasul camerin (53,06). Malarele sunt largi, cu o dispoziţie intermediară şi cu înălţimea curburei mari. Apertura piriformă este de tip antropin cu spina nazală anterioară ştearsă. Bolta palatină are adâncimea mijlocie şi un contur paraboloid. Mandibula este robustă. Ramul orizontal este înalt cu mentonul triunghiular şi bine conturat, cu torusul mandibular foarte slab dezvoltat. Ramul vertical scurt şi larg, este înclinat şi cu condilii foarte înalţi.

Dentiţia este reprezentată atât prin dinţi izolaţi (un incisiv central şi incisivii laterali superiori, caninii superiori, molarul 1 superior drept, trei incisivi inferiori şi caninul inferior stâng), cât şi prin dinţi în alveole. Gradul de abraziune a suprafeţelor de eroziune este destul de avansat. Astfel, dacă erodarea molarului 2 drept de pe maxilarul superior este de gradul III, erodarea molarului 1 şi a premolarilor de pe aceeaşi parte este de gradul IV. Mai mult, la aceştia din urmă, în plan oblic spre interior eroziunea este până la colet. Şi molarii 1 de pe mandibulă sunt de asemenea puternic erodaţi. La nivelul caninului inferior stâng căzut post-mortem se constată cicatrizarea osului, ceea ce ne indică urma unui granulom. În ceea ce priveşte molarii 3 de pe mandibulă era erupt doar cel din partea dreaptă ce a căzut şi el post-mortem. Pe maxilarul superior putem aprecia doar că molarul 3 din partea dreaptă nu era erupt, partea stângă a maxilarului de la nivelul molarilor 1,2 şi 3 fiind distrusă de pământ.

Scheletul postcranian, oferă femure asimetrice. Astfel, în timp ce femurul este fără pilastru, de tip hiperplatimer (72,97) cu fosa subtrohanteriană slab dezvoltată, dar cu creasta subtrohanteriană pronunţată, femurul stâng este prevăzut cu pilastru, de tip platimer (77,14) şi cu fosa şi creasta subtrohanteriană slab dezvoltate. Tibiile sunt platicneme şi fără faţete suplimentare. Humerusul are indicele de secţiune de tip euribrahic (79,16) prezentând perforaţie olecraniană şi relieful deltoidian dezvoltat. Calcaneul este prevăzut cu un relief puternic.

Talia calculată după lungimea majorităţii oaselor lungi, se încadrează în categoria supramijlocie (169 cm).

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere nordoide şi cromagnoide, putînd fi asemănat cu cel protonordic.

Osteopatii. Pe toate vertebrele s-a constatat prezenţa excrescenţelor osoase. Tibia stângă prezintă la nivelul apofizei inferioare deformări artrotice. Consolidarea fracturii cubitusului drept s-a făcut cu scurtarea osului, iar la nivelul cotului se constată procese artrotice.

Scheletul nr. 108

Ne-a parvenit într-o stare de fragmentare avansată, dar am putut totuşi stabili că aparţine unui *copil de vârstă 1-2 ani (infans I),* atât după dimensiunile oaselor lungi, cât şi după gradul de dezvoltare a dentiţiei de lapte.

www.cimec.ro

Neurocraniul. Din scheletul neurocraniului, sunt prezente două fragmente din parietale, două din occipitale, două din temporale şi un fragment din frontal.

Masivul facial este reprezentat din două fragmente de maxilar superior şi mandibula.

Dentiţia este constituită din 10 dinţi deciduali dispuşi în alveole, şase superiori (caninii şi molarii 1 şi 2) şi patru inferiori (molarii 1 şi 2).

Scheletul postcranian este reprezentat prin diafizele care aparţin la două femure, două tibii, un peroneu, două humerusuri, două cubitusuri şi un radius, la care se mai adaugă fragmente de coxal, coaste şi vertebre.

Scheletul nr. 109

Este foarte fragmentar şi aparţine cu mare probabilitate unui copil de vârstă de *0-1 an (infans I).*

Scheletul cranian este reprezentat printr-un număr de 16 fragmente subţiri, provenite dintr-un frontal, parietal şi occipital.

Din ***scheletul postcranian*** nu ne-a parvenit decât un fragment dintr-o claviculă.

Scheletul nr. 110

Slab conservat, este reprezentat printr-o calotă craniană, malarul stâng şi mandibula completă, oasele membrelor superioare şi inferioare întregi sau fragmentare, vertebre şi resturi de coaste, sacrum, omoplat, calcaneu şi astragal.

A aparţinut unei *femei* a cărei vârstă aproximativă, din cauza unei discordanţe între situaţia suturilor craniene (toate obliterate cu excepţia celei temporo-parietale) şi situaţia dentiţiei şi a oaselor lungi, poate fi cea *matură avansată (55-60 ani).*

Neurocraniul reprezentat numai prin calota craniană, are formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în norma occipitală. Indicele cranian se înscrie în categoria mezocrană (78,36), iar cei porio-bregmatici-longitudinal şi transversal, în categoriile hipsicrană metriometopă (68,65) nu prezintă relief glabelar, dar relieful supraciliar este dezvoltat 1-2. Occipitalul mijlociu de bombat este larg (80,59) dar cu relief slab exprimat (protuberanţa occipitală externă este de grad 0). Apofiza mastoidă este puternică (gr. 3), dar cu relief slab acuzat.

Faţa. Din scheletul facial este prezent malarul stâng (care este gracil şi mijlociu de larg) şi mandibula. Prezenţa arcadelor zigomatice ne-a permis să calculăm indicele cranio-facial transvers, care se înscrie la limitele categoriei micropside (87,31).

Mandibula este gracilă cu ramul orizontal mijlociu de înalt şi cu un torus slab. Mentonul de formă butonată spre piramidală, este slab exprimat. Gonioanele sunt de asemenea slab dezvoltate, ramul vertical îngust şi mai puţin înalt.

www.cimec.ro

Dentiţia cu lipsuri post-mortem, este erodată diferenţiat. Într adevăr, în timp ce dinţii anteriori prezintă o erodare relativ slabă, cei jugali prezintă o erodare moderată, iar molarii 3 sunt aproape neerodaţi.

Scheletul postcranian prezintă humerusurile şi radiusul stâng întregi. Femurele şi tibiile sunt fără epifize şi cu diafizele incomplete. Humerusul cu indicele de secţiune de tip euribrah, prezintă urme ale inserţiei muşchiului deltoidian, dar nu prezintă perforaţie olecraniană.

Statura calculată numai după humerus şi radius, singurele oase lungi întregi, aparţine categoriei feminine supramijlocii (156 cm).

Tipul antropologic. Lipsa masivului facial (care nu ne-a parvenit) îngreunează precizarea tipului. Totuşi , se poate admite prezenţa unor trăsături mediteranoide în amestec cu influenţe nordoide.

Scheletul nr. 111

Ne-a parvenit într-o stare foarte fragmentară atât scheletul cefalic cât şi cel postcefalic.

După particularităţile calotei cefalice incomplete ca şi după impresiile zonale de creştere ale oaselor se poate aprecia că scheletul a aparţinut unui *copil (infans I),* fără să putem preciza vârsta în ani deoarece nu beneficiem de criteriile necesare.

Neurocraniul este reprezentat printr-o calotă craniană incompletă, de tip dolicocran. Frontalul este prevăzut cu sutură metopică. Masivul facial, ca şi dentiţia, sunt complet absente.

Din ***scheletul postcranian*** sunt prezente doar un fragment de cubitus, oasele coxale, trei vertebre şi un fragment de sacrum.

Scheletul nr. 114

Ne-a parvenit într-o stare nu prea bună de conservare. Calota craniană este incompletă (fără temporalul drept, prezent numai sub formă fragmentară) dar cu soluţie de continuitate la nivelul vertexului şi a parietalului. Din scheletul facial este prezentă bolta palatină, malarul drept şi mandibula. Scheletul postcefalic este reprezentat prin humerusuri, femure, tibii şi un cubitus incomplete şi un radius şi un cubitus întregi. La acestea se mai adaugă două coxale, manubrium, clavicule, omoplat, coaste, vertebre, astragal şi metatarsiene.

După suturile de la nivelul neurocraniului, care sunt complet deschise, după mandibulă şi apofiza mastoidă s-a apreciat că scheletul a aparţinut unei *tinere de sex feminin în vârstă de 18-20 ani (juvenis).*

Neurocraniul se situează în categoria mezocrană din punctul de vedere al indicelui cranian (77,34), având un contur ovoid în norma verticală şi în forma de "casă" în norma occipitală. Fruntea este ovală (80,51) şi metriometopă (67,86) cu relieful slab (glabelar 0-

www.cimec.ro

1, supraciliar 0-1), occipitalul mijlociu de larg (77,86) şi de bombat, prezintă o protuberanţă externă aproape ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt puternic dezvoltate (3-4), dar relieful este slab.

Faţa reprezentată doar prin bolta palatină, malarul drept şi mandibulă, ne permite să subliniem câteva caractere de ordin morfologic. Astfel, malarul este mare şi mijlociu de larg. Fosa canină cu o adâncime moderată (1-2), apertura piriformă de tip antropin şi cu spina nazală slab dezvoltată (1). Bolta palatină relativ adâncă, este de formă paraboloidă.

Mandibula este moderată ca robusteţe. Ramul orizontal este mijlociu de înalt, cu mentonul proeminent şi de formă triunghiulară. Torusul mandibular ca şi regiunea goniacă, sunt slab conturate. Ramul vertical este mijlociu atât ca înălţime cât şi ca lărgime.

Dentiţia. În timp ce pe maxilarul superior lipsesc dinţii anteriori căzuţi post-mortem, pe mandibulă dentiţia este completă. Abraziunea suprafeţei de eroziune este slabă (gr. I şi II).

Scheletul postcranian. Femurele fără epifize sunt de tip hiperplatimer (70,0) şi cu un relief subtrohanterian, exprimat printr-o uşoară creastă. Femurul drept este prevăzut cu pilastru. Tibiile mezocneme sunt şi ele lipsite de epifize şi nu prezintă faţete suplimentare. Humerusurile cu indicele de secţiune euribrah, nu prezintă relief deltoidian, dar prezintă perforaţie olecraniană.

Statura, calculată doar după radius şi cubitus, este în medie de 164 cm, ceea ce ne indică o talie masculină mijlocie.

Tipul antropologic. Vârsta tânără a subiectului ne limitează posibilităţile de dioagnoză tipologică, dar este neîndoielnică prezenţa elementelor mediteranoide la care pare să se adauge şi unele influenţe nordoide, care desigur că la o vârstă matură s-ar fi putut exprima mai bine.

Scheletul nr. 117

Ne-a parvenit într-o stare de fragmentare foarte avansată. Scheletul cranian este reprezentat prin fragmente mici din toate oasele neurocraniului (care nu pot fi reconstituite), precum şi un fragment din maxilarul superior drept, malarul drept şi mandibula, căreia îi lipsesc ambele ramuri verticale. Din scheletul postcranian sunt prezente humerusurile, radiusul drept, femurele şi tibiile, toate incomplete, precum şi vertebre, coaste, sacrum, omoplat şi un calcaneu.

Subiectul căruia îi aparţine acest schelet, judecând după dentiţie ca şi după aspectul oaselor lungi, este un *bărbat matur în vârstă de 40-50 ani.*

Neurocraniul reprezentat doar prin fragmente de oase, ne-a permis să stabilim unele caractere de ordin morfologic. Astfel, frontalul prezintă un relief glabelar dezvoltat (3) şi cu arcurile supraciliare slabe (1). Apofiza mastoidă este puternică (5), cu un relief

www.cimec.ro

mastoidian de asemenea puternic. Pe sutura parieto-occipitală se constată prezenţa oaselor wormiene (4).

La nivelul scheletului facial, malarul este mijlociu de larg, dar fosa canină destul de adâncă (3).

Mandibula căreia îi lipsesc ramurile verticale, este robustă, cu gonioane mijlocii şi menton de formă piramidală şi proeminent. Torusul mandibular este însă slab.

Dentiţia constituită din dinţi în alveole precum şi din dinţi izolaţi, căzuţi post-mortem, prezintă şi căderi din timpul vieţii (molarii 1 şi 2 superiori din partea dreaptă). Erodarea dinţilor este puternică ajungând până la gradul IV, sau chiar mai mult la nivelul molarilor. Dinţii sunt mari cu smalţul gros, prezentând şi carii, care la nivelul premolarului 2 superior din dreapta (gr. IV) ajunge până la colet.

Scheletul postcranian. Femurele fără pilastru, prevăzute cu şanţ şi creastă subtrohanteriană sunt asimetrice din punctul de vedere al indicelui de aplatizare. Astfel, în timp ce femurul drept este platimer, cel stâng este eurimer. Tibiile sunt: cea dreaptă euricnemă şi cea stângă mezocnemă, dar ambele sunt lipsite de faţete suplimentare. Humerusul cu indicele de secţiune euribrahic este prevăzut cu "V"-ul deltoidian dar fără perforaţie olecraniană.

Statura nu am putut-o stabili, întrucât nici unul din oasele membrelor nu este complet şi nici nu s-a putut reconstitui.

Odontopatii şi osteopatii. S-a constatat prezenţa cariei dentare care uneori atinge gr. IV, aşa cum este cazul premolarului 2 superior drept. Restul radicular al molarului 1 superior, este tot rezultatul unui proces intens de cariere.

Scheletul nr. 119

Scheletul, foarte prost conservat, a aparţinut unui *copil mic (infans I) de aproximativ 1-2 ani*, cu sexul indeterminabil.

Fragmentele de neurocraniu subţiri şi incomplete atestă vârsta subiectului în lipsa dentiţiei şi a părţii postcraniene.

Scheletul nr. 120

Este reprezentat printr-un "cranium" restaurat din fragmente mari, dar cu unele porţiuni lipsă (fragmente din parietalul drept şi stâng, baza neurocraniului) şi un schelet postcranian, care prezintă majoritatea oaselor lungi: sternul, o claviculă, două coxale, un astragal, sacrum, vertebre şi coaste.

Apreciind masivitatea pieselor avute la dispoziţie şi gradul de erodare a dentiţiei, putem conchide că subiectul căruia i-a aparţinut scheletul era *matur (în jur de 40 ani) şi de sex masculin.*

Neurocraniul de tip dolicocran (70,21) este ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în norma occipitală. Indicii de înălţime porio-bregmatici sunt de tip ortocran

www.cimec.ro

(61,97) şi acrocran (88,14). Fruntea ovală (80,34) şi eurimetopă (69,62), oferă un relief relativ modeat (glabelar 3, arcuri supraciliare 1). Occipitalul mijlociu de larg (77,78) şi foarte bombat are relieful moderat dezvoltat, protuberanţa occipitală externă este de gradul 2. Apofiza mastoidă ca şi relieful mastoidian sunt bine dezvoltate.

Faţa oferă un indice facial total euriprosop (83,82) şi un indice facial superior (51,47) care se încadrează în limitele categoriei mezene. Indicele cranio-facial transversal este de tip macropsid (100,74). Orbitele sunt mezoconci (82,92) şi nasul mezorin (48,27). Malarele cu lărgimea mare, au o dispoziţie intermediară spre temporalizată. Fosa canină este puţin profundă (2), apertura piriformă de tip antropin, iar spina nazală anterioară slab dezvoltată (1). Bolta palatină de formă paraboloidă este mijlociu de adâncă.

Mandibula este robustă şi cu ramul orizontal mijlociu de înalt. Mentonul este triunghiular şi slab conturat. Gonioanele sunt bine dezvoltate şi uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este larg şi scurt.

Dentiţia cu multe lipsuri post-mortem şi doar un incisiv în timpul vieţii, prezintă un grad de erodare variabilă. Astfel, ea este moderată pentru dinţii jugali şi ceva mai slabă pentru cei anteriori. Dinţii sunt mari, cu smalţul gros şi fără carii.

Scheletul postcranian relativ bine conservat este robust, cu femurele hiperplatimere şi fără pilastru, dar cu relieful subtrohanterian exprimat printr-o creastă de inserţie a muşchilor fesieri şi un şanţ, prezent doar la femurul drept, şi bine dezvoltat la cel stâng. Tibiile sunt euricneme şi prevăzute cu câte o faţetă "orientală". Humerusurile cu indicii de secţiune euribrahici (86,36) prezintă atât "V"-ul deltoidian cât şi perforaţie olecraniană.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi, este în medie de 168 cm, ceea ce indică o categorie masculină mijlocie.

Tipul antropologic este cel nordoid cu unele elemente protoeuropoide atenuate.

Odontopatii şi osteopatii. Nu s-au constatat carii dentare, dar s-a constatat prezenţa unor ciocuri osoase pe vertebrele lombare.

Scheletul nr. 121

Scheletul cranian slab conservat, prezintă un grad avansat de fragmentare. Astfel, neurocraniul este reprezentat printr-un fragment de calotă - regiunea parieto-temporală, împreună cu un mic fragment din partea stângă a occipitalului. Din masivul facial este prezentă regiunea bolţii palatine, împreună cu malarul stâng şi jumătatea stângă a mandibulei, la care se adaugă dentiţia, constituită atât din dinţi în alveole, cât şi din dinţi izolaţi. Inventarul scheletului postcranian mai bine conservat, constă din: două femure, două tibii (cea dreaptă incompletă), două humerusuri, două radiusuri (ambele incomplete), un cubitus, un calcaneu, un astragal, fragmente din coxale, omoplat, peroneu, corpuri vertebrale şi metacarpiene şi tarsiene.

www.cimec.ro

Judecând după gracilitatea oaselor lungi, după fragmente de mandibulă şi maxilar superior, am putea aprecia că scheletul a aparţinut unei *femei mature de aproximativ 40-45 ani.*

Scheletul facial fiind puternic fragmentat, nu putem face decât câteva consideraţii de ordin morfologic. Astfel, occipitalul este mijlociu de larg (78,10) situându-se la limita superioară a categoriei. Apofizele mastoide sunt puternice (gr. 4) cu relieful supramastoidian bine dezvoltat. Malarul prezintă o lărgime mijlocie. Apertura piriformă este antropină, iar fosa canină mijlociu de adâncă (2).

Mandibula gracilă cu ramul orizontal nu prea înalt, prezintă un menton care pare să fi fost piramidal (dispunem numai de jumătatea stângă a mandibulei). Torusul mandibular, ca şi regiunea goniacă, sunt slab marcate. Ramul vertical este însă înalt şi mijlociu ca lărgime.

Dentiţia cu lipsuri rezultate din căderea dinţilor post-mortem prezintă un grad mijlociu de erodare (gr. II sau III la molarul 1). Prezenţa unor granuloame ne indică urma proceselor infecţioase din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele cu pilastru dezvoltat şi cu relief subtrohanterian mijlociu pronunţat (şanţ, creastă şi o schiţă de trohanter 3) sunt: dreptul hiperplatimer (70,0) şi stângul platimer (79,3). Tibiile euricneme, sunt prevăzute cu câte o faţetă "orientală". Humerusurile cu secţiunea euribrahă au relieful deltoidian mijlociu dezvoltat, dar nu sunt prevăzute cu perforaţii olecraniene.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi, este în medie de 170 cm, ceea ce reprezintă o talie foarte înaltă pentru o femeie.

Tipul antropologic este dificil de determinat în absenţa unor piese osoase (frontalul), dar opinăm totuşi pentru prezenţa unor elemente mediteranoide asociate cu unele protoeuropoide.

Odontopatii şi osteopatii. Odontopatiile sunt evidenţiate prin prezenţa granuloamelor, atât pe maxilarul superior (în dreptul M3 stâng), cât şi pe mandibulă (în dreptul M2 stâng).

Dintre vertebrele care ne-au parvenit, cele din regiunea lombară prezintă excrescenţe osoase sub formă de "ciocuri de papagal".

Scheletul nr. 122

Este într-o stare de conservare nesatisfăcătoare. S-a putut reconstitui totuşi un fragment de calotă precum şi regiunea facială în totalitate. Totodată s-a mai păstrat mandibula, iar din scheletul postcranian principalele oase lungi (humerus, radius şi cubitus, femurul stâng, tibiile), două coxale, sacrum, sternul, două clavicule, coaste, fragmente de omoplat, şapte dorsale, patru lombare).

A aparţinut unei *femei mature de 35-40 ani.*

Neurocraniul de tip mezocran (cca. 74) este ovoid în norma verticală şi de "casă" în norma occipitală. Fruntea este ovală (80,64) prezentând o regiune glabelară (0-1), cu

www.cimec.ro

arcurile supraciliare (0-1). Occipitalul restaurat parţial, era probabil destul de bombat, fără protuberanţă (0). Apofizele mastoide mijlociu dezvoltate (3) şi relieful mastoidian slab dezvoltat.

Masivul facial. Malarele sunt de lărgime mijlocie şi temporalizate. Apertura piriformă este antropină. Bolta palatină este de adâncime mijlocie şi de tip brahistafilin (107,5). Faţa are un indice facial total (79,84) hipereuriprosop cu indicele facial superior eurien (48,48). Orbitele sunt mezoconci (82,93) iar nasul leptorin (46,94).

Mandibula este gracilă cu ramul orizontal mijlociu ca înălţime; mentonul este relativ proeminent şi în formă de buton, gonioanele sunt slab dezvoltate şi ramul vertical scurt şi larg.

Dentiţia este aproape în întregime păstrată. Din alveole au căzut după moartea subiectului, trei incisivi superiori, doi inferiori, un canin şi un premolar. Suprafaţa dinţilor prezintă un grad slab de erodare (II).

Scheletul postcranian. Oasele lungi sunt în general gracile. Humerusurile au în general un relief deltoidian mijlociu ca dezvoltare şi au un indice platibrahic (75,0). Femurul are un relief subtrohanterian mijlociu de marcat prezentând şi un început de trohanter 3. El este de tip platimer (83,33) cu un pilastru slab (100,0). Tibiile sunt mezocneme (64,52).

Statura apreciată pe baza tuturor oaselor lungi este de 159 cm, situându-se la limita dintre categoria supramijlocie şi înaltă.

Tipul antropologic corespunde unor predominanţe mediteranoide cu unele influenţe protoeuropoide slab reprezentate.

Odontopatii. Nu se semnalează nici o carie dentară. Pe mandibulă se remarcă o reducere de spaţiu astfel încât molarii 3 nu sunt erupţi.

Scheletul nr. 123

Un studiu atent şi reluat de mai multe ori, ne-a permis să atribuim aceste resturi osoase unui *copil de cca. 7 ani (infans I),* vârsta apreciată după prezenţa dinţilor definitivi şi lungimea oaselor lungi.

Din fragmentele scheletului cefalic s-a putut reântregi o calotă incompletă care a permis însă precizarea indicelui cefalic de tip mezocran (77,19).

Dentiţia este reprezentată prin dinţi definitivi (incisivii şi molarii 1) şi de lapte (m1 şi m2 de lapte), graţie cărora s-a putut preciza vârsta subiectului.

Starea scheletului postcefalic este mai puţin deficitară, majoritatea oaselor lungi fiind întregi, dar corespunzător acestei vârste fără epifizele respective.

Scheletul nr. 124

Luând în consideraţie atât resturile provenite din scheletul cranian cât şi din cel postcranian, este sigur că suntem în prezenţa unui copil a cărui vârstă la deces este mai

www.cimec.ro

greu de precizat în absenţa dentiţiei (element concludent în determinarea vîrstei). Totuşi, judecând după lungimea diafizelor oaselor lungi, se poate aprecia că vârsta la deces a acestui *copil* a fost *între 1-1,5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 125

Cuprinde doar câteva fragmente din oasele craniene (un frontal întregit, puţine fragmente din parietale şi temporalul stâng) şi fragmente din maxilarul superior drept, malarul drept, iar scheletul postcranian este reprezentat prin două femure, două tibii, două humerusuri, două radiusuri, un cubitus care prezintă o osificare incompletă corespunzătoare *vârstei de 18-20 ani,* la care se adaugă două fragmente de coxale, un fragment de omoplat, o claviculă, coaste şi epifize ale oaselor lungi.

Scheletul aparţine unei *femei adulte în vârstă cuprinsă între 18-20 ani.*

Slaba conservare a oaselor craniene ne-a permis doar o apreciere a unor particularităţi morfologice de pe fragmentele existente. Astfel, remarcăm gracilitatea osului frontal, care este destul de îngust cu un relief glabelar şi supraciliar slab dezvoltat (2 şi respectiv 1). Relieful mastoidian este pronunţat (3), dar cel occipital inexistent. Apertura piriformă este de tip antropin, fosa canină este adâncă (4), dar dezvoltarea malarelor foarte slabă. Bolta palatină este mijlociu de adâncă.

Dentiţia a fost apreciată doar pe baza dinţilor găsiţi pe maxilarul drept superior, care sunt mărunţi, cu un smalţ gros şi cu un grad de erodare slab (gr. I). Incisivii, caninii şi M3 sunt căzuţi post-mortem, pe ramul maxilar fiind prezenţi P1, P2, M1 şi M2.

Scheletul postcranian cu cartilagiile de creştere încă neînchise, prezintă femurele uşor asimetrice. În adevăr, femurul drept este eurimer (86,36) cu pilastru relativ dezvoltat (105,00), iar cel stâng platimer (76,00), cu pilastru abia incipient (100,00), dar ambele sunt lipsite de relieful subtrohanterian. Tibiile platicneme (62,96 şi 55,55) nu prezintă faţete suplimentare. Humerusurile cu indicele de secţiune de tip euribrahic (81,25 şi 86,67) au relieful deltoidian abia schiţat şi sunt lipsite de perforaţia olecraniană.

Statura nu a putut fi calculată.

Tipul antropologic nu a putut fi precizat.

Scheletul nr. 126

Este reprezentat doar prin câteva fragmente din scheletul cranian (două fragmente de parietal, un fragment de occipital, fragmente din temporalul stâng şi jumătatea stângă a mandibulei), iar din scheletul postcranian ne-au parvenit toate oasele lungi, fragmente de sacrum, coxale, coaste, clavicule, omoplat, corpuri vertebrale (cinci vertebre cervicale, trei vertebre dorsale, trei lombare) un calcaneu, un metacarp, un metatars şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei* de vârstă *matură 40-50 ani.*

Puţinele resturi fragmentare ***craniene*** ne-au permis să apreciem doar câteva particularităţi de ordin morfologic la acest nivel. Astfel, relieful mastoidian este de gradul

www.cimec.ro

3, gonioanele slab dezvoltate, iar mandibula mijlociu de gracilă. Pe jumătatea stângă a mandibulei M2 a căzut în timpul vieţii, iar M1 şi M3 căzute post-mortem prezintă un grad de erodare destul de avansat III-IV.

Scheletul postcranian se caracterizează printr-o gracilitate generală a oaselor. Humerusul stâng prin indicele de secţiune de 78,95 ne indică un grad de aplatizare euribrahic, prezentînd un relief deltoidian destul de dezvoltat. Cele două femure sunt platimere (73,33 drept şi 80,00 stâng) şi lipsite de pilastru. Relieful subtrohanterian reprezentat prin fosa şi creasta subtrohanteriană este relativ bine dezvoltat mai ales dacă ne referim la osul stâng la care este prezent şi trohanterul 3. Tibiile apar simetrice din punct de vedere al gradului de aplatizare, ambele fiind platicnemice (64,51 drept şi 57,58 stângul). Peroneele sunt canelate.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi prezente aparţine categoriei taliilor feminine mari (160 cm).

Tipul antropologic nu a putut fi precizat.

Osteopatii şi odontopatii. Osteopatiile sunt evidenţiate doar la nivelul vertebrelor lombare la care sunt prezente ciocurile osoase. Odontopatiile sunt absente.

Scheletul nr. 127

Scheletul cranian cuprinde în inventarul său osos parietalul drept şi fragmente din cel stâng, fragmente din occipital, temporalul stâng şi mandibula întreagă. Scheletul postcranian este reprezentat prin două humerusuri, două radiusuri, două femure, două tibii, un peroneu, un cubitus, vertebre, oase coxale, coaste, sacrumul, clavicule şi câteva metacarpiene.

Scheletul a aparţinut unui *copil* de vârstă *7-8 ani (infans II)* apreciată după grosimea oaselor craniene, după dimensiunile oaselor lungi şi mai ales după dentiţie.

Dentiţia cuprinde în total şase dinţi de lapte din care doi canini superiori şi patru molari inferiori şi şase dinţi definitivi pe maxilarul inferior care pledează pentru vârsta de 7-7 1/2.

Scheletul nr. 128

Materialul osos provine de la un subiect de sex *masculin de vârstă matură (45-50 ani).*

Este reprezentat printr-un "cranium" restaurat complet din fragmente mari.

Neurocraniul este lung, îngust şi înalt, indicele cefalic fiind de tip hiperdolicocran (69,23). Indicii de înălţime atât bazio-bregmatici cât şi porio-bregmatici, aparţin aceloraşi categorii - ortocrane (71,79 şi 60,51) şi acrocrane (103,70 şi 87,41). Fruntea prezintă o schiţă de "sutura mendoza", fiind de formă ovală şi eurimetopă (72,59). Occipitalul este larg (85,18), foarte bombat în special pe seama solzului occipital. Relieful osos frontal este accentuat (în special cel glabelar - 3; supraorbitalul fiind doar de gradul 1) în schimb pe

www.cimec.ro

occipital el este abia schiţat (protuberanţa occipitală externă 1). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (4) dar relieful supramastoidian nu este prea accentuat.

Faţa este hiperleptoprosopă (96,06) şi leptenă (56,69). Orbitele sunt de tip mezoconc (84,44), iar nasul leptorin (45,28), prezintă o apertură piriformă de tip antropin. Malarele mijlociu de dezvoltare prezintă o dispoziţie uşor temporală. Fosa canină de gradul 2, spina nazală mijlociu de dezvoltată. Bolta palatină este brahistafilită (100,0), adâncă şi de formă paraboloidă. Indicele cranio-facial transversal este de tip mezopsid.

Mandibula este robustă, ramul orizontal fiind înalt cu torus moderat, menton de formă piramidală şi gonioanele relativ bine conturate şi uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia este în general bine păstrată. Pe maxilarul superior cu excepţia M3 căzut post-mortem, toţi dinţii sunt prezenţi, ca de altfel şi cei de pe mandibulă, exceptând incisivii pierduţi tot post-mortem, dar găsiţi izolat. Eroziunea dentară este în general moderată (gr. III) însă ceva mai accentuată pe maxilarul superior. Molarii trei sunt prezenţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcefalic oferă un grad de robusticitate moderat, prezentând femure de tip platimer pentru cel stâng şi eurimer pentru cel drept (87,09 şi 76,47), cu pilastru dezvoltat pe femurul drept (115,40) şi slab pe cel stâng (103,45), cu un relief subtrohanterian bine conturat, putându-se observa şi un trohanter 3. Humerusul este de tip euribrahic (88,0) lipsit de perforaţie olecraniană, relieful osos este puţin acuzat şi doar la nivelul "V"-ului deltoidian. Tibiile uşor asimetrice din punct de vedere al gradului de platicnemie, aparţinând astfel la categorii diferite - euricnemă pentru tibia dreaptă (72,72) şi accentuat mezocnemă pentru cea stângă, indicele fiind situat foarte aproape de categoria euricnemă (69,44).

Statura se încadrează prin media sa, în categoria staturilor masculine mijlocii (164 cm).

Tipul antropologic este exprimat printr-un amestec de elemente mediteranoide - nordoide.

Odontopatiile sunt rare. Semnalăm doar la nivel mandibular carierea puternică a molarului 1 din partea dreaptă până la un rest radicular, fenomen ce a determinat instalarea unui proces infecţios la baza acestui dinte, peretele alveolar extern fiind astfel distrus.

Osteopatii. Semnalăm prezenţa unor uşoare excrescenţe osoase pe trei vertebre lombare, însoţite şi de prezenţa unor urme de nucleu pulpos pe corpul vertebral, urme întîlnite şi la cinci vertebre dorsale. Menţionăm şi sacralizarea puternică a ultimei vertebre lombare.

Anomalii. Pe partea stângă a maxilarului superior semnalăm eruperea foarte tîrzie (cu mult timp înainte de deces) a caninului care nu a ajuns încă la nivelul celorlalţi dinţi, el

www.cimec.ro

nefiind erodat. Pe partea dreaptă între premolarul 2 şi molarul 1 se vede urma unui rest radicular, probabil a malarului 2 de lapte.

Scheletul nr. 129

Este reprezentat printr-un "cranium" care a putut fi restaurat aproape complet (cu lipsuri doar în regiunea sa bazală şi a unei porţiuni din partea dreaptă a regiunii parieto-occipitale, dar uşor deformat în sens antero-posterior din partea dreaptă. Mandibula este prezentă, lipsindu-i doar condilul drept. Din scheletul postcranian ne-au parvenit oasele lungi ale membrelor inferioare şi superioare, două clavicule, două omoplate, sternul, sacrumul, două coxale, 12 vertebre (patru cervicale, cinci dorsale şi trei lombare), un calcaneu, un astragal, coaste şi metapodale.

Scheletul a aparţinut unui subiect *adult de sex masculin în vârstă de aproximativ 25-30 ani.*

Neurocraniul, uşor deformat în sens antero-posterior pe partea dreaptă, are un indice cranian de tip dolicocran (74,74) la limita superioară a categoriei şi indicii de înălţime porio-bregmatici ortocran (61,85) şi tapeinocran (77,92). Calota are forma rombică în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Fruntea sferică (75,0) şi stenometopă (62,06) are relieful glabelar dezvoltat (3-4) şi arcurile supraorbitare slabe (1). Occipitalul mijlociu de bombat şi larg (81,37) prezintă un relief slab (0-1). Apofiza mastoidă, ca şi relieful supramastoidian sunt bine dezvoltate.

Faţa oferă un indice facial total de tip euriprosop (84,78) care se înscrie la limita superioară a categoriei şi un indice facial superior de tip eurien (47,10). Indicele cranio-facial transvers se încadrează în categoria mezopsidă (95,17). Orbita este cameconcă (71,42) şi nasul mezorin (48,93) cu carena nazală scurtă şi înfundată. Malarul are înălţimea curburii mare, este mijlociu de larg şi cu o poziţie intermediară. Fosa canină este moderată (2), apertura piriformă antropină şi spina nazală anterioară slab dezvoltată (2). Bolta palatină de formă paraboloidă este mijlociu de adâncă.

Mandibula destul de robustă are ramul orizontal înalt cu mentonul piramidal slab conturat ca şi torusul mandibular. Regiunea goniacă eate însă bine dezvoltată şi uşor răsfrîntă. Ramul vertical este larg, dar scurt.

Dentiţia cu lispuri post-mortem, dar şi în timpul vieţii (molarul 1 inferior drept), este slab erodată (gr. I) cu excepţia molarilor 1 care sunt ceva mai erodaţi (gr. II). Dinţii sunt mari cu smalţul gros. La nivelul molarului 1 inferior drept, căzut în timpul vieţii, se constată urme ale unui granulom.

Scheletul postcranian este robust cu femurele asimetrice. Astfel, în timp ce femurul drept este eurimer (87,10) şi cu pilastru dezvoltat (107,41), femurul stâng este platimer (81,25) şi cu pilastru slab (103,70). Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat la ambele femure şi reprezentat prin creastă şi fosă subtrohanteriană ca şi prin câte un trohanter 3. Tibiile mezocnemă (69,44) dreapta şi euricnemă (73,33) stânga, sunt lipsite

www.cimec.ro

de faţete suplimentare. Humerusurile cu indicele de secţiune de tip platibrah, prezintă impresiile musculare ale deltoidului foarte dezvoltate, dar nu sunt prevăzute cu perforaţia olecraniană.

Statura, în medie de 173 cm se încadrează în categoria înaltă pentru sexul masculin.

Tipul antropologic. Toate elementele tipologice pledează pentru o predominanţă clară a tipului protoeuropoid (cromanoid) asociate cu câteva influenţe dinarice.

Odontopatii şi osteopatii. Urmele unui granulom la nivelul molarului 1 inferior drept, ne atestă existenţa unor procese inflamatorii.

Scheletul nr. 130

Bine conservat, mai ales în ceea ce priveşte partea craniană, acest subiect aparţine unei *femei mature (45-50 ani).*

Scheletul cefalic, foarte complet, ne permite să facem o caracterizare biometrică şi morfologică amănunţită, atât în ceea ce priveşte neurocraniul, cât şi craniul facial.

Referindu-ne mai întîi la ***neurocraniu*** subliniem caracterul său accentuat brahicran (83,24), forma sa în norma verticală fiind romboidă, iar în cea occipitală de bombă. Dimensiunile de înălţime bazio şi porio-bregmatice raportate la lungimea neurocraniului dau indici de tip înalt - hipsicran (77,45 şi 65,32), iar la lărgime de tip metriocran (93,05) şi tapeinocran (78,47). Raportul dintre diametrul minimal al frunţii şi cel maximal al neurocraniului situează indicele fronto-parietal în categoria stenometopă (64,58), indicele său frontal transversal aparţinând categoriei frunţilor cu creste divergente (78,81). Occipitalul destul de bombat este şi mijlociu de larg (76,39). Relieful osos este moderat în regiunea frontală (pe seama regiunii glabelare -2, supraorbitare 0-1) şi occipitală (unde liniile nucale sunt mai bine exprimate) şi slab în regiunea supramastoidiană, apofizele mastoide fiind de gradul III.

Faţa este mezoprosopă (89,06) şi mezenă (51,56), nasul este camerin (72,50), prezentând o deviaţie accentuată a septumului nazal, o fosă prenazală şi o spină anterioară slab dezvoltată (1-2). Bolta palatină este de tip brahistafilin (118,42), adâncă şi de formă paraboloidă. Malarele mijlociu spre largi prezintă o dispoziţie uşor temporalizată. Fosa canină nu este profundă (1-2).

Mandibula deşi feminină, oferă un contur de masivitate ramul orizontal fiind relativ jos, cu mentonul uşor proeminent şi de formă piramidală şi gonioanele bine conturate. Ramul vertical este scurt şi mijlociu de larg cu condilii bine dezvoltaţi.

Dentiţia prezintă multe pierderi post-mortem, astfel că, numărul total de dinţi prezenţi se rezumă la 17 (10 inferiori şi 7 superiori). Abraziunea suprafeţei ocluzale poate fi considerată moderată, variind între gradul III şi IV. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian, comparativ cu cel cefalic, oferă o stare de conservare mai puţin bună, totuşi ne-a permis un studiu destul de complet. Femurele sunt de tip hiperplatimer (73,33 şi 70,96) cu o uşoară asimetrie din punct de vedere al dezvoltării pilastrului (dreptul 108,69 faţă de stângul - 104,00) şi cu impresii musculare de tip euricnem (71,42 şi 72,22) cea stângă prezentînd şi faţetă "orientală. Humerusul prezintă un indice de secţiune de tip euribrahic (95,23) şi un relief deltoidian destul de accentuat.

Statura, calculată în special după lungimea oaselor membrelor inferioare, este supramijlocie pentru o femeie (156 cm).

Din punct de vedere ***tipologic*** putem semnala prezenţa unui fond mediteranoid la care se adaugă caractere protoeuropoide (cromagnoide).

Odontopatii. Pe maxilarul superior la nivelul molarului 2 şi 3 se observă urma unor procese infecţioase (granuloame) avansate, soldate cu distrugerea peretelui alveolar atât intern cât şi extern în cazul primului dinte şi a celui extern în cazul celui de al doilea. Aceste procese au fost determinate de cariile puternice instalate la aceşti dinţi, ce au fost probabil reduşi la nişte resturi radiculare ce au căzut probabil post-mortem.

Scheletul nr. 131 A

A aparţinut cu probabilitate unei *femei subadulte de 17-18 ani.*

Starea de conservare precară nu a permis restaurarea craniului. Astfel, piesele osoase izolate existente pare să indice prezenţa caracterelor mediteranoide, dar trebuie să păstrăm rezerva cuvenită dat fiind vârsta tânără a subiectului care se corelează şi cu gracilitatea acestuia.

Scheletul nr. 131 B

Prezintă o stare de conservare deficitară. Partea cefalică este absentă. Din scheletul postcranian ne-au parvenit oasele membrului superior drept, cele două tibii, un coxal, osul sacrum, coaste, clavicule, două calcanee, două astragale, un fragment din omoplat, bazipodale, metapodale şi 13 vertebre.

Acest schelet a aparţinut cu probabilitate unui subiect de *sex masculin de vârstă adultă.*

Scheletul postcranian. Tibiile prin indicele de platicnemie aparţin categoriei platicneme (57,89 şi 63,63). Humerusul are relieful deltoidian bine dezvoltat, iar prin indicele său de secţiune aparţine categoriei platibrahice (72,73).

Talia oferă o medie de 169 cm, care corespunde unei categorii masculine supramijlocii.

Osteopatii. Cubitusul stâng prezintă în partea inferioară urmele unei fracturi vicios consolidate.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 132

A aparținut unei *femei tinere de 20-25 ani.*

Neurocraniul este bine păstrat restaurându-se doar baza și regiunile temporale. Are formă ovoidă în norma verticală și de "bombă spre casă" în norma occipitală. Indicele cranian este de tip mezocran (77,78). Indicii porio-bregmatic (81,43) și bazio-bregmatic (93,57) transversali sunt de tip metriocran, în timp ce indicele porio-bregmatic longitudinal este de tip hipsicran (63,33) iar cel bazio-bregmatic longitudinal este de tip ortocran (72,78). Fruntea este ovală, eurimetopă (71,43) cu relief glabelar (1) și supraciliar (1) slab exprimat. Occipitalul este mijlociu (75,00) și foarte bombat, fără protuberanță occipitală externă. Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este slab dezvoltat.

Masivul facial prezintă un indice facial total euriprosop (81,10) și un indice al etajului superior de tip eurien (47,24). Orbitele sunt cameconci, la limita superioară a categoriei (75,61) iar nasul este camerin (55,56) cu spina nazală slab dezvoltată. Malarele sunt slab dezvoltate și au o orientare intermediară spre temporalizată. Fosa canină este ușor asimetrică și mijlociu dezvoltată (2-3 dreapta și 2 stânga). Apertura piriformă este de formă antropină. Bolta palatină este puțin adâncă și de formă paraboloidă. Indicele cranio-facial transversal este de tip micropsid (90,71).

Mandibula este gracilă, cu torus slab dezvoltat, cu menton în formă de buton. Gonioanele sunt slab dezvoltate, iar ramul orizontal ca și cel vertical sunt de înălțime mijlocie.

Dentiția prezintă o eroziune foarte slabă, chiar și la nivelul molarilor 1. Molarii 3 sunt neerupți dar prezenți în alveole, cu excepția lui M3 superior drept care este pe cale de erupere.

Dinți izolați: M2 superior stâng și pP 2 superior drept.

Scheletul postcranian este reprezentat prin două coxale (fragmente mari), sacrum, și două vertebre lombare.

Osteopatii: două vertebre lombare sunt sudate sub forma unui bloc, iar ultima vertebră lombară este sacralizată.

Tipul antropologic. Craniul mezocran, fața joasă euriprosopă, orbitele cameconci, scheletul cu o gracilitate pronunțată, atestă un amestec de caractere cromagnoide cu cele mediteranoide.

Scheletul nr. 135

Aparține după gradul de erodare a dentiției unui *copil în vârstă de 1-2 ani (infans I).*

Nu se poate preciza însă sexul.

Scheletul cranian este reprezentat prin frontal, occipital, două fragmente mici din parietale, un fragment de sfenoid și mandibula aproape întreagă.

www.cimec.ro

Din ***scheletul postcranian*** s-au găsit diafizele celor două femure, diafizele tibiilor, fragmente de coaste, claviculă, coxale, precum şi vertebre.

Dentiţia este reprezentată doar prin cea mandibulară: trei incisivi şi doi molari 1 inferiori şi mugurii celor doi molari 2 inferiori care indică şi vârsta scheletului, ea aparţinând dentiţiei nepermanente.

Scheletul nr. 136

Provine de la un schelet de *adolescent (juvenis) 16-17 ani* cu probabilitate de *sex masculin*. Gradul de conservare a scheletului este satisfăcător ceea ce a dat posibilitatea restaurării în întregime a craniului precum şi oasele lungi, bazinul, omoplaţii. Sunt prezente numeroase vertebre, coaste, sternul, oase metatarsiene şi metacarpiene.

Craniul este mezocran (75,86) de dimensiuni mici dar trebuie luat în consideraţie faptul că încă nu s-a finalizat creşterea osoasă a subiectului până în momentul decesului. Înălţimea craniului: indicele este de tip ortocran (71,84), iar cei porio-bregmatici sunt 60,34 (ortocran) şi 79,54 (tapeinocran). Fruntea este eurimetopă (74,24) şi ovală (85,22).

Faţa este eurienă (47,20), orbitele sunt hipsiconci (90,0), nasul este leptorin (45,83) şi apertura piriformă de tip antropin. Relieful glabelar şi supraciliar este slab 0-1, ca de altfel şi cel occipital fapt explicabil prin vârsta subiectului. Norma verticală a craniului are contur ovoid, iar cea occipitală este în formă de "casă".

Fosa canină este adâncită (3) cu malarele intermediare ca dezvoltare şi orientare. Mandibula este relativ gracilă cu torus destul de marcat, mentonul puţin conturat şi de formă piramidală.

Scheletul postcranian este mijlociu ca robusticitate dacă luăm în consideraţie vârsta tânără a subiectului. Femurele sunt platimere (75,0 şi 76,92) şi lipsite de pilastru 91,0 şi 95,0. Tibiile sunt mezocneme 63,64 cu humerusul cu indici de tip euribrahic (82,35).

Statura este supramijlocie (163 cm).

Diagnoza tipologică este dificil de stabilit dat fiind că la această vârstă nu sunt încă exprimate caracterele edificatoare, dar semnalăm prezenţa unor elemente mediteranoide.

Scheletul nr. 137

Aparţine unei femei în *vârstă de 50-55 ani.*

Prezintă o stare bună de conservare şi este reprezentat prin un "cranium" aproape întreg (cu excepţia unei regiuni din baza craniului şi a unei porţiuni din regiunea parieto-temporală dreaptă) şi un schelet postcranian bine păstrat şi destul de complet (femure, tibii, humerusuri, cubitusuri), oasele coxale, două clavicule, două calcanee, patru vertebre cervicale, patru dorsale şi trei lombare.

Neurocraniul este lung, mijlociu de larg şi mijlociu de înalt, de formă ovoidă în norma verticală şi "casă" în norma occipitală. Indicele cefalic este de tip dolicocran (73,11), indicii de înălţime aparţin categoriilor ortocrană (59,67) şi metriocrană (81,6).

www.cimec.ro

Indicii fronto-transversal (85,0) şi fronto-parietal (75,0) indică o frunte ovală şi eurimetopă. Profilil sagital prezintă o linie a creştetului lungă şi slab arcuită, occipitalul este larg (79,41) puternic bombat (pe seama solzului) prezentând o zonă "meplat", iar corespunzător punctului lambda semnalăm prezenţa unui os "inca" tripartit. Relieful cranian slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 0-1, protuberanţa occipitală externă 0), apofizele mastoide bine conturate 3-4.

Faţa realizează un indice facial total de tip mezoprosop (87,69) şi un indice facial superior de tip mezen (53,85). Orbitele sunt de tip mezoconci (77,27) iar nasul camerin (52,83) prezintă o apertură piriformă de tip antropin. Malarele mijlocii ca dezvoltare, prezintă o dispoziţie intermediară, fosa canină aproape plană (gr. 1), spina nazală mijlociu dezvoltată (2). Bolta palatină upsiloidă şi de adâncime mijlocie.

Mandibula gracilă, are ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul uşor proeminent în formă de buton, torusul mandibular slab conturat, ramul vertical destul de oblic scurt dar larg.

Dentiţia se rezumă la patru dinţi, doi în alveole, unul pe maxilarul superior (caninul stâng) şi unul pe mandibulă (molarul 2 drept) şi doi găsiţi izolat (doi incisivi inferiori). Majoritatea dinţilor sunt căzuţi post-mortem, un număr apreciabil (8) fiind căzuţi şi în timpul vieţii.

Dentiţia prezintă un grad mijlociu de erodare (gr. III).

Scheletul postcranian prezintă o robusticitate medie. Femurele sunt platimere (77,42) şi au un pilastru slab dezvoltat (100,0), relieful subtrohanterian este slab dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (72,73 şi 78,12) şi au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul are relieful deltoidian slab dezvoltat şi care prezentă perforaţie olecraniană.

Statura oferă o medie de 163 cm se încadrează în categoria taliilor feminine înalte.

Tipul antropologic. Analiza caracterelor antropometrice a indicilor şi a caracterelor morfologice, pun în evidenţă fondul mediteranoid la care se adaugă unele elemente cromagnoide.

Odontopatiile sunt confirmate de pierderea "in vivo" a molarilor inferiori (cu excepţia M2) şi resorbţia marginei alveolare precum şi la arcada superioară a M1, M2 şi P1 drepte.

Scheletul nr. 138

Prezintă un neurocraniu fragmentat, care nu s-a putut reconstitui şi un schelet postcranian mai bine conservat.

Scheletul a aparţinut unei *femei foarte tinere sub 20 ani* (dentiţia nefiind erodată, iar molarii 3 nefiind erupţi).

Din ***scheletul cranian*** s-au păstrat sub formă de fragmente: jumătatea stângă a frontalului, două fragmente mari şi unul mic din parietal, o porţiune mare din occipital (partea posterioară), împreună cu câte o parte din cele două temporale, jumătatea stângă a

www.cimec.ro

bolţii palatine şi mandibula completă. Relieful glabelar (2) şi arcurile supraciliare (1) sunt slab dezvoltate, protuberanţa occipitală externă este de asemenea slab dezvoltată. Apofizele mastoidiene sunt puternic dezvoltate (3), însă cu un relief slab marcat. Bolta palatină este de adâncime mijlocie şi are formă paraboloidă. Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula este relativ robustă, cu ramul orizontal destul de înalt. Mentonul de formă triunghiulară este slab conturat. Torusul mandibular ca de altfel şi gonioanele, sunt slab dezvoltate. Ramul vertical este mijlociu de înalt, de larg şi uşor înclinat, rezultând că subiectul este tânăr aşa cum de altfel indică şi dentiţia.

Dentiţia este neerodată fără carii, molarii 3 nu sunt erupţi şi nici mugurii lor nu sunt prezenţi în alveole (reducere de spaţiu).

Scheletul postcranian de robusticitate mijlocie, este reprezentat prin două femure, două tibii, două humerusuri, două radiusuri, cubitusul drept, două coxale, coaste, stern şi vertebre (6 cervicale, 1 dorsală şi 3 lombare). Femurele sunt: cel drept eurimer (89,28) şi cu pilastru (103,85) iar cel stâng este platimer (80,00) şi fără pilastru (96,42). Relieful subtrohanterian este slab dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (66,67 şi 65,63) fără faţete suplimentare. Humerusurile cu relieful deltoidian slab dezvoltat au un indice de secţiune se tip euribrahic (90,48 şi 95,00).

Talia calculată după humerus, radius, cubitus, femur şi tibie, se încadrează în categoria înaltă a staturilor feminine cu o medie de 171 cm.

Tipul antropologic nu a putut fi precizat.

Osteopatii: tibia stângă prezintă urma unui traumatism pe creasta anterioară în jumătatea superioară a acesteia, probabil ca rezultat al unei fisuri diafizare (început de fractură).

Scheletul nr. 139

După gradul de erupţie dentară se poate aprecia că acest schelet a aparţinut unui *copil în vârstă de 1-1 1/2 ani (infans I),* neputîndu-se preciza sexul.

Scheletul cranian este foarte fragmentat, neputându-se reconstitui calota deşi toate oasele neurocraniului sunt reprezentate.

Din craniul facial s-au păstrat un fragment mic din maxilarul superior stâng şi jumătatea stângă a mandibulei.

Scheletul postcranian cuprinde mici resturi de vertebre şi coaste şi un fragment de omoplat.

Dentiţia de lapte este reprezentată prin cei doi incisivi inferiori (I2 erupe), caninul inferior care erupe şi m1 inferior. Molarul 1 superior şi molarul 2 inferior abia erup. Izolat s-a găzit şi un mugure abia format de M1 care indică vârsta de un an şi jumătate.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 140

A aparţinut unei *femei mature (35-40 ani)*

Craniul este foarte bine conservat, lipsind doar ramul vertical stâng al mandibulei. Din scheletul postcranian dispunem de numeroase piese: toate oasele lungi ale membrelor superioare şi inferioare, fragmente mari din coxale şi omoplate, o claviculă dreaptă, numeroase vertebre şi falange, metacarpiene şi metatarsiene.

Datele antropometrice ne permit să facem următoarea caracterizare:

Craniul este mijlociu ca lungime, de lărgime mică, oferind un indice cefalic de tip mezocran (76,74). Înălţimea porio-bregmatică este mică, dar raportată la lungime apare de tip ortocran (61,63) şi la lărgime metriocran (80,30). Fruntea este îngustă în valoare absolută datorită microdimensionării craniului, dar comparativ cu lărgimea craniană este eurimetopă (69,70) şi de formă ovală (indicele fronto-coronar = 80,0).

Masivul facial este de tip mezen (52,03), indicele facial total fiind şi el de tip mezoprosop (87,80). Occipitalul este mijlociu ca lărgime (indicele occipito/parietal 74,24). Orbitele sunt de formă mezoconcă (83,78). Nasul este camerin (54,76) cu apertura piriformă antropină. Privit în norma verticală craniul apare ovoid, scurt, iar în norma occipitală în formă de "bombă". Relieful cranian este moderat. Astfel, cel glabelar este de gradul 2, cel supraorbitar de gradul 1 iar cel occipital 0. Fosa canină este adâncă (3), malarele temporalizate şi slab dezvoltate. Bolta palatină paraboloidă şi adâncă este corelată cu un anumit grad de mezognatism superior şi inferior.

Mandibula este relativ înaltă cu mentonul bine conturat şi de formă piramidală.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele nu prezintă pilastru şi sunt asimetrice din punct de vedere al platimeriei, dreptul fiind platimer (80,77), iar stângul hiperplatimer (66,67). Tibiile sunt mezocneme (66,67 şi 67,86). Humerusul aplatizat lateral, prezintă un indice care atestă platibrahia (73,68).

Statura este mijlocie (155 cm).

Coroborarea datelor antropometrice cu cele morfologice ne permite să precizăm cu uşurinţă ***tipul antropologic*** care este mediteranoid.

Scheletul nr. 144

Din acest schelet este mai bine conservată partea postcraniană. Apreciind după dentiţie şi după oasele lungi, a aparţinut unei *tinere* în vârstă de aproximativ 15 ani (juvenis).

Din ***scheletul cranian*** s-au păstrat doar fragmente din calota craniană: un fragment mare din parietalul stâng şi un fragment mai mic din cel drept, un fragment mare din occipital şi cinci fragmente neidentificabile. Din masivul facial s-au păstrat două fragmaente din bolta palatină, maxilarul drept împreună cu malarul drept.

Mandibula este aproape întreagă, lipsind doar condilul drept.

www.cimec.ro

Dentiția este cea definitivă cu apexurile închise. Molarul 3 superior prezintă zona coletului abia în formare (aproximativ 2-3 mm). De pe maxilare lipsesc incisivii centrali şi premolarul 1 stâng. De pe mandibulă lipsesc doar incisivii centrali şi premolarul 1 stâng.

Scheletul postcranian gracil, este reprezentat prin femure, tibii, humerusuri, radiusul, toate fiind cu epifizele neosificate, peronee, coxale, calcanee, astragale, sacrum, coaste, clavicule şi 17 vertebre (6 cervicale, 7 dorsale şi 4 lombare). Femurele sunt platimere (79,17) şi cu pilastru (105,00 şi 104,76), cu relief subtrohanterian abia schițat. Tibiile sunt mezocneme (69,23). Humerusurile au un relief deltoidian abia schițat.Indicele de secțiune este de tip euribrahic (81,25 şi 86,66).

Statura calculată după lungimea humerusului şi femurului este de 155 cm încadrându-se în categoria mijlocie.

Scheletul nr. 146

A aparținut unui *bărbat vârstnic (peste 60 ani).*

Scheletul este în general bine conservat, atât craniul (la care lipseşte doar baza sa şi mandibula), cât şi oasele postcraniene din care sunt prezente ambele femure, humerusuri, cubitus drept, coxale, claviculele, omoplatul drept, numeroase vertebre şi resturi de coaste.

Craniul este mijlociu de lung şi destul de larg ceea ce oferă un indice cefalic ce se situează la limita inferioară a categoriei brahicrane (80,87). Fruntea este largă, indicele frontal fiind de tip metriometop (62,84) de formă sferoidă (78,46). Înălțimea porio-bregmatică în valoare absolută este mijlocie, raportată la lungimea craniului dă indice ortocran (62,84) iar raportată la lărgime dă un indice tapeinocran (77,70). Occipitalul este relativ îngust ca lărgime (71,62).

Masivul facial este mijlociu de larg dar scurt, indicele facial superior situându-se la limita inferioară a categoriei mezene (50,37). Lărgimea feței raportată la lărgimea biparietală este de tip micropsid (89,86). Orbitele sunt mezoconci (82,92) iar nasul camerin (52,03). Rezumând datele de ordin morfologic putem face următoarea caracterizare: calota este sferoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Relieful osos cranian este mijlociu de dezvoltat. Arcadele supraciliare, spina nazală şi relieful mastoidian prezentând toate gradul 2 de dezvoltare. Protuberanța occipitală este însă slab dezvoltată. Bolta palatină apare cu adâncime mijlocie, dar procesul alveolar este resorbit datorită pierderii în timpul vieții a dinților jugali, a unora din frontali, cei prezenți fiind puternic erodați (IV). Fosa canină este slab dezvoltată.

Relieful oaselor lungi este bine conturat deşi acestea sunt destul de gracile. Femurele oferă indici de pilastrie uşor sub 100 iar cel de platimerie este de tip hiperplatimer. Tibia este mezocnemă la limita superioară (69,69). Humerusul are forma euribrahică (77,27).

www.cimec.ro

Malarul este şi el mijlociu de larg, iar fosa canină mijlociu de adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin, dar spina nazală anterioară lipseşte.

Mandibula este relativ gracilă şi joasă dar largă. Torusul mandibular este destul de conturat. Mentonul uşor proeminent are o formă piramidală. Gonioanele sunt slab marcate. Ramul vertical este scurt şi mijlociu ca lărgime.

Dentiţia cu unele lipsuri doar post-mortem este slab erodată şi nu prezintă carii. O abraziune ceva mai accentuată se constată doar la molarii 1 şi în special la cei inferiori. În ceea ce priveşte molarii 3, se constată că atât pe mandibulă, cât şi pe maxilarul superior sunt erupţi numai cei din partea stângă. Trebuie să mai semnalăm şi unele anomalii legate de erupţie. În adevăr, pe maxilarul superior caninul stâng a erupt mult mai târziu, el fiind complet neerodat, alături de el păstrându-se şi un rest din cel decidual. Pe partea dreaptă se păstrează caninul de lapte care este puternic erodat, astfel încât, coroana sa este mult sub nivelul celorlalţi dinţi, iar în spatele acestuia spre incisivul lateral a erupt caninul definitiv, care la prima vedere (fals) pare a fi dinte supranumerar. De asemenea pe mandibulă caninul stâng are coroana mult mai scurtă faţă de a celorlalţi dinţi şi este complet neerodat ceea ce ne sugerează că şi acesta a erupt mai târziu decât dinţii învecinaţi. Molarul 2 şi premolarul 2 de pe partea dreaptă a mandibulei prezintă o alveolă comună pentru ambele rădăcini. Rădăcina incisivului central superior din dreapta nu s-a găsit, dar după forma alveolei se pare că a fost scurtă şi curbată.

Scheletul postcranian oferă femure de tip platimer (75,86) fără pilastru la osul stâng şi cu pilastru abia schiţat la cel drept. Relieful subtrohanterian reprezentat prin fosa şi creasta subtrohanteriană este mijlociu ca dezvoltare. Tibiile sunt euricneme (73,08 şi 81,48) şi prevăzute cu câte o faţetă "orientală". Humerusul este prin indicele de secţiune platibrahic (75,0 şi 78,94). Urmele inserţiei deltoidiene pe diafiza humerusului sunt bine conturate dar nu se constată prezenţa perforaţiei olecraniene.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi este mijlocie pentru o femeie (151 cm).

Tipul antropologic poate fi apreciat ca un amestec de caractere dinarice şi mediteranoide.

Scheletul nr. 149

Ne-a parvenit într-o stare foarte fragmentară, atât scheletul cefalic, cât şi cel postcefalic. Scheletul cefalic este reprezentat printr-un fragment de calotă compusă din regiunea frontală, parietală şi partea superioară a occipitalului care însă nu prezintă soluţii de continuitate cu cele două temporale. Din inventarul scheletului postcranian sunt prezente două femure, două tibii, două fragmente de coxal, diafiza unui radius şi a două peronee, un calcaneu, un astragal, două vertebre cervicale, un fragment de sacrum şi câteva metacarpiene.

www.cimec.ro

Judecînd după gradul de închidere a suturilor craniene ca şi după gracilitatea pieselor osoase putem aprecia că subiectul era de *vârstă matură (45-50 ani) şi de sex feminin.*

Scheletul cranian. Gradul avansat de fragmentare a scheletului cranian, nu ne-a permis decât câteva consideraţii de ordin morfologic. Astfel, relieful glabelar (2), ca şi cel supraciliar (1), este moderat. Apofiza mastoidă este destul de bine dezvoltată cu un relief supramastoidian de asemenea dezvoltat.

Scheletul postcranian este gracil şi oferă femure care sunt asimetrice din punctul de vedere al indicelui de aplatizare. Într'adevăr, în timp ce femurul drept, este platimer (78,12), cel stâng este hiperplatimer (74,19). Pilastrul este incipient la femurul drept (100,0) şi slab la femurul stâng (103,85). Creasta subtrohanteriană este bine dezvoltată, dar fosa subtrohanteriană este prezentă doar la ambele femure. Tibiile sunt şi ele asimetrice mezocnemă cea dreaptă (68,75) şi euricnemă cea stângă (70,0) şi fără faţete suplimentare.

Talia calculată după femure şi tibii este în medie de 153 cm ceea ce ne indică categoria submijlocie pentru o femeie.

Scheletul nr. 150

Într-o stare relativă de conservare, este reprezentat printr-un "cranium" restaurat din fragmente mari. Din masivul facial se constată prezenţa regiunii nazale şi a bolţii palatine precum şi mandibula completă. Nu s-a putut restaura regiunea externă a orbitelor şi nici arcadele zigomatice. Scheletul postcranian este constituit numai din oasele lungi ale membrelor superioare (mai puţin radiusul drept), două coxale, un fragment de omoplat, un fragment de sacrum, 11 vertebre (2 cervicale, 6 dorsale şi 3 lombare), fragmente de coaste şi clavicule, două calcanee, două astragale, metacarpiene, metatarsiene şi falange.

După suturile craniene şi după structura pieselor osoase se poate conchide că scheletul a aparţinut *unei femei adulte (20 ani).*

Neurocraniul cu indicele cefalic mezocran (77,77) are formă sferoidă în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Indicii porio-bregmatici sunt de tip hipsicran (64,44) şi metriocran (82,85). Fruntea este sferică (76,03) şi stenometopă (65,71), la limita superioară a categoriei. Relieful glabelar (2) ca şi cel supraciliar (0-1) sunt atenuate. Occipitalul mijlociu de bombat dar larg (82,14) are relieful extern şters (protuberanţa occipitală externă 0). Apofizele mastoidiene sunt dezvoltate (3) dar relieful mastoidian slab.

Faţa. Dată fiind prezenţa regiunii nazale, putem aprecia că nasul era de tip leptorin (42,85) cu apertura piriformă de tip antropin şi spina nazală anterioară slabă (2). Fosa canină este puţin adâncă (2). Bolta palatină paraboloidă, are o adâncime mică.

Mandibula este gracilă cu ramul orizontal jos şi înclinat oblic spre cavitatea bucală. Regiunea mentonieră în formă de buton este proiectată înainte prezentând un

www.cimec.ro

pragnatism destul de accentuat. Torusul mandibular este moderat. Ramul vertical are o poziţie înclinată.

Dentiţia este reprezentată doar printr-un singur dinte (un canin superior) cu erodare moderată. Molarii 3 par să nu fi erupt atât pe maxilarul superior cât şi pe mandibulă ca urmare a unei reduceri de spaţiu. ***Scheletul postcranian*** este gracil. Femurele cu pilastrul slab (103,84) sunt asimetrice din punctul de vedere al indicelui de aplatizare. Astfel, femurul drept este hiperplatimer (72,41) iar cel stâng platimer (78,57). Relieful subtrohanterian este slab exprimat la ambele femure. Tibiile: mezocnemă dreapta (67,86) şi euricnemă stânga (70,37) sunt lipsite de faţete suplimentare. Humerusurile cu indicele de secţiune euribrahic (77,78 şi 88,23) prezintă relieful deltoidian slab şi sunt lipsite de perforaţia olecraniană.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi ale membrelor este în medie de 160 cm ceea ce reprezintă o talie înaltă feminină.

Tipul antropologic este greu de precizat, întrucât lipseşte o parte foarte mare din scheletul facial, totuşi părţile existente ne indică că suntem în prezenţa unui mediteranoid cu influenţe nordoide.

Scheletul nr. 151

Ne-a parvenit într-o stare foarte fragmentară. Scheletul cranian se compune dintr-un mic fragment din frontal, două fragmente din parietale şi unul din occipital. Din scheletul postcranian sunt prezente două fragmente de diafize femurale, de tibii de peronee, un fragment din diafiza radiusului şi un fragment din coxal.

Judecând după structura pieselor osoase, precum şi după dimensiunile oaselor care s-au putut măsura, conchidem că scheletul a aparţinut unui *copil de 0-1 an (infans I).*

Scheletul nr. 153

Acest schelet este bine conservat şi relativ complet. Scheletul cefalic este reprezentat printr-un "cranium" restaurat din fragmente relativ mari căruia îi lipseşte baza craniului. Partea postcefalică prezintă toate oasele lungi (cu excepţia radiusului drept) un fragment din osul coxal, claviculele, sternul şi 14 vertebre.

Caracteristicile scheletului cefalic cât şi gracilitatea întregului schelet indică apartenenţa acestuia la *sexul feminin* şi la *o vârstă matură (40-45 ani).*

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid iar în cea occipitală are forma de "casă". Indicele cefalic este mezocran (79,09) la limita superioară, cei de înălţime aparţinând categoriilor ortocrană (62,71) şi tapeinocrană (79,29). Fruntea de formă sferică aparţine prin indicele său fronto-parietal categoriei stenometope (65,0). Relieful frontal este slab dezvoltat (glabelar 1, supraciliar 1). Occipitalul mijlociu de bombat aparţine prin indicele său occipital-transversal, categoriei mijlocii (77,14), relieful său osos fiind şters (protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide sunt puţin dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este slab evidenţiat.

www.cimec.ro

Masivul facial. Indicele facial total este de tip euriprosop (81,16) iar cel facial superior este mezen (50,0) la limita inferioară. Orbitele sunt hipsiconci (92,10). Indicele nazal este de tip leptorin (44,44), nasul având apertura piriformă de tip antropin. Masivul facial prin indicele cranio-facial transversal corespunde categoriei macropside (98,57). Bolta palatină este paraboloidă şi mijlociu de adâncă. Malarele nu sunt dezvoltate şi au o dispoziţie intermediară spre temporalizată, fosa canină nefiind profundă (2).

Mandibula este gracilă, relativ largă cu ramul orizontal înalt în regiunea anterioară şi mijlociu pe părţile laterale. Mentonul nu este conturat ca formă şi nici nu este proeminent. Gonioanele sunt bine marcate, ramul vertical fiind scurt şi mijlociu de larg.

Dentiţia prezintă o erodare moderată (gr. 2) mai accentuată la nivelul lui M1. Molarii 3 nu sunt erupţi (reducere de spaţiu). Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcefalic prezintă o robusticitate medie. Femurele sunt hiperplatimere (70,96 şi 71,87) lipsite de pilastru (100,0 şi 96,29) şi cu relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt platicneme (60,61 şi 58,82) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul are relieful deltoidian moderat şi prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (80,95 şi 95,0).

Statura calculată după lungimea oaselor lungi, oferă o medie de 151 cm ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Tipul antropologic este mediteranoid.

Osteopatii. Una din vertebrele lombare prezintă exostoze sub forma unor ciocuri osoase.

Scheletul nr. 156

Cu o stare de conservare foarte bună, este reprezentat printr-un "cranium" care nu a necesitat restaurarea.

A aparţinut unui *bărbat matur de 30-35 ani.*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma verticală şi sub formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cranian este de tip dolicocran (72,19). Indicii de înălţime porio-bregmatic şi bazio-bregmatic longitudinal sunt de tip ortocran (62,57 şi 72,73). Cei transversali sunt de tip acrocran (86,67 şi 100,74). Fruntea este ovală (80,0) şi eurimetopă (74,07). Relieful glabelar este mijlociu dezvoltat (2-3), iar arcurile supraciliare sunt slab dezvoltate (1). Occipitalul este de lărgime mijlocie (75,56) şi foarte bombat (solzul se curbează aproape în unghi drept). Protuberanţa occipitală externă este slab dezvoltată (1). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (3-4) iar relieful mastoidian este slab dezvoltat. Pe sutura lambdoidă în partea stângă se observă două oase wormiene.

Masivul facial prezintă un indice al etajului superior de tip mezen (53,54). Orbitele sunt cameconci (75,56) iar nasul mezorin (48,98). Indicele cranio-facial transversal este de tip mezopsid (94,07). Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi cu o orientare intermediară spre temporală. Fosa canină este mijlociu dezvoltată (2), apofiza piriformă este de tip

www.cimec.ro

antropin şi spina nazală mijlociu dezvoltată. Bolta palatină este adâncă şi de formă paraboloidă.

Dentiţia apare neerodată şi fără căderi "in vivo".

Tipul antropologic este cel mediteranoid cu mici influenţe nordoide.

Scheletul nr. 157

Prezintă o stare bună de conservare. Din scheletul cranian s-a putut restaura un "cranium" la care lipseşte partea posterioară a occipitalului şi regiunea temporo-parietală stângă. Mandibula s-a putut păstra aproape întreagă dar fără condilul mandibular drept. Scheletul postcranian este reprezentat prin femure, tibii şi humerusuri toate cu discurile de creştere deschise, cubitusul drept fără epifize şi 19 vertebre (3 cervicale, 11 dorsale şi 5 lombare).

Scheletul a aparţinut unei *fete de 13-14 ani (juvenis).*

Neurocraniul este ovoid în normă verticală şi în formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cranian este de tip mezocran (78,28). Indicii de înălţime porio-bregmatic şi bazio-bregmatic longitudinali sunt de tip ortocran (60,00 şi 73,14). Indicele porio-bregmatic transversal este de tip tapeinocran (76,64) iar cel bazio-bregmatic de tip metriocran (93,43). Fruntea este ovoidă (82,76) şi eurimetopă (70,07). Relieful glabelar şi arcurile supraciliare sunt absente. Occipitalul (deşi incomplet) pare a fi fost foarte bombat. Apofizele mastoide sunt relativ mijlociu dezvoltate (2) şi fără relief mastoidian.

Masivul facial. Indicele etajului superior este cu probabilitate de tip lepten (57,63). Orbitele sunt mezoconci (83,33) iar nasul este leptorin (46,94). Indicele cranio-facial transversal este de tip micropsid (86,13). Malarele sunt mijlociu de dezvoltate şi cu orientare mijlocie spre temporală. Fosa canină este dezvoltată (3) iar apofiza piriformă este de tip antropin. Spina nazală este mijlociu dezvoltată (2). Bolta palatină este de formă paraboloidă şi de adâncime mijlocie.

Mandibula are un ram orizontal destul de înalt, cu torusul deja bine format. Mentonul de formă triunghiulară este slab conturat. Subiectul fiind foarte tânăr, ramul vertical este oblic şi foarte scurt.

Dentiţia este definitivă pe maxilarul superior, apexurile incisivilor centrali şi laterali precum şi premolarilor 1 superiori sunt complet închise. Pe mandibulă sunt încă prezenţi molarii 2 de lapte.

Scheletul postcranian. Femurele fără relief subtrohanterian sunt de tip eurimer (95,45 şi 91,67), cu un pilastru puternic (121,05 la ambele). Tibiile sunt euricneme (76,92 şi 74,07). Humerusurile cu relief deltoidian slab dezvoltat şi cu perforaţie olecraniană prezentă la ambele oase au indici de secţiune care se încadrează în limitele categoriei euribrahice (78,94 şi 94,73).

Tipul antropologic este cel mediteranoid.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 158

Prezintă o stare de conservare satisfăcătoare. S-a putut restaura un "cranium" fără regiunea bazală, temporalul drept şi regiunea bazală. Mandibula este completă. Din scheletul postcranian s-au păstrat: femurele, tibiile şi peroneele, humerusul şi radiusul stâng, cubitusul drept, sternul, claviculele, coxalele, fragmente de sacrum, coaste, metacarpiene, falange şi 9 vertebre (3 cervicale, 3 dorsale şi 3 lombare).

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de 35-40 ani (matur-tânăr).*

Neurocraniul este de formă sferoidă în norma verticală şi de "bombă" în norma occipitală. Indicele cranian este de tip brahicran (81,50). Indicele porio-bregmatic longitudinal se încadrează în categoria metriocrană (81,56), iar cel transversal în cea hipsicrană (66,47). Fruntea este ovală (82,35) şi eurimetopă (69,50) şi prezintă o schiţă de sutura mendoza. Relieful glabelar ca şi arcurile supraciliare sunt moderat dezvoltate (2). Occipitalul de lărgime mijlocie (75,16) este mijlociu de bombat, nu are protuberanţa occipitală externă dezvoltată. Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (2-3) cu relief supramastoidian moderat. Pe sutura lambdoidă în partea stângă şi centrală se găsesc două oase wormiene.

Masivul facial prezintă un indice facial total cu probabilitate de tip euriprosop la limita inferioară (81,06), cu aceleaşi rezerve un indice al etajului superior de tip eurien la limita superioară a categoriei (49,24). Indicele cranio-facial transversal se încadrează în limitele categoriei mezopside. Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi cu o dispoziţie intermediară spre frontalizată. Fosa canină este mijlociu dezvoltată (2-3), apertura piriformă are un şanţ prenazal. Bolta palatină are un contur paraboloid şi o adâncime mijlocie.

Mandibula, relativ gracilă, are mentonul proeminent de formă piramidală. Torusul mandibular este moderat, gonioanele sunt foarte uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este de înălţime şi lărgime mijlocie.

Dentiţia este completă. Erodarea este slabă la nivelul dinţilor anteriori şi moderată la nivelul celor jugali. Se constată mici escavaţii pe suprafaţa ocluzală la nivelul molarilor 1 superiori şi al molarilor 1 şi 2 inferiori. Nu s-au constatat căderi "in vivo" şi nici carii.

Scheletul postcranian prezintă o robusticitate medie. Femurele sunt hiperplatimere (76,66 şi 75,00), cu pilastru cel drept (108,0) şi fără pilastru cel stâng (96,29). Relieful subtrohanterian este foarte dezvoltat la femurul stâng la care există şi trohanterul 3 şi moderat la cel drept. Tibiile sunt mezocneme (63,63 şi 64,51) şi nu prezintă faţete suplimentare. Humerusul are un relief deltoidian mijlociu de dezvoltat şi este lipsit de perforaţie olecraniană. Indicele de secţiune este de tip euribrahic (89,47).

Statura, calculată după toate oasele lungi, este de 169 cm, încadrându-se în categoria supramijlocie.

www.cimec.ro

Tipil antropologic este cel cromanoid la care se adaugă câteva elemente mediteranoide şi esteuropide.

Scheletul nr. 165

Prezintă o stare de conservare bună. S-a păstrat un craniu restaurat din fragmente mari cu soluţii de continuitate la nivelul malarului drept şi mandibula intactă. Scheletul postcranian este reprezentat prin: femure, tibii, peronee, un calcaneu şi un astragal, humerusuri, radiusuri şi cubitusuri, coxale, sacrum, clavicule şi coaste precum şi 15 vertebre (7 cervicale, 3 dorsale, 5 lombare).

Scheletul aparţine unui *bărbat de 55-60 ani (matur-avansat)* vârstă apreciată în special după gradul de obliterare a suturilor craniene.

Neurocraniul este sfenoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cranian este mezocran (76,36). Indicii de înălţime porio-bregmatici se situează în categoria ortocrană (59,47) şi tapeinocrană (76,87). Indicii de înălţime bazio-bregmatici se plasează în categoriile camecrană (68,42) şi respectiv tapeinocrană (88,43). Fruntea este stenometopă la limita superioară a scării (65,30) şi sferică (76,19), având un relief glabelar moderat (3) şi arcurile ciliare slab dezvoltate (1). Occipitalul este foarte bombat şi de lărgime mijlocie la limita inferioară (72,10), fără protuberanţă occipitală externă. Apofizele mastoide sunt puternic dezvoltate (4) ca şi relieful mastoidian.

Masivul facial. Indicele de lărgime al etajului superior este de tip eurien la limita inferioară a categoriei (45,80). Indicele cranio-facial transversal este de tip micropsid (89,11). Orbitele sunt accentuat cameconci (75,0) iar nasul mezorin (48,93). Malarele sunt mijlociu de dezvoltate şi au o orientare intermediară spre temporală. Fosa canină este dezvoltată (3), apertura piriformă prezintă un şanţ prenazal. Bolta palatină reprezentată numai prin jumătatea sa stângă, este aproape plată din cauza resorbţiei marginei alveolare în urma căderii dinţilor; forma iniţială pare să fi fost paraboloidă.

Mandibula. Deşi aparţine unui bărbat este gracilă. Ramul orizontal are o înălţime mijlocie, torusul mandibular este moderat.. Mentonul de formă piramidală, este destul de bine conturat, iar gonioanele sunt slab marcate. Ramul vertical este relativ scurt şi de lărgime mijlocie.

Dentiţia. Pe maxilarul superior stâng nu s-a găsit nici un dinte toţi fiind căzuţi în timpul vieţii. La nivelul incisivilor şi caninilor alveolele sunt prezente ceea ce ar indica faptul că înainte de deces subiectul mai avea încă resturi radiculare. La nivelul celorlalţi dinţi, alveolele sunt închise şi marginea resorbită până la nivelul bolţii palatine. Pe mandibulă au fost căzuţi "in vivo" molarii 2 şi 3 stâng şi molarul 1 drept, alveolele fiind aproape închise. Dentiţia prezintă o erodare avansată la nivelul molarului 1 stâng (gr. 5), la nivelul celorlalţi dinţi ea fiind de gradul 3-4.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt hiperplatimere (67,57 şi 70,27) cel drept cu pilastru (118,81) iar cel stâng fără pilastru (90,68). Relieful subtrohanterian

www.cimec.ro

este dezvoltat, fiind prezent şi trohanterul 3. Tibiile sunt platicneme (57,89 şi 62,16). Humerusurile, cu relief deltoidian foarte dezvoltat au un indice de secţiune de tip platibrahic cel drept (75,0) şi de tip euribrahic cel stâng (86,36).

Statura, calculată după humerus, radius, cubitus, femur şi tibie, este de 166 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Tipul antropologic: prezintă elemente cromagnoide şi mediteranoide.

Odontopatii. La nivelul molarului 2 inferior se observă o carie de colet de gradul 3, iar la nivelul molarului 3 inferior drept o carie de colet de gr. 1.

Osteopatii. Se observă exostoze proeminente pe vertebrele lombare.

Scheletul nr. 166

Inventariind materialul osos din acest mormânt, constatăm imposibilitatea restaurării scheletului cefalic în lipsa unor porţiuni importante (din parietalul stâng, din masivul facial). Partea postcraniană este mai completă, majoritatea oaselor lungi fiind prezente şi bine conservate.

A aparţinut cu siguranţă unei *femei de vârstă matură (30-35 ani).*

Neurocraniul reprezentat printr-o calotă incompletă, prezintă un diametru antero-posterior şi transversal mic (165 mm şi respectiv 128 mm), ceea ce imprimă indicelui cefalic un caracter mezocran (77,57). Cu toate că nu s-a putut obţine înălţimea bazio-bregmatică şi nici cea porio-bregmatică, vizual se poate aprecia că acest craniu nu este înalt. Fruntea este ovală (85,22) şi eurimetopă (76,50), relieful osos fiind aproape şters (gr. 0-1). Occipitalul este bombat cu protuberanţa occipitală externă de gradul 1. Apofiza mastoidă este moderată ca şi relieful supramastoidian. În norma verticală neurocraniul pare să fi fost cu un contur ovoid, iar în cea occipitală sub formă de "bombă".

Fragmentele prezente din ***masivul facial*** - bolta palatină şi malarul drept, ne-au putut furniza doar unele particularităţi de ordin morfoscopic. Astfel, bolta palatină este de formă paraboloidă, adâncimea fiind mică. Apertura piriformă este antropină, iar spina nazală anterioară slab dezvoltată (1). Malarul este gracil.

Mandibula este de asemenea gracilă şi joasă, cu mentonul butonat şi slab conturat, cu torusul mandibular moderat şi gonioane slab dezvoltate. Ramul vertical este scurt şi îngust şi uşor înclinat.

Dentiţia după gradul de abraziune (3-4) ar indica o vârstă mai avansată. Afecţiunile patologice par a fi fost rare, căderea unor dinţi făcându-se post-mortem. Pe mandibulă molarii 3 sunt prezenţi, dar pe maxilarul superior părţile alveolare posterioare molarului 1 sunt distruse neputându-se face nici o observaţie asupra prezenţei sau absenţei acestora.

Scheletul postcranian este gracil, deşi suprafeţele de articulaţie sunt destul de mari. Subliniem şi în acest caz asimetria întâlnită în cazul femurelor dată de gradul de aplatizare antero-posterioară a diafizei femurale atât în regiunea sa subtrohanteriană cât şi mijlocie. Astfel, în timp ce femurul drept este de tip eurimer (92,0) şi cu pilastru

www.cimec.ro

accentuat (118,18) cel stâng aparţine categoriei platimere (84,62) pilastrul fiind ceva mai puţin marcat (113,64). Relieful subtrohanterian este slab dezvoltat la ambele femure (uşoară creastă şi fosă subtrohanteriană). Humerusurile sunt de tip platibrahic (72,72 şi 80,0) cu impresiile muşchiului deltoid destul de bine conturat. Perforaţia olecraniană este prezentă numai la humerusul stâng.

Statura aparţine prin valoarea sa medie (156 cm) categoriei feminine supramijlocii.

Din punct de vedere *tipologic* acest schelet corespunde cu tipul mediteranoid.

Odontopatiile sunt exprimate prin prezenţa a două carii dentare dintre care una la nivelul lui M2, inferior drept (carie de colet gr. 2) şi alta la M2 superior stâng (carie de colet gr. 3).

Osteopatiile se rezumă doar la prezenţa unor mici excrescenţe pe marginea unor vertebre (două dorsale şi una lombară).

Scheletul nr. 167

Are o stare de conservare foarte bună. Partea craniană este reprezentată printr-un "cranium" complet foarte bine conservat, fără a necesita restaurare, de asemeni mandibula este intactă. Din scheletul postcranian s-au păstrat toate oasele lungi, coxalele, un omoplat, claviculele, coaste, metapodale, stern cu manubrium, sacrum şi toate vertebrele.

Scheletul a aparţinut unei *femei de 45 ani (matură).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cranian este de tip mezocran (76,61). Indicii porio-bregmatici şi bazio-bregmatici longitudinali sunt hipsicrani (67,25 şi 76,02), iar cei transversali sunt de tip acrocran (87,79 şi 99,24). Fruntea este eurimetopă (74,04) şi de formă ovală (82,20). Atât relieful glabelar cât şi arcurile supraciliare sunt slab dezvoltate. Occipitalul este bombat şi larg (80,92). Apofizele mastoide sunt moderat dezvoltate (3), iar relieful mastoidian este slab dezvoltat.

Masivul facial. Prezintă un indice facial total de tip euriprosop (83,87) şi un indice al etajului superior de tip mezen (51,61). Indicele cranio-facial transversal este mezopsid (94,66). Orbitele sunt mezoconci (80,56) iar nasul este mezen (51,61). Malarele sunt mijlocii şi au o orientare intermediară spre temporală. Fosa canină este slab dezvoltată, iar apertura piriformă de tip antropin. Bolta palatină este de adâncime mijlocie şi cu o formă paraboloidă (indice brahistafilin 97,60).

Mandibula este gracilă cu un menton de formă piramidală, slab conturat. Gonioanele sunt slab dezvoltate iar torusul mandibular mijlociu. Ramul vertical este de înălţime şi lărgime mijlocie.

Dentiţia este aproape completă ceea ce ne permite să constatăm gradul destul de accentuat de eroziune dentară (3-4). Pe maxilarul superior erodarea este mai accentuată pe partea dreaptă, unde molarul 1 este erodat în plan oblic până aproape de canalul dentar. Pe mandibulă subliniem absenţa molarilor 3 (reducere de spaţiu).

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este gracil, cu femure platimere (79,31 şi 75,0) şi lipsite de pilastru (92,00 şi 91,67)). Relieful subtrohanterian este mijlociu de dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (74,07 şi 76,92) cu faţete suplimentare foarte pronunţate. Humerusurile cu relief deltoidian mijlociu au indici de secţiune de tip euribrahic (78,95 la ambele).

Statura calculată după oasele lungi este de 152 cm încadrându-se în categoria submijlocie.

Odontopatiile sunt reprezentate prin căderea din timpul vieţii a molarului 1 inferior drept la care alveola este obturată şi prin prezenţa unor carii de gr. 1 la premolarul 2 inferior stâng şi de gradul 2 la molarul 2 superior stâng. La nivelul molarului 1 superior drept semnalăm urmele unui proces infecţios determinat probabil de eroziunea avansată a acestui dinte până la canalul dentar.

Osteopatii: se semnalează existenţa unor excrescenţe osoase pe două vertebre lombare.

Tipul antropologic - subiectul prezintă un fond mediteranoid.

Scheletul nr. 168

Atât după scheletul cranian cât şi după cel postcranian, este aproape sigur că ne aflăm în prezenţa unui subiect *de sex feminin şi de vârstă matură (35-40 ani).*

Starea deteriorată a scheletului cefalic a putut permite restaurarea calotei craniene fără regiunea sa bazală, din craniul facial fiind prezente doar bolta palatină, malarul drept şi mandibula. Scheletul postcranian deşi mai bine conservat, are lipsă unele oase lungi cum ar fi humerusul, femurul drept şi peroneul stâng.

Neurocraniul este mezocran (78,48) de formă sferoidală în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele porio-bregmatic longitudinal este de tip ortocran (61,63) iar cel transversal-tapeinocran (78,52). Fruntea eurimetopă (72,59) are crestele dispuse intermediar (88,28) şi un relief frontal slab exprimat (glabelar 1, supraorbitar 0.1.). Occipitalul de lărgime mijlocie (78,52) este uşor bombat şi cu relief uşor schiţat (1). Apofizele mastoide sunt relativ bine dezvoltate (3-4), iar relieful supramastoidian mai bine conturat decât în regiunea frontală şi occipitală.

Masivul facial reprezentat doar prin etajul său inferior nu se pretează la un studiu biometric. Din aprecierile morfoscopice bolta palatină apare paraboloidă şi de adâncime mică cu regiunea subnazală joasă. Apertura piriformă este antropină, iar spina nazală probabil slab dezvoltată (parţial distrusă). Malarul este gracil iar fosa canină profundă (3). Mandibula gracilă are ramul orizontal destul de jos, torusul mandibular moderat, un menton butonat şi uşor proeminent, iar gonioanele bine conturate. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia este în general bine păstrată, puţinele pierderi de dinţi (I1, I2 şi C din partea stângă superioară) au avut loc post-mortem. Abraziunea suprafeţei ocluzale este avansată (gr. 3-4). Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcefalic este gracil şi bine conservat reprezentat prin majoritatea oaselor lungi (lipseşte humerusul şi femurul drept), oasele bazinului, sacrumul, coaste,

www.cimec.ro

vertebre, metatarsiene, metacarpiene şi femurul drept), oasele bazinului, sacrumul, coaste, vertebre, metatarsiene, metacarpiene şi câteva falange. Femurul este de tip eurimer (91,67) cu pilastru abia schiţat dar cu relief subtrohanterian bine exprimat. Tibiile aparţin categoriei mezocneme - pentru cea dreaptă (63,33) şi palticneme - pentru cea stângă (60,0), fiecare prezentând câte o faţetă orientală. Humerusurile euribrahice prezintă perforaţie olecraniană şi un relief osos moderat exprimat de impresia deltoidului.

Statura aparţine categoriei mijlocii (156 cm).

Tipul antropologic se exprimă prin prezenţa unei dominanţe mediteranoide la care se adaugă şi slabe influenţe alpinoide.

Odontopatiile sunt reprezentate doar prin căderea "in vivo" a molarilor 2 şi 3 superiori drepţi, alveolele fiind complet închise.

Scheletul nr. 169

Este bine conservat şi reprezentat printr-un "cranium" căruia îi lipsesc doar câteva fragmente mici din baza sa. Din scheletul postcranian se păstrează oasele lungi ale membrelor, două coxale, două omoplate, două clavicule, sternul, o rotulă, 18 vertebre (7 cervicale, 7 dorsale, 5 lombare) şi coaste.

Pe baza suturilor craniene care sunt încă deschise ca şi pe baza pieselor postcraniene (epifizele unor oase lungi pe cale de închidere) scheletul aparţine unui subiect destul de *tînăr - 18-20 ani (juvenis) cu sexul probabil masculin.*

Neurocraniul de formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală, prezintă un indice cranian de tip mezocran (75,97). Înălţimea bazio şi porio-bregmatică a neurocraniului raportată la diametrul său antero-posterior dă indici de categorie ortocrană (72,58 şi respectiv 62,90). Şi înălţimile bazio şi porio-bregmatice raportate la diametrul transversal al neurocraniului dau indici de categorie metriocrană (96,53 şi 83,57). Fruntea cu margini paralele (125,0) şi eurimetopă (85,71) are un relief slab marcat, occipitalul este foarte bombat şi larg (81,43) cu o protuberanţă externă moderată (2). Apofizele mastoide sunt puternice (3-4) şi voluminoase, dar cu un relief supramastoidian moderat. Pe sutura lambdoidă semnalăm prezenţa a patru mici oase wormiene.

Masivul facial prezintă un indice facial total de tip mezoprosop (89,76), indicele facial superior fiind de tip mezen (54,33) iar cel cranio-facial transvers de tip micropsid. Orbitele sunt hipsiconci (92,50) şi nasul accentuat leptorin (46,15). Malarele cu înălţimea curburii mijlocie au o dispoziţie intermediară spre temporalizată cu o fosă canină profundă. Apertura piriformă este de tip antropin iar spina nazală relativ dezvoltată (2-3). Bolta palatină de adâncime mijlocie este paraboloidă.

Mandibula destul de gracilă pentru un bărbat, are ramul orizontal înalt în regiunea anterioară, dar jos la nivelul dinţilor jugali. Torusul mandibular este moderat, mentonul puţin proeminent şi cu contur piramidal, gonioanele slab marcate, iar ramul vertical al mandibulei scurt şi larg.

www.cimec.ro

Dentiţia este slab erodată (uşor mai accentuată doar la nivelul molarilor), şi aproape completă, fiind lipsită de carii şi de căderi "in vivo". Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare. Remarcăm totuşi lipsa incisivului lateral drept şi a craniului inferior stâng ambii căzuţi post-mortem.

Scheletul postcranian. Femurele eurimere (89,29 şi 92,86) sunt prevăzute cu pilastru dezvoltat la cel drept şi puternic la cel stâng, dar lipsite de relief subtrohanterian. Tibiile asimetrice ca aplatizare apar euricnemă - cea dreaptă (74,19) şi mezocnemă - cea stângă (69,70) prezentând câte o faţetă "orientală". Humerusurile euribrahice (80,0 şi 86,96) au relieful deltoidian puternic dar fără perforaţie olecraniană.

Statura calculată după oasele lungi ne indică o talie masculină supramijlocie (167 cm).

Tipul antropologic poate fi considerat cel nordoid.

Scheletul nr. 175

Scheletul cranian este destul de slab conservat fiind reprezentat prin fragmente de calotă (regiunea fronto-parietală), un fragment din occipital, fragmente din cele 2 temporale, din baza craniului, bolta palatină, malarul stâng şi drept şi mandibulă. Scheletul postcranian cuprinde în inventarul său majoritatea oaselor lungi (humerusul drept, ambele radiusuri, cubitusul drept şi fragmente din cel stâng, cele 2 femure şi ambele tibii), osul sacrum întreg, 2 coaste, 2 calcanee, 1 astragal, cele 2 clavicule, sternul, falange şi 18 vertebre din care 5 cervicale, 9 dorsale şi 4 lombare.

Scheletul a aparţinut cu multă probabilitate unei *femei adulte* sau *matură tânără (circa 30 ani).*

Neurocraniul pare să fi fost probabil de formă ovoidă în norma sa verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Suturile neurocraniului sunt încă deschise. Semnalăm prezenţa unui os wormian pe sutura lambdoiă. Relieful frontal, atât cel glabelar cât şi cel supraciliar apare relativ slab pronunţat (2) şi respectiv (1), iar fruntea este de formă sferică (79,67) şi metriometopă (68,06). Protuberanţa occipitală este slab dezvoltată (1). Apofizele mastoide apar destul de puternice (3-4) şi cu un relief supramastoidian moderat.

Masivul facial prin fragmentele de malare ne indică o lărgime mare, curbura malarelor prezentând o înălţime mare iar fosa canină apare profundă(4). Bolta palatină de formă upsiloidă este relativ adâncă.

Mandibula, deşi masculină, este destul de gracilă, cu cele două jumătăţi ale ramului orizontal relativ larg deschise ceea ce ne indică o faţă largă. Ramul orizontal al mandibulei este înalt cu un menton de formă piramidală şi un torus mandibular slab dezvoltat, ca şi regiunea goniană. Ramul vertical al mandibulei este mijlociu atât ca lărgime cât şi ca înălţime.

Dentiţia nu prezintă căderi "in vivo" dar post-mortem sunt căzuţi un număr de 11 dinţi (toţi incisivii şi caninul drept de pe mandibulă şi toţi incisivii plus caninul şi premolarul 1 superiori). Semnalăm prezenţa unui incisiv supranumerar în poziţie linguală.

www.cimec.ro

Molarii 3 apar pe maxilarul drept şi partea dreaptă a mandibulei. Dinţii sunt în general mari, cu smalţul gros, cu rădăcini puternice şi cu un grad de erodare redus, mai puţin molarii 1 care au o erodare moderată.

Scheletul postcranian prin oasele lungi ca şi prin resturile fragmentare prezente ne indică un grad ridicat de robusticitate. Humerusul drept prin indicele de secţiune (71,42) este de tip platibrahic şi cu relief deltoidian prezent. Cele două femure apar asimetrice din punct de vedere al platimeriei dreptul fiind platimer (81,81) iar stângul eurimer (90,32) şi cu un pilastru slab dezvoltat. Creasta şi fosa subtrohanteriană sunt bine dezvoltate, ambele femure prezentând şi trohanterul 3. Tibiile sunt euricneme (78,12 şi 73,78) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie.

Statura calculată după lungimea tuturor oaselor lungi, se situează în categoria înaltă (174 cm).

Tipul antropologic nu poate fi precizat dat fiind lipsa unui masiv facial întreg. Apreciind însă unele aspecte morfologice putem conchide prezenţa unor elemente cromagnoide uşor atenuate.

Osteopatii şi odontopatii. În cadrul osteopatiilor semnalăm sacralizarea vertebrei L5 şi prezenţa excrescenţelor osoase pe ultimele vertebre dorsale. La nivelul dentiţiei nu se semnalează căderi "in vivo". Dintre odontopatii subliniem prezenţa unei singure carii de coroană la nivelul M2 inferior drept, iar ca anomalie dentară existenţa unui incisiv supranumerar, în poziţie linguală, pe maxilarul superior.

Scheletul nr. 176

Este reprezentat printr-un "cranium" restaurat, incomplet, din fragmente mari (lipseşte temporalul stâng, împreună cu o porţiune din occipital şi arcada zigomatică din aceeaşi parte) şi mandibula reprezentată prin jumătatea dreaptă. Scheletul postcranian cuprinde în inventarul său mare parte din oasele lungi (2 humerusuri, radiusul drept şi resturi din cel stâng, 2 cubitusuri, 2 femure şi 2 tibii) la care se adaugă 15 vertebre (10 dorsale şi 5 lombare), 2 coxale, sacrumul întreg, un omoplat şi 2 astragale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat matur (50-55 ani).*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma sa verticală şi de "cort" în norma occipitală. Indicele cefalic de valoare 70,53 încadrează craniul în categoria dolicocrană la limita inferioară a categoriei. Raportând înălţimea bazio-bregmatică şi porio-bregmatică la lungimea craniului se obţin indici de categorie ortocrană (73,68 şi respectiv 60,53). Aceleaşi înălţimi raportate însă la lărgimea craniului dau indici care situează craniul în categoria acrocrană (104,47) şi respectiv (80,59) dar protuberanţa occipitală este slab evidenţiată (1). Fruntea este de formă sferică (77,87) iar prin raportarea lărgimii la lărgimea craniului se încadrează în categoria eurimetopă (70,89). Relieful glabelar şi supraciliar al frunţii prezintă o dezvoltare moderată (3 şi respectiv 2) dar apofizele mastoide (4) ca şi relieful mastoidian apar destul de puternice.

www.cimec.ro

Faţa care nu a putut fi reconstituită în totalitate, prezintă orbitele de tip cameconc (73,17), un nas mezorin (49,02) cu o apertură piriformă de tip antropin dar cu spina nazală slab evidenţiată (1). Malarele oferă o lărgime destul de mare, cu o poziţie temporalizată având o înălţime a curburii mare şi o fosă canină foarte adâncă (3-4). Bolta palatină are o formă paraboloidă şi este adâncă. Raportând lărgimea bolţii la lungimea sa s-a obţinut un indice de tip brahistafilin (102,50). Dimensiunea ba-pr raportată la n-ba, dă un indice de categorie ortognat (91,43).

Mandibula prin jumătatea dreaptă găsită în inventarul osos, pare destul de gracilă în raport cu etajul superior al masivului facial. Ramul ei orizontal este relativ jos, torusul destul de bine conturat iar mentonul probabil piramidal. Regiunea goniană apare slab conturată iar ramul vertical al mandibulei înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia este prezentă în parte, restul dinţilor căzuţi post-mortem, incisivii, caninii, Pm2 şi M1 de pe maxilarul superior şi I2, C, P2 de pe ramul drept al mandibulei) sau "in vivo" cum sunt M2 şi M3 de pe mandibulă (ale căror alveole sunt pe cale de închidere sau aproape obturate). Pe maxilarul superior sunt prezenţi M3. Mărimea molarilor descreşte de la M1 la M3. Dinţii existenţi prezintă un grad avansat de erodare (3-4).

Scheletul postcranian. După oasele lungi şi fragmentele din inventarul osos pare destul de robust. Humerusurile, prin indicele de secţiune sunt euribrahice (94,74 şi 95,65), ambele prezentând un relief deltoidian moderat şi perforaţie olecraniană numai la cel drept. Femurele indică un grad de aplatizare de tip eurimer (87,50 şi 87,55), cu pilastrul slab dezvoltat pe cel drept dar bine evidenţiat pe cel stâng (100 şi 110,34). Tibiile din punct de vedere al platicnemiei sunt simetrice, ambele fiind mezocneme (69,44 şi 68,57), tibia dreaptă prezentând şi faţetă suplimentară de articulaţie.

Statura apreciată pe baza lungimii tuturor oaselor lungi prezente atinge o medie de 171 cm, care încadrează scheletul în categoria taliilor masculine înalte.

Tipul antropologic. Marea majoritate a particularităţilor scheletului cranian şi postcranian pledează pentru tipul cromagnoid uşor atenuat.

Osteopatii şi odontopatii. Primele îşi fac apariţia doar la nivelul vertebrelor lombare care apar cu exostoze. Odontopatiile pe maxilarul superior sunt reprezentate de instalarea unor procese infecţioase la rădăcina Pm1, Pm2 şi a molarului M1 în urma carierii acestor dinţi care au fost probabil reduşi la resturi radiculare. Peretele alveolar extern al Pm2 şi Pm2 este complet distrus formând o alveolă comună. La nivelul M2, de pe maxilarul superior drept, apare o carie de gradul 3. Se remarcă de asemeni căderea "in vivo" a M2 şi M3 de pe ramul drept al mandibulei, alveolele lor fiind pe cale de închidere sau aproape complet obturate.

Scheletul nr. 177

A fost găsit într-o stare de conservare precară. Astfel, s-au păstrat câteva oase ale cutiei craniene din care nu s-a putut restaura cutia craniană. De asemenea, s-au mai păstrat

www.cimec.ro

fragmente din maxilarul superior, dinţi izolaţi iar din scheletul postcranian 2 humerusuri şi 2 tibii, cu discurile deschise.

După configuraţia oaselor lungi şi mai ales după dentiţie s-a putut stabili vârsta acestui schelet: ea a fost apreciată la *un an şi jumătate - 2 ani* (m1 fiind sub formă de mugure şi pe cale de erupere). Sexul nu a putut fi stabilit.

Scheletul nr. 178

Starea de conservare a acestui schelet este nemulţumitoare, în special pentru neurocraniul şi masivul facial, partea postcraniană fiind mai bine conservată, astfel neurocraniul este redus la un fragment din parietale, frontale şi un fragment din ramul orizontal drept al mandibulei. Izolat s-a descoperit M1 drept inferior iar pe mandibulă ultimii 2 molari. Oasele lungi sunt reprezentate prin humerusuri, radiusuri, cubitusuri, femurele, tibiile, 19 vertebre (5 cervicale, 11 dorsale şi 3 lombare). S-au mai găsit: coaste, 2 astragale, fragmente din omoplat, fragmente din stern şi falange.

Sexul este *feminin* iar după gradul de închidere a suturilor craniene şi dentiţie s-a determinat *vârsta de 25-30 ani.*

Neurocraniul are un contur romboid în norma verticală. Fruntea este sferică (76,07). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (5) dar lipsite de relief mastoidian.

Mandibula este gracilă, cu gonioane dezvoltate şi torus mijlociu.

Dentiţia reprezentată prin 3 molari (din partea dreaptă), sunt în general mici, cu smalţ gros şi un grad foarte slab de erodare (I).

Scheletul postcranian este destul de bine conservat. Relieful osos al humerusurilor este slab dezvoltat, iar perforaţia olecraniană foarte slab conturată. Humerusul prezintă euribrahie (85,20). Femurele sunt prevăzute cu o uşoară creastă subtrohanteriană şi cu un pilastru slab pronunţat (104,0 la cel drept şi 108,0 la cel stâng), ele fiind platimere (82,14). Tibiile sunt uşor asimetrice: osul stâng este euricnem (74,19) şi cel drept este mezocnem (67,74).

Statura apreciată după lungimea tuturor oaselor lungi este de 160 cm şi se încadrează în categoria înaltă a taliilor feminine.

Tipul antropologic prezintă numeroase caractere mediteranoide.

Scheletul nr. 179

Conţine resturi din neurocraniu, mandibulă, diafize din femur, 2 tibii, humerus, vertebre. Dentiţia de lapte este reprezentată prin incisivi centrali, caninul stâng şi molarii 1 şi 2 de pe maxilarul inferior.

A aparţinut unui *copil mic (infans I)* de 5-6 ani, cu sexul indeterminabil.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 181

Ne-a parvenit într-o stare de conservare mulţumitoare. El este reprezentat printr-un "cranium" restaurat aproape complet. Lipseşte malarul şi arcada zigomatică dreaptă. Mandibula este bine conservată fără condilul drept. Scheletul postcranian este mulţumitor conservat fiind reprezentat prin oasele lungi, 16 vertebre (4 cervicale, 12 dorsale), sacrum, 2 coxale, 2 fragmente de omoplat, coaste, 2 fragmente de peronee, 2 rotule, 2 clavicule, 1 astragal, 1 calcaneu, 2 falange şi 4 tarsiene.

Scheletul a aparţinut *unei femei mature în vârstă de 50-55 ani.*

Neurocraniul are un contur ovoid în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este de tip ortocran (73,77) iar cei porio-bregmatici-longitudinali sunt de tip ortocran (61,75) şi metriocran (84,32). Fruntea este ovală (83,33) şi eurimetopă (70,89). Occipitalul este larg (79,10) - la limita inferioară a categoriei şi foarte bombat; fiind lipsit de protuberanţa occipitală externă (0). Apofizele mastoide sunt mijlocii (2) cu relief mastoidian uşor moderat; relieful frontal este slab (2) cu arcadele supraciliare slab marcate (1). Bolta palatină este de tip brahistafilin (100,0).

Faţa este de tip mezoprosop (89,34) - la limita superioară, iar indicele facial superior - mezen (54,09); orbitele sunt hipsiconci (86,36). Nasul hipercamerin (60,86) are o apertură piriformă de tip antropin. Malarele sunt de lărgime mică, temporalizate iar fosa canină evidentă (3).

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal, mijlociu de înalt, cu mentonul butonat, slab conturat, la fel şi torusul mandibular. Gonioanele sunt slab marcate. Ramul vertical este scurt şi mijlociu ca lărgime şi destul de înclinat, ceea ce indică o vârstă mai înaintată.

Dentiţia. Pe maxilarul superior sunt prezenţi 3 molari, cu o erodare moderată. Pe mandibulă sunt prezenţi 4 dinţi (C, Pm1, M1 şi M2). Restul dinţilor sunt căzuţi post-mortem. Izolat s-au descoperit încă 5 dinţi: Pm superior stâng, Pm1, Pm2 din partea dreaptă, 1 incisiv superior şi altul inferior.

Scheletul postcranian este bine conservat. Humerusurile au un relief slab pronunţat, în timp ce la femure se remarcă un relief subtrohanterian mai evident, trohanterul III este uşor schiţat iar pilastrul slab dezvoltat (100,0). Indicele de platimerie este 88,89, femurele fiind platimere. Humerusul stâng este euribrahic (78,95) iar cel drept platibrahic (70,0). Tibiile sunt mezocneme (67,74 şi 68,75).

Statura apreciată după lungimea oaselor lungi este de 159 cm şi se integrează în categoria înaltă a taliilor feminine.

Tipul antropologic este proeminent mediteranoid.

Osteopatiile sunt reprezentate prin o vertebră lombară cu exostoze.

Odontopatiile. La acest schelet se remarcă căderi "in vivo" a următorilor dinţi: 2 molari superiori, 1 premolar superior, 1 molar 1 inferior stânga, 1 molar 2 inferior dreapta. Molarii 3 sunt neerupţi datorită reducerii de spaţiu. Un premolar superior prezintă o carie de colet de gradul 1, iar premolarul 2 inferior o carie de colet de gradul 2.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 183

Prezintă o stare defectuoasă de conservare.

Neurocraniul nu a putut fi restaurat fiind reprezentat prin frontal, fragmente de parietal, de occipital şi 2 temporale. Scheletul postcranian este constituit dintr-un humerus, o tibie, 1 fragment de diafiză femurală, 2 fragmente din diafiza tibiei, 2 fragmente de peroneu, 1 diafiză humerală, coaste şi vertebre.

Dentiţia este reprezentată de un incisiv superior de lapte cu apexul închis. Acest schelet a aparţinut unui *copil de 1 -1 1/2 an (infans I)* de sex indeterminabil.

Scheletul nr. 184

Prezintă o proastă conservare pentru scheletul cefalic şi bună pentru scheletul postcefalic.

Caracteristicile scheletului, gradul de obliterare a suturilor şi de erodare a dinţilor, ne indică un schelet de *femeie de vârstă matură.*

Neurocraniul. Fragmentele existente au permis restaurarea numai a unei porţiuni de calotă craniană, pe care nu s-au putut face măsurători. Puţinele date morfologice se referă la un craniu destul de larg, cu un relief supraciliar slab dezvoltat şi cu apofize mastoide bine dezvoltate.

Mandibula este gracilă, ramul orizontal înalt în regiunea anterioară şi mijlocie, torusul mandibular abia schiţat, mentonul de formă piramidală, foarte slab conturat, gonioane bine dezvoltate, ramul orizontal înalt, îngust şi destul de înclinat.

Dentiţia se rezumă numai la 6 dinţi de pe fragmentul maxilarului inferior, care prezintă un grad avansat de eroziune dentară (gradul 3-4).

Scheletul postcefalic este relativ robust. Femurele sunt hiperplatimere (61,54 şi 63,16), fără pilastru (86,21 şi 89,65) cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat şi cu fosa subtrohanteriană adâncă. Tibiile sunt: stânga de tip mezocnem (67,74) dreapta platicnemă (60,61) şi nu prezintă faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi nu prezintă perforaţie olecraniană.

Statura are o valoare medie de 162 cm şi se încadrează în categoria taliilor feminine înalte.

Odontopatiile constau în trei carii pe molarii inferiori (o carie de gradul 2 care afectează ambii molari) şi câte o carie de colet de gradul 1 pe partea externă a M1 şi M2.

Tipul antropologic nu poate fi stabilit dat fiind lipsa principalelor elemente pentru diagnoză.

Scheletul nr. 185

Inventarul acestul schelet se compune dintr-o calotă aproape întreagă, 2 fragmente din maxilarul superior şi jumătatea stângă a mandibulei. Sunt prezenţi caninii şi m1 şi

www.cimec.ro

m2 din partea stângă a maxilarului superior şi m1, m2 din partea stângă a maxilarului inferior. Scheletul a aparţinut unui *copil de un an şi jumătate - doi ani (infans I),* probabil de sex *feminin.*

Scheletul nr. 186

Acest schelet este incomplet şi fragmentat. Partea cefalică este reprezentată prin o calotă craniană incompletă (fără bază şi temporalul drept), regiunea bolţii palatine, malarul stâng şi mandibula. Scheletul postcranian este reprezentat prin oasele lungi mai mult sau mai puţin complete. 1 calcaneu, 1 astragal, fragmente osoase din coxale, omoplat, coaste, clavicule, sacrum şi 12 vertebre (4 cervicale, 3 dorsale, 5 lombare).

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi robusteţea întregului schelet indică apartenenţa acestuia la un *sex masculin* şi la *o vârstă matură avansată (50-55 ani).*

Din studiul calotei rezultă că ***neurocraniul*** prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa poate fi încadrat în categoria dolicocrană (73,51). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în norma occipitală în formă de "casă". Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor ortocrană (59,46) şi metriocrană (80,88) la limita inferioară a categoriei. Fruntea este sferică şi eurimetopă (72,06). Occipitalul este bombat şi de categorie largă (81,62). Relieful cranian este slab marcat (glabelar 2, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală externă -2). Apofizele mastoide şi relieful supramastoidian sunt moderat dezvoltate.

Din ***masivul facial*** poate fi caracterizat numai malarul care este dezvoltat, apertura piriformă de tip antropin şi bolta palatină adâncă şi paraboloidă.

Mandibula relativ robustă, are ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul proeminent şi piramidal, regiunea goniană bine marcată şi ramul vertical larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia prezintă erodarea mai accentuată (gradul 4) la nivelul maxilarului superior (Pm, M1 şi M2) unde erodarea s-a făcut într-un plan oblic spre partea lingual㠹. Pe mandibulă erodarea s-a făcut în plan orizontal. La nivelul lui M1 şi M2 există excavaţii pe suprafaţa ocluzală. Premolarul 1 superior stâng este sub forma unui rest radicular.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice: cel drept este hiperplatimer (73,52) iar cel stâng este platimer (77,77). Pilastrul este dezvoltat numai la cel drept (110,34). Relieful subtrohanterian este dezvoltat (fosă şi creastă). Tibiile sunt mezocneme (64,86), cea dreaptă având şi o faţetă suplimentară de articulaţie. Humerusul are relieful deltoidian foarte dezvoltat iar prin indicele său de secţiune aparţine tipului euribrahic (78,26) Perforaţia olecraniană este absentă.

Statura oferă o medie de 170 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine înalte.

Tipul antropologic este nordoid, la care se adaugă câteva elemente cromagnoide uşor atenuate.

www.cimec.ro

Osteopatii. Vertebrele lombare prezintă excrescenţe osoase de forma unor ciocuri de papagal.

Scheletul nr. 188

Scheletul cranian este relativ slab conservat şi reprezentat printr-un "cranium" incomplet, restaurat din numeroase fragmente mici (lipsesc temporalul drept, regiunea bazală şi jumătatea stângă a masivului facial). Mandibula este însă prezentă şi completă. Din scheletul postcranian ceva mai bine conservat decât craniul, dispunem de aproape toate oasele lungi ale membrelor (2 humerusuri, 2 radiusuri, 2 cubitusuri, 2 femure, 1 tibie) la care se mai adaugă 2 coxale, 2 omoplate, sternul, 17 vertebre (12 dorsale, 5 lombare), coaste, metapodale şi falange.

După suturile craniene (deschise) ca şi după gradul de erodare a dentiţiei (foarte slabă) scheletul a aparţinut unui *bărbat adult în vârstă de 25-30 ani.*

Neurocraniul. Forma calotei este ovoidă în norma verticală şi de "cort" în norma occipitală. Indicele cranian este incipient dolicocran (70,05), iar indicii de înălţime porio-bregmatici obţinuţi din raportarea dimensiunii porio-bregmatică la diametrul antero-posterior şi transversal al neurocraniului sunt de tip camecran (57,80) şi metriocran (82,60). Fruntea ovală (81,60) şi eurimetopă (71,01) are relieful glabelar puternic (5), iar cel supraciliar moderat (2). Occipitalul foarte bombat şi mijlociu de larg (77,53) prezintă un relief slab (protuberanţa occipitală externă (1). Apofiza mastoidă este puternică (4) cu relieful supramastoidian pronunţat.

Masivul facial. Dispunând doar de jumătatea dreaptă a feţei, putem sublinia că orbita este mezoconcă (79,54) şi nasul accentuat leptorin (46,55). Malarul cu înălţimea curburii mare, prezintă şi o lărgime mare. Fosa canină este mică ca profunzime (1) iar apertura piriformă antropină, cu spina nazală anterioară slab dezvoltată (2). Bolta palatină este paraboloidă şi mijlocie ca adâncime.

Mandibula este robustă şi adâncă cu ramul orizontal înalt şi torusul mandibular destul de bine conturat. Mentonul piramidal este uşor proeminent. Gonioanele sunt bine marcate, în special în partea dreaptă, unde se constată o uşoară răsfrângere în afară. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia cu o erodare foarte slabă (individul era deci tânăr) prezintă lipsuri atât în timpul vieţii, cât şi post-mortem. Astfel, lipsurile din timpul vieţii sunt reprezentate prin molarul 1 superior drept, molarii 2 superiori din ambele părţi, premolarul 2 şi molarul 1 inferior din stânga. Alveolele molarilor 1 şi 2 superiori din partea dreaptă sunt aproape obliterate, iar alveola molarului 2 superior din stânga (care probabil este un rest radicular sau a căzut cu puţin înainte de deces) prezintă un slab început de închidere.

Scheletul postcranian, robust, oferă femure de tip platimer (77,14 şi 84,37) cu un pilastru slab dezvoltat (103,45 şi 103,47), dar cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat (atât fosa cât şi creasta subtrohanteriană). Tibia este euricnemă şi fără faţete

www.cimec.ro

suplimentare. Humerusurile sunt asimetrice din punctul de vedere al indicelui de secţiune şi anume platibrahic dreptul (73,91) şi euribrahic stângul (81,82), cu relieful deltoidian bine dezvoltat la ambele oase dar fără perforaţie olecraniană.

Statura, calculată după majoritatea oaselor lungi, este de 177 cm, încadrându-se astfel în categoria staturilor mari pentru un bărbat.

Tipul antropologic prezintă o dominanţă netă a caracterelor mediteranoide şi slabe influenţe nordoide.

Odontopatii şi osteopatii. Odontopatiile sunt prezente atât pe maxilarul superior cât şi pe mandibulă. Astfel, molarul 1 superior drept, ca şi molarii 2 superiori din ambele părţi, au căzut din timpul vieţii, iar alveolele sunt aproape obliterate sau cu un slab început de obliterare (cea stângă, ceea ce înseamnă că dintele a căzut cu puţin înainte de deces). Pe mandibulă se observă urma unui granulom la nivelul alveolei premolarului 2 drept (căzut din timpul vieţii) ca de altfel şi molarul 1 din aceeaşi parte, ne indică prezenţa unui proces inflamatoriu.

Scheletul nr. 189

Ne-a parvenit într-o stare foarte fragmentară, în special scheletul cranian, din care sunt prezente doar 4 fragmente din parietale, 1 fragment din occipital şi un fragment din frontal. Din scheletul postcranian sunt prezente 2 humerusuri, 2 femure şi 2 tibii, toate cu epifizele încă neconcrescente, fragmente din cubitus, radius, cocsale, omoplat, peronee, corpuri vertebrale şi coaste, precum şi o rotulă, 1 astragal, metatarsiene şi 4 vertebre întregi (3 dorsale şi 1 lombară).

Judecând după zonele cartilagiilor de creştere de la nivelul oaselor lungi, cât şi după grosimea oaselor, putem aprecia că scheletul a aparţinut unui *băiat de 17-18 ani.*

Scheletul cranian, extrem de fragmentar, nu ne permite nici aprecieri de ordin morfologic. Dentiţia este complet lipsă.

Scheletul postcranian oferă femure asimetrice din punctul de vedere al indicelui de aplatizare. Astfel, femurul drept este hiperplatimer iar cel stâng eurimer (88,89). Ambele femure au pilastrul puternic, dar ceva mai mare la dreptul (128,57), decât la stângul (117,39). Relieful subtrohanterian este reprezentat prin o uşoară creastă subtrohanteriană şi o fosă bine marcată. Tibiile sunt euricneme (82,76 şi 77,42) şi lipsite de faţete suplimentare. Humerusurile platibrahice sunt prevăzute cu un relief deltoidian mijlociu dezvoltat, dar lipsite de perforaţie olecraniană.

Statura, calculată după femure şi tibii, este în medie de 167 cm ceea ce reprezintă o statură supramijlocie pentru un bărbat.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 190

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I),* vârstă apreciată doar după grosimea oaselor neurocraniului. Din scheletul cefalic ne-au parvenit 2 fragmente din parietalul drept şi 3 din cel stâng. Scheletul postcranian şi dentiţia sunt absente.

Scheletul nr. 191

Prezintă o stare de conservare bună. Partea craniană este reprezentată printr-un "cranium". Din scheletul postcranian s-au păstrat: femurele şi tibiile, humerusul drept, radiusul drept, cubitusul drept, un omoplat, o claviculă, coaste, un coxal şi osul sacrum.

A aparţinut unui *bărbat tânăr în vârstă de 20 ani.*

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cranian este brahicran (la limita inferioară) 81,74. Indicii porio-bregmatici şi bazio-bregmatic longitudinali sunt de tip hipsicran (66,28 şi 77,14) iar cei transversali sunt metriocrani (81,69 şi 95,07). Fruntea este sferică (77,76) şi eurimetopă - la limita inferioară a categoriei (69,01). Relieful glabelar este slab dezvoltat (2) iar cel supraciliar moderat (2). Occipitalul este uşor bombat şi mijlociu ca lărgime (75,32). Nu are protuberanţă occipitală externă. Apofizele mastoide sunt foarte dezvoltate şi cu un relief dezvoltat.

Masivul facial prezintă un indice al etajului superior al feţei ce se încadrează în caregoria mezenă (53,96). Orbitele sunt mezoconci, iar nasul camerin la limita superioară (57,44). Indicele cranio-facial transversal este de tip micropsid (88,73). Malarele sunt mari şi au o orientare intermediară spre temporală. Fosa canină este mijlociu dezvoltată (2-3). Apertura piriformă este de tip antropin. Spina nazală este slab dezvoltată (1). Bolta palatină este paraboloidă şi puţin adâncă.

Dentiţia, deşi nu s-au găsit dinţi, după aspectul alveolelor de pe maxilare, se constată că nu au existat căderi "in vivo".

Scheletul postcranian este de robusticitate medie. Femurele sunt platimere (83,30) şi 77,42). Cel drept are un pilastru slab (100,0) iar stângul este lipsit de pilastru (89,29). Relieful subtrohanterian este dezvoltat la ambele, femure prezentând şi trohanterul 3. Tibiile sunt platicneme (60,61) şi fără faţete suplimentare. Humerusul cu relief deltoidian şi fără perforaţie olecraniană, prezintă un indice de secţiune de categorie euribrahică (80,95).

Talia calculată după lungimea oaselor lungi este de 161 cm, încadrându-se în categoria submijlocie.

Tipul antropologic este cel cromagnoid (protoeuropoid) cu câteva influenţe mediteranoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 192

Este reprezentat prin un "cranium" incomplet, restaurat din numeroase fragmente, fără jumătatea stângă a masivului facial, dar cu mandibula completă. Din scheletul postcranian, cu o stare foarte bună de conservare, avem la dispoziție, majoritatea oaselor lungi ale membrelor, claviculele, coxalele, sacrumul, 12 vertebre (6 cervicale, 1 dorsală și 5 lombare), omoplatele, falange și coaste.

Judecând după suturile craniene care sunt deschise, după dentiție care este neerodată și după structura coxalelor putem aprecia că scheletul a aparținut unei *femei adulte tinere, în vârstă de circa 20 ani.*

Neurocraniul cu un indice cranian incipient brahicran (80,72), are formă sferoidă în norma verticală și de "cort" rotunjit sus în norma occipitală. Înălțimile bazio și porio bregmatice, raportate la diametrul antero-posterior al craniului, dă indici care se înscriu în categoria hipsicrană (80,12 - indicele de înălțime bazio-bregmatic și 65,06 cel porio-bregmatic). Dimensiunile porio și bazio-bregmatice raportate la diametrul transversal dau indice de tip acrocran (99,25) și respectiv metriocran (80,59). Fruntea sferică (80,00) și cu indicele de lărgime care se încadrează în categoria eurimetopă (71,64) are relieful slab dezvoltat (glabelar 1-2, supraorbitar 0-1). Occipitalul slab bombat (76,87) nu prezintă relief extern (protuberanța occipitală externă - 0). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (3-4) dar cu relieful supramastoidian slab.

Fața oferă un indice facial total care se înscrie în categoria euriprosopă (83,60) și un indice facial superior mezen (50,0). Lărgimea maximă a feței raportată la lărgimea neurocraniului dă un indice de tip micropsid (91,04). Orbita este mezoconcă (80,0), iar nasul camerin (56,52). Malarul mijlociu atât în ceea ce privește înălțimea curburii, cât și ca lărgime, are o dispoziție intermediară spre temporalizată. Fosa canină este slabă ca profunzime (1), apertura piriformă antropină și spina nazală anterioară mică (2). Bolta palatină relativ adâncă are o formă paraboloidă.

Mandibula destul de gracilă și cu ramul orizontal jos, prezintă torusul mandibular moderat. Mentonul este de formă butonată și ușor proieminent. Gonioanele sunt slab conturate. Ramul vertical este scurt și mijlociu de larg.

Dentiția, neerodată și cu lipsuri post-mortem, dar și din timpul vieții, prezintă carii de colet care la unii dinți ating gradul 3. Rădăcinile dinților, cel puțin la cei superiori sunt foarte lungi. Pe jumătatea dreaptă a maxilarului superior (cea stângă este distrusă) M3 nu este încă erupt (mugurele dentar observându-se în alveolă). Pe mandibulă se constată o reducere de spațiu la nivelul incisivilor (este spațiu doar pentru trei incisivi). Alveola premolarului 1 drept este obturată. Molarii 1 și 2 de pe partea dreaptă, prezintă carii de colet profunde (gradul 3). Molarul 3 are 3 rădăcini (ca și un molar superior) și o carie de colet de gradul 1.

Scheletul postcranian, gracil, oferă femure de tip platimer (77,78 și 78,57) și fără pilastru la stângul (95,83) dar cu pilastrul prezent la osul drept (100,0). Relieful

www.cimec.ro

subtrohanterian este slab dezvoltat (atât fosa cât şi creasta). Tibiile sunt euricneme (73,08 şi 72,41) şi fără faţete suplimentare. Humerusurile euribrahice (88,23 şi 88,89) au relieful deltoidian dezvoltat dar sunt lipsite de perforaţie olecraniană.

Statura calculată după majoritatea oaselor lungi este supramijlocie pentru o femeie, 152 cm.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid.

Odontopatii. S-a constatat prezenţa cariilor de colet de gradul 1 la molarul 3 inferior şi de gradul 3 la molarii 1 şi 2 de pe aceeaşi parte. Se constată de asemenea căderea premolarului inferior drept din timpul vieţii şi obturarea completă a alveolei.

Scheletul nr. 193

Acest schelet de copil este reprezentat din câteva fragmente de neurocraniu: 1 fragment din frontal, fragmente din parietale, 1 fragment din sfenoid şi jumătatea stângă a mandibulei. Din scheletul postcranian sunt prezente diafizele femurelor, tibiilor, radiusurilor şi cubitusurilor, 1 fragment diafizar din peroneu şi resturi din coaste şi vertebre.

Apreciind după erupţia dinţilor de lapte (în alveole fiind numai m1 şi m2, inferiori din partea stângă) suntem în măsură să conchidem că scheletul a aparţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I)* cu sexul indeterminabil.

Scheletul nr. 194

Este reprezentat numai prin scheletul postcranian care cupride în inventarul său osos 2 humerusuri, 1 cubitus, 1 radius, 2 femure, 2 tibii, 2 peronee, fragmente de coaste, omoplat, corpuri vertebrale, metatarsiene, falange şi 9 vertebre întregi (3 cervicale, 3 dorsale şi 3 lombare).

Scheletul a aparţinut cu probabilitate *unei femei de vârstă matură.*

Prin oasele prezente în inventar scheletul postcranian ne apare destul de gracil. Cele 2 humerusuri sunt euribrahice (84,21 şi 89,47) şi cu un relief deltoidian destul de dezvoltat. Perforaţia olecraniană este remarcată numai la nivelul humerusului drept. Femurele prezintă o oarecare asimetrie în gradul de aplatizare, stângul fiind hiperplatimer şi fără pilastru (70,97) iar dreptul platimer (79,41) şi cu pilastrul slab dezvoltat. Relieful subtrohanterian este puternic dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibiile prin indicele de platicnemie sunt euricneme (73,33 şi 78,57) şi lipsite de faţete suplimentare. Peroneele sunt canelate.

Statura, calculată în funcţie de lungimea oaselor lungi prezente, aparţine categoriei taliilor feminine supramijlocii (158 cm).

www.cimec.ro

Scheletul nr. 195

Este foarte bine conservat fiind reprezentat prin un "cranium" cu mandibulă şi numeroase piese din partea postcraniană: oasele lungi ale membrelor superioare şi ale celor inferioare, ambele oase coxale şi sacrum, ambele clavicule, fragmente din omoplat, coaste, carpiene, metacarpiene, tarsiene şi metatarsiene şi 12 vertebre.

A aparţinut unui subiect *matur 40-45 ani de sex masculin.*

Craniul lung şi îngust oferă un indice cefalic de tip hiperdolicocran (69,74). Înălţimea porio-bregmatică este înaltă dar raportată la lungime apare în valoare relativă mijlocie, indicele vertico-longitudinal fiind de tip ortocran, cel vertico-transversal fiind însă de tip acrocran (86,03). Fruntea este eurimetopă (75,73) şi de formă ovală (80,47) cu relieful glabelar moderat (2). Occipitalul mijlociu de larg (77,94) este bombat şi prevăzut cu relief şters (0-1). Relieful mastoidian este uşor dezvoltat.

Faţa este joasă, de tip eurien (48,91) cu orbite cameconci (75,61) şi nasul hipercamerin cu fosă prenazală. Indicele cranio-facial transversal este macropsid (100,73). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare şi temporalizate. Bolta palatină este paraboloidă şi de adâncime mijlocie. Fosa canină este puţin adâncă.

Mandibula gracilă cu ramul orizontal mijlociu de înalt, torus mandibular slab conturat şi cu menton puţin proeminent şi triunghiular. Gonioanele sunt bine marcate, iar ramul vertical înalt şi mijlociu de larg.

Scheletul postcranian este destul de robust. Femurele sunt asimetrice. Dreptul este platimer (80,00) iar stângul este hiperplatimer (67,57), ambele fiind lipsite de pilastru, cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (72,22) şi 71,79). Humerusul are relieful deltoidian bine dezvoltat şi aparţine categoriei platibrahice.

Statura aparţine categoriei înalte (176 cm).

Tipul antropologic corespunde cu cel cromagnoid (protoeuropoid).

Osteopatii sunt prezente, la unele vertebre lombare semnalându-se sudarea în bloc a două vertebre precum şi sacralizarea ultimei vertebre lombare, vertebrele lombare având şi numeroase osteofite.

Scheletul nr. 196

Este reprezentat prin un fragment de craniu compus dintr-o porţiune parieto-occipitală. Mandibula este completă. Scheletul posterior este şi el în stare precară de conservare, parvenindu-ne oasele lungi (humerusurile, radiusurile, cubitusurile şi femurele), 13 vertebre (6 cervicale, 3 dorsale, 4 lombare) 2 coxale, 1 sacrum, 2 fragmente omoplat şi 2 clavicule, coaste.

A aparţinut unei *femei mature de 35-40 ani.*

Neurocraniul este în formă de "casă" în norma occipitală. Occipitalul este mijlociu de larg (76,30). Se remarcă 2 oase wormiene. Masivul facial lipseşte.

www.cimec.ro

Mandibula este gracilă. Ramul său orizontal este mijlociu de înalt cu torus mandibular moderat, menton butonat, uşor proieminent, gonioanele uşor răsfrânte, cu ramul vertical scurt şi mijlociu de înalt.

Dentiţia reprezentată prin dinţi mici, cu erodare de gradul 3-4 la molarii 1.

Scheletul postcranian este mai complet şi mai mulţumitor conservat decât cel cranian. Humerusurile oferă un relief deltoidian suficient de dezvoltat, fără perforaţie olecraniană, iar femurele o uşoară creastă subtrohanteriană şi un trohanter 3. Indicele de secţiune a humerusului este de tip euribrahic. Indicele de platimerie încadrează femurele în tipul hiperplatimer (78,75 şi 65,69), ambele oase nu prezintă pilastru (88,89).

Statura este de 155 cm, încadrându-se în categoria mijlocie a taliilor feminine.

Odontopatii. La nivelul M1 de pe ramul stâng al mandibulei se remarcă o carie de gradul 2.

Scheletul nr. 197

Un studiu atent al materialului osos din acest mormânt ne-a permis să identificăm fragmente din scheletul cefalic, oase lungi şi plate din partea postcraniană, toate putând fi atribuite unui subiect de sex *masculin de vârstă matură 35-40 ani.*

Din fragmentele scheletului cefalic, graţie unei mulţumitoare restaurări, s-a putut reconstitui un "cranium" aproape complet (cu excepţia regiunii temporale stângi şi a bazei lui) care ne-a permis o bună caracterizare.

Neurocraniul este mijlociu de lung şi înalt dar larg ceea ce dă un indice cefalic de tip incipient brahicran (81,56), cei de înălţime porio-bregmatică de tip hipsicran (64,24) şi tapeinocran (78,77). Fruntea este largă, indicele frontal transversal aparţine formei ovale (80,0) iar cel fronto-parietal formei metriometope (68,49). Indicele occipital-transversal aparţine categoriei mijlocii. Curba sagitală indică o frunte înclinată, o linie a creştetului arcuită şi un occipital slab bombat. Relieful cranian este bine dezvoltat în regiunea frontală (glabelar 3, supraorbitar 2) şi occipitală (protuberanţa externă 3) şi moderat în cea supramastoidiană. Apofizele mastoide sunt voluminoase (4-5). Forma neurocraniului în norma verticală este un oval scurt iar în cea occipitală de "casă".

Masivul facial. Prin raportul dintre lungime şi lărgime prezintă un indice facial total leptoprosop (92,65) iar cel facial superior lepten (55,88). Orbitele sunt înalte şi largi, indicele orbitar fiind mezoconc (81,82). Nasul este de tip leptorin (45,45) cu apertura piriformă de tip antropin şi spina nazală slab dezvoltată (2). Bolta palatină are formă paraboloidă şi este adâncă. Indicele cranio-facial transversal este de tip mezopsid (93,15). Malarele largi, prezintă o dispoziţie uşor temporalizată, fosa canină nefiind profundă.

Mandibula se caracterizează prin robusticitate accentuată şi prin o înălţime apreciabilă a ramului orizontal. Mentonul este de formă piramidală, slab conturat ca şi torusul mandibular. Ramul vertical este scurt şi larg, gonioanele fiind moderate ca dezvoltare.

www.cimec.ro

Dentiţia, reprezentată prin dinţii găsiţi atât în alveole cât şi izolat, se caracterizează prin erodare moderată (gradul 2), prin absenţa căderilor de dinţi din timpul vieţii şi prin puţine carii dentare. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcranian relativ mai bine conservat este robust, cu femure de tip stenomer, prevăzute cu pilastru accentuat şi relief subtrohanterian puternic dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (76,47 şi 83,33) şi humerusurile de tip platibrahic (70,83 şi 75,0) cu relieful deltoidian accentuat.

Statura calculată după toate oasele lungi, aparţine categoriei masculine submijlocii (162 cm).

Tipul antropologic este cel nordoid cu unele influenţe dinaroide.

Odontopatiile se rezumă la prezenţa unei singure carii dentare întâlnită la molarul 3 superior drept.

Scheletul nr. 198

Prezintă o stare destul de bună de conservare. Scheletul cranian este reprezentat prin un "cranium" restaurat aproape în totalitate din fragmente mari iar scheletul postcranian cuprinde oasele lungi, omoplatele, 1 coxal, 2 clavicule, coaste, bazipodale, corpuri vertebrale şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă tânără 25-30 de ani.*

Neurocraniul este de formă romboidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este hiperbrahicran (85,71) - la limita inferioară iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriei hipsicrane şi tapeinocrană (67,43 şi 78,67). Fruntea este stenometopă (64,67), dreaptă şi de formă ovală prezentând un relief glabelar şi supraorbitar slab conturat. Occipitalul este foarte bombat dar mijlociu de larg (74,0) cu relief destul de şters (protuberanţa 1). Apofizele mastoide sunt mijlocii iar relieful supramastoidian slab.

Faţa este mezoprosopă (88,46) şi mezenă (51,54) cu orbite de tip hipsiconc (92,11) şi cu un nas mezorin (50,0) a cărui spină nazală este slab conturată, cu apertura piriformă antropină. Indicele cranian transversal aparţine categoriei micropside (86,67). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare cu o dispoziţie temporalizată, cu înălţimea curburii mijlocie şi cu o fosă canină slab conturată. Bolta palatină este relativ adâncă şi are un contur paraboloid. Mandibula este destul de robustă, cu ramul orizontal înalt, un menton foarte slab conturat. Gonioanele apar uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical mijlociu de larg, este scurt iar torusul mandibular este moderat.

Dentiţia. Pe maxilarul inferior este completă iar pe cel superior sunt căzuţi post-mortem I2, Pm1 şi 2 pe ambele părţi, caninul drept şi molarii 3. Gradul de erodare al dinţilor este redus, fiind mai accentuat la nivelul molarilor 1 de pe mandibulă.

Scheletul postcranian apare destul de gracil. Cele 2 humerusuri prin indicele lor de secţiune sunt euribrahice (88,88 şi 80,0) cu un relief deltoidian dezvoltat. Femurele

www.cimec.ro

sunt hiperplatimere (84,62 şi 81,48) lipsite de pilastru, cu un relief subtrohanterian moderat. Tibiile sunt euricneme (70,37 la limita inferioară) şi lipsite de faţete suplimentare.

Statura aparţine după lungimea oaselor lungi categoriei feminine mijlocii (154 cm).

Tipul antropologic este cel alpinoid în amestec cu unele elemente mediteranoide.

Osteopatii şi odontopatii. Primele nu sunt prezente. Odontopatiile se reduc la prezenţa unei singure carii de coroană de gradul 2 la nivelul molarului 2, de pe ramul stâng al mandibulei.

Scheletul nr. 200

Prezintă o stare de conservare bună în ceea ce priveşte scheletul postcranian, dar din segmentul cranian nu s-a păstrat decât o calotă incompletă, ce a fost restaurată din fragmente mari (fără regiunile temporale şi bază). Masivul facial lipseşte, în schimb este prezentă mandibula. Din scheletul postcranian s-au păstrat toate oasele lungi, 2 coxale, sacrumul, 1 calcaneu şi 1 astragal, clavicule, coaste şi 5 vertebre lombare.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de 45-50 ani (mataur).*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" spre "bombă" în cea occipitală. Indicele cranian este de tip dolicocran (72,83). Fruntea este eurimetopă (70,89) şi de formă ovală. Relieful glabelar este moderat (2-3) iar arcurile supraciliare sunt slab marcate (1). Occipitalul este bombat şi nu prezintă protuberanţă externă.

Mandibula este robustă, adâncă şi nu prea largă. Ramul orizontal este înalt iar cel vertical este înalt şi larg. Torusul este slab conturat, la fel şi mentonul care are formă piramidală. Gonioanele sunt bine marcate.

Dentiţia. Nu s-au constatat căderi "in vivo". La dinţii prezenţi se constată un grad de erodare destul de avansat (3), pe suprafaţa molarilor se observă adevărate excavaţii. Molarii 3 nu sunt erupţi din cauza lipsei de spaţiu.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (83,35 şi 78,78) şi 78,78) şi cu un pilastru foarte slab. Relieful subtrohanterian este dezvoltat fiind prezent şi trohanterul 3. Tibiile sunt euricneme (83,87 şi 79,41) şi fără faţete suplimentare. Humerusurile, cu relief deltoidian dezvoltat, dar fără perfora perforaţie olecraniană, au indici de secţiune de tip platibrahic (75,00 şi 71,83).

Talia, calculată după oasele lungi este de 173 cm, încadrându-se în categoria de staturi masculine mari.

Tipul antropologic. În absenţa masivului facial diagnoza devine dificilă dar apreciind după conformaţia calotei şi a mandibulei precum şi după statură, opinăm pentru prezenţa unor elemente nordoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 201

Materialul osos provenit din acest schelet este incomplet şi deteriorat. Scheletul cranian este reprezentat prin fragmente de mandibulă, din care s-a putut reconstitui ramul orizontal. Partea postcefalică este reprezentată numai prin diafiza humerusului stâng şi prin două coaste aproape întregi.

Scheletul, judecând după resturile osoase şi mai ales după dentiţie, a aparţinut unui *copil, în vârstă de 2-3 ani (infans I).* Datorită stării precare de conservare a puţinelor resturi osoase, nu s-a putut stabili sexul.

Dentiţia este de lapte şi incompletă, fiind reprezentată prin 2 molari 1, un molar 2 şi un mugure de molar 2, cu rădăcini abia în formare.

Scheletul nr. 202

Este reprezentat printr-o calotă craniană restaurată, dar incompletă, deoarece lipsesc porţiuni din regiunea fronto-parietală dreaptă, din partea posterioară a parietalului stâng, din frontalul şi temporalul stâng. Scheletul facial este reprezentat prin malare şi un fragment redus din bolta palatină, corespondentă molarului 3. Mandibula este prezentă. Din scheletul postcranian sunt prezente oasele membrelor inferioare (femure, tibii, peronee), metatarsiene şi falange, precum şi 2 coxale, 1 fragment sacrum, un fragment omoplat, 2 clavicule, coaste şi vertebre fie întregi (5 clavicule, 1 dorsală, 1 lombară), fie fragmentate.

Acest schelet a aparţinut unei *femei,* în vârstă aproximativă de *60 de ani.*

Neurocraniul privit în norma verticală este ovoid iar în cea occipitală este de "cort". Indicele cefalic este mezocran (75,67) iar cel de înălţime porio-bregmatică longitudinală şi transversală este de tip ortocran (59,45) şi tapeinocran (78,57). Occipitalul este foarte bombat. Relieful glabelar este slab marcat (1), cu arcada supraciliară, deasemenea slabă (1) şi protuberanţa occipitală ştearsă (0). Apofiza mastoidă este relativ bine dezvoltată (2-3) cu relief mastoidian moderat.

Faţa nu a putut fi reconstituită în întregime, deoarece sunt prezente doar malarele, ce oferă o lărgime mică. Din bolta palatină este prezent doar un fragment mic, pe care se situează molarul 3.

Mandibula este relativ gracilă, cu ramul vertical foarte oblic.

Dentiţia este incompletă pe ambele maxilare. Pe mandibulă, molarul 1 drept, precum şi premolarul 2 şi molarul 1 stâng, sunt căzuţi din timpul vieţii, molarii 3 din ambele părţi nefiind erupţi, probabil din cauza reducerii de spaţiu. Pe maxilarul superior, reprezentat printr-un singur fragment, se află dispus doar un molar 3.

Scheletul postcranian. Raportul între diametrul antero-posterior şi cel transvers, luat atât median cât şi superior, ne permite să precizăm tipul de platimerie a femurelor care sunt hiperplatimere (61,76 şi 66,67) cât şi relativ slaba dezvoltare a pilastrului (104,0 şi 100,0). Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat, prezentând o fosă şi creastă

www.cimec.ro

subtrohanteriană, precum şi un trohanter 3 la femurul drept. Tibiile sunt euricneme (78,12 şi 72,73).

Talia, calculată după lungimea femurelor şi a tibiilor, ne oferă o medie de 157 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Menţionăm ca o particularitate a acestui schelet, prezenţa pe neurocraniu a unei deformaţii, situate pe o parte din sutura coronară, precum şi lambdoidă şi simetric de o parte şi alta a suturii coronare la aproximativ 2 cm distanţă de aceasta şi 3 cm mai sus de punctul obelion.

Odontopatii. Dentiţia prezintă un grad avansat de erodare (IV). Cariile prezente la unii dinţi (1 incisiv superior, un premolar stâng şi molarul 3 inferior drept) sunt carii de colet de gradul II.

Scheletul nr. 203

Este un schelet incomplet şi foarte fragmentat. Scheletul cefalic este reprezentat prin osul frontal aproape întreg, un fragment din parietalul stâng şi 2 fragmente din parietalul drept. Din partea postcefalică ne-au parvenit: 4 coaste fragmentate, o claviculă şi un fragment dintr-un coxal.

Din dentiţie a fost găsit un m1 cu 1/3 din colet, ceea ce ne permite să apreciem *vârsta subiectului ca fiind de 1 1/2 ani (infans I).* Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 204

De la acest schelet ne-au parvenit numai oasele lungi: 2 humerusuri, 2 femure, 2 tibii, 1 cubitus, precum şi 2 clavicule şi fragmente din peronee, coxale, omoplat, coaste, vertebre.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură.*

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (75,86 şi 80,0) lipsite de pilastru (96,15). Relieful subtrohanterian este bine marcat prin fosă şi creastă subtrohanteriană şi un început de trohanter 3. Humerusurile sunt platibrahe (73,68) cu relief deltoidian dezvoltat şi fără perforaţie olecraniană. Tibiile sunt: mezocnemă cea dreaptă (65,51) şi euricnemă cea stângă (72,41).

Statura oferă o medie de 151 cm., ceea ce corespunde categoriei mijlocii.

Scheletul nr. 205

Acest schelet de copil este incomplet şi fragmentat. Din partea cefalică s-au identificat mici fragmente din parietale, 2 temporale, sfenoidul şi jumătatea stângă a mandibulei. Scheletul postcefalic cuprinde diafizele femurelor, o diafiză de tibie, o diafiză de cubitus, o diafiză de radius, resturi de coaste şi vertebre.

www.cimec.ro

Dentiţia de lapte a fost surprinsă în faza în care ml şi m2 erau erupţi iar M1 definitiv este pe cale de erupere. Izolat au fost găsiţi un I inferior cu 1/3 din rădăcină şi 2 M1 cu 1/3 din rădăcină.

Apreciind după stadiul de dezvoltare al dentiţiei, putem preciza că *vârsta subiectului era de 4-5 ani (infans I).* Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 206

Acest schelet oferă o stare mulţumitoare de conservare. Din partea cefalică s-a putut restaura un fragment de calotă craniană (regiunea fronto-parietală) împreună cu masivul facial şi mandibula. Scheletul postcranian este reprezentat prin oasele lungi, mai mult sau mai puţin întregi, prin coxale, clavicule, 2 calcanee, 2 astragale, coaste, corpuri vertebrale, metacarpiene şi metatarsiene. Scheletul este în general gracil.

După gradul de închidere a suturilor craniene şi după erodarea dentară, s-a putut determina vârsta scheletului, care este *matură, de 55-60 ani.* Caracteristicile bazinului ne permit să precizăm sexul ca fiind cel *feminin.*

Neurocraniul are o formă paraboloidă în norma verticală şi de "bombă" în norma occipitală. Fruntea este ovală şi eurimetopă (76,98). Relieful frontal este evident (glabelar 1, supraorbitar 1). Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (3) iar relieful supramastoidian slab.

Masivul facial are indicele frontal total leptoprosop (91,13) şi indicele facial lepten (58,87). Orbitele sunt mezoconci (84,44 la limita superioară a categoriei). Indicele nazal este de tip leptorin (40,0), nasul având apertura piriformă de tip antropin. Fosa canină este abia schiţată (2). Malarele sunt mijlocii şi au orientare temporalizată. Bolta palatină este puţin adâncă şi oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cel vertical fiind şi el mijlociu de înalt şi de larg. Mentonul are o formă piramidală. Torusul mandibular este abia schiţat iar gonioanele sunt uşor răsfrânte în afară.

Dentiţia prezentă se rezumă doar la 8 dinţi găsiţi în alveole, iar izolat au fost găsiţi alţi 14 dinţi. Erodarea dentară este avansată - gradul 4. Molarii 3 superiori şi inferiori nu sunt erupţi. Molarii 2 inferiori prezintă câte o carie de gradul 2, însoţite de un proces infecţios.

Scheletul postcranian este gracil. Humerusul are relieful deltoidian mijlociu dezvoltat şi aparţine categoriei euribrahice (84,21). Femurele sunt hiperplatimerice (60,61) şi sunt lipsite de pilastru (88,89). Relieful subtrohanterian este mijlociu de dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (65,52 şi 68,87) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie cu astragalul.

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi, este de 156 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mijlocii.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid cu slabe influenţe nordoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 207

Inventarul osos al acestui schelet este destul de incomplet. Astfel, din partea cefalică s-a putut restaura doar o calotă craniană incompletă, împreună cu masivul facial, dar fără mandibulă. Partea postcraniană este reprezentată prin oasele lungi (fără radiusul drept şi cubitusul stâng), un coxal, omoplate, o claviculă, coaste, un calcaneu, un fragament de sacrum, metatarsiene şi 14 vertebre (10 dorsale şi 4 lombare).

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă martură 35-40 ani*, apreciere făcută după gracilitatea scheletului, după erodarea dentară şi după deschiderea marii eşancruri ischiatice.

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în norma occipitală. Indicele de înălţime porio-bregmatică transversal aparţine categoriei acrocrană (91,06). Fruntea este ovală şi eurimetopă (73,17). Relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul, prin indicele său occipital transversal, aparţine categoriei mijlocii (76,42). Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (3) iar relieful supramastoidian este slab marcat.

Masivul facial prezintă indicele facial superior de tip lepten (55,64 la limita inferioară). Orbitele sunt mezoconci (78,57), nasul este mezorin (48,0) şi are apertura piriformă de tip antropin şi o spină nazală redusă (2). Fosa canină este mijlociu de profundă (3). Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi au o dispoziţie temporalizată. Bolta palatină oferă un contur paraboloid, ea fiind mijlociu de adâncă.

Dentiţia (numai de pe maxilarul superior) prezintă un grad mijlociu de erodare (3). Pm1 erupţi probabil mult mai tîrziu - sunt mai scurţi decât ceilalţi şi complet neerodaţi, spre deosebire de ceilalţi dinţi, a căror suprafaţă ocluzală indică o erodare moderată (gradul 3). Nu sunt carii şi căderi de dinţi "in vivo". Molarii 3 superiori sunt erupţi.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (66,67) şi fără pilastru (100 şi 95,83). Relieful subtrohanterian este moderat (creastă şi fosă). Tibiile sunt euricneme (84,0 şi 80,0) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie cu astragalul. Humerusul drept aparţine categoriei platibrahice (73,68) iar cel stâng categoriei euribrahice (78,95), relieful deltoidian fiind moderat.

Statura, calculată în bune condiţii, oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid cu slabe influenţe dinaroide şi nordoide.

Scheletul nr. 208

Inventarul osos al acestui schelet este destul de complet. Astfel, din partea cefalică s-a putut restaura un "cranium" căruia îi lipseşte regiunea temporală stângă, o porţiune din regiunea interparietală. Mandibula este prezentă dar îi lipseşte ramul vertical drept.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian cuprinde majoritatea oaselor lungi (cu excepţia cubitusurilor şi a radiusului stâng), oasele coxale, fragmente din sacrum, omoplat, coaste, corpuri vertebrale, precum şi 4 vertebre întregi.

Apreciind după caracterul de robusticitate al scheletului, după gradul de închidere a suturilor şi după gradul de abraziune dentară, putem spune că scheletul a aparţinut unui subiect de *sex masculin, de vârstă adultă - 30 de ani.*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (75,76). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "casă". Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor hipsicrană (62,24) şi metriocrană (82,39). Fruntea este sferică şi eurimetopă (70,42). Occipitalul este bombat. Relieful cranian este slab marcat (glabelar 1, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală externă 1), apofizele mastoide şi relieful supramastoidian fiind moderate. Pe sutura lambdoidă stângă se află un os wormian.

Masivul facial prezintă un indice facial superior, de tip mezen (53,03). Orbitele sunt mezoconci (76,74) iar nasul este mezorin (50,0), prevăzut cu o apertură piriformă de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare, prezintă o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind profundă. Bolta palatină este mijlociu de adâncă, oferind un contur paraboloid.

Mandibula, gracilă, prezintă ramul orizontal mijlociu ca înălţime, mentonul piramidal şi uşor proeminent, torusul mandibular bine conturat, gonioane uşor răsfrânte în afară şi ramul vertical uşor înclinat şi mijlociu de larg şi înalt.

Dentiţia. Abraziunea suprafeţei masticatoare este slabă (grad 1-2), ceva mai accentuată la nivelul molarilor 1. Molarul 1 inferior stâng a căzut "in vivo", alveola acestuia fiind aproape închisă. Alveolele molarilor 2 şi 3 auperiori din partea dreaptă, oferă un început de închidere şi un aspect osteoporotic iar peretele alveolar extern al molarului 3 este distrus, ceea ce indică prezenţa unui proces infecţios.

Scheletul postcranian este robust, relieful de inserţie a musculaturii fiind, în general, bine marcat. Femurele sunt platimere (78,79 şi 75,76), cu pilastru dezvoltat (110,71). Tibiile sunt euricneme (80,64 şi 81,25), lipsite de suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul drept aparţine categoriei platibrahice (73,91) pe când cel drept, aparţine categoriei euribrahice (81,82). Relieful deltoidian este dezvoltat.

Statura aparţine categoriei taliilor masculine mijlocii (165 cm).

Tipul antropologic: scheletul prezintă caractere pregnant mediteranoide în amestec cu unele influenţe protoeuropoide atenuate.

Scheletul nr. 209

Oferă o stare mulţumitoare de conservare. Craniul restaurat se prezintă sub formă de "cranium", iar faţa a putut fi restaurată în cea mai mare parte, mandibula este completă. Din scheletul postcranian ne-au parvenit majoritatea oaselor lungi: 2 humerusuri, 2

www.cimec.ro

radiusuri, 2 cubitusuri, 2 femure, 2 tibii, 2 coxale, 1 sacrum, 1 omoplat, 2 clavicule, coaste, 1 astragal, 10 vertebre dorsale, 5 vertebre lombare. Scheletul este gracil. După gradul de închidere a suturilor coronariene, erodarea dentiției și sutura pubiană, s-a determinat vârsta scheletului, care este *matură în jur de 30-35 ani.* Starea de gracilitate a scheletului, precum și alte câteva caracteristici ale bazinului și craniului, au condus la stabilirea *sexului feminin* a acestui schelet.

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală, în norma occipitală oferă forma combinată "casă-cort". Indicii verticali (stabiliți după distanța dintre porion și bregma) sunt ortocrani (61,96) și metriocrani (83,82), iar fruntea este ovoidă (84,62) și eurimetopă (72,79). Neurocraniul prin raportul dintre lungimea și lărgimea sa, este încadrat în categoria dolicocrană (73,91). Indicii de înălțime bazio-bregmatică, aparțin categoriei ortocrane (61,96) și metriocrane (83,82). Relieful frontal este puțin evident (1) ca și cel supraorbitar (0-1). Occipitalul este foarte bombat, aparținând prin indicele său occipital transversal, categoriei largi, la limita sa inferioară (79,41), iar relieful său extern, șters (0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4) cu un relief supramastoidian moderat spre dezvoltat.

Masivul facial. Indicele facial total este mezoprosop, la limita inferioară (85,60) iar cel facial superior este mezen (52,80). Orbitele sunt hipsiconci (92,68), iar indicele nazal mezorin (48,08), nasul având o apertură piriformă de tip antropin și o spină nazală redusă (2). Fosa canină este mijlociu de profundă (3). Malarele sunt mijlocii și prezintă o temporalizare din punct de vedere al așezării. Bolta palatină este puțin adâncă și de formă paraboloidă.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cel vertical scurt și destul de înalt. Torusul mandibular este conturat ca și mentonul (care este butonat) și gonioanele.

Dentiția prezintă un grad de erodare moderată (III). Se remarcă căderea premolarului 2 dreapta, încă din timpul vieții, deasemeni pe maxilarul inferior premolarii 2 din ambele părți (alveolele lor fiind aproape obturate iar cea dreaptă poartă urmele unui proces supurativ). Izolat s-au determinat următorii dinți: caninii superiori, premolarul 1 stâng superior și molarul 3 drept superior.

Scheletul postcranian este gracil. Humerusurile sunt de tip euribrahic (90,48 și 80,0) cu relief deltoidian mijlociu și fără perforație olecraniană. Femurele sunt de tip platimer (76,67 și 78,57) și fără pilastru (100,0) și cu relief subtrohanterian pronunțat, prezentând o schiță de trohanter 3. Tibiile sunt de tip euricnem (70,0 și 72,41).

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi, corespunde unei talii feminine mijlocii - 155 cm.

Tipul antropologic este cel mediteranoid.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 210

Materialul osos provenit de la acest schelet este incomplet şi deteriorat. Scheletul cefalic este reprezentat prin o jumătate stângă din frontal, jumătate din parietalul drept, occipital şi jumătate din mandibulă. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi, incomplet osificat, coxalele, sacrumul, 1 calcaneu, 1 astragal, fragmente din corpuri vertebrale şi coaste.

Apreciind după gradul de osificare ale oaselor lungi, putem preciza vârsta subiectului ca fiind de *18-20 ani (juvenis) iar sexul feminin* (după deschiderea marii eşancruri ischiatice).

Neurocraniul nu ne oferă decât date de ordin morfoscopic şi anume relieful cranian este moderat (glabelar 3, supraorbitar 1, occipital 1, mastoidian 3, supramastoidian slab).

Mandibula este gracilă şi are mentonul proeminent, de formă piramidală, cu gonioane slab dezvoltate şi torus slab evidenţiat.

Dentiţia este incompletă, fiind prezentă numai la nivelul mandibular. Dinţii sunt mijlocii şi au smalţul gros. Erodarea este de gradul I.

Scheletul postcranian. Femurele sunt hiperplatimere (69,70) şi sunt lipsite de pilastru (92,86 şi 92,59). Relieful subtrohanterian este puţin evidenţiat (creastă şi fosă). Tibiile sunt euricneme (71,43 şi 70,97). Humerusul prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (84,21), relieful său deltoidian fiind mijlociu dezvoltat.

Scheletul nr. 211

Este un schelet incomplet şi deteriorat. Partea craniană cuprinde jumătatea stângă a frontalului, occipitalul, 6 fragmente mici din parietale, fragmente din maxilarul superior ce alcătuiesc bolta palatină întreagă şi mandibula. Din scheletul postcranian sunt prezente toate oasele lungi, coxalele, sacrumul, un omoplat, claviculele, 2 calcanee, 2 astragale, metatarsiene, falange şi 15 vertebre.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex masculin de vârstă adultă 25-30 de ani.*

Neurocraniul fiind incomplet, ne oferă doar câteva date morfoscopice referitoare la relieful osos, care este slab dezvoltat (glabelar 2, orbitar 1, protuberanţa externă 1).

Din ***masivul facial*** poate fi caracterizată doar bolta palatină, care este mijlociu de adâncă având un contur paraboloid; apertura piriformă, de tip antropin.

Mandibula este gracilă şi largă, cu un menton proeminent şi de formă piramidală, cu gonioane dezvoltate şi torus mandibular mijlociu.

Dentiţia prezintă un grad slab de erodare (grad II), ceva mai accentuată la nivelul molarilor. Dinţii, mijlocii ca mărime, cu smalţul gros. Molarul 2 superior drept, are o carie de coroană de gradul 1, cel superior stâng prezintă o carie de colet de gradul 3, iar M2 inferior drept are o carie de coroană de gradul 1.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian, de robusticitate medie, are femurele asimetrice din punct de vedere al platimeriei: cel drept este de tip hiperplatimer (71,43) iar cel stâng este platimer (79,41). Relieful subtrohanterian este dezvoltat (fosă şi creastă). Tibiile sunt euricneme (78,79 şi 79,12). Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (78,26 şi 85,71), relieful lor deltoidian fiind dezvoltat.

Statura, a fost calculată după lungimea oaselor lungi, ea corespunde categoriei masculine înalte (171 cm).

Scheletul nr. 212

Din scheletul cefalic s-a putut reconstitui o calotă craniană incompletă. Masivul facial este absent. Mandibula este prezentă dar ramul ei vertical drept este absent. Scheletul postcranian este reprezentat prin oasele lungi (fără cubitusul stâng), oasele coxale, un fragment dintr-un omoplat, fragmente de coaste, metapodale şi 13 vertebre.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă 25-30 de ani* (suturile craniene nu sunt închise).

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (73,40). Fruntea este ovală, eurimetopă (89,56) cu un relief frontal moderat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul, mijlociu de bombat, are relieful foarte slab (0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), relieful supramastoidian este slab. Pe sutura lambdoidă sunt 2 oase wormiene.

Mandibula gracilă, are ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul butonat, torusul moderat şi ramul vertical uşor înclinat şi mijlociu de larg şi de înalt.

Dentiţia prezintă o erodare moderată (gradul 2-3). M3 inferiori nu sunt erupţi.

Scheletul postcranian. Femurele sunt hiperplatimere (71,87 şi 69,70) şi nu au pilastru. Relieful subtrohanterian este dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (66,67 şi 67,74). Humerusurile aparţin categoriei platibrahice (76,19 şi 75,0) şi au relieful deltoidian mijlociu.

Statura are o valoare medie de 159 cm ea corespunzând unei talii feminine supramijlocii.

Odontopatii. M1 inferior stâng este redus la un rest radicular, fiind prezentă numai rădăcina anterioară.

Scheletul nr. 213

Acest schelet este incomplet şi fragmentat. Partea cefalică cuprinde frontalul, parietalul stâng, fragmente din parietalul drept, temporalele şi occipitalul. Scheletul postcefalic este reprezentat prin 2 diafize femur, 2 diafize tibia, un coxal şi fragmente din vertebre.

Dentiţia de lapte este completă, m1 şi m2 fiind erupţi.

www.cimec.ro

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 3-4 ani (infans I),* apreciere făcută după dezvoltarea dentiţiei.

Scheletul nr. 214

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin un "cranium", căruia îi lipsesc porţiuni din parietalul drept. Din scheletul postcranian ne-au parvenit oasele lungi, coxalele, 2 fragmente din omoplat, claviculele, un astragal, coaste, manubriul, metatarsiene şi 23 vertebre (6 cervicale, 12 dorsale, 5 lombare).

Acest schelet a aparţinut unei *femei mature de 45-50 de ani.*

Neurocraniul are un contur ovoid în norma verticală şi o formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cefalic este mezocran (78,89) cei de înălţime bazio-bregmatică longitudinali şi transversali aparţin categoriilor hipsicrană (76,67) şi metriocrană (97,18) ca şi cei de înălţime porio-bregmatică ce aparţin tot categoriilor hipsicrană (65,0) şi metriocrană (82,39). Fruntea este ovală şi metriometopă (68,31), având un relief frontal şters (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul mijlociu de bombat şi mijlociu de larg, are protuberanţa externă slab pronunţată (1). Apofizele mastoide sunt moderate (3) iar relieful supramastoidian este slab dezvoltat.

Masivul facial prin indicele facial total, se situează în categoria leptoprosopă (90,62 la limita inferioară), iar prin indicele facial superior, aparţine categoriei mezene (54,69). Orbitele sunt mezoconci (79,07), nasul fiind leptorin (45,28). Malarele sunt mari, cu o dispoziţie temporalizată. Fosa canină este adâncă. Bolta palatină puţin adâncă, oferă un contur "upsiloid". Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula este masivă, cu ramul orizontal înalt, mentonul slab conturat şi în formă de buton, gonioanele slab marcate, cu ramul vertical destul de mic şi oblic.

Dentiţia prezintă un grad avansat de erodare (gradul 4). La nivelul mandibulei, M1 drept prezintă o carie de gradul 4, M1 stâng are şi el o carie de gradul 4, iar M3 drept prezintă o carie de colet de gradul 2. Pe maxilarul superior, M1 drept are o carie de gradul 4, M2 prezintă urmele unui proces infecţios (granulom), iar M1 şi M2 din partea stângă, au carii de gradul 4. Molarii 3 superiori nu sunt erupţi.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (83,33 şi 80,0), lipsite de pilastru (92,59 şi 88,46), cu un relief subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (82,14 şi 83,33). Humerusul aparţine categoriei platibrahice (76,19) având un relief deltoidian mijlociu dezvoltat.

Statura, oferă o medie de 156 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Tipul antropologic este mediteranoid cu influenţe dinaroide semnalate la nivelul calotei craniene.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 215

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin o calotă craniană (fără temporale), fragmente din maxilarul superior şi mandibula. Scheletul postcefalic cuprinde un fragment din diafiza tibiei drepte, tibia stângă, 2 diafize humerale, o diafiză cubitus, 1 peroneu, o diafiză radius, coxale, sacrum, clavicule, coaste, un astragal, 2 vertebre cervicale şi metatarsiene.Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex feminin* (după arheolog) *de vârstă infans II, 10-11 ani* (după dentiţie).

Neurocraniul prezintă în regiunea fronto-parietală dreaptă, între pars bregmatică şi pars complicată, o trepanaţie cu un diametru de 15-18 mm, intervenţie paramedicală ce a făcut obiectul unui studiu separat, fiind unica trepanaţie găsită în ţara noastră pe un craniu de copil.

Dentiţia definitivă este surprinsă în faza în care I, P1,2, M1 sunt erupţi iar C, M2 sunt pe cale de erupere, M3 fiind sub forma unor muguri foarte mici. Izolat au fost găsiţi 2 m2 de lapte, cu osteoliza rădăcinilor dinţilor respectivi.

Scheletul nr. 216

Acest schelet este relativ bine conservat. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" căruia îi lipseşte partea dreaptă a masivului facial. Scheletul postcefalic cuprinde oasele lungi, 2 calcanee, un astragal, 2 omoplate, 2 clavicule, coaste, metatarsiene şi 14 vertebre (6 cervicale, 7 dorsale şi una lombară).

Apreciind după gracilitatea scheletului, după erodarea dentară şi după gradul de închidere a suturilor craniene, putem preciza sexul, ca fiind cel *feminin* iar vârsta *matură 45-50 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma vericală şi are forma de "bombă" în norma occipitală. Indicele cefalic aparţine categoriei brahicefale (81,61). Indicii de înălţime bazio-bregmatici longitudinal şi transversal sunt de tip ortocran (71,26) şi tapeinocran (87,32), cei ai înălţimii porio-bregmatice aparţin aceloraşi categorii ortocrană (62,00) şi tapeinocrană (76,76). Fruntea este ovală şi eurimetopă (69,72), relieful frontal este slab pronunţat (glabelar 0, supraorbitar 1). Occipitalul, mijlociu de bombat, aparţine categoriei mijlocii de largi (75,35), relieful său fiind şters (protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2) iar relieful supramastoidian este slab dezvoltat.

Masivul facial are indicele facial total euriprosop (84,85 la limita superioară), cel facial superior fiind eurien (47,73). Orbitele sunt mezoconci (82,50), iar nasul este camerin (51,02). Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este puţin marcată (2). Bolta palatină, mijlociu de adâncă, are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal de înălţime mijlocie, cel vertical fiind scurt şi relativ îngust. Mentonul este slab pronunţat şi în formă de buton. Torusul mandibular este moderat. Regiunea goniană este bine marcată.

www.cimec.ro

Dentiţia la nivelul mandibulei prezintă căderi de dinţi "in vivo" (6 molari) alveolele fiind închise. La nivelul maxilarului superior incisivul central şi M1 au căzut "in vivo". Erodarea dentară este avansată - gradul 3. P1 inferior drept prezintă urmele unui granulom.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (72,41 şi 71,87) şi sunt lipsite de pilastru (88,0 şi 85,71). Relieful subtrohanterian este slab evidenţiat. Tibiile sunt euricneme (74,07 şi 67,74). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (89,47 şi 94,74) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura, oferă o medie de 156 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Tipul antropologic oferă caractere predominant alpinoide şi influenţe mediteranoide mai puţin exprimate.

Scheletul nr. 217

Acest schelet este incomplet, deoarece îi lipseşte partea cefalică. Din partea postcraniană sunt prezente unele oase lungi (tibiile, femurele, un humerus, cubitusul şi radiusul stâng şi peroneele).

După robusteţea oaselor, acest schelet a aparţinut cu probabilitate unui subiect de *sex masculin, de vârstă matură.*

Scheletul postcranian. Femurele sunt platimere (79,41), cu pilastru slab dezvoltat (103,45). Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (75,76 şi 72,73). Humerusul aparţine categoriei euribrahice şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura, calculată după lungimea femurelor şi tibiei, se încadrează în categoria taliilor masculine supramijlocii (169 cm).

Scheletul nr. 220

Acest schelet este relativ bine conservat. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" (craniu + mandibulă) aproape întreg şi care are aspect mezocran (indicele cefalic fiind de 78,57). Din scheletul postcranian ne-au parvenit 2 femure, 2 tibii, 2 peronee, 1 humerus, 1 radius, fragmente din coaste, omoplat, clavicule, vertebre, coxale, tarsiene şi metatarsiene. Dentiţia de lapte este completă iar cea definitivă este surprinsă în faza în care M1 superiori şi inferiori, incisivii centrali superiori sunt erupţi, iar incisivii laterali superiori şi inferiori sunt pe cale de erupere.

Apreciind după stadiul eruperii dentare, putem preciza vârsta subiectului ca fiind de *7-8 ani (infans I)* iar sexul ar fi probabil cel *masculin.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 221

Partea cefalică este reprezentată printr-o calotă craniană, împreună cu masivul facial şi jumătatea stângă a mandibulei. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi, sacrumul, o claviculă, fragmente din: oasele bazinului, omoplate, coaste, corpuri vertebrale, metacarpiene, metatarsiene şi 6 vertebre întregi.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi robusticitatea întregului schelet, indică apartenenţa acestuia la sexul *masculin* şi la o vârstă *matură 50-55 ani.*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria hiperdolicocrană (67,65). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "cort". Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor ortocrană (60,26) şi acrocrană (89,13). Fruntea este sferică şi eurimetopă (73,19). Occipitalul, foarte bombat, este de categorie largă (80,43). Relieful cranian este dezvoltat, în special cel frontal (glabelar 4, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală 0), apofizele mastoide şi relieful supramastoidian fiind dezvoltate.

Masivul facial are indicele facial superior de tip mezen (50,0 la limita inferioară). Orbitele sunt hipsiconci (86,0) iar nasul este camerin (55,0), cu o apertură piriformă prevăzută cu fosă prenazală. Malarele sunt dezvoltate, cu o dispoziţie intermediară şi cu o fosă canină adâncă. Bolta palatină pare să fi fost upsiloidă, adîncimea sa fiind mică, din cauza resorbţiei marginilor alveolare, în urma căderii unor dinţi.

Mandibula este masivă, cu ramul orizontal înalt, torus mandibular accentuat, menton piramidal, gonioane slab marcate şi cu ramul vertical larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia prezintă o erodare avansată, în special la dinţii anteriori (chiar până la nivelul rădăcinii dentare). Molarii 1 şi 2 superiori, din partea stângă au căzut din timpul vieţii, alveolele lor fiind închise.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice, din punct de vedere al platimeriei, astfel, cel drept este platimer (75,75) iar cel stâng este hiperplatimer (67,65). Ele au pilastru moderat. Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (78,79 şi 90,62). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (87,50 şi 90,91), relieful său deltoidian fiind bine dezvoltat.

Statura, calculată în bune condiţiuni, aparţine categoriei masculine mari (174 cm).

Odontopatii. În partea dreaptă a bolţii palatine, începând din dreptul incisivului central, se poate observa existenţa unei cavităţi care merge şi în sus până aproape de baza nasului, zona fosei canine şi aproape toată marginea alveolară. Aceasta ar putea fi urma unui proces infecţios instalat la nivelul dinţilor din această parte. Pereţii acestui "crater" prezintă un început de osificare.

Tipul antropologic este protonordic, adică un amestec de caractere nordoide şi protoeuropoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 222

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I).* Din resturile neurocraniului s-a reconstituit o calotă craniană fără partea stângă a parietalului şi regiunea bazioccipitală. Mai sunt prezente maxilarul superior stâng şi osul sfenoid. Scheletul postcranian este reprezentat prin o diafiză de femur şi o diafiză de tibie. Dentiţia de lapte este surprinsă în faza în care ml şi m2 sunt erupţi, iar M1 superior este sub formă de mugure, pe cale de erupere, ceea ce corespunde *vârstei de 3 ani.*

Scheletul nr. 223

Partea craniană a acestui schelet este incompletă, astfel încât nu s-a putut restaura decât o calotă, căreia îi lipsesc porţiuni din regiunea interparietală, o porţiune din parietalul drept, aproape jumătate din occipital şi baza neurocraniului. Masivul facial este reprezentat doar prin jumătatea stângă a bolţii palatine şi prin malarul stâng. Scheletul cranian este bine conservat, fiind prezente toate oasele lungi, 2 omoplate, sternul, 2 clavicule, 2 coxale şi 15 vertebre (4 cervicale, 6 dorsale, 5 lombare).

Acest schelet a aparţinut unei *femei mature de 40-45 de ani.*

Neurocraniul fiind incomplet, ne oferă doar câteva date biometrice şi ne permite puţine observaţii morfoscopice şi anume: indicele cefalic este de tip dolicocran (73,68). Fruntea sferică şi metriometopă (68,57) prezintă un relief slab evidenţiat (glabelar 1-2, supraorbitar 1). Occipitalul foarte bombat, are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate (3-4), relieful supramastoidian fiind moderat. Din masivul facial, poate fi caracterizată doar bolta palatină care are un contur paraboloid şi este adâncă.

Dentiţia. Pe fragmentul de maxilar superior sunt prezenţi Pml şi Pm2 foarte erodaţi, M2 mai slab erodat, dar cu carie de colet de gradul 2. Molarul 1 pare a fi căzut "in vivo" dar alveola nu este închisă complet.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (68,75 şi 70,96) şi sunt lipsite de pilastru (96,30 şi 96,15). Relieful subtrohanterian este dezvoltat (creastă, fosă şi schiţă de trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (71,43 şi 80,77) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile sunt asimetrice, cel drept este platibrahic (73,68) iar cel stâng euribrahic (78,95). Relieful deltoidian este dezvoltat.

Statura, calculată după lungimea tuturor oaselor lungi, oferă o medie de 156 cm, corespunzând unei talii feminine mijlocii.

Osteopatii. Vertebrele lombare prezintă ciocuri osoase de diferite mărimi.

Scheletul nr. 224

Materialul osos provenit de la acest schelet este incomplet şi deteriorat, din partea cefalică sunt prezente 2 fragmente din frontal, 12 fragmente din parietale, 1 fragment din sfenoid, un fragment din temporalul stâng şi un mic fragment din mandibulă.

www.cimec.ro

Scheletul postcefalic este reprezentat prin 2 diafize femurale, 2 fragmente diafizare din tibie, o diafiză radius, o diafiză cubitus, fragmente de coaste, clavicule, coxale şi vertebre. Dentiţia de lapte este reprezentată doar prin un mugure de M1 pe cale de erupere, ceea ce ar corespunde vârstei de 1-1/2 ani (infans I).

Scheletul nr. 225

Este unul din cele mai incomplete schelete. Astfel, din partea sa cefalică ne-au parvenit doar 3 mici fragmente din oasele parietale. Dentiţia şi partea postcefalică sunt absente.

După grosimea fragmentelor craniene, putem aprecia vârsta subiectului ca fiind de *3-5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 227

Acest schelet a aparţinut unui *copil (infans I)* a cărui vârstă nu poate fi precizată, deoarece scheletul este incomplet. Astfel, din partea cefalică sunt prezente 2 fragmente din frontal, un fragment din parietalul drept şi un fragment din occipital iar din scheletul postcefalic ne-a parvenit numai un fragment de coastă şi un fragment dintr-un corp vertebral. Dentiţia este absentă, fapt ce nu ne permite stabilirea vârstei subiectului.

Scheletul nr. 228

Ne-a parvenit cu un inventar destul de sărac. Din partea sa cefalică am putut reconstitui o calotă craniană, fără baza sa, împreună cu bolta palatină şi malarul drept, precum şi jumătatea dreaptă a mandibulei. Scheletul postcranian cuprinde toate oasele lungi (cu excepţia radiusului drept), coxalele, o claviculă, fragmente de coaste, corpuri vertebrale şi 11 vertebre întregi.

Apreciind după caracterul de robusticitate a scheletului, după gradul de obliterare al suturilor, cât şi după gradul de erodare dentară, scheletul a aparţinut unui subiect de sex *masculin,* de vârstă *matură 45-50 de ani.*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (77,71). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (64,57) şi metriocrană (83,09). Fruntea este metriometopă (66,18) şi de formă sferică. Occipitalul este mijlociu de bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate iar relieful supramastoidian este moderat. Nu sunt prezente oase wormiene. Din masivul facial pot fi caracterizate malarele care nu sunt dezvoltate; apertura piriformă care este de tip antropin şi bolta palatină este adâncă şi paraboloidă.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt în regiunea sa anterioară şi jos în zona ultimului molar, cu torus mandibular bine conturat, menton de formă piramidală, gonioane slab dezvoltate şi cu ramul vertical scurt şi mijlociu de larg.

www.cimec.ro

Dentiția prezintă un grad avansat de erodare (gradul III). În dreptul incisivilor centrali superiori, spre partea linguală, se pot observa urme ale unui puternic proces infecțios.

Scheletul postcranian este robust. Raportul dintre diametrul anteroposterior al femurului și cel transvers luat median cât și superior, ne permite stabilirea tipului de platimerie al femurelor: hiperplatimere (71,43 și 73,53), cât și slaba dezvoltare a pilastrului (93,10 și 92,86). Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat (creastă, fosă și trohanter 3). Tibiile aparțin categoriei euricneme (71,88 și 70,96). Humerusurile prin indicele lor de secțiune pot fi încadrate în categoriile platibrahice (72,73 și 76,19), relieful lor deltoidian fiind bine dezvoltat.

Statura, calculată în bune condițiuni, este de 170 cm, corespunde unei talii masculine mari.

Scheletul nr. 229

Inventarul osos al acestui schelet cuprinde fragmente din oasele neurocraniului, din care s-a putut restaura o calotă craniană; două fragmente din bolta palatină, malarul drept, 2 fragmente din mandibulă (lipsește regiunea anterioară), iar din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi (fără humerusuri), oasele bazinului, coaste, o claviculă, un omoplat, metatarsiene și 7 vertebre.

Sexul subiectului este cu siguranță *masculin, iar vârsta este de aproximativ 30 de ani (adult).*

Neurocraniul este de categorie dolicocrană (73,79) cu o formă ovoidă în norma verticală și de "casă" în cea occipitală. Din punct de vedere al înălțimii porio-bregmatice, indicii se încadrează în categoriile ortocrană (62,03) și metriocrană (80,34). Fruntea este de formă ovală, indicele fronto-parietal fiind de tip metriometop (68,11) la limita superioară a categoriei. Occipitalul, mijlociu de larg (76,08) este și mijlociu de bombat. Relieful osos este, în general, puțin evidențiat (glabelar 2, supraorbitar 1, protuberanța occipitală 0), apofizele mastoide sunt în schimb dezvoltate (5), la fel ca și relieful supramastoidian. Din ***masivul facial*** poate fi caracterizat doar osul malar, care este dezvoltat, apertura piriformă este prevăzută cu o fosă prenazală și bolta palatină, care este de adîncime mijlocie și de formă paraboloidă.

Mandibula, mijlociu de robustă, are ramul orizontal mijlociu de înalt, torusul mandibular și regiunea goniană bine dezvoltată, ramul vertical scurt și larg.

Dentiția este puțin erodată (gradul 1-2). Molarul 1 inferior stâng, Pm2 și M1 superior drept, au căzut în timpul vieții. La nivelul maxilarului superior semnalăm 3 carii de colet (M1 și M3 din partea stângă și M2 din partea dreaptă). La nivelul mandibulei M1, M2 și M3 din partea dreaptă, prezintă câte o carie de colet iar M2 și M3 din partea stângă au câte o carie incipientă de colet.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt hiperplatimere (70,59), prevăzute cu pilastru slab (107,41 şi 103,25) şi cu un relief subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al platicnemiei: astfel, cea dreaptă este platicnemă (62,86) iar cea stângă de tip mezocnem (65,71). Humerusul drept aparţine categoriei platibrahice (73,91), cel stâng fiind euribrahic (85,71), relieful deltoidian fiind bine dezvoltat.

Statura este de 169 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine supramijlocii.

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere mediteranoide şi nordoide.

Scheletul nr. 230

Inventarul resturilor osoase din acest mormânt ne permit să precizăm caracterul relativ complet al acestui schelet, cât şi conservarea bună a acestuia. Astfel, scheletul cefalic este reprezentat prin un cranium" aproape întreg (lipseşte doar un fragment din regiunea parietală dreaptă), iar scheletul postcranian prin oasele lungi, oasele bazinului, 2 calcanee, 2 astragale, un fragment de omoplat, coaste, metacarpiene, metatarsiene, falange şi 19 vertebre întregi.

Sexul subiectului este cu siguranţă *masculin,* iar vârsta *matură 35-40 ani.*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid iar în cea occipitală are forma de "cort". Indicele cefalic este dolicocran (71,42) cei de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor hipsicrană (76,92) şi acrocrană (107,69) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii: hipsicrană (64,29) şi acrocrană (90,0). Fruntea este ovală, cu indicele fronto-parietal de tip eurimetop (71,54). Relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul, mijlociu de bombat, aparţine prin indicele său occipital transversal, categoriei largi (80,77), relieful său osos fiind slab conturat (1-2). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4) dar relieful supramastoidian este slab.

Faţa. Indicele facial total este mezoprosop (87,30), cel facial superior aparţinând categoriei mezene (53,96). Orbitele sunt mezoconci (76,19) iar nasul mezorin. Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi au o dispoziţie temporalizată, fosa canină nu este profundă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, mijlociu de adâncă, are un contur paraboloid.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul uşor proeminent, cu contur triunghiular, cu gonioane dezvoltate, torusul mandibular moderat şi cu ramul vertical scurt şi larg.

Dentiţia este bine conservată, prezintă o erodare slabă (gradul 2). Dinţii sunt mari şi cu smalţul gros. Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice: cel drept este stenomer (103,57) iar cel stâng eurimer (90,32). Pilastrul este dezvoltat (114,71 şi 107,14) iar relieful subtrohanterian este bine conturat. Tibiile sunt euricneme (78,79) şi au

www.cimec.ro

suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile, prin indicele lor de secţiune sunt de tip euribrahic (86,95 şi 90,47) relieful lor deltoidian fiind bine dezvoltat. Statura aparţine categoriei supramijlocii (168 cm).

Tipul antropologic este mediteranoid cu caractere cromagnoide atenuate exprimate în special la nivelul neurocraniului.

Scheletul nr. 231

Este un schelet cu inventar osos destul de incomplet. Din scheletul cefalic s-a restaurat o calotă craniană (fără baza craniului şi partea stângă a feţei, precum şi o porţiune din regiunea prelambdică. Scheletul postcefalic este reprezentat prin toate oasele lungi, oasele bazinului, sternul, coaste, clavicule, 2 astragale, un calcaneu, tarsiene şi 8 vertebre întregi.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi robusticitatea întregului schelet, indică apartenenţa acestuia la sexul *masculin* şi la o vârstă *matură 45-50 ani.*

Din studiul calotei, rezultă că ***neurocraniul,*** prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (77,41). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "bombă". Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (63,97) şi metriocrană (82,03). Fruntea este ovală, eurimetopă (73,61) prevăzută cu o sutură metopică. Occipitalul, mijlociu de bombat este de categorie mijlocie în ceea ce priveşte lărgimea. Relieful cranian este moderat la nivelul frunţii (glabelar 2, supraciliar 2) şi şters la nivelul occipitalului (0). Apofizele mastoide şi relieful supramastoidian sunt moderate.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate orbitele, care sunt mezoconci (79,06), nasul, care este mezorin (50,90). Malarele sunt dezvoltate, cu o poziţie intermediară şi fosa canină puţin profundă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este mijlociu de adâncă şi are un contur paraboloid.

Dentiţia este puternic erodată (gradul 3-4). Molarul 2 superior stâng şi molarul 1 superior drept prezintă urmele unor procese infecţioase (granulom).

Scheletul postcranian este robust, cu femure platimere (78,79 şi 84,85) ce au un pilastru slab dezvoltat. Relieful subtrohanterian este bine evidenţiat (creastă, fosă). Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al platicnemiei: cea dreaptă este euricnemă iar cea stângă platicnemă. Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (86,95 şi 82,61) şi au relieful deltoidian bine pronunţat.

Statura calculată după lungimea femurelor şi tibiilor se încadrează în categoria taliilor masculine mari - 174 cm.

Osteopatii. Pe vertebrele lombare există excrescenţe osoase de diferite mărimi.

Tipul antropologic: caractere protoeuropoide în amestec cu cele mediteranoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 232

Partea cefalică a acestui schelet este fragmentată şi incompletă, fiind reprezentată prin un fragment din frontal, un fragment mare din parietalul drept, 3 fragmente mici din parietalul stâng, un fragment din occipital şi mandibula fără ramurile verticale. Scheletul postcranian cuprinde 2 diafize femur, 2 diafize tibie, 1 diafiză humerus, 1 diafiză cubitus, 1 fragment din coxal şi resturi de coaste.

Dentiţia de lapte este surprinsă în faza când m1 este erupt iar m2 este pe cale de erupere.

Apreciind după gradul de erupere dentară, putem preciza vârsta subiectului ca fiind de *1 1/2 ani (infans I).* Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 233

Este un schelet incomplet, deoarece nu ne-a parvenit decât partea postcefalică care cuprinde oasele lungi (fără femurul drept), coxalul, un omoplat, coaste, 2 calcanee, 2 astragale şi 21 vertebre (7 cervicale, 11 toracale şi 3 lombare).

Apreciind după robusteţea pieselor osoase, putem afirma că acest schelet a aparţinut unui *bărbat*, probabil de *vârstă matură 45-50 de ani.*

Asupra ***scheletului postcranian*** se pot face următoarele referiri: femurul este hiperplatimer (68,57), lipsit de pilastru (90,0) şi are relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al platicnemiei: cea dreaptă este mezocnemă (69,70) iar cea stângă euricnemă (78,79). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (81,82 şi 77,27), relieful său deltoidian fiind bine dezvoltat.

Statura se încadrează în categoria supramijlocie a taliilor masculine.

Osteopatii. Tibia dreaptă prezintă în treimea inferioară a diafizei urmele unei lovituri pe partea sa internă, însoţită de o uşoară deformare a suprafeţei diafizare.

Scheletul nr. 235

Scheletul cranian este reprezentat prin un cranium căruia îi lipseşte baza, o porţiune mare din regiunea parietală stângă şi malarul drept. Mandibula este prezentă. Din partea postcraniană sunt prezente oasele lungi, oasele bazinului, 14 vertebre.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat* de vârstă *matură avansată (peste 50 de ani).*

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "casă - bombă" în cea occipitală, cu relieful glabelar şi supraciliar dezvoltat, cel occipital fiind mai slab dezvoltat. Indicele cranian este brahicran (81,82). Indicii înălţimii porio-bregmatice aparţin categoriilor hipsicrană (68,75) şi metriocrană (84,01). Fruntea este ovală şi eurimetopă. Occipitalul este puţin bombat şi mijlociu de larg. Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4) iar relieful supramastoidian este şi el dezvoltat. Nu sunt oase wormiene.

Masivul facial prezintă orbite mezoconci (79,07) şi nasul de tip mezorin (48,08). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare şi au o dispoziţie intermediară. Fosa canină nu este

www.cimec.ro

profundă (2). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, de adâncime mijlocie, are un contur paraboloid.

Mandibula este masivă, cu ramul orizontal înalt (în special în regiunea sa anterioară), mentonul de formă piramidală, gonioane bine marcate, cu ramul vertical mijlociu de înalt dar larg.

Dentiţia este puternic erodată, erodarea ajungând chiar până la zona coletului (gradul 4). La nivelul maxilarului superior sunt 4 căderi de dinţi "in vivo", alveolele fiind aproape obliterate. Dinţii sunt puternici, cu smalţul gros.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (75,0), cu pilastru dezvoltat (114,84 şi 107,14) şi cu relieful subtrohanterian bine evidenţiat. Tibiile sunt asimetrice: cea dreaptă este mezocnemă iar cea stângă euricnemă. Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (86,36 şi 85,0) şi au relieful deltoidian puternic.

Statura se încadrează în categoria taliilor masculine mijlocii - 167 cm.

Osteopatii. Vertebrele lombare şi unele dorsale prezintă excrescenţe osoase de diferite mărimi.

Tipul antropologic prezintă caractere dinarice şi unele trăsături cromagnoide atenuate.

Scheletul nr. 236

Inventarul osos al acestui schelet prezintă numeroase lipsuri. Din partea cefalică s-a reconstituit o calotă craniană (fără bază, fără regiunea temporală şi cu porţiuni lipsă din occipital şi frontal), mai mult de jumătate din mandibulă şi malarul drept. Scheletul postcefalic este reprezentat prin toate oasele lungi, 2 coxale, sacrumul, 2 calcanee, 2 astragale, 2 clavicule, fragmente din coaste, omoplat, metapodale şi 13 vertebre (4 cervicale, 4 dorsale şi 5 lombare).

Acest schelet a aparţinut unei *femei* de vârstă *matură 35-40 de ani,* determinări făcute după gradul de închidere al suturilor craniene, după erodarea dentară şi după gracilitatea oaselor. ***Neurocraniul*** este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic aparţine categoriei dolicocrană (74,58). Fruntea este ovală şi eurimetopă (75,75) cu relieful frontal slab evidenţiat (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul este larg (80,30) şi mijlociu de bombat, având protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt moderate (3), relieful supramastoidian fiind slab pronunţat.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu ca înălţime, cu un torus mandibular slab, menton butonat şi cu ramul vertical mijlociu ca înălţime şi lărgime.

Dentiţia, prezentă numai la nivelul mandibulei, are o erodare moderată (gradul 2-3). Molarul 1 a căzut "in vivo", alveola fiind complet obliterată. Molarul 2 prezintă o carie de colet (gradul 1).

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (83,87 şi 80,0) şi au pilastru slab (103,57 şi 103,70). Relieful subtrohanterian este slab dezvoltat. Tibiile sunt

www.cimec.ro

mezocneme (69,70) şi prezintă suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (85,0 şi 89,47) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura, calculată după lungimea tuturor oaselor lungi, oferă o medie de 159 cm ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Osteopatii. La nivelul cubitusului drept în 1/3 inferioară, se observă urmele unei fracturi consolidate cu calus vicios. Ultimile vertebre lombare prezintă osteofite de diferite mărimi.

Scheletul nr. 237

Scheletul cefalic este reprezentat prin un "cranium" din care lipseşte regiunea sa bazală şi o porţiune din occipital. Din scheletul postcranian ne-au parvenit oasele lungi (cu excepţia cubitusului stâng), fiind prezente: un calcaneu, un astragal, claviculele, fragmente din omoplate, oasele bazinului, corpuri vertebrale şi 9 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat* de vârstă *matură de 40-45 de ani.*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria dolicocrană (73,37). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "cort". Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor ortocrană (60,87) şi respectiv metriocrană (82,96). Fruntea este ovală şi eurimetopă (71,85). Occipitalul este bombat şi aparţine categoriei mijlocii de largi (76,29). Relieful cranian este destul de bine conturat (glabelar 3, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală externă 1). Apofizele mastoide sunt dezvoltate, iar relieful supramastoidian este şi el dezvoltat. Nu sunt oase wormiene.

Masivul facial are indicele facial superior de tip mezen (53,78). Orbitele sunt mezoconci (76,19) iar nasul este accentuat mezorin (50,00) având apertura piriformă de tip antropin. Malarele sunt dezvoltate şi au o dispoziţie temporalizată, fosa canină nefiind profundă. Bolta palatină are un contur paraboloid.

Mandibula este robustă şi prezintă ramul orizontal mijlociu de înalt în regiunea anterioară şi jos în zona dinţilor jugali, din cauza resorbţiei marginii alveolare, torusul mandibular dezvoltat, gonioanele uşor răsfrânte în afară, mentonul piramidal şi bine conturat şi ramul vertical mijlociu de înalt dar larg.

Dentiţia este reprezentată doar prin 4 dinţi, care sunt în alveole. Erodarea acestora nu este avansată (gradul 2). În timpul vieţii au căzut 9 dinţi, probabil urmare a instalării unui proces de parodontoză.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice: cel drept este eurimer (86,11) iar cel stâng este platimer (78,79). Pilastrul este slab dezvoltat (103,57 şi 100.0). Relieful subtrohanterian este bine conturat (fosă, creastă, trohanter 3). Tibiile sunt mezocneme (64,86 şi 65,7). Humerusul drept aparţine categoriei euribrahice (77,27) iar cel stâng celei platibrahice (73,91). Relieful lor deltoidian este bine dezvoltat.

www.cimec.ro

Statura, calculată în bune condiţiuni era de 164 cm (după Manouvrier) de 168 cm (după metoda Trotter-Gleser) şi de 169 cm (după metoda lui Breitingar), oferind o medie de 167 cm, ceea ce corespunde la o statură masculină supramijlocie.

Tipul antropologic oferă un amestec de caractere protoeuropoide atenuate şi mediteranoide în care primele îşi aduc o contribuţie mai importantă.

Scheletul nr. 238

Din acest schelet ne-au parvenit doar piese osoase din partea postcefalică şi anume: 2 humerusuri, 2 radiusuri, 2 cubitusuri, fragmente de coaste şi de omoplat.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat* de *vârstă matură.*

Scheletul postcranian prezintă humerusurile asimetrice: cel drept este euribrahic (80,95) pe când cel stâng platibrahic (72,73). Relieful lor deltoidian este puternic dezvoltat. Perforaţia olecraniană este prezentă doar la humerusul stâng.

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi găsite, este de 162 cm, corespunzătoare la o talie masculină submijlocie.

Scheletul nr. 239

Din resturile scheletului cefalic s-a putut restaura un "cranium" (căruia nu i s-a putut întregi occipitalul şi baza neurocraniului). Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi (cu excepţia unui radius şi a cubitusurilor), fragmente din: coxale, sacrum, omoplat, clavicule, corpuri vertebrale, 2 calcanee, 2 astragale coxale, sacrum, omoplat, clavicule, corpuri vertebrale, 2 calcanee, 2 astragale şi 5 vertebre cervicale întregi.

A aparţinut unui individ *matur de 40-45 ani, de sex feminin.*

Neurocraniul este de formă ovală în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicele porio-bregmatic transversal este de tip tapeinocran (78,26). Fruntea este ovală, stenometopă (65,22) şi are relieful frontal puţin dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 1). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este slab marcat.

Masivul facial prezintă un indice facial total hipereuriprosop (78,33), cel superior fiind eurien (73,68). Orbitele sunt cameconci (73,68) iar nasul mezorin (50,0). Malarele, mijlociu dezvoltate, au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este schiţată (2). Bolta palatină, mijlociu de adâncă, are un contur paraboloid. Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula gracilă, prezintă un ram orizontal scurt, o apofiză mentonieră proeminentă şi de formă butonată, gonioanele fiind uşor răsfrânte în afară. Ramul vertical este scurt, dar larg.

Dentiţia prezintă o erodare avansată (gradul 3). Se observă la nivelul maxilarului superior, căderea în timpul vieţii a molarilor 1, alveolele fiind pe cale de închidere.

www.cimec.ro

Molarii 3 superiori şi inferiori nu sunt erupţi. Pm2 superior stâng prezintă o carie de coroană de gradul 2.

Scheletul postcranian prezintă oasele lungi gracile. Femurele sunt platimere (84.0), lipsite de pilastru şi cu relief osos moderat. Tibiile sunt euricneme (77,78 şi 75,0). Humerusul drept este platibrahic (75,0), pe când cel stâng este euribrahic (78,95). Impresiile deltoidului sunt moderate.

Statura, calculată după lungimea femurului şi a humerusului este de categorie submijlocie - 152 cm.

Tipul antropologic este mediteranoid cu slabe influenţe protoeuropoide.

Scheletul nr. 240

Din resturile acestui schelet s-a putut restaura o calotă craniană şi mandibula, masivul facial fiind absent. Partea postcefalică a scheletului cuprinde oasele lungi (fără radiusuri), fragmente din oasele bazinului, omoplat, coaste, 2 calcanee, 2 astragale, metatarsiene şi 2 vertebre întregi.

A aparţinut unei *femei adulte de 25-30 de ani.*

Neurocraniul este uşor brahicran (80,11), de formă sfenoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicii de înălţime bazio-bregmatici sunt de tip ortocran (73,29) şi tapeinocran (91,49), cei de înălţime porio-bregmatică aparţinând aceloraşi categorii: ortocrană (62,50) şi tapeinocrană (78,01). Fruntea este ovală, stenometopă, cu un relief frontal slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul, mijlociu de bombat, este larg şi cu protuberanţa externă ştearsă. Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate, iar relieful supramastoidian este slab.

Mandibula prezintă ramul orizontal înalt, apofiza mastoidă piramidală, gonioanele mijlocii şi ramul vertical înalt şi mijlociu ca lărgime. Torusul mandibular este moderat.

Dentiţia este prezentă la nivelul mandibulei (8 dinţi) şi are o erodare slabă (gradul 1). Molarii 1 inferiori au căzut în timpul vieţii, alveolele fiind complet închise. M2 drept prezintă o carie de colet de gradul 1.

Scheletul postcefalic este gracil şi cu relieful osos slab dezvoltat. Femurele sunt platimere (76,67 şi 80,0) şi nu au pilastru (96,15 şi 88,46). Tibiile sunt mezocneme (67,74 şi 70,0), neavând suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul drept este platibrahic (75,0) iar cel stâng euribrahic (77,78), relieful deltoidian fiind moderat.

Statura calculată după lungimea femurelor şi tibiilor se încadrează în categoria feminină mijlocie - 156 cm.

Scheletul nr. 241

Este reprezentat prin un "cranium" aproape întreg, cu excepţia regiunii bazioccipitale, o mandibulă şi un schelet postcranian destul de incomplet, alcătuit din o

www.cimec.ro

parte din oasele lungi, fragmente din oasele bazinului, omoplate, corpuri vertebrale, coaste, manubrium şi un axis.

Scheletul a aparţinut unei *femei de 30-35 de ani (matură tânără)*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (71,19), cei de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip camecran (66,30) şi metriocran (93,13) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (58,15) şi metriocrană (81,68). Fruntea este sferică, metriometopă, având relieful osos puţin evidenţiat. Occipitalul este larg şi foarte bombat, protuberanţa sa externă fiind ştearsă. Apofizele mastoide sunt mijlocii, relieful supramastoidian fiind slab pronunţat.

Faţa prezintă un indice total mezoprosop (89,83), cel superior fiind lepten (55,08). Orbitele sunt mezoconci (79,49) iar nasul este camerin (56,52). Bolta palatină de formă paraboloidă, este mijlociu de adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin, iar fosa canină puţin adâncă. Malarele au o dispoziţie temporalizată şi au o lărgime mijlocie.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, menton piramidal, gonioane slab conturate, torus aproape inexistent şi cu ramul vertical mijlociu de înalt şi larg.

Dentiţia este slab erodată (gradul 2). Molarii 3 sunt erupţi. Molarul 1 stâng inferior prezintă o carie de gradul 4, iar molarul 1 drept inferior prezintă urmele unui proces infecţios (peretele alveolar extern fiind distrus). Molarul 1 drept superior are o urmă a unui granulom (alveola fiind adâncită şi mărită).

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (65,52), lipsite de pilastru (95,83 şi 91,67) şi cu un relief subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (67,86). Humerusul, prevăzut cu perforaţie olecraniană are relieful deltoidian mijlociu dezvoltat şi aparţine categoriei euribrahice (77,77).

Talia se integrează în categoria mijlocie - 156 cm.

Tipul antropologic este mediteranoid cu foarte slabe influenţe cromagnoide (protoeuropoide).

Scheletul nr. 242

Este reprezentat prin un "cranium" care a putut fi reconstituit aproape în întregime (mai puţin regiunea sa bazioccipitală) şi prin un schelet postcranian din care sunt prezente oasele lungi (fără tibia dreaptă), oasele bazinului, omoplatele, claviculele, sacrumul, coaste şi 24 de vertebre.

A aparţinut unei *femei* de vârstă *matură 40-45 de ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (80,0), indicii de înălţime porio-bregmatici încadrându-se în categoriile hipsicrană şi metriocrană. Fruntea, ovală este eurimetopă şi prezintă un relief slab (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul mijlociu de bombat, aparţine

www.cimec.ro

categoriei mijlociu de largi, relieful său (protuberanţa externă) fiind şters (0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), relieful supramastoidian fiind puţin marcat.

Masivul facial este euriprosop din punctul de vedere al indicelui total şi mezen (53,33) din punct de vedere al indicelui facial superior. Orbitele sunt hipsiconci (86,84) iar nasul leptorin (44,68). Malarele sunt mijlociu de largi şi au o poziţie temporalizată. Fosa canină este profundă (3), apertura piriformă fiind de tip antropin. Bolta palatină, de adâncime mijlocie, are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, mentonul butonat şi cu ramul vertical de înălţime şi lărgime mijlocie.

Dentiţia, puternic erodată, are 4 căderi "in vivo", alveolele fiind complet obturate. Molarul 2 inferior drept prezintă urmele unui granulom (proces infecţios cu fenomene de osteoliză alveolară).

Scheletul postcefalic prezintă femure hiperplatimere, lipsite de pilastru, cu relief subtrohanterian dezvoltat. Tibia este platicnemă (62,96). Humerusul are relieful deltoidian mijlociu dezvoltat şi aparţine categoriei euribrahice (77,78), având şi perforaţie olecraniană.

Statura este de 155 cm şi aparţine categoriei feminine mijlocii.

Tipul antropologic prezintă un fond mediteranoid cu elemente dinaroide.

Scheletul nr. 243

Este reprezentat prin un schelet cefalic, din resturile căruia s-a putut restaura o calotă craniană, la care se adaugă fragmente din masivul facial, malarul stâng şi jumătate din bolta palatină, precum şi mandibula fără condilul stâng. Din scheletul postcranian sunt prezente oasele lungi (cu excepţia radiusului drept), oasele bazinului, un calcaneu, un astragal, claviculele, fragmente din: omoplate, coaste, corpuri vertebrale, tarsiene, metatarsiene şi 10 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unui subiect *matur de 45-50 ani, de sex masculin.*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (74,59 la limita superioară a categoriei), indicii de înălţime poriobregmatică fiind de tip ortrocran (58,92) şi tapeinocran (78,99). Fruntea este sferică şi eurimetopă. Occipitalul este bombat şi larg. Relieful frontal cât şi cel occipital este moderat (glabelar 2, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală externă 2). Apofiza mastoidă este dezvoltată, relieful supramastoidian fiind moderat.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate doar bolta palatină, care este adâncă şi probabil de formă paraboloidă, malarele, care sunt mari şi apertura piriformă care este de tip antropin.

Mandibula este robustă, cu ramul vertical scurt şi larg, cel orizontal fiind înalt, cu torus mandibular moderat, regiunea mentonieră proeminentă şi cu contur piramidal.

www.cimec.ro

Dentiţia prezintă o erodare moderată (gradul 3). La nivelul mandibulei, 2 dinţi au căzut "in vivo", alveolele fiind obturate. Molarii 2 şi 3 inferiori, din partea dreaptă şi molarul 1 drept, prezintă urmele unor procese infecţioase (granuloame), iar M2 şi M3 din partea stângă au carii de gradul 2. Molarul 1 superior are o carie de coroană (gradul 2), iar molarul 3 drept, o carie de colet de gradul 2.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice din punct de vedere al platimeriei (raportul dintre diametrele antero-posterioare şi transversale superioare) cel drept este platimer (80,0) iar cel stâng hiperplatimer (74,19). Ambele sunt lipsite de pilastru şi au relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (63,33) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile aparţin categoriei platibrahice (76,19 şi 75,0) şi au relieful deltoidian bine dezvoltat.

Statura este submijlocie pentru un bărbat - 162 cm.

Osteopatii. Vertebrele lombare prezintă excrescenţe osoase de forma unor ciocuri osoase, de diferite mărimi.

Tipul antropologic: fondul său principal este mediteranoid, dar semnalăm şi influenţe esteuropide şi protoeuropoide, în special la nivelul facial şi mandibular.

Scheletul nr. 244

Este reprezentat prin un "cranium" (lipseşte regiunea sa bazioccipitală) şi scheletul postcranian, care are majoritatea oaselor lungi, oasele bazinului, un omoplat, sternul, 2 calcanee, 2 astragale, claviculele, coaste, carpiene, metacarpiene, metatarsiene şi 17 vertebre.

A aparţinut unei *femei mature de 40-45 de ani.*

Neurocraniul, de formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, prezintă un indice cranian de tip mezocran (75,71). Indicii de înălţime poriobregmatică aparţin tipului ortocran şi tapeinocran. Fruntea, sferică este metriometopă. Occipitalul este mijlociu de bombat şi aparţine categoriei largi. Relieful cranian este în general slab evidenţiat (glabelar 1, supraciliar 1, protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate, relieful supramastoidian fiind moderat.

Masivul facial prezintă un indice facial superior mezen (52,42). Orbitele sunt hipsiconci (90,0), nasul leptorin (46,0), cu o apertură piriformă de tip antropin. Bolta palatină are un contur paraboloid, nefiind profundă. Malarele, mijlocii de largi, au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este destul de profundă (2-3).

Mandibula este foarte gracilă, cu ramul orizontal jos, menton butonat, gonioane slab dezvoltate şi cu ramul vertical larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia prezintă o erodare accentuată, în special la nivelul maxilarului superior (caninii şi premolarii). Pe mandibulă se poate observa instalarea unui accentuat femomen de parodontoză (căderi de dinţi, resorbţia marginilor alveolare). Molarul 2 stâng inferior

www.cimec.ro

prezintă urmele unui proces infecţios, alveola fiind mărită şi cu un început de obliterare. Molarii 3 (superiori şi inferiori) nu sunt erupţi.

Scheletul postcefalic prezintă oasele lungi gracile. Femurele sunt hiperplatimere, cu o schiţă de pilastru la cel drept şi cu un relief osos moderat. Tibiile sunt mezocneme (66,67 şi 63,64) şi au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul nu prezintă perforaţie olecraniană, relieful deltoidian este dezvoltat. Prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (84,21).

Statura, calculată în bune condiţiuni este de categorie mijlocie (156 cm).

Tipul antropologic este predominant mediteranoid.

Scheletul nr. 245

Scheletul cranian este reprezentat printr-un fragment de calotă craniană (regiunea frontală şi parietală), masivul facial şi o mandibulă completă. Din partea postcefalică sunt prezente toate oasele lungi, coxalele, claviculele, omoplate, coaste şi 20 de vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui *subiect de sex masculin*, de vârstă *matură avansată (55-60 ani).*

Neurocraniul ne oferă doar unele date morfoscopice şi anume: fruntea pare să fi fost sferică, cu relieful glabelar moderat (2) şi cu cel supraorbitar destul de puţin conturat, apofizele mastoide sunt puternice iar relieful supramastoidian este dezvoltat.

Masivul facial se caracterizează prin un indice facial superior lepten (58,96). Orbitele sunt mezoconci iar nasul leptorin (44,2). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare şi au o dispoziţie temporalizată. Fosa canină nu este profundă (2). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină mijlocie ca adâncime, oferă un contur "upsiloid".

Mandibula robustă, are ramul orizontal înalt (în special în regiunea anterioară) torusul mandibular dezvoltat, mentonul piramidal, bine conturat, regiunea goniană bine dezvoltată şi ramul vertical scurt şi larg.

Dentiţia prezintă multe căderi de dinţi din timpul vieţii (7) atât pe maxilarul superior, cât şi pe cel inferior. Erodarea dentară este puternică (gradul 3-4). Molarii 3 superiori nu sunt erupţi (reducere de spaţiu).

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt hiperplatimere (65,71 şi 73,53), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (67,65 şi 68,57). Humerusul drept este platibrahic (69,56), pe când cel stâng aparţine categoriei euribrahice (80,95). Relieful deltoidian este bine dezvoltat.

Statura, calculată în bune condiţiuni, este de categorie masculină înaltă (172 cm).

Odontopatii. Afecţiunile patologice sunt reprezentate prin numeroase carii dentare, unele foarte accentuate, reducând dinţii la resturi radiculare, care au căzut ulterior, alveolele fiind pe cale de închidere, cu aspect osteoporotic. Caninul drept superior prezintă 2 carii de colet, premolarul 1 drept are o carie de colet iar premolarul 1 şi premolarul 2

www.cimec.ro

din partea stângă prezintă urmele unor procese infecţioase. Pe mandibulă, pe partea dreaptă, alveola molarului 3 este pe cale de închidere. Molarul 2 drept are o carie de gradul 4. Molarul 2 şi molarul 3 din partea stângă prezintă o alveolă comună foarte mare, ca urmare a unui proces infecţios (granulom).

Tipul antropologic prezintă un fond dinaroid cu influenţe nordoide exprimate în special la nivelul mandibulei.

Scheletul nr. 246

Acest schelet este foarte fragmentat şi incomplet. Astfel, din partea cefalică sunt prezente mici resturi osoase din toate oasele neurocraniului, 3 fragmente din mandibulă şi un fragment din maxilarul superior drept. Scheletul postcefalic este reprezentat prin 2 fragmente diafizare din femur, aşchii din coaste şi fragmente din corpuri vertebrale şi arcuri neurale.

Dentiţia de lapte prezintă 2 molari 1 (din partea dreaptă) şi un canin inferior drept.

Apreciind după gradul eruperii dentare, putem preciza vârsta subiectului ca fiind de *1-2 ani (infans I).* Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 247

Inventarul resturilor osoase din acest mormânt, ne permite să precizăm caracterul relativ complet al acestui schelet, cât şi buna sa conservare. Astfel, scheletul cefalic este reprezentat prin un cranium, restaurat şi un schelet postcranian a cărui oase lungi sunt prezente în totalitate. Mai sunt prezente claviculele, oasele bazinului, fragmente din omoplat, corpuri vertebrale, coaste, metatarsiene şi 10 vertebre întregi.

Sexul subiectului este cu siguranţă *masculin* iar vârsta *adultă 25-30 de ani.*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este mezocran (77,90). Indicii de înălţime bazio-bregmatici longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (74,41 la limita superioară) şi metriocrană (95,52 la limita inferioară) cei de înălţime porio-bregmatică fiind de tip hipsicran (65,11) şi metriocran (83,58). Fruntea este de formă ovală, indicele său fronto-parietal fiind de tip metriometop (67,91). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este moderat (glabelar 1, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală externă 2). Apofizele mastoide sunt puternice (5) dar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial prezintă indicele facial superior mezen (52,38). Orbitele sunt mezoconci iar nasul este mezorin (47,91) cu apertura piriformă de tip antropin. Malarele sunt mijlocii şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină nefiind profundă. Bolta palatină este adâncă şi are contur paraboloid.

Mandibula reprezentată prin un fragment din jumătatea sa stângă, este relativ gracilă, cu ramul orizontal mijlociu ca înălţime, torus mandibular moderat, gonioane uşor răsfrânte şi un ram vertical înalt şi mijlociu de larg.

www.cimec.ro

Dentiţia este puţin erodată. Molarii 3 inferiori şi superiori nu sunt erupţi. Nu se constată carii dentare.

Scheletul postcranian este relativ gracil. Femurul drept este platimer (73,33) iar cel stâng hiperplatimer (69,70). Ele sunt lipsite de pilastru şi au relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt mezocneme (67,74 şi 64,52) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile au relieful deltoidian puţin evidenţiat. Ele aparţin categoriilor platibrahice (cel drept) şi euribrahice (cel stâng).

Statura, calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 165 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere mediteranoide (dominante) şi nordoide.

Scheletul nr. 248

Din resturile acestui schelet s-a putut restaura doar o calotă craniană şi mandibula, masivul facial fiind absent. Partea postcefalică a acestui schelet cuprinde. majoritatea oaselor lungi, oasele bazinului, metapodale, fragmente din coaste, sacrum şi câteva corpuri vertebrale.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură de 55-60 de ani.*

Neurocraniul este mezocran (78,88), de formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (75,0) şi metriocrană (97,07), cei de înălţime porio-bregmatică sunt tot de tip hipsicran (66,6) şi metriocran (84,71). Fruntea, sferică şi metriometopă (66,9) are relieful frontal puţin evidenţiat. Occipitalul este mijlociu de bombat şi de larg, protuberanţa sa externă fiind ştearsă. Apofizele mastoide sunt dezvoltate, relieful supramastoidian fiind slab.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt, mentonul piramidal, gonioane uşor răsfrânte în afară.

Dentiţia reprezentată doar prin 3 dinţi (2 în alveole şi unul izolat) prezintă o erodare avansată. În timpul vieţii au căzut 6 dinţi, alveolele lor fiind închise.

Scheletul postcranian este gracil, cu relief osos, în general, slab dezvoltat. Femurele sunt hiperplatimere (73,33 şi 70,96) şi nu au pilastru. Tibiile sunt euricneme (76,66). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (80,0 şi 78,94) având relieful deltoidian slab dezvoltat.

Statura se încadrează în categoria feminină supramijlocie (158 cm).

Tipul antropologic oferă un fond mediteranoid pe care se suprapun slabe elemente nordoide şi esteuropoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 250

Acest schelet este bine conservat şi relativ complet. Din partea sa craniană s-a restaurat un "cranium" (craniu şi mandibulă) aproape complet, iar din scheletul postcefalic ne-au parvenit oasele lungi (fără radiusul drept) oasele bazinului, coaste, fragmente de omoplat, tarsiene, metatarsiene şi 10 vertebre întregi.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi ale bazinului, au permis o bună precizare a sexului şi a vârstei subiectului, care era *bărbătesc matur de 35-40 de ani.*

Neurocraniul este lung (185 mm) şi foarte larg (152 mm), ceea ce dă un indice cefalic de tip brahicran (82,16). Indicii de înălţime bazio-bregmatici aparţin categoriilor hipsicrană (80,54) şi acrocrană (98,02), cei de înălţime porio-bregmatică fiind de tip hipsicran (67,02) şi metriocran (81,57). Indicele frontal-transversal aparţine formei sferice, cel fronto-parietal fiind de tip eurimetop (64,47). Indicele occipital transversal aparţine categoriei mijlocii de largi (76,31), occipitalul fiind puţin bombat. Relieful frontal este moderat, cel occipital fiind puţin marcat. Apofizele mastoide sunt puternice (5) iar relieful supramastoidian este bine dezvoltat. Forma neurocraniului în norma verticală este sferoidă iar în cea occipitală de "casă".

Masivul facial, prin dimensiunile sale (lungime şi lărgime), realizează un indice facial total de tip mezoprosop (86,95), cel superior fiind la limita dintre categoria mezenă şi cea leptenă (55,07). Orbitele sunt cameconci (74,41) iar nasul este leptorin (41,81) şi prevăzut cu o apertură piriformă de tip antropin. Malarele sunt largi, cu o orientare temporalizată, fosa canină nefiind profundă. Bolta palatină oferă un contur paraboloid, adâncimea sa poate fi considerată ca mijlocie.

Mandibula, masivă şi largă, prezintă ramul orizontal înalt, menton piramidal, torus slab conturat, regiunea goniană bine dezvoltată şi ramul vertical relativ înalt şi de lărgime mijlocie.

Dentiţia prezintă un grad slab de erodare (grad 2-3) ceva mai accentuată la nivelul molarilor 1. Molarii 3, atât cei superiori, cât şi cei inferiori nu sunt erupţi. Ca patologii semnalăm prezenţa unor carii dentare după cum urmează: la nivelul maxilarului superior sunt carii la molarul 2 stâng (gradul 2), la molarul 1 drept şi la premolarul 2 drept (gradul 1), iar la nivelul mandibulei sunt carii la molarul 1 stâng (gradul 3) şi premolarul 2 stâng (gradul 2).

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt platimere (78,7 şi 77,14), lipsite de pilastru şi prezintă un relief subtrohanterian accentuat (creastă, fosă şi trohanter 3). ibiile sunt euricneme (81,81 şi 72,22), fiind lipsite de faţete suplimentare de articulaţie. Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (86,36 şi 82,60), relieful lor deltoidian fiind bine dezvoltat.

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi, este de 174 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mari.

www.cimec.ro

Tipul antropologic: dintre caracterele tipologice, le remarcăm în primul rând pe cele nordice care predomină, apoi pe cele dinaroide precum şi unele reminescenţe protoeuropoide atenuate.

Scheletul nr. 252

Este reprezentat numai prin partea postcefalică, din care ne-au parvenit: femurele, 1 humerus, 1 cubitus, 1 radius, 2 clavicule, 2 astragale, coaste, metatarsiene, un fragment din sacrum şi falange.

Acest schelet a aparţinut unei *femei mature de 40-50 de ani.*

Scheletul postcranian. Femurele sunt platimere (79,31 şi 82,75) cel drept fiind lipsit de pilastru iar cel stâng prezintă pilastrul dezvoltat (107,68). Relieful subtrohanterian este moderat. Humerusul prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (80,95) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura, calculată după lungimea humerusului, radiusului, cubitusului şi femurului, prezintă o medie de 156 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 253

Din fragmentele părţii cefalice a acestui schelet s-a putut reconstitui doar o calotă craniană (căreia îi lipseşte un fragment din regiunea frontală) şi mandibula. Partea postcraniană este reprezentată prin o parte din oasele lungi (lipseştel radius, 1 femur şi 1 tibie, oasele bazinului, omoplate, coaste şi 9 vertebre).

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură 30-35 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (73,33). Indicii de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip hipsicran şi acrocran, cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii. Occipitalul este foarte bombat şi larg, având protuberanţa externă puţin marcată. Apofizele mastoide sunt mijlocii ca dezvoltare, relieful supramastoidian fiind moderat.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul în formă de buton, gonioane şi torus mandibular slab marcate şi cu ramul vertical mijlociu de înalt şi larg.

Dentiţia, prezentă numai la nivelul mandibulei este puţin erodată (gradul 2). Molarii 2 prezintă câte o carie de colet de gradul 1. Nu sunt pierderi de dinţi din timpul vieţii. Molarii 3 sunt erupţi.

Scheletul postcranian prezintă oasele lungi gracile. Femurul este hiperplatimer (70,96), lipsit de pilastru (92,8), cu un relief subtrohanterian moderat. Tibia, prin indicele ei de platicnemie, aparţine categoriei mezocneme (65,62). Humerusurile au relieful deltoidian slab evidenţiat, nu au perforaţie olecraniană şi prin indicele de secţiune aparţin categoriei euribrahice (75,0-78,9).

www.cimec.ro

Statura, oferă o medie de 158 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 254

Prezintă o stare bună de conservare, atât în ceea ce priveşte scheletul cefalic, din care s-a putut restaura aproape complet, cât şi cel postcefalic, din care sunt prezente oasele lungi (cu excepţia radiusului stâng), sternul, coaste, calcaneele, astragalele, fragmente din coxale, un omoplat, metatarsiene şi 4 vertebre dorsale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat adult de 20-25 de ani*, judecând după aspectul robust al oaselor, cât şi după slaba erodare a dentiţiei.

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria dolicocrană (72,10). Forma sa în norma verticală este ovală, iar în cea occipitală de "bombă:. Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor camecrană (67,36) şi metriocrană (93,43) iar cei de înălţime porio-bregmatică sunt de tip ortocran (60,0) şi metriocran (83,21). Fruntea, de formă sferică, prin indicele frontal-parietal este de tip metriometopă. Occipitalul, destul de bombat aparţine prin indicele său occipital transversal, categoriei mijlocii de largi. Relieful cranian este slab marcat (glabelar 2, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide sunt puţin dezvoltate (2), relieful supramastoidian fiind moderat. Pe sutura lambdoidă, în partea dreaptă sunt prezente 2 oase wormiene.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (86,06) iar cel facial superior aparţine categoriei mezene (52,45). Orbitele sunt mezoconci (77,50). Indicele nazal aparţine categoriei leptorine (44,0), nasul având apertura piriformă de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare, au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind profundă. Bolta palatină adâncă, oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt, cu mentonul proeminent şi de formă piramidală, torusul mandibular şi regiunea goniană slab marcate şi cu ramul vertical larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia nu este erodată (gradul 1). Molarii 3, atât cei superiori, cât şi cei inferiori nu sunt încă erupţi. Nu sunt carii dentare. La nivelul maxilarului superior semnalăm prezenţa unui incisiv supranumerar, dispus în faţa incisivului 1 şi incisivului 2 din partea stângă.

Scheletul postcranian, de robusticitate medie prezintă femurele hiperplatimere (66,66 şi 60,60), lipsite de pilastru şi cu un relief subtrohanterian mijlociu dezvoltat. Tibia dreaptă este euricnemă (71,42), pe când cea stângă este mezocnemă (63,30). Humerusurile sunt platibrahice (73,68 şi 76,47), relieful lor deltoidian fiind moderat.

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi, este de 161 cm., ceea ce corespunde unei talii masculine submijlocii.

www.cimec.ro

Tipul antropologic prezintă un fond mediteranoid pe care se suprapun caractere protoeuropoide atenuate.

Scheletul nr. 257

Prezintă o stare mediocră de conservare, atât în ceea ce priveşte scheletul cefalic din care s-a restaurat o calotă craniană, împreună cu orbita stângă şi mandibula fără ramul vertical stâng, cât şi cel postcefalic, care este reprezentat prin oasele lungi (incomplet osificate la nivelul epifizelor), oasele bazinului, sternul, claviculele, un calcaneu, un astragal, omoplate, coaste, metatarsiene şi 14 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex masculin*, de vârstă *juvenis de 18-20 de ani.*

Neurocraniul prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa se situează în categoria mezocrană (76,75). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "casă". Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (61,62) şi metriocrană (80,28 la limita inferioară). Fruntea este sferică şi eurimetopă (71,12). Occipitalul foarte bombat, este de categorie largă (85,21). Relieful cranian este slab marcat (glabelar 1, supraorbitar 0, protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide sunt puternice (4-5), dar relieful supramastoidian este slab marcat. Pe sutura lambdoidă în partea stângă sunt prezente două oase wormiene.

Din ***masivul facial*** poate fi caracterizat doar osul malar, care este îngust şi are o orientare intermediară şi orbita care este mezoconcă (79,48).

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul de formă piramidală şi proeminent, torusul mandibular moderat ca dezvoltare, gonioane puţin dezvoltate şi ramul vertical 1 larg şi scurt.

Dentiţia neerodată este relativ completă. Molarii 3 sunt pe cale de erupere, apexul lor nefiind încă închis. Molarul 2 inferior drept prezintă o carie de coroană de gradul 2.

Scheletul postcranian este robust, relieful de inserţie a musculaturii fiind în general bine marcat. Femurele sunt hiperplatimere (72,72 şi 68,57) şi lipsite de pilastru (96,66 şi 93,54). Tibiile sunt platicneme (61,76 şi 55,88). Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (84,21 şi 83,33).

Statura, calculată după lungimea femurului, este de 169 cm şi corespunde unei talii masculine supramijlocii.

Tipul antropologic prezintă caractere predominant mediteranoide cu influenţe protoeuropoide atenuate.

Scheletul nr. 259

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin un "cranium" căruia îi lipseşte baza neurocraniului şi apofiza mastoidă stângă. Din scheletul postcranian sunt

www.cimec.ro

prezente oasele lungi (cu excepţia unui radius şi a unui cubitus), claviculele, sacrumul, coaste, 2 calcanee, 2 astragale, omoplate, 2 fragmente din oasele bazinului şi 10 vertebre.

Acest schelet a aparţinut unei *femei mature* de 55-60 de ani.

Neurocraniul, brahicran (82,22) este de formă romboidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicii de înălţime porio-bregmatică sunt de tip hipsicran şi tapeinocran. Fruntea sferică este stenometopă, având relieful frontal slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul este mijlociu de bombat şi mijlociu de larg, prezentând o zonă "meplat" prelambdică. Apofiza mastoidă este mijlociu dezvoltată, relieful supramastoidian fiind slab dezvoltat.

Masivul facial este caracterizat prin un indice facial total de tip euriprosop, cel superior fiind eurien. Orbitele sunt mezoconci iar nasul camerin. Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi au o dispoziţie temporalizată. Fosa canină este profundă (3-4). Apertura piriformă este de tip antropin iar spina nazală anterioară este dezvoltată (3). Bolta palatină este puţin adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cu menton butonat, torus mandibular bine conturat, gonioane moderate şi un ram vertical larg, dar mijlociu de înalt.

Dentiţia, redusă doar la 5 dinţi găsiţi în alveole, prezintă o erodare avansată (gradul 3-4). Alveola molarului 1 superior drept atestă urmele unui granulom, peretele alveolar extern fiind distrus. Molarii 3 superiori nu sunt erupţi (reducere de spaţiu).

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (66,66 şi 64,51), lipsite de pilastru şi cu un relief subtrohanterian mijlociu dezvoltat. Tibiile sunt euricneme şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul este de tip euribrahic, având relieful deltoidian mijlociu.

Statura a fost calculată după lungimea oaselor lungi prezente şi oferă o medie de 154 cm, corespunzând categoriei mijlocii.

Tipul antropologic oferă un amestec de caractere mediteranoide, alpine şi protoeuropoide în care primele sunt preponderente.

Scheletul nr. 260

Din acest schelet ne-a parvenit numai partea postcefalică, care cuprinde oasele lungi (mai puţin humerusul drept care are numai jumătatea superioară), 2 calcanee, 2 astragale, un fragment de omoplat, 2 fragmente de coxale, fragmente de corpuri vertebrale şi câteva metapodale.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de 30 de ani (matură).*

Scheletul postcranian. Femurele sunt asimetrice din punct de vedere al platimeriei: cel drept este hiperplatimer (74,07) iar cel stâng este platimer (84,61). Pilastrul este dezvoltat numai la cel stâng (104,34). Relieful subtrohanterian este moderat. Tibiile sunt euricneme (76,92 şi 84,0) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul este platibrahic (68,42) şi are relieful deltoidian dezvoltat moderat.

www.cimec.ro

Statura oferă o medie de 150 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mici.

Scheletul nr. 261

Scheletul cefalic este reprezentat prin o calotă craniană incompletă, malarele şi mandibula completă. Din partea postcraniană sunt prezente majoritatea oaselor lungi. oasele bazinului, sternul, o claviculă, coaste, 2 calcanee, un astragal, bazipodale. fragmente din omoplat şi 17 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat matur* de 30-35 de ani.

Din studiul ***neurocraniului*** rezultă că acesta poate fi încadrat în categoria mezocrană (79,56). Forma sa în norma verticală este sferoidă iar în norma occipitală de "casă". Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (64,51) şi metriocrană (81,08). Fruntea este sferică şi eurimetopă (70,94). Occipitalul, bombat, este de categorie mijlociu de largă. Relieful cranian este slab marcat (supraorbitar 1. protuberanţa occipitală externă 1). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate, la fel ca şi relieful supramastoidian. Pe sutura lambdoidă sunt prezente 5 oase wormiene.

Din ***masivul facial*** poate fi caracterizat doar malarul, care este larg şi înalt.

Mandibula este masivă, cu ramul orizontal foarte înalt, mentonul de formă piramidală este proeminent, torusul mandibular şi regiunea goniană slab dezvoltate şi cu ramul vertical înalt, oblic şi de lărgime mijlocie.

Dentiţia, slab erodată (gradul 2), prezintă doar o pierdere de dinţi din timpul vieţii (M2 inferior drept), alveola fiind pe cale de închidere. Molarii 1 şi 2 inferiori din partea stângă prezintă urma unui proces infecţios ce a afectat pereţii ososi şi alveolele respective.

Scheletul postcranian este robust, cu relieful de inserţie a musculaturii, bine marcat. Femurele sunt platimere (80,55 şi 81,08) şi lipsite de pilastru (96,87). Tibiile sunt euricneme (73,17 şi 72,50) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile sunt euribrahice (77,77 şi 80,0) şi au relieful deltoidian bine dezvoltat.

Statura oferă o medie de 177 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mari.

Tipul antropologic este alcătuit din combinaţia unor caractere dinaroide, nordoide şi esteuropoide, nici unul din aceste caractere nefiind predominant.

Scheletul nr. 262

Este bine conservat, atât partea cefalică, care este reprezentată prin un "cranium", cât şi partea postcefalică, din care sunt prezente oasele lungi, oasele bazinului, fragmente din coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi 6 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat tânăr, de vârstă adultă 20-25 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă în norma occipitală. Indicele cefalic este de tip mezocran (78,07). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (77,0) şi acrocrană (98,63 la limita inferioară), cei de înălţime porio-bregmatică fiind de tip hipsicran (64,17) şi metriocran (82,19).

www.cimec.ro

Fruntea este sferică şi incipient eurimetopă (69,17). Occipitalul este bombat şi aparţine categoriei mijlocii de largi. Relieful cranian este moderat (glabelar 2, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală 0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (3-4), dar relieful supramastoidian este moderat. Pe sutura lambdoidă, în partea stângă se află un os wormian.

Masivul facial, prin dimensiunile sale (lungime şi lărgime), realizează un indice facial total de tip leptoprosop (93,07), cel superior, fiind lepten (55,38, la limita inferioară). Orbitele sunt hipsiconci (85,0 la limita inferioară) iar nasul este leptorin (42,85) şi prevăzut cu o apertură piriformă de tip antropin. Malarele, bine dezvoltate, prezintă o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind destul de profundă. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este robustă. Ramul său orizontal este înalt, mentonul în formă de buton, gonioanele sunt moderate iar ramul vertical este înalt şi larg.

Dentiţia este lipsită de carii şi căderi "in vivo" şi în general bine păstrată, mai ales pe mandibulă. Dinţii sunt voluminoşi şi cu smalţul gros. Molarii 3 superiori şi inferiori sunt erupţi.

Scheletul postcefalic este robust. Femurul drept este hiperplatimer (74,28) iar cel stâng este platimer (76,47). Ele sunt lipsite de pilastru (93,33 şi 96,55) şi au relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile sunt şi ele asimetrice din punct de vedere al platicnemiei, cea dreaptă este mezocnemă (63,15) iar cea stângă euricnemă (71,42). Humerusurile sunt platibrahice (69,23 şi 70,83), relieful lor deltoidian fiind bine marcat.

Statura, calculată în bune condiţiuni este de 176 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine înalte.

Tipul antropologic este protonordic, adică un amestec de caractere esteuropide (predominante) şi protoeuropoide mai slab exprimate.

Scheletul nr. 263

Este reprezentat prin un "cranium" (numai cu partea stângă a masivului facial) şi prin un schelet postcranian din care sunt prezente oasele lungi, 2 calcanee, o claviculă, coaste, un coxal şi un rest dintr-un corp vertebral.

Acest schelet a aparţinut unei *femei mature* de 35-40 ani.

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (78,36), indicii de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip ortocran (71,9) şi tapeinocran (91,8) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (63,1) şi metriocrană (80,6). Fruntea, sferică, este eurimetopă, prevăzută cu un relief frontal slab dezvoltat. Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg, protuberanţa sa externă fiind puţin evidenţiată. Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate iar relieful supramastoidian este slab.

www.cimec.ro

Masivul facial are indicele facial superior de tip lepten (59,83). Orbitele sunt hipsiconci (86,8), nasul este leptorin (40,0) şi are apertura piriformă cu o uşoară fosă prenazală. Malarele au o dispoziţie intermediară, ele fiind mijlocii ca dezvoltare. Fosa canină este puţin adâncă (1). Bolta palatină este şi ea puţin adâncă.

Mandibula, relativ gracilă, are ramul orizontal jos (în special în părţile laterale), torusul mandibular dezvoltat, gonioanele slabe, ramul vertical larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia este redusă doar la 5 dinţi: 2 superiori, găsiţi în alveole şi 3 inferiori. Erodarea dentară este destul de avansată (gradul 3). În timpul vieţii au căzut 4 dinţi (3 superiori, 1 inferior). Molarii 3 sunt erupţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcranian. Femurele sunt hiperplatimere, lipsite de pilastru şi au relieful subtrohanterian mijlociu dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme, neavând suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile sunt euribrahice, relieful lor deltoidian fiind dezvoltat.

Talia aparţine categoriei feminine supramijlocii (157 cm).

Osteopatii. Mandibula prezintă o fractură prost consolidată la nivelul ramului orizontal drept, care a determinat şi scurtarea ramului vertical drept şi care nu mai era fixat în cavitatea glenoidă, condilul drept al mandibulei fiind şi el redus.

Tipul antropologic prezintă un fond mediteranoid peste care se suprapun trăsături dinaroide şi esteuropoide.

Scheletul nr. 264

Este un schelet incomplet, deoarece lipseşte partea craniană, fiind prezent numai scheletul postcefalic, care este reprezentat prin oasele lungi (cu excepţia radiusului drept), oasele coxale, sacrumul, claviculele, un calcaneu, un astragal, sternul, coaste, fragmente de omoplat, metatarsiene, falange şi 7 vertebre (4 cervicale şi 3 dorsale).

Acest schelet a aparţinut unui subiect de sex *feminin, de vârstă adultă 25-30 ani.*

Referindu-ne la *partea postcefalică*, putem face următoarele aprecieri: humerusurile aparţin categoriei euribrahice (77,77 şi 88,25) şi cu un relief deltoidian slab dezvoltat. Femurele sunt platimere (80,76 şi 81,48), cu un pilastru moderat (104,16) şi cu un relief subtrohanterian slab evidenţiat. Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al platicnemiei, astfel, tibia dreaptă este mezocnemă (66,6) iar cea stângă este euricnemă (72,41).

Statura a fost calculată după lungimea oaselor lungi, oferind o medie de 154 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mijlocii.

Scheletul nr. 268

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin "un cranium" incomplet (lipseşte bazioccipitalul şi regiunile temporale). Din scheletul postcranian sunt prezente majoritatea oaselor lungi, 2 fragmente din oasele bazinului, 2 omoplate, claviculele, 2 calcanee, 2 astragale, fragmente de coaste, corpuri vertebrale şi 9 vertebre întregi.

www.cimec.ro

Acest schelet a aparţinut unei *femei mature de circa 35 de ani.*

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este hiperbrahicran (87,95). Fruntea este ovală şi metriometopă (67,1) iar occipitalul este puţin bombat. Relieful frontal, ca şi cel occipital este slab (glabelar 1, protuberanţa externă 0).

Masivul facial are orbitele mezoconci (84,61) iar nasul camerin (55,31). Apertura piriformă este de tip antropin iar fosa canină este puţin adâncă (2). Malarele, mijlocii de mari, au o dispoziţie intermediară.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, mentonul piramidal, gonioane slab marcate, torus mandibular puţin dezvoltat şi cu ramul vertical scurt, mijlociu de larg şi uşor înclinat.

Dentiţia prezintă o singură pierdere în timpul vieţii (M1 superior stâng). Erodarea dentară este slabă (gradul 2). Molarul 1 superior drept şi cel inferior din partea stângă prezintă urmele unui proces infecţios (granulom), peretele alveolar fiind distrus.

Scheletul postcranian este relativ gracil. Gradul de platimerie a putut fi precizat la ambele femure, care, din acest punct de vedere sunt asimetrice: cel drept este hiperplatimer (71,27) iar cel stâng este platimer (77,41). Ambele femure sunt lipsite de pilastru, relieful lor subtrohanterian fiind moderat. Tibiile sunt euricneme (74,28 şi 73,52). Humerusul, prin indicele său de secţiune este de tip euribrahic, impresiile sale musculare fiind destul de bine conturate.

Statura calculată după lungimea oaselor lungi se încadrează în categoria taliilor feminine mari (167 cm).

Tipul antropologic prezintă un fond alpin peste care intervin unele trăsături mediteranoide exprimate într-o mai mică măsură.

Scheletul nr. 269

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin un fragment de calotă craniană (regiunea fronto-parieto-occipitală), bolta palatină, împreună cu malarul drept şi jumătatea dreaptă a ramului orizontal al mandibulei. Din scheletul postcefalic ne-au parvenit 2 diafize femurale, un fragment de coxal, 2 corpuri vertebrale, 1 fragment diafizar de peroneu, un metatarsian şi 3 fragmente de coaste.

Dentiţia definitivă este reprezentată prin molarii 1, care sunt erupţi pe ambele maxilare şi incisivii superiori, care au coletul incomplet format.

Apreciid după gradul de erupere dentară (dentiţie definitivă), putem preciza vârsta subiectului, ca fiind de 6-7 ani *(infans I).* Sexul ar putea fi, cu probabilitate cel *feminin.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 271

Acest schelet este bine conservat. Din partea craniană s-a restaurat un "cranium" complet. Partea postcefalică este reprezentată prin toate oasele lungi, claviculele, sacrumul, oasele bazinului şi 12 vertebre.

Acest schelet a aparţinut cu siguranţă unei *femei mature de 35-40 de ani.*

Neurocraniul. Din studiul dimensiunilor sale (lungime şi lărgime) rezultă că el poate fi încadrat în categoria mezocrană (76,27). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană şi metriocrană, la fel şi indicii de înălţime porio-bregmatică, care aparţin aceloraşi categorii. Fruntea este ovală, metriometopă, având un relief osos puţin accentuat (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul este bombat şi prin indicele său occipito-parietal aparţine categoriei mijlocii (74,81). Relieful osos este şters (protuberanţa externă 0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), relieful mastoidian fiind şi el moderat. Pe sutura lambdoidă, în pars lambdica (dreapta) sunt 3 oase wormiene iar în pars media şi pars asterica din partea stângă se află câte un os wormian.

Masivul facial prezintă un indice facial total euriprosop (84,74), cel facial superior fiind mezen (51,69). Orbitele sunt cameconci (75,0) iar nasul leptorin (46,80). Malarele nu sunt dezvoltate şi au o poziţie intermediară. Fosa canină este profundă (4). Aperura piriformă este prevăzută cu o uşoară fosă prenazală.

Mandibula este gracilă, având ramul orizontal destul de jos, cu mentonul de formă piramidală, torus mandibular şi gonioane destul de bine conturate şi cu ramul vertical mijlociu de larg şi de înalt.

Dentiţia este slab erodată (gradul 2). Molarii 1 superiori au căzut în timpul vieţii, alveolele fiind complet închise. Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcranian. Femurele sunt hiperplatimere şi lipsite de pilastru. Relieful subtrohanterian este dezvoltat. Tibiile sunt asimetrice: cea dreaptă este euricnemă, pe când cea stângă este mezocnemă. Humerusul are impresiile musculare dezvoltate, el încadrîndu-se în categoria platibrahică (75,0 şi 70,0).

Statura se încadrează în categoria taliilor feminine înalte (162 cm).

Osteopatii şi odontopatii. Pe mandibulă, la nivelul incisivilor şi caninului stâng se observă urma unei intervenţii chirurgicale - marginea alveolară este tăiată într-un plan aproape orizontal, tăietură făcută până la baza rădăcinii acestor dinţi. Se observă şi un proces de osificare care a avut loc după această intervenţie. La nivelul coxalului drept, în regiunea marii eşancruri ischiatice există un cioc osos de 8 mm înălţime şi 6 mm lăţime la baza sa.

Tipul antropologic oferă caractere mediteranoide, dinaroide şi protoeuropoide. dintre care primele sunt dominante.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 274

Inventarul osos al acestui schelet este incomplet şi într-o stare avansată de fragmentare. Partea cefalicte reprezentată prin fragmente deformate din oasele neurocraniului (frontal, parietale, temporal) un fragment din maxilarul superior drept, un fragment din ramul orizontal drept al mandibulei şi un fragment din ramul orizontal stâng al mandibulei.

Scheletul postcranian cuprinde 2 fragmente din coxale, o diafiză de humerus, resturi din coaste, vertebre şi falange.

Dentiţia temporară reprezentată prin molarul 1 superior drept, molarul 2 inferior stâng, care se găsesc în alveole şi prin 2 incisivi, 1 canin cu apexul deschis şi 2 molari cu apexul deschis, care s-au găsit izolat. Din dentiţia definitivă s-a găsit un mugure de molar, fără zona coletului.

Apreciind după stadiul de dezvoltare al dentiţiei temporare, putem preciza vârsta subiectului ca fiind de 2-21/2 ani *(infans I),* iar sexul, după eşancrura ischiatică, poate fi *feminin.*

Scheletul nr. 275

Acest schelet a aparţinut unui *copil de vârstă infans I (9 luni).* Scheletul cranian este reprezentat prin fragmente mici din oasele neurocraniului (parietale, occipital, temporale) 2 fragmente din mandibulă, un fragment din malarul drept şi un fragment din maxilarul superior drept. Din partea postcraniană sunt prezente diafizele humerusurilor, radiusurilor, cubitusurilor, femurelor, tibiilor şi peroneelor, claviculele, coxalele, omoplatele, coaste, vertebre, metacarpiene şi falange.

Dentiţia de lapte este surprinsă în faza în care incisivii centrali inferiori sunt erupţi, cei laterali şi caninii sunt pe cale de erupere iar molarul 1 stâng este erupt. Izolat au fost găsiţi 2 muguri de molar 1 abia formaţi (ceea ce corespunde vârstei de 9 luni).

Scheletul nr. 276

Este un schelet bine conservat şi relativ complet. Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin un "cranium", restaurat aproape complet (cu excepţia părţii drepte a masivului facial) şi mandibula care este întreagă. Din scheletul postcefalic ne-au parvenit oasele lungi, oasele bazinului, claviculele, un calcaneu, fragmente de coaste, corpuri vertebrale şi 9 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut cu siguranţă unui *bărbat adult de 25-30 de ani.*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, are un indice cefalic brahicran (81,70). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "casă". Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (81,18) şi acrocrană (99,34) iar cei de înălţime porio-bregmatică sunt de tip hipsicran (68,27) şi metriocran (83,55). Fruntea este sferică şi metriometopă (67,10). Occipitalul, mijlociu de bombat este

www.cimec.ro

de categorie largă (80,26). Relieful cranian este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală 1-2), apofizele mastoide sunt mari (5), relieful supramastoidian fiind moderat.

Masivul facial se caracterizează prin un indice facial total de tip mezoprosop (88,97), cel facial superior fiind mezen (53,67). Orbitele sunt hipsiconci (94,73), indicele nazal este leptorin (46,29), nasul având apertura piriformă de tip antropin. Malarele sunt mari şi au o dispoziţie temporalizată, fosa canină nefiind profundă. Bolta palatină este paraboloidă şi adâncă.

Mandibula este masivă, cu ramul vertical larg şi mijlociu de înalt, mentonul piramidal şi slab conturat şi cu torusul mandibular şi regiunea goniană slab dezvoltată.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (gradul 1-2). Dinţii sunt mari şi cu smalţul gros. Molarii 3 superiori şi inferiori sunt erupţi.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (75,75 şi 76,47), lipsite de pilastru (90,0 şi 90,32) şi au un relief subtrohanterian mijlociu. Tibiile sunt euricneme (72,22) şi 76,47). Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (76,91 şi 85,71) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 167 cm, ceea ce corespunde la o talie masculină supramijlocie.

Tipul antropologic este cel nordic, dar cu unele influenţe dinaroide.

Scheletul nr. 277

Deşi oferă o stare de conservare mediocră, totuşi din fragmentele scheletului cefalic s-a putut restaura o calotă craniană (căreia îi lipseşte baza, un fragment din regiunea fronto-parietală stângă şi o porţiune din regiunea glabelară) şi mandibula (fără condilul drept). Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, fragmente din omoplat, sacrum, coaste, stern, vertebre, 2 calcanee, 2 astragale, tarsiene şi metatarsiene.

Acest schelet a aparţinut *unei femei de vârstă matură de 35-40 ani.*

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este hiperbrahicran (86,20). Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (70,68) şi metriocrană (82,0). Occipitalul este mijlociu de larg şi de bombat, protuberanţa sa externă fiind ştearsă (0). Apofizele mastoide şi relieful supramastoidian sunt dezvoltate.

Din ***masivul facial*** poate fi caracterizată apertura piriformă care este de tip antropin şi bolta palatină, care este de adâncime mijlocie şi are un contur paraboloid.

Mandibula este moderat gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cu mentonul piramidal şi puţin proeminent, gonioane uşor răsfrânte, torus slab dezvoltat şi cu ramul vertical înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia prezintă un grad avansat de erodare (gradul 3-4). La nivelul mandibulei se observă 5 căderi "in vivo", marginile alveolare fiind resorbite. Premolarul 2 superior stâng

www.cimec.ro

prezintă o carie de colet de gradul 2 iar molarul 2 inferior stâng prezintă urmele unui proces infecţios (granulom).

Scheletul postcranian. Femurele prin indicele lor de platimerie aparţin categoriei platimere (93,33 şi 81,35) şi cu pilastrul dezvoltat, în special cel drept (115,38 şi 103,57). Relieful subtrohanterian este moderat. Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al platicnemiei, cea dreaptă este platicnemă (61,11) iar cea stângă este mezocnemă (64,70). Humerusul, prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (85,0 şi 89,47) relieful său deltoidian fiind dezvoltat.

Statura se încadrează în categoria taliilor feminine mari(165 cm).

Tipul antropologic este cel dinaric dar cu uşoare influenţe mediteranoide.

Scheletul nr. 278

Din resturile osoase ale scheletului cranian s-a putut restaura o calotă craniană incompletă (lipseşte bazioccipitalul, regiunea parieto-temporală dreaptă şi partea posterioară a occipitalului) la care se adaugă bolta palatină, malarul drept şi mandibula. Partea postcefalică cuprinde oasele lungi, oasele bazinului, sacrumul, fragmente din coaste, corpuri vertebrale, 2 astragale, 1 calcaneu, o claviculă, 2 vertebre dorsale şi câteva metapodale.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de sex *feminin de vârstă adultă 20-25 ani* (apreciere făcută după gradul de închidere al suturilor craniene şi după erodarea dentară).

Neurocraniul. Indicele cefalic este dolicocran (71,35). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "bombă". Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (58,91) şi metriocrană (82,57). Fruntea este ovală, eurimetopă, relieful său osos fiind moderat (glabelar 2, supraorbitar 2). Occipitalul, mijlociu de bombat este larg şi are protuberanţa sa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt mijlociu dezvoltate iar relieful mastoidian este moderat. Din masivul facial poate fi caracterizat malarul care este mijlociu ca mărime şi ca dispoziţie. Fosa canină este adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, mijlociu de adâncă are un contur paraboloid.

Mandibula, relativ robustă, are ramul orizontal mijlociu, mentonul piramidal şi slab conturat, torus moderat, gonioane slabe şi ramul vertical scurt dar larg.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (gradul 1-2). Molarii 3 sunt pe cale de erupere. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian. Femurele sunt platimere (76,66), cu un pilastru ceva mai accentuat la cel stâng (100,0 şi 103,84) şi cu relieful subtrohanterian slab dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (73,33 şi 75,86). Humerusul aparţine categoriei platibrahice (75,0) relieful său deltoidian fiind moderat.

Statura se încadrează în categoria taliilor feminine supramijlocii (159 cm).

Tipul antropologic oferă în egală măsură caractere nordoide şi mediteranoide.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 279

Este un schelet incomplet, astfel din partea sa craniană s-a putut restaura o calotă craniană incompletă (căreia îi lipseşte o porţiune din regiunea fronto-parietală stângă, porţiuni din partea dreaptă a parietalului şi temporalului) şi o mandibulă. Partea postcraniană cuprinde femurele şi tibiile (cu epifizele neosificate), oasele coxale, claviculele, calcanee, astragale, sacrumul, coaste, corpuri vertebrale, metatarsiene şi falange.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex feminin de 16-18 ani (juvenis).*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid iar în cea occipitală de "bombă". Indicele cefalic este mezocran (76,75) cei de înălţime porio-bregmatică (longitudinal şi transversal) aparţin categoriilor ortocrană (62,70) şi metriocrană (81,69). Occipitalul este destul de bombat şi are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate iar relieful supramastoidian este şi el slab reprezentat.

Mandibula, relativ gracilă, are ramul orizontal de înălţime mijlocie, un menton piramidal, puţin proeminent, torusul mandibular slab dezvoltat, gonioane puţin dezvoltate şi ramul vertical scurt, larg şi înclinat.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (grad 1-2), mai accentuat la nivelul molarilor 1. Nu sunt pierderi de dinţi din timpul vieţii şi nici carii dentare. Izolat s-au găsit 14 dinţi (4 incisivi inferiori, 2 canini, 2 molari superiori, 3 premolari inferiori şi 3 incisivi superiori).

Scheletul postcefalic este gracil şi incomplet osificat. Femurele sunt hiperplatimere (73,9 şi 72,72), lipsite de pilastru şi au relieful subtrohanterian slab dezvoltat. Tibia este euricnemă (75,0) şi nu are suprafeţe suplimentare de articulaţie.

Statura, calculată după lungimea tibiei, poate fi încadrată în categoria taliilor feminine submijlocii (152 cm).

Tipul antropologic prezintă un fond mediteranoid dar cu influenţe alpinoide mai slab exprimate.

Scheletul nr. 281

Acest schelet de copil este incomplet şi fragmentat. Partea cefalică este reprezentată printr-un fragment din frontal, 2 mici fragmente din parietale, un fragment din sfenoid şi mandibula fără ramul vertical drept. Din scheletul postcranian este prezentă o diafiză dintr-un femur şi un mic fragment dintr-o coastă.

Apreciind după dezvoltarea dentiţiei de lapte (un m1 inferior care abia erupe şi un I2 inferior care are apexul închis) care este incompletă, putem preciza vârsta acestui *copil* ca fiind de *1 1/2 ani - 2 ani (infans I),* probabil de *sex feminin.*

Scheletul nr. 282

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt ne permite să precizăm caracterul relativ complet al aacestui schelet, cât şi buna conservare a acestuia. Astfel, scheletul

www.cimec.ro

cefalic este reprezentat prin un "cranium" complet, iar partea postcefalică cuprinde oasele lungi, coxalele, omoplatele, două calcanee, două astragale, sternul, coaste, corpuri vertebrale, bazipodale şi metapodale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (30-35 ani).*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este mezocran (79,55 la limita superioară a categoriei). Din punct de vedere al înălţimilor bazio-bregmatice şi porio-bregmatice , raportate la lungimea neurocraniului dă indici care se situiază în categoria hipsicrană (82,87 şi 68,50), iar raportate la dimensiunea transversală, se situiază în categoria acrocrană (104,00 şi 86,11). Fruntea este sferică şi prin indicele său fronto-parietal aparţine categoriei eurimetope (69,44). Relieful frontal este moderat (glabelar 3, supraorbitar 1). Occipitalul bombat, aparţine prin indicele său, categoriei largi (80,55), relieful său osos fiind puţin evidenţiat (protuberanţa occipitală 2). Apofizele mastoide sunt moderat dezvoltate (3), dar relieful supramastoidian este accentuat.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (876,42), iar cel facial superior aparţine categoriei mezene (52,14). Orbitele sunt mezoconci (79,06) iar nasul camerin (55,76), el este prevăzut cu apertură piriformă de tip antropin. Malarele dezvoltate prezintă o dispoziţie frontalizată; fosa canină este profundă (4). Bolta palatină oferă un contur paraboloid şi este adâncă.

Mandibula, robustă, prezintă un menton proeminent, de formă piramidală, un torus dezvoltat şi gonioane puţin dezvoltate.

Dentiţia este reprezentată în totalitate la nivelul mandibulei, ea prezintă unele căderi "post-mortem" la nivelul maxilarului superior. Abraziunea suprafeţei masticatoare este moderată (3), mai accentuată la nivelul M1. Nu se observă nici un fel de afecţiuni patologice.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (81,81), cu un relief subtrohanterian dezvoltat (creastă şi fosă) iar cel stâng prezintă şi un pilastru dezvoltat (110,34). Tibiile sunt asimetrice din punct de vedere al platicnemiei, cea dreaptă este mezocnemă (68,57), iar cea stângă euricnemă (70,58). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, iar prin indicele de secţiune aparţine categoriei euribrahe (81,81 şi 85,71).

Talia, calculată după lungimea oaselor lungi, aparţine categoriei staturilor înalte (171 cm).

Osteopatii. Pe parietalul drept se observă urmele unui tramatism (probabil o lovitură).

Tipul antropologic este esteuropoid, la care se adaugă trăsături protoeuropoide atenuate.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 284

Este un schelet incomplet osificat şi cu multe lipsuri. În adevăr, din craniu avem un fragment de calotă (frontal şi parietale), temporalul drept, un fragment din occipital, 2 fragmente din maxilarul superior, malarul stâng şi mandibula. Din scheletul postcranian ne-au parvenit diafizele oaselor lungi, coxalele, metatarsienele, falange şi fragmente de corpuri vertebrale, coaste şi omoplate.

Apreciind după dezvoltarea dentiţiei definitive, care este aproape completă (fără M3) şi după gradul redus de erodare, putem aprecia vârsta ca fiind cea *juvenis 14-16 ani iar sexul cel feminin* (după deschiderea marii eşancruri ischiatice).

Scheletul nr. 286

De conservare relativ bună, osemintele umane ne-au permis restaurarea aproape completă a scheletului cefalic (cu excepţia bazei neurocraniului şi a malarului stâng) şi a majorităţii oaselor lungi. Din partea postcraniană mai sunt prezente coxalele, sacrumul, claviculele, calcaneele, astragalele, coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi 6 vertebre întregi.

Sexul subiectului este cu siguranţă cel *masculin*, iar vârsta cea *matură (40-45 ani).*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria dolicocrană (73,15). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (61,57) şi metriocrană (84,17). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "bombă". Fruntea este ovală şi eurimetopă (74,41). Occipitalul bombat, aparţine prin indicele său occipital transversal categoriei mijlocii. Relieful cranian este bine conturat, în special în regiunea glabelară (glabelar 4, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală 2). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (3), la fel ca şi relieful supramastoidian.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (87,50) iar cel facial superior aparţine categoriei mezene (52,50). Orbitele sunt mezoconci (76,92) iar nasul hipercamerin (62,79) fiind prevăzut cu o apertură piriformă de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare prezintă o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Bolta palatină oferă un contur paraboloid şi este puţin adâncă.

Mandibula, robustă, prezintă un menton proeminent, de formă piramidală, un torus dezvoltat, gonioane bine conturate. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înclinat, iar cel orizontal este înalt.

Dentiţia prezintă o erodare avansată (gradul 3) şi multe pierderi de dinţi "in vivo", în special la nivelul maxilarului superior, unde toţi molarii lipsesc. De semenea semnalăm şi prezenţa a 3 carii dentare de gradul 4, una la nivelul molarului 3 inferior drept, una la nivelul caninului superior drept şi una la nivelul premolarului 1 superior drept.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt stenomere (120,0 şi 124,0), cu pilastru dezvoltat (107,14 şi 114,81) şi cu un relief subtrohanterian accentuat (creastă şi

www.cimec.ro

fosă). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, dar nu are perforaţie olecraniană. Tibiile sunt euricneme (77,41 şi 80,64).

Statura aparţine categoriei masculine supramijlocii (168 cm).

Tipul antropologic principal este cel nordic la care trebuie să mai adăugăm şi alte câteva caractere mediteranoide.

Scheletul nr. 289

Materialul osos provenit de la acest schelet aparţine unui subiect de sex masculin, de vârstă matură 35-40 ani. El este reprezentat printr-un "cranium", căruiaa îi lipsesc bazioccipitalul şi arcadele zigomatice şi printr-un schelet postcranian destul de incomplet.

Neurocraniul prezintă în norma verticală un contur ovoid, iar în cea occipitală o formă de "casă". Indicele cefalic este dolicocran (72,95) cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (60,71) şi respectiv metriocrană (83,21). Fruntea este ovală şi prin indicele său fronto-parietal este de tip eurimetop (74,82). Relieful frontal este moderat (glabelar 3, supraorbitar 2). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg şi are protuberanţa occipitală externă puţin evidenţiată. Apofizele mastoide sunt dezvoltate, relieful supramastoidian fiind accentuat.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (89,31) la limita asuperioară a categoriei, cel facial superior aparţine categoriei mezene (51,90). Orbitele sunt mezoconci (82,05). Malarele, largi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula, robustă are un menton proeminent, de formă piramidală, ramul orizontal înalt, gonioane slab dezvoltate şi un torus mandibular mijlociu dezvoltat.

Dentiţia este relativ bine conservată şi are o erodare de gradul 3. Nu sunt carii dentare. În timpul vieţii a căzut doar molarul 2 inferior din partea dreaptă.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice, cel drept este platimer (76,66) iar cel stâng este hiperplatimer (68,75), ambele fiind lipsite de pilastru, dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (76,47 şi 75,00). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, cu perforaţie olecraniană şi aparţin categoriilor euribrahice (78,26) cel drept şi categoriei platibrahice cel stâng (73,91).

Statura, calculată în bune condiţiuni, se încadrează în categoria staturilor masculine mijlocii (166 cm).

Tipul antropologic principal este cel nordic cu uşoare trăsături protoeuropoide.

Osteopatii. Pe două vertebre lombare există exostoze de diferite mărimi.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 291.

Acest schelet ne-a parvenit cu un inventar destul de sărac: un "cranium" căruia îi lipseşte bazioccipitalul şi 1/3 inferioară a occipitalului, iar din scheletul postcefalic sunt oasele lungi, coxalele, omoplatele, sacrumul, claviculele, calcaneele, coaste, bazipodale, metapodale, falange şi 12 vertebre.

Apreciind după gradul de obliterare a suturilor şi după gradul de abraziune dentară, putem aprecia că scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură 35-40 ani.*

Din studiul calotei rezultă că ***neurocraniul*** prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (76,30). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în norma occipitală de "casă". Indicii de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (67,05) şi acrocrană (87,87). Fruntea este ovală şi eurimetopă (71,96) prevăzută cu o sutură metopică. Relieful frontal este slab marcat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul, prin indicele occipito-parietal aparţine categoriei mijlocii (76,51). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial prezintă indicele facial superior de tip eurien (46,82), orbitele hipsiconci (92,10) şi nasul leptorin (44,00). Malarele, moderate ca dezvoltare, au o poziţie intermediară, fosa canină fiind puţin adâncă (2).

Mandibula, gracilă are ramul orizontal scurt, mentonul proeminent şi de formă piramidală, gonioane puţin răsfrânte şi torus mijlociu.

Dentiţia, prezentă numai la nivelul mandibulei, are multe lipsuri (incisivii sunt căzuţi "in vivo") iar 8 dinţi au căzut post-mortem. Abraziunea suprafeţei masticatoare este avansată (gradul 3).

Scheletul postcefalic, de robusteţe medie, are femurele platimere (77,41 şi 71,87), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibiile sunt platicneme (61,11 şi 61,76). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, este lipsit de perforaţie olecraniană şi aparţine categoriei euribrahice (85,71 şi 80,93).

Statura este de 156 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mijlocii.

Tipul antropologic principal este cel mediteranoid, dar se remarcă şi multe caractere dinaroide (indicii: cranian, nazal, orbitar, statura).

Scheletul nr. 293

Este un schelet incomplet, cu multe lipsuri. Din partea sa cefalică s-a putut restaura doar o calotă craniană şi mandibula. Scheletul postcefalic este reprezentat prin diafizele oaselor lungi (care sunt incomplet osificate, ceea ce atestă vârsta tînără a subiectului), coxalele, sacrumul, bazipodale, metapodale, falange, coaste.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi gracilitatea întregului schelet indică apartenenţa acestuia la *sexul feminin şi la o vârstă de circa 18 ani (juvenis).*

Din studiul calotei rezultă că ***neurocraniul*** avea în norma verticală forma ovoidă, iar în cea occipitală de "bombă". Indicele cefalic aparţine categoriei hiperdolicocrane

www.cimec.ro

(67,36). Dat fiind caracterul incomplet al neutocraniului nu s-au putut calcula şi ceilalţi indici.

Mandibula este gracilă, cu un menton proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este mijlociu de larg şi de înclinat. Regiunea gonioanelor nu este dezvoltată.

Dentiţia prezintă molarii 3 superiori şi inferiori pe cale de erupere. Abraziunea suprafeţei masticatoare este redusă (gradul 1).

Scheletul nr. 295

Acest schelet este incomplet, cu multe lipsuri. Din partea cefalică ne-au parvenit doar două temporale, maxilarul superior, malarul drept şi mandibula. Scheletul postcefalic este reprezentat prin oasele lungi (fără tibii şi cubitusul drept), sacrum, coxale, omoplate, coaste, clavicule, bazipodale, metapodale, falange şi 20 vertebre.

A aparţinut unui subiect de sex *feminin, de vârstă juvenis 18-20 ani.*

Asupra caracterelor antropologice ale craniului se pot spune următoarele: malarul este mijlociu ca dezvoltare şi cu o poziţie intermediară; bolta palatină are un contur paraboloid şi este mijlociu de adâncă; fosa canină este şi ea adâncă, iar apertura piriformă de tip antropin.

Mandibula, mijlociu de robustă are mentonul proeminent, de formă piramidală, gonioane dezvoltate şi torusul mandibular puternic.

Dentiţia prezintă o erodare slabă, ceva mai accentuată la nivelul molarilor 1. Molarii 3 inferiori sunt erupţi. Nu sunt carii dentare şi nici pierderi "in vivo".

Scheletul postcranian, de robusticitate medie, are femurele hiperplatimere (71,87 şi 74,19), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian destul de accentuat. Humerusurile aparţin categoriei platibrahice (71,42 şi 75,0) şi au relieful deltoidian mijlociu ca dezvoltare.

Statura este de 168 cm şi corespunde unei categorii feminine înalte.

Scheletul nr. 296

Acest schelet este bine conservat şi relativ complet. Astfel, din partea craniană ne-a parvenit un "cranium" complet, iar din partea postcefalică oasele lungi (fără humerusuri), oasele centurilor, coaste, bazipodale, metapodale, falange şi 20 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unui subiect de *sex masculin, de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală de "bombă". Indicele cefalic este dolicocran (73,43). Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (73,95) şi acrocrană (100,0) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (62,50) şi metriocrană (85,10) ambele la limita superioară a categoriilor. Fruntea, de formă ovală, cu indicele fronto-parietal de tip eurimetop (74,46), are relieful frontal moderat (glabelar 3, supraorbitar 2). Occipitalul este bombat şi mijlociu ca lărgime, cu protuberanţa externă

www.cimec.ro

puţin evidenţiată. Apofizele mastoide sunt puternice (5), iar relieful supramastoidian este accentuat. Pe sutura lambdoidă sunt prezente două oase wormiene.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (88,37), cel facial superior fiind de tip mezen (51,16). Orbitele sunt mezoconci (81,57), iar nasul camerin (52,17). Malarele au o dezvoltare şi o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, mentonul proeminent şi piramidal, gonioane dezvoltate şi cu ramul vertical larg şi mijlociu de înclinat.

Dentiţia este bine conservată, cu o erodare a suprafeţei masticatoare slabă (gradul 2-3). Nu sunt pierderi de dinţi din timpul vieţii. Molarul 2 superior drept prezintă o carie de gradul 3.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt platimere (78,12), cu pilastru slab (103,57) şi cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile aparţin categoriei mezocneme (68,88).

Statura, calculată după cele trei metode, oferă o medie de 167 cm, ceea ce corespunde taliilor masculine supramijlocii.

Tipul antropologic. Suntem în prezenţa unui amestec de caractere nordice şi dinarice.

Scheletul nr. 297

Din partea cefalică s-a putut restaura un "cranium", căruia îi lipseşte regiunea bazioccipitală. Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, un coxal, sacrumul, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange.

Sexul subiectului este cu siguranţă cel *feminin, iar vârsta adultă 20-25 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală. Indicele său cefalic este dolicocran (72,34), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (62,23) şi acrocrană (86,02). Fruntea este de formă sferică, indicele său fronto-parietal fiind de tip eurimetop (71,32). Occipitalul bombat este şi larg. Relieful cranian şters (glabelar 0, supraorbitar 0, protuberanţa externă 0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate puţin (2), iar relieful supramastoidian este slab.

Masivul facial prezintă indicele facial total de tip mezoprosop (88,79) şi cel facial superior de tip mezen (53,44). Orbitele sunt mezoconci (80,48), iar nasul leptorin (45,83). Malarele sunt mici şi gracile, cu o dispoziţie intermediară. Fosa canină este destul de adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă avînd un contur paraboloid.

Mandibula, cu un uşor caracter de robusteţe, are ramul orizontal mijlociu de înalt, cu mentonul piramidal. Regiunea goniană este puţin dezvoltată. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia, neerodată este relativ completă. Molarii 3 inferiori şi superiori sunt erupţi. Nu sunt carii dentare.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (62,85 şi 70,96), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibiile sunt platicneme (56,25 şi 60,0). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, fără perforaţie olecraniană. Cel drept aparţine categoriei platibrahice (73,68), iar cel stâng categoriei euribrahice (83,33).

Statura calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Tipul antropologic este cel mediteranoid, remarcîndu-se şi alte caractere dinaroide (în special statura de categorie înaltă).

Scheletul nr. 298

Este un schelet incomplet, cu multe lipsuri. Astfele, din partea cefalică sunt fragmente din oasele neurocraniului (parietale, temporale, occipital). Din scheletul postcefalic sunt prezente majoritatea oaselor lungi, fragmente din coxale, omoplate, sacrum, coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă 20-25 ani.*

Asupra ***neurocraniului*** se pot face doar câteva observaţii somatoscopice şi anume: relieful occipitalului este şters (0); apofizele mastoide sunt dezvoltate, dar relieful supramastoidian este slab.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurul drept este platimer (75,00) iar cel stâng hiperplatimer (73,83). Ambele sunt lipsite de pilastru şi au relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibia este euricnemă (75,00). Humerusurile sunt platibrahice (75,00) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 152 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mijlocii.

Scheletul nr. 299

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt este destul de sărac. Din partea cefalică s-a putut reconstitui doar o calotă craniană (lipseştemasivul facial şi bazioccipitalul) şi mandibula. Din scheletul postcranian sunt prezente unele oase lungi, oasele centurilor, metapodale, falange, coaste şi 7 vertebre.

Scheletul a aparţinut unei *femei mature (40-45 ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (75,58 la limita inferioară a categoriei). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (63,37) şi metriocrană (83,84). Fruntea este ovală şi eurimetopă. Occipitalul este mijlociu de larg. Apofizele mastoide sunt mijlocii ca dezvoltare, la fel şi relieful supramastoidian.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, menton proeminent şi piramidal, cu ramul vertical mijlociu de larg şi de înclinat. Gonioanele sunt slab dezvoltate.

www.cimec.ro

Dentiția, la nivelul mandibulei prezintă multe căderi "in vivo". Premolarul 1 drept are o carie de gradul 3.

Scheletul postcranian, de robusticitate medie, are femurele hiperplatimere (72,24), cu pilastru moderat şi relief subtrohanterian bine evidențiat. Tibiile sunt asimetrice: cea dreaptă este platicnemă (61,29), cea stângă mezocnemă (65,51). Humerusul este euribrahic (78,91) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 159 cm şi corespunde taliei feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 300

Şi acest schelet este incomplet ți cu multe lipsuri. Partea cefalică prezinta frontalul întreg, un fragment din parietalul drept şi un fragment din cel stâng. Din scheletul postcranian sunt prezente majoritatea oaselor lungi, oasele centurilor, coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi falange.

Scheletul a aparținut unei *femei de vârstă adultă, 25 ani.*

Asupra ***neurocraniului*** se pot face următoarele observații somatoscopice: relieful frontal este slab evidențiat (glabelar 2, supraorbitar 1); apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), iar relieful supramastoidian este mijlociu dezvoltat.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt lipsite de pilastru şi are relieful subtrohanterian mijlociu ca dezvoltare (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (77,77 şi 74,07). Humerusurile aparțin categoriei euribrahice (84,21 şi 88,33) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 156 cm; se încadrează în categoria taliilor feminine mijlocii.

Scheletul nr. 301

Acest schelet de copil este reprezentat prin fragmente din maxilarul superior stâng, malarul stâng, jumătatea stângă a mandibulei, resturi din diafizele humerusurilor şi femurelor, din coaste, coxale şi omoplate.

Apreciind după dezvoltarea dentiției de lapte (molarii 1 sunt erupți, molarul 2 superior stâng pe cale de erupere şi incisivul 1 superior cu apexul deschis) putem preciza vârsta ca fiind de *2 ani (infans I)*, iar sexul *probabil feminin.*

Scheletul nr. 303

Acest schelet este relativ bine conservat şi destul de complet. Astfel, partea cefalică este reprezentată prin "un cranium" aproape întreg, iar scheletul postcefalic prin toate oasele lungi, oasele centurilor, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange şi 17 vertebre.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi ale bazinului au permis o bună precizare a sexului şi a vîrstei subiectului, care era o *femeie matură (circa 40 ani).*

www.cimec.ro

Neurocraniul, în norma verticală are un contur ovoid iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este hiperdolicocran (69,23). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (74,17 la limita superioară a categoriei) şi acrocrană (107,14), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii, respectiv ortocrană (60,98) şi acrocrană (88,09). Fruntea este ovală şi eurimetopă (74,60) având relieful frontal accentuat (glabelar 4, supraorbitar 2). Occipitalul este bombat şi larg. Apofizele mastoide sunt puternice iar relieful supramastoidian este dezvoltat.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (85,27 la limita inferioară a categoriei). Indicele facial superior aparţine categoriei mezene (52,71). Orbitele sunt mezoconci (79,48), iar nasul hipercamerin (59,18). Malarele sunt dezvoltate, cu o poziţie intermediară şi au fosa canină adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este puţin adâncă şi are un contur upsiloid.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt în regiunea incisivilor, cu un menton proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înclinat. Torusul mandibular este mijlociu ca dezvoltare.

Dentiţia prezintă pierderi de dinţi din timpul vieţii, atât la nivelul mandibulei, cât şi pe maxilarul superior. Erodarea suprafeţei masticatoare este avansată (gradul 3). Semnalăm şi un număr de 4 carii dentare de gradul 2 (3 pe maxilarul superior şi una pe mandibulă).

Scheletul postcefalic, de robusticitate medie, are femurele hiperplatimere (73,33 şi 72,72), cu pilastrul slab (103,84) dar cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibia dreaptă este platicnemă (61,76), pe cînd cea stângă este euricnemă (70,58). Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (72,27 şi 85,71) avînd relieful deltoidian dezvoltat.

Statura oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Osteopatii. O vertebră lombară prezintă exostoze de diferite mărimi.

Tipul antropologic ne arată că suntem în prezenţa unui individ ce prezintă caractere protoeuropoide atenuate şi mediteranoide.

Scheletul nr. 304

Este un schelet bine conservat. Astfel, partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" complet. Din scheletul postcranian sunt prezente majoritatea oaselor lungi, un coxal, sacrumul, un omoplat, coaste, metapodale, falange şi 9 vertebre.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă adultă 20-25 ani.*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur pentagonoid, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este mezocran (76,66). Indicii de înălţime bazio-bregmatici aparţin categoriilor hipsicrană (76,66) şi acrocrană (100,0), iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (65,55) şi metriocrană (85,50). Fruntea este ovală şi eurimetopă (71,01), avînd relieful frontal bine exprimat (glabelar 4, supraorbitar 2). Occipitalul bombat, aparţine prin indicele său occipito-transversal

www.cimec.ro

categoriei mijlocii de largi (75,36), protuberanța sa externă fiind puțin dezvoltată. Apofizele mastoide sunt puternice (4), iar relieful supramastoidian dezvoltat.

Fața are indicele facial total de tip hipereurimetop (77,09) și cel facial superior de tip eurien (47,32). Orbitele sunt mezoconci (83,78), iar nasul este camerin (54,34). Malarele mijlocii ca dezvoltare au o poziție intermediară. Fosa canină este adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă cu un contur paraboloid.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, cu gonioane dezvoltate, menton proeminent și piramidal. Torusul mandibular este dezvoltat.

Dentiția este puțin erodată (gradul 1) prezintă molarii 3 inferiori pe cale de erupere și molarul 3 superior stâng erupt. Între molarii 1 și molarii 2 superiori din partea stângă există o carie de gradul 2.

Scheletul postcefalic, de o robusticitate medie, are femurele platimere (82,75 și 78,12), lipsite de pilastru și cu relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă, creastă și trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (71,87 și 76,66). Humerusul are relieful deltoidian mijlociu dezvoltat și nu are perforație olecraniană. Prin indicele său de secțiune aparține categoriei euribrahice (80,95).

Statura oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine submijlocii.

Tipul antropologic prezintă caractere mediteranoide în amestec cu slabe influențe alpine.

Scheletul nr. 305

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-un "cranium", căruia îi lipsește bazioccipitalul. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi, oasele centurilor, coaste, metatarsiene, falange și fragmente de corpuri vertebrale.

Scheletul a aparținut unei *femei de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală și în formă de "casă" în norma occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (74,86 la limita superioară a categoriei). Indicii de înălțime porio-bregmatică longitudinal și transversal aparțin categoriilor hipsicrană (64,24) și metriocrană (85,82). Fruntea este ovală și eurimetopă (72,38). Occipitalul este bombat și mijlociu de larg (75,37). Relieful cranian este moderat (glabelar 3, supraorbitar 2, protuberanța occipitală 1-2). Apofizele mastoide sunt mijlocii ca dezvoltare, la fel relieful supramastoidian.

Masivul facial are indicele facial total de tip leptoprosop (91,93), iar cel al feței superioare de tip hiperlepten (62,09). Orbitele sunt hipsiconci (87,50) iar nasul camerin (56,00). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare și au o dispoziție temporalizată. Fosa canină este adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, mijlociu de adâncă are un contur paraboloid.

www.cimec.ro

Mandibula este gracilă. Ramul său orizontal este mijlociu de înalt, cu mentonul proeminent şi piramidal. Gonioanele şi torusul mandibular sunt dezvoltate. Ramul vertical este larg şi puţin înclinat.

Dentiţia este incompletă, cu o erodare nu prea avansată (gradul 3). Molarul 2 inferior drept a căzut în timpul vieţii. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurul drept este platimer (81,25) iar cel stâng hiperplatimer (73,52). Ele au pilastru dezvoltat (107,14 şi 111,53). Relieful subtrohanterian este dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (71,42 şi 75,00). Humerusurile sunt platibrahice (73,91 şi 72,72) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura oferă o medie de 146 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Tipul antropologic principal este cel nordic, cu influenţe mediteranoide.

Osteopatii. Semnalăm prezenţa unei fracturi vicios consolidate în treimea inferioară a peroneului stâng, cu sudarea cestuia pe tibie şi deviaţia articulaţiei tibio-astragaliene.

Scheletul nr. 306

Scheletul cranian este reprezentat prin 2 fragmente mari din parietale, 2 din occipital, 2 temporale, un fragment din maxilarul superior stâng şi mandibula. Din partea postcefalică sunt prezente fragmente din diafizele humerusurilor, femurelor, tibiilor, coaste, vertebre, omoplate şi coxale.

Dentiţia de lapte a fost surprinsă în faza în care molarul 2 are apexul deschis, ceea ce corespunde *vîrstei de 2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 307

Este un schelet incomplet, cu multe lipsuri. Astfel, din partea cefalică sunt prezente fragmente din frontal, parietale, temporalul drept şi mandibula. Din scheletul postcefalic ne-a parvenit un humerus, un radius, un cubitus, un omoplat, coaste, un coxal, o claviculă şi 4 vertebre lombare.

Scheletul a aparţinut unui subiect de *sex masculin*, de vârstă *juvenis (18-20 ani).*

Mandibula este gracilă, cu mentonul uşor proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt slab dezvoltate. Torusul mandibular este dezvoltat.

Dentiţia prezintă la nivelul mandibulei o erodare slabă, mai avansată la nivelul molarilor. Molarii 3 inferiori sunt erupţi. Nu se constată carii dentare.

Scheletul postcranian este gracil. Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi aparţine categoriei euribrahice (80,95). Nu are perforaţie olecraniană.

Statura a fost calculată după lungimea humerusului şi a cubitusului, oferind o medie de 162 cm., şi corespunde unei talii masculine submijlocii.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 309

Este bine conservat şi relativ complet. Din scheletul cefalic s-a reconstituit un "cranium", căruia îi lipseşte jumătate din occipital. Din partea postcraniană ne-au parvenit oasele lungi, oasele centurilor, coaste, bazipodale, metapodale, falange, 9 vertebre.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă 25-30 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (81,76). Indicii de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip hipsicran (79,41) şi metriocran (97,12) la limita superioară a categoriei, cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii respectiv hipsicrană (68,23) şi metriocrană (83,45). Fruntea este ovală şi eurimetopă (73,38). Relieful frontal este moderat (glabelar 3, supraorbitar 1). Există şi o sutură mendoza. Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. protuberanţa sa externă fiind aproape ştearsă . Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate iar relieful supramastoidian este mijlociu ca dezvoltare.

Faţa. Indicele facial total este de tip euriprosop (83,72), cel facial superior este mezen (50,38 la limita inferioară). Orbitele sunt mezoconci (80,48) iar nasul este camerin (57,44 la limita superioară). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare şi au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt. Mentonul este proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înclinat. Gonioanele sunt dezvoltate. Torusul mandibular este mijlociu.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2). Molarii 3 superiori sunt erupţi. Nu sunt observate carii dentare.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (78,57) şi au relieful subtrohanterian mijlociu dezvoltat. Cel drept are şi pilastru dezvoltat (108,0). Tibiile sunt mezocneme (64,51) şi (63,33). Humerusul, lipsit de perforaţie olecraniană, are relieful deltoidian mijlociu şi aparţine categoriei euribrahice (78,94).

Statura oferă o medie de 156 cm., ceea ce corespunde unei talii feminine mijlocii.

Tipul antropologic oferă un amestec de caractere mediteranoide, alpine şi dinarice.

Scheletul nr. 310

Partea cefalică a acestui schelet cuprinde fragmente din toate oasele neurocraniului (frontal, parietale, occipital, temporale) şi un fragment din mandibulă. Scheletul postcefalic este reprezentat prin 2 diafize de humerus, o diafiză a cubitusului stâng, 2 omoplate, fragmente de coaste şi corpuri vertebrale.

Dentiţia de lapte este surprinsă în faza în care molarii 1 inferiori sunt pe cale de erupere, ceea ce corespunde *vîrstei de 1 an.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 311

Din acest schelet nu ne-a parvenit decât partea postcefalică care este reprezentată prin oasele lungi, oasele centurilor, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange şi 9 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 40-45 ani.*

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt platimere (77,14 şi 82,85) cu pilastru la cel stâng (106,45) şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă). Tibiile sunt euricneme (85,25 şi 71,19). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi aparţine categoriei euribrahice (91,66 şi 91,31). Nu prezintă perforaţie olecraniană.

Statura este de 170 cm., ceea ce corespunde unei talii masculine înalte.

Scheletul nr. 312

Este un schelet relativ bine conservat. Din partea cefalică s-a putut restaura un "cranium" complet. Scheletul postcefalic este reprezentat prin oasele lungi, coxalele, un omoplat, coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în norma occipitală. Indicele cefalic este mezocran (78,48). Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip ortocran (73,83) şi metriocran (94,07) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii, respectiv ortocrană (62,79) şi metriocrană (80,0 la limita inferioară). Fruntea este sferică şi metriometopă (68,14). Relieful frontal este slab marcat (glabelar 2, supraorbitar 1). Occipitalul bombat şi mijlociu de larg are protuberanţa externă puţin dezvoltată. Apofizele mastoide sunt moderate, iar relieful supramastoidian este mijlociu.

Faţa are indicele facial total leptoprosop (91,86) şi cel facial superior hiperlepten (60,16 la limita sa inferioară). Orbitele sunt hipsiconci (92,10) iar nasul leptorin (41,81). Malarele mijlocii ca dezvoltare, au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este adâncă (4). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos şi un menton proeminent şi piramidal. Ramul vertical este mijlociu de larg şi de înclinat. Regiunea goniană este dezvoltată, iar torusul mandibular mijlociu.

Dentiţia, cu un grad redus de erodare (gradul 3) nu are pierderi din timpul vieţii. Nu sunt prezente carii dentare.

Scheletul postcefalic. Femurele sunt platimere (77,41), cu pilastru slab (103,70), dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă şi creastă). Tibiile sunt euricneme (76,66 şi 73,33) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul aparţine categoriei platibrahice (76,19 şi 72,72) şi are relieful deltoidian mijlociu ca dezvoltare.

Statura oferă o medie de 162 cm., ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

www.cimec.ro

Tipul antropologic prezintă o predominanţă de caractere dinaroide, la care se adaugă şi trăsături mediteranoide.

Scheletul nr. 313

Acest schelet este destul de incomplet. Astfel, din partea cefalică s-a putut reconstitui un "cranium", căruia îi lipseştepartea dreaptă a masivului facial şi bazioccipitalul. Din scheletul postcefalic sunt prezente humerusurile, femurele şi tibiile, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, coxalele, un fragment din sacrum şi falange.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex feminin, de vârstă matură 30-35 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Prin raportul dintre lungimea şi lăţimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (79,67 la limita superioară). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor camecrane (65,93) şi tapeinocrane (82, 85), iar cei de înălţime porio-bregmatică sunt de tip ortocran (60,43) şi tapeinocran (75,86). Fruntea este ovală şi metriometopă (68,96 la limita superioară). Occipitalul este bombat şi îngust ca lărgime. Relieful cranian este moderat (glabelar 3, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală externă 2). Apofizele mastoide sunt moderate, dar relieful supramastoidian este dezvoltat.

Faţa Din masivul facial pot fi caracterizate doar orbitele, care sunt hipsiconci (85,71). Malarele, mijlocii ca dezvoltare au o dispoziţie intermediară. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi probabil paraboloidă.

Mandibula pare gracilă (sunt pierferi de dinţi "in vivo") şi are mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg şi înclinat. Gonioanele sunt dezvoltate, la fel şi torusul mandibular.

Dentiţia prezintă pierderi de dinţi "in vivo", atât la nivelul mandibulei, cât şi pe maxilarul superior. Erodarea dentară este mijlocie (gradul 2-3). Semnalăm şi două carii dentare (una la un premolar şi una la un molar 3).

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (75,0 şi 72,72), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile aparţin categoriei mezocrane (66,66 şi 66,33). Humerusul este de tip platibrahic (72,72 şi 68,18) şi are relieful deltoidian mijlociu ca dezvoltare.

Statura oferă o medie de 161 cm şi corespunde unei talii feminine înalte.

Tipul antropologic este dat de un amestec de caractere alpine (la nivelul calotei), mediteranoide (la nivelul feţei) şi dinarice (statura).

Scheletul nr. 314

Acest schelet de copil este reprezentat numai prin câteva fragmente din neurocraniu, care nu se pretează la restaurare, precum şi prin câteva fragmente din oasele scheletului postcranian: 1 fragment din o tibie, din 1 femur, 1 fragment dintr-o claviculă şi unul dintr-o coastă. Dentiţia este absentă.

www.cimec.ro

Apreciind după grosimea fragmentelor osoase, putem aprecia vârsta ca fiind cuprinsă între *3-4 ani (infans I).*

Scheletul nr. 316

Este bine conservat şi relativ complet. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium", de la care lipseşte jumătatea dreaptă a mandibulei. Din scheletul postcranian sunt prezente oasele lungi, oasele centurilor, coaste, corpuri vertebrale, bazipodale, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 40-45 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (73,07). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (78,02) şi acrocrană (106,76) iar cei ai înălţimii porio-bregmatice aparţin la aceleaşi categorii, respectiv hipsicrană (63,73) şi acrocrană (87,21). Fruntea este ovală şi eurimetopă (69,92). Relieful frontal este dezvoltat (glabelar 4, supraorbitar 2). Occipitalul este bombat şi larg (84,21) şi are protuberanţa externă puţin accentuată. Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4) la fel şi relieful suramastoidian.

Masivul facial. Indicele facial este de tip euriprosop (83,33) iar cel al feţei superioare este eurien (48,55). Orbitele sunt mezoconci (79,48) iar nasul este leptorin (46,00). Malarele sunt dezvoltate şi au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este adâncă iar apertura piriformă de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi oferă un contur paraboloid.

Mandibula este robustă, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este înalt, iar cel vertical larg. Gonioanele sunt dezvoltate, la fel şi torusul mandibular.

Dentiţia este destul de erodată (gradul 3), dar nu prezintă carii dentare, nici pierderi de dinţi în timpul vieţii.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt platimere (83,33 şi 83,87), cu pilastru dezvoltat (107,40 şi 111,53) şi au relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă şi creastă). Tibia dreaptă aparţine categoriei euricneme (74,28) pe cînd cea stângă aparţine categoriei mezocneme (66,66). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, este lipsit de perforaţie olecraniană şi aparţine categoriei platibrahice (72,00).

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi este de 159 cm, corespunde taliei masculine submijlocii.

Tipul antropologic Se remarcă un fond principal nordoid asociat cu unele elemente mediteranoide.

Scheletul nr. 317

Acest schelet este reprezentat prin 3 fragmente din parietal, două din oasele temporale, două fragmente mici din occipital, un fragment din maxilrul superior, mandibula, iar din scheletul postcranian sunt prezente fragmente diafizare de femur, tibia,

www.cimec.ro

un omoplat, o claviculă, două vertebre cervicale, o vertebră lombară, coaste şi două fragmente de sacrum.

Dentiţia a fost surprinsă în stadiul cînd molarii 1 superiori şi inferiori sunt erupţi ceea ce corespunde *vîrstei de 6-7 ani (infans I).*

Scheletul nr. 318

Este un schelet incomplet, fragmentat. Din partea cefalică sunt prezente 3 fragmente din parietale, un fragment din occipital şi un fragment din maxilarul superior drept, iar din scheletul postcranian există doar un singur fragment dintr-o coastă. Dentiţia este absentă.

Apreciind după grosimea fragmentelor osoase, putem preciza *vârsta* subiectului ca fiind de *1-2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 319

Acest schelet este bine conservat şi destul de complet. Partea sa cefalică este reprezentată printr-un "cranium" complet. Din scheletul postcranian sunt prezente oasele lungi (cu excepţia radiusului drept), oasele centurilor, coaste, metatarsiene, falange şi 4 vertebre dorsale întregi.

Scheletul a aparţinut unui subiect de *sex feminin, de vârstă matură 50-55 ani.*

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este dolicocran (73,88). Indicii de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip ortocran (73,33) şi acrocran (99,24), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (61,11) şi metriocrană (82,70). Fruntea este ovală şi eurimetopă (69,92) şi are relieful frontal moderat (glabelar 3, supraorbitar 1). Occipitalul este bombat şi larg (84,21) cu protuberanţa externă destul de bine conturată (3). Apofizele mastoide sunt mijlocii ca dezvoltare, la fel şi relieful supramastoidian.

Faţa are indicele facial total de tip mezoprosop (88,52) iar cel al etajului superior de tip eurien (47,54). Orbitele sunt cameconci (74,35), iar nasul este camerin (57,1[illegible]). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare şi au o dispoziţie intermediară. Fosa canină este adâncă iar apertura piriformă de tip antropin. Bolta palatină este mijlociu de adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu ca înălţime, cu menton proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este mijlociu de larg şi de înclinat. Gonioanele sunt dezvoltate, iar torusul mandibular mijlociu.

Dentiţia este erodată (gradul 3), dar nu are pierderi de dinţi din timpul vieţii. Molarii 2 şi 3 superiori din partea dreaptă au o carie comună, de gradul 3.

Scheletul postcranian. Femurele sunt lipsite de pilastru (92,86) şi au relief subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă, trohanter 3). Tibiile aparţin categoriei euricnemice

www.cimec.ro

(77,41 şi 72,72). Humerusul are relieful deltoidian moderat şi aparţine categoriei euribrahice (80,00 şi 71,42), fiind lipsit de perforaţie olecraniană.

Statura a fost calculată în bune condiţiuni şi oferă o medie de 161 cm, corespunzînd taliei feminine mari.

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere mediteranoide şi nordice în care primele sunt preponderente.

Scheletul nr. 320

De o conservare relativ bună, prezintă din partea cefalică un "cranium", căruia îi lipseşte porţiuni din occipital şi bazioccipital, iar din partea postcefalică oasele lungi, oasele centurilor şi fragmente din celelalte piese osoase.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 30-35 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (84,18 la limita superioară). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (66,66) şi tapeinocrană (79,19). Fruntea este ovală şi stenometopă, cu relieful frontal moderat (glabelar 3, supraorbitar 2). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg şi are protuberanţa sa externă puţin accentuată. Apofizele mastoide nu sunt puternice (3), relieful supramastoidian este însă dezvoltat.

Masivul facial prezintă un indice facial total de tip euriprosop (84,21), cel al etajului superior fiind de tip mezen (51,87). Orbitele sunt mezoconci (82,92) iar nasul camerin (52,94). Malarele, mijlocii ca dezvoltare, au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind mijlociu de adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă cu un contur paraboloid.

Mandibula este robustă cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt mijlociu dezvoltate.

Dentiţia este completă la nivelul mandibulei şi puţin erodată (gradul II). Molarii 3 inferiori şi superiori sunt erupţi. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt hiperplatimere (73,33 şi 70,96), lipsite de pilastru, dar cu reliful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă, trohanter 3). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (67,74 şi 68,75). Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat şi prin indicele de secţiune se încadrează în categoria platibrahică (72,72 şi 69,56).

Statura aparţine categoriei mijlocii cu 163 cm.

Tipul antropologic este cel dinaroid cu slabe influenţe esteropoide, întîlnite în special la nivelul masivului facial.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 321

A aparţinut unui *copil în vârstă de 1 an (infans I).* Inventarul resturilor osoase este foarte sărac. Astfel, din partea craniană sunt câteva fragmente din oasele neurocraniului (parietal, occipital), iar din partea postcefalică doar o singură diafiză de la un humerus. Dentiţia este absentă.

Scheletul nr. 324

Acest schelet este fragmentat şi incomplet. El a aparţinut unui *copil de 2 ani (infans I)*, apreciere făcută după dezvoltarea dentiţiei de lapte: molarii 1 inferiori şi superiori au rădăcinile deschise, ceea ce corespunde vârstei de 2 ani.

Partea cefalică este reprezentată prin fragmente din oasele neurocraniului, un fragment in maxilarul superior stâng şi jumătatea stângă a mandibulei. Din partea postcefalică sunt fragmente diafizare din femure, tibii, humerus, radius, cubitus, fragmente din coxale, corpuri vertebrale, coaste.

Scheletul nr. 325

Acest schelet este destul de incomplet. Din partea cefalică s-a putut restaura o calotă craniană (fără baza sa), orbita stângă şi mandibula. Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, oaselor centurilor, corpuri vertebrale, coaste, metatarsiene şi falange.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex masculin, de vârstă adultă 20-25 ani.*

Neuriocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este de tip dolicocran (71,06), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (59,39) şi metriocrană (83,57). Fruntea este uşor înclinată, sferică şi stenometopă (64,28), cu relieful frontal slab dezvoltat (glabelar 2, supraorbitar 0-1). Occipitalul bombat, aparţine categoriei largi (88,57) şi are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt moderate (3), la fel şi relieful mastoidian.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate doar orbitele, care sunt hipsiconci (97,14). Malarele mijlociu de largi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind puţin adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula, gracilă şi îngustă, are ramul vertical larg şi înalt, şi un menton proeminent. Gonioanele sunt slab dezvoltate, ramul orizontal fiind înalt.

Dentiţia este incompletă, dar cu o erodare slabă (grad 1). Molarii 1 inferiori au căzut în timpul vieţii.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (75,75), cu pilastru slab (103,44) şi cu relieful subtrohanterian mijlociu (fosă, creastă, trohanter 3). Tibia dreaptă este euricnemă (70,58), pe cînd cea stângă aparţine categoriei platicneme (61,11). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi nu are perforaţie olecraniană.

Statura oferă o medie de 166 cm, încadrându-se în categoria mijlocie.

www.cimec.ro

Tipul antropologic. Remarcăm predominanţa elementelor mediteranoide, cu slabe influenţe nordoide.

Scheletul nr. 326

Acest schelet ne-a parvenit cu un inventar sărac: două fragmente din oasele prietale şi unul din diafiza femurului drept. Apreciid după grosimea fragmentelor osoase, putem aprecia că *vârsta* era de *1-2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 327

Din partea cefalică s-a putut reconstitui o calotă craniană (lipseşte masivul facial) şi mandibula. Scheletul postcefalic este reprezentat prin oasele lungi, oasele centurilor, coaste, metapodale, falange, corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut *unei femei de vârstă matură circa 35 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (81,50). Din punct de vedere al înălţimilor bazio-bregmatice, cât şi porio-bregmatice, raportarea lor la lungimea neurocraniului, dă indici care se situiază în categoria hipsicrană (78,61 şi 64,73), iar raportate la dimensiunea transversală se obţin indici de categorii diferite: metriocrană (96,45) şi tapeinocrană (79,43). Fruntea este sferică şi metriometopă (66,66), relieful frontal fiind slab dezvoltat (1). Occipitalul este bombat şi larg, cu protuberanţa externă evidenţiată (3). Apofizele mastoide şi relieful supramastoidian sunt moderate.

Mandibula este robustă. Ramul orizontal este înalt, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este mijlociu de larg şi înclinat. Gonioanele nu sunt dezvoltate.

Dentiţia, prezentă doar la nivelul mandibulei, nu este erodată şi nu are carii dentare.

Scheletul postcranian, de robusticitate medie, are femurele asimetrice: cel drept este platimer (83,33), iar cel stâng este eurimer (87,09). Ambele au pilastrul slab (107,14) şi relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă). Tibiile aparţin categoriei euricneme (75,0 şi 74,07). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi aparţine categoriei platibrahice (76,19).

Statura este de 162 cm şi corespunde taliei feminine mari.

Scheletul nr. 328

Este reprezentat prin fragmente subţiri din oasele parietale, occipital, frontal, temporalul stâng, mandibula şi maxilarul superior drept. Din partea postcraniană sunt prezente fragmente din diafizele femurelor, coaste, fragmente din oxal, o claviculă şi un omoplat.

www.cimec.ro

Dentiția de lapte a fost surprinsă în stadiul în care caninii superiori sunt pe cale de erupere, molarii 1 inferiori sunt abia erupți, cu puțin deasupra alveolelor. Ținând cont de dezvoltarea dentiției de lapte, putem aprecia *vârsta ca fiind de 1 an (infans I).*

Scheletul nr. 329

Acest schelet este incomplet. Din partea cefalică s-a putut reconstitui o calotă craniană (fără masivul facial) și jumătatea stângă a mandibulei. Scheletul postcefalic este reprezentat prin oasele lungi, mai mult sau mai puțin întregi, fragmente din coxale, coaste și corpuri vertebrale.

Scheletul a aparținut unei *femei de vârstă matură, circa 40 de ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală și de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (80,00 la limita inferioară). Indicii de înălțime porio-bregmatică aparțin categoriilor ortocrană (61,71) și tapeinocrană (77,14). Fruntea este ovală și eurimetopă (71,42), cu relieful frontal moderat (glabelar 3, supraorbitar 1). Occipitalul este bombat și mijlociu de larg. Apofizele mastoide și relieful mastoidian sunt dezvoltate.

Mandibula are ramul orizontal înalt, cu mentonul proeminent și piramidal. Gonioanele sunt slab dezvoltate. Torusul mandibular este mijlociu.

Dentiția prezintă pierderi de dinți "in vivo" și are o erodare destul de avansată. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic. Femurul este platimer (77,41), lipsit de pilastru și cu relieful subtrohanterian moderat. Humerusul are relieful deltoidian moderat și aparține categoriei platibrahice (71,42). Tibia dreaptă este mezocnemă (65,62), pe când cea stângă aparține categoriei euricneme (72,41).

Statura, calculată după lungimea radiusului și cubitusului, oferă o medie de 157 cm., corespunzând taliei supramijlocii.

Scheletul nr. 330

Din partea cefalică s-a putut reconstitui doar o calotă craniană, căreia îi lipsesc porțiuni din frontal, parietale, din occipital, bazioccipitalul și masivul facial, precum și mandibula. Scheletul postcranian este bine conservat și este reprezentat prin oasele lungi, oasele centurilor, bazipodale, metapodale, falange, coaste și corpuri vertebrale.

Scheletul a aparținut unui *bărbat de vârstă matură, circa 40 de ani.*

Neurocraniul este pentagonoid în norma verticală și în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este hiperbrahicran (85,10). Occipitalul bombat și îngust (70,62) are protuberanța occipitală moderată (3). Apofizele mastoide sunt dezvoltate, iar relieful supramastoidian puternic.

www.cimec.ro

Mandibula este robustă şi largă. Ramul orizontal este mijlociu de înalt, cu mentonul de formă piramidală. Gonioanele sunt dezvoltate. Ramul vertical este înclinat şi mijlociu de larg.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2-3) şi lipsită de carii dentare. Molarii 3 uperiori şi inferiori sunt erupţi. Nu sunt pierderi de dinţi din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este robust. Femurul este eurimer (93,75), cu pilastru slab (103,33) şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă şi fosă). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (66,66 şi 65,78). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi aparţine categoriei platibrahice (76,92 şi 73,07).

Statura, oferă o medie de 168 cm şi corespunde taliei supramijlocii.

Scheletul nr. 331

Este reprezentat prin o calotă carniană incompletă (căreia îi lipseşte regiunea bazioccipitală şi regiunea temporală stângă) restaurată împreună cu jumătatea dreaptă a masivului facial, prin jumătatea dreaptă a mandibulei şi prin oase ale scheletului postcefalic - mai complet şi mai bine conservat decât cel cefalic.

Gradul incomplet de osificare a oaselor lungi, ca şi slaba erodare a dinţilor indică un subiect de vârstă *tînără - 17-18 ani (juvenis), sexul fiind masculin* - apreciind după robusticitatea scheletului, după dezvoltarea apofizelor mastoide, după deschiderea marii eşancruri ischiatice.

Neurocraniul este lung şi îngust, indicele cefalic fiind astfel de tip dolicocran (70,96 - la limita superioară a categoriei). Înălţimea acestuia (stabilită numai la nivelul porionului), raportată la lungime şi lărgime indică indici de tip ortocran (58,60) şi respectiv metriocran (80,57), ambii situaţi la limita inferioară a acestor categorii. Fruntea este eurimetopă (74,24) şi de formă ovală (74,24), prezentînd un relief osos slab dezvoltat (glabelar gradul 2; supraorbitar gradul 1). Occipitalul, foarte bombat, se situează din punct de vedere al indicelui său de lărgime, în categoria mijlocie (78,03 - la limita superioară a categoriei), protuberanţa occipitală externă nefiind marcată (gradul 0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (gradul 4) dar relieful supramastoidian este încă slab dezvoltat. Norma verticală a neurocraniului este ovoidă iar cea occipitală de "cort".

Masivul facial, sub aspect biometric, poate fi caracterizat doar la nivelul orbitei, raportul dintre înălţimea şi lărgimea acesteia situîndu-se în categoria mezoconcă (84,21 - la limita superioară a categoriei). Din punct de vedere morfologic se poate carcteriza doar malarul, care este mijlociu de larg şi dispus temporalizat, fosa canină puţin adâncă şi bolta palatină care sub aspectul adâncimii este moderată, forma acesteia neputându-se preciza.

Mandibula este gracilă, cu regiunea goniacă slab marcată, dar cu torus mandibular puternic conturat.

www.cimec.ro

Dentiția este neerodată. Molarii 3 sunt erupți pe maxilarul superior, pe mandibulă fiind pe cale de erupție.

Scheletul postcefalic este bine conservat și destul de complet, fiind reprezentat prin oasele lungi ale membrelor superioare și inferioare, oasele centurilor scapulare și pelviene, coaste, vertebre și fragmente din acestea, omoplate, sacrumul, falange.

Gradul incomplet de osificare a oaselor lungi nu a permis calcularea taliei subiectului.

Din punct de vedere tipologic, subiectul oferă toate caracteristicile tipului mediteranoid.

Scheletul nr. 332

Din resturile osoase deshumate din acest mormînt s-a putut restaura un fragment de clotă craniană, împreună cu regiunea maxilo-facială stângă și bolta palatină, precum și unele oase lungi care s-au deteriorat în timpul deshumării.

Acest schelet a aparținut unei femei de vârstă matură avansată (55-60 ani).

Neurocraniul, incomplet, pretează mai mult la unele observații morfoscopice, datele biometrice referindu-se doar la două dimensiuni: lărgimea minimă și cea maximă a frunții. Raportul dintre acestea indică o frunte de formă ovală (84,35). Relieful frontal este slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar gradul 1) ca și cel de pe occipital sau din regiunea supramastoidiană. Forma neurocraniului poate fi apreciată numai în norma occipitală, aceasta fiind de "casă".

Masivul facial, deși restaurat parțial, ne-a permis precizarea mai multor dimensiuni și indici, comparativ cu neurocraniul. Din nefericire, nu s-a putut stabili dimensiunea bizigomatică și respectiv nici indicii facial total și facial superior. A fost posibilă precizarea dimensiunilor orbitei (înălțime și lărgime) și respectiv a indicelui orbitar, care o situiază în categoria mezoconcă (77,27). Indicele nazal indică un nas mezorinian (47,17 - la limita inferioară a categoriei). Indicele palatal este de tip brahistafilin (95,0), ceea ce corespunde cu forma paraboloidă a bolții palatine. Malarele sunt gracile și prezintă o dispoziție intermediară. Fosa canină este puțin marcată (gradul 2). Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula este gracilă, așa cum ne indică indicele de robusticitate, care se situiază în categoria mică (34,48). Mentonul este proeminent și de formă piramidală. Gonioanele sunt slab dezvoltate iar torusul mandibular moderat.

Dentiția este măruntă, cu smaltul gros, abraziunea suprafeței de masticație fiind avansată (gradul 3-4). Molarii 3 nu au fost erupți, nici superior, nici inferior.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere, lipsite de pilastru, cu relieful subtrohanterian bine conturat (chiar și o schiță de trohanter III). Tibiile sunt mezocneme. Humerusul aparține categoriei euribrahice, prezentînd un relief deltoidian moderat.

www.cimec.ro

Statura calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 159 cm, valoare ce corespunde la limita inferioară a categoriei înalte.

Tipul antropologic nu a putut fi precizat in cauza deteriorării neurocraniului.

Odontopatiile sunt exprimate prin căderea "in vivo" a molarului 1 superior drept, a molarilor 1 şi premolarilor 2 inferiori. Semnalăm şi prezenţa unui rest radicular pe maxilarul superior (premolarul 1 stâng), însoţit de instalarea unui proces infecţios ce a determinat distrugerea peretelui alveolar extern.

Scheletul nr. 333

Din resturile cefalice ale scheletului din acest mormânt, s-a putut restaura un "cranium" relativ complet. Partea postcraniană este reprezentată prin majoritatea oaselor lungi, bine conservate (mai puţin tibiile) dar incomplet osificate, precum şi oase din centuri, din coloana vertebrală, din cuşca toracică.

Particulrităţile morfologice ale întregului schelet indică *sexul feminin şi o vârstă tânără (16-18 ani).*

Neurocraniul prezintă un indice cefalic de tip brahicran (83,4) fiind de formă sferoidă în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicii de înălţime porio-bregmatici (longitudinal şi transversal) ca şi cei bazio-bregmatici sunt de tip hipsicran (78,11 şi 66,86) şi respectiv metriocran (93,62 şi 80,14). Lărgimea minimă a frunţii, raportată la lărgimea maximă indică o frunte sferică (74,59) iar raportul dintre prima dimensiune şi lărgimea maximă a neurocraniului o situiază în categoria stenometopă (64,53). Indicele de lărgime a occipitalului se plasează la limita dintre categoria largă şi foarte largă (85,10). Relieful cranian este slab exprimat în toate regiunile (gradul 0-1). Apofizele mastoide sunt mici (gradul 1).

Faţa este euriprosopă (80,15) şi mezenă (50,79), ambii indici ituîndu-se la limita inferioară a categoriilor respective. Orbita este joasă, indicele orbitar fiind situat la limita superioară a categoriei cameconcă. Indicele nazal indică un nas de tip mezorin (48,88). Bolta palatină, de formă paraboloidă şi mijlociu de adâncă este brahistafilină (97,56). Malarele, milocii de largi sunt dispuse în plan intermediar, adîncimea fosei canine fiind mică (gradul 2). Apertura piriformă este antropină iar spina nazală anterioară slab dezvoltată (gradul 1).

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, torusul mandibular şi gonioanele slab dezvoltate şi menton piramidal proeminent. Ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia este neerodată (criteriu ce pledează pentru o vârstă tânără) şi lipsită âde carii. Molarii 3 sunt erupţi superior iar pe mandibulă sunt pe cale de erupere.

Scheletul potcranian se caracterizează prin gracilitate.

Tipul antropologic este cel mediteranoid, grefat pe un fond alpinoid, remarcat în special pe neurocraniu.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 334

Este un schelet relativ bine conservat, atât în ceea ce priveşte scheletul cefalic (căreia îi lipseşte doar malarul stâng şi arcada zigomatică de aceeaşi parte) cât şi cel postcefalic, din care toate oasele lungi sunt prezente şi integre, permiţând o bună caracterizare biometrică şi morfologică.

Ansamblul particularităţilor morfologice ne permite să apreciem sexul ca *fiind feminin iar vârsta matură (circa 40 ani).*

Calota craniană scurtă şi îngustă prezintă un indice cefalic situat la limita inferioară a categoriei brahicrane (80,12). Înălţimea bazio-bregmatică, cât şi porio-bregmatică, raportată la lungimea calotei dă indici de acelaşi tip: hipsicran (81,32 şi respectiv 68,07), iar raportată la lărgime se obţin indici de categorii diferite: acrocrană (pentru indicele bazio-bregmatic transversal - 101,50) şi metriocrană (pentru indicele porio-bregmatic transversal - 84,96). Fruntea este eurimetopă (71,42) şi cu crestele dispuse intermediar. Relieful frontal este relativ dezvoltat, atât în regiunea glabelară (gradul 3) cât şi în cea supraorbitară (gradul 2). Occipitalul este mijlociu de larg (75,93), bombat şi cu protuberanţa occipitală externă de gradul 2. Apofizele mastoide sunt mici (gradul 2) iar relieful supramastoidian - moderat.

Faţa. Referindu-ne mai întîi la indicele facial total, acesta este de tip mezoprosop (86,84), în timp ce indicele facial superior se situiază la limita dintre categoria eurienă şi cea mezenă (49,12). Indicele orbitar, stabilit în bune condiţii aparţine categoriei mezoconci (77,50). Nasul este de tip camerin (56,41), cu apertura piriformă antropină. Bolta palatină este paraboloidă şi puţin adâncă. Malarele sunt înguste, dispuse intermediar, cu fosa canină destul de profundă (gradul 4).

Mandibula este gracilă. Ramul orizontal este mijlociu de înalt şi cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt slab conturate iar torusul mandibular moderat.

Dentiţia se caracterizează prin eroziune avansată (gradul 3 la majoritatea dinţilor sau gradul 4 în cazul molarilor 1 superiori şi inferiori) căderi de dinţi din timpul vieţii şi procese de cariere a unor dinţi, însoţite de procese infecţioase.

Scheletul postcefalic, gracil se caracterizează prin humerusuri de tip euribrahic (83,33 şi 78,94), lipsite de perforaţie olecraniană şi cu inserţiile musculare slab dezvoltate, prin femure platimere (78,57 şi 75,86), lipsite de pilastrie şi cu relief muscular moderat şi prin tibii de categorie euricnemă (75,00 şi 71,42) prevăzute cu suprafeţe de atriculaţie pentru astragal. După lungimea tuturor acestor oase s-a putut preciza şi ***statura,*** care pe scara dimorfică se situează în categoria submijlocie (150 cm).

Tipul antropologic corespunde tipului clasic de mediteranoid, în asociere cu trăsături protoeuropoide şi dinaroide.

www.cimec.ro

Odontopatii. Semnalăm căderea din timpul vieții a molarilor 2 superiori și premolarului 2 stâng, la nivelul acestuia putîndu-se observa urmele unui granulom. Molarul 3 inferior stâng este puternic cariat (gradul 4).

Scheletul nr. 335

Ne-a parvenit într-o stare relativ bună de conservare. Este reprezentat prin un "cranium", căruia îi lipsește regiunea maxilo-facială dreaptă și regiunea bazioccipitală și prin oase ale scheletului postcefalic, din care unele sunt bine păstrate (humerusul drept, radiusuri, femurul stâng și tibiile, oasele cocsale, vertebre) altele - sub formă de fragmente mari, acestea fiind ulterior reântregite prin restaurare.

Luând în considerație particularitățile morfologice ale întregului schelet, se poate conchide că scheletul a aparținut unui subiect de sex *masculin și de vârstă matură (55-60 ani).*

Neurocraniul este lung și îngust, indicele cefalic fiind astfel de tip dolicocran (72,97). Înălțimea (stabilită numai la nivelul porionului) raportată la dimensiunile de lungime și lărgime, dă indici de tip înalt: hipsicran și respectiv acrocran (68,11 și 93,33). Indicele fronto-parietal este de tip eurimetop (71,85), cel frontal transversal încadrează fruntea în categoria celor ovale (82,20). Occipitalul este bombat și larg (80,0). Relieful cranian este bine dezvoltat în regiunea frontală (glabelar 4, supraorbitar gradul 2) și supramastoidiană și foarte slab marcat pe occipital (protuberanța externă - gradul 0). Apofizele mastoide sunt puternice (gradul 5).

Fața se caracterizează printr-un indice facial total euriprosop (80,88), cel facial superior aparținînd categoriei mezene (52,21). Indicele orbitar se plasează la limita inferioară a categoriei hipsiconci (85,71). Nasul este leptorin (43,64), prezentînd o apertură piriformă de tip antropin și o spină nazală pronunțată (gradul 3). Malarele sunt gracile, cu fosa canină profundă (gradul 3) și cu o dispoziție temporalizată. Bolta palatină, adâncă oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt, cu mentonul proeminent în formă de buton, cu torusul mandibular slab onturat și cu gonioanele bine dezvoltate și ușor răsfrânte.

Dentiția este măruntă, cu smalțul gros - aceasta explicînd gradul nu prea avansat de abraziune (gradul III), deși subiectul avea o vârstă înaintată (suturile sunt aproape închise).

Scheletul postcefalic, oferă un caracter moderat de robusticitate. Femurele sunt platimere (79,31 și 80,00) prezentând un ușor pilastru (103,70 și un relief subtrohanterian mijlociu de dezvoltat. La nivelul humerusului însă, relieful este puternic dezvoltat în special la nivelul mușchiului deltoid. Pentru acest os mai menționăm caracterul platibrahic (71,42) și prezența perforației olecraniene. Tibiile se situiază în categoria platicnemă (57,14).

www.cimec.ro

Statura este de 167 cm, încadrându-se în categoria taliilor masculine supramijlocii.

Tipul antropologic pune în evidenţă predominanţa elementelor mediteranoide, la care se adaugă slabe nuanţe dinaroide.

Odontopatii. Semnalăm o cariere puternică a molarului 3 inferior stâng (gradul 4) până la un rest radicular prezent în alveolă.

Scheletul nr. 338

Analiza materialului osteologic prezent, ne-a permis să conchidem că el a aparţinut unui copil de *9-10 ani (infans II), probabil de sex feminin.*

Scheletul cefalic este puternic deteriorat, ceea ce ne-a permis restaurarea sa. Semnificative sunt mandibula şi jumătatea stângă a maxilarului superior, cu unii dinţi prezenţi în alveole, datorită cărora s-a putut aprecia vârsta acestui copil.

Dentiţia definitivă este reprezentată prin incisivii superiori şi inferiori, molarii 1 şi caninul inferior stâng, la aceştia din urmă apexul nefiind încă închis, onform cu etapa de vârstă amintită.

Scheletul postcefalic, de asemeni deteriorat şi incomplet este reprezentat prin diafizele câtorva oase lungi, epifize, fragmente din oasele cocsale, corpuri vertebrale, coaste, metapodale şi falange.

Scheletul nr. 340

Deşi deteriorat, acest schelet este relativ complet, ceea ce a permis restaurarea completă a scheletului cefalic (exceptînd regiunea bazioccipitală).

Caracteristicile morfoscopice ale întregului schelet indică sexul *feminin şi o vârstă adultă (25-30 ani)*

Calota craniană este de formă romboidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic aparţine categoriei mezocrane (76,66). Din punct de vedere al înălţimii porio-bregmatice, prin raportarea acesteia la lungimea şi lărgimea neurocraniului, rezultă indici de tip ortocran (66,66) şi metriocran (80,43 - la limita inferioară). Indicii fronto-transversal se încadrează în categoria frunţilor sferice (76,72), cel frontal parietal situându-se în categoria stenometopă (64,49). Relieful frontal este slab marcat (glabelar gradul 1, supraorbitar gradul 0-1). Lărgimea occipitalului raportată la lărgimea maximă a neurocraniului dă un indice de categorie mijlocie (77,53). Apofizele mastoide sunt mici (gradul 2), cu relieful supramastoidian slab dezvoltat.

Faţa este mezoprosopă şi mezenă, ambii indici (facial total şi respectiv facial superior) fiind situaţi la limita superioară a categoriei respective. Orbita este mezoconcă (83,33) iar nasul camerin (55,10). Raportul cranio-facial transversal este de tip micropsid (86,95). Malarele, gracile şi proeminente prezintă o dispoziţie uşor temporalizată şi o

www.cimec.ro

fosă canină foarte profundă (gradul 4). Apertura piriformă este antropină. Bolta palatină este scurtă, adâncă şi de formă paraboloidă.

Mandibula comportă un uşor caracter de robusticitate la nivelul ramului orizontal, cu mentonul piramidal şi proeminent la bază, cu torusul mandibular slab dezvoltat şi gonioane moderate. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia este relativ bine conservată, căderea unor dinţi având loc post-mortem. Dinţii sunt foarte slab erodaţi (gradul 1 sau gradul 1-2 la nivelul molarilor) şi lipsiţii de carii. Molarii 3 nu sunt erupţi, nici pe maxilarul superior nici pe cel inferior.

Scheletul postcefalic, ca şi partea cefalică, este destul de complet, prezentînd un caracter de robusticitate. Femurele se caracterizează prin uşoară asimetrie, atât din punct de vedere al gradului de platimerie, cât şi din punct de vederea l dezvoltării pilastrului. Astfel, în timp ce femurul drept este de tip eurimer (88,89), cu pilastru relativ bine dezvoltat (108,0), femurul stâng aparţine categoriei platimere (82,76 iar pilastrul este foarte slab marct (100,0). Aceeaşi asimetrie, dar mai puţin accentuată este întâlnită şi la nivelul tibiilor, indicele de platicnemie fiind situat la tibia dreaptă la limita superuioară a categoriei mezocneme (69,70), iar la cea stângă - în categoria euricnemă (71,43). De asemenea, humerusul drept prezintă un caracter de euribrahie (indicele de secţiune = 80,0), în timp ce stângul aparţine formei platibrahe (75,00). Relieful osos este moderat la nivelul membrelor inferioare şi bine dezvoltat la cele superioare (în special cel deltoidian).

Statura se situiază pe scara dimorfică în categoria înaltă (165 cm).

Din punct de vedere ***tipologic*** se poate preciza predominanţa netă a unor caractere mediteranoide.

Scheletul nr. 342

Este un schelet de copil, a cărui vârstă la deces poate fi apreciată ca fiind de *7-8 ani (infans II).* Sexul este indeterminabil.

Scheletul este relativ bine păstrat, fiind reprezentat prin un neurocraniu împreună cu masivul facial, prin majoritatea oaselor lungi - întregi şi alte piese osoase din scheletul postcefalic.

Prezenţa dinţilor pe maxilarul superior (de lapte şi definitivi) ne-a permis o bună apreciere a vîrstei.

Scheletul nr. 343

Şi acest schelet aparţine tot unui *copil,* care a decedat la o vârstă foarte mică *0-1 an (infans I).*

Scheletul prezintă o stare avansată de degradare, fiind reprezentat numai prin fragmente din partea postcefalică (diafizele unor oase lungi şi din coaste).

www.cimec.ro

Scheletul nr. 344

Analiza atentă a resturilor osoase din acest mormânt, ne-a permis atribuirea acestora unui *copil de cca 2 ani (infans I)*, a cărui sex nu poate fi determinat.

Scheletul cefalic este reprezentat numai prin fragmente (fără conexiune anatomică) rezultate din neurocraniu şi in masivul facial.

Dentiţia este în totalitate de lapte, la nivelul molarilor 2, ca şi la nivelul caninilor, rădăcinile sunt larg deschise.

Scheletul nr. 347

Este un schelet care se prezintă într-o stare satisfăcătoare de conservare în ceea ce priveşte scheletul cefalic, (căruia îi lipseşte doar un fragment din regiunea temporală stângă şi arcadele zigomatice), în schimb partea postcraniană este foarte prost conservată şi incompletă.

Sexul ssubiectului este *feminin iar vârsta este de aproximativ 25-30 ani (adult).*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, prezentând un occipital bombat, indicele cranian fiind situat la limita inferioară a categoriei mezocrane (75,69). Înălţimea bazio-bregmatică ca şi cea porio-bregmatică se înscrie în categoria mijlocie, raportarea acestor două dimensiuni la lumgimea maximă a craniului dă indici de acelaşi tip - ortocran (71,82 şi 59,66) iar la lărgimea maximă - indici diferiţi: metriocran (94,89) şi respectiv tapeinocran (78,83). Indicele fronto-prietal este metriometop (67,88), iar cel frontal propriu-zis se integrează în categoria frunţilor ovale (dar la limita inferioară - 80,17). Occipitalul, prezintă un indice occipito-parietal de categorie mijlocie situat la limita superioară a acestei categorii (78,10). Relieful cranian este în general moderat (glabelar gradul 2, protuberanţa occipitală externă - gradul 2), dar apofizele mastoide sunt mai bine dezvoltate (gradul 4).

Craniul facial, Raportul dintre lărgimea sa şi cele două înălţimi se caracterizează prin indici de tip euriprosop (la limita inferioară a categoriei - 80,76) şi respectiv mezen (53,84). Orbitele sunt mijlociu de largi şi joase, indicele orbitar fiind astfel cameconc (73,17). Dimeniunile nazale sunt mijlocie şi lungă ceea ce dă nasului un aspect leptorin (45,28), marginea aperturii piriforme fiind ntropină. Bolta palatină, adâncă prezintă un contur paraboloid. Malarele gracile, prezintă o dispoziţie intermediară şi o fosă canină profundă (gradul 3-4).

Mandibula prezintă un indice de robusticitate de tip gracil (30,30). Apofiza mentonieră este prominentă cu un contur piramidal. Ramul vertical, uşor înclinat, este larg, iar regiunea goniacă este dezvoltată.

Dentiţia este în general slab erodată (gradul 1-2), cu pierderi de dinţi din timpul vieţii şi cu carii dentare. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcranian este gracil. Oasele lungi, fragmentare,nu au putut fi restaurate în totalitate, ci numai porţiuni din diafizele unora. Menţionăm că humerusul

www.cimec.ro

prezintă un indice de robusticitate de tip platibrahic şi un relief deltoidian bine marcat şi că femurele sunt hiperplatimere, prevăzute cu o schiţă de pilastru şi relief subtrohanterin, de asemenea dezvoltat.

Media ***staturii*** obţinută (numai după lungimea cubitusului stâng) este de 163 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Structura ***tipologică*** principală aparţine tipului nordic, care are însă şi unele influenţe protoeuropoide şi esteuropide.

Odontopatii. Semnalăm căderea unor dinţi din timpul vieţii (caninii, premolarii 2 şi molarii 1 superiori din partea stângă şi molarul 1 inferior drept) şi carierea altora (molarul 3 superior stâng, premolarii 2 şi molarii 3 inferiori din partea stângă) precum şi urme ale unui granulom (molarul 1 inferior drept - căzut "in vivo"), instalat tot datorită puternicului proces de cariere a dintelui respectiv.

Scheletul nr. 350

Resturile osoase din acest mormînt au aparţinut unui *copil de cca 5-6 ani (infans I),* probabil de sex masculin.

Scheletul cefalic este reprezentat numai prin fragmente (rezultate din toate zonele), care nu a permis însă restaurarea sa. Partea postcraniană este mai bine conservată, din aceasta fiind prezente majoritatea oaselor lungi. Graţie prezenţei acestora, alături de dentiţie, s-a putut face o bună apreciere a vîrstei.

Scheletul nr. 351

Prezintă o stare de conservare bună, atât a părţii craniene cât şi a celei postcraniene.

A aparţinut unui *bărbat*, de vârstă *matură avansată (55-60 ani).*

Craniul cu o formă pentagonoidă în norma sa verticală şi de "bombă" în norma occipitală, este mezocran (77,84), cu indicii poriobregmatici hipsicran (63,64) şi metriocran (81,75), fruntea ovală (83,89) şi eurimetopă (72,86) şi occipitalul larg (82,48). Relieful cranian este moderat atât cel glabelar (3) cât şi supraorbitar (1-2).

Faţa este joasă, hipereuriprosopă (71,83), eurienă (47,89), cu nasul camerin (52,83) şi orbitele mezoconci (82,93). Malarele sunt înguste şi orientate spre temporal, cu o fosă canină adâncă (4) şi o apertură piriformă antropină.

Mandibula gracilă, prezintă un menton proeminent piramidal, gonioane mijlociu dezvoltate, dar cu un torus mandibular puternic.

Scheletul postcranian este gracil, humerusul este platibrahic (76,14) cu un relief al muşchiului deltoid bine reprezentat, femurele sunt eurimere (82,75) lipsite de pilastru (92,85), dar cu relieful subtrohanterian bine marcat; tibiile sunt mezocneme (65,62).

www.cimec.ro

Dentiţia oferă multe lipsuri din timpul virţii, toţi dinţii jugali fiind pierduţi, erodarea celor prezenţi în alveole fiind puternic erodaţi (gr 4).

Statura medie este de 161 cm fiind cuprinsă în limitele categoriei submijlocii.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid cu slabe influenţe protoeuropoide şi nordoide.

Scheletul nr. 352

Starea de conservare este relativ bună. Din partea cefalică s-a putut restaura un neurocraniu complet - masivul facial fiind absent, iar din cea postcefalică majoritatea oaselor lungi. La acestea se mai adaugă coaste, omoplate, un coxal, calcanee, clavicule, oase carpometacarpiene şi tarsometatarsiene.

Sexul subiectului a putut fi stabilit în bune condiţiuni, el fiind cel *feminin.* Vârsta la deces este *tînără 20-25 ani (adult).*

Neurocraniul de formă ovoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală, prezintă un occipital bombat şi un relief osos în general slab marcat (supraciliar 1), protuberanţa occipitală externă - 1, apofizele mastoide - 2, relieful supramastoidian - 2), cu excepţia regiunii glabelare, care este mai bine marcată (gradul 3). Indicele cranian aparţine categoriei brahicrane (80,0 - la limita inferioară a acesteia). Indicii bazio-bregmatici sunt hipsicran (80,0) şi acrocran (100,0). Înălţimea porio-bregmatică este tot foarte mare, iar indicii care exprimă raportul său la lungimea şi lărgimea neurocraniului, se plasează în primul caz în categoria mare : indice tot hipsicran (67,42), dar în categoria mijlocie, în al doilea: indice metriocran (84,28). Lărgimea minimă a frunţii este mijlocie, iar raportul său la lărgimea maximă a craniului se caracterizează prin un indice fronto-parietal de tip mijlociu (metriometop - 66,42). Lărgimea maximă a frunţii este foarte mare, iar raportul său faţă de lăregima minimă, exprimat prin indicele frontal-transversal, defineşte o formă sferică a frunţii (76,22). În fine, indicele occipito-parietal este tot de tip mijlociu (75,71).

Din ***scheletul facial*** este prezentă munai mandibula, bine conservată, ceea ce ne-a permis să facem o bună caracterizare biometrică şi morfologică acestui segment. Lărgimea bigoniană este de 92 mm şi corespunde cu o lărgime mijlocie, iar adîncimea este de 62 mm, aparţinînd categoriei foarte mică. Raportul dintre aceste două dimensiuni se înscrie în categoria indicilor mandibulari mari (148,38). În schimb, indicele de robusticitate a mandibulei aparţine categoriei mijlocii (40,47). Apofiza mentonieră este proeminentă şi oferă un contur piramidal. Ramul vertical, uşor înclinat (ne indică că subiectul era tînăr), este mijlociu de larg iar regiunea goniană slab dezvoltată.

Dentiţia reprezentată numai prin cea de pe maxilarul inferior este neerodată şi lipsită de carii.Molarii 3 sunt pe cale de erupere.

Scheletul postcefalic este gracil. În ceea ce priveşte oasele lungi ale membrelor, menţionăm că femurele sunt hiperplatimere, lipsite de pilastru şi cu relief subtrohanterian

www.cimec.ro

dezvoltat, iar tibiile euricneme. Mai menţionăm uşoară asimetrie a humerusului din punct de vedere a indicelui de secţiune, acesta fiind de tip platibrah în cazul celui drept (76,1) şi euribrah (80,0) în cazul celui stâng. Relieful deltoidian este bine dezvoltat.

Statura este de 153 cm şi aparţine unei talii feminine mijlocii.

Scheletul nr. 353

Este bine păstrat, mai ales în ceea ce priveşte scheletul cefalic, care este reprezentat printr-un "cranium" complet. Scheletul postcefalic este mai puţin complet, din oasele menbrelor superioare fiind prezent doar humerusul stâng. În schimb, membrele inferioare sunt mai bine reprezentate, ceea ce a permis calcularea taliei în bune condiţiuni.

A aparţinut unui subiect de sex *feminin şi de vârstă adultă (cca 30 ani).*

Neurocraniul este mijlociu de lung şi îngust, indicele cefalic fiind de tip mezocran (76,66). Înălţimea bazio-bregmatică (135 mm) ca şi cea porio-bregmatică (116 mm) se plasează în categoria mijlocie, iar raportul acestor două dimensiuni la lungimea şi lărgimea maximă a neurocraniului, dă indici bazio-bregmatici şi porio-bregmatici-longitudinali şi transversali de acelaşi tip: hipsicrani (75,0 şi 64,44) şi respectiv metriocrani (97,82 şi 84,05). Indicele frontal transversal indică o formă sferică (78,33) iar cel fronto-parietal categoria metriometopă (68,11). Relieful frontal este foarte slab marcat (gradul 0-1). Occipitalul este mijlociu de larg (78,26 - la limita superioară a categoriei), bombat, cu protuberanţa externă de gradul 0. Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4) dar relieful supramastoidian este slab marcat.

Craniul facial. Diametrul bizigomatic ca şi înălţimea totală a feţei sunt de categorie mică, raportul între aceste două dimensiuni, exprimat prin indicele facial total, înscriindu-se în categoria mezoprosopă (88,88). Înălţimea masivului facial (68 mm) se înscrie, ca şi cea totală a feţei, în aceeaşi categorie - mică (dar la limita superioară), iar raportul său la lărgimea bizigomatică, dă un indice facial superior de tip mezen (53,96). Orbitele sunt înguste şi înalte, indicele orbitar fiind astfel hipsiconc (90,00). Lungimea nasului este mică ca şi lărgimea sa, ceea ce oferă un indice nazal de tip leptorin (46,93 - la limita superioară). Malarele sunt mijlocii dezvoltate şi orientate într-un plan intermediar. Fosa canină este mijlociu de adâncă (3). Apertura piriformă este antropină. Bolta palatină are un contur paraboloid şi o adâncime mijlocie.

Mandibula oferă un diametru bigonian mare (90 mm) şi o adîncime mică (64 mm), indicele de lărgime, care exprimă raportul dintre aceste două dimensiuni, se înscrie în categoria indicilor mari (140,62). Tot în această categorie se înscrie şi indicele de robusticitate (44,82). Mentonul este piramidal, iar torusul mandibular, moderat ca dezvoltare. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg, iar regiunea goniană, slab conturată.

Dentiţia este reprezentată doar prin 4 dinţi găsiţi în alveole (molarii 1 şi premolarii superiori şi molarul 1 inferior stâng), restul dinţilor fiind căzuţi post-mortem

www.cimec.ro

sau pierduţi, cu excepţia molarului 1 inferior stâng, care a căzut în timpul vieţii. Molarii 3 nu sunt erupţi. Abraziunea suprafeţei de masticaţie este slabă (gradul 1-2).

Scheletul postcranian este robust, inserţiile musculare fiind evidente, în special la nivelul humerusurilor. Femurele sunt lipsite de pilastru şi hiperplatimere (65,62 şi 70,97). Tibiile sunt euricneme şi nu prezintă faţete suplimentare de articulaţie la astragal. Humerusul, lipsit de perforaţie olecraniană, oferă un indice de secţiune de categorie euribrahă (84,21).

Statura, calculată după lungimea humerusurilor, femurelor şi tibiilor, aparţine categorie feminine mijlocii, fiind de 158 cm.

Tipul antropologic este mediteranoid, la care trebuie să adaugăm slabe influenţe nordoide.

Scheletul nr. 354

Oferă o stare precară de conservare. Sunt prezente fragmente foarte subţiri din neurocraniu, din oasele lungi (humerus, radius, cubitus), din omoplat şi coaste. Dentiţia este absentă, ceea ce ne-a îngreunat precizarea vârstei.

Totuşi preciind după mărimea fragmentelor prezente, putem conchide că ele au aparţinut unui *copil* care a decedat la o *vârstă de câteva luni (0-6 luni).*

Scheletul nr. 355

Este reprezentat prin un "cranium" aproape întreg (cu excepţia regiunii bazale), prin majoritatea oaselor lungi, 1 os coxal, 2 clavicule, corpuri vertebrale, coaste, metacarpiene, tarsiene şi metatarsiene.

A aparţinut unui *bărbat de vârstă tînără (30-35 ani).*

Neurocraniul este mezocran (76,50), prezentînd un contur ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicii porio-bregmatici sunt de categorie hipsicrană (63,38 - la limita inferioară) şi metriocrană (82,85). Fruntea este sferică (78,68), metriometopă (68,57), cu relieful glabelar dezvoltat (4) şi cu arcadele supraorbitare moderate (gradul 2). Notăm prezenţa unei suturi metopice. Occipitalul este mijlociu de larg (77,14), bombat şi cu protuberanţa sa externă mijlociu de pronunţată (2-3). Apofizele mastoide sunt puternic dezvoltate (5) ca şi relieful supramastoidian.

Faţa este mezoprosopă (86,35) şi mezenă (51,51), cu orbite mezoconci (84,61) şi nas mezorin (50,0). Raportul cranio-facial este de asemeni de categorie mijlocie - mezopsid (94,28). Malarele, moderate ca dezvoltare sunt dispuse într-un plan intermediar, fosa cnină este adâncă (4). Apertura piriformă are formă antropină, cu spina nazală evidentă (3-4). Bolta palatină are o formă paraboloidă şi este adâncă.

Mandibula prezintă lărgimea bigoniană de categorie largă (104 mm) şi adâncimea mică (64 mm), indicele de lărgime fiind astfel de tip foarte lrg (148,57). Ramul orizontal este înalt (33 mm) şi puţin gros (10 mm), indicele de robusticitate fiind de categori mică (30,3). Apofiza mentonieră este proeminentă şi oferă un contur piramidal.

www.cimec.ro

Torusul mandibular este dezvoltat. Ramul vertical este înalt, iar regiunea goniană bine conturată.

Dentiția este puternic erodată (gradul 4), având o notă discordantă cu situația suturilor craniene, care sunt complet deschise și cu suprafața faciesului simfizar - nedeteriorat. Această abraziune avansată s-ar putea datora unui anumit gen de alimentație. Molarii 3 sunt prezenți pe ambele maxilare.

Scheletul postcefalic este robust. În ceea ce privește oasele lungi ale membrelor inferioare, trebuie să menționăm că femurul este eurimer în ceea ce privește osul drept (86,21) și platimer în ceea ce privește cel stâng (80,65). De asemeneea și gradul de dezvoltare a pilastrului oferă o simetrie destul de accentuată, femurul drept având-l slab dezvoltat (103,44), în timp stângul îl are destul de accentuat (111,11). În cazul tibiilor, asimetria observată este mai puțin accentuată, decât în cazul femurelor, indicele de platicnemie situându-se la limita superioară a categoriei mezocneme - la osul drept (69,44) la limita superioară a celei eurimere - la cel stâng (70,59). Ambele humerusuri exprimă platibrahie, dar și aici întîlnim asimetrie între valorile celor doi indici de secțiune (66,67 la osul drept și 72,73 la cel stâng). Relieful osos este bine conturat, atât la nivelul humerusurilor (V deltoidian evident), cât și la cel al femurelor (fosă și creastă subtrohanteriană și trohanter III). Notăm prezența unor fațete suplimentare de articulație cu astragalul la nivelul tibiilor.

Statura este în medie de 172 cm și aparține pe scara dimorfică categoriei masculine înalte.

Tipul antropologic principal este cel nordoid, dar el este combinat cu trăsături dinaroide și protoeuropoide.

Odontopatii. Notăm prezența unei carii profunde (gradul V) la nivelul molarului 1 superior drept, dintele fiind redus la un rest radicular.

Scheletul nr. 356

Din acest schelet s-a putut restaura doar o calotă craniană (fără regiunea bazală), iar din partea postcraniană majoritatea oaselor lungi. Restul pieselor osoase sunt fragmentare, provenind fie din masivul facial (din regiunea bolții palatine), fie din oase ale părții postcefalice.

A aparținut unei *femei mature (30-35 ani).*

Neurocraniul, acccentuat dolicocran (69,31) are o formă ovoid-alungită în norma verticală și de "cort" în cea occipitală, cu indicii de înălțime porio-bregmatici aparținând categoriei hipsicrană (65,90) și cacrocrană (95,08). Fruntea se situiază, prin indicele frontal-transversal, în categoria formelor ovale (87,73), iar prin cel fronto-parietal, în categoria frunții eurimetope (76,22). Menționăm prezența suturii metopice și slaba dezvoltare a reliefului osos (gradul 0). Occipitalul este lrg (81,96) și este lipsit de protuberanța externă (gradul 0). Apofizele mastoide sunt mici (2) iar relieful

www.cimec.ro

supramastoidian - slab conturat. Menționăm prezența unui os inca bipartit în punctul lambda.

Masivul facial. Din acesta s-a păstrat doar două fragmente din bolta palatină. Putem menționa doar forma antropină a aperturii piriforme, slaba dezvoltare a spinei nazale (1) şi profunzimea moderată a fosei canine (3).

Mandibula, bine păstrată, oferă un indice de robusticitate mare (46,15), de acelaşi tip fiind şi cel de lărgime a mandibulei (138,80). Mentonul are o formă piramidală, fiind abia schițat. Torusul mandibular este moderat. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg, cu gonioanele slab conturate.

Dentiția este în general slab erodată (gradul I-II), cu carii dentare şi pierderi de dinți "in vivo".

Scheletul postcefalic se caracterizează prin gracilitate, oasele fiind uşoare, cu suprafețe de articulație mici. Ambele humerusuri prezintă indicele de secțiune situat la limita inferioară a categoriei euribrahe (77,78) şi impresii ale deltoidului moderate. În ceea ce priveşte membrele inferioare, menționăm platimetria accentuată a femurului stâng (72,41) şi dezvoltarea moderată a pilastrului (femurul drept nu este prezent) şi caracterul euricnem al tibiilor (73,08 şi 70,37).

Statura este de 160 cm, integrându-se în categoria înaltă.

Tipul antropologic este greu de stabilit în absența masivului facial . Caracterul de gracilitate a întregului schelet, cât şi unele caracteristici ale neurocraniului, indică cu siguranță un fond mediteranoid.

Odontopatii. Se remarcă prezența unui rest radicular la nivelul premolarului 1 superior drept. Pe mandibulă molarul 2 inferior stâng prezintă o carie de coroană (gradul 2) în partea sa posterioară (spre molarul 3). Tot pe partea stângă a mandibulei premolarii 2 şi molarii 1 sunt căzuți din timpul vieții, alveolele fiind deja închise. Pe apartea dreaptă, la nivelul molarilor 2 şi 3 se observă urmele unui proces infecțios avansat, cele două alveole devenind comune, sub forma unei adâncituri în peretele osos.

Scheletul nr. 358

Este relativ bine conservat. S-a putut reântregi neurocraniul - inclusiv masivul facial, mandibula şi majoritatea oaselor lungi. Din scheletul postcranian se mai găsesc coxale, sternul, coaste, corpuri vertebrale, omoplate, câteva oase carpiene, metacarpiene şi falange.

A aparținut unei *femei adulte (25-30 ani).*

Neurocraniul, de formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, are indicele cranian mezocran (77,45). Înălțimea porio-bregmatică este mică, indicele de înălțime rezultați din raportarea acestei dimensiuni la lungimea şi lărgimea craniului, situîndu-se în categoriile camecrană (57,80 - la limita superioară) şi respectiv tapeinocrană (74,62). Fruntea este uşor ovală (80,35) şi metriometopă (67,17), cu relieful

www.cimec.ro

osos aproape șters (gradul 0). Occipitalul este mijlociu (74,62), cu o protuberanță occipitală externă neconturată (gradul 0). Relieful mastoidă este slab dezvoltat (gradul 2) ca și cel supramastoidian.

Fața este mezoprosopă (81,60) din punct de vedere al indicelui facial total și mezenă (51,20) în ceea ce privește indicele facial superior. Orbitele sunt mezoconci (78,04) iar nasul camerin (56,81), cu apertura piriformă antropină și spina nazală mică (gradul 1). Malarele sunt slab dezvoltate și dispuse în plan intermediar. Fosa canină nu este adâncă (gradul 1). Bolta palatină este profundă, de formă paraboloidă și brahistafilină (100,0).

Mandibula este gracilă, așa cum ne indică și indicele de robusticitate (37,93). Indicele de lărgime a mandibulei este de tip foarte mic (54,0). Mentonul este aproape șters și oferă un contur piramidal.

Dentiția este neerodată, doar molarii 1 sunt ceva mai erodați (gradul 2). Nu sunt căderi de dinți din timpul vieții, ci numi câteva carii.

Scheletul postcefalic este gracil. Humerusul se caracterizează prin platibrahie (65,0), prin dezvoltarea accentuată a reliefului deltoidian și prin absența perforației olecraniene. Femurele sunt platimere (80,0 și 76,92), cu pilastrul abia schițat la osul drept (100) și absent la cel stâng (95,65) și cu relief subtrohanterian slab conturat în comparație cu cel deltoidian. Tibiile sunt euricneme (76,92) și prezintă fațete duble de articulație la astragal.

Statura calculată după toate oasele lungi prezente, este de 157 cm și aparține categoriei supramijlocii.

Tipul antropologic este mediteranoid, la care se adaugă și slabe influențe nordoide.

Odontopatii. Pe maxilarul superior notăm căderea din timpul vieții a caninului drept. Pe mandibulă molarul 1 este căzut iar la nivelul rădăcinii, peretele alveolar extern este distrus, în urma instalării unui proces infecțios, datorat procesului de cariere puternică a acestui dinte.

Scheletul nr. 359

Este reprezentata prin un "cranium", ușor deformat de pământ, și prin mandibulă (cu soluție de continuitate în regiunea mentonieră) fără condilii mandibulari. Scheletul postcranian este mi bine conservat și mai complet decât cel cefalic.

A aparținut unei *femei mature (30-35 ani).*

Neurocraniul este deformat de pământ în partea dreaptă, în sens antero-posterior și lateral (ușor înfundat), astfel încât precizarea principalelor dimenssiuni și indici este ușor subiectivă. Totuși craniul este scurt, larg și mijlociu de înalt, cu indicele cefalic accentuat brahicran (85,54) și cei porio-bregmatici de tip hipsicran (66,26) și tapeinocran (77,46). Fruntea este ovală (81,82 - la limita inferioară a categoriei),

www.cimec.ro

stenometopă (63,38), cu relieful frontal destul de şters (glabelar - 2, supraciliar - 1). Occipitalul este mijlociu ca lărgime (73,94), cu o protuberanţă externă abia schiţată (gradul 0). Mastoidele sunt mici (gradul 2), cu relief supramastoidian slab marcat.

Faţa se caracterizează printr-un indice facial total mezoprosop (87,70) şi unul facial superior mezen (50,83 - la limita inferioară). Orbitele sunt joase, de tip cameconc (70,0) iar nasul hipercamerin (59,09), cu apertura piriformă de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare, prezintă o dispoziţie uşor frontalizată. Raportul cranio-facial este de tip micropsid (84,51). Bolta palatină are formă paraboloidă şi este adâncă.

Dentiţia este, în general, slab erodată (gr. I-II), procesele patologice fiind rare. Molarii 3 sunt erupţi pe mandibulă iar pe maxilarul superior este erupt numai cel drept.

Ca ***odontopatii*** semnalăm doar absenţa molarului 1 inferior stâng, fără a putea preciza dacă a căzut în timpul vieţii sau post-mortem. Cu siguranţă că a fost puternic cariat, probabil redus la un rest radicular, având în vedere urmele procesului infecţios instalat la nivelul acestui dinte.

Osteopatiile sunt rare; notăm prezenţa unor exostoze pe două vertebre lombare.

Scheletul nr. 361

Din acest schelet, a cărui stare de conservare este mediocră, s-a reconstituit un "cranium" căruia îi lipseşte jumătatea stângă a masivului facial, regiunea bazală şi mici porţiuni din unele regiuni (reconstituite cu ceară), precum şi majoritatea oaselor lungi (cu excepţia radiusului stâng, a cubitusurilor şi peroneelor). Alături de acestea mai sunt prezente două omoplate, 2 clavicule, 2 calcanee, sternul, coaste, oasele cocsale, vertebre, metacarpiene şi falange.

Sexul subiectului este *masculin iar vârsta de aproximativ 35-40 ani (matur).*

Neurocraniul este de formă romboidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, prezentând un occipital foarte bombat. Din punct de vedere al dimensiunilor, neurocraniul este foarte lung şi foarte larg, indicele cranian fiind astfel mezocran (76,14). Înălţimea porio-bregmatică se înscrie, de asemenea în categoria foarte mare şi raportarea ei la lungime şi lărgime, dă un indice de tip ortocran (61,92) şi respectiv metriocran (81,33). Lărgimea minimă a frunţii aparţine categoriei largi , indicele fronto-parietal fiind metriometop (67,33). Lărgimea maximă este însă foarte mare, ceea ce dă un raport cu lărgimea minimă un indice frontal transversal situat în categoria frunţilor ovale (83,47). Lărgimea occipitalului este şi ea foarte mare şi raportată la lărgimea parietalelor dă un indice occipito-parietall de tip mijlociu (74,66). Relieful cranian este dezvoltat în regiunile frontală şi temporală şi slabe pe occipital.

Craniul facial. Lărgimea bizigomatică a feţei (137 mm), înălţimea ei totală (135 mm), cât şi cea a masivului facial (83 mm), se înscriu în categoria foarte mare. Raportul dintre lărgime şi cele două înălţimi se caracterizează prin indici de tip hiperleptoprosop (98,54) şi respectiv hiperlepten (60,58 - la limita inferioară). Orbitele sunt mijlocii de

www.cimec.ro

largi şi înalte, indicele orbitar fiind astfel la limita inferioară a categoriei hipsiconci (85,71) iar indicele nazal - leptorin (40,62), marginea aperturii piriforme este antropină. Raportul cranio-facial este de tip mic - criptozigal (91,33). Malarele, dezvoltate, sunt dispuse într-un plan intermediar, cu uşoară tendinţă spre frontalizare. Fosa canină nu este profundă (2). Bolta palatină, adâncă prezintă un contur paraboloid.

Adîncimea ***mandibulei*** este mare iar lărgimea sa bigoniacă - mijlocie, raportul acestor două dimensiuni, exprimat prin indicele de adâncime - lărgime (124,69) este de tip mijlociu.. Ramul orizontal este foarte înalt la nivelul orificiului mentonier, ca şi grosimea sa, indicele de robusticitate fiind astfel de tip mijlociu (37,50). Apofiza mentonieră este de formă piramidală, cu baza proieminentă. Ramul vertical este înalt şi larg, cu condilii puternici, regiunea goniacă fiind însă mai slab conturată.

Dentiţia bine conservată, este în general, slab erodată (gradul II), doar la nivelul molarilor 1 este ceva mai avansată (gradul III). Dinţii sunt puternici, cu smalţul gros şi sunt lipsiţi de carii. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcranian este robust, oasele sunt grele, cu suprafeţe de articulaţie mari şi cu urme puternice ale inserţiilor musculare. Humerusul se caracterizează prin platibrahie (69,23 şi 78,26), puternică dezvoltare a reliefului deltoidian şi prin prezenţa perforaţiei olecraniene. Femurele sunt platimere (81,82 şi 82,35), cu pilastru moderat, dar cu relief subtrohanterian foarte accentuat (chiar şi trohanter III). Tibiile sunt euricneme, dar indicii sunt uşor diferiţi: 80,56 la osul drept şi 75,0 la cel stâng.

Media ***staturii*** obţinută prin cele trei metode cunoscute este de 176 cm., ceea ce corespunde unei talii masculine înalte.

Tipul antropologic este nordic.

Scheletul nr. 362

Starea de conservare este relativ bună, fiind reprezentat prin un "cranium", restaurat aproape complet (cu excepţia regiunii baziale) şi un schelet postcranian, din care s-a întregit total (humerusul, radiusul şi tibia stângă) sau parţial (femurele) unele oase lungi, celelalte fiind fragmentare, alături de alte resturi provenind din partea postcraniană (din coaste, vertebre, omoplate, cocsale, etc.).

A aparţinut unei *femei adulte (20-25 ani).*

Neurocraniul este lung, larg şi înalt, cu indicele cefalic mezocran (77,78) şi cei porio-bregmatici de tip ortocran (62,22 - la limita superioară a categoriei) şi respectiv metriocran (80,0 - la limita inferioară). Fruntea este largă, atât prin dimensiunea minimă cât şi prin cea maximă, indicii fronto-transversal şi fronto-parietal, situînd-o în categoria frunţilor ovale (81,67) şi eurimetope (70,0). Este prezentă şi sutura metopică. Relieful osos este slab marcat (gradul 1-0). Occipitalul larg, atât prin dimensiunea absolută (113 mm), cât şi prin cea relativă (80,71)este bombat şi lipsit de protuberanţa externă. Relieful mastoidian este moderat (2-3), dar cel supramastoidian este abia schiţat.

www.cimec.ro

Masivul facial este mijlociu de larg (126 mm) şi de înalt (67 mm), indicele facial superior fiind astfel de tip mezen (53,17). Orbita este largă (42 mm) şi mijlociu de înaltă (33 mm), situîndu-se prin indicele orbitar în categoria mezoconcă (78,57). Nasul se caracterizează prin o dimensiune de lungime de tip mijlociu spre mare (50 mm), o lărgime mare (26 mm) şi respectiv un indice nazal camerin (52,00). Apertura piriformă este antropină. Bolta palatină este brahistafilină (95,24), mijlociu de adâncă şi prezintă un contur paraboloid. Raportul cranio-facial este de tip micropsid (90,0). Malarele sunt gracile şi dispuse într-un plan intermediar, uşor temporalizat.

Mandibula este gracilă, aşa cum indică şi indicele de robusticitate, care se plasează în categoria mică (34,48). Lărgimea bigoniacă este mică spre mijlocie (91 mm) iar adâncimea - mică (68 mm), indicele de adâncime - lărgime fiind astfel de tip mare (133,82). Apofiza mentonieră, cu conturul în formă de "buton" este slab conturată, ca şi torusul mandibular. Ramul vertical, uşor înclinat (caracteristic la vârste tinere) este scurt şi mijlociu de larg, gonioanele fiind neevidente.

Dentiţia este slab erodată (gradul I spre II) dar prezintă numeroase carii, adesea însoţite de procese supurative. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

Scheletul postcranian este gracil, cu inserţii musculare moderate. Femurele sunt hiperplatimere (dar uşor asimetrice: 75,86 şi 68,97) şi lipsite de pilastru iar tibiile sunt mezocneme (65,52 şi 68,97). Humerusurile se caracterizează prin euribrahie (78,57).

Talia aparţine categoriei supramijlocii, ea fiind în medie de 158 cm.

Structura antropologică arată că suntem în prezenţa unui tip mediteranoid, exprimat atât prin caracterele calotei cât şi prin cele ale masivului facial.

Odontopatiile sunt reprezentate prin carii de diferite grade, însoţite adesea de procese supurative şi prin căderi ale unor dinţi datorate tot carierii puternice a dinţilor respectivi. Astfel, superior molarul 1 şi molarul 3 din dreapta sunt căzuţi din timpul vieţii, la nivelul acestuia din urmă existînd urmele unui granulom. Pe partea opusă, molarii 1 şi 2 sunt absenţi, căzuţi probabil tot "in vivo", alveolele acestota formează o singură adâncitură mare în peretele osos, indicînd de asemenea un proces infecţios avansat. Premolarul 2, tot din această parte prezintă posterior (spre molarul 1 o mică carie de coroană (gradul 1). Pe mandibulă premolarul 2 stâng este redus la un rest radicular (carie de gradul V), iar la nivelul molarului 1, peretele alveolar extern este distrus , ceea ce atestă un proces supurativ. Pe partea dreaptă semnalăm o carie de colet la molarul 2 (gradul 1) şi căderea molarului 3, alveola fiind pe cale de închidere.

Scheletul nr. 363

Din resturile acestui schelet s-a putut recontitui doar o calotă craniană (fără regiunea bazală), mandibula (fără ramul vertical drept) şi câteva oase lungi (humerusurile, radiusul drept, femurele şi diafizele cubitusurilor), restul pieselor osoase sunt fragmentare şi incomplete.

www.cimec.ro

A aparţinut unei *femei mature (35-40 ani).*

Neurocraniul este uşor brahicran (81,03), având în norma verticală forma ovală şi în formă de "casă" în norma occipitală, cu indicii de înălţime porio-bregmatică hipsicran (65,52) şi incipient metriocran (80,85). Fruntea, metriometopă (68,09 - dar la limita inferioară a categoriei) şi ovală (80,0) prezintă un relief glabelar (2) şi supraorbitar(1), slab dezvoltat. Occipitalul este larg (80,14), cu o protuberanţă externă neevidentă (gradul 0). Relieful mastoidian este moderat (3) iar cel supramastoidian mai redus.

Masivul facial este reprezentat printr-un fragment din partea dreaptă a bolţii palatine (regiunea corespunzătoare incisivilor şi premolarilor) şi malarul drept. Menţionăm că apertura piriformă este antropină şi că malarele sunt gracile.

Mandibula este gracilă, cu un indice de robusticitate de tip foarte slab (33,33). Apofiza mentonieră slab dezvoltată, are un contur piramidal. Ramul vertical este scurt şi îngust, iar gonioanele foarte bine marcate.

Dentiţia, prezintă, în general, un grad mijlociu de erodare (gradul II-III), urme ale unor procese supurative şi căderi de dinţi din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este robust. Humerusul se caracterizează prin platibrahie (66,67), prin absenţa perforaţiei olecraniene şi prin buna dezvoltare a reliefului deltoidian. Femurele sunt hiperplatimere (73,33 şi 70,97), lipsite de pilastru şi cu inserţiile musculare mai reduse în comparaţie cu cele ale humerusului.

Statura medie se plasează în categoria feminină supramijlocie (158 cm).

Tipul antropologic, în absenţa masivului facial, este greu de precizat, dar gracilitatea întregului schelet este dovada prezenţei unor elemente mediteranoide.

Odontopatiile semnalate, se rezumă numai la mandibulă. Premolarul 2 stâng şi ambii mălari 1 sunt căzuţi din timpul vieţii, alveolele fiind obliterate; dar la molarul 1 drept se poate observa urmele unui granulom. La nivelul molarilor doi şi trei, din partea stângă, se văd de asemenea urmele unor procese infecţioase, supurative, alveolele au devenit comune, formînd o adâncitură mare în peretele osos, procesul de osificare nefiind încă terminat.

Scheletul nr. 364

Este reprezentat prin: o clotă craniană restaurată, împreună cu malarul stâng, fragment din regiunea anterioară a bolţii palatine, jumătatea dreaptă a mandibulei şi ramul vertical stâng, oasele lungi ale membrelor superioare şi inferioare, oasele centurilor, vertebre, coaste şi fragmente din acestea, metatarsiene şi câteva falange.

A aparţinut unei *femei adulte (25-30 ani).*

Neurocraniul este de lungime (174 mm) şi lărgimea (136 mm) mijlocie, categorie în care se plasează şi indicele cefalic în categoria mezocrană (78,16). Înălţimea calotei este mică (102 mm), raportarea acestei dimensiuni la lungime şi lărgime, dă indici

www.cimec.ro

de tip incipient ortocran (58,62) şi respectiv tapeinocran (75,00). Fruntea este ovală (89,09) şi eurimetopă (72,06). Relieful glabelar, ca şi cel supraorbitar este abia schiţat (gradul 0). Occipitalul este larg în valoare relativă (80,15) şi nu prezintă o protuberanţă externă. Relieful mastoidian este mijlociu spre dezvoltat (3-4) dar cel supramastoidian, de asemenea neevident.

Din ***masivul facial*** poate fi menţionată doar forma aperturii piriforme - antropină.

Mandibula este foarte gracilă, cu ramul orizontal jos iar cel vertical îngust şi mijlociu de înalt.

Dentiţia se rezumă numai la 2 dinţi superiori (premolarii din partea dreaptă) găsiţi în alveole pe fragmentul de maxilar superior şi la molarul 3 inferior drept, restul dinţilor fiind căzuţi post-mortem sau chiar din timpul vieţii. Eroziunea este foarte slabă.

Scheletul postcefalic se caracterizează printr-un uşor caracter de robusticitate. Femurele sunt uşor asimetrice, osul drept având un grad de pltimerie (75,86) şi de pilastrie (100,0) mai ridicat decât cel stâng (70,96 şi 96,15), ambele oase prezintă un relief subtrohanterian moderat. Tibiile sunt şi ele asimetrice, caracterul de platicnemie fiind de asemenea mai accentuat la osul drept (indice de tip euricnem 73,33) decât la osul stâng (indice de tip mezocnem - 66,67). În cazul humerusurilor, platibrahia caracterizează osul drept (80,0) iar euribrahia - pe cel stâng (75,00), relieful muscular fiind moderat la ambele oase.

Statura aparţine categoriei feminine înalte, ea fiind de 167 cm.

Odontopatii. Deşi nu se observă nici un proces de cariere a dinţilor, se constată multe extracţii din timpul vieţii individului, pe maxilarul inferior. Astfel, în partea dreaptă au fost extraşi premolarul 2 - alveola fiind pe cale de închidere şi molarii 1 şi 2 la care procesul de osificare este complet terminat.

Scheletul nr. 365

Este relativ bine conservat, astfel încât scheletul cefalic a necesitat restaurare numai la nivelul regiunii occipitale şi părţii drepte a feţei.

Din scheletul postcefalic, majoritatea oaselor lungi sunt întregi ca şi alte oase prezente (coxale, omoplate, stern, unele vertebre), alături de acestea fiind prezente şi fragmente mai puţin semnificative.

A aparţinut unui *bărbat matur (40-45 ani).*

Neurocraniul, de formă romboidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, prezintă un indice cefalic incipient brahicran (80,56). Înălţimea este mai accentuată la nivelul porionului (115 mm) decât la nivelul bazionului (124 mm) raportarea acestor dimensiuni la lungime şi lărgime, dând indici de categorii diferite. Astfel, indicii bazio-bregmatici se plasează în categoriile camecrană (68,89) şi tapeinocrană (85,52) iar cei porio-bregmatici în cea hipsicrană (63,89 la limita inferioară) şi respectiv tapeinocrană

www.cimec.ro

(79,31). Fruntea prin indicele frontal transversal indică o formă sferică (76,07) iar prin cel fronto-parietal o formă stenometopă (61,38). Occipitalul este larg cu indicele occipito-parietal de 80,0. Relieful cranian este dezvoltat în regiunea frontală (glabelar 4, supraorbitar -2) şi mastoidiană (4) şi slab pe occipital (1). Occipitalul este bombat.

Faţa prezintă indici faciali de tip mezoprosop (87,50) şi respectiv mezen (50,78). Orbitele sunt joase şi mijlocii de înalte, indicele orbitar fiind astfel mezoconc (70,00); indicele nazal este de tip camerin (55,32) iar marginea aperturii piriforme antropină. Bolta palatină, mijlociu de adâncă este brahistafilină (100) cu un contur paraboloid. Malarele, moderate ca dezvoltare, sunt dispuse într-un plan intermediar, fosa canină nefiind profundă (gradul 2).

Mandibula este gracilă, indicele de robusticitate fiind de tip foarte mic (30,30). Apofiza mentonieră, de tip piramidal, este puţin proeminentă. Ramul vertical este mijlociu de larg şi de înalt, iar gonioanele sunt moderate ca dezvoltare.

Dentiţia prezintă un grad moderat de erodare (II sau III), carii dentare şi căderi din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este robust, cu inserţiile musculare evidente. Humerusul prezintă un indice de secţiune de tip euribrah (81,82) şi un relief deltoidian dezvoltat. Femurele sunt hiperplatimere (72,73, 73,53) cu pilastru uşor mai ridicat la osul drept (103,45) decât la cel stâng (100,00) şi cu relieful subtrohanterian bine conturat. Tibiile aparţin categoriei mezocneme (67,65 şi 66,67).

Statura apreciată pe scara dimorfică, aparţine categoriei supramijlocii (169 cm).

Tipul antropologic este reprezentat prin un amestec de caractere alpinoide (dominante) cu alte caractere mediteranoide şi protoeuropoide (atenuate).

Odontopatii. Sunt prezente două carii, ambele pe partea dreaptă a maxilarului inferior: una incipientă de colet la nivelul premolarului 2 şi alta avansată (gradul III) de coroană la molarul 2. Căderi de dinţi din timpul vieţii sunt întîlnite pe ambele maxilare. Astfel, superior sunt căzuţi incisivul 1, molarul 1, din dreapta, molarul 1 şi molarul 2 din partea stângă, procesul de închidere alveolară fiind terminat. Pe mandibulă sunt căzuţi toţi molarii din partea stângă şi molarul 1 din cea dreaptă, alveolele fiind de asemenea obliterate.

Scheletul nr. 366

Prezintă o stare precară de conservare, mai ales în ceea ce priveştescheletul cefalic, reprezentat prin fragmnte rezultate din neurocraniu şi din craniul facial, care nu au permis nici măcar o restaurare parţială. Din scheletul postcefalic, unele oase s-au păstrat întregi, iar altele au putut fi restaurate.

A aparţinut unei *femei adulte (25-30 ani).*

Neurocraniul, puternic fragmentat şi incomplet, ne arată că relieful mastoidian este puternic dezvoltat (5), ca şi relieful supramastoidian.

www.cimec.ro

Mandibula este gracilă, cu torusul mandibular slab dezvoltat şi gonioane neconturate.

Dentiţia are, în general, o abraziune moderată, fiind reprezentată prin 6 dinţi, din care trei în alveole (molarii 2 şi molarii 3 superiori din partea stângă) şi trei găsiţi separat. Dinţii sunt mici, cu smalţul subţire.

Scheletul postcefalic se caracterizează prin o uşoară robusticitate şi inserţii musculare evidente la nivelul membrelor superioare dar mai moderate la cele inferioare. Femurele sunt hiperplatimere (72,41 şi 72,48) şi lipsite de pilastru, iar tibiile sunt euricneme (79,21 şi 80,00). Humerusurile sunt lipsite de perforaţie olecraniană şi sunt de tip euribrahic (84,21 şi 80,00).

Statura, calculată în bune condiţiuni, după toate oasele lungi, este de 157 cm, şi aparţine unei categorii feminine supramijlocii.

Odontopatii. Molarul trei superior stâng prezintă o carie de colet de gradul III, iar molarul 1 superior o carie de gradul IV. Printre dinţii izolaţi s-a identificat un rest radicular.

Scheletul nr. 367

Deşi nu este prea bine păstrat, din resturile acestui schelet s-a reconstituit un "cranium" la care lipseşteregiunea bazală şi partea dreaptă a masivului facial. Din partea postcraniană s-au putut reântregi femurele, tibiile, humerusurile şi cubitusul stâng, restul pieselor osoase fiind destul de fragmentate.

A aparţinut unei *femei adulte (25-30 ani).*

Neurocraniul prezintă un contur pentagonoid privit în norma verticală şi de "bombă" privit din spate, indicele cefalic fiind mezocran (75,84) iar cei porio-bregmatici accentuat camecran (57,86) şi tapeinocran (76,29); indicele frontal-transversal este de tip oval (83,90), iar cel fronto-parietal de tip eurimetop (73,33). Occipitalul este mijlociu de larg (77,78). Relieful cranian este slab marcat în regiunea glabelară (1) şi occipitală (0), moderat în cea supramastoidiană şi dezvoltată la nivelul mastoidelor (5).

Faţa se caracterizează prin indici de tip leptoprosop (90,98 - la limita inferioară) şi respectiv lepten (57,38). Orbitele sunt hipsiconci (86,11) iar nasul accentuat leptorin (46,00). Raportul cranio-facial este de tip micropsid (90,37). Apertura piriformă este antropină iar malarele mijlocii ca dezvoltare. Bolta palatină este adâncă cu contur paraboloid.

Mandibula oferă un indice de robusticitate ce o situiază în categoria formelor gracile (38,71). Torusul mandibular este puternic dezvoltat, iar mentonul, de asemenea oferă un contur piramidal. În schimb, gonioanele sunt slab marcate.

Dentiţia, bine conservată este mijlociu de erodată (II-III), afecţiunile patologice fiind rare.

www.cimec.ro

Scheletul postcefalic are un aspect relativ gracil. Femurele sunt hiperplatimere(62,86 şi 65,71), lipsite de pilastru, dar cu inserţii musculare evidente (o creastă distinctă, o fosă delimitată şi un trohanter III bine conturat). Tibiile sunt euricneme (78,57 şi 75,86). Humerusurile se caracterizează prin platibrahie (75) şi prin inserţii musculare mijlociu de conturate.

Statura este de 169 cm şi aparţine categoriei taliilor feminine înalte.

Tipul antropologic oferă un amestec de caractere dinaroide şi mediteranoide.

Odontopatiile sunt reprezentate doar prin carierea puternică (gradul IV) a premolarului 2 inferior stâng, până la un rest radicular.

Scheletul nr. 368

Este deteriorat în ceea ce priveşte scheletul cefalic, în schimb partea postcraniană este destul de completă, toate oasele lungi fiind prezente alături de alte piese osoase (coxale, omoplate, sacrum, clavicule, vertebre) sau fragmente.

A aparţinut unui *bărbat adult (25-30 ani).*

Neurocraniul este mijlociu de lung şi foarte larg, ceea ce dă un indice cefalic brahicran (84,06). Înălţimea bazio-bregmatică este mică spre mijlocie (132 mm) dar cea porio-bregmatică- mare spre foarte mare (121 mm), astfel încât acestea raportate la lungimea calotei se obţin indici diferiţi: ortocran (72,53) şi respectiv hipsicran (66,48). Raportul dintre aceste dimensiuni şi lărgimea craniului, exprimat prin indici transversali, se plasează în aceeaşi categorie - tapeinocrană (86,27 şi 79,08). Lărgimea minimă a frunţii este mijlocie (95 mm), cea mare foarte mare (128 mm), indicele frontal-transversal situându-se în categoria frunţilor sferice (74,22) iar cel fronto-parietal în cea a frunţilor stenometope (62,09). Relieful glabelar este dezvoltat (3) iar cel supraciliar redus (1). Occipitalul este mijlociu de larg (73,20), cu protuberanţa externă abia observabilă (1). Apofizele mastoide, deşi parţial distruse, pot fi apreciate ca având o dezvoltare mică spre mijlocie (2-3).

Faţa se caracterizează prin indici faciali de tip mezoprosop (86,36) şi respectiv mezen (53,03), orbite de tip mezoconc (82,50) şi nasul de tip camerin (54,17). Raportul cranio-facial este de tip micropsid (86,27). Sub aspect morfoscopic menţionăm că malarele sunt moderate şi dispuse într-un plan uşor frontalizat, că apertura piriformă este antropină şi că bolta palatină este foarte adâncă şi de formă paraboloidă.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt şi îngust, ceea ce dă un indice de robusticitate de tip slab (31,43). Lărgimea bigoniacă este mare (105 mm) iar adâncimea mică (69 mm). Mentonul este de formă piramidală şi slab conturat. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt, cu regiunea goniană uşor răsfrântă în afară.

Dentiţia este slab erodată (gradul I-II) şi lipsită de carii. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

www.cimec.ro

Scheletul postcefalic este robust, cu suprafeţe de articulaţie mari. Oasele membrelor inferioare prezintă asimetrie ub aspectul indicilor de platicnemie, pilastrie şi pltimerie, asimetrie ce o întâlnim şi la nivelul humerusurilor, dar mai puţin accentuată. Referindu-ne mai întâi la femure, osul drept este eurimer (93,10) şi cu pilastrul mai accentuat (107,14) decât osul stâng, care este platimer (84,37 şi cu pilastrul mai slab conturat (103,57). Acceaşi asimetrie se înregistrează şi la nivelul tibiilor, cea dreaptă fiind euricnemă (73,53) iar cea stângă mezocnemă (64,44). În cazul humerusurilor indicele de secţiune este mai ridicat la osul drept (euribrah - 78) decât la cel stâng (platibrah - 73,91), ambele prezentînd un relief deltoidian foarte puternic, ceea ce atestă practicarea unei munci manuale intense.

Statura medie este de 164 cm şi se plasează în categoria taliilor masculine mijlocii.

Tipul antropologic principal este cel alpinoid, dar se observă şi unele caractere nordoide la nivelul mandibulei precum şi trăsături protoeuropoide (lărgimea feţei şi fosa canină).

Scheletul nr. 369

Este reprezentat prin: o calotă craniană restaurată complet, maxilarul superior (sub forma a două fragmente), mandibula şi un schelet postcefalic mult mai bine conservat, din care sunt prezente toate oasele lungi, cocsale, sacrumul, 2 clavicule, coaste, vertebre, fragmente ale acestora şi câteva falange.

A aparţinut unei femei mature (35-40 ani).

Neurocraniul prezintă un contur romboid în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală, o frunte dreaptă, un creştet arcuit şi un occipital bombat. Lungimea este mijlocie (173 mm) iar lărgimea mare spre foarte mare (145 mm), raportul lor oferind un indice cefalic accentuat brahicran (83,83). Craniul este foarte înalt la nivelul bazionului (137 mm) şi înalt pentru porion, raportarea la lungime dând indici de acelaşi tip - hipsicran (79,19 şi 65,32). Raportul dintre aceste dimensiuni şi lărgimea maximă a calotei, exprimată prin indici bazio şi porio-bregmatici transversali se plasează în categorii diferite: metriocrană (94,48) şi respectiv tapeinocrană (77,93). Indicele frontal-transversal aparţine categoriei frunţilor sferice, cel fronto-parietal indicînd forma metriometopă (66,21 - la limita inferioară a categoriei). Relieful glabelar este neaccentuat (1). Occipitalul este mijlociu de larg (73,10), cu o protuberanţă externă ştearsă (0-1). Apofizele mastoide sunt puternice pentru o femeie, cu relieful supramastoidian moderat.

Masivul facial. Notăm că bolta palatină este adâncă şi de formă paraboloidă iar apertura piriformă de tip antropin.

Mandibula este mijlociu de largă (91 mm) şi cu adâncime mică (59 mm), cu ramul orizontal înalt (30 mm) şi mijlociu de gros, indicele de robusticitate fiind astfel

www.cimec.ro

moderat. Mentonul neproeminent este în formă de "buton". Ramul vertical este înalt şi îngust iar gonioanele sunt slab conturate.

Dentiţia prezintă grade diferite de eroziune (I,II,III) şi carii dentare, însoţite adesea de procese infecţioase. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele amaxilare.

Scheletul postcefalic se caracterizează prin robusticitate şi o dezvoltare, în general, moderată a inserţiilor musculare. Femurele sunt hiperplatimere (73,33) şi lipsite de pilastru. Tibiile sunt euricneme (73,33) şi prevăzute cu o faţetă suplimentară de articulaţie pentru astragal ("faţetă orientală"). Humerusul prezintă un relief deltoidian accentuat ("V" deltoidian) şi un indice de secţiune de tip platibrah.

Statura este de 157 cm şi se integrează în categoria taliilor feminine supramijlocii.

Odontopatii. Pe maxilarul superior, molarul 1 stâng este redus la un rest radicular (carie de gradul V), iar molarul 2 din aceeaşi parte, poartă o carie de colet (gradul II). Pe partea opusă molarul 1 este căzut (probabil post-mortem) dar la nivelul rădăcinii se observă un granulom. Pe mandibulă molarul 2 şi molarul 3 din partea stângă, sunt căzuţi post-mortem, dar cu siguranţă au fost şi ei cariaţi, deoarece la nivelul ambelor alveole sunt urme ale unor procese infecţioase. Molarul 3 drept prezintă o carie incipientă de coroană (gradul I).

Tipul antropologic predominant este alpin cu multe caractere dinaroide şi mai puţine nordoide.

Scheletul nr. 370

Starea de conservare este relativ bună. Este reprezentată prin un "cranium", reântregit complet, şi un schelet postcranian destul de complet din care sunt prezente toate oasele lungi (întregi sau sub formă de fragmente), alături de cele ale centurilor, de vertebre, coaste şi fragmente ale acestora.

A aparţinut cu siguranţă unui subiect de *sex feminin*, cărui vârstă la deces este foarte greu de precizat, dată fiind discordanţa evidentă între gradul de obliterare a suturilor craniene şi cel de eroziune dentară. Dacă ne referim la evoluţia suturilor craniene care, în general, sunt deschise, cu excepţia unei porţiuni din sagitală ("pars verticis" şi "pars obelica") am putea tribui scheletului o vârstă de maximum 45 de ani. Judecînd însă după abraziunea avansată a puţinilor dinţi prezenţi şi după căderile masive de dinţi "in vivo", subiectul putea fi mult mai în vârstă - peste 60 ani. Desigur, acest criteriu este mai puţin concludent, deoarece eroziunea poate fi legată de modul de alimentaţie, iar căderile de dinţi se pot datora unui fenomen de paradontoză, care se poate instala şi la o vârstă mai tânără. Luând în considerare şi unele caractere, putem conchide că subiectul a fost cu siguranţă matur (circa 45-50 ani).

Neurocraniul are un inice cefalic mezocran (77,77) care a rezultat datorită unui diametru antero-posterior lung (180 mm) şi unui transversal - mijlociu spre larg (140

www.cimec.ro

mm). Forma sa în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "casă". Indicii de înălţime, datorită dimensiunilor verticale bazio şi porio-bregmatice foarte mari (137 mm şi respectiv 119 mm), se situiază în aceleaşi categorii: hipsicrană (76,11 şi 66,11) şi metriocrană (ambii la limita superioară - 97,86 şi 85,00). Fruntea este ferică (78,33), metriometopă (67,14) cu relief glabelar slab dezvoltat (2) şi supraorbitar (0-1). Occipitalul este larg (80,71), bombat şi cu o protuberanţă externă foarte puţin evidentă (0-1). Relieful mastoidian este mijlociu spre dezvoltat (3-4) iar cel supramastoidian moderat.

Masivul facial este eurien (47,37), cu orbitele mezoconci (77,77) şi cu nasul camerin (54,0). Raportul cranio-facial este mijlociu spre înalt - la limita superioară a categoriei mezopside (95,0). Malarele, gracile sunt dispuse într-un plan intermediar, fosa canină fiind mijlociu de adâncă (3). Marginea aperturii piriforme este de tip antropin. Bolta palatină prezintă un contur paraboloid, adâncimea fiind foarte mică, aproape orizontală, această adâncime mică datorîndu-se şi resorbţiei marginilor alveolare, în urma căderii majorităţii dinţilor.

Mandibula este gracilă şi de înălţime mijlocie în partea anterioară, unii dinţi au fost prezenţi în timpul vieţii şi foarte joasă lateral, unde întîlnim aceeaşi situaţie ca şi pe maxilarul superior (resorbţia marginilor alveolare). Apofiza mentonieră, puţin proeminentă este în formă de triunghi. Ramul vertical este scurt şi mijlociu de larg iar gonioanele sunt bine conturate.

Dentiţia se rezumă doar la trei dinţi găsiţi în alveole, din care unul superior (premolarul 2 stâng) şi doi inferiori (caninii). Abraziunea suprafeţei masticatoare este avansată (gradul 4). Majoritatea dinţilor sunt căzuţi din timpul vieţii (în special superior), iar alţii post-mortem.

Scheletul postcefalic este în general gracil, cu inserţii musculare moderate. Femurele prezintă asimetrie, osul drept este hiperplatimer (72,73) iar cel stâng platimer (80,64), mbele fiind însă lipsite de pilastru. Tibiile prezintă acelaşi grad de platicnemie, indicii situîndu-se la limita inferioară a categoriei mezocneme (63,64). Humerusurile prezintă indici de secţiune de acelaşi tip - platibrah (68,18 şi 71,43) şi sunt lipsite de perforaţie olecraniană.

Statura este în medie de 161 cm şi aparţine unei categorii feminine joase.

Tipul antropologic ne arată existenţa unui fond mediteranoid, cu elemente protoeuropoide atenuate.

Odontopatiile sunt reprezentate la acest schelet prin căderi importante de dinţi din timpul vieţii, căderi ce au vut loc datorită instalării fenomenului de paradontoză. Astfel, pe maxilarul superior doar 4 dinţi nu au fost căzuţi (incisivul 2, cninul, molarul 3 din partea dreaptă şi premolarul 2 din stânga) din timpul vieţii, restul au căzut în perioade diferite de timp, astfel încât alveolele unora sunt (mai mult sau mai puţin) pe cale de închidere iar al altora deja obliterate şi resorbite. Pe mandibulă au căzut toţi molarii şi premolarii din dreapta, procesul de refacere alveolară fiind deja terminat.

www.cimec.ro

Osteopatiile sunt reprezentate prin prezenţa unor excrescenţe osoase pe marginea unor corpuri vertebrale (3 vertebre dorsale).

Scheletul nr. 371

Este unul dintre cele mai prost conservate din ceastă colecţie. Din regiunea cefalică s-au păstrat doar câteva fragmente din frontal, occipital, temporale şi masivul facial iar din scheletul postceanian, ceva mai complet, unele oase lungi, fragmente din oasele coxale, sacrum, din vertebre şi coaste.

A aparţinut unui ***bărbat matur (40-45 ani)***.

Neurocraniul, deşi puternic fragmentat şi incomplet, ne permite să facem câteva aprecieri de ordin morfoligic. Astfel, relieful glabelar este moderat (3) iar cel supraorbitar mai redus (1-2). Protuberanţa occipitală externă este accentuată (4) ca şi relieful mastoidian (5) şi supramastoidian, care au o reliefare puternică.

Masivul facial este reprezentat prin partea dreaptă a maxilarului superior, care ne arată că marginea aperturii piriforme prezintă fosă prenazală şi prin malarul drept, care indică o lărgime mare a acestora.

Mandibula este singura piesă din scheletul cefalic bine păstrată. Este robustă, cu ramul orizontal înalt, mentonul proeminent şi de formă piramidală şi gonioane dezvoltate.

Dentiţia oferă un grad moderat de abraziune (III), fiind lipsit de fenomene patologice. Dinţii sunt mari şi cu smalţul gros.

Scheletul postcefalic se caracterizeaă prin robusticitate şi prin inserţii musculare bine reliefate. Femurele sunt asimetrice sub aspectul platimeriei, caracterul fiind mai accentuat la osul drept (80,00) decât la cel stâng (88,85), ambele fiind lipsite de pilastru, dar având un relief subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile sunt euricneme, caracter mai accentuat la osul stâng (77,14), decât la cel drept (85,71).

Statura calculată numai după lungimea radiusului şi tibiei este de 185 cm şi se integrează în categoria foarte înaltă.

Scheletul nr. 372

Este unul din scheletele bine conservate şi relativ complete, ceea ce ne-a permis restaurarea unui "cranium" şi a tuturor oaselor lungi.

A aparţinut cu siguranţă unei femei (20-25 ani).

Neurocraniul, de formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală este lung (180 mm) şi îngust (131 mm), cu indicele cefalic de tip dolicocran (72,78). Înălţimea bazio-bregmatică este mijlocie spre mare (130 mm) iar cea porio-bregmatică mare spre foarte mare (115 mm), raportul acestor dimensiuni la lungimea craniului dând indici vertico-longitudinali de tip ortocran (72,22) şi respectiv hipsicran (63,89). Indicii vertico-transversali rezultaţi din raportarea aceloraşi dimensiuni la lărgimea calotei se

www.cimec.ro

plasează în aceeaşi categorie: acrocrană (99,23 şi 87,79). Fruntea este mijlociu de largă, atât prin dimensiunea minimă (95 mm) cât şi prin cea maximă, ceea ce dă un indice frontal-transversal de tip sferic. Indicele fronto-parietal aparţine formelor eurimetope (72,52). Occipitalul este mijlociu de larg, atât în valoare absolută (103 mm) cât şi relativă (78,03). Relieful este, în general, slab conturat (0), cu excepţia celui mastoidian , care este moderat (2-3).

Masivul facial este mijlociu de larg (124 mm) şi de înalt (67 mm), indicele cefalic fiind situat la limita superioară a categoriei mezene (54,03). Orbitele sunt largi (42 mm) şi joase (31 mm), ceea ce dă un indice de tip cameconc (73,81). Apertura piriformă este lungă (53 mm) şi mijlociu de largă (24 mm), integrându-se în categoria formelor leptorine (45,28), cu marginea aperturii - antropină. Raportul cranio-facial este de tip mezopsid. Malarele sunt moderate ca dezvoltare, prezentînd o dispoziţie uşor frontalizată şi o fosă canină profundă (4). Bolta palatină este mijlociu de adâncă şi de formă paraboloidă.

Mandibula este mijlociu de înaltă (28 mm) şi de grosime mică (10 mm), indicele de robusticitate aparţinînd formelor gracile (35,71). Lărgimea bigoniacă este mare (100 mm) iar adâncimea mică. Mentonul este proeminent şi prezintă un contur piramidal. Ramul vertical este relativ larg şi mijlociu de înalt iar gonioanele - uşor răsfrânte în afară.

Dentiţia prezintă grade diferite de eroziune începând cu gradul II (incisivi şi canini superiori) şi până la gradul III-IV premolarii şi molarii 1 superiori), unele destul de avansate (III-IV), deşi subiectul este tânăr (toate suturile craniene sunt deschise), precum şi căderi ale unor dinţi, din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (64,52 şi 67,74), lipsite de pilastru, cu relieful subtrohanterian moderat - exprimat prin creastă şi fosă subtrohanteriană. Ambele tibii sunt mezocneme (68,97 şi 67,86) şi sunt prevăzute cu o faţetă suplimentară de articulaţie la astragal ("faţetă orientală"). Humerusul se caracterizează prin euribrahie (89,47 şi 84,21) şi prin dezvoltare moderată a inserţiilor musculare.

Statura calculată după toate oasele lungi, este de 160 cm, ceea ce reprezintă o talie feminină înaltă.

Tipul antropologic oferă caractere predominant mediteranoide, cu unele reminescenţe atenuate de protoeuropoid.

Odontopatii. Deşi subiectul este de vârstă tânără, pe ambele maxilare se constată pierderi de dinţi din timpul vieţii, după cum urmează: pe maxilarul superior sunt căzuţi sau au fost extraşi toţi molarii din partea stângă, la nivelul acestora putîndu-se observa şi urmele unui proces infecţios, iar pe mandibulă molarii 2 şi 3, alveola fiind obturată în primul caz şi pe cale de închidere în, cel de al doilea.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 373

Datorită unei stări de conservare relativ bună, s-a reconstituit un neurocraniu complet, împreună cu partea stângă a etajului superior (inclusiv bolta palatină) şi majoritatea oaselor lungi (mai puţin radiusul drept) şi chiar părţi din centuri: oasele coxale, omoplate).

Scheletul a aparţinut cu siguranţă unui subiect de sex masculin, de vârstă matură tînără (35-40 ani).

Neurocraniul se caracterizează prin valori absolute de tip mare pentru lungime (180 mm), mijlocie pentru lărgime (140 mm) şi joasă pentru înălţime (111 mm), cele absolute situându-se în categoriile mezocrană (75,68), ortocrană (70,27 şi 60,00), metriocrană (92,86) şi tapeinocrană (79,29). Lărgimea minimă a frunţii (99 mm) este mare, iar cea maximă mijlocie (116 mm), ceea ce o situiază prin valoarea relativă (85,34) în categoria frunţilor ovale. Raportul dintre diametrul minim al frunţii şi cel maxim al neorocraniului, exprimat prin indicele fronto-parietal, se integrează în categoria eurimetopă (70,71). Relieful glabelar este accentuat (4) iar cel supraorbitar moderat (4). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg (75,71) protuberanţa sa externă fiind neaccentuată (0). Relieful mastoidian (4) ca şi cel supramastoidian este bine reliefat.

Craniul facial. Lărgimea bizigomatică a feţei (132 mm) cât şi înălţimea ei totală (120 mm) este de categorie mijlocie iar înălţimea masivului facial - mijlocie spre mare (74 mm), indicii rezultaţi fiind astfel de tip leptorin (90,91), şi respectiv lepten (56,06). Orbitele sunt înguste (39 mm) şi înalte (37 mm), ceea ce dă un indice orbitar accentuat hipsiconc (94,87). Apertura piriformă este relativ lungă (54 mm) şi largă (26 mm), situîndu-se prin indicele nazal în categoria formelor mezorine (48,15), lungimea aperurii piriforme prezintă uşoară fosă prenazală. Raportul cranio-facial se plasează în categoria mezopsidă (94,29). Malarele au o dezvoltare mică şi o poziţie intermediară, fosa canină fiind accentuată (3-4). Bolta palatină este adâncă şi oferă un contur paraboloid.

Mandibula prezintă o adîncime mică (63 mm), un ram orizontal înalt (33 mm) şi de grosime mică (10), indicele de robusticitate situîndu-se astfel, în categoria formelor gracile. Apofiza mentonieră prezintă un contur piramidal, cu baza proeminentă. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt iar gonioanele moderate ca dezvoltare.

Dentiţia în general bine păstrată, prezintă un grad de eroziune slab spre moderat (II-III), cea superioară fiind ceva mai erodată decât cea inferioară.

Scheletul postcranian se caracterizează prin robusticitate şi prin o bună dezvoltare a inserţiilor musculare. Humerusurile prezintă un caracter de platibrahie (73,91 şi 73,73) şi un relief deltoidian accentuat. Femurele sunt asimetrice, caracterul de platimetrie ca şi cel de pilastrie fiind mai accentuat la osul drept (eurimer - 89,28 şi pilastrul - 107,69), decât la osul stâng (platimer - 75,00 şi pilastrul 103,70). Relieful subtrohanterian este evident la ambele femure, fiind exprimat prin fosă şi creastă

www.cimec.ro

subtrohanteriană bine delimitate şi un trohanter III evident. Tibiile sunt euricneme (74,19 şi 76,66) şi nu prezintă faţete suplimentare de articulaţie la astragal.

Statura, prezintă o medie care corespunde cu categoria taliilor masculine mijlocii (165 cm).

Tipul antropologic este format din un amestec de caractere dinaroide, mediteranoide şi nordoide, ultimile fiind mai slab exprimate.

Odontopatiile se rezumă la două carii profunde, dintre care una este întâlnită la molarul 1 superior drept şi alta la molarul 1 inferior stâng, ambii dinţi fiind reduşi la nişte resturi radiculare (gradul V).

Scheletul nr. 374

Este destul de prost conservat. Din oasele neorocraniului s-a restaurat doar o calotă craniană incompletă (fără regiunea bazală), deformată uşor de pământ şi mandibula, iar din partea postcraniană, relativ mai completă, s-au reântregit majoritatea oaselor întregi.

A aparţinut unei femei mature (45-50 ani).

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală, cu indicele cefalic accentuat brahicran (83,53). Fruntea este incipient ovală (80,00) şi eurimetopă (70,42), iar occipitalul larg (83,10). Linia sagitală a neurocraniului ne arată o frunte aproape dreaptă, un creştet scurt şi arcuit şi un occipital slab bombat, cu o zonă "meplat" prelambdică. Relieful cranian poate fi apreciat numai la nivelul occipitalului, unde este foarte slab marcat (0-1) şi regiunilor temporale unde este moderat (3).

Din ***craniul facial*** sunt prezente doar malarul stâng şi mandibula. Pentru malar notăm caracterul accentuat de gracilitate.

Mandibula prezintă o lărgime mijlocie (96 mm) şi adâncime mică (63mm). Înălţimea ramului vertical este mare (30 mm) iar grosimea mică spre mijlocie (11 mm), indicele de robusticitate indicând o mandibulă gracilă. Mentonul este proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este scurt şi larg, iar gonioanele slab marcate.

Dentiţia se rezumă doar la doi dinţi inferiori (premolarul 1 din partea dreaptă), care prezintă o erodare relativ avansată (III-IV), care s-a făcut într-un plan oblic, spre partea linguală. Molarii 3, la acest nivel, nu sunt prezenţi (reducere de spaţiu).

Scheletul postcefalic prezintă o uşoară tendinţă de robusticitate. Humerusul prezintă perforaţie olecraniană, un relief deltoidian accentuat şi un indice de robusticitate, care îl integrează în categoria formelor euribrahe (80,00). Femurul drept este eurimer (88,00) şi cu pilastru moderat (108,33) iar cel stâng platimer (76,92) şi cu o schiţă de pilastru (100,00), ambele prezentînd un relief subtrohanterian puternic conturat. Tibiile se integrează în categoria formelor mezocneme (67,74 şi 66,67).

www.cimec.ro

Statura calculată numai după lungimea humerusului şi radiusului, este de 152 cm şi aparţine categoriei de talii submijlocii.

Tipul antropologic nu poate fi precizat.

Odontopatiile observate numai la nivel mandibular (în absenţa maxilarului superior) sunt exprimate prin extracţia in vivo a molarilor 1 şi 2 din partea stângă şi a molarului din dreapta, alveolele fiind pe cale de închidere.

Scheletul nr. 375

Scheletul prezintă un grad de conservare satisfăcătoare, mai ales partea cefalică, care a putut fi restaurat aproape complet, exceptînd regiunea bazală şi ramul vertical stâng al mandibulei (din lipsa elementelor componente). Scheletul postcefalic este mai puţin complet totuşi unele oase lungi au putut fi reântregite total (humerusul, radiusul şi femurul drept, tibia stângă) sau parţial (tibia dreaptă), permiţând astfel calcularea taliei şi o bună caracterizare biometrică şi morfologică.

A aparţinut unui bărbat matur (45-50 ani).

Neurocraniul. Este de formă ovoidă în norma verticală şi de "casă-cort" în cea occipitală, cu occipitalul mijlociu de bombat şi o uşoară zonă "meplat" prelambdică. Relieful cranian este, în general, dezvoltat, atât glabela, cât şi mastoidele - cu crestele supramastoidiene de gradul 5. În schimb, pe occipital relieful este neevident (0). Din punct de vedere al dimensiunilor, neurocraniul este lung (190 mm) şi îngust (135 mm), indicele cranian fiind astfel accentuat dolicocran (71,05). Înălţimea porio-bregmatică se înscrie în categoria înaltă (118 mm), dând un indice porio-bregmatic longitudinal accentuat ortocran (62,11) şi unul porio-bregmatic transversal acrocran (87,41). Fruntea este ovală (82,20) şi eurimetopă (71,85) cu relieful glabelar puternic marcat (5) şi cel supraciliar moderat (2). Occipitalul este larg (80,00), bombat şi o protuberanţă externă puţin reliefată (1). Relieful mastoidian este puternic (5) ca şi cel supramastoidian.

Faţa prezintă un indice facial total mezoprosop (89,62) şi unul facial superior, mezen (54,07), ambii situaţi la limita superioară a categoriilor respective. Orbitele sunt de categorie mezoconcă (80,95) iar nasul de tip leptorin (44,23), cu apertura piriformă de formă antropină şi spina nazală dezvoltată (3). Malarele sunt dezvoltate şi prezintă o dispoziţie frontalizată şi o fosă canină mijlociu de profundă (3). Bolta palatină este adâncă şi de formă elipsoidă.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, prevăzut cu menton proeminent şi de formă piramidală şi torus mandibular slab dezvoltat şi gonioane bine reliefate.

Dentiţia prezintă o erodare, în general, moderată (III) şi ceva avansată la nivelul molarilor (IV). Dinţii sunt mari şi cu smalţul gros. Molarii 3 sunt prezenţi pe ambele maxilare.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian se caracterizează prin robusticitate şi o bună dezvoltare a inserţiilor musculare. Femurul este hiperplatimer (68,57), prevăzut cu pilastru (110,71) şi relief subtrohanterian bine reliefat (fosă şi creastă subtrohanteriană şi trohanter III). Humerusul se integrează în categoria formelor uşor platibrahe (76,92) lipsite de perforaţie olecraniană, cu "V"-ul deltoidian foarte accentuat. Tibiile sunt euricneme (77,14 şi 71,43).

Statura medie se situiază în categoria taliilor masculine înalte.

Tipul antropologic este reprezentat prin un fond protoeuropoid (caractere vechi cromagnoide), la care se adaugă caractere nordice, formînd un tip proto-nordic.

Odontopatii şi osteopatii. Am remarcat trei extracţii dentare: premolarul 2 superior stâng şi premolarul 2 şi molarul 1 din partea dreaptă, procesul de osificare fiind terminat. Pe marginile a cinci vertebre lombare se observă mici excrescenţe osoase, care ar indica un început de boală reumatismală.

Scheletul nr. 376

Prezintă o stare incompletă şi fragmentară. Din neurocraniu s-a putut restaura doar o calotă craniană (fără partea sa bazală), la aceasta adăugându-se malarul drept şi mandibula (fără ramul vertical drept). Restul scheletului este reprezentat prin diafizele oaselor lungi ale membrelor, fragmente din oasele centurilor scapulare şi pelviene, câteva resturi din vertebre şi tarsiene.

El a aparţinut cu siguranţă unui *bărbat matur de 40-45 ani.*

Neurocraniul, cu aspect hiperostotic, are o formă sferoidă privit din norma verticală şi de "casă" privit din norma occipitală. Indicele cranian aparţine categoriei hiperbrahicrane atenuate (85,96) iar indicii porio-bregmatici longitudinal, categoriei hipsicrane (66,85) şi transversal, categoriei tapeinocrane (77,78). Fruntea este stenometopă (65,36) cu o formă sferică (74,63), un relief moderat (glabelar - 2, supraorbitar - 0,1). Occipitalul este bombat, în special în regiunea sa superioară şi mijlociu de larg (73,86), cu o protuberanţă abia marcată (1). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), dar partea lor supramastoidiană au relieful moderat.

Mandibula este foarte gracilă, cu ramul orizontal scurt, mentonul uşor schiţat şi de formă piramidală.

Dentiţia prezintă căderi din timpul vieţii, premolarii 2 şi toţi molarii inferiori din ambele părţi fiind lipsă.

Scheletul postcranian, deşi fragmentar, prezintă un grad de robusticitate avansat. Femurele sunt platimere (78,12 - 75,76), lipsite de pilastru (100,00 - 96,30), iar tibiile platicneme (61,11 - 61,76).

Statura nu s-a putut calcula.

Tipul antropologic. Caracterele neurocraniului ne permit să atribuim scheletul tipului dinaric, acesta cu atât mai mult, cu cât şi statura trebuia să fi fost destul de înaltă.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 377

Este fragmentar şi incomplet. Din neurocraniu ne-au parvenit doar 2 parietale, occipitalul şi două fragmente din temporale. La acestea se mai adaugă un fragment din maxilarul superior şi partea stângă a mandibulei.. Din restul scheletului sunt prezente două fragmente din diafiza femurelor, resturi de coaste, vertebre, clavicule şi coxale.

Vârsta individului a putut fi determinată după stadiul de erupţie a dentiţiei de lapte, care a fost surprinsă la deces (caninii şi molarul 2 sunt pe cale de apariţie), ea este cuprinsă între un an şi jumătate şi doi ani (infans I).

Sexul nu s-a putut determina.

Scheletul nr. 378

Şi acest schelet, ca ţi precedentul este fragmentat şi în buna parte distrus de pământ. Craniul, fragmentar nu a putut fi reconstituit, în schimb, mandibula şi bolta palatină cu arcadele dentare au putut fi recuperate. Mai sunt prezente diafizele unor oase lungi, humerus, femur, tibia.

Vârsta, stabilită după molarii 2 de lapte (care deşi sunt erupţi, au apexul larg deschis) este în jur de *doi ani (infans I).*

Sexul nu a putut fi deterninat.

Scheletul nr. 379

A aparţinut unui copil foarte mic (vârsta fiind cuprinsă între 0-6 luni) deoarece încă nu apăruse dentiţia de lapte la data decesului. Din el ne-au prvenit doar câteva mici fragmente din oasele neorocraniului (3 din parietale şi 2 din occipital), diafize ale unor oase lungi (humerus, cubitus, radius, femur) şi câteva fragmente din vertebre, coaste şi coxale. Sexul nu s-a putut determina.

Scheletul nr. 380

Starea de conservare este foarte bună. Scheletul cefalic s-a putut păstra intact, ca şi partea postcraniană.

A aparţinut unui *bărbat matur (40-45 ani).*

Neurocraniul este scurt (170 mm) şi mijlociu de larg (140 mm), ceea ce imprimă indicelui cefalic un caracter de brahicranie (82,35). Dimensiunea bazio-bregmatică este mică (121 mm), indicii bazio-bregmatici aparţinînd categoriilor ortocrană (71,18) şi tapeinocrană (86,43). Înălţimea porio-bregmatică este tot mică (110 mm), raportarea sa la lungimea şi lăţimea calotei, dând indici de tip hipsicran (64,71 - la limita inferioară a categoriei) şi respectiv tapeinocran (78,57). Dimensiunile frunţii se plasează în categoria mijlocie, raportul lor indicând o frunte ovală (82,76), cel dintre lărgimea maximă a frunţii şi cea maximă a craniului, o situiază în categoria celor metriometope

www.cimec.ro

(68,57). Occipitalul este mijlociu de larg, atât prin valoarea absolută (108 mm), cât şi prin cea relativă (77,14), fiind mijlociu de bombat şi prezentînd o uşoară depresiune prelambdică. Relieful cranian este moderat în regiunea frontală (glabelar - 3, supraorbitar - 2), dezvoltat în regiunea mastoidiană (4) şi supramastoidiană şi foarte slab pe occipital (0). Forma neurocraniului este romboidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală.

Masiful facial prezintă o lărgime mică, şi o înălţime mijlocie indicele facial superior situându-se la limita superioară a categoriei mezene (54,61). Orbitele sunt mijlocii de largi şi joase, raportul dintre aceste două dimensiuni, dînd un indice cameconc (73,81). Apertura piriformă este mijlociu de lungă (52 mm) şi îngustă (23 mm), situându-se astfel în categoria formelor leptorine (44,23). Bolta palatină este adâncă, de formă parboloidă, cu indicele palatal leptostafilin (78,43). Raportul cranio-facial se plasează în categoria micropsidă (92,86). Malarele, mijlocii ca dezvoltare sunt dispuse într-un plan intermediar şi prezintă o fosă canină adâncă (4). Marginea aperturii piriforme este antropină, iar spina nazală neaccentuată (2).

Mandibula oferă un accentuat caracter de gracilitate, indicele de robusticitate, situîndu-se în categoria foarte mică (29,41). Lărgimea bigoniacă este mare (107 mm) iar adâncimea mică (69 mm), indicele de adâncime-lărgime, fiind de tip larg (155,07). Apofiza mentonieră prezintă un contur piramidal. Ramul vertical este îngust şi mijlociu de înalt, cu condilii dezvoltaţi şi gonioane bine conturate şi răsfrânte în afară.

Dentiţia este în general, moderat de erodată (III), cu excepţia molarilor 1, unde abraziunea este mai accentuată (IV). Molarii 3 superiori sunt prezenţi şi neerodaţi, cei inferiori fiind căzuţi din timpul vieţii.

Scheletul postcefalic este robust, cu inserţii musculare evidente. Humerusul aparţine formelor pltibrahe (77,27), prezentînd un relief deltoidian accentuat. Femurele sunt accentuat platimere (73,53 şi 71,43), lipsite de pilastru (90,00) şi prevăzute cu un relief subtrohanterian bine dezvoltat (creastă şi şanţ, precum şi o schiţă de trohanter III).

Statura este de 169 cm şi se integrează în categoria taliilor masculine supramijlocii.

Tipul antropologic predominant este cel dinaric (calota craniană care suferă influenţe protoeuropoide (fosa canină adâncă) şi mediteranoide (dispoziţia malarelor, regiunea subnazală).

Odontopatii. Semnalăm prezenţa unei carii de colet (gradul III) la nivelul caninului superior drept. Pe mandibulă se observă căderea din timpul vieţii a premolarului 2, molarilor 1 şi 3 din stânga, precum şi a molarilor 1 şi 3 din dreapta, alveolele fiind bine închise.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 381

Prezintă o stare de conservare proastă, mai ales scheletul cefalic, care este reprezentat printr-un fragment de calotă craniană (regiunea fronto-parietală), oasele temporale şi mandibulă. Partea postcraniană este mai completă, putîndu-se astfel reântregi majoritatea oaselor lungi (total sau parţial).

A aparţinut unei femei senile (65-70 ani).

În ceea ce priveşte ***neurocraniul***, nu s-au putut obţine nici un fel de date biometrice. Menţionăm doar că relieful mastoidian (5) şi supramastoidian este dezvoltat.

Din ***craniul facial*** este prezentă numai mandibula, care este gracilă, cu mentonul proeminent şi butonat, gonioane slab marcate şi torus mandibular accentuat.

În ceea ce priveşte***dentiţia*** aceasta este practic absentă, pe mandibulă toţi dinţii sunt căzuţi din timpul vieţii, marginea alveolară fiind închisă şi resorbită.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (68,75 şi 69,69) şi uşor asimetrice din punct de vedere al dezvoltării pilastrului, acesta fiind ceva mai accentuat la osul stâng (103,57) decât la cel drept (100,00). Relieful subtrohnterian este bine reliefat la ambele oase. Humerusurile, lipsite de perforaţie olecraniană, prezintă indici de secţiune de tip platibrah (dar mai accentuat la osul drept - 72,72 decât la cel stâng - 76,19) şi un "V" deltoidian moderat.

Statura aparţine categoriei feminine înalte (162 cm).

Odontopatii şi osteopatii. Căderea din timpul vieţii a tuturor dinţilor inferiori, fenomen ce atestă un avansat proces de parodontoză. Pe marginile a două vertebre lombare, se pot observa mici excrescenţe osoase care ar indica un început de boală reumatismală.

Scheletul nr. 382

Prost conservat şi incomplet, este reprezentat prin un fragment de calotă craniană (regiunea fronto-parieto-occipitală), împreună cu malarul drept, bolta palatină, mandibula şi un schelet postcranian din care puţine oase lungi au putut fi reîntregite (humerusul stâng, femurul drept), restul fiind destul de fragmentare.

A aparţinut unei *femei de circa 20 de ani (adultă).*

Neurocraniul. Fragmentul de calotă ne-a permis să facem doar măsurătorile pentru lungime (194 mm) şi lărgime (138 mm), indicele cefalic arătînd o mezocranie a acesteia (75,00). Occipitalul prezintă o foarte slabă dezvoltare a protuberanţei externe (gradul 0).

Masivul facial. Bolta palatină este accentuat brahistafilină (127,77), de formă paraboloidă şi foarte adâncă. Marginea aperturii piriforme este de tip antropin. Malarul este moderat ca dezvoltare şi dispus într-un plan intermediar, fosa canină nefiind prea adâncă (2).

www.cimec.ro

Mandibula este mijlociu de largă (92 mm) şi de adâncă (71 mm), cu ramul orizontal înalt (33 mm) şi mijlociu de gros (12 mm), indicele de robusticitate aparţinînd formelor gracile (36,36). Apofiza mentonieră este proeminentă şi de formă piramidală. Gonioanele sunt slab conturate.

Dentiţia, bine păstrată, este neerodată şi lipsită de carii. Dinţii sunt mărunţi, dar cu smalţul gros. Molarii 3 nu sunt încă erupţi.

Scheletul postcefalic este gracil şi incomplet osificat. Humerusul prezintă un indice de robusticitate euribrah (85,00 - stabilit numai pentru osul stâng) şi un relief deltoidian moderat. Femurele sunt platimere (ambele 75,00), prevăzute cu pilastru (mai accentuat la osul drept - 113,64, decât la cel stâng - 109,51) şi inserţii musculare nedezvoltate. Tibiile sunt asimetrice, cea dreaptă este euricnemă (72,41) iar cea stângă mezocnemă (68,96).

Statura, calculată numai după lungimea humerusului şi femurului, se integrează în categoria taliilor feminine mijlocii (155 cm).

Structura antropologică corespunde unui fond mediteranoid, la care se adaugă slabe influenţe dinaroide (după caracteristicile mandibulei).

Scheletul nr. 384

Starea de conservare este nesatisfăcătoare, mai ales în ceea ce priveşte scheletul cefalic, din resturile căruia s-a putut reconstitui doar o calotă craniană incompletă (fără regiunea bazală, partea anterioară a frunţii şi fără temporale). Craniul facial este absent. Scheletul postcefalic este relativ mai complet, ceea ce a permis restaurarea majorităţii oaselor lungi.

A aparţinut unei *femei mature (40-45 ani).*

Neurocraniul are formă romboidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Din punct de vedere al dimensiunilor, nu s-a putut stabili decât diametrul transversal maxim, care este mare (146 mm), înălţimea porio-bregmatică, care este de categorie joasă (107 mm). Indicele cefalic nu a putut fi precizat în absenţa diametrului antero-posterior, dar fragmentul de calotă ne indică mezocrania. Indicele porio-bregmatic transversal, stabilit în bune condiţiuni este de categorie joasă - tapeinocran (73,29). Relieful cranian apreciat numai la nivelul regiunii temporale drepte, este bine reliefat la nivelul mastoidei (4) şi puţin evident în zona supramastoidiană. Occipitalul este bombat şi lipsit de protuberanţa externă.

Relieful postcefalic prezintă o robusticitate mijlocie şi impresii musculare accentuate. Humerusul are "V-ul" deltoidian puternic dezvoltat şi un indice de robusticitate de categorie eurimeră (77,27). Femurele prezintă o diferenţiere, atât din punct de vedere al platimeriei, cât şi al dezvoltării pilastrului; osul drept este eurimer (88,89) şi cu pilastrul bine exprimat (116,00), iar cel stâng platimer (83,33) şi lipsit de această formaţiune (83,33). Ambele femure prezintă un relief subtrohanterian bine reliefat

www.cimec.ro

(creastă, şanţ şi trohanter III). La nivelul tibiilor, asimetria este mai accentuată, indicii de platicnemie, deşi sunt situaţi în acceaşi categorie - euricnemă, prezintă o diferenţă valorică foarte mare (43,81 u.i.).

Statura este de 169 cm şi aparţine unei categorii feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 385

Prezintă o stare de conservare bună, fiind reprezentat prin un :"cranium" căruia îi lipseşteregiunea bazioccipitală şi partea stângă a masivului facial şi un schelet postcefalic complet şi bine păstrat.

A aparţinut unei *femei mature (35-40 ani).*

Neurocraniul, de formă sferoidă în norma verticală şi de "casă", rotunjită în cea occipitală, este scurt şi mijlociu de larg (169 mm şi 139 mm - dar la limita superioară a categoriilor respective), indicele cranian fiind de tip brahicran (82,25). Dimensiunile verticale bazio şi porio-bregmatice sunt de categorie mare (130 mm şi respectiv 113 mm), indicii rezultaţi din raportul acestor dimensiuni la lungimea şi lărgimea craniului, indică hipsicrania (76,92 şi 66,86) şi metriocranie (93,52 şi 81,29). Dimensiunile frunţii - minimă şi maximă - sunt de asemenea de categorie mare (99 mm şi 122 mm), indicii caracteristici frontal-transversal (81,15) şi fronto-parietal arătînd o frunte eurimetopă şi de formă ovală. Relieful frontal este slab dezvoltat (1). Occipitalul este mijlociu de larg, atât în valoare absolută (104 mm) cât şi relativă (74,82) şi bombat, cu relieful muscular neevident (0). Relieful mastoidian este bine exprimat (4), ca şi cel supramastoidian.

Faţa, prin dimensiunile sale - înălţime totală şi parţială (109 mm şi 69 mm) şi lărgime (126 mm) - de tip mijlociu, prezintă indici de tip mezoprosop (86,51) şi respectiv mezen (91,76 - la limita superioară). Orbitele sunt înguste (38 mm) şi foarte joase (28 mm), indicele orbitar integrând orbita în categoria formelor cameconci (73,68). Indicele nazal nu a putut fi stabilit în absenţa părţii stângi a aperturii piriforme. Bolta palatină este brahistafilină (97,56), de formă paraboloidă şi puţin adâncă. Malarele sunt dezvoltate şi dispuse într-un plan uşor frontalizat. Fosa canină nu este adâncă (2).

Mandibula, este gracilă, aşa cum indică şi indicele de robusticitate (35,48), rezultat din raportul dintre înălţimea mare (31 mm) a ramului mandibular şi grosimea sa mică (11 mm). Lărgimea bigoniacă este mare iar adîncimea mică. Mentonul are contur piramidal, fiind slab marcat, ca şi torusul mandibular. Ramul vertical este scurt şi mijlociu de larg.

Dentiţia prezintă un grad moderat de eroziune (II-III) dar molarii 3 însă nu sunt erodaţi. Cariile dentare sunt rare iar căderile de dinţi absente.

Scheletul postcranian ne indică un grad mare de gracilitate, deşi inserţiile musculare sunt accentuate. Humerusurile sunt de tip platibrah, deşi indicii de robusticitate sunt diferiţi (68,18 la osul drept şi 75,00 la cel stâng). Femurele sunt identice din punct de vedere al platimeriei (79,31), dar uşor asimetrice sub aspectul dezvoltării pilastrului, care

www.cimec.ro

este mai accentuat la osul stâng (112,00) decât la cel drept (108,00). Relieful subtrohanterian este bine reliefat la ambekle femure, fiind exprimat prin creastă, şanţ şi un trohanter III. Tibiile sunt mezocneme, dar indicii de platicnemie prezintă o diferenţă de 8,33 u.i.

Statura se plasează în categoria taliilor feminine supramijlocii (157 cm).

Structura antropologică. Calota craniană este alpinoidă, iar masivul facial oferă elemente mediteranoide şi slabe influenţe cromagnoide.

Odontopatii. Molarul 3 inferior stâng prezintă o carie de coroană de gradul II.

Scheletul nr. 386

Din acest schelet s-a reconstituit o calotă craniană, care are aspect brahicran, alături de aceasta fiind recuperate maxilarul superior drept, mandibula şi diafizele humerusului drept şi ale celor două femure.

A aparţinut unui *copil de 6 ani (infans I),* vârsta putând fi apreciată după mugurii dentari (molarii 1 definitivi), care au fost surprinşi în faza de erupere.

Sexul individului a fost imposibil de apreciat.

Scheletul nr. 387

Este destul de bine conservat, în special partea sa cefalică, din care s-a reconstituit un "cranium" întreg şi mandibula. Din partea postcraniană am avut la dispoziţie doar următoarele oase lungi: cubitusul şi femurul stâng şi ambele tibii şi vertebre (12), omoplate (2), coaste şi alte oase scurte (calcaneu, astragal, falange).

A aparţinut unei *femei cu vârsta matură avansată, cuprinsă între 50-55 ani.*

Neurocraniul este sferiod în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (82,66). Indicii de înălţime longitudinali şi transversali, porio-bregmatici şi bazio-bregmatici sunt hipsicran (80,35) şi metriocran (97,20) şi respectiv aceleaşi categorii în raport de dimensiunea po-b (67,63 şi 81,82). Fruntea este stenometopă (62,94), cu marginile divergente (71,43), cu un relief glabelar slab exprimat (1), ca şi cel supraorbitar (0-1). Occpitalul este înalt, mijlociu de larg şi foarte bombat, cu o protuberanţă ştearsă (0).

Masivul facial este eurien (47,66), cu orbite mezoconci (78,05) şi cu nasul uşor camerin (51,02), acesta având o spină uşor ascuţită (1). Malarele sunt înguste şi dispuse în plan parasagital. Bolta palatină are o formă paraboloidă şi este puţin adâncă, din cauza resorbţiei marginii alveolare, în urma căderilor masive de dinţi.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt în partea sa anterioară, unde dinţii sunt prezenţi şi ceva mai jos în partea unde edentarea este mai accentuată (nivelul dinţilor jugali); torusul mandibular este bine conturat, iar gonioanele moderat dezvoltate.

Dentiţia prezintă o paradontoză totală pe maxilarul superior şi parţială pe mandibulă, unde toţi dinţii jugali sunt căzuţi în timpul vieţii.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian oferă o robusticitate medie, dar cu urme de inserţii musculare pronunţate. Femurul este hiperplatimer (71,88) şi prevăzut cu un pilastru slab (100,00) iar tibiile euricneme (75,86 şi 82,14).

Statura aparţine categoriei feminine supramijlocii, ea fiind de 159 cm.

Tipul antropologic principal este cel dinaric, la care se mai pot adăuga multe caractere mediteranoide (malare înguste, dispuse în plan intermediar, nasul camerin, occipitalul bombat, mandibula gracilă, etc).

Ca ***odontopatii*** amintim încă o dată paradontoza totală de pe maxilarul superior şi parţială la nivelul mandibulei, de asemeni o uşoară carie de colet (gradul 1) la un premolar 1 inferior stâng.

Scheletul nr. 388

Din resturile scheletului cefalic s-a putut restaura un neurocraniu (căruia îi lipseşteîntreaga sa bază), bolta palatină (ce nu se poate retuşa la calotă) şi mandibula. Din scheletul postcranian ne-a parvenit toate oasele lungi ale membrelor, omoplat, clavicule, coaste, carpiene, tarsiene, metapodale.

A aparţinut unei *femei mature de 30-35 ani.*

Neurocraniul este în formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (73,14), iar indicii porio-bregmatici ortocran (62,29) şi metriocran (85,15). Fruntea este ovală (82,88), uşor înclinată şi eurimetopă (71,88), cu relieful frontal şters (1), ca şi cel aupraobitar (0-1). Occipitalul este larg (79.69) având o protuberanţă (1-2). Apofizele mastoide sunt şi ele moderat dezvoltate (2-3) ca şi relieful supramastoidian. Bolta palatină are o formă paraboloidă şi o adâncime mijlocie.

Mandibula, moderată sub aspectul robusticităţii are un menton uşor proeminent, butonat, un ram orizontal mijlociu de înalt, un torus moderat, ca şi regiunea gonioanelor.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (gradul II), fiind căderi"in vivo".

Scheletul postcranian este, în general, gracil. Femurele sunt asimetrice, din punctul de vedere al pilastriei şi platimeriei, deoarece osul drept are un pilastru marcat (108,69) fiind eurimer (81,48) iar cel stâng are pilastrul slab (100,00) fiind platimer (78,57). Ambele tibii sunt mezocneme (64,52 - 67,86) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie cu astragalul.

Statura medie este de 158 cm şi aparţine unei categorii supramijlocii.

Tipul antropologic, după caractèrele pe care le întîlnim la neurocraniu, statura şi oasele lungi, este cel mediteranid.

Odontopatii: la un molar 2 superior drept se remarcă o carie de coroană de gradul III, ce a afectat peretele exterior corespunzător, printr-o osteoliză pronunţată (proces infecţios).

www.cimec.ro

Scheletul nr. 389

Este reprezentat prin câteva fragmente craniene (occipital şi temporal drept), mandibulă şi prin fragmente postcraniene (diafiza de oase lungi, coaste, vertebre, sacrum, coxale, stern, calcaneu.

A aparţinut unui *copil de 12-13 ani (infans II)*, vârsta fiind stabilită după erupţia dinţilor definitivi, care este încheiată, cu excepţia molarului 3 (de minte).

Sexul stabilit după gradul de deschidere a marii eşancruri ischiatice, este cef *feminin.*

Scheletul nr. 391

Resturile osoase din acest mormânt sunt incomplete şi prezintă o stare precară de conservare. Inventarul cuprinde fragmente din neurocraniu, care au permis restaurarea unei porţiuni de calotă, maxilarul superior, diafizele humerusurilor, cubitusurilor şi femurului drept, femurul stâng şi tibiile, un omoplat, 1 calcaneu şi câteva coaste.

A aparţinut unui subiect de *sex masculin şi de vârstă tânără (18-20 ani).*

Neurocraniul, reprezentat prin o porţiune de calotă, este în formă de "casă" în norma occipitală. Cu toate că nu s-a putut obţine nici un indice de înălţime - în absenţa lungimii şi lărgimii maxime, dimensiunea stabilită la nivelul porionului (116 mm) indică un craniu mijlociu de înalt. Relieful glabelar este slab marcat (2), dar cel mastoidian (4) şi supramastoidian este puternic.

Din ***masivul facial*** este prezentă doar bolta palatină, care ne permite să menţionăm că apertura piriformă este de tip antropin şi dentiţia de la acest nivel (parţială) care indică o foarte slabă erodare şi absenţa odontopatiilor.

Scheletul postcranian este mai complet şi relativ mai bine conservat, prezentând un caracter de robusticitate. Humerusul prezintă un relief puternic la inserţia deltoidului şi un indice de robusticitate de tip euribrah, mai pronunţat la osul stâng (86,36), decât la cel drept (81,82). Femurele sunt hiperplatimere, caracterul fiind mai accentuat la osul stâng (66,67) decât la cel drept (72,97). La ambele, pilastrul este absent, iar relieful subtrohanterian pronunţat. Tibiile prezintă o asimetrie accentuată sub aspectul platicnemiei, osul drept fiind euricnem (75,00) iar cel stâng mezocnem (69,44).

Statura, calculată numai pe baza femurului şi tibiei este de 176 cm, ceea ce prezintă o talie masculină înaltă.

Scheletul nr. 392

Este un schelet de copil reprezentat prin fragmente de neurocraniu (un frontal aproape întreg, din parietale, occipital şi temporale), care nu se pretează la restaurare, precum şi prin părţi din scheletul postcranian, diafize de oase lungi (humerus, radius, cubitus, peroneu), fragmente de vertebre şi coaste.

www.cimec.ro

Cu toate că nu ne-a parvenit nici un dinte, totuşi , apreciind după lungimea oaselor lungi, suntem în măsură să conchidem că scheletul a aparţinut unui *copil de aproximativ 5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 393

Este unul din scheletele cele mai complete. Scheletul cefalic s-a păstrat în totalitate, cel post-cefalic fiind ceva mai puţin complet, dar bine păstrat.

Sexul este cu siguranţă *masculin,* iar vârsta la deces este destul de înaintată *(peste 60 de ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală, cu relieful glabelar şi supraciliar moderat (3 respectiv 2), cel occipital slab conturat (2) şi cel mastoidian dezvoltat (4). Indicele cranian este dolicocran. Indicii vertico-longitudinali bazio şi porio-bregmatici aparţin aceleiaşi categorii: ortocrană (72,34 şi 61,17), cei vertico-transversali fiind uşor diferiţi: acrocran (100,74) şi uşor metriocran (85,18). Indicii frontali sunt de tip intermediar (83,64) - în cazul celui frontal transversal şi metriometop (68,15) - în cazul celui fronto-parietal. Indicele de lărgime a occipitalului se plasează la limita inferioară a categoriei largi (79,86).

Masivul facial aparţine categorei mezene (51,52), cu orbite mezoconci (77.78), cu nasul mezorin (49,06) şi bolta palatină brahistafilină (95,65). Prin raportul cranio-facial transversal, masivul facial se încadrează în tipul mecropsid (97,78). Caracterele morfologice indică malare moderate ca dezvoltare şi dispuse uşor frontalizat, fose canine mijlocii de adânci, o apertură piriformă antropină şi o boltă palatină de tip upsiloid, mijlociu de adâncă.

Scheletul postcefalic este mai poţin complet, caracterul de robusticitate fiind evident. Femurele sunt hiperplatimere - osul drept mai accentuat (68,65) decât cel stâng pilastrul fiind prezent numai la femurul drept (103,58). Relieful subtrohanterian este bine reliefat la ambele femure. Uşoră asimetrie se observă şi în cazul tibiilor: indicele de platicnemie este mezocneme (67,57) la osul drept şi uşor platicnem la cel stâng. Humerusurile sunt euribrahe - cu o diferenţă între indici de 3,44 u.i., şi cu relieful accentuat.

Dentiţia este slab reprezentată, datorită numeroaselor căderi de dinţi din timpul vieţii, erodarea fiind, în general, moderată, cu excepţia caninului superior şi inferior, la care constatăm o abraziune mult mai avansată - până la canalul dentar (într-un plan oblic spre exterior)

Statura oferă o medie de 168 cm, ceea ce corespunde cu o statură masculină supramijlocie.

Tipul antropologic principal este cel nordic, care a suferit însă şi slabe influenţe protoeuropoide şi esteuropoide.

www.cimec.ro

Odontopatii. Se constată importante căderi din dentiţia superioară: premolarul 2 şi toţi molarii din partea dreaptă, precum şi molarii 2 şi 3 din stânga, alveolele fiind obturate. Tot la acest nivel, molarul 1 stâng este redus la un rest radicular. Pe nandibulă sunt căzuţi din timpul vieţii aproape toţi dinţii (cu excepţia caninului şi premolarului din stânga), ceea ce atestă instalarea cel puţin la acest nivel, a unui avansat proces de paradontoză. Ambele clavicule sunt fracturate şi vicios consolidate. Ca urmare a acestor fracturi, la nivelul articulaţiei scapulo-humerale se observă instalarea unui fenomen de artroză.

Scheletul nr. 394

Este unul din scheletele cele mai incomplete şi mai prost conservat, fiind reprezentat numai prin trei fragmente craniene foarte erodate. După grosimea acestor fragmente, putem aprecia că scheletul a aparţinut unui *copil*, a cărui vârstă este greu de precizat (poate un *infans I).*

Scheletul nr. 395

Inventariind piesele osoase ne-au parvenit, subliniem imposibilitatea restaurării craniului. Sunt prezente doar frontalul, fragmente din parietale, din occipital, din baza craniului şi mandibula. Din scheletul postcranian sunt prezente femurele, humerusul şi radiusul drept, cubitusul stâng, oasele cocsale, două omoplate, 1 claviculă, coaste şi corpuri vertebrale.

Sexul nu poate fi determinat (poate feminin după prezenţa boselor frontale). Vârsta o apreciem de circa *5-6 ani (infans I)*, judecînd după stadiul de dezvoltare a dentiţiei, cât şi după lungimea oaselor lungi.

Scheletul nr. 396

Acest schelet este reprezentat doar prin partea sa postcraniană din care ne-au fost puse la dispoziţie fragmente diafizare din oasele lungi, două coxale, coaste şi corpuri vertebrale.

A aparţinut unui *copil de circa 3 ani (infans I)*, vârsta fiind apreciată după lungimea diafizelor oaselor lungi, însă sexul nu se poate stabili.

Scheletul nr. 397

Prezintă o stare deficitară de conservare, el fiind reprezentat printr-un fragment de calotă craniană (regiunea fronto-parietală), oase lungi ale membrelor (humerus drept, cubitus stâng, ambele femure şi tibia stângă), precum şi prin alte piese fragmentare ale scheletului postcranian.

A aparţinut unui *bărbat de vârstă matură avansată (50-55 ani).*

www.cimec.ro

Scheletul postcefalic este robust, dar cu relieful osos nu prea dezvoltat. Femurele platimere (78,12 - 81,25) sunt prevăzute cu pilastru destul de pronunţat (118,52 - 123,08), tibiile fiind mezocneme (62,86 - 63,89).

Statura este de 168 cm, ceea ce reprezintă o talie masculină supramijlocie.

Odontopatii. Pe două vertebre lombare se pot vedea urmele unor excrescenţe ca rezultat a unor procese reumatismale.

Scheletul nr. 398

Din resturile acestui schelet s-a putut reconstitui o calotă craniană (fără regiunea sa bazioccipitală), la acesta adăugîndu-se malarul stâng şi jumătatea stângă a mandibulei. Scheletul postcranian este reprezentat prin ambele humerusuri şi femurul stâng întregi, diafizele radiusurilor, cubitusului stâng, tibiilor, clavicule, corpuri vertebrale, sacrum.

Sexul individului era cel *masculin*, iar vârsta era matură, cuprinsă *între 55-60 ani.*

Neurocraniul, lung şi mijlociu de larg, oferă un indice cefalic accentuat dolicocran (70,05) el având o formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" rotunjit în norma occipitală. Indicii de înălţime porio-bregmatici aparţin categoriilor ortocran (61,93) şi acrocran (88,41). Fruntea, uşor ovală (80,80), este eurimetopă (73,19), cu relieful marcat (glabelar-3, cupraorbitar-2). Occipitalul, mijlociu de larg (77,54), prezintă o curbură foarte accentuată la nivelul solzului său şi o uşoară depresiune prelambdică, protuberanţa occipitală fiind uşor marcată (2). malarele sunt puternic dezvoltate.

Mandibula este moderată, sub aspectul robusticităţii, ramul său orizontal fiind înalt, cu mentonul proeminent, în formă de buton. Gonioanele sunt bine dezvoltate, în schimb torusul mandibular este abia schiţat.

Dentiţia nu este atât de erodată în raport cu vârsta individului (gradul II-III) şi nu prezintă carii.

Scheletul postcranian prezintă o robusticitate accentuată, oasele având urme de inserţii musculare puternice ("V-ul" deltoidian, creste subtrohanteriene, etc.). Femurul este platimer (81,82), prevăzut cu un pilastru slab (103,33), iar tibiile sunt mezocneme (mai mult osul drept - 65,76, decât cel stâng - 63,16).

Statura corespunde unei categorii musculare supramijlocii, ea fiind de 167 cm.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid cu unele influenţe protoeuropoide.

Scheletul nr. 399

Starea de conservare a acestui schelet este fragmentară, fiind prezente porţiuni din oasele craniului, mandibula, maxilar superior stâng. Din scheletul postcranian s-au putut restaura majoritatea diafizelor oaselor lungi, precum şi oasele centurilor scapulară şi pelviană.

www.cimec.ro

A aparţinut unui *copil de 3-4 ani (infans I).*

Dentiţia de lapte este complet eruptă, iar malarul 1 definitiv se prezintă sub forma unui mugure cu zona coletului abia schiţată.

Scheletul nr. 400

Este unul dintre scheletele bine conservate. Din partea cefalică s-a putut restaura un "cranium", căruia îi lipseşteîntreaga sa bază şi malarul drept. Oasele lungi ale membrelor sunt prezente aproape în întregime (mai puţin radiusurile), de asemeni coxalele, claviculele, coaste, vertebre, metapodale.

A aparţinut unei *femei adulte de 25-30 ani.*

Neurocraniul, foarte lung şi mijlociu de larg, are un indice cranian dolicocran (71,57), o formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în norma occipitală. Indicii de înălţime porio-bregmatici sunt ortocran (58,38) şi metriocran (81,56). Fruntea este dreaptă, cu o formă ovală (81,75), eurimetopă (73,05) şi are un relief complet nedezvoltat (glabelar 0, supraorbitar 0-1). Occipitalul puternic bombat, în special în regiunea solzului său, este mijlociu de larg (76,60). Apofizele mastoide sunt mari (4) şi au un relief supramastoidian dezvoltat.

Masivul facial prezintă indicele facial total de tip mezoprosop (88,10), indicele facial superior fiind lepten (56,35). Orbitele sunt hipsiconci (100,00), adică înalte, ca şi nasul - leptorin (44,44). Malarele sunt înguste şi dispuse într-un plan parasagital, fosa canină adâncă (3) iar apertura piriformă de formă antropină. Bolta palatină are o formă paraboloidă şi o mare adâncime.

Mandibula este moderată ca robusticitate, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cu menton uşor proeminent şi piramidal, cu torusul slab marcat şi cu gonioane uşor răsfrânte în afară.

Dentiţia este neerodată, dinţii fiind mari, acoperiţi cu un smalţ gros, molarii 3 sunt toţi apăruţi.

Scheletul postcranian ne arată că individul era robust, cu o musculatură dezvoltată (inserţii musculare evidente pe humerus şi pe femur). Femurele sunt platimere (71,88 - 83,87) având un pilastru bine dezvoltat (112,00 - 107,41), iar tibiile mezocneme (65,52).

Statura oferă o medie feminină supramijlocie, ea avînd o valoare medie de 167 cm.

Tipul antropologic predominant poate fi apreciat ca cel mediteranoid, la care vom semnala şi influenţe protoeuropoide (relieful osos dezvoltat) şi nordoide (masivul facial lepten, nasul leptorin, statura, etc.).

Odontopatii. La un molar 2 inferior, din partea dreaptă se observă o carie uşoară (gradul II) la nivelul coroanei.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 401

Inventarul osos al acestui schelet cuprinde: craniul la care lipsesc arcadele zigomatice, malarul stâng, temporalele şi bazioccipitalul şi un schelet postcranian, din care au fost integral restaurate oasele membrelor superioare, ambele femure şi tibia stângă, parțial - tibia dreaptă, unele piese fiind deja bine păstrate (cocsalele, omoplatele, sacrumul, unele vertebre şi coaste, etc).

Sexul îl considerăm ca fiind *feminin, iar vârsta în jur de 50-55 ani (matur).*

Neurocraniul este foarte lung (189 mm) şi mijlociu de larg (137 mm), indicele cranian fiind dolicocran (72,49). Fruntea este largă (96 mm) prin dimensiunea minimă şi foarte largă prin cea maximă (124 mm), indicele frontal-transversal indicînd o dispoziție divergentă a crestelor (77,42), iar cel fronto-parietal fiind eurimetop (70,07). Relieful glabelar este mijlociu de dezvoltat (3) iar cel supraorbitar slab conturat (1-2). Occipitalul este mijlociu de larg (76,64) şi bombat, cu protuberanța externă puțin marcată (1). Norma verticală este pentagonoidă iar cea occipitală de "casă".

Masivul faciai, reprezentat numai prin jumătatea stângă (inclusiv bolta palatină) oferă o înălțime situată la limita superioară a categoriei mijlocii, lărgimea sa neputîndu-se stabili. Apertura piriformă este mijlociu de lungă (48 mm) şi îngustă (22 mm), indicele nazal integrîndu-se în categoria formelor leptorine, dispoziția aperturii piriforme este în formă antropină, iar spina nazală accentuată (4). Malarele sunt dezvoltate şi dispuse într-un plan intermediar.

Mandibula este gracilă, aşa cum indică şi indicele de robusticitate (35,48). Ea este prevăzută cu o apofiză mentonieră bine conturată şi de formă piramidală, cu un torus mandibular dezvoltat şi o regiune goniană bine dezvoltată, conturată.

Dentiția prezintă o abraziune accentuată (IV) şi pierderi de dinți din timpul vieții.

Scheletul postcranian este bine conservat. Humerusurile sunt asimetrice din punct de vedere al robusticității, caracter mai accentuat la osul stâng (platibrah - 71,43) decât la cel drept (euribrah - 80,00). Femurele sunt şi ele asimetrice, atât din punct de vedere al gradului de platimerie, cât şi al dezvoltării pilastrului: osul drept este hiperplatimer (70,00) şi cu pilastru slab conturat (103,85) iar cel stâng - platimer (79,31) şi cu pilastrul mai bine reliefat (112,00). Relieful osos este moderat, atât la nivelul humerusului, cât şi la cel al femurului. Tibiile prezintă indici de categorie platicnemă (59,38 şi 61,29).

Media ***staturii*** este de 163 cm, ceea ce reprezintă pe scara dimorfică o talie înaltă.

Tipul antropologic este reprezentat prin un fond mediteranoid, la care trebuie să adăugăm şi slabe influențe protoeuropoide, semnalate la nivelul etajului inferior al feței.

www.cimec.ro

Odontopatii. Se constată importante pierderi de dinţi: molarul 1 superior stâng, premolarul 2 şi toţi molarii inferiori din partea stângă, ambii premolari şi toţi molarii din dreapta. Premolarul 1 inferior stâng este redus la un rest radicular (carie de gradul IV).

Scheletul nr. 402

Este un schelet de copil, reprezentat prin puţine fragmente din neurocraniu, o mandibulă, diafiza unui humerus şi câteva fragmente din corpul unor vertebre.

Judecînd după mărimea acestor fragmente şi ţinînd cont, în special, de stadiul de dezvoltare a dentiţiei (care este în totalitate de lapte), putem conchide că scheletul a aparţinut unui *copil de aproximativ 1-2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 403

Prezintă o bună stare de conservare. Craniul este restaurat integral, ceea ce ne-a oferit, alături de oasele bazinului, elemente certe de determinare a sexului şi vîrstei: *bărbat de aproximativ 45-50 ani.*

Neurocraniul, oferă valori absolute şi relative care permit următoarea caracterizare: diametrul antero-posterior este mijlociu (183 mm), cel transversal îngust (135 mm), ceea ce imprimă indicelui caracterul de dolicocranie (73,77). Din punct de vedere al înălţimilor bazio şi porio-bregmatice, raportarea la lungime, dă indici de tip hipsicran (76,50 şi 65,03) iar raportarea la lărgime - de tip acrocran (103,70 şi 88,15). Fruntea este eurimetopă (72,59), cu crestele dispuse intermediar (81,90), cu relieful glabelar uşor conturat (2) şi cu procesele ciliare şterse (1). Occipitalul este bombat, cu protuberanţa occipitală slab marcată (0-1), indicele occipito-parietal transversal fiind de tip larg (82,22). Apofizele mastoide (4), ca şi relieful supramastoidian sunt dezvoltate. Norma verticală este de formă ovală iar cea occipitală de "cort".

Faţa este hipereurimetopă şi mezenă (indicele facial total = 73,88 iar cel facial superior - 50,57), orbitele sunt cameconci (72,09), nasul uşor mezorin (47,17) şi bolta palatină - brahistafilină. Raportul cranio-facial este de tip micropsid. Malarele sunt înguste, dispuse într-un plan intermediar, fosa canină fiind mijlociu de adâncă. Apertura piriformă este antropină, cu pina nazală uşor proeminentă (2). Conturul bolţii palatine este upsiloid, iar adîncimea mică.

Mandibula gracilă (34,48) are ramul orizontal scurt (29), cu diametrul bizigomatic mic (95 mm) şi adîncimea foarte mică (67 mm). Mentonul abia schiţat, este de formă piramidală, torusul mandibular slab marcat, iar gonioane moderate. Ramul vertical este scurt şi larg.

Dentiţia prezintă un grad avansat de eroziune (IV-V), înalt unii dinţi sunt reduşi la nişte resturi radiculare (în special pe maxilarul superior). Molarii 3 nu au fost erupţi, datorită reducerii de spaţiu.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian prezintă un moderat caracter de robusticitate. Humerusul are un relief muascular puternic dezvoltat şi o perforaţie olecrniană, indicii de robusticitate (82,61 şi 85,71), indicînd euribrahie. Femurele sunt platimere (83,33) şi 80,65), prezentînd pilastru (mai accentuat la osul drept - 111,56, decât la cel stâng - 107,41), relieful trohanterian fiind bine marcat prin o creastă, un şanţ şi un trohanter III. Tibiile sunt de tip platicnem, valoarea indicilor fiind destul de apropiată (62,50 şi 61,76).

Statura, calculată după toate oasele lungi, aparţine categoriei taliilor submijlocii (163 cm).

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere mediteranoide, protoeuropoide şi dinaroide.

Odontopatiile. Deşi nu se observă nici un proces de cariere a dinţilor prezenţi, se constată însă extracţii din timpul vieţii individului, în special, pe mandibulă. La acest nivel toţi incisivii sunt extraşi , procesul de osificare alveolară fiind aproape terminat, la fel molarul 1 drept, alveola fiind complet obliterată. La nivelul molarului 2 urmele unui proces infecţios, datorat probabil carierii acestui dinte (căzut însă post-mortem). Pe maxilarul superior este extras din timpul vieţii numai molarul 1 stâng, alveola fiind bine închisă.

Scheletul nr. 404

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt este sărac. Partea cefalică este absentă. Numai din scheletul postcranian, care este incomplet osofiact, sunt prezente un humerus, un radius, două femure, tibiile, un peroneu şi un fragment de coxal.

Apreciind după gradul de osificare, putem preciza că vârsta era cuprinsă în categoria *infans II*, sexul neputînd fi precizat.

Scheletul nr. 405

Acest schelet este destul de bine conservat. Astfel, partea cefalică este reprezentată prin o calotă craniană (căruia îi lipseştemasivul facial) şi mandibulă. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi, oasele celor două centuri (scapulară şi pelviană), coaste, vertebre, bazipodale, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură 45-50 ani.*

Neurocraniul are un contur romboid în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este de tip mezocran (76,40). Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţin categoriilor ortocrană (74,16) - la limita superioară) şi metriocrană (97,06 - la limita superioară), iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (65,17) şi metriocrană (85,29 - la limita superioară). Fruntea este ovală şi eurimetopă (69,85) şi are relieful frontal puţin accentuat (glabelar = 0-1), supraorbitar = 1). Occipitalul bombat şi larg (80,15) are o protuberanţă

www.cimec.ro

occipitală externă ştearsă (0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (3), iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial este absent.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, cu mentonul de formă piramidală. Ramul vertical este scurt şi larg, uşor înclinat. Regiunea goniană este puţin dezvoltată, dar torusul mandibular apare bine conturat.

Dentiţia prezintă pierderi de dinţi din timpul vieţii (5) şi este destul de erodată (gradul 3-4). Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (80,00), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt mezocneme (68,75) şi lipsite de suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile sunt euribrahice (80,95 şi 85,00) şi cu relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 160 cm, corespunzînd taliilor feminine înalte.

Tipul antropologic este predominant dinaric cu influenţe mediteranoide.

Osteopatii. Pe vertebrele lombare există exostoza de diferite mărimi.

Scheletul nr. 406

Acest schelet este destul de bine conservat. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" restaurat aproape complet, cu excepţia regiunii bazale. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi, oasele celor două centuri, coaste, un calcaneu, metapodale, falange şi 13 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă 25-30 ani,* apreciere făcută după deschiderea marii eşancruri ischiatice, după aspectul dentiţiei şi după gracilitatea scheletului postcranian.

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă în cea occipitală. Indicele cefalic este de tip mezocran (77,53), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrane (62,92 - la limita superioară) şi metriocrană (81,16). Fruntea este sferică (79,51), eurimetopă (70,29), cu relieful frontal şters (glabelar - 1, supraorbitar 0-1). Occipitalul este bombat şi mijlociu ca lărgime (73,91), protuberanţa sa externă fiind foarte puţin accentuată (0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are indicele său total de tip leptoprosop (90,91 - la limita inferioară), iar cel al feţei superioare de tip lepten (57,85). Orbitele sunt hipsiconci (87,50) şi nasul leptorin (46,15). Malarele sunt mijlocii ca dezvoltare, şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind mijlociu de adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină are un contur paraboloid şi este adâncă.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal scurt, cu mentonul proeminent şi butonat. Gonioanele sunt dezvoltate iar ramul vertical mijlociu de înalt şi de larg.

www.cimec.ro

Dentiţia prezintă pierderi de dinţi din timpul vieţii, atât la nivelul mandibulei, cât şi a maxilarului superior. Erodarea dentară nu este accentuată (gradul 2). Menţionăm că nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic este, în general, gracil. Femurele sunt hiperplatimere (67,74 şi 72,41), lipsite de pilastru (96,15) şi cu relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt mezocneme (63,33 şi 65,52). Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat. Cel drept aparţine categoriei platibrahe (75,00), pe cînd cel stâng celei euribrahice (78,95).

Statura de 159 cm, corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid cu influenţe nordoide, sesizate la nivelul masivului facial.

Scheletul nr. 407

Este reprezentat printr-o calotă craniană (fără regiunea bazioccipitală), un fragment din bolta palatină şi două porţiuni mandibulare. Partea postcraniană este ceva mai completă, din ea reîntregindu-se radiusul şi cubitusul drept, tibia stângă, restul oaselor lungi (ambele humerusuri, tibia şi femurul drept) avînd apofizele lipsă. Alături de acestea s-au mai găsit oasele cocsale, sacrumul, calcaneul, astragalul şi câteva corpuri vertebrale.

A aparţinut unui *bărbat de vârstă matură, cuprinsă între 45-50 ani.*

Neurocraniul, cu o formă sferoidă văzut de sus şi de "casă" văzut din spate, prezintă un indice cranian mezocran (76,57), indici poriobregmatici longitudinal hipsicran (64,00) şi transversal metriocran (83,54), o frunte înclinată şi ovală (80,53), metriometopă (67,91), cu relieful glabelar slab pronunţat (2 şi 1). Nici relieful manstoidian (3) şi supramastoidian nu este prea bine marcat.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt, cu mentonul piramidal, dar nu prea bine conturat, cu gonioane moderate şi un torus mandibular marcat.

Dentiţia prezintă o erodare mijlocie (gradul III), cu lipsuri din timpul vieţii (3 molari inferiori şi unul superior, plus un premolar 2 superior drept).

Scheletul postcranian este, în general, robust, cu humerusul platibrahic (76,19 şi 75,00), femurul platimer (80,00) are un pilastru moderat (100,00), iar tibia este mezocnemă (66,67 - 70,00). Relieful osos al oaselor lungi este destul de pronunţat.

Statura aparţine unei categorii submijlocii (163 cm).

Tipul antropologic, stabilit numai după unele caractere ale neurocraniului, precum şi a staturii, este cel mediteranoido-dinaric.

Osteopatii. La acest subiect remarcăm o dublă fractură a cubitusului stâng, în regiunea olecraniului şi a radiusului din aceleaşi parte în treimea lor inferioară, această situaţie determinând un început de semiartroză a antebraţului, faţă de braţ. La coloana vertebrală s-a mai constatat sudarea în bloc a două vertebre din regiunea lombară. Dintre

www.cimec.ro

odontopatii vom semnala un început de paradontoză la nivelul molarilor inferiori din partea stângă, manifestată prin osteoliza peretelui alveolar extern.

Scheletul nr. 408

Este un schelet incomplet şi fragmentar. Din partea craniană s-a putut restaura doar un fragment de calotă craniană, care nu se pretează la măsurători. Morfoscopic, se pot face următoarele aprecieri şi anume: relieful cranian este puţin dezvoltat (glabelar = 1, supraorbitar = 1, protuberanţa occipitală externă = 1), calota craniană are aspect mezocran, cu suturile obliterate.

Scheletul postcefalic este reprezentat prin oasele lungi, coxale, omoplate, clavicule, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange. Femurele sunt hiperplatimere (67,74 şi 68,75), lipsite de pilastru (88,89 şi 85,71) şi cu relieful subtrohanterian moderat. Tibia dreaptă aparţine categoriei hiperplaticneme (54,84), pe cînd cea stângă se încadrează în categoria polticnemă (60,00). Humerusurile nu au relieful deltoidian dezvoltat şi nici perforaţie olecraniană.

Statura este de 153 cm şi corespunde unei talii *feminine* submijlocii.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă semilă (60 ani)* apreciere făcută după aspectul gracil al scheletului şi după obliterarea suturilor craniene.

Scheletul nr. 409

Din partea cefalică a acestui schelet s-a putut restaura o calotă incompletă (lipsesc porţiuni din frontal, parietale, temporalul drept), jumătatea dreaptă a masivului facial şi mandibula. Scheletul postcefalic este reprezentat prin oasele lungi, coxalele, clavicule, metapodale, falange şi 15 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată (55-60 ani)*.

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în norma occipitală de "casă". Indicele cefalic este dolicocran (73,68), cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (61,05) şi metriocrană (82,86). Fruntea sferică (75,00), stenometopă (64,29), are un relief slab. Occipitalul este puternic bombat şi mijlociu ca lărgime (75,41), protuberanţa sa externă fiind ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt moderate (3), la fel şi relieful supramastoidian.

Masivul facial prezintă indicele feţei superioare, de tip mezen (54,92 - la limita superioară). Orbitele sunt cameconci (75,61 - la limita superioară), iar nasul leptorin (45,83). Malarele sunt largi, dispuse uşor frontlizat, fosa canină fiind mijlociu de adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt.Mentonul este conturat slab, are o formă de "buton". Gonioanele sunt puţin dezvoltate, iar ramul vertical înclinat.

Dentiţia este puternic erodată (gradul 3-4) şi prezintă pierderi de dinţi din timpul vieţii (5 dinţi pierduţi pe mandibulă). Molarul 1 inferior stâng prezintă urmele unui

www.cimec.ro

proces infecţios supurativ.. Doi premolari inferiori prezintă câte o carie de coroană de gradul 2.

Scheletul postcranian este robust. Femurele, lipsite de pilastru (100,00) sunt platimere (76,67 şi 77,42) şi au relieful subtrohanterian bine dezvoltat (fosă, creastă, trohanter 3). Tibia dreaptă este euricnemă (71,88), pe cînd cea stângă este mezocnemă (64,52). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (81,82 şi 85,71) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura, calculată în bune condiţiuni, este de 163 cm şi corespunde unei talii feminine înalte.

Osteopatii. Două vertebre lombare prezintă exostoze de diferite mărimi pe marginile corpurilor vertebrale.

Scheletul nr. 410

Prezintă partea cefalică puternic fragmentată şi incompletă făcînd inutile încercările de reastaurare, resturile existente servind doar pentru observaţii morfologice. Din partea postcraniană s-a putut restaura doar humerusul şi tibia, din partea stângă, restul oaselor fiind fragmentate (coxale, omoplat, sacrum, etc).

Vârsta individului căruia i-a paraţinut acest schelet era cea *senilă (trecut de 60 de ani)*, un factor determinant în aprecierea ei, fiind gradul foarte puternic de erodare a dinţilor. Sexul este cu siguranţă cel *feminin*.

Mandibula, restaurată aproape în întregime, este gracilă, cu ramul orizontal înalt, menton proeminent, gonioane dezvoltate şi un torus ceva mai slab reprezentat.

Dentiţia cu molarii căzuţi "in vivo", este foarte puternic erodată.

Scheletul postcranian este robust, cu humerusul platibrahic (70,83) şi tibia mezocnemă (69,70).

Statura aparţine categoriei feminine înalte (168 cm).

Tipul antropologic nu s-a putut stabili, craniul fiind, aşa cum am văzut, prea fragmentat.

Scheletul nr. 411

Acest schelet este incomplet şi fragmentat. Din partea craniană este prezentă jumătatea stângă a frontalului, trei fragmente din parietale, un fragment din occipital, maxilarul superior cu bolta palatină şi un fragment din ramul orizontal al mandibulei. Partea postcraniană este reprezentată prin majoritatea oaselor lungi, coxalele, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (40-50 ani).*

Asupra ***neurocraniului*** nu se pot face decât unele observaţii de ordin somatoscopic şi anume:

- relieful frontal este moderat (glabelar = 2, supraorbitar = 1)

www.cimec.ro

- apofizele mastoide sunt puternice (5) iar relieful supramastoidian este bine marcat;

- bolta palatină, mijlociu de adâncă, are un contur upsiloid;

- apertura piriformă este de tip antropin;

- fosa canină nu este adâncă (2).

Mandibula este înaltă, mijlociu de robustă. Mentonul este proeminent şi de formă piramidală. Torusul mandibular este slab dezvoltat.

Dentiţia prezintă o erodare mijlocie. Dinţii sunt mari, cu smalţul gros. Pe maxilarul superior sunt 5 pierderi de dinţi din timpul vieţii. Molarul 2 superior stâng prezintă urmele unui proces infecţios cu resorbţia marginii alveolare.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (77,42), cel stâng este lipsit de pilastru (100,00), pe cînd cel drept are pilastrul dezvoltat (108,00). Tibiile sunt mezocneme (69,70). Humerusul este platibrahic (76,19) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 158 cm şi se încadrează în categoria taliilor masculine scunde.

Scheletul nr. 412

Prezintă partea craniană bine conservată ca şi cea postcefalică, singura porţiune lipsă fiind mandibula.

A aparţinut unei *femei tinere de circa 18 ani.*

Neurocraniul ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală, are un indice cranian-mezocran (77,22) şi indici porio-bregmatici ortocran (61,11) şi tapeinocran (79,1). Fruntea este sferică (77,5), metriometopă (66,9) cu relieful osos slab exprimat (glabelar = 1, supraorbitar = 0-1). Occipitalul foarte bombat, este mijlociu de larg (77,7) cu o protuberanţă ştearsă (0) la fel şi relieful mastoidian (2).

Faţa este mezenă (55,8), cu orbite mezoconci (78,05), nasul leptorin (45,8), malare mijlociu dezvoltate şi dispuse în plan parasagital.

Scheletul postcranian este gracil, cu femure platimere (73,3 - 80,0) lipsite de pilastru şi de relief subtrohanterian, cu tibii platicneme (68,7 - 66,67).

Statura, aparţine unei categorii feminine submijlocii.

Tipul antropologic predominant este cu siguranţă cel mediteranoid, cu foarte slabe influenţe dinaroide.

Scheletul nr. 413

Scheletul este relativ bine conservat. Din partea sa cefalică lipseştedoar regiunea temporală şi partea sa bazală. Din scheletul postcranian nu ne-au parvenit oasele lungi ale membrelor superioare. A aparţinut unui *bărbat matur de circa 30-35 ani.*

Neurocraniul are o formă ovoid-romboidă în norma verticală şi de "casă" în norma occipitală, un indice mezocran (75,29), indici porio-bregmatici hipsicran (74,94) şi

www.cimec.ro

acrocran (86,26). Fruntea este ovală (82,73), eurimetopă (69,46), cu un relief slab exprimat (glabelar = 2, supraorbitar = 1). Occipitalul este mijlociu de larg (78,63), bombat, cu o protuberanţă ştearsă (0).

Masivul facial prezintă un indice total aproape de limita inferioară a categoriei euriprosope (84,02) şi un indice superior mezen (50,76). Orbitele sunt mezoconci (77,50), nasul mezorin (50,00), apertura piriformă de tip antropin, malare dezvoltate, situate în plan parasagital şi fosa canină aproape adâncă, la fel ca şi bolta palatină.

Mandibula este gracilă, cu un menton butonat, torus slab exprimat, ca şi regiunea goniacă. Ramul său vertical este scurt şi larg.

Dentiţia bine păstrată are o erodare uşoară (gradul II), ceva mai pronunţată la nivelul molarilor inferiori şi superiori. Se remarcă câte o carie incipientă la molarii 3 inferiori, la cel din partea stângă, ea fiind întovărăşi tă şi de un proces infecţios (granulom).

Scheletul postcranian este robust, cu urme de inserţii puternice ale musculaturii pe femur, acesta fiind prevăzut cu pilastru (115 - 108), fiind platimer (80,65). Tibia este mezocnemă (66,67).

Statura aparţine unei categorii masculine supramijlocii (168 cm).

Tipul antropologic al acestui schelet este cel mediteranoid, cu slabe influenţe protoeuropoide.

Osteopatiile remarcate pe partea postcraniană a scheletului se rezumă la câteva exostoze pe marginile corpurilor unor vertebre lombare.

Scheletul nr. 414

Partea cefalică a acestui schelet este distrusă şi fragmentată de pământ, fiind reprezentată doar prin regiunea fronto-parietală stângă, malarul drept şi mandibula. Mult mai completă este însă partea postcraniană a scheletului, de la care lipsesc doar radiusul şi cubitusul drept, celelalte piese fiind restaurate.

Vârsta acestui individ de *sex masculin* a fost apreciată ca cea *senilă (cuprinsă între 65 şi 70 ani).*

Oasele ***neurocraniului*** ne arată un relief frontal mijlociu de dezvoltat (glabelar = 3, supraorbitar = 1-2) şi un relief mastoidian pronunţat (5).

Mandibula este gracilă, chiar făcînd abstracţie de fenomenele de edentare, cu un menton deosebit de proeminent şi piramidal, cu un torus puternic şi gonioane mijlociu de dezvoltate.

Dentiţia este pierdută din timpul vieţii, datorită unei puternice paradontoze.

Scheletul postcranian este robust, cu inserţii musculare bine marcate la humerus şi femur. Humerusul drept este platibrahic (72,0) în timp ce osul stâng este euribrahic (81,82). Femurele sunt platimere (83,33 - 78,99), prevăzute cu un pilastru mai

www.cimec.ro

bine exprimat la osul drept (110,71) faţă de cel stâng (103,45). Ambele tibii sunt mezocneme (64,10 - 69,44).

Statura este înaltă chiar pentru un bărbat (176 cm).

Tipul antropologic ne oferă un amestec de caractere nordoide şi protoeuropoide.

Osteopatii. La oasele gambei stângi se constată o fractură a peroneului în treimea sa inferioară, consolidarea acestui os, făcîndu-se vicios, printr-o concreştere anormală a diafizei sale, în regiunea fracturată, cu diafiza tibiei formînd un corp calos complet al celor două oase. Acest fapt a avut grave repercursiuni asupra axului de sprijin al piciorului pe sol, îngreunînd foarte mult mersul individului.

Scheletul nr. 415

Acest schelet este relativ bine conservat. Partea cefalică este reprezentată prin un "cranium" restaurat aproape complet (lipseştedoar baza sa). Din scheletul postcefalic sunt prezente toate oasele lungi, coxalele, sacrumul, claviculele, omoplate, coaste, vertebre, metapodale şi falange.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul este scurt, larg şi înalt. În norma verticală are un contur romboid, iar în cea occipitală de "bombă". Indicele cefalic este brahicran (84,30 la limita superioară). Indicii de înălţime porio-bregmatică sunt de tip hipsicran (69,19) şi metriocran ((82,07). Fruntea sferică (79,34) şi metriometopă (66,21) are relieful frontal dezvoltat. Occipitalul nu este bombat, dar este larg (79,31). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial prezintă indicele facial total de tip mezoprosop (87,31), cel al feţei superioare fiind mezen (51,49). Orbitele sunt mezoconci (80,49) cu nasul mezorin (50,00 la limita superioară). Malarele sunt mici, gracile şi au o dispoziţie uşor frontalizată, fosa canină fiind destul de adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină are un contur paraboloid.

Mandibula are ramul orizontal înalt, cu mentonul în formă de buton. Gonioanele şi torusul mandibular nu sunt dezvolatte. Ramul vertical este înclinat şi mijlociu de larg.

Dentiţia este puţin erodată (gradul I) şi nu are pierderi de dinţi. Molarii 3 inferiori şi superiori sunt absenţi.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (77,42 şi 78,12), prevăzute cu un pilastru slab (103,84) şi un relief subtrohanterian mijlociu ca dezvoltare. Tibiile sunt de tip euricnem (72,73). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (78,26 şi 80,95), relieful lui deltoidian fiind dezvoltat.

Statura este de 159 cm şi corespunde unei talii feminine supramijlocii.

www.cimec.ro

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere dinaroido-mediteranoide şi mai puţin nordice.

Scheletul nr. 416

Acest schelet de copil este reprezentat prin fragmente din oasele neurocraniului (frontal, parietale, temporale), maxilarul superior drept, jumătatea dreaptă a mandibulei şi malarul drept. Din partea postcefalică sunt prezente: diafizele tibiilor, fragmente din diafizele humerusurilor şi mici resturi de coaste.

Dentiţia de lapte a fost surprinsă în faza cînd molarii 1 şi molarii 2 inferiori sunt pe cale de erupere, la fel şi caninul superior.

După stadiul de dezvoltare a dentiţiei de lapte, putem preciza vârsta subiectului ca fiind în jur de *un an (infans I).*

Scheletul nr. 417

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-un "cranium" care a fost restaurat în întregime. Din scheletul postcranian ne-au parvenit oasele lungi, un coxal, un omoplat, sacrumul, claviculele, coaste şi corpuri vertebrale.

Apreciind după gracilitatea scheletului şi după aspectul dentiţiei, putem face precizarea că acest subiect a aparţinut unei *femei de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală. Craniul este înalt şi are indicele cefalic de tip mezocran (75,84). Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (75,84) şi acrocrană (100,00), cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip hipsicran (65,17) şi metriocran (85,39). Fruntea este sferică (79,31), metriometopă (68,15) şi are relieful frontal moderat (glabelar = 3, supraorbitar = 1). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg (77,78), cu protuberanţa sa externă neevidenţiată (0). Apofizele mastoide sunt puţin dezvoltate (2-3), dar relieful supramastoidian este dezvoltat.

Masivul facial are indicele facial total mezoprosop (87,10), iar cel facial superior eurien (45,38 la limita inferioară). Orbitele sunt mezoconci (80,49) iar nasul hipercamerin (61,90). Malarele sunt mici şi gracile şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă (3-4). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Regiunea goniană este slab marcată.

Dentiţia, cu toate că nu este erodată (gradul 2), prezintă molarii 1 inferiori căzuţi "in vivo", alveolele fiind obturate.. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (65,62 şi 68,75), lipsite de pilastru (89,68 şi 86,21) şi are relieful subtrohanterian moderat (fosă şi

www.cimec.ro

creastă). Tibiile sunt mezocneme (68,75 şi 70,97). Humerusul drept este de tip euribrahic (84,21) iar cel stâng platibrahic (75,00), ambele avînd relieful deltoidian dezvoltat.

Statura de 165 cm, reprezintă o talie feminină înaltă.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid, la cre vom adăuga şi prezenţa unor elemente protoeuropoide (relieful neurocraniului, fosa canină, etc.).

Osteopatii. Trei dintre vertebrele lombare prezintă osteofite de diferite mărimi, ca urmare a unor procese reumatismale din timpul vieţii.

Scheletul nr. 418

Partea sa cefalică a putut fi restaurată aproape complet, din scheletul postcranian s-au recuperat oasele lungi ale membrului inferior şi humerusul drept.

A aparţinut unui individ de *sex masculin, de vârstă adultă (20-25 ani).*

Neurocraniul deşi a suferit o turtire în pământ, în regiunea sa posterioară stângă, are o formă de romboid în norma verticală, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este mezocran (78,49), indicii porio-bregmatici longitudinal şi transversal sunt de tip ortocran (60,75). Fruntea prezintă un relief osos slab dezvoltat (glabelar = 1, supraorbitar = 0-1), ea avînd o formă ovală (81,36) şi stenometopă (65,75). Occipitalul este foarte bombat, mijlociu de larg (72,60), cu apofizele mastoide dezvoltate (4) ca şi relieful supramastoidian.

Masivul facial are o formă înaltă, cu indicele facial total de tip hiperleptoprosop (96,06) şi indicele facial superior lepten (58,27). Orbitele sunt hipsiconci (87,80), iar nasul leptorin (46,15). Malarele sunt puternice şi dispuse într-un plan intermediar.

Mandibula, relativ robustă, are ramul orizontal foarte înalt, un menton proeminent, cu un torus slab dexvoltat şi cu gonioane uşor răsfrînte lateral.

Dentiţia este neerodată.

Scheletul postcranian prezintă o robusticitate evidfentă, cu relieful deltoidian al humerusului şi relieful subtrohanterian al femurului dezvoltat, femurul fiind prevăzut cu un pilastru slab (103,85 şi 96,43), hiperplatimer (71,87 - 61,76), iar tibia euricnemă (70,59 - 70,97).

Statura , calculată în special după lungimea oaselor membrului inferior, este de 166 cm şi aparţine categoriei mijlocii.

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere mediteranoide şi nordice, în care primele sunt predominante, atât la nivelul calotei cât şi la cel al feţei.

Scheletul nr. 419

Acest schelet este incomplet şi cu multe lipsuri. Din partea sa cefalică sunt prezente numai 2 fragmente din osul frontal. Partea postcraniană este reprezentată prin oasele lungi, fragmente din coxale şi din coaste.

www.cimec.ro

Scheletul a aparţinut unui *copil de 3-4 ani (infans I)*, apreciere făcută numai după lungimea diafizelor oaselor lungi, sexul putînd fi cel feminin stabilit după inventarul arheologic.

Scheletul nr. 421

Este un schelet bine conservat şi destul de complet. Partea sa cefalică este reprezentată printr-un "cranium" complet. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele membrelor, oasele celor două centuri, coaste, bazipodale, metapodale, falange şi 20 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură 45-50 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală. Craniul este înalt şi are indicele cefalic - dolicocran (71,74). Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (73,91) şi acrocrană (103,03), cei de înălţime porio-bregmatică sunt de tip ortocran (61,41) şi metriocran (85,61 - la limita superioară). Fruntea este ovală (84,75), eurimetopă (77,76), cu relieful frontal slab marcat (1). Occipitalul este bombat, mijlociu de larg (81,82), cu un meplat prelambdic. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are indicele facial superior mezen (51,20). Orbitele sunt mezoconci (79,07), ir nasul uşor camerin (55,10 - la limita inferioară). Malarele sunt înguste, gracile, cu o dispoziţie intermediară, fosa canină este adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este puţin adâncă şi are un contur upsiloid.

Mandibula este gracilă, cu deschiderea largă. Ramul orizontal este mijlociu de înalt, cu mentonul puţin proeminent. Gonioanele sunt dezvoltate. Ramul vertical este scurt şi mijlociu de larg iar torusul mandibular moderat.

Dentiţia prezintă multe lipsuri din timpul vieţii (18 dinţi căzuţi). Erodarea dentară este destul de avansată (gradul 3). Molarii 2 şi 3 inferiori din partea stângă prezintă urmele unui puternic proces infecţios, la fel şi molarii 2 şi 3 superiori, din partea dreaptă. Aceste căderi de dinţi pot fi puse pe seama unui proces avansat de paradontoză.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt platimere (82,76 şi 78,12), cu pilastru dezvoltat, dar cu relieful subtrohanterian moderat (fosă şi creastă). Tibiile, prin indicele lor de platicnemie, aparţin categoriei euricneme (76,67 şi 77,78). Humerusurile sunt platibrahice (68,18) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura oferă o medie de 164 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Osteopatii. Două vertebre lombare prezintă osteofite de diferite mărimi.

Tipul antropologic ne arată că suntem în prezenţa unui tip predominant mediteranoid la care se adaugă şi slabe elemente nordice.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 422

Acest schelet este destul de bine conservat şi relativ complet. Partea cefalică este reprezentată prin un "cranium", căruia îi lipseştedoar baza neurocraniului. Din scheletul postcefalic sunt prezente majoritatea oaselor lungi, oasele celor două centuri (destul de incomplete), coaste, bazipodale, metapodale, falange.

Scheletul a aparţinut cu siguranţă unui *bărbat de vârstă matură (peste 40 de ani).*

Neurocraniul este sferoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este uşor brahicran (80,56 - la limita inferioară). Indicii de înălţime porio-bregmatică, aparţin categoriilor hipsicrană (66,67) şi metriocrană (82,69). Fruntea este ovală (83,46), eurimetopă (73,10) şi cu relieful frontal moderat (glabelar = 3, supraorbitar = 1). Occipitalul este uşor bombat şi prin indicele său occipito-parietal este de tip larg (82,76), protuberanţa sa externă fiind puţin evidenţiată. Apofizele mastoide sunt puternice (5) ca şi relieful supramastoidian.

Masivul facial are indicele facial total de tip hiperleptoprosop (95,65), iar cel facial superior de tip lepten (55,80 - la limita inferioară). Nasul este de tip mezorin (48,15). Malarele sunt largi, cu o dispoziţie intermediară, fosa canină este adâncă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă avînd un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, u ramul orizontal înalt. Mentonul este de formă piramidală. Gonioanele sunt dezvoltate. Ramul vertical este înalt şi larg, cu torusul mandibular abia schiţat.

Dentiţia este erodată (gradul 3), cu trei pierderi de dinţi din timpul vieţii, la nivelul mandibulei. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt asimetrice: cel drept este hiperplatimer (71,05) iar cel stâng este platimer (76,31). Ambele au pilastrul dezvoltat (106,89). Relieful subtrohanterian este dezvoltat (fosa, craestă şi trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (87,88 şi 71,43). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (76,00 şi 82,61) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 178 cm, încadrîndu-se în categoria taliilor masculine înalte.

Osteopatii. Pe vertebrele lombare sunt exostoze de diferite mărimi.

Tipul antropologic principal este cel dinaroid, dar care a suferit şi influenţe slabe nordoide şi esteuropoide.

Scheletul nr. 423

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-o calotă craniană, împreună cu orbita stângă, două fragmente din bolta palatină şi mandibula. Din scheletul postcranian sunt prezente toate oasele lungi, , coxalele, omoplatele, sacrumul, sternul, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange.

www.cimec.ro

Acest schelet a aparţinut cu siguranţă unei *femei de vârstă matură 40-45 ani*.

Neurocraniul este deosebit de lung şi îngust, cu un contur ovoid în norma verticală şi în formă de "cort" în cea occipitală. Indicele său cefalic este de tip hiperdolicocran (67,55). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (63,83) şi racrocrană (94,49). Fruntea este dreaptă, ovală (86,36) şi eurimetopă (74,80), cu relieful frontal slab dezvoltat (glabelar = 1 şi upraorbitar = 0-1). Occipitalul puternic bombat şi larg (81,10) are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (3), iar relieful supramastoidian este slab marcat.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate doar orbitele care sunt mezoconci (76,19 - la limita inferioară a categoriei); malarele mici cu o dispoziţie temporalizată. Apertura piriformă este de tip antropin, iar bolta palatină este de adîncime mică şi probabil paraboloidă.

Mandibula este gracilă, cu mentonul în formă de buton. Gonioanele sunt moderat dezvoltate. Ramul vertical este larg şi mijlociu de înalt.

Dentiţia este incompletă, cu pierderi de dinţi "in vivo" (5 dinţi) şi cu o erodare destul de avansată (gradul 3). Din cei 3 premolari inferiori găsiţi izolat, unul in ei prezintă o carie de colet de gradul 1.

Scheletul postcranian, de robusticitate medie, are femurele asimetrice din punct de vedere al platimeriei (cel drept este eurimer (86,21) iar cel stâng platimer (83,33) ambele sunt lipsite de pilastru, dar au relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă, trohanter 3). Tibiile, prin indicele lor de platicnemie, aparţin categoriei euricneme (70,00). Humerusurile sunt de tip euribrahic (84,21 şi 78,95), cu relieful deltoidian mijlociu ca dezvoltare.

Statura, medie, corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Osteopatii. La 3 vertebre lombare au fost identificate osteofite de diferite mărimi.

Tipul antropologic este alcătuit din elemente mediteranoide şi nordoide, ambele fiind prezente în egală măsură.

Scheletul n. 424

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin mici fragmente din oasele neurocraniului, ce nu se pot reconstitui, jumătatea dreaptă a mandibulei şi un fragment din maxilarul superior drept. Din scheletul postcefalic sunt prezente fragmente din diafizele femurelor, tibiilor, humerusurilor, fragmente din coaste şi vertebre.

Dentiţia de lapte a fost surprinsă în faza în care caninul, molarul 1 şi molarul 2 sunt pe cale de erupere, ceea ce corespunde vîrstei de *1 an (infans I)*. Secul indeterminabil la această vârstă.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 425

Şi acest schelet de copil este reprezentat doar prin fragmente din oasele neurocraniului, care nu se pot recontitui, două fragmente din maxilarul superior, mandibula. Scheletul postcranian cuprinde fragmente din diafizele oaselor lungi (femur, cubitus, humerus, peroneu şi mici resturi din coaste).

Dentiţia de lapte este aproape completă, doar molarii 2 de lapte superiori şi inferiori sunt pe cale de erupere.

Ţinînd ont de această fază de erupere dentară, putem preciza vârsta, ca fiind de *2-3 ani (infans I)*. Sexul nu se poate determina.

Scheletul nr. 426

Partea cefalică a acestui schelet este mult mai bine conservată decât scheletul postcranian, putîndu-se restaura un "cranium" aproape complet (cu excepţia malarului drept). Din scheletul postcranian sunt prezente unele oase lungi (lipseştehumerusul stâng, radiusul stâng, femurul drept şi tibiile), coxalele, claviculele, sacrumul, calcanaeu, astragale, coaste, corpuri vertebrale, metatarsiene şi falange.

A aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată 50-60 ani.*

Neurocraniul este lung şi îngust, raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, dînd un indice cefalic de tip dolicocran (71,66). Forma sa în norma verticală este ovală, iar în cea occipitală de "bombă". Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip camecran (69,52) şi metriocran (97,01), cei ai înălţimii porio-bregmatice aparţin categoriilor hipsicrană (64,71) şi acrocrană (90,30). Fruntea este ovală (82,30), eurimetopă (69,40) cu relieful frontal slab dezvoltat (glabelar 1, supraorbitar 1). Occipitalul este bombat şi foarte larg (87,31), şi are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt puternice (4), dar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are indicele facial total de tip euriprosop (84,13) iar cel al feţei superioare de tip lepten (56,35). orbitele sunt cameconci (71,80), nasul fiind mezorin (49,06). Malarele, mijlocii ca dezvoltare, au o dispoziţie intermediară, fosa canină nefiind adâncă (2). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină mijlociu de adâncă, are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu o deschidere îngustă. Ramul orizontal este înalt. Torusul şi gonioanele sunt moderate. Ramul vertical este mijlociu ca înălţime şi ca lărgime.

Dentiţia este puternic erodată (gradul 4). Molarul 1 inferior din partea stângă are peretele alveolar extern distrus, datorită unui proces infecţios. Molarii 3 inferiori şi superiori sunt absenţi.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (82,8) şi nu au pilastru (96,15). Relieful lor subtrohanterian este dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3).

www.cimec.ro

Humerusul are relieful deltoidian moderat şi prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (85,00).

Statura oferă o medie de 152 cm, situîndu-se în categoria taliilor feminine submijlocii.

Osteopatii s-au observat pe o singură vertebră lombară, sub forma unor exostoze.

Tipul antropologic este mediteranoid.

Scheletul nr. 427

Este relativ bine conservat, u un craniu aproape întreg şi cu majoritatea pieselor din scheletul postcranian întregi.

A aparţinut cu siguranţă unei *femei mature de circa 30-35 ani.*

Neurocraniul, cu o formă romboidă văzut din norma verticală şi de "bombă" văzut în norma occipitală, prezintă indicele cranian, brahicran (82,35), indicii bazio-bregmatici ortocran (74,12) şi tapeinocran (90,00), indicii porio-bregmatici hipsicran (65,29) şi tapeinocran (79,29). Fruntea este ovală (81,74), metriometopă (67,14), cu un relief totalmente şters (glabelar = 0, supraciliar = 0-1). Relieful mastoidian (2-3) şi supramastoidian este mijlociu dezvoltat.

Masivil facial este mezoprosop prin indicele facial total (86,40) şi accentuat mezen (54,40) prin indicele facial superior. Orbitele sunt mezoconci (78,05) şi nasul leptorin (45,83). Malarele sunt înguste şi plasate într-un plan parasagital. Fosa canină, ca şi bolta palatină nu sunt prea adînci, prima avînd gradul 3 de profunzime, iar cea de a doua gradul 2.

Mandibula, relativ gracilă are ramul orizontal mijlociu, un menton piramidal şi uşor proeminent, un torus slab dezvoltat şi gonioane moderate.

Dentiţia prezintă retenţia molarilor 3 superiori şi a molarului 3 inferior stâng. Gradul de erodare este mijlociu, mai pronunţat la nivelul molarilor 1 superiori şi inferiori. Ca o anomalie, în procesul de erupere semnalăm că incisivul lateral superior stâng nu a erupt, din lipsă de spaţiu alveolar.

Scheletul postcranian, bine reprerzentat este gracil, cu relieful şters. Femurele sunt hiperplatimere (72,41 - 79,31), lipsite de pilastru, iar tibiile euricneme (77,78).

Statura, calculată în bune condiţiuni, aparţine unei categorii feminine înalte, ea avînd o medie de 159 cm.

Tipul antropologic, stabilit după o serie de caractere cefalo-faciale şi ale scheletului postcranian este cel mediteranoid, cu influenţe dinaroide semnalate pe scheletul postcranian.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 428

Este un schelet relativ bine conservat, atât în ceea ce priveştepartea cefalică, din care s-a restaurat un "cranium" complet, cât şi scheletul postcranian, care este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, cu excepţia cubitusului stâng), un coxal, 1 omoplat, osul sacrum, clavicule, coaste, bazipodale, metapodale, corpuri vertebrale şi falange.

A aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată 55-60 ani.*

Neurocraniul, privit în norma verticală are o formă pentagonală, iar în cea occipitală de "casă". Indicele său cefalic este de tip uşor mezocran (75,69). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (65,19) şi acrocrană (86,13 la limita inferioară a categoriei). Fruntea este ovală (85,45), metriometopă (68,61) şi are relieful frontal puţin marcat (glabelar = 2, supraorbitar = 1). Occipitalul este bombat şi prin indicele occipito-parietal se încadrează în categoria largă (83,94). Apofizele mastoide sunt puternice (5), relieful mastoidian fiind însă moderat.

Masivul facial. Indicele facial total aparţine categoriei mezoprosope (85,53), iar indicele facial superior categoriei uşor mezene (50,83). Orbitele sunt mezoconci (78,95) iar nasul camerin (56,52). Malarele sunt mici şi au o orientare spre temporale, fosa canină fiind profundă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este puţin adâncă şi are un contur upsiloid.

Mandibula este gracilă, ramul său orizontal fiind înalt. Mentonul este proeminent şi de formă piramidală. Ragiuanea gonioanelor, ca şi torusul mandibular sunt slab dezvoltate.

Dentiţia, cu multe pierderi de dinţi "in vivo" (10 dinţi) este puternic erodată. Molarii 1 inferiori au câte o carie profundă de gradul 4. Dinţii sunt mici şi au smalţul gros.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (68,75 şi 64,71) şi sunt lipsite de pilastru (89,29 şi 86,21). Relieful subtrohanterian este bine dezvoltat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (64,71 şi 65,62). Humerusul drept este de tip euribrahic (75,00) iar cel tîng este de tip platibrahic (80,00). Relieful deltoidian este mijlociu de dezvoltat.

Statura oferă o medie de 161 cm şi corespunde unei talii feminine înalte.

Tipul antropologic prezintă un fond principal de caractere mediteranoide cu slabe influenţe protoeuropoide şi nordoide.

Scheletul nr. 429

Regiunea cefalică a acestui schelet este reprerzentată printr-un fragment din cutia craniană (lipseşteregiunea parieto-tempoto-occipitală) şi masivul facial. Din partea postcefalică sunt prezente majoritatea oaselor lungi (cu excepţia membrului drept superior), coxalele, un omoplat, bazipodale, metapodale, coaste, falange şi 11 vertebre întregi.

www.cimec.ro

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex masculin, de vârstă matură, circa 40 de ani.*

Asupra ***neurocraniului*** putem face doar o singură observaţie şi anume relieful frontal este puţin evidenţiat (gl;abelar 2, supraorbitar 1).

Masivul facial are un indice facial total de tip leptoprosop (92,91) iar cel facial superior este de tip lepten (58,27). Orbitele sunt mezoconci (82,93) iar nasul este leptorin (38,46). Malarele sunt dezvoltate şi au o dispoziţie în plan intermediar, fosa canină fiind adâncă (4). Apertura piriformă este de tip ntropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula, mijlociu de robustă, cu ramul orizontal înalt şi cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Regiunea goniană este moderată. Torusul mandibular este bine dezvoltat.

Dentiţia este puternic erodată (gradul II). Dinţii sunt mari, cu smalţul gros. Nu sunt pierderi de dinţi "in vivo" şi nici carii dentare.

Scheletul postcranian de robusticitate medie, are femurele hiperplatimere (71,87 şi 69,70), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohnterian moderat. Tibiile sunt euricneme (71,87 şi 74,19). Humerusul este euribrahic (80,00) şi nu are relieful deltoidian dezvoltat.

Talia este de 165 cm şi orespunde categoriei taliilor masculine mijlocii.

Osteopatii. Pe 4 vertebre lombare există exostoze de diferite mărimi.

Tipul antropologic predominant este cel dinaric, la care se mai pot adăuga şi unele elemente nordoide.

Scheletul nr. 430

Neurocraniul este reprezentat prin fragmente mici, incomplete din frontal, parietale, temporale şi occipital şi un mic fragment din mandibulă cu 3 dinţi pe cale de erupere în alveole.

Scheletul postcranian prezintă diafizele humerusurilor, a unui radius, coaste, vertebre, o claviculă şi coxalele.

După stadiul de erupere dentară (incisivul 2, caninul şi molarul 1 inferiori sunt pe cale de erupere) putem preciza *vârsta subiectului ca fiind de 2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 431A

Este un schelet incomplet şi fragmentat. Din partea cefalică sunt prezente fragmente de parietale, frontalul, temporalul drept şi jumătatea dreaptă din mandibulă. Scheletul postcranian este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi (fără femurul drept), omoplatele, claviculele, sternul, coaste, metapodale şi 15 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut cu siguranţă unui *bărbat de vârstă adultă 25 - 30 ani.*

www.cimec.ro

Asupra ***neurocraniului*** se pot face doar unele observaţii de ordin morfologic: relieful frontal este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1); apofizele mastoide sunt puternice (5), la fel şi relieful supramastoidian.

Mandibula este gracilă, cu gonioane slab dezvoltate ă, cu gonioane slab dezvoltate şi cu un torus mandibular puternic.

Dentiţia nu este erodată şi nu are carii dentare.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt eurimere (90,32), cu pilastru puternic (125,93) şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (67,74). Humerusurile sunt platibrahice (71,43 şi 76,68), relieful lor deltoidian fiind dezvoltat.

Talia are o medie de 166 cm şi se încadrează în categoria taliilor masculine mijlocii.

Scheletul nr. 431B

Acest schelet a aparţinut unui *copil nou născut (infans I).* Din partea cefalică ne-au parvenit doar fragmente din parietale, temporale şi occipital şi jumătatea dreaptă a mandibulei. Scheletul postcranian cuprinde diafizele oaselor lungi, 2 clavicule, coaste, corpuri vertebrale şi un coxal.

Dentiţia de lapte este cuprinsă în faza în care molarii 1 şi molarii 2 sunt încă muguri în curs de formare, fapt ce confirmă vârsta de nou născut.

Scheletul nr. 432

Acest schelet este relativ bine conservat, cu un craniu aproape întreg şi cu scheletul postcranian destul de complet, reprezentat prin oasele membrelor, coaste, metatarsiene, falange şi 15 vertebre întregi.

A aparţinut cu siguranţă unei *femei de vârstă adultă 25-30 ani.*

Neurocraniul, cu o formă ovoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală, prezintă indicele cranian uşor brahicran (80,00 - la limita inferioară a categoriei). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt ortocran (62,78) şi tapeinocran (78,47). Fruntea sferică (75,78) şi metriometopă (67,36) are o sutură metopică, relieful frontal fiind puţin marcat (glabelar = 0-1, supraorbitar = 0). Occipitalul bombat, prin indicele său occipito-parietal aparţine categoriei largi. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, iar relieful supramastoidian este slab marcat (2).

Masivul facial este mezoprosop prin indicele facial total (86,40) şi mezen prin indicele facial superior (53,60). Orbitele sunt mezoconci (78,05) şi nasul leptorin (45,83). Malarele sunt mijlocii de largi şi dispuse într-un plan frontalizat. Fosa canină nu este prea adâncă (3). Bolta palatină mijlociu de adâncă oferă un conbtur paraboloid. Apertura piriformă este de tip antropin.

www.cimec.ro

Mandibula, relativ gracilă, are ramul orizontal înalt, cu mentonul piramidal şi uşor proeminent, un torus şi gonioane moderate şi ramul vertical mijlociu de larg şi de înalt.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2) şi nu prezintă pierderi de dinţi "in vivo". Molarul 3 inferior prezintă o carie de gradul 3.

Scheletul postcranian este gracil, cu relieful osos moderat. Femurele sunt platimere (77,78) şi lipsite de pilastru. Tibiile sunt euricneme (80,00 şi 72,41). Humerusurile sunt platibrahice (73,68) şi au perforaţie olecraniană.

Statura, calculată în bune condiţiuni, aparţine unei categorii feminine supramijlocii, ea avînd o medie de 158 cm.

Tipul antropologic este exprimat prin un amestec de caractere alpine, nordice şi mediteranoide.

Scheletul nr. 433

Este un schelet incomplet. Din partea sa cefalică s-a putut restaura o calotă craniană (lipseşte regiunea facială, ambaele temporale, regiunea bazioccipitală şi mandibula). Scheletul postcefalic este reprezentat prin majoritatea oaselor lungi, osul sacrum, coaste, un coxal, metapodale, corpuri vertebrale şi falange.

A aparţinut cu siguranţă unui *bărbat matur de 45-50 ani.*

Neurocraniul de formă pentagonală în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală are indicele cranian dolicocran (71,12). Fruntea este ovală (81,15) şi eurimetopă (74,44) şi are relieful frontal moderat (glabelar = 3, supraorbitar = 2). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg (74,44) cu un meplat prelambdic.

Scheletul postcranian este robust. Femurele sunt platimere (84,37 şi 76,47) cu pilastru slab (103,45), dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă, fosă şi trohanter 3). Tibia dreaptă este platicnemă (60,60) în timp ce cea stângă este mezocnemă (63,36). Humerusurile sunt platibrahice (72,72 şi 69,56), cu relieful deltoidian dezvoltat şi cu perforaţie plecraniană.

Statura calculată după lungimea femurelor şi tibiilor are o medie de 167 cm şi aparţine taliilor masculine supramijlocii.

Osteopatii. Două vertebre lombare prezintă exostoze de diferite mărimi.

Scheletul nr. 434

Acest schelet de copil este reprezentat prin fragmente din oasele neurocraniului ce nu se pot restaura, un fragment din maxilarul superior drept şi mandibula. Scheletul postcranian cuprinde diafizele oaselor lungi, fragmente de coaste şi vertebre, o claviculă şi un coxal.

Apreciind după dezvoltarea dentiţiei de lapte şi a celei definitive putem aprecia *vârsta ca fiind de 3 ani (infans I).*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 437

Ne-a parvenit într-o stare de conservare destul de mulţumitoare. Este reprezentat printr-un "cranium:, căruia îi lipseştebaza şi malarul stâng, precum şi prin scheletul postcranian, care este destul de complet.

A aparţinut unei *femei de vârstă adultă 25-30 ani.*

Neurocraniul are un contur ovoid în norma verticală şi de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este accentuat mezocran (79,53 - la limita sa superioară) iar cei porio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip hipsicran (66,08) şi metriocran (83,09). Fruntea este ovală (80,33) şi eurimetopă (72,06). Relieful frontal este slab evidenţiat (glabelar = 2, supraorbitar = 1). Occipitalul bombat are un meplat prelambdic şi prin indicele său occipito-parietal aparţine categoriei largi (80,88). Apofizele mastoide şi relieful supramastoidian sunt moderate (3).

Faţa are indicele facial superior mezen (54,69 - la limita sa superioară). Orbitele sunt hipsiconi (90,00) iar nasul mezorin (50,00). Malarele înguste au o dispoziţie intermediară, fosa canină nefiind prea profundă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal înalt şi cu mentonul piramidal. ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia este puţin erodată (gradul I). Incisivii centrali inferiori au căzut în timpul vieţii, remarcîndu-se şi urmele unui proces infecţios, care a distrus peretele alveolar extern. Molarul 3 inferior stâng este absent (reducere de spaţiu). Între molarii 2 şi molarii 3 superiori, din partea stângă există o carie de colet de gradul 1.

Scheletul postcranian este destul de bine conservat, cu o robusticitate medie. Humerusurile au "V" deltoidian bine conturat, aparţin categoriei euribrahice (84,21). Femurele sunt hiperplatimere (63,64 şi 61,76), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt platicneme (62,07 şi 60,71).

Statura oferă o medie de 160 cm, încadrîndu-se în categoria taliilor feminine mari.

Tipul antropologic ne arată că suntem în prezenţa unui fond predominant mediteranoid, la care se adaugă influenţe alpine şi nordice.

Scheletul nr. 438

Scheletul a aparţinut unui *copil de 3-4 ani (infans I)*, apreciind după lungimea diafizelor oaselor lungi şi probabil de *sex feminin* (după aspectul boselor frontale).

Scheletul nr. 439

Este fragmentat şi incomplet, scheletul cranian fiind reprezentat prin fragmente din parietale, temporale, occipital, un fragment din maxilarul superior, malarul stâng şi

www.cimec.ro

mandibila. Partea postcefalică este mai bine conservată şi reprezentată prin oasele lungi, oasele celor două centuri, coaste, vertebre, bazipodale, metapodale şi falange.

A aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 45-50 ani.*

Neurocraniul, fiind atât de fragmentat nu ne permite să facem decât unele observaţii de ordin morfologic: apofizele mastoide sunt puternice (5) iar relieful supramastoidian dezvoltat; apertura piriformă este de tip antropin,, alveolele nu sunt dezvoltate.

Mandibula este robustă şi largă, cu mentonul uşor proeminent şi butonat. Torusul mandibular este dezvoltat, iar gonioanele sunt moderate.

Dentiţia are o erodare destul de avansată (gradul 3). Dinţii sunt mărunţi şi cu smalţul gros. Molarul 3 inferior drept prezintă o carie de coroană de gradul 2.

Scheletul postcefalic, de robusticitate medie, are femurele asimetrice: cel drept este platimer (80,64) şi cu pilastru slab (103,85), pe cînd cel stâng este hiperplatimer (72,73) şi lipsit de pilastru. Relieful lor subtrohanterian este moderat. Tibiile sunt euricneme (73,33 şi 70,00). Humerusurile sunt euribrahice (77,27) au relieful deltoidian dezvoltat.

Statura oferă o medie de 163 cm, fiind submijlocie.

Scheletul nr. 440

Provine de la un *copil de circa 4 ani, cu sexul probabil feminin.* Craniul este fragmentat dar cu arcadele dentare superioare şi inferioare prezente, la fel şi dentiţia. Din restul scheletului postcranian, se identifică diafize întregi de humerus, cubitus, femure şi tibii.

Scheletul nr. 441

Este un schelet fragmentat şi incomplet. Scheletul cefalic este reprezentat prin oasele neurocraniului, care sunt fragmentate şi incomplete, maxilarul superior, malarul drept şi mandibula. Din partea postcefalică, care este incomplet osificată, sunt prezente diafize ale humerusurilor, cele a femurelor, diafiza unui cubitus, coxalele, claviculele, un omoplat, coaste şi vertebre.

Dentiţiadefinitivă este reprezentată prin molarii 1 şi molarii 2, care sunt erupţi, prin canini şi premolari 1 care sunt pe cale de erupere. Din dentiţia de lapte sunt prezenţi molarii 1 şi molarii 2. Sunt două carii: una de gradul 3 pe molarul 1 inferior stâng şi una pe un molar 1 găsit izolat.

Apreciind după gradul de erupere dentară, putem preciza *vârsta copilului ca fiind de 10 ani (infans II), iar sexul cel masculin.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 442

A aparţinut unui *copil de un an, un an şi jumătate (infans I)* apreciere făcută după erupţia dinţilor de lapte (molarii 2 nu sunt erupţi încă).

Scheletul nr. 443

Este reprezentat prin o calotă craniană incompletă (fără regiunea bazală şi partea dreaptă a masivului facial) şi un schelet postcranian destul de complet: coaste lungi, coxalele, claviculele, metapodale, falange, fragmente din omoplate, sacrum, coaste, falange şi 7 vertebre întregi.

A aparţinut unei *femei de vârstă matură (35-40 ani).*

Neurocraniul este de formă ovoidă în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Fruntea, dreaptă şi sferică (80,00) are relieful frontal puţin evidenţiat (glabelar = 2, suprorbitar = 1). Occipitalul, mijlociu de bombat, are protuberanţa sa externă aproape ştearsă (1). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (3), iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are indicele facial superior mezen (50,78 - la limita inferioară). Orbitele sunt hipsiconci (89,47) iar nasul camerin (54,55). Malarele sunt mici şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină nu este profundă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este absentă.

Dentiţia maxilarului superior nu prezintă lipsuri din timpul vieţii. Erodarea este avansată (gradul 3-4). Rădăcinile molrului 1 superior drept sunt dezvoltate la exterior, datorită unui proces supurativ, care a distrus peretele alveolar extern.

Scheletul postcranian. Humerusul, prin indicele său de secţiune aparţine categoriei platibrahice (72,72). Relieful său deltoidian este dezvoltat. Femurul drept este eurimer (87,10), pe cînd cel stâng este platimer (80,00). Ambele au pilastrul (107,69 şi 103,70) şi relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt şi ele asimetrice: cea dreaptă este euricnemă (75,00), pe cînd cea stângă este mezocnemă (68,75).

Statura, calculată în condiţiuni bune este de categorie mare (164 cm).

Tipul antropologic ne arată un fond predominant mediteranoid asociat cu influenţe protoeuropoide.

Scheletul nr. 444

Este fragmentat şi incomplet, atât în partea cefalică, cât şi în ceea ce priveşte scheletul postcranian.

Scheletul a aparţinut cu siguranţă unei *femei mature de 30-35 ani.*

Asupra ***neurocraniului*** nu se pot face nici un fel de măsurători ci doar unele observaţii de ordin somatoscopic: apofizele mastoide sunt puternice (5), iar relieful

www.cimec.ro

supramastoidian este dezvoltat. Malarele sunt dezvoltate, apertura piriformă este de tip antropin, relieful occipital este şters.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (gradul 2), dinţii sunt mari, cu smalţul gros, mai les la nivelul molarilor 1. Nu sunt carii dentare şi nici pierderi de dinţi "in vivo".

Scheletul postcranian este gracil. Femurul drept este eurimer (86,21), pe cînd cel stâng este platimer (81,25). Ambele au pilastrul slab şi relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt mezocneme (63,33 şi 68,97). Humerusul poate fi încadrat în categoria euribrahică (88,89), relieful său deltoidian fiind moderat.

Statura oferă o medie de 159 cm ce se încadrează în categoria taliilor feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 445

Partea cefalică a acestui schelet este incompletă şi fragmentată fiind reprezentată prin o porţiune din osul frontal, regiunea parieto-occipitală din partea stângă, temporalul drept, un fragment din maxilarul superior, malarele şi mandibula. Scheletul postcranian este bine conservat şi cuprinde majoritatea oaselor lungi şi fragmente din celelalte piese osoase.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 45-50 ani.*

Neurocraniul nu ne oferă decât câteva date de ordin somatoscopic şi anume: relieful frontal este dezvoltat (glabelar = 4, supraorbitar = 2), apofizele mastoide sunt puternice (4), iar relieful supramastoidian este moderat; occipitalul este bombat şi are protoberanţa externă puţin evidenţiată.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate: malarele, care sunt mijlocii ca dezvoltare şi au o dispoziţie în plan temporal, dosa canină care nu este adâncă (3) şi bolta palatină care este puţin adâncă şi are un contur elipsoidal.

Mandibula, moderat de robustă, are mentonul proeminent, de formă butonată. Gonioanele şi torusul mandibular sunt mijlocii ca dezvoltare.

Dentiţia, cu o erodare avansată (gradul IV) are dinţii mari şi smalţul gros. Pe maxilarul superior sunt 5 pierderi de dinţi "in vivo".

Scheletul postcranian este robust, cu femurele eurimere (90,32), cu pilastrul dezvoltat (121,40) şi cu relieful subtrohanterian bine evidenţiat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile sunt mezocneme (63,89). Humerusurile se pot încadra în categoria euribrahică 86,36 şi 85,71), relieful lor deltoidian fiind dezvoltat.

Statura oferă o medie de 170 cm, ce se încadrează în categoria taliilor masculine înalte.

Osteopatii. Trei dintre vertebrele lombare prezintă exostoze de diferite mărimi.

www.cimec.ro

supramastoidian este dezvoltat. Malarele sunt dezvoltate, apertura piriformă este de tip antropin, relieful occipital este şters.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (gradul 2), dinţii sunt mari, cu smalţul gros, mai les la nivelul molarilor 1. Nu sunt carii dentare şi nici pierderi de dinţi "in vivo".

Scheletul postcranian este gracil. Femurul drept este eurimer (86,21), pe cînd cel stâng este platimer (81,25). Ambele au pilastrul slab şi relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt mezocneme (63,33 şi 68,97). Humerusul poate fi încadrat în categoria euribrahică (88,89), relieful său deltoidian fiind moderat.

Statura oferă o medie de 159 cm ce se încadrează în categoria taliilor feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 445

Partea cefalică a acestui schelet este incompletă şi fragmentată fiind reprezentată prin o porţiune din osul frontal, regiunea parieto-occipitală din partea stângă, temporalul drept, un fragment din maxilarul superior, malarele şi mandibula. Scheletul postcranian este bine conservat şi cuprinde majoritatea oaselor lungi şi fragmente din celelalte piese osoase.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 45-50 ani.*

Neurocraniul nu ne oferă decât câteva date de ordin somatoscopic şi anume: relieful frontal este dezvoltat (glabelar = 4, supraorbitar = 2), apofizele mastoide sunt puternice (4), iar relieful supramastoidian este moderat; occipitalul este bombat şi are protoberanţa externă puţin evidenţiată.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate: malarele, care sunt mijlocii ca dezvoltare şi au o dispoziţie în plan temporal, dosa canină care nu este adâncă (3) şi bolta palatină care este puţin adâncă şi are un contur elipsoidal.

Mandibula, moderat de robustă, are mentonul proeminent, de formă butonată. Gonioanele şi torusul mandibular sunt mijlocii ca dezvoltare.

Dentiţia, cu o erodare avansată (gradul IV) are dinţii mari şi smalţul gros. Pe maxilarul superior sunt 5 pierderi de dinţi "in vivo".

Scheletul postcranian este robust, cu femurele eurimere (90,32), cu pilastrul dezvoltat (121,40) şi cu relieful subtrohanterian bine evidenţiat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile sunt mezocneme (63,89). Humerusurile se pot încadra în categoria euribrahică (86,36 şi 85,71), relieful lor deltoidian fiind dezvoltat.

Statura oferă o medie de 170 cm, ce se încadrează în categoria taliilor masculine înalte.

Osteopatii. Trei dintre vertebrele lombare prezintă exostoze de diferite mărimi.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 446

Este foarte deteriorat şi incomplet. Scheletul cefalic este reprezentat doar prin două fragmente din maxilarul superior, două fragmente din mandibulă, temporalul stâng şi un fragment din occipital. Din partea postcefalică sunt diafizele oaselor lungi (humerus, radius, femur, tibie), coaste, vertebre, omoplate, coxale.

Dentiţia de lapte este completă, iar cea definitivă este pe cale de erupere. Apreciind după acest aspect, putem stabili *vârsta subiectului ca fiind de 8 ani (infans II). Sexul este probabil cel feminin.*

Scheletul nr. 447

Prezintă partea cefalică incompletă şi fragmentară, fiind reprezentată prin o calotă craniană (fără partea bazioccipitală, ambele temporale şi o parte din occipital) şi un fragment din partea stângă a masivului facial. Mandibula lipseşte. Partea postcraniană este mai bine păstrată, ea cuprinzînd toate oasele lungi ale membrelor, centurilor şi cuştii toracice.

A aparţinut unei *femei tinere (adult) cu vârsta cuprinsă între 18 şi 20 de ani.*

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în norma occipitală. Indicele cefalic este uşor dolicocran (74,42). Occipitalul, mijlociu de bombat este mijlociu de larg (78,12), avînd o protuberanţă ştearsă (0). Fruntea are o formă ovală (81,08), un indice frontal transversal de tip eurimetop (70,31) şi un relief nedezvoltat (glabelar = 1, supraorbitar = 0-1).

La ***masivul facial*** se poate aprecia doar forma orbitelor care sunt mezoconci (83,78) şi a nasului, care este camerin (53,66). Oasele malare sunt gracile, dispuse în plan parasagital, cu o fosă canină profundă (4), pertura piriformă avînd o uşoară fosă prenazală.

Dentiţia este neerodată (gradul I), dinţii fiind mici, prevăzuţi cu un strat de smalţ destul de gros.

Scheletul postcranian, destul de gracil şi cu relieful osos nedezvoltat prezintă humerusul euribrahic (88,23), femurul hiperplatimer (75,00 - 74,19) fără pilastru (96,00 - 89,29), iar tibia cu asimetrie, cea dreaptă fiind mezocnemă (68,960 iar cea stângă euricnemă (96,77).

Statura, calculată în bune condiţiuni aparţine unei categorii mici, ea fiind de 155 cm.

Tipul antropologic. Toate caracterele cefalice şi ale scheletului postcrfalic, ca şi statura pledează pentru tipul mediteranoid fără nici un fel de alte caractere.

Scheletul nr. 448

Din craniu ne-a parvenit numai o calotă craniană şi jumătatea stângă a mandibulei. Partea postcefalică este reprezentată prin unele oase lungi (fără radiusuri,

www.cimec.ro

humerusul drept şi femurul drept), oasele celor două centuri, coaste, corpuri vertebrale, metapodale, falange şi 12 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat matur de 35 - 40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (72,04). Indicii de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip ortocran (71,50) şi acrocran (99,25) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrane (59,67) metriocrane (82,83). Fruntea este sferică (76,67), metriometopă (68,66 - la limita superioară). Relieful frontal este moderat (glabelar = 3, supraorbitar = 1). Occipitalul este foarte bombat şi mijlociu de larg (76,12).

Mandibula (jumătatea stângă) este gracilă, cu ramul orizontal înalt şi cu mentonul de formă piramidală. Gonioanele nu sunt dezvoltate. Ramul vertical este subţire şi scurt.

Dentiţia este puternic erodată (gradul 1-2). Molarul 1 inferior stâng a căzut în timpul vieţii, iar molarul 2 stâng are o carie de colet de gradul 1.

Scheletul postcranian este robust. Humerusul, prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (90,00). Relieful său deltoidian este dezvoltat, dar nu are o perforaţie olecraniană. Tibiile sunt asimetrice: cea dreaptă este euricnemă (71,43), pe cînd cea stângă platicnemă (58,97). Femurul este hiperplatimer (61,76), lipsit de pilastru şi are relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă, creastă şi trohanter 3).

Statura este de 170 cm, cifră ce corespunde unei talii masculine înalte.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid cu slabe influenţe protoeuropoide.

Scheletul nr. 449

Este un schelet relativ bine conservat şi destul de complet.

A aparţinut unei *femei de vârstă adultă (30 ani).*

Neurocraniul este lung, înalt şi îngust şi are indicele cefalic dolicocran (72,58). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor ortocrană (62,90 - la limita superioară) şi acrocrană (86,67 - la limita inferioară). Fruntea este ovală (84,48), eurimetopă (72,59), cu relieful frontal puţin evidenţiat (glabelar = 2, supraorbitar = 1). Occipitalul bombat şi larg (85,92) are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, la fel şi relieful supramastoidian.

Faţa are indicele facial total de tip hipereuriprosop (77,27) şi cel al feţei superioare eurien (49,24). Orbitele sunt cameconci (74,42) iar nasul mezorin (47,90 - la limita inferioară). Malarele sunt înguste şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind puţin adâncă (3). Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid. Aperura piriformă este de tip antropin.

www.cimec.ro

Mandibula moderată ca robusticitate, are ramul orizontal mijlociu de înalt, cu mentonul piramidal. Torusul mandibular şi gonioanele sunt slab marcate. Ramul vertical este înalt şi larg.

Dentiţia prezintă erodarea suprafeţei masticatoare puţin accentuată. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian de robusticitate medie, are humerusurile de tip euribrahic (80,95 şi 90,00), cu relieful deltoidian dezvoltat. Femurele sunt asimetrice: cel drept este hiperplatimer (72,73), pe cînd cel stâng este platimer (78,12) ele sunt lipsite de pilastru şi au relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă, creastă). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (66,67 şi 68,75) şi nu u suprafeţe suplimentare de articulaţie.

Statura este de 164 cm şi se încadrează în categoria taliilor feminine înalte.

Tipul antropologic prezintă caractere mediteranoide, remarcate atât la nivelul neurocraniului, cât şi a masivului facial.

Scheletul nr. 450

Acest schelet este destul de bine conservat şi relativ complet.

A aparţinut unui subiect de *sex masculin, de vârstă matură 45-50 ani.*

Neurocraniul este înalt, cu un indice cefalic mezocran (78,21), Forma sa în norma verticală este romboidă iar în norma occipitală de "cort". Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip hipsicran (66,48) şi metriocran (85,00). Fruntea este ovală (82,46), metriometopă, cu un relief frontal accentuat (glabelar = 3, supraorbitar = 2). Occipitalul, mijlociu de larg (77,86) şi bombat are un "meplat" prelambdic. Apofizele mastoide sunt mari (4) iar relieful supramastoidian dezvoltat.

Faţa prezintă un indice facial total de tip euriprosop (82,03) cel al etajului superior fiind mezen (50,78 - la limita inferioară). Nasul este camerin (52,17). Malarele, mijlocii ca dezvoltare, au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind destul de profundă (3). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, adâncă, oferă un contur paraboloid.

Mandibula, robustă are ramul orizontal înalt, cu menton proeminent şi piramidal. Gonioanele sunt dezvoltate şi răsfrînte în afară. Ramul vertical este larg, cu condilii puternici.

Dentiţia prezintă căderi din timpul vieţii, în special la nivelul maxilarului superior, alveolele fiind complet închise. Erodarea dentară este puternică (gradul 4). Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian are femurele hiperplatimere (69,70), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat (fosă, creastă, trohanter 3). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (65,62). Humerusul este de tip platibrahic (72,72) şi are relioeful deltoidian dezvoltat.

Statura are o medie de 162 cm ce corespunde categoriei submijlocii.

www.cimec.ro

Osteopatii. Două dintre vertebrele lombare au exostoze de diferite mărimi.

Tipul antropologic este reprezentat printr-un amestec de caractere nordoide (la nivelul neurocraniului şi al feţei) şi protoeuropoide.

Scheletul nr. 451

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-o calotă craniană bine păstrată şi mandibula. Scheletul postcranian este mai bine reprezentat, din el ne-au parvenit oasele lungi, coxalele, omoplatele, claviculele, un calcaneu, un astragal, coaste şi 14 vertebre întregi.

A aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată 55-60 ani.*

Neurocraniul este brizoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Craniul este scurt şi îngust, u indicele cefalic uşor brahicran (80,70). Indicii de înălţime bazio-bregmatici longitudinal şi transversal sunt de tip ortocran (72,51) şi tapeinocran (89,86), cei ai înălţimii porio-bregmatice aparţin categoriilor hipsicrană (64,33) şi tapeinocrană (79,71 - la limita superioară). Fruntea, prin indicele său frontal transversal este ovală (81,82) iar prin indicele fronto-parietal este stenometopă (65,22 - la limita superioară), relieful său frontal fiind şters (0). Occipitalul prezintă indicele occipito-parietal, aparţinînd categoriei mijlocii de largi (76,09). Apofizele mastoide sunt puţin dezvoltate (2), iar relieful supramastoidian este slab.

Mandibula este gracilă. Ramul orizontal este mijlociu de înalt în regiunea anterioară, unde incisivii au fost prezenţi în timpul vieţii şi foarte jos în rest din cauza resorbţiei marginilor alveolare. Ramul vertical este oblic, scurt şi mijlociu de înalt.

Dentiţia, la nivelul mandibulei a căzut în timpul vieţii (cu excepţia incisivilor), marginile alveolare fiind resorbite. Maxilarul superior prezintă 4 pierderi de dinţi (incisivii şi molarii 1 şi 2) pe partea stângă, din timpul vieţii.

Scheletul postcranian, de robusticitate medie, are femurele hiperplatimere (71,43 şi 68,96), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian moderat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile sunt mezocneme (67,86 şi 64,29) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile, prin indicele lor de secţiune aparţin categoriei platibrahiace (73,68). Relieful lor deltoidian este moderat şi nu au perforaţie olecraniană.

Statura are o medie de 153 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mici.

Osteopatii. O vertebră lombară prezintă osteofite pe marginea corpului vertebral.

Tipul antropologic este predominant dinaric cu slabe influenţe mediteranoide.

Scheletul nr. 452

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-o calotă craniană iar scheletul postcefalic prin majoritatea oaselor lungi, coxalele, sacrumul, clavicule, coaste, metapodale, corpuri vertebrale şi falange.

www.cimec.ro

A aparţinut unei *femei mature de peste 40 de ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele său cefalic este mezocran (76<24). Fruntea este ovală (81,42), eurimetopă (69,70) şi are relieful frontal slab evidenţiat (glabelar 2, supraorbitar 1). Apofizele mastoide sunt moderate (3), iar relieful supramastoidian este puţin marcat.

Din ***masivul facial*** nu pot fi caracterizate decât oasele malare care sunt dezvoltate, fosa canină moderată, apertura piriformă de tip antropin şi bolta palatină puţin adâncă şi cu un contur elipsoidal.

Dentiţia (numai la nivelul maxilarului superior) are un singur dinte căzut "in vivo". Dinţii au smalţul gros, erodarea lor fiind mijlocie. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (65,52 şi 68,96) lipsite de pilastru (80,77 şi 84,62) şi cu relieful subtrohanterian slab marcat. Tibiile sunt de tip euricnem (71,43 şi 75,00). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (77,78) şi are relieful deltoidian abia schiţat.

Statura este de 155 cm (calculată după lungimea oaselor lungi) şi se încadrează în categoria taliilor feminine mijlocii.

Tipul antropologic. Calota scheletului oferă multe caractere mediteranoide.

Scheletul nr. 453

Acest schelet este bine conservat şi aare un inventar destul de complet. Partea cefalică este reprezentată printr-un "cranium" iar scheletul postcranian cuprinde toate oasele lungi, oasele celor două centuri, coaste, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură 40-45 ani.*

Neurocraniul este scurt şi înalt şi are indicele cefalic mezocran (76,0). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "cort". Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (74,43 - la limita superioară) şi metriocrană (89,24), cei ai înălţimii porio-bregmatice sunt de tip hipsicran (65,34) şi acrocran (87,12). Fruntea este ovală (80,0) şi eurimetopă (72,73) şi are relieful şters (0). Occipitalul este foarte bombat şi prin indicele său occipito-parietal aparţine categoriei largi (80,30) protuberanţa sa externă nu este evidenţiată. Apofizele mastoide sunt moderate, la fel şi relieful supramastoidian.

Masivul facial are indicele facial total mezoprosop (85,48 - la limita sa inferioară) şi cel al etajului superior eurien (49,19 - la limita sa superioră). Orbitele sunt joase, cameconci (75,0) iar nasul este camerin (54,17). Malarele mijlocii ca mărime au o orientare intermediară, fosa canină fiind puţin adâncă (2). Bolta palatină, de adîncime mică, are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu deschidere largă. Ramul orizontal, mijlociu de înalt are mentonul proeminent şi piramidal. Gonioanele sunt dezvoltate, torusul mandibular este bine conturat. Ramul vertical este larg şi relativ scurt.

www.cimec.ro

Dentiţia are multe pierderi "in vivo" (8 dinţi), alveolele fiind obturate. Molarii 3 superiori nu sunt erupţi. Erodarea dentară este destul de avansată (gradul 3). Molarul 1 inferior stâng prezintă urmele unui proces infecţios.

Scheletul postcranian este robust. Humerusul, cu relieful deltoidian dezvoltat, aparţine categoriei euribrahice (80,00). Femurele sunt hiperplatimere (71,87 şi 75,0), lipsite de pilastru (92,59 şi 96,30) şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă şi creastă). Tibiile aparţin categoriei euricneme (70,96 şi 71,88).

Statura are o medie de 164 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Tipul antropologic. Acest schelet prezintă multe caractere dinaroide, atât la nivelul neurocraniului cât şi al masivului facial în amestec cu influenţe nordoide şi esteuropoide.

Scheletul nr. 454

Este un schelet incomplet şi fragmentat. Partea sa cefalică este reprezentată printr-un fragment de calotă craniană, iar scheletul postcefalic, prin oasele lungi, coxalele, claviculele, sternul, coaste, corpuri vertebrale, metatarsiene şi 2 vertebre lombare.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat matur de 30-35 ani.*

Neurocraniul este sfenoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Fruntea ovală (81,06), are relieful frontal puţin evidenţiat (1-2). Apofizele mastoide sunt dezvoltate 3-4), cu relieful supramastoidian moderat.

Asupra ***masivului facial*** pot fi făcute doar câteva caracterizări morfologice: malarele care sunt mijlocii ca mărime, fosa canină fiind destul de profundă (3), apertura piriformă este de tip antropin, iar bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Dentiţia 9numai de la maxilarul superior) are o erodare slabă (gradul 1). Dinţii sunt mari, puternici, cu smalţul gros. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian este destul de robust. Femurele sunt hiperplatimere (68,57), lipsite de pilastru (83,33) şi au relieful subtrohanterian moderat (fosă şi creastă). Tibiile sunt de tip mezocnem (66,67 şi 65,62). Humerusurile, prin indicele lor de secţiune aparţin categoriei euribrahice (77,27 şi 80,95), relieful lor deltoidian este dezvoltat.

Statura, oferă o medie de 166 cm şi corespunde unei talii masculine mijlocii.

Tipul antropologic este dinaro-nordic.

Scheletul nr. 455

Acest schelet este bine conservat şi destul de complet.

A aparţinut unei *femei mature de 35-40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Craniul este lung şi mijlociu de larg şi are un indice cefalic mezocran (76,34). Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip hipsicran (75,81 - la limita inferioară) şi acrocran (99,30), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin

www.cimec.ro

categoriilor hipsicrană (63,98 - la limita sa inferioară) şi metriocrană (82,80). Fruntea, prin indicele ei frontal-transversal este ovală (83,47), iar prin indicele fronto-parietal transversal aparţine categorieieurimetope (71,13). Occipitalul este foarte bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este moderat (glabelar = 2, upraorbitar = 1, protuberanţa occipitală = 0). Apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), relieful supramastoidian fiind însă moderat.

Masivul facial are indicele facial total de tip euriprosop (81,62), cel al feţei superioare fiind mezen (50,00 - la limita inferioară). Orbitele sunt cameconci (75,56 - la limita superioară), nasul fiind leptorin (41,07). Malarele, mijlocii ca mărime, au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind profundă (4). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, mijlociu de adâncă, oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, prevăzut cu un menton piramidal. Gonioanele şi torusul mandibular sunt slab dezvoltate. Ramul vertical este mijlociu de înalt şi de larg.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2), fără pierderi de dinţi şi fără carii dentare. Molarii 3 inferiori şi superiori nu sunt erupţi (reducere de spaţiu).

Scheletul postcranian, de robusticitate medie are femurele platimere (83,33 şi 80,64), cu pilastru dezvoltat (103,70 şi 111,54) şi cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibia dreaptă aparţine categoriei euricneme (76,67), pe cînd cea stângă, categoriei mezocneme (68,75). Humerusurile, prin indicele lor de secţiune, corespunde categorei euribrahice (80,95 şi 76,19).

Statura, calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 162 cm, ceea ce corespunde taliei feminine submijlocii.

Tipul antropologic este predominant nordoid cu slabe influenţe mediteranoide, remarcate la poziţia şi lărgimile malarelor şi în regiunea zubnazală.

Scheletul nr. 456

Inventarul resturilor osoase ale acestui schelet este destul de sărac şi de incomplet. După un canin de lapte, care prezintă apexul deschis, s-a putut aprecia vârsta, ca fiind de *un an şi jumătate - 2 ani (infans).*

Scheletul nr. 457

Are un inventar sărăcăcios, doar fragmente din neurocraniu şi diafize din scheletul postcranian.

A aparţinut unei *fetiţe de 12-13 ani*, vârsta fiind apreciată după gradul de erupere a dentiţiei permanente (molarii 2 erupţi şi molarii 3 sub formă de muguri bine conturaţi.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 458

Prezintă o stare mediocră de conservare, atât în ceea ce priveşte partea cefalică, din care sunt prezente fragmente din unele oase ale neurocraniului (frontal, parietal, temporale, occipital) şi mandibula, cât şi în ceea ce priveştes cheletul postcefalic, care este reprezentat prin: oasele centurii pelviene, clavicule, sternul, coaste, corpuri vertebrale şi diafizele aparţinînd radiusurilor, cubitusurilor şi a unei tibii.

După aspectul dentitiei , al scheletului postcranian, putem preciza vârsta ca fiind de cca *16 ani (juvenis), iar sexul bărbătesc.*

Scheletul nr. 459

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt, este destul de complet. Partea craniană a scheletului este reprezentată prin un "cranium", fără mandibulă. Din partea postcefalică ne-au parvenit oasele lungi (incomplet osificate), oasele celor două centuri, coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi falange.

Acest schelet a aparţinut unui subiect de *sex feminin, de vârstă juvenis (circa 18 ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi are forma de "cort" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (77,22), cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal, aparţinînd categoriilor ortocrană (61,11) şi tapeinocrană (79,14 - la limita superioară). Fruntea este sferică (77,50) şi metriometopă (66,91), cu relieful frontal puţin accentuat (glabelar = 1, supraorbitar = 0-1). Occipitalul este mijlociu de larg (77,70) şi are protuberanţa externă ştearsă (0). apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2).

Masivul facial are indicele superior de tip mezen (55,83). Orbitele sunt mezoconci (78,05) iar nasul leptorin (45,83). Malarele, mijlocii ca mărime, au o dispoziţie intermediară. Apertura piriformă este de tip antropin. Fosa canină nu este adâncă (2). Bolta palatină are un contur paraboloid şi este mijlociu de adâncă.

Dentiţia prezintă o erodare slabă (gradul I). Molarii 3 superiori sunt pe cale de erupere. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcranian este gracil şi incomplet osificat (numai epifizele inferioare ale humerusurilor sunt sudate la diafize), fapt ce ne-a împiedicat să recurgem la măsurători şi observaţii morfologice.

Dentiţia prezintă la nivelul mandibulei este în stadiul în care molarul 3 este pe cale de erupere. Erodarea este foarte slabă. Nu sunt carii dentare. Scheletul postcrfalic este gracil şi incomplet osificat.

Scheletul nr. 460

Se prezintă într-o stare excesivă de fragmentare. Din partea cefalică s-au putut identifica fragmete din oasele neurocraniului, un fragment din maxilarul superior drept şi

www.cimec.ro

mandibula. Partea postcraniană este reprezentată prin porţiuni din diafizele unor oase lungi (femur, cubitus, humerus, tibie), fragmente din coxale, omoplate şi coaste.

După aspectul dentiţiei de lapte, care a fost surprinsă în momentul cînd molarii 2 inferiori şi superiori sunt pe cale de erupere, putem aprecia *vârsta ca fiind de un an şi jumătate - 2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 461

Materialul osos provenit de la acest schelet aparţine unui *bărbat de 17-18 ani (juvenis)*, apreciere făcută după dentiţie şi după stadiul de închidere a discurilor epifizare ale oaselor din scheletul postcefalic.

Neurocraniul este foarte incomplet, fiind reprezentat prin o jumătate de calotă, occipitalul, temporalul drept, maxilarul superior şi mandibula. Morfoscopic se pot face următoarele observaţii: occipitalul este mijlociu de bombat, fosa canină este adâncă, apertura piriformă este de tip antropin, bolta palatină puţin adâncă, cu conturul paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu mentonul butonat, gonioane slab dezvoltate şi cu torus dezvoltat.

Dentiţia nu este erodată (gradul I), cu dinţii mijlocii, ce au smalţul gros. Molarii 3 superiori şi inferiori sunt pe cale de erupere.

Scheletul postcranian este gracil şi incomplet osificat şi este reprezentat prin diafizele oaselor lungi, oasele centurii pelviene, coaste, corpuri vertebrale, metapodale şi falange. Femurul drept este hiperplatimer (74,07), iar cel stâng platimer (81,48). Ambele au pilastrul slab. Tibiile sunt mezocneme. Humerusul, cu relieful deltoidian mijlociu dezvoltat, este de tip platibrahic (73,68).

Statura nu s-a putut calcula.

Scheletul nr. 462

La fel ca şi celelalte schelete de copii şi acesta este fragmentat şi incomplet. Dentiţia de lapte este completă, iar din cea definitivă, molarii 1 sunt pe cale de erupere, la fel incisivul 2 superior stâng, ceea ce ne-a permis să stabilim *vârsta, ca fiind de 4-5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 463

Este un schelet de copil în *vârstă de 1-2 ani (infans I).* Din neurocraniu s-a putut identifica doar un mic fragment dintr-un parietal iar din scheletul postcranian un fragment din diafiza unui cubitus, trei fragmente de coaste şi două vertebre.

Scheletul nr. 464

Este destul de bine conservat şi relativ complet.

A aparţinut unei *femei de 35-40 ani (matură).*

www.cimec.ro

Neurocraniul are indicele cefalic brahicran (83,43). Forma sa în norma verticală este romboidă, iar în norma occipitală de "bombă". Indicii de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip hipsicran (77,71) şi metriocran (93,15), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii, respectiv hipsicrană (68,00) şi metriocrană (81,51). Fruntea este sferică (75,0), stenometopă (63,70), cu relieful frontal slab dezvoltat (glabelar =2, supraorbitar = 0-1). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg (78,08), cu protuberanţa externă puţin evidenţiată. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (2-3), iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are indicele facial total euriprosop (83,33) iar cel facial superior mezen (51,59). Orbitele sunt hipsiconci (86,84), iar nasul camerin (55,10). Malarale, mijlocii ca dezvoltate au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind puţin profundă (2). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal nu prea înalt, mentonul fiind neproeminent şi piramidal. Gonioanele sunt bine marcate. Ramul vertical este mijlociu de larg şi înalt.

Dentiţia prezintă pierderi de dinţi "in vivo", în special la nivelul mandibulei, unde toţi molarii au căzut, alveolele lor fiind complet închise. Erodarea dentară nu este avansată (gradul 2). Molarii 3 superiori sunt absenţi (reducere de spaţiu).

Scheletul postcranian este gracil. Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat, nu au perforaţie olecraniană şi prin indicele lor de secţiune aparţin categoriei euribrahice (84,21). Femurul drept este eurimer (88,46), pe cînd cel stâng este platimer (82,76), ambele au pilastrul dezvoltat (112,0 şi 111,54) şi relieful subtrohanterian bine marcat (fosă, creastă şi trohanter 3). Tibiile sunt euricneme (70,0 şi 80,77) şi au faţete suplimentare de articulaţie.

Statura este de 153 cm şi corespunde taliilor feminine submijlocii.

Tipul antropologic prezintă o predominanţă de elemente mediteranoide, cu unele influenţe alpine întîlnite în special la nivelul calotei craniene.

Scheletul nr. 465

Este unul dintre cele mai bine conservate, el fiind reprezentat prin un "cranium", căruia îi lipseşte malarul stâng şi prin scheletul postcranian, şi acesta destul de complet şi bine conservat.

A aparţinut unui *bărbat de vârstă adultă 25-30 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Craniul este lung şi mijlociu de larg, indicele său cefalic fiind dolicocran (72,54). Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal sunt de tip ortocran (73,58) şi acrocran (101,73), iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (61,14) şi metriocrană (84,29). Fruntea sferică (77,87) şi

www.cimec.ro

metriometopă (67,86) are relieful frontal moderat (glabelar = 3, supraorbitar = 2). Occipitalul puternic bombat şi larg (80,71) are protuberanţa externă ştearsă (0). Apofizele mastoide sunt bine dezvoltate (5), relieful supramastoidian fiind însă moderat.

Faţa prin indicele său total, aparţine categoriei euriprosope (80,30 - la limita inferioară), indicele superior fiind eurien (45,45). Orbitele sunt mezoconci (77,51) iar nasul camerin (56,52). Malarele, mijlocii de largi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă (4). Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, adâncă are un contur paraboloid.

Mandibula, robustă, are ramul orizontal înalt, cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt puternic dezvoltate şi răsfrînte în afară. Ramul vertical este înalt şi mijlociu de larg.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 1). Molarii 3 sunt abia erupţi. Nu sunt carii dentare şi nici pierderi de dinţi "in vivo".

Scheletul postcranian este robust. Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi prin indicele său de secţiune aparţine categoriei euribrahice (82,61 şi 78,26). Femurele sunt platimere (78,12 şi 76,47), cu pilastru (103,57 şi 107,14) şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (74,36 şi 72,97).

Statura, calculată în bune condiţiuni, este de 166 cm, adică de categorie mijlocie.

Tipul antropologic este dat de prezenţa unui fond principal mediteranoid, în amestec cu unele elemente nordice.

Scheletul nr. 466

Acest schelet este fragmentat şi incomplet. Din partea sa cefalică sunt prezente doar oasele neurocraniului (frontal, parietale, occipital şi temporale) şi mandibula. Scheletul postcefalic cuprinde fragmente din diafizele femurelor, tibiilor, oasele coxale, corpuri vertebrale şi coaste.

Apreciind după gradul de dezvoltare al dentiţiei definitive : M_1 şi M_2 sunt erupţi, iar Pm_1 este pe cale de erupere, putem face precizarea că vârsta acestui subiect era de *10-11 ani (infans II).* Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 467

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-un "calvarium" (craniu fără mandibulă) aproape întreg. Scheletul postcranian cuprinde diafizele oaselor lungi, oasele coxale, un omoplat, o claviculă, coaste şi 11 vertebre.

Dentiţia de lapte este reprezentată prin m_1 şi m_2, iar cea definitivă prin C, M_1 şi M_2. Premolarii definitivi sunt pe cale de erupere, la fel şi M_3. Nu sunt carii dentare.

Ţinînd cont de gradul de dezvoltare (erupere) al dentiţiei, putem aprecia *vârsta ca fiind de 11-12 ani (infans II).* Sexul nu poate fi determinat.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 468

Resturile osoase ale acestui schelet conţin o calotă craniană (frontal, parietalul drept şi occipital) şi mandibula, iar din partea postcefalică oasele lungi, coxalele, un omoplat, metapodale, claviculele şi corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat matur de 40 de ani* (schelet robust, relieful osos dezvoltat).

Neurocraniul este mijlociu ca lungime şi îngust în ceea ce priveşte diametrul transversal, avînd indicele cefalic de tip dolicocran (73,88). Indicii de înălţime poriobregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (63,88) şi acrocrană (86,46). Forma sa în norva verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "casă". Fruntea este ovală şi eurimetiopă (75,18). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este dezvoltat (supraorbitar 2, protuberanţa occipitală 4), apofizele mastoide sunt dezvoltate (4).

Din masivul facial poate fi caracterizat numai osul malar, care este dezvoltat.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt. Mentonul este proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt dezvoltate, torusul fiind mijlociu. Ramul vertical este larg şi puţin înclinat.

Dentiţia (numai de pe partea stângă a mandibulei) este puţin erodată (grad 2) şi nu prezintă carii dentare.

Scheletul postcefalic este robust, relieful de inserţie a musculaturii fiind bine marcat. Femurele sunt platimere. Tibiile aparţin categoriei mezocneme (67,56 şi 65,71). Humerusul, prin indicele de secţiune se încadrează în categoria euribrahică (77,27) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Talia este de 170 cm şi corespunde categoriei taliilor masculine mari.

Osteopatii şi odontopatii nu sunt prezente.

Scheletul nr. 469

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-un "cranium", iar din partea postcefalică sunt prezente oasele lungi, oasele coxale, sacrumul, 2 astragale, un calcaneu, coaste, bazipodale, metapodale şi 12 vertebre întregi.

Caracteristicile scheletului cefalic, cât şi gracilitatea întregului schelet indică apartenenţa acestuia la *sexul feminin şi la o vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul, prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria mezocrană (78,88). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "casă". Indicii de înălţime bazio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor camecrană (65,55) şi tapeinocrană (83,09), iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin aceloraşi categorii: camecrană (56,66) şi tapeinocrană (71,83).

www.cimec.ro

Fruntea este ovală şi eurimetopă (73,94). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este moderat (glabelar 2, supraorbitar 1, protuberanţa occipitală 2).

Mandibula este destul de robustă şi cu deschiderea largă. Ramul orizontal este jos, cu mentonul proeminent şi piramidal. Gonioanele sunt dezvoltate.

Dentiţia, lipsită de carii este puţin erodată (gradul 1-2).

Scheletul postcefalic este gracil, cu relieful de inerţie a musculaturii slab mrcat. Femurele sunt platimere (81,48) şi au pilastrul slab (104,16). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (66,66). Humerusul are relieful deltoidian slab marcat şi aparţine categoriei euribrahice (84,21 şi 89,47).

Talia oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei staturi feminine mari.

Osteopatii şi odontopatii nu sunt prezente.

Scheletul nr. 470

Este un schelet fragmentat şi incomplet. Din parte cefalică sunt prezente fragmente din oasele neurocraniului (frontal, parietale, occipital, temporale), maxilarul superior şi mandibula. Scheletul postcefalic cuprinde diafiza unui femur, un cubitus, un coxal şi câteva coaste.

Apreciind după gradul de dezvoltare a dentiţiei de lapte, din care sunt prezenţi m1 şi m2, iar din cea definitivă M1 sunt pe cale de erupere, putem aprecia *vârsta ca fiind de 5-6 ani (infans I)*. Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 471

Acest schelet de copil este reprezentat prin oasele neurocraniului, partea dreaptă a maxilarului superior şi mandibula. Din partea postcefalică sunt prezente diafizele oaselor lungi, coxalele, coaste şi corpuri vertebrale.

Dentiţia de lapte prezintă m1 erupţi, iar m2, pe cale de erupere, ceea ce corespunde *vîrstei de 2-3 ani (infans I)*.

Scheletul nr. 472

Din acest schelet sunt prezente doar câteva fragmente izolate din oasele neurocraniului (frontal, parietale, occipital).

Apreciind după grosimea acestor fragmente putem aprecia vârsta ca fiind de *1 an - 1 an şi jumătate (infans I)*.

Scheletul nr. 473

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt ne permite să precizăm caracterul relativ complet al acestui schelet, cât şi o bună conservare a acestuia. Astfel, partea cefalică este reprezentată prin un "cranium" aproape întreg (exceptînd câteva porţiuni din

www.cimec.ro

alisfenoid şi partea internă a orbitei drepte) şi un schelet postcranian (oasele lungi, coxalele, sacrum, coaste, corpuri vertebrale, matepodale, falange).

Sexul subiectului este cu siguranţă feminin, iar *vârsta matură (30-35 ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (72,04), cei de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (72,58) şi acrocrană (100,74), pe cînd cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (58,60) şi metriocrană (81,34). Fruntea este ovală şi are indicele fronto-parietal de tip eurimetop (70,89). Relieful cranian este moderat. Occipitalul este bombat şi larg. Apofizele mastoide sunt moderate, la fel şi relieful supramastoidian.

Faţa. Indicele facial total este eurimetop (83,33). Indicele facial superior aparţine categoriei euriene (47,61). Orbitele sunt mezoconci (78,94), iar nasul hipercamerin (64,28), malarele mijlocii ca dezvoltare au o poziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este mijlociu de adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula, mijlociu de robustă are ramul orizontal mijlociu de înalt, cu menton proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg şi puţin înclinat, cu gonioane puţin dezvoltate.

Dentiţia este bine conservată şi lipită de carii dentare. Erodarea este redusă (gradul 2).

Scheletul postcefalic este destul de robust. Femurele sunt platimere (75,0 şi 77,41) şi lipsite de pilastru. Tibiile aparţin categoriei euricneme (75,0 şi 74,19). Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat şi aparţin categoriei euribrahice (76,19 şi 84,21).

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi oferă o medie de 158 cm, corespunzînd taliei feminine supramijlocii.

Osteopatii şi odontopatii nu sunt prezente.

Tipul antropologic oferă un fond nordoid, peste care de suprapun influenţe mediteranoide şi esteuropoide.

Scheletul nr. 474

Acest schelet ne-a parvenit cu un inventar foarte sărac. Partea sa cefalică este absentă iar cea postcefalică are prezente diafizele unui humerus, a unui cubitus şi a unui femur.

Apreciind după lungimea şi aspectul celor trei diafize, putem afirma că ele au aparţinut unui copil *foarte mic (infans I) de circa 0-1 an.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 475

Acest schelet se prezintă cu un inventar osteologic destul de sărac. Partea cefalică nu este prezentă. Din scheletul postcranian sunt prezente o parte din oasele lungi (un humerus, un radius, un cubitus, o tibie, 2 peronee), un coxal, un calcaneu, un astragal, coaste, metapodale şi 9 vertebre.

Scheletul a aparţinut unei *femei tinere de 20-25 ani.*

Scheletul postcefalic este gracil. Tibiile aparţin categoriei mezocneme (68,96). Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat şi aparţin categoriei platibrahice (72,72).

Statura oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Osteopatologii. Humerusul drept prezintă pe şanţul bicipital o proeminenţă osoasă, probabil ca urmare a osificării tendonului muşchiului biceps.

Scheletul nr. 476

Este reprezentat pin o calotă craniană (frontalul, masivul facial, temporalele şi un fragment din occipital). Din partea postcefalică sunt prezente majoritatea oaselor lungi, sacrumul, 2 omoplate, 2 clavicule, coaste şi 13 vertebre.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură (35 ani).*

Neurocraniul nu ne oferă date biometrice ci numai date de ordin somatoscopic: relieful frontal este atenuat (glabelar 2, supraorbitar 1-2), apofizele mastoide nu sunt dezvoltate iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are indicele facial superior de tip eurien (49,61). Orbitele sunt cameconci (75,60) iar nasul camerin (54,34) cu apertură piriformă de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare, prezintă o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Bolta palatină, mijlociu de adâncă oferă un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, menton proeminent şi de formă piramidală. Gonioanele sunt mijlocii iar torusul mandibular este moderat.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2) şi lipsită de carii dentare. Nu sunt pierderi de dinţi din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (70,96) şi au relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă şi fosă). Tibiile aparţin categoriei euricneme (73,33). Humerusul are relieful deltoidian moderat şi o perforaţie olecraniană. Ele aparţin categoriei platibrahice.

Statura este de 169 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Tipul antropologic prezintă caractere esteuropoide în amestec cu unele influenţe protoeuropoide şi dinaroide.

Scheletul nr. 477

Este fragmentat şi incomplet. Din partea sa cefalică s-a putut identifica resturi osoase din toate oasele neurocraniului, precum şi jumătatea stângă a mandibulei, iar din

www.cimec.ro

scheletul postcranian sunt prezente diafizele oaselor lungi (humerus, radius, cubitus, femur), fragmente din coaste, clavicule, omoplate şi corpuri vertebrale.

Dentiția de lapte prezentă numai la nivelul jumătății stângi a mandibulei, a fost surprinsă în faza de erupere a caninului şi a m2, ceea ce corespunde *vîrstei de 1 an jumătate - 2 ani (infans I).*

Scheletul nr. 480

Acest schelet prezintă din partea cefalică fragmente din parietale, temporalul stâng, frontalul, occipitalul, maxilarul superior şi jumătatea stângă a mandibulei. Partea sa postcraniană este reprezentată prin diafizele oaselor lungi, vertebre, coaste, omoplate, sacrum, clavicule, metacarpiene.

Dentiția prezintă ml şi m2 (de lapte) erupți, M1 superiori erupți şi M2 inferiori pe cale de erupere, astfel încât putem preciza *vârsta ca fiind de 5-6 ani (infans I).*

Scheletul nr. 481

Acest schelet este relativ bine conservat şi a aparținut unui *bărbat de vârstă matură (cca 35 ani).*

Neurocraniul are un ontur ovoid în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (76,43), cei de înălțime porio-bregmatică aparțin categoriilor hipsicrană (64,39) şi metriocrană (84,24). Fruntea este sferică, indicele fronto-parietal fiind de tip stenometop (65,75 la limita sa inferioară). Relieful frontal este accentuat, în special în regiunea glabelară - 4, supraorbitar 2). Occipitalul este bombat şi are indicele occipital transversal mijlociu (75,34), relieful său osos fiind moderat. Apofizele mastoide sunt puternice (4), iar relieful supramastoidian este dezvoltat.

Fața. Indicele facial total este de tip leptoprosop (92,86), cel facial superior aparține categoriei leptene (56,25). Orbitele sunt camaeconci (73,80). Indicele nazal este leptorin (44,89). Malarele sunt dezvoltate şi prezintă o dispoziție temporalizată, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă, avînd un contur paraboloid.

Mandibula este robustă, cu deschidere largă. Ramul orizontal este înalt în regiunea incisivilor şi mai jos în regiunea dinților jugali, avînd mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este mijlociu de larg cu gonioanele dezvoltate şi cu torusul mandibular dezvoltat.

Dentiția este puțin erodată (gradul 2) dar la nivelul mandibulei sunt 4 pierderi de dinți "in vivo", alveolele fiind închise. Pe maxilarul superior M1 stâng prezintă o carie de gradul 4, însoțită de urmele unui proces infecțios (granulom) iar M1 drept are o carie de gradul 2.

Scheletul postcefalic este în general robust. Femurele sunt de tip eurimer (90,62), prevăzute cu pilastru (106,66) dezvoltat. Tibiile aparțin categoriei euricneme

www.cimec.ro

(69,23 şi 72,97) şi au faţete suplimentare de articulaţie cu astragalul. Humerusurile au perforaţie olecraniană, relieful deltoidian fiind dezvoltat, ele aparţin categoriei euribrahice (86,36).

Statura are o medie de 183 cm, încadrîndu-se în categoria taliilor masculine foarte înalte.

Tipul antropologic este protoeuropoid cu influenţe nordice.

Scheletul nr. 482

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-o "calvaria" (calota fără masivul facial) iar scheletul postcranian prin majoritatea oaselor lungi, coxalele, coastele, bazipodale, metapodale şi galange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată (50-55 ani).*

Neurocraniul este larg, indicele său cefalic fiind brahicran (82,19). Indicii de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (68,71) şi metriocrană (83,67). Fruntea este ovală şi eurimetopă. Occipitalul, prin indicele său occipital-transversal aparţine categoriei mijlocii de largi. Relieful frontal este puţin dezvoltat (glabelar 2, supraorbitar 1). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, la fel şi relieful supramastoidian,

Mandibula este gracilă. Ramul orizontal este jos, cu mentonul proeminent şi piramidal. Gonioanele nu sunt dezvoltate.

Dentiţia este puternic erudată (gradul 4-5) şi prezintă carii dentare de gradul 5.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (67,64) şi lipsite de pilastru, relieful subtrohanterian este însă bine marcat. Tibiile sunt mezocneme (66,66) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat, ele aparţin categoriei euribrahice (77,27).

Talia, calculată în bune condiţiuni, oferă o medie de 164 cm, încadrîndu-se în categoria taliilor feminine înalte.

Osteopatii.. Două corpuri vertebrale prezintă osteofite de diferite mărimi, indicînd afecţiuni reumatismale.

Scheletul nr. 483

Este unul din scheletele incomplete, fiind reprezentat prin porţiuni din oasele neurocraniului, malarul stâng din partea postcefalică. Sunt prezente diafizele unor oase lungi, coaste şi cele două coxale.

După lungimea diafizelor oaselor lungi, putem aprecia că scheletul a aparţinut unui *copil de vârstă infans I (circa 2 ani).*

Scheletul nr. 485

Inventarul resturilor osoase din acest mormînt ne permite să precizăm caracterul relativ complet al acestui schelet.

www.cimec.ro

Sexul subiectului era cu siguranță *masculin iar vârsta matură (circa 40 de ani).*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur romboid, iar în cea occipitală de "bombă". Indicele cefalic este de tip mezocran (78,53), cei de înălțime porio-bregmatică aparțin categoriilor hipsicrană (65,44) și metriocrană (83,33). Fruntea este ovală și metriometopă (68,66). Occipitalul este bombat și larg (80,66). Relieful cranian este dezvoltat (glabelar 4, supraorbitar 2, protuberanța occipitală 2). Apofizele mastoide sunt puternice (4) iar relieful supramastoidian este dezvoltat.

Fața. Indicele facial total este de tip mezoprosop (88,05) iar cel facial superior aparține categoriei mezene (51,49). Orbitele sunt mezoconci (80,00), iar nasul camerin (55,31). Malarele sunt dezvoltate și au o dispoziție intermediară, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin, iar bolta palatină adâncă și cu un contur paraboloid.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, prevăzut cu un menton piramidal și proeminent. Ramul vertical larg și puțin înclinat, are regiunea goniană dezvoltată.

Dentiția, lipsită de carii dentare, este destul de erodată (gradul 3). Nu sunt pierderi însă de dinți din timpul vieții.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt eurimere (84,84), cu pilastru dezvoltat (109,67) și relief subtrohanterian bine evidențiat. Tibiile aparțin categoriei euricneme (72,97). Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat și aparțin categoriei euribrahice (79,16).

Statura oferă o medie de 175 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine înalte.

Osteopatii. Pe 4 vertebre lombare și pe o dorsală există osteofite de diferite mărimi, ca urmare a unei afecțiuni lombo-sciatice.

Tipul antropologic este cel protoeuropoid, cu influențe nordoide rezultînd așa zisul tip protonordic.

Scheletul nr. 486

Acest schelet, cu o stare de conservare mediocră, este incomplet. Partea sa cefalică este reprezentată doar prin câteva oase din neurocraniu (parietalul stâng, temporalul stâng și occipitalul, masivul facial și mandibula). Scheletul postcefalic, care este incomplet osificat cuprinde diafizele femurelor, tibiilor, a unui humerus și coxalele.

Apreciind după mărimea oaselor lungi și după gradul osificării lor, putem face precizarea că subiectul era de *vârstă juvenis (14-16 ani).* Sexul nu poate fi precizat cu iguranță dar *probabil că era cel feminin.*

Neurocraniul oferă numai date somatoscopice, fruntea se încadrează în categoria frunților ovale.

Fața prezintă indicele facial total leptoprosop (92,59), cel al feței superioare fiind lepten (56,48). Orbitele sunt cameconci (71,79) iar nasul camerin (53,48).

www.cimec.ro

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos şi cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este mijlociu de larg, cu gonioane nedezvoltate.

Dentiţia, lipsită de carii dentare nu este erodată (gradul 1). La nivelul mandibulei între cei doi incisivi centrali există o diastemă (spaţiu). Molarii 3 inferiori şi superiori nu sunt erupţi.

Statura nu se poate calcula, dar probabil că era mijlocie.

Scheletul nr. 487

Acest schelet de copil este fragmentat şi incomplet. Din partea cefalică sunt prezente porţiuni din oasele neurocraniului (frontal, parietale, temporale) şi mandibula incompletă, iar din scheletul postcefalic ne-au parvenit fragmente diafizare din femure şi porţiuni din coaste.

Dentiţia de lapte la nivelul mandibulei a fost surprinsă în faza cînd m1 şi m2 sunt în faza de erupere (0-1 an).

Scheletul a aparţinut unui *copil de vârstă infans I.*

Scheletul nr. 488

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin o "calvaria" (craniu fără masiv facial), căruia îi lipseşte bazioccipitalul. Din partea postcraniană ne-au parvenit toate oasele lungi, oasele bazinului, claviculele, coaste, omoplate, bazipodale, metapodale, falange şi 2 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură (35-40 ani).*

Neurocraniul este romboid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este brahicran (81,36), cei de înălţime poriobregmatică situîndu-se în categoriile hipsicrană (64,97) şi tapeinocrană (79,86). Fruntea este ovală şi metriometopă (68,75). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este moderat (glabelar =3, supraorbitar=1). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate iar relieful supramastoidian moderat.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, prevăzut cu menton proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical nu este larg şi are gonioanele nedezvoltate.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2) şi fără pierderi de dinţi din timpul vieţii. Dinţii sunt mici şi au smalţul gros.

Scheletul postcefalic este mijlociu de robust. Femurele sunt platimere (80,0), lipsite de pilastru, cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (75,75). Humerusul este euribrahic (77,27), cu relieful deltoidian dezvoltat şi fără perforaţie olecraniană.

Statura prezintă o medie de 157 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 489

Acest schelet este destul de bine conservat. Astfel, partea sa cefalică este reprezentată printr-un "cranium" iar din scheletul postcefalic sunt prezente aproape toate oasele lungi.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (40-50 ani).*

Neurocraniul este de formă pentagonală în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (77,48), cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (70,33) şi acrocrană (86,49). Fruntea este sferică şi metriometopă (66,89 la limita inferioară). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este dezvoltat (glabelar 5, supraorbitar 2, protuberanţa occipitală 3). Apofizele mastoide sunt dezvoltate, la fel şi relieful supramastoidian. Pe sutura lambdoidă sunt numeroase oase suplimentare.

Faţa prezintă indicele facial superior de tip eurien (49,66). Orbitele sunt mezoconci (83,33) iar nasul mezorin (48,15), cu apertura piriformă de tip antropin. Malarele, mijlocii ca dezvoltare prezintă o dispoziţie intermediară, fosa canină nefiind adâncă. Bolta palatină este adâncă şi are un contur upsiloid.

Mandibula (numai jumătatea stângă) are ramul orizontal înalt, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg, cu gonioane dezvoltate.

Dentiţia este destul de erodată (gradul 3) dar nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic este robust, cu femurele platimere (83,33), cu pilastrul slab dezvoltat (103,85), dar cu relieful subtrohanterian puternic. Tibiile sunt euricneme (75,0) şi au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat şi aparţin categoriei euribrahice (86,36).

Statura oferă o medie de 166 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Osteopatii. Dintre vertebrele lombare, patru prezintă osteofite de diferite mărimi, amintind de un început de boală reumatismală.

Tipul antropologic este exprimat prin un fond pregnant esteuropoid, la care adăugăm slabe influenţe dinaroide şi mongoloide.

Scheletul nr. 490

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin o "calvaria" (craniu fără masiv facial), iar scheletul postcefalic cuprinde oasele lungi, oasele bazinului, bazipodale, metapodale, falange, coaste şi 7 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui *subiect de sex masculin, de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (71,04) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (63,93) şi acrocrană (90,0). Fruntea este ovală şi

www.cimec.ro

eurimetopă (75,38). Occipitalul, bombat aparţine categoriei largi. Relieful cranian este bine reprezentat (glabelar - 4, supraorbitar = 2, protuberanţa occipitală = 3). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, în schimb relieful supramastoidian este bine evidenţiat.

Mandibula este robustă şi largă. Ramul orizontal este înalt, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical larg, are gonioane dezvoltate. Torusul mandibular este dezvoltat.

Dentiţia este destul de erodată (gradul 3). Pe maxilarul superior, molarii 1 de ambele părţi au căzut din timpul vieţii, alveolele fiind închise. Semnalăm şi prezenţa a două carii de gradul 3, pe M1 inferior stâng şi P2 superior drept.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt platimere (82,35), cu pilastru dezvoltat (110,71) şi cu relieful subtrohanterian bine evidenţiat (creastă şi fosă). Tibiile sunt euricneme (74,29). Humerusurile sunt euribrahice (91,67), cu relieful deltoidian bine marcat.

Statura, calculată în bune condiţiuni, este de 167 cm, deci o statura masculină supramijlocie.

Osteopatii nu sunt prezente.

Scheletul nr. 491

Partea cefalică a acestui schelet este incompletă, fiind reprezentată prin occipital, temporalul drept, jumătatea stângă a masivului facial, malarul drept şi un fragment din bazioccipital. Din scheletul postcefalic ne-au parvenit majoritatea oaselor lungi (incomplete), oasele bazinului, coaste, corpuri vertebrale şi câteva metapodale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (circa 40 ani).*

Neurocraniul ne oferă doar vîteva date de ordin somatoscopic şi anume: occipitalul este bombat, apofizele mastoide sunt dezvoltate (4), relieful supramastoidian este bine dezvoltat.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate malarele care sunt dezvoltate şi par să aibă o orientare intermediară, fosa canină care este adâncă şi apertura piriformă care este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este absentă.

Dentiţia)numai pe maxilarul superior) este puţin erodată (gradul 2) şi lipsită de carii dentare. Dinţii sunt mari, cu smalţul gros.

Scheletul postcefalic este robust, cu femurele hiperplatimere (74,19), lipsite de pilastru, dar u relieful subtrohanterian bine pronunţat (creastă, fosă). Tibiile sunt euricneme (80,0). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (81,82), avînd relieful deltoidian dezvoltat.

Statura calculată doar după lungimea humerusului şi a radiusului are o medie de 163 cm, corespunzînd unei taluii masculine submijlocii.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 492

Inventarul resturilor osase din acest mormînt ne permite să precizăm caracterul relativ complet al acestui schelet, cât şi o bună conservare a acestuia, comparativ cu alte schelete din această serie.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (35-40 ani).*

Neurocraniul oferă suficiente date biomatice, care ne permit următoarea caracterizare: diametrul antero-posterior este lung iar cel transversal îngust, ceea ce imprimă indicelui cefalic un caracter de dolicocranie (74,19 la limita superioară). Din punct de vedere al înălţimilor bazio-bregmatice, raportarea lor la lungimea neurocraniului, dînd indici care se situiază în aceeaşi categorie - ortocrană (73,11 şi 61,0) iar raportată la dimensiunea transversală se obţin indici de categorii diferite: acrocrană (98,55) şi metriocrană (81,88). Fruntea este sferică şi metriometopă, relieful frontal fiind bine evidenţiat (glabelar = 4, upraorbitar = 2). Occipitalul este bombat, mijlociu de larg, cu protuberanţa sa externă bine marcată (4). Apofizele mastoide sunt puţin dezvoltate, relieful supramastoidian fiind însă dezvoltat. Forma neurocraniului în norma verticală este ovoidă iar în cea occipitală de "casă".

Faţa se caracterizează prin un indice facial total de tip europrosop (84,24), cel superior fiind mezen (51,97). Orbitele sunt mezoconci (78,05), iar nasul leptorin (47,06). Malarele sunt mijlocii ca lărgime şi au o dispoziţie intermediară. Apertura piriformă este de tip antropin, fosa canină este puţin adâncă. Bolta palatină, mijlociu de adâncă are un contur paraboloid.

Mandibula, mijlociu de robustă are ramul orizontal mijlociu de înalt, cu mentonul proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este mijlociu de larg şi de înclinat, cu gonioane dezvoltate. Torusul mandibular este mijlociu de dezvoltat.

Dentiţia este puţin erodată (fradul 2-3) dar prezintă pierderi de dinţi "in vivo", la nivelul maxilarului superior (M1 şi P2) şi carii dentare de diferite grade, la nivelul mandibulei (M1 stâng şi M2 drept).

Scheletul postcefalic este robust, cu femurele eurimere (86,87) cu pilastru dezvoltat (115,38) şi cu relieful subtrohanterian moderat. Tibiile sunt euricneme (70,59) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul aparţine categoriei platibrahice (73,91) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura oferă o medie de 168 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine supramijlocii.

Scheletul nr. 493

materialul osos provenit de la acest schelet este incomplet şi fragmentat. Din partea sa cefalică sunt prezente fragmente din oasele neurocraniului (parietalul stâng, occipital, frontal), maxilarul superior şi mandibula. Scheletul postcefalic este reprezentat

www.cimec.ro

prin majoritatea oaselor lungi, bazipodale, metapodale, coaste, corpuri vertebrale şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul nu ne oferă decât unele date somatoscopice şi anume: occipitalul este bombat, apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, iar relieful supramastoidian este mijlociu, relieful frontal este puţin dezvoltat (glabelar 2, supraorbitar 1), bolta paltină mijlociu de adâncă are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal mijlociu de înalt, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg, puţin înclinat, cu gonioanele nedezvoltate, iar torusul mandibular mijlociu ca dezvoltare.

Dentiţia, puţin erodată (gradul 1) nu are carii dentare şi nici pierderi de dinţi din timpul vieţii. Dinţii sunt mici şi au smalţul gros. Molarii 3 inferiori nu sunt erupţi.

Scheletul postcefalic este gracil, cu femurele platimere (73,33), lipsite de pilastru (96,15) şi cu relieful subtrohanterian slab marcat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (82,76) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat, el fiind de tip euribrahic (80,95).

Talia medie este de 158 cm, şi aparţine unei categorii feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 494

Scheletul cefalic este reprezentat prin o "calotă" craniană incompletă şi mandibula. Din partea postceaniană sunt prezente majoritatea oaselor lungi, clavicule, stern, coaste, omoplate şi corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (35-40 ani).*

Din studiul calotei rezultă că ***neurocraniul*** prin raportul dintre lungimea şi lărgimea sa, poate fi încadrat în categoria dolicocrană (71,06). Forma sa în norma verticală este ovoidă, iar în cea occipitală de "casă". Indicii de înălţime bazio-bregmatică aparţin categoriilor orticrană (72,08) şi acrocrană (101,43), cei de înălţime porio-bregmatică fiind de tip ortocran (58,88) şi metriocran (82,86). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg. Relieful cranian este bine dezvoltat (glabelar = 4, supraorbitar = 2, protuberanţa occipitală = 4). Apofizele mastoide sunt puternice (4) iar relieful supramastoidian este bine dezvoltat.

Din ***masivul facial*** nu poate fi caracterizată decât apertura piriformă care este de tip antropin, fosa canină profundă, bolta palatină adâncă, cu un contur paraboloid.

Mandibula, robustă, cu deschidere largă are ramul orizontal înalt, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg, înclinat, cu gonioane dezvoltate. Torusul mandibular este dezvoltat.

Dentiţia, puternic erodată (gradul 4) prezintă milte pierderi de dinţi "in vivo" (13 dinţi), probabil datorită unui proces de paradontoză.

www.cimec.ro

Scheletul postcranian este robust, cu femurele platimere (77,78), cu pilastru slab (103,45), dar cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat (creastă, fosă). Tibiile sunt euricneme (71,79 şi 78,38) şi nu au suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusul este de tip euribrahic (81,48), cu relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 167 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Osteopatii. Pe trei corpuri vertebrale sunt prezente osteofite de diferite mărimi, atestînd un început de boaltă reumatismală.

Scheletul nr. 495

Partea cefalică a acestui schelet este fragmentat şi incomplet, fiind reprezentat prin parietalul drept, temporalul stâng, două fragmente din frontal, un fragment din occipital şi jumătatea dreaptă a mandibulei. Din partea postcraniană sunt prezente oasele lungi, oasele bazinului, coaste, corpuri vertebrale, bazipodale, metapodale, falange şi 5 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură (circa 35 ani).*

Din ***neurocraniu*** nu pot fi catacterizate decât apofizele mastoide, care sunt mijlocii ca dezvoltate, la fel şi relieful supramastoidian.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, cel vertical fiind înclinat, cu gonioanele nedezvoltate.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2), cu dinţi mici. Nu sunt carii dentare şi nici pierderi de dinţi din timpul vieţii.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt hiperplatimee (68,97), lipsite de pilastru (95,83) cu relieful subtrohanterian dezvoltat (creastă şi fosă). Tibiile aparţin categoriei mezocneme (65,62). Humerusurile sunt euribrahice (88,23), cu relieful deltoidian puţin evidenţiat şi nu are perforaţie olecraniană.

Statura a fost calculată în bune condiţiuni avînd o medie de 161 cm ea situîndu-se în categoria taliilor feminine înalte.

Scheletul nr. 496

Acest schelet se prezintă într-o stare mediocră de conservare, atât în ceea ce priveştescheletul cefalic, din care s-a putut restaura un "cranium" cât şi cel postcefalic, din care sunt prezente aproape toate oasele lungi, coxalele, fragmente din omoplate, sacrum şi corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă juvenis (18-20 ani).*

Neurocraniul privit în norma verticală oferă un contur ovoid, iar în cea occipitală de "casă". Indicele cefalic este mezocran (76,65). Indicii de înălţime bazio-bregmatică şi cei de înălţime porio-bregmatică longitudinal şi transversal aparţin categoriilor hipsicrană (77,84 şi 68,26) şi acrocrană (101,56 şi 89,06). Fruntea este ovală şi eurimetopă (72,66), cu relieful său osos moderat (glabelar = 3, supraorbitar = 1).

www.cimec.ro

Occipitalul este larg, bombat, fără protuberanţă externă. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, la fel şi relieful supramastoidian.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate orbitele, care sunt mezoconci (77,50). Malarele mici, fosa canină uşor profundă, apertura piriformă de tip antropin, bolta palatină neadâncă şi cu un contur elipsoid.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 1) şi lipsită de carii dentare. Molarii 3 superiori nu sunt încă erupţi. Caninul superior drept prezintă o erupţie vicioasă, fiind reţinut în alveolă.

Scheletul postcranian este gracil. Femurele sunt platimere (77,78), lipsite de pilastru (91,30) şi cu relieful subtrohanterian slab dezvoltat. Tibiile aparţin categoriei mezocneme (65,38). Humerusurile sunt de tip euribrahic (78,95) şi au relieful deltoidian mijlociu.

Statura oferă o medie de 154 cm şi corespunde taliilor feminine mijlocii.

Tipul antropologic este cel mediteranoid cu slabe influenţe dinarice .

Scheletul nr. 497

Acest schelet este bine conservat. Partea sa cefalică este reprezentată prin un "cranium" aproape întreg. Din partea postcraniană sunt prezente oasele lungi (fără radiusul drept), coxalele, omoplatele şi trei vertebre cervicale.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură (circa 30 de ani).*

Neurocraniul, privit în norma verticală oferă un contur ovoid iar în cea occipitală de "bombă". Indicele cefalic este dolicocran (74,44). Din punct de vedere al înălţimilor bazio-bregmatice şi porio-bregmatice, raportarea lor la lungimea neurocraniului oferă indici care se situiază în categoria ortocrană (72,78 şi 62,22) iar raportate la dimensiunea transversală se obţin indici de tip metriocran (97,76 şi 83,58). Fruntea este ovală şi metriometopă, relieful glabelar (3) fiind mai bine conturat decât cel supraorbitar (1). Occipitalul este larg şi bombat, cu protuberanţa externă slab marcată. Apofizele mastoide sunt destul de mari (4), relieful supramastoidian fiind şi el dezvoltat.

Masivul facial se caracterizează prin un indice facial total de tip mezoprosop (85,0), cel superior fiind mezen (52,50). Orbitele sunt mezoconci (79,49) iar nasul camerin (53,19). Malarele sunt mijlocii ca mărime, au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind puţin adâncă. apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă, de contur paraboloid.

Mandibula, mijlociu de robustă, are ramul orizobtal jos, cu mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical este înclinat, cu regiunea goniană dezvoltată. Torusul mandibular este mijlociu dezvoltat.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2), lipsită de carii dentare. Molarii 3 inferiori şi cei superiori nu sunt erupţi.

www.cimec.ro

Scheletul postcefalic este mijlociu de gracil, cu femurele hiperplatimere (73,33 şi 74,19), lipsite de pilastru, dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt mezocneme (66,66). Humerusurile sunt platibrahice (73,68) şi au relieful deltoidian dezvoltat.

Starura, calculată după lungimea oaselor lungi oferă o medie de 158 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine submijlocii.

Tipul antropologic este cel mediteranoid.

Scheletul nr. 498

Acest schelet este incomplet şi fragmentat. Din partea cefalică s-a putut restaura o calotă craniană şi o porţiune din masivul facial, iar din partea postcefalică ne-au parvenit oasele lungi, oasele bazinului, un omoplat, clavicule, coaste şi 9 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut *unei femei de vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul oferă puţine date biometrice, astfel indicele cefalic este dolicocran (74,92). Fruntea este ovală şi eurimetopă. Apofizele mastoide (2) nu sunt dezvoltate iar relieful supramastoidian este moderat.

Masivul facial are orbitele hipsiconci (90,0). Malarele nu sunt dezvoltate şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin iar bolta palatină puţin adâncă.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, avînd mentonul proeminent şi piramidal. Ramul vertical, mijlociu de larg şi de înclinat are gonioanele mijlocii.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2) şi nu prezintă carii dentare.

Scheletul postcefalic este gracil, cu femurele hiperplatimere (71,41), fără pilastru (87,50) şi cu relieful subtrohanterian puţin marcat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (80,77). Humerusul este euribrahic (78,95) şi are relieful deltoidian mijlociu.

Statura este de 157 cm, fiind corespunzătoare unei talii feminine supramijlocii.

Tipul antropologic prezintă un amestec de caractere nordice şi mediteranoide, la care se adaugă uşoare influenţe dinaroide.

Scheletul nr. 499

Este bine conservat şi relativ complet. Din partea cefalică s-a putut restaura un "cranium" aproape complet. Partea postcefalică este reprezentată prin majoritatea oaselor lungi, clavicule, coaste, bazipodale, metapodale, falange şi corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură (30-35 ani)*

Neurocraniul oferă date biometrice, care ne permit următoarea caracterizate: diametrul antero-posterior este lung iar cel transversal de lărgime mică, ceea ce imprimă indicelui cefalic un caracter de uşoară dolicocranie (74,72). Din punct de vedere al înălţimilor bazio-bregmatice şi porio-bregmatice indicii lor aparţin categoriilor hipsicrană (78,65 şi 67,71) şi acrocrană (105,26 şi 90,22). Fruntea este sferică şi eurimetopă

www.cimec.ro

(71,43), relieful frontal fiind puţin evidenţiat (glabelar = 3, supraorbitar = 1). Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg, cu protuberanţa externă ştearsă . Apofizele mastoide nu sunt puternice, iar relieful supramastoidian este puţin evidenţiat. Forma neurocraniului este ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală.

Faţa are orbitele mezoconci (80,00). Malarele sunt destul de largi şi cu o dispoziţie intermediară. Fosa canină este adâncă, iar apertura piriformă de tip antropin. Bolta palatină este puţin adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este mijlociu de robustă, cu ramul orizobtal jos, prevăzut cu un menton proeminent şi piramidal. Gonioanele nu sunt dezvoltate, la fel şi torusul mandibular.

Dentiţia are multe pierderi din timpul vieţii (6) şi o erodare avansată (gradul 3). Molarii 2 şi 3 inferiori, din partea stângă au carii de gradul 3. Molarul 2 superior stâng prezintă o carie de gradul 2.

Scheletul postcranian Femurele sunt hiperplatimere (74,19) lipsite de pilastru, dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (76,67) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie.

Statura oferă o medie de 161 cm ea situîndu-se în categoria taliilor feminine înalte.

Tipul antropologic prezintă un fond predominant mediteranoid la care se poate adăuga slabe influenţe dinaroide.

Scheletul nr. 500

Este bine conservat şi aproape complet. Partea sa cefalică este reprezentată printr-un "cranium". Din scheletul postcranian sunt prezente toate oasele lungi, omoplatele, coaste, claviculă, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură (35-40 ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (72,68) cei de înălţime bazio-bregmatică sunt de tip hipsicran (75,96) şi acrocran (104,51) iar cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (62,29) şi metriocrană (85,71). Fruntea este sferică şi metriometopă (67,67). Occipitalul este larg şi bombat. Relieful cranian este moderat (glabelar 3, supraorbitar 1, protuberanţa externă 2). Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate (3), relieful mastoidian fiind moderat.

Faţa se caracterizează prin un indice facial total de tip leptoprosop (90,76), cel facial superior fiind eurien (49,58). Orbitele sunt mezoconci (82,93) iar nasul leptorin (43,75). Malarele sunt destul de largi şi au o dispoziţie temporalizată, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină, care este adâncă are un contur paraboloid.

www.cimec.ro

Mandibula, gracilă, are ramul orizontal înalt, cu un menton proeminent şi de formă piramidală. Ramul vertical este larg şi puţin înclinat, cu gonioanele dezvoltate.

Dentiţia, puţin erodată (gradul 2) prezintă toţi incisivii superiori căzuţi din timpul vieţii şi două carii dentare de gradul 3 (M1 superior stâng şi M3 superior drept).

Scheletul postcefalic este gracil, cu femurele hiperplatimere (74,19), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (75,0). Humerusurile, cu relieful deltoidian dezvoltat se situiază în categoria euribrahică (77,27).

Statura oferă o medie de 168 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Tipul antropologic este dat de un amestec de caractere mediteranoide, nordice şi dinarice.

Scheletul nr. 501

Partea cefalică a acestui chelet este reprezentată printr-un "cranium" incomplet (lipseşte temporalul drept, jumătatea masivului facial, jumătate din mandibulă, un fragment din parietalul stâng, un fragment din frontal şi jumătate din bazioccipital). Scheletul postcefalic este mai bine conservat, fiind reprezentat prin oasele lungi, oasele bazinului, oasele centurii scapulare, coaste şi corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (20-25 ani).*

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală şi de "cort" în norma occipitală. Indicele cefalic este dolicocran (74,35 la limita superioară), cei de înălţime porio-bregmatică aparţinind categoriilor hipsicrană (66,15) şi acrocrană (88,96). Fruntea este ovală şi eurimetopă, cu relieful frontal puţin evidenţiat. Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg, protuberanţa sa externă fiind ştearsă. Apofizele mastoide sunt puţin dezvoltate.

Din ***masivul facial*** poate fi caracterizată orbita, care este hipsiconcă (86,11), malarele care sunt mijlocii ca dezvoltare, fosa canină, care nu este profundă şi apertura piriformă, de tip antropin.

Dentiţia, incompletă, este puţin erodată (gradul 1) şi lipsită de carii dentare. Molarii 3 nu sunt erupţi.

Scheletul postcranian este gracil, cu femurele hiperplatimere (74,07), cu pilastru dezvoltat şi relieful osos moderat. Tibiile sunt mezocneme (70,37). Humerusul face parte din categoria euribrahică (84,21) şi are relieful deltoidian dezvoltat.

Statura este de 155 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mijlocii.

Scheletul nr. 502

Este relativ bine conservat, din partea sa cefalică s-a putut restaura un "cranium", căruia îi lipseşte bazioccipitalul, mici porţiuni din occipital şi parietale şi partea dreaptă a mandibulei. Partea sa postcefalică este reprezentată prin majoriatea

www.cimec.ro

oaselor lungi, oasele bazinului, oasele centurii scapulare, coaste, metapodale şi 7 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (35 ani).*

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele său cefalic este de tip dolicocran (74,44 la limita cu categoria brahicrană), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor camecrană (56,11) şi tapeinocrană (75,37). Fruntea este ovală şi eurimetopă, cu relieful frontal puţin marcat (glabelar 1, supraorbitar 2). Occipitalul bombat şi larg are protuberanţa ştearsă . Apofizele mastoide sunt mijlocii ca dezvoltare, la fel şi relieful supramastoidian.

Faţa are indicele facial superior eurien (49,61). Orbitele sunt hipsiconci (85,0) iar nasul hipercamerin (61,70), cu apertura piriformă de tip antropin. Malarele nu sunt dezvoltate şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Bolta palatină, mijlociu de adâncă are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal jos, cel mijlociu este larg şi puţin înclinat. Gonioanele nu sunt dezvoltate.

Dentiţia este puternic erodată (gradul 4). La nivelul mandibulei M2 stâng a căzut în timpul vieţii, alveola fiind obturată.

Scheletul postcranian. Femurele sunt platimere (74,19), lipsite de pilastru, cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt de tip mezocnem 66,67. Humerusul aparţine categoriei euribrahice (78,95).

Statura oferă o medie de 165 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid, cu influenţe esteuropide, exprimate în regiunea nazală.

Scheletul nr. 503

Acest schelet de copil este foarte fragmentat şi incomplet.

Dentiţia de lapte a fost surprinsă în faza în care incisivii inferiori, caninii inferiori şi m1 nu sunt eruţi, ei găsindu-se în stadiul premergător erupţiei dentare, ceea ce corespunde unei *vîrste de 6-9 luni (infans I).*

Scheletul nr. 504

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin fragmente de temporale, parietalul stâng şi două fragmente din maxilarul superior. Din scheletul postcranian sunt prezente majoritatea oaselor lungi, oasele bazinului, sternul, coaste, bazipodale, falange şi 6 vertebre întregi.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (25 ani).*

Asupra ***neurocraniului*** nu se pot face observaţii biometrice şi nici somatoscopice.

www.cimec.ro

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate doar fosa canină, care este adâncă, apertura piriformă, care este antropină şi bolta palatină care este adâncă şi are un contur paraboloid.

Dentiția este puțin erodată (gradul 1-2). Dinții sunt mici şi cu smalțul gros. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt platimere (77,42), lipsite de pilastru şi cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile aparțin categoriei platicneme (57,58). Humerusurile au relieful deltoidian dezvoltat şi aparțin categoriei euribrahice (84,21).

Statura oferă o medie de 162 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Scheletul nr. 505

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin un fragment de calotă craniană (o porțiune din frontal şi 2 fragmente de parietal, temporalul stâng) şi mandibula. Scheletul postcefalic este mai bine reprezentat, deoarece sunt prezente toate oasele lungi, oasele bazinului, coaste şi corpuri vertebrale.

Acest schelet a aparținut unui *bărbat de vârstă matură (45 ani).*

Din ***neurocraniu*** pot fi caracterizate apofizele mastoide, care sunt puternice (4) şi relieful supramastoidian care este dezvoltat.

Mandibula este robustă şi largă, cu ramul orizontal înalt, prevăzut cu menton proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg şi înclinat, cu gonioane dezvoltate.

Dentiția, destul de erodată (gradul 3) prezintă două pierderi de dinți pe mandibulă (M1 şi M2, din partea dreaptă). Premolarul 2 inferior stâng prezintă urmele unui proces infecțios (granulom) iar M1 din aceeaşi parte are o carie de gradul 3.

Scheletul postcefalic este robust. Humerusurile sunt de tip euribrahic (83,33 şi 86,96), cu relieful deltoidian bine dezvoltat. Femurele sunt eurimere (87,88 şi 85,71), cu pilastru bine dezvoltat (110,34 şi 106,67) şi cu relieful subtrohanterian putenic. Tibiile aparțin categoriei euricneme (70,27 şi 72,22).

Statura, oferă o medie de 175 cm, ceea ce corespunde taliei masculine înalte.

Osteopatii. Tibia dreaptă prezintă la epifiza inferioară urmele unei artroze tibio-astragaliene. Pe corpurile vertebrale lombare sunt prezente osteofite de diferite mărimi, ca efect a unor afecțiuni reumatismale.

Scheletul nr. 506

Acest schelet este relativ bine conservat şi destul de complet. Partea sa cefalică este reprezentată prin un craniu din care lipseşte bazioccipitalul. Scheletul postcefalic cuprinde oasele lungi, oasele bazinului, oasele centurii scapulare, bazipodale, falange şi 7 vertebre întregi.

Scheletul a aparținut cu siguranță unui *bărbat de vârstă matură (35-40 ani).*

www.cimec.ro

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi are forma de "bombă" în cea occipitală. Indicele său cefalic este mezocran (76m,92), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (63,19) şi metriocrană (82,14). Fruntea este ovală şi eurimetopă (72,14), cu relieful frontal moderat (glabelar 3, supraorbitar 1), Occipitalul este bombat, mijlociu de larg şi cu protuberanţa externă puţin evidenţiată. Apofizekle mastoide sunt puternice, relieful supramastoidian fiind dezvoltat.

Faţa. Indicele facial total este de tip mezoprosop (87,60), cel facial superior aparţine categoriei leptene (56,20). Orbitele sunt mezoconci (81,58) iar nasul leptorin (45,83). Malarele sunt mari, cu dispoziţia intermediară, fosa canină este adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi paraboloidă.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, prevăzut cu menton proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg, cu gonioane dezvoltate, şi torus mandibular dezvoltat.

Dentiţia este destul de erodată (gradul 3), cu trei pierderi de dinţi "in vivo" (M1 inferiori şi M2 drept superior). M2 superior stâng prezintă o carie de gradul 4.

Scheletul postcranian. Femurele sunt platimere (76,67), fără pilastru şi cu relieful subtrohanterian moderat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (700,00). Humerusul are relieful deltoidian dezvoltat şi aparţine categoriei platibrahice (76,19).

Statura are o medie de 162 cm, încadrîndu-se în categoria taliilor masculine submijlocii.

Tipul antropologic oferă un amestec de caractere nordoide şi mediteranoide.

Scheletul nr. 507

Acest schelet de copil este fragmentat şi incomplet. Dentiţia de lapte a fost surprinsă în faza în care sunt erupţi molarii 2 cu rădăcinile deschise, ceea ce corespunde vîrstei de *2-3 ani (infans I)*.

Scheletul nr. 508

Acest schelet este incomplet, astfel partea sa cefalică este reprezentată prin fragmente din oasele neurocraniului (parietale, occipital, temporal), două fragmente din maxilarul superior şi mandibula. Din partea postcefalică sunt prezente oasele lungi, oasele bazinului, coaste, o claviculă, bazipodale, metapodale şi falange.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat matur de 45 de ani.*

Neurocraniul nu oferă date biometrice şi nici de ordin somatoscopic.

Dentiţia este puternic erodată (gradul 5), dar nu prezintă pierderi de dinţi "in vivo". Nu sunt prezente carii dentare. Molarii 3 inferiori şi superiori sunt prezenţi.

Scheletul postcefalic este robust, cu femurele hiperplatimere (71,87), lipsite de pilastru, dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (73,33).

www.cimec.ro

Humerusul aparţine categoriei platibrahice (73,91) şi are relieful deltoidian bine dezvoltat.

Statura oferă o medie de 166 cm, ea încadrîndu-se în categoria taliilor masculine mijlocii.

Scheletul nr. 509

Este relativ bine conservat. Din partea sa cefalică s-a putut reconstitui un "cranium"aproape complet. Din partea postcraniană sunt prezente oasele lungi, oasele bazinului, oasele centurii scapulare, bazipodale, metapodoale, 13 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "bombă" în cea occipitală. Indicele său cefalic este de tip mezocran (75,0), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor hipsicrană (87,12). Fruntea este sferică şi eurimetopă, cu relieful osos moderat (glabelar 3, supraorbitar 1). Occipitalul bombat şi larg, cu protuberanţa sa externă puţin evidenţiată. Apofizele mastoide sunt mijlocii, la fel şi relieful supramastoidian.

Faţa are orbitele mezoconci (80,95) şi nasul leptorin (44,90). Malarele, mijlocii ca dezvoltare au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind puţin adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi paraboloidă.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal înalt, în special în regiunea mentonieră, cu un menton proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg şi puţin înclinat, cu gonioanele dezvoltate.

Dentiţia puţin erodată (gradul 1) nu prezintă pierderi de dinţi "in vivo". La molarul 1 superior drept se observă o carie de gradul 4.

Scheletul postcefalic este gracil, cu femurele platimere (78,12) cu pilastru slab (103,70) şi cu un relief subtrohanterian moderat. Tibiile sunt platicneme (64,84). Humerusul aparţine categoriei euribrahice (73,91).

Statura oferă o medie de 166 cm, fiind corespunzătoare unei talii feminine înalte.

Tipul antropologic ne apare sub forma unui amestec de caractere dinaroide (predominante) şi nordoide.

Scheletul nr. 510

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin fragmente din oasele neurocraniului (frontal, parietale, temporale), jumătatea stângă a maxilarului superior şi cele două malare. Partea postcefalică cuprinde majoritatea oaselor lungi, oasele celor două centuri (scapulară şi pelviană), coaste, bazipodale şi metapodale.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (circa 40 de ani).*

www.cimec.ro

Din ***neurocraniu*** pot fi caracterizate numai apofizele mastoide, care sunt destul de dezvoltate şi relieful supramastoidian care este bine evidenţiat.

Masivul facial ne oferă puţine date şi anume: malarele sunt mijlocii ca mărime, fosa canină este adâncă, bolta palatină are un contur upsiloid.

Dentiţia (numai la nivelul maxilarului superior), este lipsită de carii dentare. Molarul 3 a căzut "in vivo", alveola fiind pe cale de închidere. Erodarea dentară este de gradul 3.

Scheletul postcefalic este robust. Femurele sunt hiperplatimere (72,33), fără pilastru şi cu relieful subtrohanterian bine dezvoltat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (80,65). Humerusurile sunt de tip euribrahic (82,61), cu relieful deltoidian dezvoltat.

Statura prezintă o medie de 172 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine înalte.

Scheletul nr. 511

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată printr-o calotă craniană. Scheletul postcefalic cuprinde oasele membrelor, oasele celor două centuri, coaste, metapodale, falange, 10 vertebre întregi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul este ovoid în norma verticală şi în formă de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (77,91). Occipitalul este mijlociu de larg, cu protuberanţa externă ştearsă. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, la fel şi relieful subtrohanterian.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate orbitele, care sunt hipsiconci (86,11), malarele care sunt mijlocii şi apertura piriformă, care este de tip antropin.

Mandibula lipseşte.

Dentiţia este puţin erodată (gradul 2), fără pierderi de dinţi şi lipsită de cxarii dentare.

Scheletul postcefalic este gracil, cu femurele platimere (83,3), prevăzute cu pilastru slab (104,76) şi cu relieful subtrohanterian moderat (creastă şi fosă). Tibiile sunt euricneme (73,08) şi nu au faţete suplimentare de articulaţie. Humerusul aparţine categoriei euribrahice (84,21).

Statura oferă o medie de 151 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mici.

Tipul antropologic este predominant mediteranoid.

Scheletul nr. 512

Acest schelet este mult mai bine conservat decât celelalte scheletel. Astfel, partea sa cefalică este reprezentată prin un :cranium:. Din partea postcraniană s-au păstrat toate oasele membrelor, oasele celor două centuri (scapulară şi pelviană), coaste, bazipodale, falange şi 6 vertebre întregi.

www.cimec.ro

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură (40 ani).*

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală şi de "bombă" în cea occipitală. Indicele cefalic aparţine categoriei mezocrane (77,01). Fruntea reprezintă relieful frontal moderat (glabelar 3, supraorbitar 2). Occipitalul este mijlociu de bombat şi larg, protuberanţa sa externă fiind puţin evidenţiată. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltatae, iar relieful supramastoidian este moderat.

Faţa are indicele facial total de tip euriprosop (84,37), cel al feţei superioare fiind mezen (53,91). Orbitele sunt mezoconci (84,61), nasul fiind mezorin (47,92). Malarele sunt mijlociu dezvoltate şi au o dispoziţie intermediară, fosa canină fiind adâncă. Apertura piriformă este de tip antropin. Bolta palatină nu este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula este gracilă, cu ramul orizontal de jos, prevăzut cu un menton piramidal. Ramul vertical este larg şi înclinat, cu gonioane dezvoltate.

Dentiţia este incompletă, deoarece sunt multe pierderi "in vivo"(5). Abraziunea dentară este avansată (gradul 3). La nivelul mandibulei sunt două carii dentare de gradula 4 (M1 drept şi M3 stâng).

Scheletul postcefalic este gracil. Humerusurile sunt de tip platibrahic (71,42), cu relieful deltoidian dezvoltat. Femurele aparţin categoriei hiperplatimere (72,47), lipsite de pilastru, dar cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt euricneme (75,0) şi nu are suprafeţe de articulaţie.

Statura este de 155 cm, ceea ce corespunde unei talii masculine mijlocii.

Tipul antropologic oferă un fond mediteranoid, peste care se interpun caractere dinaroide.

Scheletul nr. 513

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată prin o calotă craniană, la care este prezent maxilarul superior şi mandibula. Lipsesc porţiuni din parietale şi temporale, precum şi bazioccipitalul. Din scheletul postcefalic sunt prezente toate oasele membrelor, oasele bazinului, metapdoale, coaste, corpuri vertebrale şi falange.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (25-30 ani).*

Neurocraniul are o formă ovoidă în norma verticală şi de "casă" în cea occipitală. Indicele cefalic este mezocran (79,76 la limita superioară), cei de înălţime porio-bregmatică aparţin categoriilor ortocrană (61,94) şi tapeinocrană (77,61). Fruntea este ovală şi eurimetopă (72,39), cu relieful frontal puţin evidenţiat. Occipitalul este bombat şi mijlociu de larg şi are protuberanţa sa externă slab marcată. Apofizele mastoide nu sunt dezvoltate, iar relieful supramastoidian este moderat.

Mandibula este robustă, cu ramul orizontal scurt în regiunea dinţilor jugali. Ramul vertical este larg şi puţin înclinat, cu gonioane dezvoltate.

www.cimec.ro

Dentiția este puțin erodată (gradul 1-2). Molarii 1 inferiori au căzut în timpul vieții, alveolele fiind închise. Nu sunt carii dentare.

Scheletul postcefalic de robusticitate medie, are femurele platimere (78,79), prevăzute cu pilastru puternic (116,0) și cu relieful subtrohanterian dezvoltat. Tibiile aparțin categoriei mezocneme (68,75). Humerusurile sunt de tip platibrahic (86,36) și cu relieful deltoidian dezvoltat.

Statura, calculată după lungimea oaselor lungi oferă o medie de 161 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine mari.

Scheletul nr. 514

Acest schelet este fragmentat și incomplet. Partea sa cefalică este reprezentată prin fragmente din oasele neurocraniului (parietale, temporale, frontal), maxilarul superior, maxilarul drept și mandibula. Din scheletul postcefalic sunt prezente oasele lungi, oasele bazinului, coaste, clavicule, metapodale, 5 vertebre întregi.

Scheletul a aparținut unei *femei probabil de vârstă matură (30-35 ani).*

Din neurocraniu pot fi caracterizate apofizele mastoide, care sunt mici și relieful supramastoidian, care este slab. Bolta palatină are un caracter paraboloid.

Mandibula are un aspect general de robusticitate mijlocie. Ramul vertical este larg și puțin înclinat.

Dentiția prezintă un grad redus de erodare (gradul 1-2), ceva mai avansat pe mandibulă. Milarul 1 superior stâng a căzut în timpul vieții. Pe maxilarul superior sunt 3 carii (P1 drept, M2 drept și M3 stâng) , toate de gradul 2.

Scheletul postcefalic este gracil. Femurele sunt hiperplatimere (71,43), lipsite de pilastru, cu relieful subtrohanterian dezvoltat (fosă și creastă). Tibiile aparțin categoriei euricneme (72,41) și nu au suprafețe suplimentare de articulație. Humerusurile sunt de tip platibrahic (73,68), relieful lor deltoidian fiind moderat.

Statura prezintă o medie de 162 cm, ceea ce corespunde unei talii feminine înalte.

Scheletul nr. 515

Partea cefalică a acestui schelet este reprezentată doar prin fragmente de parietale și occipital și jumătatea dreaptă a masivului facial. Scheletul postcefalic este mai bine conservat, din el fiind prezente oasele lungi, oasele bazinului, metapodale, coaste și falange.

Acest schelet a aparținut unui *bărbat de vârstă matură 35-40 ani.*

Asupra ***neurocraniului*** nu se pot face observații de ordin biometric și nici ordin somatoscopic.

Din ***masivul facial*** pot fi caracterizate malarele, care sunt mijlocii ca dezvoltare și au o dispoziție temporalizată, fosa canină fiind adâncă. Orbitele sunt mezoconci (79,49)

www.cimec.ro

iar nasul este leptorin (44,0), apertura piriformă fiind de tip antropin. Bolta palatină este adâncă şi are un contur paraboloid.

Mandibula lipseşte.

Dentiţia (numai de pe jumătatea dreaptă a maxilarului superior) este puţin erodată (gradul 2) şi lipsită de carii dentare.

Scheletul postcefalic este robust, cu femurele platimere (81,5) prevăzute cu pilastru (107,14) şi cu un relief subtrohanterian dezvoltat. Tibiile sunt platicneme (57,50), fără suprafeţe suplimentare de articulaţie. Humerusurile aparţin categoriei euribrahice (79,17) şi au relieful deltoidian foarte dezvoltat.

Statura prezintă o medie de 165 cm, corespunzînd unei talii masculine mijlocii.

Osteopatii. Corpurile lombare prezintă osteofite de diferite mărimi, subiectul suferind probabil de o lombo-sciatică cronică.

Scheletul nr. 516

Este un schelet incomplet şi fragmentat. Partea cefalică este reprezentată doar prin o calotă craniană incompletă şi mandibula. Din scheletul postcefalic (mai bine conservat) sunt prezente oasele membrelor, oasele bazinului, un omoplat, corpuri vertebrale, coaste şi metapodale.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură 35-40 ani.*

Neurocraniul nu ne oferă nici date biometrice şi nici date somatoscopice.

Mandibula este gracilă, ramul său orizontal fiind mijlociu de înalt, cu un menton proeminent şi piramidal. Ramul vertical este larg şi înclinat, gonioanele fiind destul de evidenţiate. Torusul mandibular este mijlociu.

Dentiţia (prezentă la nivelul mandibulei) este puţin erodată (gradul 2). Molarii 1 şi 2, din partea dreaptă au căzut în timpul vieţii, alveolele fiind închise. Molarul 1 stâng prezintă o carie de gradul 4.

Scheletul postcefalic este gracil, cu femurele eurimere (85,18) prevăzute cu pilastru (104,0), relieful subtrohanterian fiind slab marcat. Tibiile aparţin categoriei euricneme (72,73). Humerusul este de tip euribrahic (78,95) şi cu relieful deltoidian bine pronunţat.

Statura este de 157 cm (în medie), ceea ce corespunde unei talii feminine supramijlocii.

Scheletul nr. 517

Este incomplet, deoarece îi lipseştepartea cefalică. Din scheletul postcranian ne-au parvenit oasele lungi (cubitusurile şi radiusurile), un coxal, sacrumul, coaste şi 2 metapodale.

Scheletul postcefalic este robust, ceea ce permite să precizăm *sexul, ca fiind cel masculin.* După aspectul oaselor apreciem că *vârsta este cea matură.*

www.cimec.ro

3. 2. SCHELETE INCINERATE

Scheletul nr. 1 (1983)

Gradul de calcinare al oaselor este mijlociu. Sunt aproximativ 50 de fragmente de difertite dimesiuni (9 mari, 21 mijlocii şi 20 mici). Partea cefalică a acestui schelet este absentă. Din scheletul postceanian s-au putut identifica două fragmente diafizare ale femurului, două fragmente din diafiza tibiei, un fragment din epifiza superioară a radiusului (cupula radială), un fragment din epifiza tibiei, un fragment din epifiza superioară a radiususlui, un fragment din epifiza inferioară a humerusului, fragmente din coaste, trei fragmente de corpuri vertebrale şi două fragmente din coxale.

Acest schelet, după grosimea pieselor osoase, a aparţinut unui subiect de *vârstă tînără, probabil juvenis, cu sexul indeterminabil.*

Scheletul nr. 5 (1983)

Resturile osoase ale acestui schelet prezintă un grad de calcinare mijlociu. Este reprezentat prin 23 fragmente mari, 16 mijlocii şi circa 100 fragmente mici. Din neurocraniu s-au determinat două fragmente din frontal şi parietal, mici fragmente din scoica tempotalului iar din scheletul postceanian, fragmente mari din diafiza unui humerus, un fragment din capul femural, 8 fragmente diafizare din tibie şi 2-3 fragmente aparţinînd cubitusului şi radiusului, restul fragmentelor fiind nesemnificative.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vîrsta matură 30-40 ani* (după aspectul fragmentelor osoase). Scheletul este însoţit de un fragment dintr-un pieptene de os cu un nit de metal.

Scheletul nr. 6 (1983)

Acest schelet prezintă un grad moderat de calcinare, el fiind reprezentat prin puţine resturi osoase (6 resturi mari). Din partea cefalică s-au identificat doar un mic fragment dintr-un parietal. Din scheletul postcranian este prezent un fragment dintr-o diafiză humerală şi un fragment din epifiza femurului.

Scheletul a aparţinut probabil unei *femei de vârstă adultă.*

Alături de fragmentele osoase s-a mai găsit un fragment dintr-un vas de ceramică de culoare gris-fier.

Scheletul nr. 9 (1983)

Acest schelet prezintă o incinerare moderată şi circa 145 de resturi osoase (17 resturi osoase mari, 28 resturi mijlocii şi 100 resturi mici). Din scheletul cranian au fost identificate un fragment din frontal, trei fragmente din parietal şi un fragment din occipital, iar din scheletul postcranian două fragmente din epifizele femurelor, cinci

www.cimec.ro

fragmente vertebrale, fragmente din diafizele femurelor, aşchii din coaste şi mici fragmente din diafizele oaselor lungi.

Aceste resturi au aparţinut unui *subiect de sex feminin, de vârstă adultă (20-25 ani).*

Scheletul nr. 10 (1983)

Gradul de incinerare a acestui schelet este mijlociu. Resturile osoase sunt abundente: 41 mari, 50 mijlocii şi circa 200 resturi mici.

Partea cefalică cuprinde 5 fragmente din parietale, două fragmente din occipital, un fragment din temporal, un fragment din ramul orizontal al mandibulei (regiunea goniană) şi un fragment din regiunea mentonieră a mandibulei. Scheletul postcefalic este reprezentat prin 4 fragmente diafizare aparţinînd femurelor, 4 fragmente din diafiza tibiilor, 5 fragmente din diafiza humerusului, 7 fragmente din corpuri vertebrale, aşchii din coaste şi un fragment din osul coxal.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură (40-50 ani).*

Studiul morfoscopic al resturilor osoase, ne permite să facem următoarele precizări: mentonul este proeminent şi de formă piramidală, regiunea goniană şi torusul mandibular sunt slab dezvoltate, mandibula este gracilă şi are ramul orizontal înalt, molarul 1 inferior drept a căzut "in vivo", molarul 3 inferior drept nu era apărut până la data decesului (retenţie).

Scheletul nr. 11 (1983)

Acest schelet prezintă puţine resturi osoase: 3 mari, 11 mijlocii şi circa 500 resturi mici. Gradul de incinerare este mijlociu. Din partea cefalică sunt prezente doar două fragmente mici indeterminebile. Scheletul postcefalic cuprinde aşchii diafizare din oasele lungi şi fragmente din coaste.

Apreciind după grosimea acestor resturi, putem aprecia cu multă probabilitate să scheletul a aparţinut unui *copil de vârstă infans I*, a cărui sex nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 12 (1983)

Gradul de incinerare a acestui schelet este puternic. Resturile osoase care ne-au parvenit sunt puţine: 2 mari, 6 mijlocii şi circa 20 resturi mici. Scheletul cefalic lipseşte. Din scheletul postcefalic sunt prezente două fragmente diafizare din oasele lungi, un fragment dintr-o coastă şi numeroase aşchii indeterminabile.

Apreciind după grosimea resturilor osoase putem preciza că scheletul a aparţinut unui *copil de 6-7 ani (infans I)*, a cărui sex nu poate fi precizat.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 15 (1983)

Din acest schelet nu este prezent nici un fragment uman, ci numai o vertebră de la un animal. Există multă *cenuşă şi cărbuni.*

Scheletul nr. 19 (1983)

Gradul de incinerare a acestui schelet este slab, iar resturile osoase sunt foarte puţine: 3 mari, 2 mijlocii şi 3 mici. Scheletul cefalic lipseşte. Din scheletul postcranian s-au identificat un fragment diafizar aparţinînd unui femur (gîtul capului femural) şi un rest dintr-o falangă. Mai sunt prezente şi multe aşchii nesemnificatiave. Acest schelet a aparţinut unui *copil de vârstă infans II*, a cărui sex nu se poate determina.

Scheletul nr. 29 (1983)

Scheletul prezintă o incinerare puternică, cu resturi puţine: 30 mari, 25 mijlocii şi circa 50 mici. Din partea cefalică s-au identificat un fragment din osul frontal (regiunea glabelară) şi două fragmente mici din parietal. Scheletul postcranian este reprezentat prin fragmente diafizare din femur, 6 fragmente diafizare din humerus, un fragment din epifiza inferioară a humerusului, trei fragmente diafizare din cubitus, 6 fragmente din diafiza radiususlui, două fragmente din corpuri vertebrale şi aşchii din coaste şi falanga.

Apreciind după grosimea fragmentelor diafizare şi după grosimea oaselor meurocraniului, putem preciza că scheletul a aparţinut unei *femei de 15-20 ani (juvenis).*

Scheletul nr. 44 (1983)

Acest schelet prezintă un grad slab de incinerare şi resturi puţine: 13 mari şi 20 mijlocii. Din partea cefalică s-au putut identifica fragmente foarte subţiri din oasele parietale şi din frontal. Scheletul postcefalic este prezent doar prin mici resturi diafizare din oasele lungi.

A aparţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I)* cu sexul indeterminabil.

Menţionăm că au mai fost găsite resturi de paleofaună, precum şi un rest dintr-un pieptene de os.

Scheletul nr. 59 (1983)

Resturile osoase din acest schelet sunt puţine: 1 mare, 4 mijlocii şi 9 mici şi au un grad slab de incinerare. Din partea cefalică s-a identificat un fragment mare din osul parietal. Scheletul postcefalic este reprezentat doar prin resturi diafizare indeterminabile.

Acest schelet a aparţinut unui *copil de 3-5 ani (infans I),* apreciere făcută după grosimea oaselor neurocraniului.

www.cimec.ro

Scheletul nr. 63 (1984)

Inventarul acestui schelet conține resturi osoase puține: 1 mare, 8 mijlocii, și 15 mici. Gradul de incinerare a resturilor osoase este slab. Din scheletul cranian s-a identificat doar un mic fragment din parietal. Din scheletul postcranian au fost identificate trei fragmente diafizare din oasele lungi și un mic fragment din osul coxal.

Scheletul a aparținut unui *copil de 12-14 ani (infans II)*, a cărui sex nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 66 (1984)

Scheletul din acest mormînt a fost slab incinerat și are puține resturi osoase: 22 mari, 50 mijlocii și circa 100 mici. Din partea cefalică sunt prezente trei fragmente indeterminabile iar din cel postcranian, s-au identificat epifize ale femurelor, fragmente diafizare aparținînd oaselor lungi (femur, humerus, radius și cubitus), fragmente din coaste, metacarpiene, vertebre și din coxale.

Acest schelet a aparținut unui *copil de 12-14 ani (infans II)*, a cărui sex nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 67 (1984)

Acest schelet a fost puternic incinerat și are multe resturi osoase: 56 mari, 100 mijlocii și circa 300 mici. Din partea cefalică s-au identificat 3 fragmente din parietal, două fragmente din occipital și două fragmente din frontal. Din scheletul postcranian am identificat 6 fragmente diafizare din femur, 3 fragmente din epifiza inferioară a humerusului, 12 fragmente din diafiza humerusului, 22 fragmente diafizare aparținînd radiusului, cubitusului și peroneului, 8 fragmente din diafiza tibiei, un fragment din astragal, 3 fragmente din coxale și 24 fragmente din corpuri vertebrale.

A aparținut unyui *bărbat de vârstă adultă.*

Scheletul nr. 68 (1984)

Din acest schelet, cu un grad mijlociu de incinerare, ne-au parvenit puține resturi osoase: 22 mari, 30 mijlocii și 50 mici. Am putut identifica din aceste resturi osoase 3 fragmente subțiri din neurocraniu, un fragment din malarul drept, fragmente din diafizele oaselor lungi (femur, humerus) fragmente din coaste și vertebre, precum și porțiuni din capul femural și din unul humeral.

Acest schelet a aparținut *unui copil de 6-7 ani (infans I)* apreciere făcută după dimensiunea capului femural și a celui humeral.

Scheletul nr. 76 (1984)

Gradul de incinerare a acestui schelet este mijlociu. Resturile osoase care ne-au parvenit sunt puține și sfărîmate: 18 mari, 30 mijlocii și 50 mici. Din partea cefalică s-au

www.cimec.ro

putut identifica doar 5 fragmente din parietale iar din scheletul postcranian 2 fragmente din diafiza tibiei, 6 fragmente din diafiza femurului, 3 fragmente din radius, 3 fragmente din corpuri vertebrale şi un fragment din calcaneu.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură.*

Scheletul nr. 78 (1984)

Acest schelet prezintă un grad slab de incinerare. Scheletul cranian este reprezentat prin 10 fragmente din frontal şi parietale. Scheletul postcranian cuprinde fragmente diafizare aparţinînd femurului şi tibiei, fragmente din coaste şi radius.

Scheletul a aparţinut cu probabilitate unei *femei de vârstă adultă-matură.*

Alături de inventarul osos am găsit şi resturi dintr-un pieptene de os.

Scheletul nr. 87 (1984)

Acest schelet prezintă un grad slab de incinerare şi resturi puţine: 12 mari, 10 mijlocii şi 20 mici. Din partea cefalică nu s-a identificat nici un rest osos. Scheletul postcranian este reprezentat prin fragmente diafizare ale oaselor lungi (femur şi tibie) aşchii din coaste şi un mic fragment din coxal.

Scheletul a aparţinut unui *copil de 13-14 ani (infans II)* a cărui sex nu se poate preciza.

Scheletul nr. 88 (1984)

Prezintă o incinerare mijlocie, resturile osoase fiind puţine: 38 mari, 50 mijlocii şi 50 mici. Partea cefalică este reprezentată prin 14 fragmente din parietale, occipital şi frontal. Scheletul postcranian este identificat prin fragmente diafizare femurale, fragmente din tibie, humerus, cubitus şi radius.

A aparţinut unui *bărbat de vârstă adultă-matură.*

Scheletul nr. 95 (1984)

Prezintă o incinerare mijlocie şi resturi osoase puţine: 3 mijlocii şi 11 mici. Partea cefalică este reprezentată doar prin 3 fragmente mici indeterminabile şi foarte subţiri. Scheletul postcranian cuprinde un fragment diafizar din femur, un fragment dintr-o vertebră şi resturi indeterminabile.

Scheletul a aparţinut unui *copil mic de 0-1 an (infans I).*

Scheletul nr. 112 (1984)

Acest schelet prezintă o incinerare slabă şi multe resturi osoase: 46 mari, 100 mijlocii şi 300 mici. Din partea craniană am identificat un fragment din parietal, un fragment din maxilarul superior şi un fragment dintr-un malar. Partea postcefalică

www.cimec.ro

cuprinde resturi diafizare aparţinînd femurului, resturi din tibie, cubitus, radius, fragmente din corpuri vertebrale şi din coxal, precum şi numeroase resturi indeterminabile.

A aparţinbut unei *femei de vârstă matură.*

Scheletul nr. 113 (1984)

Scheletul prezintă o incinerare mijlocie şi puţine resturi osoase: 9 mari, 13 mijlocii şi 20 mici. Din neurocraniu, fragmentele prezente nu pot fi determinate, iar cele din partea postcraniană provin din diafizele unor oase lungi (femur, tibie).

A aparţinut probabil unui *adolescent de vârstă juvenis, cu sexul feminin.*

Scheletul nr. 115 (1984)

Are o incinerare puternică şi puţine resturi osoase: 18 mari, 50 mijlocii şi 100 mici. S-au identificat 2 fragmente din occipital, 3 fragmente din parietal, 1 fragment din mandibulă (condilul stâng), fragmente din diafiza femurului, resturi de coaste şi fragmente din corpuri vertebrale.

A aparţinut unei *femei de vârstă adultă.*

Scheletul nr. 116 (1984)

Este puternic incinerat, dar incomplet şi fărîmiţat şi are puţine resturi osoase: 13 mari, 20 mijlocii, 50 mici. Din craniu semnalăm doar 6 fragmente indeterminabile, dar din prtea postcraniană s-au putut identifica fragmente din diafizele oaselor lungi (femure), fragmente din vertebre şi din epifizele oaselor lungi.

A aprţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I)*, apreciere făcută după grosimea oaselor calotei craniene.

Scheletul nr. 118 (1984)

Acest schelet este puternic incinerat şi are multe resturi osoase: 45 mari, 38 mijlocii şi 150 mici. Din partea cefalică am identificat 8 fragmente din parietale, 3 fragmente din frontal, un fragment din temporal şi un fragment din mandibulă. Partea postcefalică este reprezentată prin fragmente din diafizele femurelor, tibiilor, cubitusului, radiusului, fragmente din corpuri vertebrale, coaste şi din coxal.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură.*

Scheletul nr. 133 (1984)

Este reprezentat prin 27 resturi mari, 50 mijlocii şi 150 mici, mijlociu incinerate. Partea cefalică este reprezentată prin fragmente din frontal şi din parietale. Scheletul postcranian cuprinde fragmente diafizare din femur, humerus, radius, fragmente din coaste şi vertebre.

Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă adultă.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 134 (1984)

Este reprezentat prin circa 55 resturi osoase şi prezintă un grad slab de incinerare. Din neurocraniu sunt prezente fragmente din occipital, temporal şi parietal. Partea postcefalică cuprinde fragmente diafizare din femur, un fragment din capul femural, aşchii diafizare din oasele lungi şi un fragment de corp vertebral.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă.*

Scheletul nr. 141 (1984)

Este un schelet slab incinerat şi cu resturi puţine: 8 mari, 15 mijlocii şi 50 mici. Din partea cefalică am identificat un mic fragment din oasele neurocraniului, un fragment din conductul auditiv şi un fragment din malarul drept. Scheletul postcefalic este reprezentat prin fragmente diafizare din femur, două fragmente din sacrum, un fragment din humerus şi un fragment din coaste şi corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată.*

Scheletul nr. 142 (1984)

Este puternic incinerat, dar cu resturi osoase foarte puţine: 1 mijlociu şi 6 mici. Din scheletul cranian s-au identificat 6 mici fragmente din oasele neurocraniului. Scheletul postcranian lipseşte.

Apreciind după grosimea fragmentelor osoase, putem preciza că acest schelet a aparţinut unui *copil de 4-5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 143 (1984)

Acest schelet prezintă o incinerare slabă şi puţine resturi osoase: 21 mari, 30 mijlocii şi 50 mici. Din neurocraniu s-au identificat doar 7 fragmente din parietale. Scheletul postcranian este reprezentat prin fragmente diafizare din femur, tibie, humerus şi prin fragmente din corpuri vertebrale.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă.* Printre resturile osoase s-a găsit şi un fragment de os, cu două nituri metalice, probabil un rest dintr-un pieptene.

Scheletul nr. 145 (1984)

Gradul de incinerare este mijlociu şi sunt resturi puţine: 13 mari, 18 mijlocii şi 50 mici. Partea cefalică cuprinde 4 fragmente din parietal şi frontal. Scheletul postcefalic conţine resturi diafizare aparţinînd unor oase lungi (femur, tibie, cubitus).

Scheletul a aparţinut unui *copil de vârstă infans II.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 155 (1984)

Este puternic incinerat, cu resturi foarte puţine: 7 mijlocii şi 5 mici. Din partea cefalică s-a găsit doar un fragment foarte mic din oasele neurocraniului. Scheletul postcefalic este reprezentat prin fragmente mici din diafiza femurului.

Scheletul a aparţinut unui *copil de 2-3 luni (infans I).*

Scheletul nr. 159 (1984)

Gradul de incinerare este mijlociu.Resturile osoase sunt în număr mare: 18 mari, 80 mijlocii şi 150 mici. Neurocraniul este reprezentat prin 11 fragmente osoase. Partea postcefalică cuprinde fragmente din diafizele femurului, humerusului şi cubitusului, un fragment din epifiza femurului şi fragamente din coaste şi vertebre.

Scheletul a aparţinut unui *copil de vârstă infans II.*

Scheletul nr. 160 (1984)

Este unul din cele mai incomplete schelete. Gradul de incinerare este puternic, iar resturile osoase sunt foarte puţine: 5 mijlocii şi 6 mici. Din neurocraniu s-au identificat doar 8 mici fragmente (parietal şi frontal). Scheletul postcranian cuprinde doar aşchii indeterminabile.

A aparţinut unui *copil foarte mic de 1-3 luni (infans I).*

Scheletul nr. 161 (1984)

Prezintă o incinerare mijlocie şi puţine resturi osoase: 6 mari, 10 mijlocii şi 40 mici. Din craniu s-au identificat câteva fragmente din parietal. Scheletul postcranian cuprinde fragmente din diafizele femurului şi tibiei, precum şi aşchii nesemnificative.

Scheletul a aparţinut unui *copil de 3-5 ani (infans I).*

Scheletul este însoţit şi de 7 fragmente osoase aparţinînd unui animal (probabil pui de pasăre).

Scheletul nr. 162 (1984)

Gradul de incinerare a acestui schelet este slab iar resturile osoase sunt puţine: 5 mari şi 7 mijlocii. Partea cefalică este reprezentată prin 5 fragmente din oasele neurocraniului (parietal + frontal). Din scheletul postcranian sunt prezente doar aşchii osoase. Scheletul a aparţinut unui *copil de 2-5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 163 (1984)

Prezintă o incinerare moderată şi resturi puţine: 5 mri, 4 mijlocii şi 15 mici. Scheletul cefalic este reprezentat prin 2 fragmente din parietale iar partea cefalică prin fragmente diafizare ale femurului şi un fragment din osul coxal.

Scheletul a aparţinut unui *copil de vârstă infans I.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 164 (1984)

Scheletul din acest mormînt a fost puternic incinerat, dar nu ne-au parvenit decât puţine resturi osoase: 19 mari, 30 mijlocii şi 50 mici. Din scheletul cranian s-a identificat 2 fragmente din parietale şi 3 fragmente din occipital. Partea postcraniană cuprinde fragmente diafizare din femur, fragmente din epifiza superioară a femurului, fragmente din corpuri vertebrale şi resturi de coaste.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat matur.*

Scheletul nr. 170 (1984)

Din acest schelet cu un grad mijlociu de incinerare nu ne-au parvenit decât puţine resturi: 4 mari, 8 mijlocii şi 20 mici, din care s-a putut identifica un mic fragment din neurocraniu şi trei fragmente diafizare din oasele lungi.

Scheletul a aparţinut unui *copil de 6-7 ani (infans I).*

Scheletul nr. 171 (1984)

Acest schelet prezintă un grad slab de incinerare şi resturi puţine: 19 mri, 21 mijlocii şi 50 mici. Din aceste resturi am putut identifica un fragment din parietal, un fragment din occipital, fragmente din diafizele femurelor, humerusului, radiusului şi tibiei.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură.*

Scheletul nr. 172 (1984)

Gradul de incinerare a acestui schelet este slab. Resturile osoase sunt puţine şi sfărîmate: 11 mari, 20 mijlocii şi 30 mici. Din partea cefalică s-au putut identifica fragmente din parietale şi un fragment din frontal, cu marginea superioară a orbitei. Scheletul postcranian cuprinde numai fragmente din corpuri vertebrale şi fragmente din epifizele oaselor lungi.

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă.*

Scheletul nr. 173 (1984)

Din acest schelet, cu un grad puternic de incinerare, ne-au parvenit puţine resturi osoase: 16 mari, 10 mijlocii şi 50 mici, dar din acestea am putut identifica doar un fragment din parietal, fragmente diafizare din femur, două fragmente din cubitus (diafiză + cioc olecran), fragmente din metacarp şi metatars.

Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 174 (1984)

Prezintă un grad puternic de incinerare şi puţine resturi osoase: 2 mari, 27 mijlocii şi 20 mici. Din scheletul cefalic am identificat un mic fragment subţire din parietal şi un fragment din mandibulă. Scheletul postcranian este reprezentat prin două fragmente diafizare din tibie, un fragment diafizar femural, fragmente din corpuri vertebrale şi un fragment din coxal.

Scheletul a aparţinut unui *copil de 4-5 ani (infans I).*

Scheletul nr. 180 (1985)

Este unul din cele mai incomplete schelete, cu resturi puţine (13) care prezintă o incinerare puternică. Din scheletul cranian sunt prezente 4 mici fragmente foarte subţiri din oasele neurocraniului iar din scheletul postcranian sunt prezente doar aşchii osoase.

Scheletul a aparţinut unui *copil foarte mic de 1-3 luni (infans I).*

Scheletul nr. 182 (1985)

Acest schelet prezintă un grad puternic de incinerare, cu foarte multe resturi: 80 mari, 250 mijlocii şi circa 500 mici. Partea cefalică cuprinde 23 fragmente din frontal, parietal, occipital şi malarul stâng. Din scheletul postcranian am identificat fragmente diafizare din oasele lungi, fragmente din coaste, vertebre şi din coxal.

Scheletul a aparţinut unei *femei adulte.*

Alături de resturile osoase au mai fost găsite resturi de faună şi o mărgică din sticlă.

Scheletul nr. 199 (1985)

Gradul de incinerare a acestui schelet este slab. Resturile osoase sunt puţine: 21 mari. Din neurocraniu sunt prezente 3 mici fragmente subţiri iar din scheletul postcefalic am identificat fragmente diafizare din oasele lungi, 2 fragmente din epifiza superioară a femurului şi 2 fragmente din epifiza superioară a humerusului.

Scheletul a aparţinut unui *copil de 6-7 ani (infans I).*

Scheletul nr. 218 (1985)

Resturile osoase din acest schelet prezintă un grad mijlociu de incinerare. Sunt 25 fragmente mari, 50 fragmente mijlocii şi circa 150 fragmente mici. Din scheletul cefalic s-au identificat 2 fragmente din frontal şi un fragment din temporal iar din partea postcefalică s-au identificat fragmente diafizare din femur, tibie, humerus şi un os scafoid aproape întreg.

Grosimea fragmentelor osoase, ne permite să apreciem *vârsta ca fiind cea matură iar sexul este probabil cel masculin.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 219 (1985)

Acest schelet prezintă un grad slab de incinerare şi resturi osoase relativ puţine: 26 resturi mari, 50 mijlocii şi multă cenuşă. Scheletul cranian lipseşte, ir din partea postcraniană s-au putut identifica fragmente diafizare din femur, humerus, radius, un fragment de cap femural, coaste, vertebre, sacrum, metacarpiene şi metatarsiene. Dentiţia este absentă. Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă matură avansată* (după aspectul spongios al ţesutului osos).

Scheletul nr. 226 (1985)

Acest schelet prezintă un grad puternic de incinerare şi resturi osoase puţine: 9 resturi mari, 15 resturi mijlocii şi circa 20 resturi mici. Din scheletul cranian s-a identificat un fragment din parietal iar din cel postcranian 2 fragmente diafizare din femur, 4 fragmente diafizare din tibie şi 2 fragmente din humerus.

Apreciind după grosimea acestor fragmente, putem aprecia vârsta subiectului ca fiind de *12-14 ani (infans II)*. Sexul nu poate fi precizat.

Scheletul nr. 234 (1985)

Acest schelet prezintă un grad mijlociu de incinerare şi puţine resturi osoase: 50 resturi mari, 50 mijlocii şi circa 100 resturi mici şi foarte mici.

Partea cefalică este reprezentată doar prin 24 fragmente din oasele craniului (occipital, parietale, frontal).

Din scheletul postcranian sunt prezente fragmente epifizare din humerus, femur, diafize aparţinînd femurelor, tibiilor, humerusurilor şi radiusului, coxale, vertebre, metacarpiene şi metatarsiene.

Dentiţia a fost reprezentată doar prin 1M2 superior.

Acest schelet a aparţinut unei *femei adulte 20-30 ani* (apreciere făcută după erodarea dentară şi după obliterarea suturilor craniene).

Scheletul nr. 249 (1986)

Acest schelet este puternic incinerat, cu resturi osoase multe, dar foarte mici (2 resturi mari, 200 mijlocii şi circa 500 resturi mici).

Din scheletul cranian s-a putut identifica unele fragmente osoase din oasele neurocraniului (parietale, temporale), iar din partea postcraniană, unele fragmente din diafizele unor oase lungi (femure, humerus), resturi din corpuri vertebrale, precum şi fragmente din oasele coxale.

Acest schelet a aparţinut unui *copil* (după grosimea pieselor osoase) de *vârstă infans I.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 251 (1986)

Acest schelet prezintă o incinerare slabă şi puţine resturi osoase (20 de resturi mari, 20 mijlocii şi circa 50 resturi osoase mici).

Din partea cefalică s-a putut identifica doar un fragment mare din occipital. Scheletul postcrfalic este mi bine reprezentat, din el s-au identificat 4 fragmente aparţinînd oaselor coxale, 3 fragmente diafizare din femur, 2 fragmente diafizare din humerus, resturi de coaste şi corpuri vertebrale.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat probabil de vârstă matură* (apreciere făcută după grosimea pieselor osoase). Dentiţia fiind absentă, nu putem preciza decât cu aproximaţie vârsta subiectului.

Scheletul nr. 255 (1986)

Scheletul prezintă un grad de incinerare şi multe resturi osoase (50 mari, 100 mijlocii şi peste 300 resturi osoase mici).

Scheletul cranian este reprezentat prin fragmente din parietale, frontal şi condilul ramului vertical al mandibulei (partea dreaptă). Din scheletul postcranian s-au identificat 3 fragmente diafizare de femur, un fragment cap femural, 4 fragmente din diafiza humerusului, 2 fragmente din diafiza humerusului, 2 fragmente din coxale, 3 fragmente din corpuri vertebrale, precum şi resturi indeterminabile din diafizele unor oase lungi.

Apreciind după grosimea fragmentelor osoase, am putea afirma că sexul acestui subiect ar fi cel *feminin*, dar asupra vîrstei nu ne putem pronunţa, datorită absenţei unor repere de bază.

Scheletul nr. 256 (1986)

Gradul de incinerare a acestui schelet este foarte puternic şi sunt şi foarte multe resturi osoase: (100 mari, 300 de mărime mijlocie şi circa 600 resturi mici).

Partea cefalică este reprezentată prin 8 fragmente din parietale, 2 fragmente din occipital, 1 fragment din frontal, unul din temporal, un fragment din maxilarul superior şi 2 fragmente din mandibulă.

Scheletul postcefalic cuprinde fragmente din diafizele unor oase lungi (femur, tibie, humerus, radius), fragmente de coaste, vertebre, coxale şi metacarpiene.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat probabil de vârstă matură.*

Scheletul nr. 265 (1986)

Inventarul resturilor osoase de la acest schelet sunt puţine şi incomplete. Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă adultă - matură.* Gradul de incinerare a acestui schelet este puternic, dar resturile osoase sunt puţine: 14 resturi mari, 20 resturi mijlocii şi

www.cimec.ro

circa 20 mici. Partea cefalică a acestui schelet lipseşte. Din partea postcraniană au fost identificate 2 fragmente diafizare din femur, 2 fragmente din coxale şi 11 fragmente din corpuri vertebrale.

Scheletul nr. 266 (1986)

Acest schelet prezintă un grad foarte puternic de incinerare şi un număr mic de resturi de oase (12 mari, 20 mijlocii şi 100 resturi mici) cu foarte multă cenuşă şi pământ. Din partea ceaniană s-au identificat 3 fragmente din oasele neurocraniului iar din partea postcraniană fragmente diafizare din femur, humerus, resturi din coaste şi vertebre, precum şi două fragmente din oasele coxale.

Scheletul a aparţinut unui subiect *tînăr, de vârstă juvenis (14-20 ani) cu sexul indeterminabil.*

Scheletul nr. 270 (1986)

Gradul puternic de incinerare la care a fost supus acest schelet a făcut ca să ne parvină puţine resturi osoase (4 mari, 3 mijlocii şi aproximativ 10 mici)

Din partea cefalică s-a identificat doar un fragment din osul occipital iar din scheletul postcefalic au fost identificate un fragment din epifiza superioară a unui femur şi 3 fragmente din coxale.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat, probabil de vârstă matură.*

Scheletul nr. 272 (1986)

Acest schelet prezintă un grad puternic de incinerare şi resturi osoase foarte puţine (2 mari, 8 mijlocii şi circa 10 mici).

Partea cefalică este reprezentată doar prin 2 fragmente mici din oasele neurocraniului. Din scheletul postcranian au fost identificate 2 fragmente diafizare ale unor oase lungi.

Acest schelet a aparţinut unui *copil de vârstă infans II* (după grosimea fragmentelor osoase).

Scheletul nr. 273 (1986)

Este puternic incinerat şi are multe resturi osoase (50 mari, 150 mijlocii şi circa 500 mici. Scheletul cranian este reprezentat prin un fragment din occipital, 3 fragmente de parietale, un fragment de occipital şi 2 fragmente din temporale. Din partea postcraniană s-au identificat 6 fragmente de femur, un fragment din epifiza superioară a unui femur, fragmente diafizare aparţinînd unui humerus, fragmente diafizare din radius, fragmente din coxale, precum şi 7 fragmente din vertebre.

Alături de aceste fragmente a fost găsit un fragment dintr-un pieptene de os, cu un nit de aramă. Acest schelet a aparţinut unei *femei de vârstă adultă.*

www.cimec.ro

Scheletul nr. 280

Resturile osoase ale acestui schelet sunt mici şi puţine, cu un grad puternic de incinerare. El a aparţinut unui *copil de 2-3 ani (infans I).*

Din scheletul cranian au putut fi identificate doar fragmente mici şi subţiri din oasele neurocraniului iar din scheletul postcranian doar mici porţiuni din diafizele unor oase lungi (femur, humerus, tibie).

Scheletul nr. 283

Acest schelet prezintă un grad puternic de incinerare şi resturi puţine (6 resturi mari şi 10 resturi osoase mijlocii). Din partea cefalică au fost identificate doar două mici fragmente din parietale, iar din scheletul postcranian un fragment din diafiză din un femur, un fragment de cap femural, trei fragmente diafizare de humerus şi 2 fragmente diafizare de radius. Apreciind după grosimea resturilor osoase, putem aprecia *vârsta ca fiind matură iar sexul probabil cel feminin.* Alături de resturie osoase au mai fost găsite un fragment de chirpic ars şi un fragment de ceramică cenuşie, probabil din urnă.

Scheletul nr. 285

Acest schelet este puternic incinerat, cu multe resturi osoase (circa 300 fragmente osoase). Scheletul a aparţinut unui *copil de 3-4 ani (infans I).*

Din partea cefalică s-au identificat 26 fragmente din oasele neurocraniului (frontal, parietale, occipital) iar din scheletul postcefalic unele fragmente diafizare din oasele lungi (cubitus, femur, tibie, humerus), resturi din coaste, coxale şi vertebre.

Scheletul nr. 287

Acest schelet prezintă un grad puternic de incinerare şi puţine fragmente (circa 8 fragmente mijlocii şi 7 fragmente mici). El a aparţinut unui *copil de 1-2 ani (infans I).* Din partea cefalică sunt mici fragmente din oasele neurocraniului, iar din partea postcefalică sunt fragmente indeterminabile din diafizele unor oase lungi.

Scheletul nr. 288

Acest schelet este puternic incinerat şi cu resturi puţine (40 fragmente mari şi 30 fragmente mici şi mijlocii). Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă adultă.*

Partea craniană este reprezentată prin circa 24 fragmente din oasele neurocraniului (occipital, prietale, frontal), ir din scheletul postcefalic s-au identificat unele fragmente din diafizele oaselor lungi (humerus, tibie, cubitus) şi două fragmente de corpuri vertebrale.

Scheletul nr. 290

Acest schelet prezintă un grad de incinerare mijlocie şi puţine resturi osoase (16

www.cimec.ro

resturi osoase mari şi circa 45 resturi osoase mijlocii. Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă*. Din partea cefalică s-au putut identifica doar 3 mici fragmente din parietale, iar din partea postcefalică resturi diafizare din femur, radius, humerus, fragmente din coxal, vertebre, coaste, fragmente de metacarpiene şi falange.

Scheletul nr. 292

Este puternic incinerat şi cu multe fragmente osoase (44 fragmente mari, 100 fragmente mijlocii şi circa 200 fragmente mici).

Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (20-30 ani).*

Din partea cefalică s-au putut identifica doar câteva fragmente din frontal, parietale şi occipital. Partea postcefalică este reprezentată printr-un fragment mare din epifiza superioară a femurului drept, 4 fragmente diafizare din humerus, fragmente din coaste, fragmente din corpuri vertebrale şi un fragment din peroneu. Alături de aceste fragmente osoase umane au mai fost găsite şi unele fragmente osoase de porcine.

Scheletul nr. 294

Gradul de incinerare a acestui schelet este moderat, iar resturile osoase sunt puţine. După grosimea fragmentelor osoase se poate aprecia că scheletul a aparţinut unui copil de vârstă infans II (7-13 ani). Din partea cefalică sunt prezente două fragmente nmici din parietale şi un fragment din frontal. Partea postcefalică este reprezentată prin trei fragmente diafizare din femur, două fragmente diafizare din peroneu şi un fragment dintr-un coxal.

Scheletul nr. 302

Acest schelet prezintă un grad puternic de incinerare şi resturi multe, dar foarte mici. Scheletul a aparţinut unei *femei de vârstă adultă (20-30 ani)*, apreciere făcută după grosimea fragmentelor osoase. Partea cefalică este reprezentată prin fragmente din frontal, 3 fragmente din parietal şi unul din occipital. Din scheletul postcefalic sunt prezente 2 fragmente diafizare din femur, resturi din vertebre şi coaste.

Scheletul nr. 308

Este puternic incinerat şi cu resturi puţine (7 resturi osoase mari şi 8 mici). Din aceste resturi s-a putut identifica doar un singur fragment din osul frontal şi fragmente diafizare aparţinînd femurelor, tibiei, radiusului, precum şi câteva fragmente din o coastă. acest schelet a aparţinut probabil unei *femei de vârstă adultă sau matură tânără.*

Scheletul nr. 315

Acest schelet prezintă un grad mijlociu de incinerare şi resturi puţine şi mici. Din partea cefalică au fost identificate fragmente mici din parietal şi occipital. Scheletul postcranian este reprezentat printr-un fragment din diafiza unui femur, un fragment din diafiza

www.cimec.ro

unui humerus şi câteva resturi nesemnificative. După grosimea acestor fragmente, vârsta acestui copil foarte mic este de 0-1 ani (infans I). Resturile umane sunt însoţite şi de unele resturi de paleofaună (oaie, pasăre).

Scheletul nr. 322

Gradul de incinerare a acestui schelet este puternic. Resturile osoase sunt puţine (8 fragmente mari, 30 mijlocii şi circa 12 mici). Scheletul a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură*. Partea cefalică a scheletului este reprezentată prin două fragmente din parietal. Din scheletul postcefalic sunt prezente fragmente diafizare din femur, tibie, radius şi 3 resturi de corpuri vertebrale.

Scheletul nr. 323

Cu un grad de incinerare slab, acest schelet prezintă resturi mari şi puţine. Din prtea cefalică sunt două fragmente din frontal (regiunea supraorbitară), trei fragmente din parietale şi două din alisfenoide. Scheletul postcefalic este reprezentat prin fragmente din diafizele femurelor, tibiilor, din radius, un fragment din o coastă şi două fragmente din corpuri vertebrale.

Acest schelet a aparţinut unui *bărbat de vârstă matură.*

Scheletul nr. 336

Deşi gradul de incinerare al scheletului este foarte puternic, observaţiile atente asupra unor fragmente craniene sau postcefalice ne conduc la ideea atribuirii acestor resturi (cu multă probabilitate) unui subiect de *sex masculin şi de vârstă adultă.* Din mulţimea acestor fragmente au putut fi identificate şase fragmente din oasele parietale, trei din occipital şi unul din frontal, mai multe (circa 16-17) din diafiza unor oase lungi (femur, tibie, humerus), din coaste, vertebre, coxale.

Scheletul nr. 337

Este de asemeni un schelet incinerat. Este reprezentat prin puţine resturi osoase (circa 50), din care s-au putut totuşi identifica câteva fragmente din calota craniană (din parietale şi occipital), precum şi din diafizele unor oase lungi (humerus, radius, femur)

Apreciind după gracilitatea tuturor fragmentelor şi avînd în vedere că micile porţiuni de sutură ce au putut fi observate la unele fragmente (fără a putea preciza din care regiune provin), nu sunt închise, putem conchide (cu multă rezervă) că scheletul aparţine unei *femei adulte sau mature-tinere.*

Scheletul nr. 339

Este un schelet mincinerat, reprezentat prin nenumărate fragmente foarte mici, ceea ce a îngreunat determinarea lor din punct de vedere al provenienţei lor la anumite

www.cimec.ro

regiuni. Analizînd cu multă atenţie unele dintre fragmentele mai mari, o parte din acestea au putut fi atribuite neurocraniului (din regiunile parietală şi frontală), altele, scheletului postcranian (din diafizele unor oase lungi, din oasele coxale, din unele corpuri vertebrale).

Gracilitatea tuturor fragmentelor poate constitui un indiciu că subiectul a putut fi de *sex feminin.* Vârsta este foarte greu de precizat (poate *adultă).*

Scheletul nr. 341

Este un schelet incinerat, reprezentat prin puţine resturi osoase (circa 13 fragmente). Gradul slab de incinerare ne-a premis să identificăm un fragment din neurocraniu (din regiunea parietală) şi mai multe din diafizele unor oase lungi. Sexul nu poate fi determinat. În ceea ce priveşte vârsta, judecînd după grosimea pieselor prezente, am putea aprecia (cu multă probabilitate) că subiectul a fost un *copil de vârstă infans II.*

Scheletul nr. 345

Este un schelet foarte puternic incinerat. În cenuşa rezultată, alături de fragmente de cărbuni, s-au putut identifica câteva fragmente osoase mici (10-12) aparţinînd neurocraniului, iar altele unor diafize de oase lungi. Judecînd după grosimea fragmentelor osoase prezente, putem conchide că ele au aparţinut unui copil de 7 ani (infans I).

Scheletul nr. 346

Este de asemenea un schelet incinerat. Dintre resturile de cărbuni, au fost detaşate cca 20 fragmente osoase aparţinând atât neurocraniului cât şi unor diafize de oase lungi.

Apreciind după grosimea acestor resturi, ele au aparţinut unui *copil de 1 an (infans I).*

Scheletul nr. 348

Este un schelet incinerat foarte puternic, reprezentat prin cca 150 de fragmente, dintre care cca 50 sunt mai mari, putînd fi astfel determinate piesele osoase din care provin. Astfel, din scheletul cefalic s-au identificat 11 fragmente rezultate din oasele parietale, două din osul frontal şi unul din maxilarul superior. Din scheletul postcefalic au putut fi determinate mai multe, fiind rezultate din diafizele femurelor (7 fragmente), humerusurilor (3 fragmente), tibiilor (2 fragmente), din unele corpuri vertebrale (3 fragmente). Caracterul de robusticitate, apreciat în special la nivelul fragmentelor diafizare, ne conduce la ideea că subiectul a fost bărbat. Vârsta este foarte greu de precizat, totuşi credem că era un *matur.*

Scheletul nr. 360

Este un schelet incinerat, din care ne-au parvenit doar 4 fragmente din care trei sunt rezultate din unele corpuri vertebrale. Este aproape imposibil de precizat vârsta la

www.cimec.ro

deces. Totuoi , apreciind dupa marimea fragmentelor vertebrale, putem conchide ca subiectul incinerat a fost un *copil (poate un infans I).*

Scheletul nr. 383

Este un schelet puternic incinerat, reprezentat prin circa 200 de fragmente. S-a putut determina un fragment din frontal (cu glabela puţin pronunţată), 11 fragmente parietale, două din occipital, precum şi porţiuni din diafizele unor oase lungi (femur, humerus, tibie, din epifiza superioară a unui femur, din corpuri vertebrale şi cin coxale.

A aparţinut cu multă probabilitate unei *femei adulte.*

Scheletul nr. 435

Acest schelet a fost incinerat foarte puternic şi de aceea sunt resturi osoase puţine (23 mari, 15 mijlocii şi cam 60 mici). Din partea cefalică s-a putut identifica 3 fragmente din parietale şi 2 fragmente din occipital iar din scheletul postcefalic au fost determinate un fragment din epifiza superioară a unui humerus, un fragment din omoplat, un fragment de calcaneu, fragmente din diafizele unor oase lungi (humerus, radius, cubitus, femur), fragmente din corpuri vertebrale. Scheletul a aparţinut unui subiect de *vârstă juvenis (14-20 ani), probabil de sex feminin.*

Scheletul nr. 436

Şi acest schelet a fost incinerat ţi prezinta foarte putine resturi osoase (3 fragmente mari şi 6 mici). Din aceste fragmente s-au identificat un fragment din frontal şi 3 mici fragmente din diafizele unor oase lungi. Dat fiind faptul că aceste fragmente sunt foarte subţiri, am putea aprecia vârsta ca fiind cea de *infans I, cu sexul necunoscut.*

Scheletul nr. 484

Gradul de incinerare al resturilor osoase este puternic iar resturile osoase sunt puţine (9 resturi mari, 5 mijlocii şi 10 resturi mici). Din acestea s-a putut identifica un fragment subţire dintr-un os al neurocraniului şi fragmente din diafizele unor oase lungi (femur şi humerus).

Scheletul a aparţinut unui *copil, probabil de vârstă infans I.*

4. 1. ASPECTE PALEODEMOGRAFICE

Deoarece în necropola de la Mihălăşeni au fost practicate atât ritul de înhumaţie cât şi cel de incineraţie, iar criteriile de determinare ale sexului şi vârstei la subiecţii înhumaţi fiind mai precise faţă de cei incineraţi, am fost nevoiţi ca prelucrarea datelor paleodemografice să o facem separat pentru fiecare rit de înmormântare.

www.cimec.ro

4.1.1. Date de ordin paleodemografic pentru scheletele înhumate

Pentru subiectele înhumate, deoarece acest material s-a pretat la o determinare mai exactă a vârstei şi sexului indivizilor decedaţi, s-au putut analiza mai mulţi parametri demografici printre care sunt: structura pe sexe şi vârste a subiecţilor; coeficientul de supravieţuire; probabilitatea morţii diverselor categorii de indivizi; speranţa de viaţă calculată pe semi-decade şi pe sexe; vârsta medie la deces; indicele de masculinitate (sex naţio)

Vom analiza mai întâi structura pe sexe şi vârste, care este redată în următorul tabel:

Tabelul nr. 1.

Repartizarea pe sexe şi vârste din mormintele de înhumaţie

Sexul / Vârsta	BĂRBAŢI		FEMEI		INDETERMINABIL		TOTAL	
	N	%	N	%	N	%	N	%
infans I (0-7 ani)	-	-	3	0,72	90	21,89	93	22,62
infansII(7-14 ani)	1	0,24	8	1,94	7	1,70	16	3,89
juvenis(14-20 ani)	9	2,18	7	1,70	-	-	16	3,89
adultus(20-30 ani)	19	4,62	56	13,62	-	-	75	18,24
maturus (30-60 ani)	93	22,62	107	26,03	-	-	200	48,66
senilis (60-x ani)	7	1,70	4	0,97	-	-	11	2,67
indeterminabilă	-	-	-	-	-	-	-	-

Datele prezentate în acest tabel ne arată în primul rând un procent de mortalitate oarecum ridicat în rândul copiilor mari şi mici (26,51) dacă ţinem cont de mortalitatea înregistrată la aceleaşi vârste în cadrul populaţiilor moderne. Dacă comparăm însă această cifră cu cele obţinute pentru populaţii din aceeaşi perioadă istorică provenite din alte staţiuni (Miorcani - Botoşani, Valea Seacă - Vaslui, Hăneşti - Botoşani, Barcea - Galaţi, Oinacu - Călăraşi) constatăm că ea este aproximativ egală sau asemănătoare cu acestea. Trebuie menţionat şi faptul că din acest procent, majoritatea ssa se datorează decesurilor înregistrate la copiii mici de 0-1 an, adică la acei indivizi care nu aveau încă posibilitatea să se adapteze la unele condiţii de viaţă destul de precare ale secolelor IV-V d. H. şi ca o dovadă a acestui fenomen, este şi procentajul relativ mai redus al mortalităţii copiilor de vârsta a doua (infans II), copii care trecuseră cu bine fenomenul de adaptabilitate bio-ecologică.

Mortalitatea înregistrată în rândul populaţiei care a depăşit vârsta adolescenţei (la care procentele de decese ni se par normale 2,18 la bărbaţi şi 1,70 la femei) este de 18,24% pentru adulţi şi 48,66% pentru maturi, populaţiei senile, adică cea care a depăşit vârsta de 60 de ani, revenindu-i doar 2,67%. Vom mai remarca la vârsta adultă o mortalitate aproape triplă în rândul femeilor (13,62%) faţă de bărbaţi (4,62%), acest fenomen explicându-se prin un factor de risc mai mare la primele în perioada de maximă fecunditate, când decesele în timpul naşterilor şi după aceea , erau mai numeroase, din lipsa unei asistenţe medicale adecvate şi prompte.

www.cimec.ro

Indicele de masculinitate pe ansamblul populaţiei decedate de la Mihălăşeni (adică raportul dintre numărul bărbaţilor decedaţi şi cel al femeilor) este de 0,71 ceea ce arată un oarecare decalaj în "favoarea femeilor", decalaj ce este mult mai evident la vârsta adultă (0,34) faţă de cea matură (0,87). Acest fapt ar favoriza lansarea unei ipoteze conform căreia populaţia de la Mihălăşeni nu suportase evenimente războinice, ducând dimpotrivă o viaţă destul de paşnică, în acest sens vorbind şi datele referitoare la paleopatologia osteologică a seriei, unde nu constatăm decât foarte rar existenţa unor leziuni sau traumatisme (cicatrizări osoase, în urma unor lovituri, fracturi, amputări, etc.) provocate în timpul unor lupte.

O altă serie de indicatori demografici pe care i-am luat în consideraţie în cadrul acestui studiu sunt mortalitatea, procentul de supravieţuire, probabilitatea morţii şi speranţa de viaţă, aceşti indicatori fiind prelucraţi din punct de vedere statistic pe semidecade de vârstă pentru întreaga populaţie decedată, precum şi pe sexe, de data asta referindu-ne doar la indivizii care au depăşit vârsta de 20 ani.

Lecturarea, analiza şi interpretarea datelor cuprinse în tabelele de mai sus ne permite să stabilim următoarele concluzii:

- speranţa de viaţă la naştere, calculată pentru întreaga populaţie de la Mihălăşeni este destul de ridicată, ea asemănându-se foarte mult cu cea a altor populaţii din sec. IV-V D.H. (tabelul 5 şi 6). Pentru următoarea semidecadă ea creşte cu aproximativ un an şi jumătate (această creştere datorându-se procentajului mult mai redus de copii decedaţi între 5 şi 10 ani) deţinând valoarea maximă a seriilor, dar apoi valorile scad treptat şi continuu odată cu vârsta, cu o rată medie pentru fiecare decadă cuprinsă între 2 şi 4 ani;

- seria masculină, care a depăşit vârsta adolescenţei, înregistrează o speranţă de

Tabel nr. 2

Mortalitatea şi speranţa de viaţă la întreaga populaţie de la Mihălăşeni

Clasa de vârstă	N (Dx)	% (dx)	Supravieţuitori (lx)	Probabilitatea morţii (gx)	Speranţa de viaţă (e°x)
0-4	82	19,95	100,0	0,1995	29,07
5-9	17	4,14	80,05	0,0517	30,69
10-14	8	1,94	75,90	0,0255	27,24
15-19	20	4,87	73,96	0,0658	22,88
20-24	30	7,30	69,09	0,1056	19,32
25-29	43	10,46	61,79	0,1692	16,31
30-34	30	7,30	51,33	0,1422	14,12
35-39	51	12,41	44,03	0,2818	11,05
40-44	45	10,95	31,62	0,3462	9,41
45-49	34	8,27	20,67	0,4000	8,07
50-54	20	4,87	12,40	0,3927	6,80
55-59	20	4,87	7,53	0,6466	4,58
60-64	9	2,18	2,66	0,8195	3,40
65-69	2	0,48	0,48	1,000	2,50

www.cimec.ro

Tabel nr. 3

Mortalitatea şi speranţa de viaţă pe sexe la populaţia de la Mihălăşeni

Clasa de vârstă	N (Dx)	% (dx)	Supravietuitori (lx)	Probabilitate a morţii (gx)	Speranţa de viaţă (e°x)
			BĂRBAŢI		
20-24	8	6,67	100,0	0,0667	22,08
25-29	10	8,33	93,33	0,0892	18,48
30-34	12	10,00	85,00	0,1176	15,04
35-39	19	15-83	75,00	0,2110	11,72
40-44	24	20,00	59,17	0,3380	9,18
45-49	23	19,16	39,17	0,4891	7,60
50-54	8	6,67	20,00	0,3335	7,49
55-59	9	7,50	13,33	0,5626	4,99
60-64	6	5,00	5,83	0,8576	3,21
65-69	1	0,83	0,83	1,0000	2,50
			FEMEI		
20-24	22	13,41	100,0	0,1341	17,32
25-29	33	20,12	86,59	0,2323	14,61
30-34	18	10,97	66,47	0,1650	13,28
35-39	32	19,51	55,50	0,3515	10,41
40-44	21	12,80	35,99	0,3556	9,70
45-49	11	6,71	23,18	0,2894	8,69
50-54	12	7,32	16,48	0,4441	6,20
55-59	11	6,71	9,16	0,7325	4,16
60-64	3	1,83	2,45	0,7469	3,74
65-69	1	0,61	0,61	1,0000	2,50

viaţă la 20 de ani, mai ridicată cu aproape 5 ani faţă de femeile de aceeaşi vârstă, această diferenţă în plus menţionându-se până la vârsta de 40-45 ani (perioadă ce coincide cu sfârşitul etapei de maximă fecunditate a femeilor şi cu eventualele riscuri suferite de acestea la naştere), după care se anulează, devenind uneori chiar favorabilă femeilor la unele grupe de vârstă până la bătrâneţe.

Prin calcularea vârstelor medii la deces (date înscrise în tabelul nr. 4), se confirmă concluziile de mai sus. Astfel, vârsta medie la deces a întregii serii este de 30 ani şi o lună, deci o durată medie de viaţă redusă faţă de populaţia actuală (65 ani şi 3 luni), dar care apare normală dacă o comparăm cu cele ale altor serii din sec. IV-V d.H, sau în unele ea fiind chiar mai ridicată ţinând cont în acelaşi timp că la Mihălăşeni avem şi 11 subiecţi care au decedat după vârsta de 60 ani.

Tabel nr. 4

Vârsta medie la deces a unor populaţii din cultura Sântana de Mureş din Moldova

Localitatea	Seria întreagă	Bărbaţi	Femei
	0 - x ani	20 - x ani	20 - x ani
Mihălăşeni	30,1	42,1	38,6
Miorcani	28,5	38,7	34,0

www.cimec.ro

Valea Seacă	27,5	39,2	36,7
Bogdăneşti	31,6	42,3	42,8
Barcea	33,0	-	-
Hăneşti	25,2	-	-

Pentru a pune în evidenţă mai bine o serie de parametri demografici ai populaţiei de care ne ocupăm în acest studiu, îi vom compara cu cei proveniţi de la alte serii de schelete provenite din aceeaşi perioadă istorică (tabelele nr. 5 şi 6) constatând că în linii generale comportamentul lor demografic este acelaşi .

Tabelul nr. 5

Speranţa de viaţă la naştere şi pentru fiecare sex la diferite etape de vârstă la unele populaţii sec. IV-V d.H.

Localitatea	**La**			**Bărbaţi**			**Femei**		
	naştere	**20 ani**	**25 ani**	**30 ani**	**35 ani**	**20 ani**	**25 ani**	**30 ani**	**35 ani**
Mihălăşeni	29,1	22,1	18,5	15,0	11,7	17,3	14,6	13,3	10,4
Miorcani	31,2	21,4	17,4	13,3	10,2	17,5	13,3	10,5	9,2
Valea Seacă	29,2	21,9	17,7	14,9	11,2	16,7	13,9	12,1	10,1
Oinacu	28,9	25,0	20,0	16,7	13,0	15,0	12,2	10,2	7,5

Astfel, variabilitatea speranţei de viaţă de la o serie la alta, este de un plus sau minus 3-5 ani, atât pentru cea calculată la naştere cât şi pentru cea a seriilor adulte şi mature. Din acest punct de vedere, seria de la Mihălăşeni asemănându-se cel mai mult cu seria de la Valea Seacă, cu toate că acestea provin din zone geografice relativ îndepărtate, dar având probabil aceeaşi situaţie socio-economică.

Tabel nr. 6

Procente de mortalitate la diferite vârste, înregistrate la unele populaţii din sec. IV-V d.H. din Moldova

Localitatea	**Copii**		**Adolescenţi**	**Adulţi**		**Maturi**	
	0-7 ani	**7-14 ani**		**Bărbaţi**	**Femei**	**Bărbaţi**	**Femei**
Mihălăşeni	22,6	2,6	6,9	5,3	10,3	23,6	24,4
Miorcani	11,1	8,5	2,6	3,4	7,7	29,1	27,4
Hăneşti	10,7	14,3	10,7	3,7	14,3	7,4	35,7
Bogdăneşti	16,9	5,1	5,1	-	5,1	30,5	20,3
Valea Seacă	21,7	7,2	2,2	5,8	10,1	29,0	16,7
Barcea	15,6	3,1	3,1	3,1	9,4	31,3	31,3
Oinacu	19,1	10,6	6,4	4,3	14,9	19,6	22,5

Şi structura pe sexe şi vârste, conform cu decesele înregistrate la populaţia de la Mihălăşeni este asemănătoare în linii mari, cu cea a altor populaţii din sec. IV-V d.H. în special cu seriile de la Valea Seacă şi Oinacu. Într-adevăr, şi aici vom constata că mortalitatea în cadrul primei categorii de vârstă a copiilor (infans I) este mai ridicată decât cea a copiilor mai mari (infans II), de asemenea la grupa subiecţilor adulţi se înregistrează

www.cimec.ro

întotdeauna procente mai scăzute de decese la bărbaţi faţă de femei, cauzele fiind deja mai sus explicate.

Ca o concluzie generală pentru grupul de schelete înhumate în această necropolă, trebuie să admitem un comportament demografic destul de uniform pe un teritoriu extracarpatic destul de întins, pornind din nordul Moldovei (Mihălăşeni, Hăneşti, Miorcani), continuând cu centrul şi sudul acestei provincii (Valea Seacă, Bogdăneşti şi Barcea) şi până în câmpia Dunării (Oinacu).

4.1.2. Date de ordin paleodemografic asupra scheletelor incinerate

Aşa după cum am mai arătat, în marea necropolă de la Mihălăşeni, alături de ritul de înmormântare prin înhumare care era generalizat, se mai practica însă şi ritul de incinerare, găsit de noi într-o proporţie de 20,4% ceea ce reprezintă un număr de 84 schelete.

Acest material provenit din urnele de incineraţie, deşi a fost analizat cu cea mai mare atenţie, nu ne-a putut oferi decât unele date asupra vârstei şi sexului indivizilor decedaţi, iar uneori nici atât. Iată de ce prelucrarea şi interpretarea acestor date trebuie privită cu ooarecare rezervă iar unele concluzii ce se desprind, deşi cu totul inedite, le-am acordat o analiză separată.

Datele înscrise în tabel, cu toată rezerva anunţată, ne permit să enunţăm câteva concluzii interesante şi inedite de ordin paleodemografic. În primul rând ne surprinde procentul foarte ridicat al mortalităţii înregistrate la copiii mici şi mari, care luaţi împreună cu adolescenţii întrunesc 49,99% din populaţie, fapt remarcat pentru prima dată

Tabel nr. 7

Repartizarea pe sexe şi vârste a scheletelor incinerate din necropolă

Sexul / Vârsta	Bărbaţi		Femei		Indeterminabil		Total	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Infans I (0-7 ani)	-	-	-	-	27	32,14	27	32,14
Infans II (7-14 ani)	-	-	-	-	10	11,90	10	11,90
Juvenis (14-20 ani)	-	-	3	3,57	2	2,38	5	5,95
Adultus (20-30 ani)	3	3,57	16	19,05	-	-	19	22,62
Maturus (30-60 ani)	13	15,49	8	9,52	-	-	21	25,00
Senilis (60-x ani)	-	-	-	-	-	-	-	-
Indeterminabil	-	-	2	2,38	-	-	2	2,38
Total	16	19,04	29	34,52	39	46,43	84	99,99

de noi şi asupra căruia vom reveni mai jos. În al doilea rând se remarcă, ca şi la populaţia înhumată, un procent mai mare de decese la femeile adulte faţă de bărbaţii de aceeaşi vârstă, fapt deja explicat la noi. La populaţia matură procentajul cel mai mare de decese se înregistrează la bărbaţi, dar trebuie să luăm în consideraţie şi scheletele feminine cu vârsta indeterminabilă care atenuiază mult diferenţa între cele două sexe.

www.cimec.ro

Nu putem încheia acest capitol fără a explica procentul enorm de mortalitate infantilă găsit la populaţia incinerată. Ştim din literatura de specialitate că trecerea de la ritul de înhumaţie la cel de incineraţie în perioada tracică şi geto-dacică s-a făcut treptat, primii care au fost supuşi noului rit (incinerarea) fiind populaţiile adulte şi mature copiii rămânând a fi înhumaţi în continuare (necropolele din sec. I-III d.H. Gabâra, Săbăoani, Vlădeni). în cursul sec. II-III d. H. se întâlneşte la geto-daci generalizat ritul de incineraţie, pentru că în sec. IV-V d.H. să se treacă puţin câte puţin, probabil şi odată cu pătrunderea creştinismului, din nou la ritul de înhumaţie, situaţie surprinsă în cazul nostru la populaţia de la Mihălăşeni, ca de altfel şi la alte populaţii din cultura Sântana de Mureş (Valea Seacă, Bogdăneşti, Hăneşti, etc). Dar procentul mare de copii incineraţi la Mihălăşeni nu poate fi explicat altfel decât admiţând ipoteza conform cu care revenirea de la incineraţie la înhumaţie, s-a făcut mai întâi la populaţia adultă şi matură care era supusă noului ritual (probabil cel creştin) copiii decedaţi rămânând a fi incineraţi în marea lor majoritate, cu atât mai mult cu cât procesul de incinerare a cadavrelor de copii nu necesitau o tehnologie atât de complicată ca în cazul adulţilor sau maturilor.

Această ipoteză o consemnăm deocamdată cu toată rezerva cuvenită, rămânând ca pe viitor să fie verificată odată cu studierea altor materiale osteologice incinerate, din alte necropole din sec. IV-V d.H. cu un număr mai mare de subiecţi care să ne permită verificarea şi confirmarea acesteia.

4. 2. Caracterizarea antropologică a populaţiei din necropola de la Mihălăşeni

În vederea realizării unui studiu complet al scheletelor de la Mihălăşeni, s-au luat în consideraţie atât datele metrice ale părţilor scheletice (cefalică şi postcefalică)cât şi cele de ordin morfoscopic, care întregesc un astfel de studiu. Mai mult decât atât, la subiecţii ale căror resturi scheletice au fost conservate defectuos, caracterele morfologice ne-au fost de un real folos reprezentând, uneori, singurele date edificatoare în stabilirea diagnozei tipologice.

Tabelul nr. 8

Variabilitatea şi mediile principalelor caractere cefalo-faciale la seria sintetică a populaţiei de la Mihălăşeni

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		N	Min-Max	M	σ	N	Min-Max	M	σ
1	g-op	100	168-204	184,9	7,02	118	160-190	178,0	6,36
8	eu-eu	99	128-160	140,8	6,17	125	123-156	137,8	5,90
9	ft-ft	101	88-112	98,1	4,38	120	85-105	95,8	3,90
10	co-co	103	106-136	118,5	5,78	128	101-131	118,2	5,34
12	ast-ast	97	98-124	110,0	5,34	115	94-124	113,5	5,0
17	ba-b	37	121-151	137,5	7,12	51	120-140	132,9	5,17
20	po-b	95	103-128	116,9	4,49	108	100-123	113,1	5,14

www.cimec.ro

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		N	Min-Max	M	σ	N	Min-Max	M	σ
45	zy-zy	69	120-144	131,9	5,49	77	116-140	125,8	5,10
47	n-gn	50	99-135	113,7	7,31	61	94-122	108,5	5,48
48	n-pr	78	57-83	69,2	4,75	83	56-77	66,2	5,23
51	mf-ek	78	35-45	41,7	1,97	88	31-45	40,7	2,38
52	înălţ. Orbitei	77	29-38	33,6	2,25	87	25-38	33,2	2,50
54	al-al	78	20-29	25,8	2,02	86	21-29	24,8	1,99
55	n-no	78	43-64	51,4	3,76	89	40-55	49,2	3,51
62	ol-sta	14	36-47	41,9	3,29	43	33-46	39,7	2,65
63	enm2-enm2	23	34-48	41,8	3,08	50	33-45	39,6	2,55
65	kdl-kdl	60	95-135	120,5	5,76	80	102-125	114,8	4,95
66	go-go	80	85-124	102,7	7,60	104	81-108	94,9	5,84
68	adâncim. mandib.	85	51-75	64,6	4,51	107	50-72	63,9	4,32
69	id-gn	83	23-39	32,8	3,59	110	24-36	30,8	2,63
69(1)	In.la niv. g.m.	90	21-40	32,3	3,12	115	23-35	29,6	2,49
69(3)	Gros. La niv.g.m.	95	9-15	12,1	1,54	115	8-16	11,4	1,28
70	înălţ. Ram. vert.	91	48-80	63,7	5,51	111	46-68	57,4	3,83
71	lărg. Ram. vertic.	98	21-37	30,9	2,51	111	20-35	30,3	2,48
8/1	Î. Cefalic	99	67-91	76,2	3,26	117	67-90	77,5	4,27
17/1	Î. Bazio-breg. long.	37	67-82	74,3	3,54	51	65-81	74,5	3,52
17/8	Î. Bazio-breg. Transv.	36	85-107	98,9	5,41	58	84-108	96,8	4,86
20/1	Î. Porio-breg. long.	94	56-70	63,2	2,89	104	57-70	63,6	3,21
20/8	Î. Porio-bregm. Transv.	93	73-93	83,2	3,83	108	71-94	81,9	4,43
9/8	Î. fronto-pariet	97	60-79	70,0	3,49	115	63-76	69,7	3,31
9/10	Î. frontal transv.	99	73-90	80,2	3,06	120	72-90	81,2	3,58
12/8	Î. parieto-occip.	96	70-89	77,7	3,73	112	71-89	78,3	3,37
47/45	Î. facial tot.	57	71-98	85,8	6,02	61	78-98	86,5	4,11
48/45	Î. fac. sup.	68	45-60	52,3	3,37	75	46-62	52,5	3,37
9/45	Î. fronto-jugal	67	65-85	74,2	3,92	76	65-83	75,9	3,32
52/51	Î. orbitar	95	69-97	80,4	5,62	86	72-97	82,5	6,14
54/55	Î. nazal	76	38-61	49,6	5,08	84	40-60	50,3	5,16
45/8	Î. jugo-pariet.	65	86-103	93,9	4,42	74	85-102	91,4	3,62
63/62	Î. palatal	35	78-112	97,1	7,54	43	85-124	101,3	9,67
66/65	Î. mandibular	52	64-90	77,6	3,48	75	71-95	82,1	4,81
71/70	Î. ram. vertic.								
69(3)/69 (1)	Î. robust. mand.					108	28-49	37,3	4,57

Ţinând cont de exprimarea dimorfismului sexual, caracterele antropometrice, atât absolute cât şi relative, au fost considerate pe sexe.

www.cimec.ro

În tabelul nr. 8 am înscris valorile statistice ale principalelor dimensiuni şi indici obţinute pentru întreaga serie de schelete de la Mihălăşeni.

Menţionăm că pentru caracterizarea dimensiunilor am utilizat scările dimorfice ale lui V.P. Alexeev şi G.F. Debeţ, în timp ce pentru cele conformative (indicii) am utilizat scările unitare clasice.

4.2.1.Neurocraniul.

Dimensiunea longitudinală (g-op) oferă o variabilitate amplă la ambele sexe, oscilând de la forme foarte scurte la forme foarte lungi.

Media acestui caracter, ţinând cont de dimorfismul sexual dimensional, corespunde la bărbaţi cu limita superioară a categoriei mijlocii (184,9 mm), iar la femei cu categoria mare (178,0 mm). Tendinţa spre calote mai lungi întâlnită la femei se reflectă şi în repartiţia pe categorii a acestei dimensiuni (tabelul nr. 9), unde calotele lungi şi foarte lungi (cca 57%) ca şi cele mijlocii (34%) întrunesc procente mai ridicate la femei decât la bărbaţi (51% şi respectiv 32%). De asemenea, formele de calotă scurtă şi foarte scurtă sunt mai frecvent întâlnite la bărbaţi (17%) decât la femei (cca 8%).

Dimensiunea transversală maximă (eu-eu) este caracterizată la ambele sexe prin medii care se încadrează în categoria mijlocie (140,8 mm la bărbaţi şi 137,8 mm la femei). Amplitudinea variaţiei este mare la ambele laturi (128-160 mm la sexul masculin şi 123-156 mm la cel feminin). Categoriile cele mai frecvent întâlnite la lotul masculin sunt cele ale lărgimilor mici (33,7 %) în timp ce la lotul feminin, maximul de frecvenţă corespunde cu categoriile mijlocie (39,2%) şi largă (24,8%).

Tabel nr. 9

Repartiţia pe categorii a dimensiunilor longitudinală (1) şi transversală (8)

Categoria	Dimensiunea longitudinală (1)				Dimensiunea transversală (8)			
	Bărbaţi		Femei		Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%	N	%	N	%
f. mică	3	3,00	1	0,84	11	11,22	11	8,80
mică	14	14,00	9	7,63	33	33,67	18	14,40
mijlocie	32	32,00	41	34,74	30	30,61	49	39,20
mare	32	32,00	36	30,51	15	15,31	31	24,80
f. mare	19	19,00	31	26,27	9	9,18	16	12,80

Raportul cantitativ între aceste două dimensiuni ale craniului, exprimat prin indicele cranian, aparţine prin media sa categoriei mezocrane la ambele sexe, fiind însă uşor mai crescută la femei (77,5) decât la bărbaţi (76,2).

Repartiţia pe categorii a acestui indice se caracterizează prin o variabilitate destul de largă, mergând de la forme hiperdolicocrane la cele accentuat brahicrane (67-91 la bărbaţi şi 67-90 la femei)

www.cimec.ro

Tabel nr. 10

Repartiția pe categorii a indicelui cranian

Categoria	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
ultradolicocran (x-64,9)	-	-	-	-
hiperdolicocran (69-69,9)	5	5,05	5	4,27
dolicocran (70 - 74,9)	44	44,44	40	34,19
mezocran (75 - 79,9)	31	31,31	38	32,48
brahicran (80 - 84,9)	15	15,15	29	24,78
hiperbrahicran (85 – 89,9)	3	3,03	4	3,41
ultrabrahicran (90 - x)	1	1,01	1	0,85

Din analiza datelor înscrise în tabelul de mai sus, nu se constată diferențe prea mari în ceea ce privește concentrarea frecvențelor în diverse categorii. Astfel, la ambele sexe repartiția este marcată prin o concentrare a cazurilor în categoria dolicocrană (ceva mai mult la bărbați 44,4% decât la femei (34,2%), urmată de cea mezocrană (31,3% și respectiv 32,5%). Dacă luăm în considerație formele brahicrane și accentuat brahicrane diferența dintre sexe apare evidentă, în sensul unei concentrări mai mari a cazurilor la femei în cadrul acestor categorii (circa 29%) față de bărbați (cca 19%). în ceea ce privește formele accentuat dolicocrane, acestea sunt la ambele sexe mai rar întâlnite (4-5%).

Înălțimea bazio-bregmatică (stabilită la un număr semnificativ de cazuri: 37 cranii masculine și 51 feminine) indică la ambele sexe o calotă de tip înalt, valoarea medie fiind plasată în ambele cazuri la limita inferioară a categoriei înalte (137,5 mm la bărbați și 132,9 mm la femei).

Tabelul nr. 11

Repartizarea pe categorii a diametrelor verticale bazio-bregmatice (17) și porio-bregmatic (20)

Categoria	Diametrul bazio-bregmatic (17)				Diametrul porio-bregmatic (20)			
	Bărbați		Femei		Bărbați		Femei	
	N	%	N	%	N	%	N	%
f. scurtă	3	8,11	2	3,92	4	4,21	7	6,48
scurtă	6	16,22	4	7,84	11	11,58	9	8,33
mijlocie	8	21,62	11	21,57	36	37,89	28	25,92
înaltă	9	24,32	19	37,25	31	32,63	28	25,92
f. înaltă	11	29,73	15	29,41	13	13,68	36	33,34

Repartiția acestui parametru se caracterizează printr-o variabilitate foarte amplă, care cuprinde atât dimensiuni foarte joase cât și foarte înalte și prin predominanța dimensiunilor înalte și foarte înalte frecvent întâlnite la femei (cca 66%) decât la bărbați (cca 54%). Dimensiunile de tip mijlociu ocupă locul al treilea, fiind reprezentate prin proporții practic egale 21%, la ambele sexe. Dimensiunile de categorie scurtă și foarte scurtă întrunesc procente mai joase dar nu și neglijabile, în special la bărbați (cca 24% față de cca 11% la femei).

www.cimec.ro

Dimensiunea verticală porio-bregmatică este în medie uşor mai scăzută decât cea bazio-bregmatică atât la eşantionul masculin, unde se plasează la limita superioară a categoriei mijlocii (116,9 mm), cât şi la cel feminin la care valoarea medie (113,1 mm) este apropiată de limita inferioară a categoriei înalte. Variabilitatea individuală, ca şi în cazul primei dimensiuni, este dintre cele mai ample mergând de la valori inclusiv foarte scurte (103 mm la bărbaţi şi 100 mm la femei) la cele foarte înalte (128 mm şi respectiv 123 mm).

Repartiţia pe categorii exprimă aceeaşi tendinţă ca şi în cazul primei înălţimi, spre calote mai înalte la femei (dimensiunile înalte şi foarte înalte întrunind un procent de circa 59%) decât la bărbaţi (cca 46%). Această diferenţă apare şi mai accentuată la nivelul categoriilor foarte înaltă, unde se integrează cele mai multe cazuri feminine (33,3% faţă de 13,7%) şi mijlocie care întruneşte majoritatea cazurilor masculine (37,9% faţă de 25,9% feminine).

Raportul dimensiunilor bazio-bregmatică şi porio-bregmatică la dimensiunea maximă a neurocraniului, exprimat prin indicii bazio-bregmatic longitudinal şi porio-bregmatic longitudinal, oferă la ambele sexe medii practic egale, fiind în primul caz de tip ortocran (dar la limita superioară a acestei categorii: 74,3 la bărbaţi şi 74,5 la femei), iar în al doilea caz de tip uşor hipoicran (63,2 şi respectiv 63,6).

În ceea ce priveşte variabilitatea acestor indici, acesta comportă, aşa cum rezultă din tabelul nr. 12, un caracter destul de heterogen în cazul primul indice unde femeile întrunesc procente aproape egale în categoriile ortocrană şi hipsicrană, iar bărbaţii în majoritatea lor în categoria ortocrană (54,05%); în cazul celui de al doilea indice situaţia se prezintă mai unitară semnalându-se doar o uşoară frecvenţă numerică de forme hipsicrane uşor mai crescută la femei decât la bărbaţi şi de forme ortocrane mai multe la bărbaţi faţă de femei.

Tabel nr. 12

Repartiţia pe categorii a indicilor bazio-bregmatic longitudinal (17/1) şi porio-bregmatic longitudinal (20/1)

Categoria	Indice 17/1				Categoria	Indice 20/1			
	Bărbaţi		Femei			Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%		N	%	N	%
Camecrană (x- 69,9)	3	8,10	4	7,89	Camecrană (x-57,9)	2	2,12	4	3,85
Ortocrană (70- 74,9)	20	54,05	23	45,09	Ortocrană (58-62,9)	45	47,87	43	41,34
Hipaicrană (75- x)	14	37,83	24	47,05	Hipaicrană (63-x)	47	50,00	57	54,81

Indicii vertico-transversali bazio şi porio-bregmatici, care exprimă raportul dintre cele două dimensiuni verticale şi cea transversală a calotei craniene (eu-eu), prezintă şi ei o variabilitate de mare amplitudine, mergând de la forme tapeinocrane la

www.cimec.ro

cele acrocrane. Referindu-ne mai întâi la indicele bazio-bregmatic transversal, acesta oferă o medie masculină de tip acrocran (98,9), cea feminină aparţinând categoriei metriocrane (96,8). Repartiţia pe categorii, merge în acelaşi consens cu valorile medii (tabelul nr. 13), bărbaţii fiind predominant acrocran (66,7%) în timp ce femeile întrunesc majoritatea formelor în categoria metriocrană.

În ceea ce priveşte cel de-al doilea indice porio-bregmatic transversal - atât media masculină (83,2) cât şi cea feminină (81,9) se încadrează în tipul metriocran, tip care la ambele sexe întruneşte majoritatea procentuală a frecvenţelor (56,9 la bărbaţi şi 51,7 la femei).

Tabel nr. 13

Repartiţia pe categorii a indicilor bazio-bregmatic transversal (17/8) şi porio-bregmatic transversal (20/8)

Categoria	Indicele 17/8				Categoria	Indicele 20/8			
	Bărbaţi		Femei			Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%		N	%	N	%
Tapeinocrană (x-91,9)	4	11,11	7	13,46	Tapeinocrană (x - 79,9)	19	20,43	35	32,41
Metriocrană (92-97,9)	8	22,22	27	51,93	Metriocrană (80 - 85,9)	53	56,99	56	51,75
Acrocrană (98-x)	24	66,66	18	34,61	Acrocrană (86 - x)	21	22,58	17	15,74

Aşa cum rezultă din tabelul de mai sus, în repartiţia pe categorii a acestui indice, diferenţele sexuale sunt exprimate printr-o frecvenţă mai mare de indici tapeinocrani la femei (32,4%) decât la bărbaţi (20,4%) şi mai scăzută a celor acrocrani, fapt care se reflectă şi în valoarea medie mai scăzută a acestui indice la femei (diferenţa fiind de -1,3 u.i.).

Diametrul frontal minim (ft-ft) este caracterizat prin medii care se încadrează (pe scara dimorfică a dimensiunilor) în categoria mijlocie la limita sa superioară (98,1 mm şi respectiv 95,8 mm). Amplitudinea variabilităţii este mare la ambele sexe (88-112 mm la bărbaţi şi 85-105 mm la femei, categoriile cele mai frecvent întâlnite fiind cea urmată de cea a lărgimilor mari - mai bine reprezentată la lotul feminin (cca 35% faţă de cca 25% la bărbaţi.

Tabel nr. 14

Repartiţia pe categorii a lărgimii minime (9) şi maxime (10) a frunţii

Categoria	Lărgimea minimă (9)				Lărgimea maximă(10)			
	Bărbaţi		Femei		Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%	N	%	N	%
f. îngustă	3	2,97	1	0,83	3	2,91	2	1,56
îngustă	13	12,87	14	11,67	8	7,77	11	8,59
mijlocie	49	48,51	46	38,33	35	33,98	32	25,00
rgă	25	24,75	42	35,00	30	29,13	29	22,66
f. largă	11	10,89	17	14,67	27	26,21	54	42,19

www.cimec.ro

Lărgimea maximă a frunţii (co-co) oferă o medie de tip mijlociu la bărbaţi (118,5 mm) şi de tip larg la femei (118,2 mm) ţinând cont de dimorfismul sexual. Variabilitatea sa este foarte largă, cuprinzând toate categoriile acestui caracter (106 - 136 mm şi respectiv 101 - 131 mm).

Repartiţia pe categorii a acestei dimensiuni înscrise în tabelul nr. 14, comportă un caracter diferit la cele două sexe, întocmai ca şi mediile sale. Astfel, bărbaţii prezintă un maxim de cazuri în categoria mijlocie (cca 34%), urmată de cea largă şi foarte largă, cu frecvenţe apropiate 29,1% şi respectiv 26,2%). Femeile oferă însă cele mai multe cazuri în categoria foarte largă (cca 42%) şi apoi în cea mijlocie (25%), categoria dimensiunilor largi ocupând locul al treilea (cca 22%).

Raportul dintre diametrul minim al frunţii şi lărgimea maximă a neurocraniului exprimat prin indicele *„fronto-parietal transversal"* prezintă o medie care, la ambele sexe, se plasează la limita inferioară a categoriei eurimetope (70,0 la bărbaţi şi 69,7 la femei).

Variabilitatea individuală cuprinde toate cele trei categorii ale acestui caracter, concentrarea maximă fiind întâlnită, conform cu valorile medii în categoria eurimetopă (circa 60% bărbaţi şi cca 55% femei), categoria metriometopă în care bărbaţii întrunesc mai multe cazuri 24,7% decât femeile 20,9% ocupăun loc intermediar, cea stenometopă, reprezentată la paritate la cele două loturi (cca 15%), fiind ceva mai rar întâlnită.

Tabelul nr. 15

Repartiţia pe categorii a indicelui fronto-parietal (9/8)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
stenometopă (x-65,9)	15	15,46	18	15,65
metriometopă (66-68,9)	24	24,74	24	20,87
eurimetopă (69 - x)	58	59,80	63	54,78

Indicele frontal transversal, care exprimă raportul dintre diametrul minim şi cel maxim al frunţii, oferă o medie masculină (80,2) care corespunde frunţilor cu o formă mai mult sau mai puţin ovală, cu crestele temporale dispuse intermediar. Media feminină (81,2) este puţin mai ridicată, dar se încadrează în aceeaşi categorie ca şi precedenta.

Tabelul nr. 16

Repartiţia pe categorii a indicelui frontal - transversal (9/10)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
frunte sferică (x-79,9)	41	41,41	38	31,67
frunte ovală (80-99,9)	58	58,59	82	68,33
frunte cu marg. paralel(100-)	-	-	-	-

Variabilitatea acestui andice nu cuprinde decât formele ovale şi cele sferice (cu margini divergente), reprezentate aşa cum rezultă din tabelul nr. 16, prin procente mai ridicate de forme ovale la femei şi de sferice la bărbaţi.

www.cimec.ro

Lărgimea occipitalului (ast-ast) prezintă medii ce se comportă diferit la cele două sexe, cea masculină (110 mm) aparţinând categoriei mijlocii, în timp ce la femei 113,5) ea aparţine categoriei foarte largi, dar la limita inferioară a categoriei. Vatiabilitatea acestei dimensiuni cuprinde toate cele cinci categorii, cu repartiţii procentuale uşor diferite la cele două sexe, în conformitate cu mediile respective. Astfel, categoriei mijlocii care întruneşte maximul de cazuri atât la bărbaţi (cca 32%) cât şi la femei (cca 39), îi urmează la primii categoriile îngustă (31,9%) şi largă (23,7), iar la al doilea, categoriile largă (18,2%) şi foarte largă (20%), reflectându-se în acest fel o tendinţă la femei spre occipitale largi.

Tabelul nr. 17

Repartiţia pe categorii a lărgimii maxime a occipitalului (12)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
foarte îngustă	3	3,09	1	0,87
Îngustă	31	31,96	15	13,04
Mijlocie	31	31,96	45	39,13
Largă	23	23,71	21	18,26
foarte largă	9	9,28	23	20,00

În valoare relativă diferenţele dintre sexe a acestei dimensiuni se anulează, indicele parieto-occipital aparţine tipului de occipital mijlociu, atât la bărbaţi cât şi la femei, valorile medii fiind practic egale (77,7 şi 78,3) ambele fiind situate la limita superioară a categoriei mijlocii.

Repartiţia pe categorii a acestui indice este caracterizată la ambele sexe, prin predominanţa occipitalelor mijlocii şi largi şi prin raritatea formelor înguste şi foarte largi.

Tabel nr. 18

Repartiţia pe categorii a indicelui parieto-occipital transversal (12/8)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
occipital îngust (x-71,9)	3	3,12	1	0,89
occipital mijlociu (72-78,9)	55	57,29	67	59,82
occipital larg (79-85,9)	35	36,46	42	37,50
occipital foarte larg (86 - x)	3	3,12	2	1,79

Caracteristicile morfologice ale neurocraniului

Examenul morfologic al neurocraniului din seria de schelete de la Mihălăşeni, permite să completăm datele noastre, în vederea precizării structurii tipologice a acesteia.

Referindu-ne mai întâi la forma neurocraniului în "norma verticală", aceasta se caracterizează la ambele sexe prin o foarte mare frecvenţă a formei ovoide (61% la bărbaţi şi 66 la femei) urmată, cu frecvenţe mult mai mici la forma sferoidă (14% şi respectiv

www.cimec.ro

10%) şi apoi de cea romboidă (8% şi 11%). Alte forme întâlnite la această populaţie sunt reprezentate prin procente neglijabile.

Tabel nr. 19

Forma calotei văzută în norma verticală

Forma	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
ovoidă	61	61,0	70	66,03
sferoidă	14	14,0	11	10,37
sfenoidă	6	6,0	5	4,71
romboidă	8	8,0	12	11,32
pentagonoidă	3	3,0	5	4,71
ovoid-sferoidă	2	2,0	2	1,88
ovoid-romboidă	5	5,0	1	0,94
ovoid-sfenoidă	1	1,10	-	-

Privite în "norma occipitală", craniile de la Mihălăşeni se distribuie în trei mari categorii: "casă" care este cel mai frecvent întâlnită (cca 46% la bărbaţi şi cca 42% la femei), "cort" care ocupă locul al doilea la grupul masculin (cca 25%) şi "bombă" care se situează pe locul al doilea la grupul feminin (cca 23%). Alături de aceste forme mai sunt întâlnite şi unele tipuri de tranziţie între o formă şi alta: "casă-bombă" sau "bombă-cort" toate fiind însă minoritare.

Tabelul nr. 20

Forma neurocraniului în norma "occipitală"

Forma	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
"casă"	47	46,53	51	47,22
"cort"	26	25,74	21	19,44
"bombă"	21	20,79	25	23,14
"casă-bombă"	3	2,97	10	9,25
"casă-cort"	2	1,98	1	0,92
"bombă-cort"	2	1,98	-	-

Referindu-ne la dezvoltarea reliefului glabelar şi supraciliar al populaţiei de la Mihălăşeni, acesta este în general destul de moderat.

La ambele sexe se remarcă o concentrare maximă a frecvenţelor în categoria reliefurilor foarte slab (0-1) şi slab (2) dezvoltate (cca. 56%) la bărbaţi şi cca 88% la femei), urmată de categoria reliefurilor moderate, mai bine reprezentată la grupul masculin (cca. 29% faţă de cca. 11%). Puţine cranii şi aproape toate masculine (cca. 14%), prezintă un relief glabelar puternic dezvoltat.

Dezvoltarea reliefului supraorbitar se repartizează la bărbaţi pe patru grade de dezvoltare, dintre care gradul puternic (2-3) este întâlnit într-un singur caz. Gradul cel mai bine reprezentat este cel al reliefului foarte slab (0) şi slab (1) dezvoltat (0-1: cca 50%) urmat, cu procente apropiate, de gradul moderat (1-2: cca. 23%) şi mijlociu (cca. 25%).

www.cimec.ro

Tabel nr. 21

Gradul de dezvoltare a reliefului glabelar

Gradul de dezvoltare	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
0-1	22	20,75	62	55,85
2	38	35,84	36	32,43
3	31	29,24	12	10,81
4	12	11,32	1	0,90
5	3	2,83	-	-
6	-	-	-	-

Tabelul nr. 22

Gradele de dezvoltare a reliefului supraorbitar

Grade de dezvoltare	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
slab (0-1)	54	50,46	94	83,18
moderat (1-2)	25	23,36	17	15,04
mijlociu (2)	27	25,23	2	1,76
puternic (2-3)	1	0,93	-	-
foarte puternic (3)	-	-	-	-

La femei, nu sunt reprezentate decât primele trei grade de dezvoltare, majoritatea covârşitoare aparţinând gradului foarte slab şi slab de dezvoltare (0-1: cca.83%). Gradul moderat este mai rar întâlnit (1-2: cca 15%), cel mijlociu (2) fiind identificat numai în două cazuri.

Relieful osos pe occipital, exprimat prin protuberanţa occipitală externă, oferă o variabilitate amplă la bărbaţi, prezentând cazuri care se includ in cinci din cele şase trepte stabilite de P. Broca. Dintre acestea numai trei sunt reprezentative: gradul foarte slab (0-1) care întruneşte frecvenţa maximă de cazuri (cca 47%) şi gradele slab (1) şi moderat (2) care întrunesc procente paritare (cca. 23%).

La femei, majoritatea craniilor prezintă o foarte slabă dezvoltare a acestei formaţiuni osoase (cca. 72%) numărul celor cu o protuberanţă slabă (cca. 19%) sau moderată (cca. 9%) fiind destul de redus.

Tabelul nr. 23

Dezvoltarea protuberanţei occipitale externe

Grade de dezvoltare	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
foarte slab (0-1)	48	47,05	84	72,41
slab (1)	24	23,52	22	18,96
moderată (2)	24	23,52	10	8,62
mijlocie (3)	3	2,94	-	-
puternică (4)	3	2,94	-	-
foarte puternică (5)	-	-	-	-

www.cimec.ro

Dezvoltarea reliefului mastoidian şi supramastoidian la această populaţie oferă mai bună dezvoltare decât cel frontal şi occipital, exprimând un aceentuat diformism sexual. Gradele de dezvoltare întâlnite se repartizează pe patru grade la bărbaţi şi pe cinci grade la femei.

La primul grup frecvenţa maximă corespunde gradului dezvoltat (IV - cca. 44%), urmat de gradul mijlociu (cca.27 %) şi apoi foarte dezvoltat (cca. 24%) cu procente semnificative. La cel de al doilea grup, jumătate din numărul craniilor, prezintă o dezvoltare moderată a mastoidelor (cca. 52%), urmând cele cu mastoidele slab dezvoltate (cca. 26%). Mastoidele dezvoltate şi foarte dezvoltate sunt rar întâlnite.

Tabelul nr. 24

Dezvoltarea reliefului mastoidian

Grade de dezvoltare	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
foarte slab (I)	-	-	1	0,81
slab (II)	6	5,45	32	26,22
mijlociu (III)	30	27,27	63	51,63
dezvoltat (IV)	48	43,63	18	14,75
foarte dezvoltat (V)	26	23,63	8	6,55

Relieful supramastoidian este de asemenea mai marcat la bărbaţi la care, frecvenţa maximă corespunde cu gradul dezvoltat (cca. 49%), în timp ce la femei aceasta este întâlnită în categoria slabă (cca 52%). Gradul mijlociu de dezvoltare este întâlnit cu frecvenţe egale (cca 35%) la cele două sexe, ocupând locul al doilea.

Tabelul nr. 25

Dezvoltarea reliefului supramastoidian

Gradul de dezvoltare	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Slab	18	16,21	63	52,30
Mijlociu	39	35,13	43	35,83
Dezvoltat	54	48,64	14	11,66

4.2.2. Craniul facial

Caractere biometrice

Lărgimea bizigomatică (zy-zy), ţinând cont de scara dimorfică, prezintă medii la ambele sexe, ce corespund categoriei mijlocii a acestei dimensiuni, dar la bărbaţi ea se plasează la limita inferioară a categoriei (131,9 mm şi respectiv 125,8 mm). Variabilitatea individuală este una dintre cele mai largi la ambele sexe, dar frecvenţa întâlnită într-o categorie sau alta este uşor diferită. Astfel, dacă dimensiunile mijlocii sunt predominante atât la bărbaţi (cca 43%) cât şi la femei (46%) dimensiunile înguste şi foarte înguste sunt mai frecvente în primul grup (cca 39% faţă de 22%), iar cele largi şi foarte largi sunt mai des întâlnite în cel de al doilea caz (cca 31% faţă de 17%).

www.cimec.ro

Tabel nr. 26

Repartiția pe categorii a lărgimii bizigomatice (45)

Categoria	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
f. îngustă	9	13,4	3	3,90
Îngustă	18	26,09	14	18,18
Mijlocie	30	43,48	36	46,75
Largă	9	13,04	17	22,08
f. largă	3	4,35	7	9,09

Înălțimea totală a feței (n-gn)_prezintă o medie masculină care se situiază la limita superioară a categoriei scurte (113,7 ,) în timp ce media feminină corespunde limitei inferioare a categoriei mijlocii (108,05 mm), arătând prin aceste medii deja o tendință la ambele sexe, spre fețe scurte ca înălțime, fapt pe care-l vom discuta la timpul potrivit în diagnoza tipologică.

Repartiția sa (tabelul nr. 27) cuprinde toate categoriile - de la foarte scurtă la foarte înaltă - dar distribuția în cadrul diferitelor categorii este diferită la cele două sexe. Cu toate că majoritatea cazurilor la cele două laturi se încadrează în categoria fețele mijlocii de înalte, la bărbați se constată o tendință spre fețe joase, unde categoriile scurte şi foarte scurte întrunesc un procent majoritar (60%), pentru fețele înalte corespunzând un procent foarte redus (6%).

Tabelul nr. 27

Repartiția pe categorii a înălțimii faciale totale (47) şi a înălțimii superioare a feței (48)

Categoria	Înălț. totală facială (47)				Înălț. super. față (48)			
	Bărbați		Femei		Bărbați		Femei	
	N	%	N	%	N	%	N	%
f. scurtă	15	30,00	2	3,28	12	15,38	7	8,43
scurtă	15	30,00	21	34,43	27	34,62	17	20,48
mijlocie	17	34,00	28	45,90	28	35,90	42	50,60
înaltă	2	4,00	9	14,75	8	10,25	17	20,48
f. înaltă	1	2,00	1	1,64	3	3,85	5	6,02

La lotul feminin, doar cca. 37% din cazuri aparțin categoriilor scurtă şi foarte scurtă, în schimb categoriile înalte şi foarte înalte sunt mult mai bine reprezentate față de bărbați (cca 20%).

Înălțimea masivului facial superior (n-pr), este în medie mijlocie la ambele sexe (69,2 mm la bărbați şi 66,2 mm la femei). Repartiția pe categorii (înscrisă în tabelul nr. 27) se caracterizează însă la ambele grupe printr-o amplitudine de variație destul de remarcabilă prin predominanța la bărbați a dimensiunilor scurte şi foarte scurte, care luate împreună reprezintă cca 50% din cazuri, față de cca 28% la femei, la acestea fețele înalte şi foarte înalte depăşi nd uşor pe cele ale bărbaților (cca 26% față de cca 12%).

www.cimec.ro

Indicele facial total, exprimat prin raportul din înălţimea totală a feţei (n-gn) şi diametrul maxim al masivului facial (zy-zy) este în medie mezoprosop, valorile medii fiind practic egale la ambele sexe (85,8 şi 86,5). Repartiţia pe categorii, foarte amplă de altfel (de la forme hipereuriprosope), prezintă un tablou aproape asemănător la cele două serii, în sensul unei concentrări maaxime în categoria mezoprosopă (29,8% şi 44,3%), locul secund fiind ocupat de categoria euriprosopă.

Tabelul nr. 28

Repartiţia pe categorii a indicelui facial total (47/45)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
hipereuriprosopă (x-79,9)	12	21,05	3	4,92
euriprosopă (80-84,9)	13	22,81	19	31,15
mezoprosopă (85-89,9)	17	29,82	27	44,26
leptoprosopă (90-94,5)	8	14,04	10	16,39
hiperleptoprosopă (95-x)	4	7,02	2	3,28

Indicele facial superior se caracterizează printr-o variabilitate ceva mai restrânsă în comparaţie cu indicele facial total, cazuri , cazurile repartizându-se numai în patru din cele cinci categorii cunoscute (cea hipereurienă fiind absentă). Valorile medii practic egale (52,3 şi 52,5) sunt de tip mezen, conform şi cu repartiţia procentuală care ilustrează predominanţa netă a acestei categorii la cele două sexe (54,4% la bărbaţi şi 58,7% la femei). Categoriie eurienă (joasă) şi leptenă (înaltă) sunt proporţional reprezentate în cadrul fiecărui sex, prin procente relativ semnificative.

Tabel nr. 29

Repartiţia pe categorii a indicelui facial superior (48/45)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
hipereurienă (x - 44,9)	-	-	-	-
eurienă (45-49,9)	15	22,6	16	21,33
mezenă (50-54,9)	37	54,41	44	58,66
leptenă (55-59,9)	15	22,06	13	17,33
hiperleptenă (60-x)	1	1,47	2	2,67

Dimensiunile orbitei - lărgimea (mf-ek) şi înălţimea - sunt în medie de tip mijlociu atât la seria masculină (41,7 mm şi 33,6 mm) cât şi la cea femimină (40,7 mm şi 33,3 mm), menţionând totodată o tendinţă la ambele serii spre orbite amai puţin înalte. Variabilitatea acestor dimensiuni este foarte amplă la ambele sexe, oscilând de la dimensiuni inclusiv foarte mici la dimensiuni inclusiv foarte mari.

Repartiţia pe categorii a lărgimii orbitei se caracterizează la bărbaţi prin predominanţa dimensiunilor mijlocii, urmate îndeaproape de cele înguste şi apoi de cele largi. La femei dimensiunile largi ocupă primul loc, urmând în ordinea frecvenţei, cele mijlocii şi înguste.

www.cimec.ro

Tabel nr. 30

Repartiţia pe categorii a dimensiunii de lărgime (51) şi înălţime (52) a orbitei

Categoria	Lărgimea orbitei (51)				Înălţimea orbitei (52)			
	Bărbaţi		Femei		Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%	N	%	N	%
f. mică	6	7,62	10	11,36	8	10,39	13	14,94
mică	25	32,05	20	22,73	26	33,77	26	29,88
mijlocie	28	35,90	25	28,41	26	33,77	37	42,53
mare	13	16,67	20	22,73	10	12,99	7	8,04
f. mare	6	7,69	13	14,77	7	9,09	4	4,60

Distribuţia dimensiunii de înălţime la cele două eşantioane este foarte asemănătoare, categoriile mijlocie şi mică sunt predominante, acestea fiind urmate de categoriile înalte şi foarte înalte la paritate.

Indicele orbitar, care exprimă raportul între înălţime şi lărgime a orbitei, este în medie de tip mezoconc atât la bărbaţi cât şi la femei, fiind uşor mai ridicat la acestea din urmă (80,4 faţă de 82,5). La ambele sexe, acest caracter se distribuie în toate cele trei categorii ale indicelui, cu o frecvenţă maximă în categoria mezoconcă (61,3% la bărbaţi şi 48,8% la femei). Locul secund revine la bărbaţi formelor cameconci iar la femei celor hipsiconci.

Tabel nr. 31

Repartiţia pe categorii a indicelui orbitar (52/51)

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
ameconcă (x-75,9)	16	21,33	17	19,77
zoconcă (76-84,9)	46	61,33	42	48,84
hipsiconcă (85-x)	13	17,33	27	31,39

Lungimea nasului (n-ns) ca şi *lărgimea* sa (al-al), oferă medii care se integrează ala ambele sexe în categoria mijlocie (51,4 mm şi 25,8 mm la bărbaţi; 49,2 mm şi 24,8 mm la femei), dar la bărbaţi, valorile medii ale ambelor dimensiuni corespund cu limita inferioară a acestei categorii.

Tabel nr. 32

Repartiţia pe categorii a lungimii (55) şi lărgimii nazale (54)

Categoria	Lungimea nazală (55)				Lărgimea nazală (54)			
	Bărbaţi		Femei		Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%	N	%	N	%
f. mică	17	21,79	11	12,36	5	6,41	3	3,49
mică	17	21,79	16	17,98	13	16,67	18	20,93
mijlocie	27	34,61	38	42,70	35	44,87	40	46,51
mare	11	14,10	16	17,97	23	29,49	20	23,26
f. mare	6	7,69	8	8,99	2	2,56	5	5,81

www.cimec.ro

Variabilitatea individuală este foarte largă la întreaga populaţie, cuprinzând toate categoriile acestor dimensiuni. Repartiţia procentuală pe categorii a lungimii nazale, indică la bărbaţi predominanţa dimensiunilor mijlocii (34,6) urmate cu procente egale şi oarecum apropiate de dimensiunile mici şi foarte mici (21,8%), categoria dimensiunilor mari (înaltă) înregistrând un procent mai redus dar nu neglijabil (14,1%). La femei categoria mijlocie majoritară şi aici (42,7%) este urmată de categoriile înaltă şi scurtă (ambele cu procente de 17,9).

Referindu-ne la repartiţia procentuală a lărgimii nazale, aceasta oferă un tablou asemănător la cele două sexe (tablou nr. 32). Astfel, lărgimile mijlocii sunt cele mai frecvente (44,8% la bărbaţi şi 46,5% la femei), acestora urmându-le cele de tip larg şi apoi cele de tip îngust.

Indicele nazal (al-al/n-ns), este în medie mezorin atât la bărbaţi (49,6) cât şi la femei (50,3), la acestea din urmă media situându-se aproape de limita inferioară a categoriei camerine. De altfel formele camerine sunt cele mai frecvente la acest lot (38,1%) şi apoi cele leptorine (35,7%). La bărbaţi, conform categoria mezorină întruneşte cele mai multe cazuri (39,5%), cea leptorină ocupând locul al doilea (30,3%), iar cea camerină locul al treilea (23,7%). Formele hipercamerine sunt întâlnite destul de rar la ambele sexe (6,6% şi 2,3%).

Tabel nr. 33

Repartiţia pe categorii a indicelui nazal (44/45)i

Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
leptorin (x-46,9)	23	30,26	30	35,71
mezorin (47-50,9)	30	39,47	17	20,24
camerin (51-57,9)	18	23,68	32	38,09
hipercamerin (58-x)	5	6,58	5	2,27

Indicele cranio-facial transversal, care reprezintă raportul dintre lărgimea maximă a feţei (zy-zy) şi cea maximă a neurocraniului (eu-eu), este în medie mezopsid la bărbaţi (93,9) şi micropsid la femei (91,4), conform cu tendinţa deja amintită mai sus la acestea, spre feţe mai largi.

Din punct de vedere al repartiţiei pe categorii al acestui andice, care mai poartă şi denumirea de jugo-parietal, frecvenţele cele mai mari corespund la ambele sexe, cu categoria micropsidă (41,5% la bărbaţi şi 67,6% la femei). Acestea sunt urmate de categoria mezopsidă (30,8% şi 24,3%), şi apoi de cea a categoriei macropside, aceasta fiind mult mai bine reprezentată la bărbaţi (27,7% decât la femei (8,1%).

Dimensiunea longitudinală a bolţii palatine (01-sta) indică în medie o boltă palatină de lungime mică atât la bărbaţi (42,80 mm) cât şi la femei (39,71), în acest de urmă caz, media este uşor mai scăzută, situându-se la limita dintre categoria mică şi cea foarte mică.

www.cimec.ro

Tabelul nr. 34

Repartiția pe categorii a indicelui parieto-jugal (45/8)

Categoria	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
micropsidă (x-92,9)	27	41,54	50	67,57
mezopsidă (93-95,9)	20	30,77	18	24,32
macropsidă (96-x)	18	27,69	6	8,11

Lărgimea bolții palatine (enm_2 - enm_2), medii care la ambele sexe se situiază în categoria mare (41,55 mm și 40,05 mm). Variabilitatea individuală este foarte amplă în cazul lărgimii, unde se întâlnesc toate cele cinci categorii și mai restrânsă în cazul lungimii, care se distribuie numai pe patru categorii.

Repartiția procentuală ilustrează la bărbați predominanța lungimilor de tip mic (cca. 39%) și mijlocii (cca. 37 %) și a lărgimilor mijlocii (cca. 35%) și mari (cca. 33%). La femei, repartiția este relativ diferită, în special în cazul primei dimensiuni (de lungime), bolțile palatine de tip foarte mic și mic fiind majoritare (împreună întrunind un procent de cca. 77%).

Indicele palatal care exprimă raportul acestor două dimensiuni este în medie brahistafilin la ambele sexe (98,95 și 100,33), tip care exprimă o boltă palatină largă. Forma brahistafilină este întâlnită în exclusivitate la această populaă populație.

În continuare, vom face o scurtă caracterizare a principalelor dimensiuni și indici ai mandibulei.

Astfel, *lărgimea bicondilară* (kdl-kdl), se încadrează la ambele sexe în categoria mijlocie (120,15 mm la bărbați și 114,32 mm la femei) a scării dimorfice. Repartiția pe categorii se caracterizează la ambele sexe printr-o variabilitate amplă, prin protuberanța lărgimilor mijlocii (cca. 36%) și respectiv cca. 43% și apoi mari (cca. 27% și cca. 28%) și prin raritatea lărgimilor foarte mari și foarte mici.

Lărgimea bigoniacă (go-go) ca și cea bicondilară, este în medie mijlocie atât la lotul masculin (101,36) cât și la cel feminin (94,80 mm).

Repartiția pe categorii este asemănătoare la cele două sexe: categoria cea mai bine reprezentată este cea mijlocie (cca. 45% la bărbați și cca. 44% la femei), urmând cu procente apropiate, categoriile largă (cca. 20% și respectiv 21%), și apoi îngustă (cca. 17 și cca. 19%).

În ceea ce privește *adâncimea mandibulei* (în proiecție de la linia bigoniană, aceasta oferă medii care la ambele sexe se integrează în categoria foarte mică (67,13 și respectiv 63,4 mm) categorie care întrunește cca 85% din cazuri la bărbați și cca. 81% la femei.

Indicele mandibular transverso-longitudinal conform cu dimensiunile discutate, este situat la ambele sexe în categoria indicilor foarte largi (150,99 la bărbați și 149,40 la femei).

www.cimec.ro

Dimensiunile corpului mandibular (apreciate la nivelul găurii mentoniere) - înălţime şi grosime, indică la bărbaţi o mabdibulă în medie mai joasă şi de grosime mai mică decât la femei. Astfel, media înălţimii mandibulare se situiază în primul caz la limita superioară a categoriei mijlocii (32,25 mm), iar în al doilea caz, la limita inferioară a categoriei mari (29,60 mm). Media lărgimii mandibulare este iarăşi uşor mai scăzută la bărbaţi, ea fiind foarte apropiată de limita inferioară a categoriei mijlocii (11,85 mm şi respectiv 11,16 mm) .

Indicele de robusticitate, care exprimă raportul între cele două dimensiuni precedente, corespunde la ambele sexe categoriei indicilor de robusticitate mică, fiind mai ridicat la femei cu 0,76 u.i.

Caractere morfologice ale craniului facial

În vederea realizării unui studiu complet al craniului facial atât de important în precizarea diagnozei tipologice, am procedat ca şi în cazul neurocraniului la analiza caracterelor morfoscopice, atât la craniile la care acesta este întreg sau întregit, cât şi la unele piese izolate sau fragmente care nu au putut servi la restaurare.

Privitor la *dispoziţia oaselor malare*, putem conchide că, în seria noastră, predomină orientarea intermediară a acestui os (cca. 66% la bărbaţi şi cca. 58% la femei), alături de care se întâlnesc şi poziţii temporalizate sau aproape temporalizate (cca. 26% şi cca 31%). Dispoziţiile frontalizate sunt mai rar întâlnite.

Tabelul nr. 35

Frecvenţa tipurilor de dispoziţie a malarelor

Tipuri de dispoziţie	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Frontalizată sau uşor	6	7,22	9	11,25
Intermediară	55	66,26	46	57,50
Paroape temporalizate	22	26,50	25	31,25

Dezvoltarea acestor oase prezintă deosebiri între cele două sexe, în sensul că la bărbaţi malarele mijlocii şi dezvoltate, sunt cele mai frecvente (cca. 52% şi cca 34%), în timp ce la femei tipul mijlociu şi îngust (cca. 49% şi cca. 42%), este cel mai des întâlnit.

Tabel nr. 36

Frecvenţa tipurilor de dezvoltare a malarelor

Tipuri de dezvoltare	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Îngust	13	13,13	39	41,93
Mijlociu	52	52,52	46	49,46
Înalt	34	34,34	8	8,60

Dezvoltarea fosei canine, aşa cum rezultă din tabelul ce urmează, prezintă o distribuţie largă, frecvenţa cea mai înaltă fiind deţinută în această populaţie de fosele

www.cimec.ro

canine adânci (cca. 45% la bărbaţi şi cca. 48% la femei) şi apoi mijlocii (cca 34% şi repectiv 31%).

Tabelul nr. 37

Frecvenţa gradelor de dezvoltare a fosei canine

Grade de dezvoltare	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
fose slabe (I)	7	7,36	11	12,22
fose mijlocii (II)	32	33,68	28	31,11
fose adânci (III)	43	45,26	43	47,77
fose foarte adânci (IV)	13	13,68	8	8,88

În ceea ce priveşte *forma bolţii palatine*, aceasta este frecvent paraboloidă (cca 85% din cazuri), mai rar upsiloidă (cca 13%) şi cu totul excepţional elipsoidă (cca 2%).

Tabelul nr. 38

Formele bolţii palatine şi frecvenţa lor

Forma	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Paraboloidă	78	84,78	71	84,52
Elipsoidă	2	2,17	2	2,38
Upsiloidă	12	13,04	11	13,09

Adâncimea acestei formaţiuni anatomice, este destul de variabilă, dar în timp ce la bărbaţi adâncimile mari şi mijlocii (cca 45% şi cca. 33%) sunt cel mai des întâlnite, urmate apoi de cele mici, la femei, aceste trei categorii sunt reprezentate în proporţii aproape egale.

Tabelul nr. 39

Gradele de adâncime a bolţii palatine şi frecvenţa lor

Adâncimea	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Mică	20	21,50	31	35,63
Mijlocie	31	33,33	29	33,33
Adâncă	42	45,16	27	31,03

Forma aperturii piriforme este mai variabilă la sexul masculin decât la cel feminin, la care forma de şanţ prenazal nu este întâlnită.

Forma cea mai frecvent întâlnită în această populaţie este cea antropină (cca. 82% la bărbaţi şi cca. 97% la femei), alături de aceasta semnalându-se şi câteva cazuri (masculine) de fosă prenazală.

www.cimec.ro

Tabel nr. 40

Frecvenţa tipurilor de apertură piriformă

Tipul	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Antropină	80	82,47	90	96,77
fosă prenazală	11	11,34	3	3,22
şanţ prenazal	6	6,18	-	-

Mentonul, în general, mai bine conturat la bărbaţi decât la femei, oferă un contur predominant piramidal (cca 80% la bărbaţi şi cca 67% la femei), formele de buton, fiind şi ele întâlnite cu frecvenţe mai reduse, în special la femei.

Tabelul nr. 41

Formele mentonului şi frecvenţa lor

Forma	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Piramidală	87	87,87	68	67,32
în buton	12	12,12	33	32,67

4.2.3. Dentiţia

Din totalul scheletelor umane, care au depăşit vârsta adolescenţei, adică acelea care trebuiau să prezinte o formulă dentară definitivă mai mult sau mai puţin completă, cu molarii 3 erupţi sau neerupţi, am obţinut pentru seria de la Mihălăşeni un lot bine reprezentat din punct de vedere statistic (format din 110 bărbaţi şi 131 femei), care ne-a permis precizarea şi confirmarea unor aspecte privind atât gradul de eroziune dentară cât şi anomaliile şi afecţiunile patologice ale sistemului dentar.

Volumul dinţilor la seria noastră de studiu este în general mijlociu de dezvoltat sau micşorat, dinţii cu aspect voluminos fiind mai rar întâlnit. Dezvoltarea smalţului dentar este în general destul de gros, cazurile în care acesta este mai slab reprezentat, fiind întâlnite în special la femei.

În ceea ce priveşte molarii, aceştia formează în majoritatea cazurilor serii descendente ca mărime ($m_1>m_2>m_3$), molarul 3 prezentând o tendinţă accentuată de micşorare a volumului său. Acesta se reflectă şi în faptul că, în majoritatea cazurilor, molarii 3 nu prezintă decât trei tuberculi, în unele cazuri observându-se chiar reducerea complectă a acestuia. Putem conchide, aşa după cum am mai menţionat şi în alte cazuri, că populaţia de la Mihălăşeni avea o dentiţie de tip progresiv.

Abraziunea dentară, analizată numai în cazul subiecţilor adulţi şi maturi, este în general destul de moderată, prezentând sensibile diferenţe. Astfel, dacă gradele de eroziune cele mai frecvent întâlnite sunt: cel slab (32,4% la bărbaţi şi 29,5% la femei) şi mijlociu (29,6% şi respectiv 31,0%), acestora le urmează - la bărbaţi gradul puternic erodat (20,4%) iar la femei cel foarte slab erodat (21,7). Această conservare mai bună a suprafeţei de masticaţie la femei ar putea fi pusă pe seama unui consum mai abundent de

www.cimec.ro

hrană gătită (fiartă în diverse recipiente), având în vedere că acestea stăteau mai mult timp în gospodărie, în timp ce bărbaţii consumau carne friptă la locul de desfăşurare a vânătorilor sau de sacrificare a animalelor pe care pe păşteau.

4.2.4. Caracteristicile biometrice ale scheletului postcranian şi statura

Scheletul postcranian este reprezentat în seria de la Mihălăşeni prin oasele lungi ale membrelor, oaselor mari ale bazinului, vertebre, coaste, sternuri, omoplate, clavicule, tarsiene şi carpiene, metatarsiene şi metacarpiene, falange.

Humerusul prezintă un relief deltoidian dezvoltat la bărbaţi (69,6%) şi moderat la femei (48,5%).

Media pentru *indicele de secţiune,* calculată la sexul masculin pentru osul drept (pe 101 oase), este de 80,4, iar pentru osul stâng (pe 99 oase) de 80,0%. La sexul feminin acest indice este puţin mai coborât ca valoare, de 79,5% pe humerusul drept (117 oase) şi 80,2% la cel stâng (115 oase). Aceşti indici în repartiţia procentuală pe categorii, se încadrează cu o frecvenţă maximă la tipul euribrahial, atât la bărbaţi cât şi la femei ((respectiv 60,4% pentru osul drept şi 70,7% pentru osul stâng, precum şi 57,3% pentru cel drept şi 63,3% la cel stâng) la fel ca la populaţia modernă din zilele noastre.

Indicele de robusticitate calculat pentru sexul masculin, este la humerusul drept de 19,85 şi 19,78 la cel stâng, iar pentru femei, acest indice este de 19,07 la dreptul şi 18,86 la cel stâng, arătând o robusticitate mai mică la femei decât la bărbaţi.

Comparând indicii obţinuţi cu cei de la populaţiile europene actuale (în medie 20 la bărbaţi şi 19 la femei), constatăm că din acest punct de vedere, seria de la Mihălăşeni, se apropie mult de populaţia modernă.

O altă particularitate a humerusului studiate, este prezenţa *perforaţiei olecraniene*, în proporţie de 19,49% la bărbaţi şi 25,38% la femei.

Tabelul nr. 42

Dezvoltarea reliefului osos

Categoria de dezvoltare	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Slab	9	7,82	18	13,84
Mijlociu	26	22,60	63	48,46
Dezvoltat	80	69,56	51	38,63

Tabelul nr. 43

Repartiţia pe categorii a indicelui de secţiune

Categoria	Bărbaţi				Femei			
	Drept		Stâng		Drept		Stâng	
	N	%	N	%	N	%	N	%
platibrahă (x-76,5)	40	39,60	29	29,29	50	42,73	41	35,65
euribrahă (76,5-x)	61	60,39	70	70,70	67	57,26	74	64,34

www.cimec.ro

Tabelul nr. 44

Perforația olecraniană

Categoria	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
Prezentă	23	19,49	33	25,38
Absentă	95	80,50	97	74,61

Femurul prezintă și el unele particularități, așa cum ne arată indicele de *platimerie* calculat pentru 102 femure drepte și 105 femure stângi masculine, acesta fiind în medie platimer (media pentru femurele drepte este de 79,50 și pentru cele stângi 79,45). Pentru femei acest indice calculat pentru femurul drept este de 76,09, iar pentru cel stâng de 76,24 (calculate pe 125 și respectiv 124 oase), situându-se tot în categoria de femure platimere.

Repartiția pe categorii a acestui indice, arată că, alături de femure platimere (cele mai frecvente atât la bărbați cât și la femei) există și femure hiperplatimere și eurimere.

Tabelul nr. 45

Repartiția pe categorii a indicelui de platimerie

Categoria	Bărbați				Femei			
	Drept		Stâng		Drept		Stâng	
	N	%	N	%	N	%	N	%
hiperplatimer (x-74,9)	34	33,33	30	28,57	54	43,20	54	43,54
platimer (75-84,9)	48	47,05	52	49,52	59	47,20	52	41,93
eurimer (85-99,9)	14	13,72	18	17,14	10	8,00	17	13,70
stenomeră (100-x)	6	5,88	5	4,76	2	1,60	1	0,80

Indicele de pilastrie, care exprimă gradul de proeminare a liniei aspre, prezintă medii (calculate pe 56 oase drepte și 54 oase stângi), care pentru bărbați, sunt de 108,10 și respectiv de 108,33 și se încadrează în categoria pilaștrilor mijlocii. Pentru femur, mediile calculate pe 52 femure drepte și 50 stângi, sunt de 105,90 și 105,23 și se încadrează la limita categoriei de pilastrie slabă.

Relieful osos al femurelor la bărbați prezintă cea mai mare frecvență pentru categoria dezvoltată (56,63) urmată de categoria mijlocie (37,16). La femei frecvența cea mai mare o oferă categoria mijlocie (46,32) urmată de categoria de relief dezvoltat (33,08).

Tabelul nr. 46

Repartiția pe categorii a gradelor de dezvoltare a reliefului osos la femure

Grade de dezvoltare	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
Slab	7	6,19	28	20,58
Mijlociu	42	37,16	63	46,32
Dezvoltat	64	56,63	45	33,08

www.cimec.ro

Forma platimeră şi hiperplatimeră, pilastria precum şi dezvoltarea reliefului osos, sunt în strânsă corelaţie cu dezvoltarea mai accentuată a musculaturii crurale. Aceste caractere ale femurului sunt specifice populaţiilor vechi, aşa după cum au remarcat şi alţi antropologi, dintre care menţionăm pe Anthony, Rivet, Manouvrier.

Tibia la populaţia studiată de noi, prezintă şi ea unele particularităţi interesante. Astfel, indicele de platicnemie (calculat pe 101 oase drepte şi 102 stângi) la bărbaţi, este în medie de 69,42 şi respectiv 70,00; iar la femei, acesta (calculat pe 118 oase drepte şi 122 oase stângi) este de 69,49 (dreapta) şi 70,63 (stânga), încadrându-se în tipul mezocnem foarte aproape însă de tip euricnem.

Tabelul nr. 47

Repartiţia pe categorii a indicelui de platicnemie

Categoria	Bărbaţi				Femei			
	Drept		Stâng		Drept		Stâng	
	N	%	N	%	N	%	N	%
hiperplaticnemă (x -54,9)	-	-	-	-	-	-	-	-
platicnemă (55-62,9)	16	15,84	13	12,74	25	21,18	21	17,21
mezocnemă (63-69,9)	41	40,59	39	38,23	38	32,20	29	23,77
euricnemă (70 - x)	44	43,56	50	49,01	55	46,61	72	59,01

Repartiţia pe categorii a acestui indice, arată o predominanţă a tibiilor euricneme (43,56% şi 49,01%) şi mezocneme (40,59% şi 38,23%) la bărbaţi, aceeaşi situaţie întâlnită şi la femei, unde tibiile euricneme şi cele mezocneme au o frecvenţă crescută (46,61% şi 59,01%) respectiv (32,20% şi 23,77%).

O altă caracteristică a tibiei evidenţiată la un examen morfoscopic este "faţeta orientală" mai frecventă la femei (în proporţie de 24,81% decât la bărbaţi (11,76%). Acest caracter morfologic al tibiei este în raport cu obiceiul de a sta în poziţie chircită.

Tabelul nr. 48

Frecvenţa "faţetei orientale"

Frecvenţa	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
Prezentă	14	11,76	33	24,81
Absentă	105	88,23	100	75,18

Statura a fost calculată după lungimea oaselor lungi, folosindu-se trei metode: Manouvrier, Trotter-Gleser şi Bach-Breotinger, calculându-se apoi pentru fiecare schelet o medie a valorilor obţinute aceasta considerându-se valoarea reală. În tabelul nr. 50 dăm valorile obţinute prin toate cele trei metode, deoarece unele lucrări de antropologie folosesc numai câte o metodă, astfele încât, ele nu sunt necesare pentru comparaţie.

www.cimec.ro

Tabelul nr. 49

Variabilitatea şi mediile principalilor indici postcefalici

Osul	Indici	BĂRBAŢI									
		Număr		Minima		Maxima		Media		σ	
		Drept	Stâng	Drept	Stâng	Drept	Stâng	Drept	Stâng	Drept	Stâng
Humerus	I. de secţiune	101	99	66	66	95	100	80,38	82,04	7,30	7,75
Humerus	I de robusticitate	86	74	16	16	24	24	19,85	19,78	1,36	1,40
Femur	I. de platimerie	102	105	65	61	107	107	79,50	79,45	9,30	9,41
Femur	I. de pilastrie	56	54	100	100	125	125	108,10	108,33	5,55	5,99
Tibia	I. de platicnemie	101	102	55	55	87	90	69,42	70,00	6,69	6,60
		FEMEI									
Humerus	I. de secţiune	117	115	65	65	100	100	79,50	80,22	6,93	7,09
Humerus	I. de robusticitate	94	94	14	14	21	24	19,07	18,86	1,21	1,32
Femur	I. de platimerie	125	124	60	60	100	100	76,09	76,24	7,54	7,84

www.cimec.ro

Osul	Indici	FEMEI									
		Număr		Minima		Maxima		Media		σ	
		Drept	Stâng	Drept	Stâng	Drept	Stâng	Drept	Stâng	Drept	Stâng
Femur	I. de pilastrie	52	50	100	100	119	119	105,90	105,23	4,84	4,75
Tibia	I. de platicnemie	118	122	54	55	84	84	69,49	70,63	5,72	6,08

Tabelul nr. 50

Parametrii statistici ai staturii calculați după trei metode:

Metoda	Bărbați				Femei			
	N	Min-Max	M	σ	N	Min-Max	M	σ
Manouvrier	114	152-184	165,17	5,35	130	145-169	156,91	5,01
Trotter-Gleser	114	159-188	170,45	5,31	130	149-173	159,88	4,93
Bach-Breitinger	114	160-182	169,05	4,16	129	152-170	160,20	2,83
Media	114	157-185	168,12	4,83	130	149-170	158,78	4,16

Din analiza datelor înscrise în acest tabel, putem aprecia că statura medie se înscrie atât la bărbați, cât şi la femei, la limita superioară a categoriei supramijlocii (168,12 mm şi respectiv 158,78). Urmărind valorile minime şi maxime înscrise în tabel, putem conchide că atât la bărbați cât şi la femei există o variabilitate mare a staturii.

În tabelul nr. 51 dăm repartiția procentuală a indivizilor la diferite categorii de statură, după scara dimorfică Martin.

Tabelul nr. 51

Repartiția pe categorii a staturilor medii la populația de la Mihălăşeni

Categoria	Valori	Bărbați		Valori	Femei	
		N	%		N	%
f. mică	(x - 150)	-	-	x - 140	-	-
mică	(151 – 160)	5	4,38	141 - 149	1	0,76
submijlocie	(161 – 164)	23	20,17	150 - 153	15	11,53
mijlocie	(165 – 167)	31	27,19	154 - 156	32	24,61
supramijlocie	(168 – 170)	27	23,68	157 - 159	37	28,46
mare	(171 – 180)	27	23,68	160 - 168	42	32,30
f. mare	(181 - x)	1	0,87	169 - x	3	2,30

www.cimec.ro

Din tabelul anterior reiese că la bărbaţi, cea mai mare frecvenţă o prezintă categoria mijlocie (27,19%) urmând imediat categoriile supramijlocie şi mare la paritate (23,68%), pe când la femei categoriile mare (32,80%), supramijlocie (28,46) şi mijlocie (24,61%) au valorile cele mai mari. Categoria foarte mică nu este de loc reprezentată.

4.3.1. Aspecte paleopatologice şi paramedicale

Anomalii şi dispoziţii rare. Printre cazurile de anomalii şi dispoziţii rare, vom evidenţia doar câteva din cele mai importante:

- sutura metopică a fost întâlnită pe şapte cranii masculine pe patru cranii feminine şi pe unul de copil cu sexul indeterminabil. Resturi de suturi mendoza au fost întâlnite la patru cranii masculine şi la două cranii feminine.

- Oase wormiene pe sutura lambdoidă (parieto-occipitală) am întâlnit în 37 de cazuri, numărul lor variind de la 1 la 7 oase (25 cranii masculine şi 12 feminine), precum şi două cazuri cu oase pe sutura sagitală (interparietală) la un craniu masculin şi unul feminin).

- sacralizarea ultimei vertebre lombare remarcată la 5 schelete masculine şi 2 feminine.

Osteopatii. Dintre aceste patologii osoase, vom semnala în primul rând prezenţa unor excrescenţe osoase pe marginea corpurilor vertebrale (osteofite), care ne indică afecţiuni reumatismale de diferite grade la nivelul coloanei vertebrale, ele având o frecvenţă mult mai mare la indivizii ce au depăşi t vârsta de 35-40 ani şi în special la bărbaţi. Toate regiunile coloanei vertebrale au fost atinse de aceste procese patologice, ele repartizându-se după cum urmează: două cazuri în regiunea cervicală (ambele la bărbaţi), 12 cazuri în regiunea dorsală (8 la bărbaţi şi 4 la femei), 63 cazuri în regiunea lombară (37 la bărbaţi şi 26 la femei) şi două cazuri în regiunea sacrală (numai la bărbaţi). Tot în categoria patologiilor coloanei vertebrale vom mai aminti un caz cu urme de nuclei pulposi pe vertebrele lombare (sch, masculin nr. 128), un caz de herniere pe disc vertebral din regiunea lombară la un schelet feminin, şi două cazuri de sinostoză a câte două vertebre lombare (sch. masculin nr. 195 şi sch. feminin nr. 132).

În al doilea rând vom remarca fracturile întâlnite în număr de 6 cazuri la bărbaţi şi în 2 cazuri la femei. Astfel, la scheletul nr. 105 există o fractură în treimea superioară a sternului, la scheletul nr. 131B am întâlnit o fractură de cubitus stâng vicios consolidată; la scheletul nr. 361 există o fractură de tibie în zona mediană a osului, scheletul nr. 393 prezintă două fracturi la clavicule, scheletul nr. 407 prezintă fracturi la olecranul cubitusului stâng şi la radiusul stâng, iar scheletul nr. 414 are o fractură de peroneu, acesta în cazul bărbaţilor. La femei scheletul nr. 236 are o fractură de cubitus, iar scheletul nr. 305 prezintă o fractură de peroneu.

Tot în rândul traumatismelor amintim că la subiectul nr. 83, pe craniu, în regiunea fronto-parietală dreaptă, am întâlnit urmele unei lovituri aplicate cu un corp tăios, care a străpuns peretele osos al neurocraniului. La scheletele nr. 17, 138 şi 305 (feminine)

www.cimec.ro

am observat deformări ale tibiei drepte ca rezultat a unor posibile fisurări ale osului, dar vicios consolidate.

Urmările unei artroze cubito-humerale cu procese deformate ale oaselor respective le-am găsit la scheletul nr. 107 (masculin), iar la scheletul nr. 393 semnalăm o artroză în regiunea scapulo-humerală.

În sfârşi t interesante cazuri de deviaţie a septului nazal semnalăm la scheletele masculine nr. 46 şi 105, în ambele cazuri sesizând şi modificări asimetrice ale foselor nazale.

Odontopatii. Dintre aceste afecţiuni ne-am propus în primul rând să înregistrăm frecvenţa cariilor dentare. În tabelul nr. 52 prezentăm frecvenţa cariilor dentare la un număr de 220 subiecţi, care au depăşit vârsta de 18 ani dintre care 102 bărbaţi şi 118 femei, la care s-au păstrat arcadele dentare întregi, porţiuni din acestea sau numai dinţi izolaţi.

Tabelul nr. 52

Frecvenţa cariilor dentare

Nr. carii	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
fără carii	50	49,01	63	53,38
cu 1-2 carii	43	42,15	40	33,89
cu 3-4 carii	5	4,90	14	11,86
cu 5-6 carii	2	1,96	1	0,84
peste 6 carii	2	1,96	-	-

Din tabel se constată că procesul de cariere este mai bine la bărbaţi decât la femei, la acestea din urmă întâlnind în schimb procente mai ridicate la subiecţi cu câte 3-4 carii, femeile având probabil obiceiul de a extrage la timp dinţii cariaţi pentru a nu suferi dureri.

Am considerat util să consemnăm în continuare frecvenţa căderilor de dinţi sau a extragerilor "in vivo" ca rezultat al diferitelor odontopatii, semnalând totodată, acolo unde este cazul şi instalarea fenomenului de paradontoză.

Tabelul nr. 53

Frecvenţa căderilor sau extragerilor de dinţi "in vivo"

Pierderi de dinţi	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%
fără pierderi de dinţi	49	16,29	59	37,34
cu 1-2 dinţi pierduţi	24	14,81	27	17,08
cu 3-4 dinţi pierduţi	8	4,44	15	9,49
cu 5-6 dinţi pierduţi	11	8,14	16	10,12
cu peste 6 dinţi pierduţi	11	8,14	8	5,06
cu paradontoză	5	3,70	6	3,79

Din tabelul nr. 53 reiese că bărbaţii au un număr mai mic de extracţii dentare decât femeile, care au mai multe extracţii, fapt ce se corelează cu frecvenţa mai mică a cariilor dentare.

www.cimec.ro

Procentul indivizilor atinşi de paradontoză este asemănător la ambele sexe (3,70% şi respectiv 3,79%).

În cadrul odontopatiilor vom semnala prezenţa unor granuloame deseori întovărăşite de distrugerea pereţilor alveolari (osteoliză) urmări ale unor procese infecţioase. S-au găsit 112 cazuri de granulom (48 la bărbaţi şi 64 la femei), în majoritatea cazurilor câte unul la fiecare individ, frecvenţa dinţilor de această boală fiind următoarea la bărbaţi: I_1=3, I_2=2, C=2, P_1=3, P_2=4, M_1=19, M_2=10, M_3=5 iar la femei: I_1=2, I_2=3, C=1, P_1=2, P_2=2, M_1=22, M_2=21, M_3=11.

Dintre cazurile de retenţie dentară, cele mai multe au fost întâlnite la nivelul molaarilor 3 (25 la bărbaţi şi 25 la femei), frecvenţa lor fiind mai mare pe maxilarul superior decât pe cel inferior, de obicei lipsind ambii dinţi.

Practici paramedicale sesizate pe unele schelete de la Mihălăşeni

Examinând scheletele rezultate din săpăturile arheologice executate în anul 1985 de către arheologul dr. Octavian-Liviu Şovan în necropola de la Mihălăşeni, aparţinând culturii Sântana de Mureş, am constatat prezenţa unui schelet al cărui craniu neural prezenta o pierdere de substanţă osoasă în urma unei operaţii de trepanare (M 215).

Vârsta acestui schelet a putut fi bine determinată graţie unor dinţi şi muguri din dentiţia permanentă, prezenţi pe maxilarul inferior surprinşi în diverse stadii de erupere, această situaţie dentară ne-a permis să precizăm că vârsta acestui subiect la deces era cuprinsă între 10 şi 11 ani, aparţinând deci categoriei infans II.

Sexul este mai dificil de determinat dar, relieful osos în general slab conturat la nivelul frontal şi mastoidian, precum şi inventarul arheologic găsit alături de schelet (piepteni, mărgele, ace) pot fi repere de atribuire a scheletului la sexul feminin.

Trepanaţia se prezintă ca o lipsă de substanţă osoasă de formă aproape circulară, cu un diametru de circa 30 mm., situată la joncţiunea suturii coronare drepte cu cea sagitală, limita internă a lipsei osoase fiind tangentă la sutura sagitală. Conturul orificiului este neted, cu diferenţă minimă între circumferinţa externă şi cea internă de circa 1-2 mm.

Pe versantul parietal al trepanaţiei se constată prezenţa unui ţesut de reparaţie dependent de tăblia externă şi care eburdează deasupra patoului general al craniului sub forma a doi spiculi policiclici. Deasupra pe jumătatea internă a versantului frontal se constată o zonă de cicatrizare perfectă a porţiunii de trepanaţie în care diplaia este acoperită de un ţesut osos compact de neoformaţie. Circumferinţa internă de la nivelul interne este uniformă, fiind întreruptă în două traiecte de fractură rezultate din deteriorarea craniului postmortem.

Zona de trepanaţie are o topografie atipică, ea fiind plasată într-o suprafaţă intens vascularizată, la joncţiunea ariilor arterei meninge cu cea a sinusului longitudinal de pe partea dreaptă a hemicraniului.

Din punct de vedere tehnic, este posibil ca trepanaţia să fi fost făcută prin metoda dăltuirii în două faze: în prima fază s-a executat o dăltuire atentă a planului frontal,

www.cimec.ro

iar în cea de-a doua o percutare ceva mai neglijentă a osului în regiunea posterioară (parietală), unde se observă încă resturi rămase datorită fracturării părţii osoase prin răsfrângerea acestuia, fără o dăltuire completă împrejur ca în faza anterioară. Acest viciu tehnic al celui care a executat trepanarea, trebuie pus pe seama încetării anestezierii subiectului supus operaţiei şi a grăbirii procesului de închidere a plăgii operatorii.

În concluzie, trebuie să subliniem că suntem în prezenţa singurului caz de trepanare a unui craniu de copil descoperit pe teritoriul ţării noastre, iar după informaţiile noastre destul de bogate, şi asupra singurului caz de trepanare de acest fel în zona balcanică.

Configuraţia craniului, aspectul suturilor, structura planului osos sunt elementele ce sugerează că trepanaţia s-a efectuat în mod intenţionat la un subiect sănătos (din punct de vedere morfologic, fără leziune craniană) de către o persoană iniţiată în această tehnică operatorie.

O oarecare uniformitate a marginilor trepanaţiei, precum şi prezenţa unui proces de vindecare osoasă, care este sugerat de o obliterare parţială a celulelor diplaice, aspect manifestat în special în sectorul frontal, indică o supravieţuire postoperatorie a subiectului (ţinând cont şi de vârsta individului) de peste un an de zile.

În stadiul în care ne găsim cu investigaţiile asupra acestui caz, putem spune că trepanaţia descrisă mai sus, s-a efectuat în scop curativ, subiectul putând să fi prezentat unele afecţiuni neuromotorii, probabil legate de o stare epileptică.

În legătură cu afirmaţiile lui Guiard, că practica trepanării ar fi fost mai frecventă la populaţiile brahicefale, constatăm încă odată că aceasta nu se poate verifica la populaţiile vechi din ţara noastră, la care aspectul calotei apare cel mai frecvent dolicocran.

4.3.2. CARACTERIZAREA TIPOLOGICĂ A POPULAŢIEI

Pentru a stabili structura antropologică a populaţiei de la Mihălăşeni va trebui să luăm în consideraţie atât datele de ordin biometric şi morfologic cât şi cele privind conformaţia individuală a acestei populaţii, diagnoza apreciată de noi fiind deosebit de laborioasă şi de dificilă dacă ţinem cont de condiţiile istorice în care a trăit această populaţie, unde amestecul dintre populaţia băştinaşă şi cele migratorii, trebuia să fi fost deosebit de intens.

Totuşi , ţinând cont de o serie întreagă de parametri bio-morfologici şi antropologici, putem caracteriza în mod cu totul sumar, că această populaţie prezintă un indice cefalic accentuat mezocran, prin feţe de tip mezen, prin orbite mezoconci şi prin nasuri mezorine. Staturile sunt supramijlocii la ambele sexe.

În cadrul diferiţilor parametrii întâlnim un anumit grad de variabilitate care ne indică că populaţia de la Mihălăşeni nu era unitară din punct de vedere tipologic, deşi ea

www.cimec.ro

aparţine în exclusivitate marii rase europoide. Într-adevăr, la bărbaţi alături de elementele mediteranoide şi protoeuropoide care sunt predominante (60,76%), o frecvenţă apreciabilă o prezintă şi elementele nordice (14,8%) exprimate ca atare (tipul nordic - 4 schelete) sau în combinaţie fie cu elementele protoeuropoide (la 14 schelete), fie mediteanoide (la 12 schelete). fie dinaroide (la 8 schelete). De altfel şi elementele mediteranoide şi protoeuropoide sunt mai rar întâlnite sub forma tipului clasic mediteanoid (numai la 6 schelete) sau protoeuropoid (la 5 schelete), cel mai frecvent aceste caractere fiind apreciate între ele la acelaşi individ (în 13 cazuri). De asemenea semnalăm şi prezenţa unor elemente dinaroide (12,9%) de obicei asociate cu elemente nordice (tipul dinaro-nordic - la 7 schelete) şi mai rar cu cele mediteranoide (la 2 schelete) sau protoeuropoide (1 schelet).

În schimb, la seria feminină caracterele mediteranoide luate ca atare sunt predominante (47,4%) fiind întâlnite fie sub forma tipului mediteranoid clasic (la 39 schelete), fie în combinaţie cu alte elemente: protoeuropoide (la 19 schelete), alpine (la 10 schelete), dinarice (la 7 schelete), nordice (la 6 schelete), esteuropoide (1 schelet).

Elementele protoeuropoide ca şi cele mediteranoide pot fi atribuite fondului nostru autohton de origine carpo-dacică.

În ceea ce priveşte elementele nordice surprinse de noi în special la seria masculină, se poate presupune că ele ar putea aparţine unor populaţii străine germanice (goţi şi vandali) având în vedere că datele istorice ne vorbesc de o expansiune în regiunile noastre dinspre nordul continentului, dar din nefericire nu posedăm decât date indirecte asupra structurii lor antropologice. Atribuirea elementelor nordice întâlnite la Mihălăşeni doar goţilor şi vandalilor, trebuie însă făcută cu toată rezerva, deoarece elementul nordic ar fi putut să reprezinte una din componentele tipologice ale populaţiei locale.

Asupra elementelor alpine, dinarice şi esteuropide nu ne putem pronunţa cu certitudine, dar formele brahicrane destul de frecvent întâlnite în această populaţie ar putea fi atribuite triburilor sarmate ce au intrat în sinteza acestei culturi, având în vedere că unii autori caracterizează populaţiile sarmate ca predominant brahicrane.

5. Studiul comparativ al scheletelor de la Mihălăşeni, cu alte serii osteologice aparţinând culturii Sântana de Mureş. Concluzii.

Săpăturile arheologice recente, printre care şi cele executate în marea necropolă de la Mihălăşeni, vin să adauge noi pagini valoroase privind istoria ţării noastre. Ele contribuie de asemenea şi la elucidarea unor aşa-zise perioade enigmatice ale istoriei.

Pentru a putea interpreta datele de ordin antropologic privind populaţiile care au trăit pe teritoriul ţării noastre în secolele IV-V d. H. trebuie să ţinem cont de anumite date istorice privind atât triburile dacice existente pe teritoriul intracarpatic cucerit de romani,

www.cimec.ro

cât şi a celor ce locuiau pe teritoriul extracarpatic rămas în afara provinciei daco-romane adică a dacilor liberi care apar sub forma altor etnonime, cum ar fi acelea de "carpi" şi "costoboci".

În context cu cele arătate mai sus, vom căuta să aducem câteva argumente de ordin antropologic, privind existenţa populaţiei de pe teritoriul ţării noastre după retragerea administraţiei romane la sfârşitul secolului III d,. H. , când îşi fac apariţia o serie de elemente culturale noi, caracteristice culturii Sântana de Mureş.

Materialele osteologice din mormintele de înhumaţie aparţinând culturii Sântana de Mureş din ţara noastră, la care ne putem referi sunt următoarele: Sântana de Mureş (jud. Mureş), Independenţa (jud. Călăraşi), Oinacu (jud. Ilfov), Erbiceni (jud. Iaşi), Pietriş, Valea Seacă, Bogdăneşti (jud. Vaslui), Barcea (jud. Galaţi), Miorcani, Hăneşti, Mihălăşeni (jud. Botoşani), urmând ca materialele noi descoperite la Săbăoani (jud. Neamţ) să fie studiate într-un viitor cât mai apropiat.

Pentru a ilustra mai bine frecvenţa tipurilor antropologice în cadrul seriei de schelete de la Mihălăşeni, am înscris în tabelul nr. 54 diagnoza pentru fiecare schelet la care aceasta s-a putut stabili, diagnoza făcându-se conform cu datele stabilite de K. von Eickstedt pentru populaţia europeană.

Se constată că din totalul de 216 schelete provenind din mormintele de înhumaţie şi la care s-a putut stabili o diagnoză corectă, doar 30 prezintă caracteristicile definitorii pentru acelaşi tip antropologic, celelalte 186 schelete diagnozate prezintă un amestec de caractere, indicând o mare variabilitate tipologică pentru această populaţie.

Luând în considerare toate scheletele, se observă că, din numărul total de 1296 de puncte acordate conform diagnozei tipologice (câte şase pentru fiecare schelet), 632 aparţin mediteranoizilor (48,76%), 22 nordoizilor (17,05%), 169 protoeuropoizilor (13,04%), 158 dinaroizilor (12,19%), 75 alpinilor (5,78%), 40 est-europoizilor (3,08%) şi doar 1 mongoloizilor (0,07%). Aceste date oferă, din punct de vedere antropologic, o sinteză asupra variabilităţii structurii populaţiei de la Mihălăşeni, evidenţiind în mare măsură elementele etnice care au contribuit la această structură.

Necropola de la *Sântana de Mureş*, (sec. IV d. H.) a cuprins 74 de morminte, din care numai 19 cranii au parvenit colectivului de antropologi clujeni, condus de regretatul Prof. dr. I.G. Russu. Materialul, din nefericire incomplet, a fost studiat şi publicat în 1961. Concluzia la care au ajuns autorii pe plan tipologic este că populaţia respectivă era formată din nordici (sau meditenoizi?) şi est-baltici, două cranii prezentând şi unele caractere mongoloide. Din punct de vedere etnic, autorii sunt de părere că suntem în prezenţa unor goţi, la care s-au putut adăuga elemente dacice şi carpo-dacice din Moldova, antrenate de goţi în trecerea lor spre Transilvania.

Independenţa Mica necropolă birituală aparţinând acestei culturi (sec. IV d. H.) descoperită în 1961 şi săpată sub conducerea arheologilor Bucur Mitrea şi C. Angelescu, a dat la iveală 33 de morminte, dintre care 27 de înhumaţie. Din acestea numai 18 schelete

www.cimec.ro

au parvenit colectivului ieşean de antropologi, celelalte fiind aproape complet degradate. Studiată şi publicată în 1969 de dr. M. Cristescu, această mică serie s-a dovedit a fi formată în mod predominant din europoizi, două schelete prezentând însă şi câteva caractere mongoloide. Lotul masculin este format din nordici şi protoeuropoizi care

Tabel nr. 54. Structura antropologică a seriei de schelete de la Mihălăşeni.

Mormântul	Mediteranoid	Protoeuropoid	Alpin	Dinaric	Nordic	Ostic	Mongoloid
2	4			2			
4	4	1	1				
7	5				1		
16	3			2	1		
17	6 (p)						
18	4	2					
20A	6						
21	3				2	1	
24				3	3		
25	4		2				
28	5				1		
30	4			2			
31	4	2					
32	2			1	2	1	
36	6						
38		3			3		
40	2				4		
42	4	2					
43	4			2			
46		2			4		
49	4	2					
54	4	2					
55	4	2					
56	4		2				
58	4				2		
61	2			4			
70		2			4		
71	6 (p)						
72	3				3		
74		2	4				
79	4	2					
80	4	2					
81		2	4				
83			6				
84	4		2				
86	2	4					

www.cimec.ro

Mormântul	Mediteranoid	Protoeuropoid	Alpin	Dinaric	Nordic	Ostic	Mongoloid
90	6 (p)						
92	2				4		
96		6					
97	4				2		
99	6						
105	4	2					
107		2			4		
110	4				2		
114	4				2		
120		2			4		
121	4	2					
122	5	1					
128	3				3		
129		4		2			
130	4	2					
132	5	1					
136	6						
137	4	2					
140	5						
146	2		4				
148	3			3			
150	4				2		
153	6						
156	5				1		
158	3	1				2	
165	2	4					
166	6						
167	6						
168	4		2				
169					6		
176		6					
178	6						
181	6						
186		2			4		
188	4				2		
91	2	4					
192	6						
195		6					
197				2	4		
198	1		5				
200					6		
202	4				2		

www.cimec.ro

Mormântul	Mediteranoid	Protoeuropoid	Alpin	Dinaric	Nordic	Ostic	Mongoloid
206	4				2		
207	4			1	1		
208	4	2					
209	6						
212	5				1		
214	4			2			
216	1		5				
221		3			3		
228	2			4			
229	3				3		
230	3	3					
231	2	4					
235		2		4			
237	2	4					
239	5	1					
240	1		2	3			
241	5	1					
242	4			2			
243	4	1				1	
244	6						
245				4	2		
247	4				2		
248	5				2	1	
250		1		2	3		
253	4				2		
254	4	2					
257	4	2					
259	3	1	2				
261				2	2	2	
262		2				4	
263	4			1		1	
268	2		4				
271	3	1		2			
276				2	4		
277	2			4			
278	3				3		
279	4		2				
282		2				4	
286	2				4		
289		2			4		
291	4			2			
296				2	4		

www.cimec.ro

Mormântul	Mediteranoid	Protoeuropoid	Alpin	Dinaric	Nordic	Ostic	Mongoloid
297	4			2			
304	4		2				
305	2				4		
309	4		1	1			
312	3			3			
313	2		2	2			
316	1				5		
319	5				1		
320				4		2	
325	4				2		
331	6						
333	3		3				
334	3	1		2			
335	3	1		2			
338	3	3					
340	6						
347		2			3	1	
351	3	2			1		
352	3			3			
353	4				2		
355		1		2	3		
356	5			1			
358	6						
359	2	1	3				
361					6		
362	6						
363	2			3		1	
364	4			2			
365	3	1	2				
367	3			3			
368		1	3		2		
369			3	2	1		
370	4	2					
372	4	2					
373	3			2	1		
374	4			2			
375		3			3		
376	2			4			
380	3			3			
382	4			2			
385	3	1	2				
387	2			4			

www.cimec.ro

Mormântul	Mediteranoid	Protoeuropoid	Alpin	Dinaric	Nordic	Ostic	Mongoloid
388	4				2		
393		2			3	1	
398	3	1			2		
401	3	2				1	
403	4	1		1			
405	2			4			
406	3				2	1	
407	3			3			
409	3			2		1	
412	5			1			
413	4	2					
414		3			3		
415	2			3	1		
417	4	1			1		
418	4				2		
421	5				1		
422				3	2	1	
423	3				3		
426	4			1	1		
427	4			2			
428	4	1			1		
429				4	2		
432	2		2		2		
437	3		2		1		
443	4	2					
447	4				2		
448	4	2					
449	6						
450		2			4		
451	2			4			
452	6						
453				3	2	1	
454				3	3		
455	2			1	3		
464	3		3				
465	4				2		
473	1				4	1	
476		1		2		3	
481		3			3		
485		4			2		
486	4					2	
489				1		4	1

www.cimec.ro

Mormântul	Mediteranoid	Protoeuropoid	Alpin	Dinaric	Nordic	Ostic	Mongoloid
492	4				2		
494		4				2	
496	5			1			
497	5			1			
498	2			1	3		
499	5			1			
500	2			2	2		
502	5					1	
506	2				4		
509	4				2		
511	6						
512	4			2			
Total	632	169	75	158	221	40	1
%	48,76	13,04	5,78	12,19	17,05	3,08	0,07

predomină, dar la care se mai adaugă şi unele elemente mediteranoide, în timp ce la lotul feminin caracterele mediteranoide sunt predominante, ele fiind însoţite şi de elemente nordice, protoeuropoide şi alpine.

Necropolele de la *Erbiceni* şi *Pietriş* au furnizat un mic număr de schelete care nu s-a putut preta la o analiză antropologică semnificativă (D. Botezatu în 1971). Mica necropolă de la Pietriş (sec. IV d. H.), descoperită în 1959 de V. Palade şi N. Zaharia a furnizat doar 4 schelete, iar cea de la Erbiceni (sec. IV d. H.) descoperită în 1956 de N. şi E. Zaharia a dat pentru studiu doar 6 schelete din cele 22 de morminte descoperite. Concluzia care poate fi reţinută este că din punct de vedere tipologic, seriile sunt reprezentate prin caractere protoeuropoide şi nordico-alpine, cu slabe influenţe mediteranoide.

Hăneşti are o mică serie de schelete datând din sec. IV d. H., descoperită în 1963 de N.Zaharia şi studiată de Georgeta Miu în 1981. Toate scheletele (6 la număr) aparţin unor femei, constatându-se o dominare a caracterelor mediteranoide, la care se adaugă slabe influenţe protoeuropoide, nordoide şi alpine.

Din necropola de la *Barcea* descoperită şi săpată de către arheologii Stela Ţau şi Mircea Nicu, datând din a doua jumătate a sec. IV d. H. au fost descoperite 97 morminte, dintre care 62 de înhumaţie. Antropologul Georgeta Miu şi colab. studiază în 1988 un număr de 12 cranii (3 de sex masculin şi 9 de sex feminin) menţionând prezenţa unor caractere majoritare protoeuropoide şi mediteranoude atribuite fondului autohton. Alături de acestea, dar într-o proporţie mai redusă, remarcă şi elemente nordice şi alpine care lasă loc ipotezei apartenenţei lor la populaţiile sarmatice sau nord-germanice.

www.cimec.ro

Bogdăneşti este o necropolă din sec. IV d. H., descoperită între anii 1968-1971 de V. Palade, din care au fost scoase la iveală un număr de 59 de schelete înhumate, 16 dintre ele pretându-se la un studiu tipologic (realizat de D. Botezatu şi colab. în 1987) care a permis distingerea a două categorii tipologice principale: cel mediteranoid predominant la ambele sexe, urmat de cel nordic şi protoeuropoid cu procente însă mai reduse. Ca elemente structurale secundare trebuia să notăm prezența unor elemente dinaroide şi doar slabe influențe alpine şi esteuropide.

Valea Seacă. Şi această necropolă, ca şi precedenta, a fost descoperită tot de arheologul V. Palade, care între anii 1971-1980 scoate la iveală un număr de 137 schelete, din care s-au putut restaura 52 de cranii. Acest material studiat şi publicat în 1982 de către D. Botezatu, ne arată două componente tipologice bine exprimate în cadrul acestei populații cea mediteranoidă şi cea nordică, prima fiind mai bine reprezentată în rândul femeilor în timp ce cea de-a doua în rândul bărbaților; alături de aceste două componente majoritare se menționează şi caractere protoeuropoide brahicefalizate şi o variantă brahicrană accentuată formată din dinarici şi alpini.

Seria de la *Miorcani* este una din cele mai mari studiate de colectivul de antropologi din Iaşi (O. Necrasov, D. Botezatu şi G. Miu) dar cu date încă nepublicate. Ea cuprinde un număr de 117 schelete înhumate scoase la iveală de dr. Ion Ioniță între 1963-1973, dar din acestea nu au putut fi recuperate decât 17 schelete masculine şi 16 feminine pentru o analiză tipologică. Din acest punct de vedere vom constata că fondul principal este cel mediteranoid şi protoeuropoid atenuat şi uneori brahicefalizat (dinarizat). Caracterele nordoide sunt ceva mai rar întâlnite, iar cele esteuropoide şi alpine fiind sporadice. Trebuie să menționăm şi faptul că datele tipologice găsite de antropologii români în stațiunile din nordul Moldovei se repetă aproape la fel şi în necropolele din Basarabia, de la Mălăeşti şi Budeşti, unde în ambele serii se întâlnesc tot caractere mediteranoide predominante în detrimentul celor nordice. În schimb seriile de pe Niprul mijlociu cu schelete provenind din stațiunile Cernjachov, Maslov şi Dedovščina, prezintă multe apropieri cu seria de la Independența în care elementele nordice predomină, în special la seria masculină.

Sintetizând cele arătare mai sus constatăm că practic, în arealul nordic al culturii Sântana de Mureş - Cernjachov, mediteranoizii sunt majoritari, pe când în sud elementele nordoide sunt mai numeroase ca în nord, această situație este, credem noi, firească deoarece pătrunderea gotică către sud-estul Europei a avut ca țintă finală granițele Imperiului roman, aşa cum au avut-o de altfel, toate neamurile migratoare ulterioare, atrase de strălucirea şi bogățiile lumii din sudul Dunării. Nu trebuie uitat nici faptul că reşedința regilor goți, deci şi curtea şi principalele grupuri de luptători care alcătuiau armatele gote se aflau staționate la nord de Dunăre, la mică distanță de malul său nordic, intrând în dese conflicte cu Imperiul roman pe teritoriul căruia au declanşat repetate invazii.

www.cimec.ro

Pentru a ilustra mai bine frecvența caracterelor tipologice în unele necropole din zona de nord-est a regiunii extracarpatice, ce aparțin culturii Sântana de Mureș, am întocmit tabelul nr. 55 în care prezentăm date comparative procentuale pentru o serie de stațiuni cercetate de noi și în care diagnoza tipologică s-a făcut conform aceleiași metodologii de către aceiași specialiști.

Așa după cum am mai menționat, datele paleoantropologice privind populația din mica necropolă transilvăneană de la Sântana de Mureș ne arată, după părerea autorilor, că suntem în prezența unor goți care au venit din partea estică a Carpaților antrenând cu această ocazie și populații carpo-dacice din Moldova. Ipoteza formulată de autorii

Tabel nr. 55
Frecvența tipurilor antropologice, pe sexe, în câteva necropole aparținând culturii Sântana de Mureș din Moldova

Tipul	Sexul	Mihălășeni	Miorcani	Bârlad Valea Seacă	Bogdănești	Barcea
Mediteranoid	B	43,80	49,50	34,52	36,11	35,56
	F	47,40	46,17	45,83	41,90	40,85
Nordic	B	14,83	17,22	30,24	26,18	24,00
	F	15,88	13,72	18,33	19,76	19,11
Protoeuropoid	B	16,96	15,00	16,90	17,14	16,67
	F	14,63	15,56	15,83	12,14	16,67
Dinaric	B	18,75	21,11	13,14	11,11	16,11
	F	11,43	15,68	8,33	16,60	9,41
Alpin	B	2,02	-	-	5,55	2,11
	F	7,67	3,92	9,17	4,76	14,81
Esteuropoid	B	3,57	4,17	5,92	-	5,56
	F	3,01	3,92	0,63	4,76	-
Mongoloid	B	0,34	-	-	-	-
	F	-	-	1,66	-	-

studiului este destul de plauzibilă dacă ținem cont de opiniile arheologilor Gh. Diaconu și Gh. Marinescu, care găsesc morminte de incinerație în necropola de la Șopteriu (jud. Bistrița-Năsăud), cu inventar carpic, datând după anii 295-297 d. H. arătând că la finele sec. III d. H., grupe de carpi au pătruns prin nord la vest de Carpați, cu cultura lor materială și spirituală, influențându-se reciproc cu populația daco-romană aflată în procesul de simbioză dintre ele. Cele două serii de la Independența și Oinacu, situate în partea de sud-est a țării, adică în câmpia Dunării se aseamănă între ele sub aspect biometric și tipologic, fiind reprezentate

www.cimec.ro

de o populație cu un fond predominant protoeuropoid și nordic, la care se adaugă elemente mediteranoide, exprimate mai pregnant la femei. Acest fapt ne arată că suntem în prezența unui amestec de populație autohtonă și gotică fapt ce nu ne surprinde deoarece este știut că pătrunderea gotică spre sud-estul Europei a avut ca țintă granițele Imperiului roman, așa cum de altfel au avut-o toate neamurile migratoare ulterioare, atrase de strălucirea și bogățiile lumii din sudul Dunării.

Tabelul nr. 56

Principalele caractere dimensionale și conformative ale craniilor la seria de la Sântana de Mureș aparținând aceleiași culturi eponime

Nr. Martin	Dimesiuni și indici	Bărbați		Femei	
		N	Media	N	Media
1	G – op	9	195	8	181,4
8	Eu – eu	10	144,4	8	134
9	Ft – ft	8	98	8	99,3
12	Ast – ast	-	-	-	-
20	Po – b	6	118	8	113
45	Zy – zy	1	127	3	120
48	N – pr	3	70,1	5	65,50
51	Mf – ek	-	-	-	-
52	Înălțimea orbitei	-	-	-	-
54	A1 – a1	-	-	-	-
55	N – sbn	-	-	-	-
8/1	Ind. Cefalic	9	74,44	8	73,79
20/1	Ind. Porio-bregm. long.	6	60,90	8	62,16
20/8	Ind. Porio-bregm transv.	6	83,29	8	84,80
L2/8	Ind. Parieto-occipital	-	-	-	-
9/8	Ind. Fronto-parietal	8	68,59	7	73,46
48/45	Ind. Facial superior	1	51,96	3	50,14
52/51	Ind. Orbitar	-	-	-	-
54/55	Ind. Nazal	-	-	-	-
45/8	Ind. jugo-parietal	-	-	-	-
	Talia Manouvrier	-	-	-	-
	Talia Trotter Gleser	-	-	-	-
	Talia medie	-	-	-	-

Grupul celor două serii de la Bogdănești și Valea Seacă situate pe cursul inferior al Siretului se aseamănă între ele destul de mult din punct de vedere biometric,

www.cimec.ro

în special cele feminine, care sunt chiar aproape identice. Şi din punct de vedere tipologic aceeaşi similitudine de caractere se concretizează prin un fond co-predominant format dintr-un complex protoeuropoido-mediteranoido-nordic (în care ultimele scad din intensitate faţă dee cele din sud), la care se adaugă şi variante brahicrane, de nuanţă dinarică şi alpină. La aceste populaţii cu caractere profund autohtone (mediteranoide şi protoeuropoide) elementele nordice nu pot fi atribuite decât populaţiilor migratoare venite din nord (goţi şi vandali), care au fost treptat asimilate de autohtoni, varianta brahicrană dinaro-alpină putând fi pusă ori pe seama unei variabilităţi tipologice locale,ori a unor influenţe sarmatice.

Tabelul nr. 57

Principalele caractere dimensionale şi conformative ale craniilor la seriile de la Independenţa şi Oinacu din câmpia Dunării

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		Independenţa		Oinacu		Independenţa		Oinacu	
		N	Media	N	Media	N	Media	N	Media
1	G - op	8	193	11	183,3	5	188	16	176,1
8	Eu – eu	8	140	11	139,4	5	135	16	133,1
9	Ft – ft	8	96	11	99,26	5	95	17	96,22
12	Ast – ast	7	115	-	-	5	111	-	-
20	Po – b	8	118	9	115,1	5	115	13	113
45	Zy – zy	7	133	8	134,4	4	125	9	126,8
48	N – pr	7	72	9	70,8	4	69	10	65,45
51	Mf – mf	7	42	9	42,2	5	40	12	41,36
52	Înălţimea orbit.	7	33	10	34,05	5	34	11	32,72
54	Al – al	6	24	9	25,78	4	25	10	23,46
55	N – sbn	7	54	9	51,78	4	49	10	49,55
8/1	Ind. cefalic	8	71,23	11	75,81	5	74,87	15	75,78
20/1	Ind. porio-bregm. Long.	8	61,09	10	62,65	5	64,18	12	64,29
20/8	Ind. porio-bregm transv.	8	84,86	10	82,35	5	85,18	13	84,45
12/8	Ind. parieto-occipital	8	81,43	11	78,36	5	82,45	14	79,60
9/8	Ind. fronto-parietal	8	69,97	11	72,45	5	70,24	16	72,24
48/45	Ind. facial superior	7	54,55	7	53,02	5	56,27	9	50,90

www.cimec.ro

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		Independenţa		Oinacu		Independenţa		Oinacu	
		N	Media	N	Media	N	Media	N	Media
52/51	Ind. orbitar	7	81,43	9	80,67	4	82,45	11	79,36
54/55	Ind. nazal	7	47,18	8	50,50	5	49,82	9	48,67
45/8	Ind. jugo-parietal	7	93,09	-	-	4	91,69	-	-
	Talia Manouvrier	7	170	11	165,3	5	156	16	155,6
	Talia Trotter Gleser	-	-	11	170,1	-	-	16	159,2
	Talia medie	7	170	11	167,7	5	156	16	157,4

Tabelul nr. 58

Principalele caractere dimensionale şi conformative ale craniilor la seriile de pe cursul inferior al Siretului

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		Bogdăneşti		V. Seacă		Bogdăneşti		V. Seacă	
		N	Media	N	Media	N	Media	N	Media
1	G - op	8	186,82	29	190,94	8	176,45	23	176,50
8	Eu – eu	8	144,07	29	135,19	8	136,70	25	136,30
9	Ft – ft	8	100,57	30	96,80	8	96,45	23	95,10
12	Ast – ast	6	109,12	23	108,50	6	110,78	12	105,34
20	Po – b	4	117,20	26	119,19	7	114,03	19	113,45
45	Zy – zy	3	133,45	19	129,55	2	124,00	18	125,73
48	N – pr	5	72,25	20	70,20	3	70,12	20	66,45
51	Mf – ek	5	39,25	21	42,11	4	39,20	21	40,83
52	Înălţimea orbitei	5	32,25	21	34,07	4	33,20	22	33,72
54	Al – al	4	25,20	20	25,30	2	25,45	19	29,97
55	N – sbn	5	52,25	19	52,07	4	52,45	20	49,30
8/1	Ind. cefalic	8	77,20	29	70,92	8	76,95	23	77,50
20/1	Ind. porio-bregm. long.	4	63,70	26	62,70	7	63,74	18	64,12
20/8	Ind. porio-bregm transv.	4	80,20	26	88,26	7	83,74	19	82,45

www.cimec.ro

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		Bogdăneşti		V. Seacă		Bogdăneşti		V. Seacă	
		N	Media	N	Media	N	Media	N	Media
12/8	Ind. parieto-occipital	-	-	-	-	6	80,61	11	76,77
9/8	Ind. fronto-parietal	8	70,20	26	71,19	8	69,83	21	69,89
48/45	Ind. facial superior	3	54,12	18	54,44	2	55,95	16	52,50
52/51	Ind. orbitar	5	82,05	21	80,97	4	84,45	21	82,11
54/55	Ind. nazal	4	47,95	18	48,12	2	49,00	18	52,38
45/8	Ind. jugo-parietal	2	93,45	17	96,61	1	91,00	14	93,29
	Talia Manouvrier	10	164,55	32	166,84	9	156,12	30	154,17
	Talia Trotter Gleser	10	169,55	32	171,84	9	160,57	30	157,90
	Talia medie	10	166,95	32	169,57	9	158,57	30	157,17

În fine, marea majoritate a scheletelor datând din cultura Sântana de Mureş, provin din zona cuprinsă între cursurile superioare ale râurilor Siret şi Prut. Această regiune este foarte bogată în necropole aparţinând sec. IV d.H., printre acestea numărându-se şi cele de la Hăneşti, Miorcani şi Mihălăşeni.

Având în vedere că ultimele două necropole oferă un material osteologic foarte reprezentativ din punct de vedere statistic şi ţinând cont şi de apropierea lor geografică , am procedat la o analiză comparativă mai amplă a celor două serii, în vederea precizării structurii antropologice a populaţiei care a trăit în această zonă în sec. IV-V d.H (tabelul 59).

Referindu-ne mai întâi la neurocraniu, menţionăm că indicele cranian mediu este de tip mezocran la ambele serii, fiind uşor mai crescut la populaţiile de la Mihălăşeni (76,79) decât la Miorcani (76,05). De altfel şi variabilitatea individuală a acestui parametru ne arată că, pe lângă formele dolicocrane şi mezocrane, reprezentate în proporţii destul de asemănătoare, la Mihălăşeni formele brahicrane şi cele accentuat brahicrane (circa 21% la bărbaţi şi 30% la femei) sunt mai des întâlnite decât la Miorcani unde ele întrunesc doar 16% şi respectiv 11%.

Indicele facial superior oferă medii care la ambele populaţii se integrează în categoria mezenă, valorile fiind practic egale la seriile masculine (52,42 la Miorcani şi 52,47 la Mihălăşeni) şi uşor diferenţiate la cele feminine (54,45 şi respectiv 52,55).

Şi sub aspectul conformaţiei orbitei, seriile feminine se diferenţiază mai mult (78,5 la Miorcani şi 81,4 la Mihălăşeni) decât cele masculine (81,6 şi respectiv 80,9) dar valorile medii aparţin aceleiaşi categorii – mezoconci (80,0 la Miorcani şi 81,1 la Mihălăşeni) categorie care întruneşte şi maximul de frecvenţe la ambele serii. Diferenţa

www.cimec.ro

reflectată în valorile medii ale seriilor feminine este determinată de o frecvenţă mai mare de forme hipsiconci întâlnite la Mihălăşeni.

În ceea ce priveşte indicele nazal, constatăm că aceasta se comportă diferit la cele două populaţii, el fiind uşor camerin la Miorcani (51,93) şi accentuat mezorin)49,57) la Mihălăşeni. Această diferenţiere interpopulaţională este dată de seriile masculine, a căror variabilitate individuală indică o frecvenţă mai mare de forme leptorine-dinarice sau nordice la Mihălăşeni (circa 30%) decât la Miorcani (circa 14%), seriile feminine, sub acest aspect, comportându-se destul de uniform.

Sub aspectul staturii subliniem omogenitatea seriilor masculine, reflectată atât în valorile medii de tip supramijlociu (167,8 cm la Miorcani şi 168,1 cm la Mihălăşeni) cât şi în variabilitatea individuală, care ilustrează predominanţa staturilor mijlocii şi supramijlocii la ambele serii. La laturile feminine, mediile staturii se diferenţiază uşor, în sensul că la Miorcani statura (160,0 cm) este mai ridicată în medie cu un centimetru, decât la Mihălăşeni (158,8 cm), ele fiind însă tot de tip supramijlociu.

Comparativ cu populaţiile mai vechi (din perioada bronzului şi fierului) la care statura este în medie mijlocie, seriile de care ne ocupăm aici, apar ceva mai înalte, ceea ce ne permite să considerăm că această creştere a staturii s-ar putea datora unor condiţii de viaţă mai bune decât în epocile mai vechi. De altfel, inventarul funerar găsit dovedeşte un nivel de viaţă materială foarte ridicat, ceea ce ne permite să conchidem că suntem în prezenţa unui fenomen de microevoluţie zonală, toate cercetările întreprinse dovedind o corelaţie fidelă între condiţiile de viaţă şi statură, aşa cum rezultă din cercetările de accelerație în creşterea şi dezvoltarea copiilor (M. Cristescu şi colab.), şi care se reflectă într-o mare măsură şi asupra staturii populaţiei adulte.

În ceea ce priveşte structura tipologică a acestor două populaţii din zona nordică a Moldovei cu toată diferenţa de eşantionaj, putem stabili prezenţa unui fond comun, exprimat prin predominanţa elementelor protoeuropoide şi mediteranoide, alături de care caracterele nordice sunt destul de frecvent întâlnite în special la bărbaţi, femeile fiind predominant mediteranoide. Ceea ce diferenţiază aceste două populaţii este prezenţa formelor brahicrane sau chiar hiperbrahicrane, mai frecvent întâlnîte la populaţia de la Mihălăşeni decât la Miorcani şi care pot constitui un criteriu pentru identificarea unor elemente alpinoide sau dinaroide. De asemenea, taliile de tip înalt, întâlnite mai frecvent la Mihălăşeni, pot servi drept un indiciu al influenţei mai mari a tipului dinaric în această populaţie.

Din prezentarea caracteristicilor tipologice ale seriilor studiate până în prezent în ţara noastră, dar în special a celor din Moldova, aparţinînd culturii Sântana de Mureş, rezultă că populaţia acestei culturi nu era omogenă pe întinsul său spaţiu de răspîndire, dar că aparţine în marea majoritate, marii rase europoide. Elementele mongoloide sunt mai rar întâlnite (Sântana de Mureş - 2 cazuri, Independenţa - 2 cazuri, Pietriş - 2 cazuri, Valea Seacă şi Mihălăşeni, câte un caz) de obicei fiind exprimate sub forma unor slabe influenţe.

www.cimec.ro

Ceea ce merită să subliniem este faptul că în cazul acestui polimorfism tipologic, formele mediteranoide, ca şi cele protoeuropoide (uşor atenuate şi gracilizate) constituie fondul predominant al populaţiilor acestei culturi, ele putând fi atribuite, fondului nostru autohton. Această atribuire o putem face pe considerentul că din neolitic şi până în prezent chiar, formele mediteranoide au constituit fondul de bază majoritar al populaţiilor care au trăit pe meleagurile patriei noastre. Nu putem exclude însă posibilitatea ca unul sau altul dintre indivizii gracili mediteranoizi din seriile noastre să reprezinte elemente alogene, aduse de sarmaţi întrucât elementele mediteranoide au fost identificate şi la unele serii sarmatice, dar într-o proporţie foarte redusă.

Alături de aceste componente predominante semnalăm şi prezenţa unor elemente nordoide , care se regăsesc fie în forma lor clasică, fie în amestec cu alte elemente (mediteranoide sau protoeuropoide) şi a căror intensitate, aşa după cum am văzut-o. creşte prograsiv începând din zonele mai nordice ale ţării spre sudul acesteia, remarcându-se totodată că ele apar mai pregnant la bărbaţi faţă de femei. În legătură cu aceasta, ţinem să precizăm că în literatura antropologică sunt bine cunoscute dificultăţile de diagnostic diferenţial între formele mediteranoide şi cele nordice, derivate filogenetic din fondul Cro-Magnon. Ambele forme au evoluat de-a lungul istoriei în cadrul unor populaţii diferite din punct de vedere etnic, fiecare populaţie prezentând o variaţie a caracterelor structurale fenotipice, de o amplitudine mai mare sau mai mică, în funcţie de durata de amfimixie a componentelor tipologice proprii,

Tabel nr. 59

Principalele caractere dimensionale şi conformative ale craniilor la seriile din podişul Sucevei (jud. Botoşani)

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		Miorcani		Mihălăşeni		Miorcani		Mihălăşeni	
		N	Media	N	Media	N	Media	N	Media
1	G - op	16	180,1	95	184,6	16	182,0	102	177,8
8	Eu – eu	16	137,7	98	140,6	16	135,2	108	137,7
9	Ft – ft	17	98,1	97	98,0	15	98,3	103	95,9
12	Ast – ast	12	110,9	94	99,8	10	108,3	99	108,7
20	[illegible]	[illegible]	[illegible]	91	116,6	15	113,8	94	113,0
45	[illegible]	[illegible]	[illegible]	69	131,8	8	123,1	69	125,8
48	[illegible]	[illegible]	[illegible]	75	69,1	5	67,2	76	66,3
51	[illegible]	[illegible]	[illegible]	75	41,5	8	43,2	75	40,8
52	[illegible]	[illegible]	[illegible]	74	33,8	8	33,7	75	33,2
54	[illegible]	[illegible]	[illegible]	75	25,7	8	25,7	75	24,9
55	[illegible]	[illegible]	[illegible]	75	51,4	9	50,8	78	49,3
8/1	[illegible]	[illegible]	[illegible]	94	76,1	10	74,5	101	77,5

www.cimec.ro

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		Miorcani		Mihălăşeni		Miorcani		Mihălăşeni	
		N	Media	N	Media	N	Media	N	Media
20/1	Ind. porio-bregm. long.	16	63,4	89	63,1	14	61,7	91	63,7
20/8	Ind. porio-bregm transv.	16	83,1	89	82,9	14	84,2	93	82,0
12/8	Ind. parieto-occipital	11	79,4	92	78,2	10	80,1	97	78,4
9/8	Ind. fronto-parietal	16	70,9	94	69,8	15	73,4	99	69,5
48/45	Ind. facial superior	7	52,4	65	52,5	8	54,5	66	52,6
52/51	Ind. orbitar	7	81,6	71	89	8	78,5	73	81,4
54/55	Ind. nazal	7	53,3	73	49,6	8	50,6	74	50,4
45/8	Ind. jugo-parietal	-	-	62	94,0	-	-	67	91,3
	Talia Manouvrier	12	163,7	114	165,2	14	157,3	130	156,9
	Talia Trotter Gleser	12	168,8	114	170,5	14	161,0	130	159,9
	Talia medie	12	167,9	114	168,1	14	160,0	130	158,9

precum şi în funcţie de de gradul de panmixie, care survine în anumite momente social-istorice, când populaţii diferite etnic vin în contact, se amestecă şi conviețuiesc o perioadă de timp pe acelaşi teritoriu. Iată de ce nu este posibil, după convingerile noastre, să atribuim cu certitudine unei populaţii germanice un craniu nordic dintr-o necropolă de tip Sântana de Mureş. Aceasta cu atât mai mult cu cât conceptul de "rasă nordică... este un fals şi trebuie revizuit", după cum a demonstrat W. Scheit. In concluzie, formele nordoide nu le putem atribui în excusivitate unor populaţii de tip germanic, migrate din Peninsula Scandinavică sau în general din nordul european (goţi, vandali), putând reprezenta în şi una din componentele tipologice ale populaţiei locale.

Tabelul nr. 60

Principalele caractere dimensionale şi conformative ale craniilor şi staturii la seria de schelete de la Mihălăşeni-Botoşani

Nr. Martin	Dimen-siuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		N	Min-Max	M	σ	N	Min-Max	M	σ
1	g-op	100	168-204	184,9	7,02	118	160-190	178,0	6,36
8	eu-eu	99	128-160	140,8	6,17	125	123-156	137,8	5,90
9	ft-ft	101	88-112	98,1	4,38	120	85-105	95,8	3,90

www.cimec.ro

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		N	Min-Max	M	σ	N	Min-Max	M	σ
10	co-co	103	106-136	118,5	5,78	128	101-131	118,2	5,34
12	ast-ast	97	98-124	110,0	5,34	115	94-124	113,5	5,0
17	ba-b	37	121-151	137,5	7,12	51	120-140	132,9	5,17
20	po-b	95	103-128	116,9	4,49	108	100-123	113,1	5,14
45	zy-zy	69	120-144	131,9	5,49	77	116-140	125,8	5,10
47	n-gn	50	99-135	113,7	7,31	61	94-122	108,5	5,48
48	n-pr	78	57-83	69,2	4,75	83	56-77	66,2	5,23
51	mf-ek	78	35-45	41,7	1,97	88	31-45	40,7	2,38
52	înălţ. orbitei	77	29-38	33,6	2,25	87	25-38	33,2	2,50
54	al-al	78	20-29	25,8	2,02	86	21-29	24,8	1,99
55	n-no	78	43-64	51,4	3,76	89	40-55	49,2	3,51
62	ol-sta	14	36-47	41,9	3,29	43	33-46	39,7	2,65
63	enm2-enm2	23	34-48	41,8	3,08	50	33-45	39,6	2,55
65	kdl-kdl	60	95-135	120,5	5,76	80	102-125	114,8	4,95
66	go-go	80	85-124	102,7	7,60	104	81-108	94,9	5,84
68	adâncim. mandib.	85	51-75	64,6	4,51	107	50-72	63,9	4,32
69	id-gn	83	23-39	32,8	3,59	110	24-36	30,8	2,63
69(1)	In.la niv. g.m.	90	21-40	32,3	3,12	115	23-35	29,6	2,49
69(3)	Gros. la niv.g.m.	95	9-15	12,1	1,54	115	8-16	11,4	1,28
70	înălţ. ram. vert.	91	48-80	63,7	5,51	111	46-68	57,4	3,83
71	lărg. ram. vertic.	98	21-37	30,9	2,51	111	20-35	30,3	2,48
8/1	Î. cefalic	99	67-91	76,2	3,26	117	67-90	77,5	4,27
17/1	Î. bazio-breg. long.	37	67-82	74,3	3,54	51	65-81	74,5	3,52
17/8	Î. bazio-breg. transv.	36	85-107	98,9	5,41	58	84-108	96,8	4,86
20/1	Î. porio-breg. long.	94	56-70	63,2	2,89	104	57-70	63,6	3,21
20/8	Î. porio-bregm. transv.	93	73-93	83,2	3,83	108	71-94	81,9	4,43
9/8	Î. fronto-pariet	97	60-79	70,0	3,49	115	63-76	69,7	3,31
9/10	Î. frontal transv.	99	73-90	80,2	3,06	120	72-90	81,2	3,58
12/8	Î. parieto-occip.	96	70-89	77,7	3,73	112	71-89	78,3	3,37
47/45	Î. facial tot.	57	71-98	85,8	6,02	61	78-98	86,5	4,11

www.cimec.ro

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Bărbaţi				Femei			
		N	Min-Max	M	σ	N	Min-Max	M	σ
48/45	Î. fac. sup.	68	45-60	52,3	3,37	75	46-62	52,5	3,37
9/45	Î. fronto-jugal	67	65-85	74,2	3,92	76	65-83	75,9	3,32
52/51	Î. orbitar	95	69-97	80,4	5,62	86	72-97	82,5	6,14
54/55	Î. nazal	76	38-61	49,6	5,08	84	40-60	50,3	5,16
45/8	Î. jugo-pariet.	65	86-103	93,9	4,42	74	85-102	91,4	3,62
63/62	Î. palatal	35	78-112	97,1	7,54	43	85-124	101,3	9,67
66/65	Î. mandibular	52	64-90	77,6	3,48	75	71-95	82,1	4,81
71/70	Î. ram. vertic.								
69(3)/69(1)	Î. robust. mand.					108	28-49	37,3	4,57

De asemeni, şi formele brahicrane (alpine şi dinaroide) ridică şi ele problema apartenenţei lor etnice. Având în vedere că unii autori caracterizează populaţiile sarmatice ca fiind brahicrane, putem presupune că aceste forme ar fi o influenţă a triburilor sarmate, care în mod cert au fost asimilate de populaţia autohtonă. Aceasta rămâne o sarcină de viitor pentru cercetătorii care s-au dedicat rezolvării problemelor complexe, grele şi pasionante pe care le pune studiul popoarelor din prima jumătate a mileniului I d. Chr. în spaţiul carpato-dunăreano-pontic.

Desigur că unele probleme rămân încă deschise şi o rezolvare a lor este de aşteptat de la o cercetare antropologică complexă (morfobiologică, demografică, socială şi culturală) asupra unui număr cât mai mare de necropole deshumate exhaustiv ca cele de la Mihălăşeni şi Miorcani şi este necesară şi o confruntare a tuturor acestor date cu informaţii preţioase pe care le pot furniza şi aşezările de tip Sântana de Mureş-Černjachov, insuficient cercetate încă numeric până în momentul de faţă.

6. BIBLIOGRAFIE

1. ALEXEEV V.P. DEBEC G.F., *Kranjometria*, Moskva, 1964, Ed.Nauka.
2. BÂRZU L., *Continuitatea populaţiei autohtone în Transilvania în sec. IV-V d.H.(Cimitirul de la Bratei)*, Bucureşti, 1973.
3. BÂRZU L., *Continuitatea creaţiei materiale şi spirituale a poporului nostru pe teritoriul fostei Dacii*, Bucureşti, 1979.

www.cimec.ro

4. BOTEZATU D, FEDOROVICI C. , *Caracterizarea antropologică a unor schelete aparţinând culturii Sântana de Mureş-Cerneahov din Moldova*, St.Cerc.Antropologice., 10,1,1973,p.1-13.
5. BOTEZATU D., MIU G.,CANTEMIR P., *Aspects paléodémographiques de la population de Valea Seacă (Bârlad), appartenant à la culture Sântana de Mureş - Cerneahov*, Ann. Roum d'Antrop., 20,1983,p.17-26.
6. BOTEZATU D., MIU G., CANTEMIR P., *Cercetări antropologice a populaţiei de la Bogdăneşti (jud.Vaslui) datând din sec. IV-V d.H.*, Acta Musei Meridionalis, 1987.
7. BOTEZATU D., MIU G., CANTEMIR P., *Consideraţii paleoantropologice noi asupra originii şi diversificării populaţiilor purtătoare a culturii Sântana de Mureş pe teritoriul României*, Symposia Thracologica, 1988, 25,p.207-209.
8. COMŞA M., *Quelques données concernant les rapports des territoires nord-danubiens avec Byzance aux VI-VII siécle*, RESÉE, 1971, p.377-390.
9. CRISTESCU M., *Studiul antropologic al unui schelet de la Pietriş datând din perioada La Téne III*, Probleme de Antropologie, 5, 1960, p.83-95.
10. CRISTESCU M,. *Studiul antropologic al scheletelor din sec.al III-lea descoperite la Pogorăşti*, Arh.Mold. 2-3, 1964, p.329-341.
11. CRISTESCU M., KLÜGER R.,GRAMATOPOL-ROŞCA M., *Studiul antropologic al scheletelor de la Independenţa, aparţinând culturii Sântana de Mureş-Cerneahov*, Arh.Mold., 1969, p.149-166.
12. DIACONU GH., *Probleme ale culturii Sântana de Mureş-Cerneahov pe teritoriul R.P.R.*, S.C.I.V,2,1961, p.278.
13. DIACONU GH. , *Târgşor, necropola din sec. II-IV e.n.*, Bucureşti, 1965, p. 50-51.
14. FEDOROV G.B., *Rezultatele şi problemele principale ale cercetărilor arheologice din sud-vestul URSS referitoare la primul mileniu al erei noastre*, SCIV, 1959,2,p.379.
15. MITREA B., ANGELESCU N., *Şantierul Independenţa*, Mat.Arh. VIII,p.609,615.
16. MANOUVRIER I., *Le détermination de la taille d'agnes les grands os des membres*, Bul. et Mem. Soc. Anthrop.,Paris, II, 1893, p. 347-402.
17. MIU G.,ANTONIU S., BOTEZATU D., *Contribuţii la cunoaşterea structurii antropologice a populaţiei din necropola de la Hăneşti ("La Moviliţă") aparţinând culturii Sântana de Mureş-Cerneahov.*, St.Cerc.Antrop.,1981, 18,p.3-8.

www.cimec.ro

18. MIU G., BOTEZATU D., *Consideraţii asupra caracteristicilor paleodemografice la unele populaţii care au trăit pe teritoriul patriei noastre în sec. III-IV d-H.*,St. Cerc.Antrop., 1991,28, p. 13-18.
19. MARTIN R., *Lehrbuch de Anthropologie*, VII, Jena, 1928.
20. MIU G.,BOTEZATU D., CANTEMIR P., *Contribuţii la studiul antropologic al populaţiei înhumate descoperite la Barcea (jud.Galaţi), aparţinând culturii Sântana de Mureş - Cerneahov,* St. Cerc. Antrop.,1988,25,p.3-9.
21. NECRASOV O., *Contribution à l'étude des dinariques en R.P.Roumanie.* Homo, 13, p. 103-108.
22. NECRASOV O., *Evolution de la structure antropologiques de la population de la Roumanie depuis la paléolithique jusqu'à nos jours et les problèmes qui s'y rattachent*, Ann.Roum.d'Anthrop., 10,p. 3-19.
23. NECRASOV O., BOTEZATU D., *Studiul scheletelor din mormintele de înhumare din necropola de la Gabăra*, Carpica, I, 1969, p. 203-211.
24. NECRASOV O., CRISTESCU M., *Caracterizarea antropologică a unui schelet de la Erbiceni de la sfârşitul secolului IV e.n.*, Arh. Mold., 1962, p.219-223.
25. NICOLAESCU - PLOPŞOR D., *Contribuţii paleoantropologice la rezolvarea unor probleme istorice privind perioada migraţiei popoarelor în spaţiul carpato-dunărean,* Rev. Muzeelor, 1987, IV, 2, p. 101-110.
26. Palade V., *Problema originii şi formării culturii Sântana de Mureş în lumina cercetărilor de la Bârlad-Valea Seacă*, Hierasus, 1980, p. 37-50.
27. RUSSU I.G. ŞERBAN M., MOTIOC N., *Cimitirul de la Sântana de Mureş.Studiu antropologic.*,Stud.Cerc.Medicale, Cluj, 1961, 12,2, p. 335-343.
28. SCHEIDT W., *Die rasshiscen Verhält nisse in Nordeuropa nach dem gegenwärtigen Stand der Forschuna* , Morph. Und Anthrop. , XXVIII, 1-2, 1930, p. 1-197.
29. TEODOR D. *Civilizaţia romană la est de Carpaţi în secolele V-VII e.n. (Aşezarea de la Botoşana-Suceava)*, Bucureşti, 1994.
30. TIHONOVA M., *Variantele locale ale culturii Cerneakov.* Probleme de istorie, 11-12, 1957, p. 181-182.
31. TROTTER M., GLESER G.C., *Estimation of Stature Long Bones American Whites and Negras*, An. Journ. Of Phys.Anthrop., 10, 1952, p. 463-514.
32. VELIKANOVA M.S., *Paleoantropologičeskij material iz mogil'nikov Cernjachovskoj kul'tury Moldovii.*, Sbornic, m1961, III, p. 20-25.

www.cimec.ro

www.cimec.ro

STUDIUL MATERIALULUI ARHEOZOOLOGIC PROVENIT DIN AŞEZAREA DATATĂ ÎN SEC. III D.CHR. DE LA SUHARĂU, JUDEŢUL BOTOŞANI

SERGIU HAIMOVICI,
AURELIA UNGURIANU

I

Localitatea Suharău, centrul comunei cu acelaşi nume, se găseşte situată în NV judeţului Botoşani, doar la câţiva kilometri de graniţa cu Ucraina, foarte aproape deci, de cunoscuta aşezare, ce era denumită pe vremuri Târgul Herţei. Materialul paleofaunistic provine din săpăturile arheologului Paul Şadurschi, executate în punctul denumit "Ruginosu", în anul 1984, într-o staţiune aparţinând dacilor liberi şi care a binevoit să ne încredinţeze spre studiu aceste resturi, pentru care îi mulţumim.

Zona respectivă se încadrează, în mare parte, în Podişul Moldovei, având o altitudine cu ceva sub 200 m. Hidrografic ea se găseşte în acvatoriul a două pâraie, ce prin confluenţă, dau Başeul, încă mic în cursul său superior, neavând o luncă delimitată; chiar în apropierea comunei, spre nord, există o mică porţiune mlăştinoasă. Peisajul, apare astăzi în bună parte descoperit, alcătuit din culturi agricole, în sensul lor larg, dar şi din pajişti mezoxerofile tipice silvostepei, găsindu-se însă, spre NE şi SV păduri oarecum relativ întinse (resturi ale vestiţilor codri ai Herţei), alcătuiţi din stejărişuri (dumbrăvi), formate mai puţin din gorun şi, în special, din stejar pedunculat. Pedologic, solul este, să-i spunem subfosil, fiind chiar în locurile deschise, cenuşiu de pădure, pe alocuri podzolit.

II

Materialul arheozoologic provine din câteva locuinţe şi gropi. După un studiu preliminar, executat pe fiecare formaţiune arheologică în parte, am constatat că nu există particularităţi demne de luat în seamă, şi de aceea l-am unificat, prezentându-l global. Se consată că, din circa 480 resturi osoase (nu există alt tip de resturi, cum ar fi de exemplu cele aparţinând moluştelor), s-a putut determina specific, dat fiind caracterul destul de fragmentat al materialului doar 436 (circa 90%); ele aparţin pe de o parte păsărilor: un singur rest, ce provine de la **găina domestică** (*Gallus domesticus*), iar toate celelalte 435 (adică 98,78%) reprezentând pe de altă parte mamiferele – nici un alt grup de vertebrate, nefiind pus în evidenţă.

Aceste 435 de resturi osoase se repartizează la patru specii de mamifere domestice: **taurinele** (*Bos taurus*), **porcinele** (*Sus scrofa domesticus*), **ovinele** (*gen Ovis*), negăsindu-se probabil **caprine**; **calul** (*Equus caballus*), menţionând că lipseşte câinele, cât şi trei specii sălbatice: **cerbul** (*Cervus elaphus*), **căpriorul** (*Capreolus capreolus*) şi **ursul** (*Ursus arctos*).

Hierasus, XI, 2001, pag. 485-494

www.cimec.ro

Tabel 1
Mamifere – repartiția resturilor scheletice pe specii și frecvența lor

Specia	Ax cornular Corn plin	Neurocraniu	Splanhnocraniu	Maxilar superior	Dinți superiori	Maxilar inferior	Dinți inferiori	Hioid	Vertebre	Coaste	Stern	Omoplat	Humerus	Radius	Cubitus	Carpiene	Metacarpiene	Coxal	Femur	Rotula	Tibia	Peroneu	Astragal	Calcaneu	Centrotars	Alte oase tarsale	Metatarsiene	Metapodale	Falanga I
Bos taurus	5	3	7	6	23	39	11	4	19	43	-	11	12	7	4	6	6	12	3	1	12	-	3	5	-	3	13	-	16
Sus scrofa domest.	-	2	2	9	11	9	16	-	3	4	-	1	4	1	5	-	-	2	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	1
Ovis aries	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-
Ovicaprine	-	1	8	3	3	8	9	-	4	11	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	5	-	-
Equus caballus	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Cervus elaphus	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	3
Capreolus capreolus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Ursus arctos	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nr.abs	5	7	17	18	38	58	38	4	26	59	-	12	18	10	9	6	7	14	3	1	18	2	5	6	-	3	22	-	21

www.cimec.ro

Într-un tabel alăturat (tabelul 1) este reprezentată frecvența segmentelor osoase, pentru fiecare specie în parte, cât şi numărul de resturi aferent fiecăreia dintre ele. Se poate constata, urmărind repartiția acestor piese osoase, mai ales pentru *Bos taurus*, care are cele mai numeroase fragmente, că ele sunt reprezentate proporțional cu "patern"-ul scheletului unui mamifer, existând toate segmentele acestui grup de animale. Se poate astfel conchide imediat că materialul osos avut la dispoziție, este alcătuit din resturi menajere, aproape exclusiv din cele de bucătărie (alimentare), asupra căruia nu s-a executat vreo selecție oarecare, atunci când el a fost abandonat şi că în acest caz, concluziile la care ajungem în urma studiului său sunt în foarte mare măsură pertinente.

Să urmărim acum caracteristicile morfologice, biometrice şi de altă natură cât şi unele frecvențe ale fiecărei specii în parte, pentru a putea apoi pe baza lor să circumscriem unele date sintetice despre activitățile socio-umane desfăşurate de membrii aşezării dacice de la care provine materialul nostru osteologic.

Aves

Singura pasăre din materialul nostru este **găina domestică**, reprezentată doar printr-un rest, un coracoid, cu o lungime de 49 mm, piesa aparținând deci, unui individ de talie mică, aşa cum se prezintă tipul de găină crescut de daci.

Mammalia

Toate celelalte resturi osoase determinate (dar şi cele aproximativ 45 de fragmente, reprezentate prin aşchii mici, părți nesemnificative, pentru care nu s-a reuşit a stabili o diagnoză specifică), aparțin acestui grup de vertebrate, de altfel, aproape întotdeauna, cel mai bine reprezentat în cadrul materialelor arheozoologice. Acestea se împart, după caracteristicile lor în raport cu omul, în mamifere domestice şi mamifere sălbatice.

Mamifere domestice

Taurinele, prezintă cele mai multe resturi aşa cum se vede şi în tabelul 1. De aceea s-a putut executa un număr mulțumitor de măsurători, fiind specia la care s-au putut circumscrie cele mai multe caracteristici.

La două dintre resturile de axe cornulare s-au putut executa măsurători, unul dintre ele aparținând probabil unui individ castrat, iar celălalt unei femele; acesta din urmă prezintă şi o mică porțiune a frontalului ce are linia intercornulară convexă, caracteristică a tipului numit "brachyceros".

Măsurătorile executate sunt trecute în tabelul 2, iar în tabelul 3 pe baza metapodalelor întregi s-a putut stabili sexul şi înălțimea la greabăn.

Având în vedere cele două tabele cu măsurători, dar şi din considerente somatoscopice, putem afirma că taurinele crescute de locuitorii aşezării erau de talie relativ mică, ele prezentând totodată o largă variabilitate individuală, fenomen caracteristic raselor primitive neameliorate; în cadrul cirezii, predominau femelele (deşi nu s-au evidențiat în material este normal să fi existat şi masculi), iar castrații se găseau în cantitate relativ mică. Ca tip, putem considera că vitele erau "brachycere".

www.cimec.ro

Tabel 2

Bos taurus - măsuratori (în mm)

Categoria os	Dimensiune	Nr.	Var.	M.
Ax cornular	Lung marea curbură	1	(203)	-
	Circumf Bază	2	118;150	-
	Diam mare bază	2	39;44	-
	Diam mic bază	2	34;38	-
	Sex		f c	
Maxilar superior	M^3	3	24 - 28	26
Maxilar inferior	M_3	6	(29) – 37	33,16
Humerus	Lărg epif infer	1	73	-
	Lărg supraf artic infer	1	67	-
Radius	Lărg epif super	2	65;75	
	Lărg supraf artic super	2	59;69	
	Lărg epif infer	3	57 – 76	65,50
	Lărg supraf artic infer	3	52 – 69	60,33
Coxal	Diam acetabular	3	54 – 65	60,33
Tibia	Lărg epif infer	4	49 – 56	54,00
	Lărg supraf artic infer	4	51 – (53)	52,25
Astragal	Lung maximă	2	60;63	-
	Lărg trocleii infer	2	39;41	-
Centrotars	Lărg maximă	3	43 – 49	45,33
Metacarp	Lărg epif super	3	54 – 60	57,00
	Lărg epif infer	1	59	-
Metatars	Lărg epif super	2	38;38	
	Lărg epif infer	1	44	
Falanga I	Lung maximă	14	39 – 61	52,42
	Lărg epif super	14	22 – 31	27,07
Falanga II	Lung maximă	5	34 – 41	37,60
	Lărg epif super	5	24 – 31	27,00
Falanga III	Lung supraf plantare	1	(67)	
	Lărg supraf artic	1	20	

Tabel 3

Bos taurus - *Metapodale – aflarea înălțimii la greabăn și a sexului*

Dimensiuni (în mm)	Osul	Metacarp		Metatars	
	Lung maximă	173	186	198	(200)
	Lărg epif super	(57)	54	38	38
	Lărg epif infer	-	-	44	-
	Lărg min diaf	30	28	20	22
	Sex	f	f	f	f
	Înălțimea la greabăn	1034	1112	1057	1068
		Var. 1034 – 1112		M. = 106,7 cm	

O altă problemă, rezolvată mulțumitor este aceea a stabilirii vârstei de sacrificare. Considerând închiderea discurilor de creștere, am putut decela doar un humerus aparținând unui tânăr (neepifizat); chiar multiplele falange I (14 la număr) nu prezintă vreo urmă de disc arătând o vârstă mai mare de 1,5 ani. Dentiția însă dă un tablou mult mai clar. După

www.cimec.ro

apariţia succesivă a unor dinţi jugali şi apoi considerând eroziunea acesteia, la un număr de 16 exemplare am putut stabili o vârstă de 6 -12 luni la un exemplar (6,25%), una de 18 - 24 de luni la doi indivizi (12,5%), una în jur de 36 de luni la două exemplare (12,5%), una între 2,5 ani – 3,5 ani la doi indivizi (12,5%), una de 5 – 7 ani la doi indivizi (12,5%), una de 7 – 10 ani la 5 exemplare (31,25%) şi una până spre 15 ani la două exemplare (12,5%).

Se observă aşadar că se sacrifica foarte rar tineretul şi chiar adulţii, cei mai comuni fiind reprezentaţi indivizi între 7 – 10 ani, oarecum consideraţi în optimul de exploatare economică, dar totuşi unele animale se ţineau până la bătrâneţe.

Porcinele se situează pe locul al doilea, cu un număr mult mai mic de resturi decât cornutele mari. Materialul ce le aparţine apare dealtfel chiar mai fragmentat decât la celelalte specii; se găsesc ca predominante fragmente ale maxilarelor superioare şi inferioare cât şi dinţi izolaţi. S-au putut executa foarte puţine măsurători, ce au fost trecute în tabelul 4.

Tabel 4

Sus scrofa domesticus – măsurători (în mm)

Categoria os	**Dimensiuni**	**Nr.**	**Var.**	**M.**
Maxilar inferior	Lungimea M_3	1	32	-
Humerus	Lărg epif infer	1	35	-
	Lărg supraf artic infer	1	27	
Cubitus	Lărg supraf artic	4	17 - 23	20,00
Coxal	Diam acetab	2	29;31	-
Astragal	Lungimea maximă	1	36	
	Lărg trocleii infer	1	19	

Datele tabelului arată prezenţa unui porc de talie relativ mică.

În ceea ce priveşte vârsta de sacrificare, după două humerusuri se distinge faptul că exista un individ de sub un an şi altul cu puţin peste un an. Dentiţia aduce date mai multe: astfel din cinci exemplare găsim doi indivizi (40%), ce au între un an şi 1,5, alţi doi (40%) au vîrsta de aproximativ doi ani şi unul (20%) foarte bătrân de 8 -10 ani. Aşadar, sacrificarea porcului se executa, în general, peste un an, cu precădere către doi ani, arătând prin aceasta că suntem în faţa unui tip de creştere înceată (tip tardiv), care ajungea la greutatea optimă abia peste doi ani, fiind asfel relativ primitiv, cu productivitate scăzută; restul individului bătrân, reprezintă probabil un vier ţinut pentru prăsilă.

Cornutele mici sunt reprezentate prin **ovine** (*gen Ovis*) de la care provin precis şase piese: un fragment de craniu neural, un humerus, un metacarp, un astragal, un calcaneu fragmentar şi un metatars. Toate celelalte resturi, 58 la număr, pentru care diagnoza diferenţială între *Ovis* şi *Capra* nu s-a putut executa, au fost trecute în grupul alcătuit artificial "*ovicaprine*", conţinând deci resturi de ovine, dar posibil şi de caprine; aceste resturi au fost măsurate şi ele, dar totodată au fost incluse şi în materialul după care s-a stabilit vîrsta de sacrificare.

Tabelul 5 şi mai ales tabelul 6 arată că ovinele erau de talie mică; dacă eventual în gruparea "ovicaprinelor" se găsesc şi caprine acestea erau deasemenea relativ gracile, mici.

Cu privire la vârsta de sacrificare putem menţiona următoarele: nu exista, considerând oasele lungi, nici un disc de creştere deschis, deci nu apar tineri, dar nici adulţi. Dentiţia dă însă următorul tablou, având în vedere şase exemplare - un individ de 2 - 3 ani (16,66%) , doi de 4 - 5 ani (33,33%), doi de 5 - 7 ani (33,33%) şi doar unul

www.cimec.ro

Tabel 5

Ovis aries şi "*ovicaprine*" – măsurători (în mm)

Categoria os	Dimensiuni	Nr.	Ovis Var	"ovicaprine" Nr.	var.	M
Maxilar inferior	Lung dinţi jugali	-	-	2	69;74	-
	Lung molari			3	48 – 51	49,00
	Lung M_3			5	19 – 23	21,80
Humerus	Lungimea maximă	1	134			
	Lărg epif super	1	36			
	Lărg ipf infer	1	29			
	Lărg min diaf	1	27			
Metacarp	Lungimea maximă	1	117			
	Lărg epif super	2	24			
	Lărg ipf infer	3	24			
	Lărg min diaf	1	13			
Tibia	Lărg epif infer			1	27	-
Metatars	Lungimea maximă	1	135			
	Lărg epif super	1	-			
	Lărg ipf infer	1	28			
	Lărg min diaf	1	15			
Astragal	Lungimea maximă	1	30			
	Lărg trocleii infer	1	18			

Tabel 6

Ovis aries. Stabilirea înălţimii la greabăn (în mm)

Categoria os	Dimensiuni	Nr.	
Humerus	Lungimea maximă	1	134
	Înălţimea la greabăn		574
Metacarp	Lungimea maximă	1	117
	Înălţimea la greabăn		572
Metatars	Lungimea maximă	1	135
	Înălţimea la greabăn		613
Var. 572 – 613		M = 586 mm	

(16,66%) către 8 - 10 ani. Aşadar şi după dentiţie găsim doar exemplare mature, şi chiar bătrâne.

Calul are doar şase resturi (vezi şi tabelul 1), existând, pe lângă maxilare cu dinţi cât şi extremităţi ale membrelor, o tibie, os îmbrăcat oarecum în carne. Puţinele măsurători sunt trecute în tabelul 7.

Tabelul 7

Equus caballus – măsurători (în mm)

Categoria os	Dimensiuni	Nr.	
Tibia	Lărg epif infer	1	64
	Lărg supr artic infer	1	54
Falanga II	Lungimea maximă	1	45
	Lărg epif super	1	48
	Lărg min diaf	1	40

www.cimec.ro

Este foarte greu ca pe baza unor atît de puține resturi măsurabile, să dăm caracteristicile morfologice ale calului. Somatoscopic şi după măsurători, pledăm pentru un cal de mărime medie. După dinți (la oasele lungi nu apare disc de creştere) putem stabili un individ de vreo trei ani şi altul de 12 - 15 ani.

Mamiferele sălbatice

Resturile mamiferelor sălbatice sunt cu mult mai puține decât a celor domestice, cerbul având nouă piese osoase, iar căpriorul şi ursul doar câte una.

Cerbul, are doar resturi osoase, negăsindu-se în materialul nostru nici un fragment de corn plin, atât de des folosit pentru confecționare de unelte şi nu numai. Pe lângă resturi de maxilare şi dinți, cât şi porțiuni de oase "uscate", există şi un fragment de tibie, ce are, mai cu seamă către partea ei superioară, încă destulă carne. Nu pare să fi fost resturi provenite de la nematuri. Puținul material ce i s-a atribuit este cu totul nesatisfăcător pentru a da o caracterizare morfologică a speciei.

Căpriorul prezintă doar un fragment de tibie care, deşi a putut fi măsurată, nu poate da nici un reper referitor la caracteristicile speciei; fragmentul, cu epifiza superioară a tibiei, are încă urme ale discului de creştere, deci, evidențiază o vârstă de 3-4 ani.

În tabelul 8 sunt trecute puținele măsurători ce s-au putut executa pe resturile celor două *Cervidae.*

Tabelul 8

Măsurători (în mm) la Cervus *şi* Capreolus

Categoria os	Dimensiuni	Nr.	*Cervus*		*Capreolus*
			Var.	M	
Tibia	Lărg epif super	1	65	-	30
Falanga I	Lungimea maximă	3	54-57	55,33	
	Lărg epif super	3	22-25	23,23	
	Lărg epif infer	3	21-22	21,33	
	Lărg min diaf	3	19-21	19,66	
Falanga II	Lungimea maximă	1	50	-	
	Lărg epif super	1	23	-	
	Lărg epif infer	1	20	-	
	Lărg min diaf	1	17	-	

Ursul, are în materialul de la Suharău, un canin superior, ce prezintă urme de lucru şi anume o gaură (era folosit ca pandantiv?).În acest caz el a putut fi adus în zonă, din altă parte, prin schimb; noi credem că era însă localnic, date fiind caracteristicile ambientului din acea vreme, aşa cum vom vedea mai jos.

III

Având în vedere caracterizarea speciilor de mamifere, descoperite în aşezarea de la Suharău, făcută în capitolul precedent, considerând frecvența fiecăreia (tabelul 9), apartenența lor la gruparea domestice sau sălbatice, ponderea acestor două grupări (tabelul 10), vom evidenția acum importanța lor şi a economiei animaliere în activitatea societății umane a dacilor liberi din respectiva stațiune arheologică

www.cimec.ro

Tabelul 9

Frecvența speciilor de mamifere – în fragmente şi indivizi prezumați - în aşezarea de la Suharău

Specia şi caracterul ei		Fragmente		Indivizi	
		Nr. ab	%	Nr. ab	%
Mamifere domestice	*Bos taurus*	281	64,59	17	40,47
	Sus scrofa domesticus	282	23,80	10	23,80
	Ovicaprine (precis doar *Ovis)*	283	14,76	8	19,04
	Equus caballus	6	1,37	2	4,76
Mamifere sălbatice	*Cervus elaphus*	9	2,06	3	7,17
	Capreolus capreolus	1	0,22	1	2,38
	Ursus arctos	1	0,22	1	2,38
		435		**42**	

Tabel 10

Raportul dintre gruparea domestice sau sălbatice în materialul aparţinând mamiferelor din aşezarea Suharău

Gruparea	Fragmente		Indivizi	
	Nr. ab	%	Nr. ab	%
Mamifere domestice	424	97,50	37	88,07
Mamifere sălbatice	11	2,50	5	11,93
	435		**42**	

Se constată imediat marea pondere a mamiferelor domestice şi implicit importanţa creşterii lor în cadrul economiei animaliere, creşterea animalelor putând fi socotită asfel ca ocupaţie de bază, probabil alături de agricultură, în sensul ei larg (despre importanţa acesteia din urmă, materialul faunistic nu poate contribui decât cu date indirecte)

Frecvența cea mai înaltă o au **taurinele**, care sunt concomitent cele mai voluminoase. Aşa cum am văzut, femelele, printre indivizii maturi, sunt preponderente şi deci am putea conchide că ele erau ţinute ca producătoare de lapte (cât şi a derivatelor acestuia); totuşi nici un caracter morfologic nu poate confirma pe deplin acest fapt . Desigur, tot ca o concluzie, să-i spunem deasemenea ipotetică (din nou, nici un caracter morfologic nu aduce confirmarea), taurinele erau folosite ca motor animal, în sensul său larg. Atragem atenţia cu privire la penuria castraţilor şi ne punem problema, dacă, cel puţin în unele cazuri, femelele aveau deasemenea şi această funcţionalitate. Faptul că sacrificarea indivizilor se făcea, de obicei, după ajungerea lor la maturitate, arată şi ea, că totuşi taurinele erau ţinute pentru diverse scopuri şi doar în mod secundar, după necesităţi, erau sacrificate. Cu privire la acest fapt trebuie specificat că, prin numărul şi volumul lor, taurinele acopereau mai bine de jumătate din necesităţile de proteine animale necesare societăţii omeneşti de la Suharău (fără a mai socoti că ofereau proteine şi grăsimi animale şi prin laptele lor)

Porcinele urmează ca frecvenţă după taurine, dar trebuie să luăm în consideraţie şi faptul că ele au o talie şi un volum evident mai mic decât cornutele mari. Totodată spre deosebire de acestea, dar nu numai, ce sunt polivalente, porcul este tipic monovalent, crescut doar pentru carnea sa (dar şi grăsimea sa), deci el este doar un furnizor de proteine animale, neavând nici o altă funcţionalitate. Am văzut că porcinele sunt de talie mică, cu caractere primitive, cu o productivitate scăzută, atingând optimul de sacrificare, relativ târziu – ele ar acoperi cam 20 cel mult 25% din necesarul de proteine animale.

www.cimec.ro

Cornutele mici, după cum le arată şi numele au o talie mică şi am văzut că ovinele sunt chiar foarte scunde, cu talia sub 60 cm; se pare că se găsea şi capra, care este de fapt şi unul din animalele destul de rare din cadrul şeptelului, neavând de obicei o importanţă economică majoră. Caracterul polivalent al ovinelor nu rezultă din nici o caracteristică morfologică a scheletului lor, dar nu putem să nu considerăm că furnizau atât lapte (cu derivatele, ce se pot păstra relativ uşor pentru anotimpul rece - caşul de exemplu), cât şi pentru lână, cu rol economic foarte important în vechime, când nu era cunoscut bumbacul şi mai ales fibrele sintetice actuale. Este evident că importanţa lor ca producătoare de proteine animale este foarte joasă, dată fiind talia acestora.

Cabalinele au puţine resturi, dar trebuie menţionat că unul din ele este o tibie. Evident, calul reprezenta până de curând, cel mai ideal motor animal, dar iarăşi trebuie să precizăm că nici una din piesele osoase avute la dispoziţie, nu conţine vreo caracteristică morfologică care să arate precis, la ce fel de activităţi era folosit. Noi credem că servea şi în alimentaţie, aceasta deoarece tibia este un os bine carnat, iar unul dintre indivizi era abia adult; dealtfel şi rupturile fragmentelor se aseamănă cu cele ale taurinelor de exemplu, cu care caii sunt cam de aceeaşi mărime; dată fiind talia cabalinelor, cantitatea de proteine furnizată de ei nu este de neglijat.

Este cazul să amintim, că geto-dacii, în general, creşteau şi **găina domestică**, care însă nu era încă, prea bine încorporată în dieta lor, având, peste tot o frecvenţă ce trebuie socotită joasă; dealtfel, prin talia sa, aproape că nu avea importanţă în acoperirea necesităţilor de carne. Ea aducea însă pentru masa zilnică a locuitorilor, un element nou inedit: ouăle.

Trebuie să facem menţiunea că printre speciile domestice se numără de obicei şi câinele, care nu avea probabil, la Suharău o importanţă economică directă. Fragmente ale sale nu au fost găsite printre resturile de bucătărie, fapt care ar pleda că nu era folosit în alimentaţie de către daci. Credem că nu existau încă la populaţia de la Suharău, câini de salon (divertisment) iar cei, eventual, de pază, nu aveau cum să ajungă printre resturile menajere.

O altă ocupaţie cu totul secundară, dar nu sporadică, trebuie să fie socotită vânătoarea (vezi tabelul 10). Ea avea un caracter net alimentar (după speciile vânate; chiar şi ursul este comestibil) şi nu se făcea, credem, pentru divertisment. Acoperea aşadar şi ea o cotă, relativ mică, a proteinelor animale necesare dacilor de la Suharău.

Se executau probabil, cu totul sporadic, culesul, mai ales al moluştelor, poate pescuitul şi vânătoarea (prinderea păsărilor de talie mai mare). Penuria resturilor faunistice avute la dispoziţie este, credem, cauza pentru care aceste ocupaţii nu au putut fi decelate.

Menţionăm că prin sacrificarea speciilor domestice şi vânarea celor sălbatice, rezultau produse secundare: coarne, oase, piei, necesare comunităţii dacilor liberi, ce puteau antrena, pentru prelucrarea lor, o pătură deosebită a populaţiei, care executa asfel tot o activitate economică.

Economia animalieră a dacilor liberi avea o productivitate relativ scăzută, fiind cu un caracter destul de închis, de subsistenţă, prezentând însă, totodată şi aspecte evolutive de planificare şi coordonare a diverselor activităţi componente ale ei. Asfel exista o planificare destul de strictă a momentului sacrificării atât a taurinelor, cât şi a porcinelor şi ovinelor: aşa cum am constatat nu erau tăiate exemplare tinere şi chiar adulte, care aveau, de altfel, carnea cea mai apreciată, ci în general, chiar şi pentru porci, maturii, care pe de o parte prezentau o greutate optimă, iar pe de altă parte pentru taurine şi ovine, după ce, într-o oarecare măsură, erau folosite pentru diverse scopuri utilitare. Chiar şi la mamiferele obţinute prin vânat, se prezerva tineretul şi poate chiar femelele.

www.cimec.ro

IV

Am arătat la început, care este ambientul actual al zonei, în care, în prima parte a mileniului I, s-a dezvoltat cultura dacilor liberi de la Suharău. Pe atunci însă, mediul geografic, era într-o bună măsură diferit față de cel actual, așa cum reiese și din caracteristicile ecologice și frecvența unor specii din cadrul materialului studiat de către noi, acestea din urmă fiind strâns corelate cu ambientul.

Având în vedere că speciile de mamifere sălbatice găsite în așezare fac parte din grupa ecologică "de pădure" este evident că în jurul stațiunii arheologice de la Suharău, se găseau păduri, pe care le considerăm drept mari, adevărați codri, așa cum o cer necesitățile viețuirii ursului dar și a cerbului. Totuși, locuitorii așezării, ocupându-se cu agricultura, dar totodată având nevoie și de mult lemn, defrișau continuu pădurea, întreținând un mediu favorabil căpriorului, care este o specie iubitoare de margini de pădure, liziere, zone cu subarboret. Cu timpul părțile defrișate și abandonate se reîmpădureau în mod natural. Totodată, dacă ovinele au nevoie de locuri deschise – pășune - pe care o găseau din plin prin defrișare, ele fiind de altfel în cantitate destul de mică la Suharău, taurinele și porcinele (cu strămoșii - bourul și mistrețul - ce fac parte desemenea din grupa ecologică de"pădure"), găseau condiții optime în pădurile mari, trăind în semilibertate, pe atunci nepracticându-se aproape sigur ținerea lor continuă în stabulație. Mediul forestier, așadar cu totul preponderent, influența din plin activitatea economică, dar nu numai a societății umane, ce s-a dezvoltat în sec. III d.Chr. la Suharău.

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL ARCHÉOZOOLOGIQUE PROVENANT DE L'ÉTABLISSEMENT DE SUHARĂU (DÉP. DE BOTOȘANI) DE IIIE SIÈCLE APRÈS J.C.

Résumé

Le matériel provient par des fouilles dans une station archéologique- Suharău-Ruginosu, appartenant à la culture des daces libres de la province de Moldavie en Roumanie.

On a determiné un nombre de 436 restes osseux provenus d'une espèce avienne-la poule- seulement un reste et surtout (435 fragments) des espèces mammaliennes:quatre domestiques (*Bos taurus, Sus scrofa domesticus,Ovis aries* et *Equus caballus*) et trois sauvages (*Cervus elaphus,Capreolus capreolus* et *Ursus arctos*)-Tableau 1 avec la repartition par segments et les fréquences des mamifères.

On fait un étude morphologique et biométrique (tableaux 2-8) de chaque espèce et puis, on présente (voir aussi les tableaux 9-10) le caractéristiques de l'économie, des habitants de la station. On fait finalement une esquisse de l'environnement de jadis, ayant comme base les caractères écologiques des espèces trouvées dans la station.

www.cimec.ro

Aleksander BURSCHE, *Later Roman barbarian contacts in central Europe: numismatic evidence*. Studien zu Fundmünzen der Antike, Bd.11, Berlin: Gebr. Mann, 1996, ISBN 3-7861-1923-6, 288 p.+ 1 hartă.

Publicată în prestigioasa serie de studii asupra monetăriei antice (Studien zu Fundmünzen der Antike, sub redacţia Mariei R.-Alföldi), cartea lui Aleksander Bursche vine să încununeze cercetările de mai mulţi ani ale domniei sale asupra contactelor Imperiului Roman cu lumea extra-provincială, privite prin prisma circulaţiei monetare. Studiul reprezintă varianta revăzută a tezei de doctorat (Ph.D.) pe care A. Bursche a susţinut-o în anul 1988 la Institutul de Arheologie al Universităţii din Warszawa.

Tema lucrării o constituie circulaţia monedelor romane din perioada romană-târzie pe teritoriul "Barbaricumului Central-European". Structural cartea ar putea fi împărţită în trei compartimente mari, deşi acestea nu sunt evidenţiate în mod special de autor: primul, introductiv, incluzând un Cuvânt înainte (p. 7), o Prefaţă (p. 9) şi primele două capitole (Teorie - p.18; Stadiul cercetărilor - p.23); cel de-al doilea compartiment, cel de bază, include analiza nemijlocită a materialului numismatic şi interpretarea istorică a acestuia (Monede şi medalioane din anii 193-395 p.Chr. în Barbaricum - p. 66; Contactele Imperiului Roman cu Barbaricum-ul - p. 95; Concluzii - p.135); şi, în sfârşit, cel de-al treilea compartiment în care este prezentat aparatul informaţional (Lista descoperirilor - p. 144; Bibliografie - p.221; Ilustraţii - p. 268). În afară de aceasta, lucrarii i-a fost anexat un rezumat în limba germană (p.138-143).

În prefaţa cărţii autorul vine să ne familiarizeze cu scopurile şi sarcinile lucrării, la fel ca şi cu limitele ei geografice şi cronologice. Pentru delimitarea spaţiului geografic al cercetării autorul foloseşte termenul de "Barbaricumul Central-European", având în vedere zona de răspândire a cinci mari complexe arheologice din perioada romană-târzie: a cultUrilor Przeworsk, Wielbark, Luboszyce, precum şi a "civilizaţiilor" triburilor vestbaltice şi germanicilor de pe Elba. Drept repere cronologice autorul şi-a ales perioada între devalorizarea denarului roman pe timpul lui Septimius Severus (anul 194 p. Chr., deşi au fost abordate în studiu şi descoperirile din anul 193 pentru a elucida mai bine schimbarea situaţiei) şi reforma monetară de după moartea lui Theodosiu şi împărţirea Imperiului între Honorius şi Arcadius (anul 395 p.Chr.).

www.cimec.ro

Capitolul 2 este consacrat premizelor metodologice ale cercetării. În primul rând, autorul discută oportunitatea criteriului "culturilor arheologice" pentru delimitarea spaţiului geografic al cercetării. Această departajare de "tradiţia" veche (încă persistentă de fapt în literatura de specialitate), când descoperirile monetare antice sunt prezentate în baza unor graniţe administrative actuale, este pe de o parte unul din câştigurile studiului lui A. Bursche. Pe de altă parte însă, cât de bine nu ar fi determinate de arheologi graniţele culturilor arheologice amintite (p.12-15), ele rămân a fi totuşi relative, fără să mai amintim de aşa- numitele "zone de contact" între două culturi arheologice sau de oscilaţiile cronologice ale limitelor uneia dintre aceste culturi. Pornind de la premiza identificării unor triburi cu anumite aspecte culturale, A. Bursche admite compararea circulaţiei monetare din zona unei culturi arheologice cu informaţiile cuprinse în sursele literare antice, informaţii ce s-ar referi la un grup etnic concret.

Urmează mai apoi prezentarea procedeelor evidenţei cantitative ale cercetării (paragraful 2.2 "Statistics", p. 19), unde sunt amintite unele procedee ale statisticii descriptive, precum şi aplicabibilitatea lor asupra fondului monetar inventariat de autor. Tot în acelaş capitol (paragrafele: 2.3 "Model of Roman-Barbarian relations" p.20 şi 2.4 "Former views on Roman-Barbarian contacs" p.23) autorul abordează problema modalităţii de interpretare ale contactelor Imperiului cu Barbaricum-ul european, mai ales din punct de vedere al materialului numismatic. Ca urmare, cercetătorul polonez constată că în literatura de specialitate s-a accentuat mai mult natura comercială a acestor relaţii şi nu aspectul lor politic. Această situaţie, consemnează autorul, reprezintă şi rezultatul unei influenţe (involuntare) ale marxismului (p. 24, p. 139). Referindu-se la stadiul actual al cercetărilor, autorul ne semnalează că majoritatea monedelor romane descoperite în Europa centrală azi nu mai sunt nemijlocit accesibile, studiul sprijinindu-se în asemenea cazuri doar pe vechile publicaţii. Acestea sunt de cele mai multe ori sub nivelul standardelor actuale şi nu permit o documentare detaliată pentru fiecare piesă în parte. Ne putem permite însă să amintim, că problemă este specifică nu doar pentru Europa centrală, ci şi pentru multe alte teritorii din interiorul şi din afara fostelor graniţe ale Imperiului Roman. A. Bursche ne prezintă, pe rând, stadiul investigaţiilor numismatice (deja nu după criteriul "culturilor arheologice", ci după cel al împărţirii administrative din epoca nouă şi modernă) în diferite state ce includ sau au inclus teritoriile în discuţie: Germania, Imperiul Austro-Ungar, Polonia şi Imperiul Rus. Un subcapitol separat (3.3, p. 58) a fost consacrat de cercetătorul polonez stadiului cercetărilor asupra circulaţiei monetare din secolele III-IV p. Chr. din Imperiul Roman în general. Acest scurt excurs istoric ne uşurează mult înţelegerea unor fenomene, s-ar părea (la prima vedere) particulare, din spaţiul geografic pe care îl avem în atenţie, dar care îşi găsesc explicaţie la nivel general în Imperiu.

Compartimentul de bază al cărţii începe cu prezentarea fondului monetar inventariat: 837 complexe cu monede "finale" din perioada anilor 193-395, dintre care 69 sunt tezaure - p. 66. Autorul ne prezintă (sub forma unui tabel) şi distribuţia geografică a

www.cimec.ro

acestor materiale (tabelul 3, p. 66). În continuare urmează o analiză detaliată a distribuţiei cronologice a monedelor după diverse criterii, toate acestea fiind efectuate atât pentru fiecare "cultură arheologică" separat, cât şi pentru întregul spaţiu analizat. Menţionăm aici, că datorită materialului ilustrativ bogat şi bine structurat, cititorul are posibilitatea de a urmări singur logica gândurilor şi chiar veridicitatea concluziilor autorului cercetării. Un deosebit câştig pentru înţelegerea naturii contactelor romano-barbare în perioada romană-târzie îl reprezintă subcapitolul consacrat direcţiei de pătrundere a monedelor romane la diferite etape şi subetape cronologice pentru fiecare dintre regiunile analizate (4.4 Denominations and mints. Direction of contact - p. 91).

Analiza intensităţii, puterii şi direcţiilor de pătrundere a monedei romane din Imperiu în Barbaricumul central-european sunt subiectul subcapitolului 5.1 (p.95). Rezultatul acestei analize îl constituie evidenţierea unei serii de "valuri" şi "curente" (waves and streams) ale influenţei provincial-romane pentru fiecare dintre culturile arheologice nominalizate. În mod grafic aceste rezultate sunt prezentate în tabelul 9 (p. 100), unde sunt ilustrate cele 16 segmente topo-cronologice ale pătrunderii monedei romane în Europa centrală.

Un alt câştig deosebit al lucrării lui A.Bursche este trecerea în revistă a informaţiilor surselor literare antice despre cauzele şi motivele pătrunderii monedelor romane în Barbaricum. Autorul ajunge la concluzia că în perioada crizei generale a Imperiului, a luptelor necontenite împotriva triburilor barbare , relaţiile comercial-economice au jucat un rol mult prea scăzut în acest proces (p. 101-104). Este interesant de menţionat faptul, că autorul neagă importanţa pradei de război ca sursă pentru pătrunderea monedei romane în Barbaricum. Explicaţia alternativă a infiltrării monedelor imperiale reiese din următoarele forme de relaţii politico-financiare: tributuri şi contribuţii de război; răscumpărarea captivilor (redemptio captivorum); tribut anual (annua munera); solda pentru barbarii recrutaţi în trupele auxiliare romane (stipendia şi donativa); plata pentru alianţă (annonae foederaticae) şi eventual cadourile diplomatice. Toate aceste forme de relaţii autorul le grupează în ordine cronologică, indicând totodată şi metalul specific fiecăreia dintre ele (tabelul 10 - p.121). Spre exemplu, prezenţa numeroasă a monedei de aur din aria culturii Wielbark (în jurul anului 251 p.Chr.), A. Bursche o leagă de annua munera plătită goţilor pe timpul lui Trebonianus Gallus şi pomenită în sursele antice (p.112-113, 127).

În "Concluzii" autorul studiului subliniază că pătrunderea monedei romane în Europa centrală nu a fost un proces continuu de lungă durată, ci unul impulsiv şi puternic dependent de relaţiile politice ale Imperiului cu lumea extra-provincială. Doar pe unele segmente cronologice ale perioadei discutate (193-395 p.Chr.) circulaţia monedei romane spre Barbaricum a putut fi influenţată şi de conjunctura relaţiilor economice din Imperiu, spre exemplu până la mijlocul secolului al III p. Chr. şi eventual în timpul lui Constantin cel Mare şi al urmaşilor săi. În ceea ce priveşte direcţiile de pătrundere a monedei romane

www.cimec.ro

spre Europa centrală, cercetătorul admite că în perioada discutată scade considerabil rolul direcţiei sudice (Pannonia). În paralel se observă creşterea ponderii căii de vest (de-a lungul coastei Mării Baltice), dar şi mai mult a celei de est (explicată de autor prin permanentele procese migraţioniste atestate în regiunile dintre Carpaţi şi Marea Baltică).

În sfârşit, cartea este însoţită de o listă a descoperirilor (p.144-220), în care piesele sunt grupate pentru fiecare cultură arheologică separat, cu excepţia "Cercului de culturi" ale germanicilor de pe Elba, pentru care se face trimitere la Catalogul lui R. Laser din 1980.

Apărută în condiţii grafice deosebite, cu o ilustraţie bogată şi bine structurată, cartea lui Aleksander Bursche reprezintă rezultatul unei cercetări moderne şi bine documentate, care ne oferă un tablou de ansamblu asupra circulaţiei monedei romane-târzii în Europa centrală.

Alexandru Popa

Uta von FREEDEN, Alfred WICZOREK (Hrsg.), *Perlen: Archäologie, Techniken, Analysen. Akten des Internationalen Perlensymposiums in Mannheim vom 11. bis 14. November 1994,* Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte, Bd. 1, Bonn 1997, X + 386 p. + 197 ilustraţii + 20 tabele + 26 ilustraţii-color,

Între 11-14 noiembrie 1994 la Mannheim s-a desfăşurat simpozionul internaţional consacrat studiilor asupra mărgelelor. Forumul ştiinţific, organizat de Römisch-Germanische Kommission (Frankfurt) şi Muzeul "Reiss" din Mannheim a întrunit 54 de cercetători din 14 ţări europene. Comunicările prezentate au fost reunite în primul volum al seriei *"Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte"*. E de menţionat, că această serie a fost instituită în comun de Römisch-Germanische Kommission şi Eurasien-Abteilung, ambele din cadrul Institutului German de Arheologie, pentru publicarea lucrărilor unor sesiuni ştiinţifice dedicate pre- şi protoistoriei Europei şi Asiei.

Cartea, redactată în comun de Uta von Freeden şi Alfried Wieczorek, începe cu o prefaţă în care sunt expuse principalele etape în pregătirea simpozionului şi a volumului cu comunicări. În afară de aceasta, prefaţa include şi o scurtă prezentare a unui propram de prelucrare computerizată a informaţiilor referitoare la mărgele. După cum ne anunţă colegiul de redacţie al volumului, acest program, cunoscut sub denumirea de "ProPer" şi la care se vor referi şi alte comunicări din culegere, poate fi obţinut la Römisch-Germanische Kommission în Frankfurt.

Uta von Freeden este şi autoarea primei comunicări cu titlul "Perlen - kulturbegleiter der Menschheit". Studiul reprezintă un scurt excurs în istoria mărgelelor ca însoţitor cultural al omenirii. Pentru început autoarea scoate în evidenţă diferite aspecte în definirea mărgelelor ca obiect de studiu: ca termen, ca formă, ca proveniență (naturale sau executate special de om), ca material etc. Un loc deosebit acordă autoarea funcţionalităţii

www.cimec.ro

mărgelelor în viaţa omului: drept amulete cu funcţii magice şi/sau religioase, drept simbol al statului social, al ocupaţiei profesionale, drept mijloc de plată (mai ales în cadrul societăţilor ne-monetare) sau pur si simplu ca obiect de port (podoabe). Comunicarea poate fi interpretată şi ca un studiu introductiv pentru volumul în cauză care oferă cititorului posibilitatea de a se orienta în multitudinea de probleme legate de studierea mărgelelor. În acelaş timp, studiul se impune prin spectrul cronologic şi geografic multilateral de abordare a problemelor, autoarea discutând cu mult succes materiale începând cu paleoliticul târziu (când apar primele mărgele produse de om) şi până epoca contemporană, operând în acelaş timp cu materiale provenind din diferite colţuri ale lumii.

Encarnación Ruano Ruiz din Madrid *(Perles en verre provenant de la nécropole ibérique d'El Cigarralejo, Mula (Murcia, Espagne), Ve-IIe siècle av. J.-C.)* ne prezintă ansamblul de descoperiri iberice de la El Cigarralejo ce include o aşezare rurală, un complex de cult şi o necropolă. Cei 550 de incineraţi 70 (13, 7%) aveau ca inventar şi mărgele de sticlă. Raritatea acestui gen de descoperiri în morminte se explică de autoare prin faptul că mărgele de sticlă reprezentau, de fapt, piese de lux. Doar puţine dintre exemplarele descoperite par a fi de producţie locală, restul fiind aduse din alte regiuni ale spaţiului circummediteranean.

Kari Kunter (Frühlatčnezeitliche Schichtaugenperlen in der Schweiz? Überlegungen zu einer Fundlücke im westlichen Mitteleuropa) efectuează o analiză a descoperirilor de mărgele de culoare albastră, specifice pentru unele din grupurile culturale ale perioadei La Tčne timpurii de pe teritoriul actual al Elveţiei . Una dintre concluziile studiului lui K. Kunter priveşte culoarea pieselor de port (în cazul dat a mărgelelor) considerată a fi avut în viaţa cotidiană a oamenilor din trecut nu numai funcţionalitate simbolistică (spre exemplu magică, statut social, etc.), ci putând fi tratată şi drept particularitate specifică unor grupuri etnoculturale separate.

Un interes deosebit îl prezintă comunicarea prezentată de Maria-Anna Zepezauer *(Chronologische und trachtgeschichtliche Aspekte spätkeltischer Glasperlen)*, care de fapt reflectă concluziile principale ale tezei de doctorat (pe care autoarea a susţinut-o în 1989 la Universitatea din Marburg). Studiul se bazează pe un set de circa 3000 de mărgele din perioada La Tčne-ului mijlociu şi târziu din Europa centrală, pe care autoarea a reuşit să le serieze cronologic şi tipologic. Una din concluziile acestui studiu rezidă în admiterea unei influenţe mediteraneene în producţia de mărgele de sticlă la celţi, însă nu sub forma unui "import direct" şi nici sub cea a unor imitaţii de forme, ci, la fel ca în cazul monetăriei celtice, la producţia mărgelelor de sticlă, noile cunoştinţe din lumea helenistică erau utilizate adecvat tradiţiilor locale.

Un subiect deosebit este tratat în studiul prezentat de Barbara Deppert-Lippitz *(Spätrömische Goldperlen)*. Mărgelele romane din aur se prezintă sub forme şi tipuri diferite: globulare, cilindice, biconice, bitronconice sau sub formă de măslin, cu orificiu străpungător sau doar cu urechiuşe la ambele capete etc. Din punct de vedere tehnologic,

www.cimec.ro

majoritatea mărgelelor de aur din perioada antică erau confecţionate din două părţi (folii subţiri cărora li se dădea forma necesară) şi sudate între ele, astfel încât locul sudării, de cele mai multe ori, este greu de observat. Pe parcursul întregii epoci romane, dar în special al celei romane-târzii, podoabele din aur au fost semnul distinctiv al statutului social deosebit al purtătoarei sau purtătorului lor. Autorea prezintă în ordine cronologică evoluţia principalelor tipuri şi forme de mărgele romane, începând cu secolul I-lea p. Chr.

Rezultatele unui studiu interdisciplinar al descoperirilor de mărgele îl prezintă lucrarea semnată în comun de Michael Endrich din Amsterdam şi Hans-Ulrich Voß din Berlin *(Die Perlen der Germanen des 1.-5. Jahrhunderts in Meklenburg-Vorpommern, Schleswig-Holstein und Niedersachsen)*, care se constituie de fapt din două studii de sine stătătoare. Primul *(Zu den Perlen und dem Perlenschmuck in Mecklenburg-Vorpommern)*, prezentat de H.-U. Voß, ne oferă o încadrare tipologică şi cronologică a unui lot de circa 5000 de mărgele (şi fragmente) de proveniență mai mult sau mai puţin sigur romană, descoperite în landul Mecklenburg-Vorpommern din Germania. Cercetătorul german s-a sprijinit în mare măsură pe materialul inventariat în cadrul proiectului dedicat importurilor romane în barbaricum-ul european (vezi: H.-U. Voß, *Bundesländer Brandenburg und Berlin, Corpus römischer Funde im europäischen Barbaricum,* Deutschland Bd.1, Bonn, 1994). Lucrând în stil "german", cu deosebită acurateţe şi cu material ilustrativ-cartografic impunător, H.-U. Voß aduce noi şi importante observaţii, referitoare la răspândirea mărgelelor de diferite tipuri în Europa centrală în perioada secolelor I-V p.Chr. Cel de-al doilea studiu *(Zu den Perlen und dem Perlenschmuck in Niedersachsen, Schleswig-Holstein und den Niederlanden jenseits des Limes)*, semnat de M. Erdich, are în atenţie deosebită, în afară de problemele încadrării cronologico-tipologice, şi problematica atelierelor de producere a unor tipuri de mărgelelor specifice mediului germanic central european din epoca romană.

Mărgelelor de chihlimbar şi interpretării istorice a rolului acestora în cadrul relaţiilor Imperiului roman cu nordul Europei centrale îi este dedicat studiul lui Przemyl'av Wielowiejski *(Bernsteinperlen und römisch-barbarische Kulturkontakte in Mitteleuropa)*. Autorul menţionează faptul că moda pentru podoabele din chihlimbar a fost caracteristică în primele secole ale erei creştine civilizaţiilor de pe ambele părţi ale limesului, adică atât celei romane, cât şi celei din Barbaricum. Coraborând descoperile de piese de chihlimbar cu cele de monede romane în Europa centrală, cercetătorul polonez schiţează câteva etape în evoluţia intensităţii comerţului cu chihlimbar între Roma şi Barbaricum. Astfel, un regres impresionant al acestor relaţii a fost, se pare, determinat atât de invaziile barbare din a doua jumătate a secolului III p. Chr., cât şi de criza internă din Imperiu din acelaşi secol.

Un subiect şi mai apropiat de istoria veche a spaţiului sud-est european îl tratează în studiul ei Magdalena Mączyńska. Cunoscuta cercetătoare poloneză abordează problema portului mărgelelor la populaţia culturii Sântana de Mureş-Cernjahov, încercând o

www.cimec.ro

comparaţie cu grupul cultural Maslomecz şi cu cultura Wielbark. Din start am dori să facem câteva observaţii referitoare la metodologia cercetării: cercetătoarea a operat doar cu materiale publicate (cu foarte puţine excepţii, în publicaţii mărgele sunt prezentate grafic doar alb-negru, sau lipsesc total din ilustraţii); cultura Sântana de Mureş reprezintă pentru autoare o variantă a culturii "Cernjahov" (!); în aspect cronologic începutul culturii "Cernjahov" este plasat încă în faza C2, adică începând aproximativ cu anul 220 p.Chr. (datare pe care am putea-o admite doar cu foarte multe şi mari rezerve). M. Mączyńska arată că pentru cultura "Cernjahov" este specifică o unitate în ceea ce priveşte portul mărgelelor. Mai mult , din studiul prezentat reiese lipsa în aria culturii "Cernjahov" a mărgelelor de proveniență vestică (față de cultura Wielbark şi grupul Maslomecz). Pentru perioada romană târzie, autoarea accentuează rolul influenţelor reciproce între Scandinavia şi aria culturii "Cernjahov", aducând drept argumente în plus răspândirea pieptenilor de os, a fibulelor, a pandantivelor din metale preţioase. Notăm că articolului îi sunt anexate hărţi şi ilustraţii pentru complexele şi tipurile de mărgele în discuţie. În încheiere, M. Mączyńska pune problema implicării purtătorilor culturii "Cernjahov" în "asigurarea" vecinilor din nord şi nord-vest (grupul Maslomecz, cultura Wielbark) cu mărgele specifice regiunilor de est şi de sud-est ale Europei. Deşi exprimă unele neclarităţi, studiul M. Mączyńska, reprezintă stadiul cercetării acestui grup special de descoperiri, mai bine zis nivelul publicaţiilor noastre, după care lumea are posibilitatea să ne cunoască.

Studiul cercetătoarelor Barbara SASSE şi Claudia THEUNE *(Perlen der Merowingerzeit. Eine Forschungsgeschichte)* ne prezintă în evoluţie stadiul investigaţiilor mărgelelor perioadei migraţiilor pe parcursul secolului 20, nu numai în Germania, ci în întreg spaţiul ştiinţific european şi nord-american. Drept problemă primordială, ce stă azi în faţa cercetării internaţionale, B. Sasse şi Cl. Theune numesc problema elaborării unei terminologii unitare, precum şi a unor principii unice de clasificare. Cartografierea şi respectiv analizele statistice asupra acestei categorii de inventar arheologic urmează a ne permite concluzii mult mai clare şi mai explicite despre producerea şi răspândirea mărgelelor în antichitate.

Birte Brugmann *(Die Perlen des angelsächsischen Gräberfeldes von Mill Hill, Deal, Kent)* îşi prezintă preocupările ei asupra descoperirilor de mărgele din necropola de la Mill Hill din Kent, Marea Britanie. În rezultatul cercetărilor s-au putut determina unele tipuri de mărgele (dar şi de alte categorii de inventar), care pot fi apreciate drept o influenţă continentală, şi altele ce reprezintă un produs de tradiţie locală.

Maren Siegmann (*Die Perlen des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Liebenau, Kr. Nieburg/Weser (Niedersachsen))* are la baza studiului circa 3677-4070 mărgele şi 17 pandative din diferite materiale, descoperite în mormintele necropolei de la Liebenau. Serierea şi cartarea acestei imense mase de mărgele, provenind dintr-un singur sit arheologic, i-au permis M. Siegmann să alcătuiască o cronologie relativă, dar şi una

www.cimec.ro

absolută (pe un segment cronologic întins - secolele IV- IX p.Chr.), a mărgelelor şi a altor categorii de inventar din necropola amintită.

O categorie specială de mărgele din epoca merovingiană din sud-westul Germaniei şi-a propus s-o analizeze Ursula Koch *(Polycrome Perlen in Würtemberg/Nordbaden).* Preocupată de această categorie de descoperiri de mai mulţi ani, autoarea aduce în faţa cititorului interesat rezultatele investigaţiilor ei asupra celor circa 572 de mărgele policrome de sticlă din colecţiile muzeelor din Stuttgart, Karlsruhe şi Heilbronn. Drept material de reper au servit cercetările asupra necropolei de la Schretzheim, unde U. Koch a reuşit să evidenţieze 62 de grupuri de mărgele merovingiene.

Thomas Katzameyer *(Verbreitungsbilder ausgewählter Perlentypen des Frühmittelalters in Süd- und Westdeutschland)* prezintă principalele concluzii ale tezei sale de doctorat (coordonate de profesorul Max Martin din München). La baza investigaţiilor au stat materialele din circa 2500 de înmormântări din teritoriile populate de alamani şi bajuwari, ceea ce în sumă a însemnat circa 80 000 de mărgele. Autorul aminteşte, printre cele mai răspândite categorii, mărgelele bitronconice de culoare portocalie şi galbenă şi constată că cele portocalii reprezintă descoperiri specifice pentru partea de est a regiunii populate de alamani şi bajuwari. În acelaşi timp piesele de culoare galbenă sunt prezente doar în partea de vest a spaţiului în discuţie.

O implementare masivă (şi la fel de reuşită) a metodelor noi de analiză a materialelor arheologice prezintă studiul cercetătorului Peter Stadler *(Auswertung der Perlen aus dem Reihengräberfeld von Altenerding in Bayern).* Autorul menţionează utilizarea în cadrul cercetării a trei pachete de programe de performanţă pentru computer (SERION, AutoCad 12 şi BASP), cu ajutorul cărora a fost posibilă executarea următoarelor procedee analitice: seriere simplă, cartare şi seriere topografică, analiză cluster, "tipologie dinamică" etc. Din punct de vedere ştiinţific, după cum menţionează însăşi autorul, studiul nu a fost încheiat, însă din punct de vedere metodologic şi al procedeelor analizei statistice, studiul lui P. Stadler reprezintă prin sine un exemplu al numeroaselor posibilităţi de utilizare a computerului în analiza materialelor arheologice de diferite tipuri şi categorii.

Un program special pentru inventarierea şi clasificarea mărgelelor, provenite din săpături arheologice, este prezentat de Barbara Sasse şi Claudia Theune *(Das Program ProPer. Klassifizierung und Anwendung).* Programul reprezintă o bancă ierarhică de date cu un set prestabilit (dar care poate fi extins de utilizator) de particularităţi tehnice ale mărgelelor şi de denumiri precise ale tipurilor de piese. Programul prevede redactarea automatizată a unui catalog sub formă de text şi, după afirmaţia autoarelor, pare a fi compatibil cu programele moderne de analiză statistică (spre exemplu, SPSS). Apariţia acestui program este salutabilă din punctul nostru de vedere în primul rând pentru că reprezintă o încercare de unificare a modalităţilor de descriere a mărgelelor, prezente atât de masiv printre vestigiile arheologice ale mileniului I p. Chr.

www.cimec.ro

Perspectivelor utilizării aceluiaşi program "ProPer" şi a modalităţilor de aplicare a lui în practică îi este dedicat următorul articol al culegerii semnat în comun de Barbara Sasse şi Werner Vach *(Das Program ProPer. Überlegungen zur Weiterverarbeitung der Daten)*. Autorii propun atenţiei primele rezultate ale analizei unor descoperiri din evul mediu timpuriu.

Descoperirile de mărgele medievale timpurii din Scandinavia sunt analizate sub diferite aspecte de către Karen Hoilund Nielsen *(Die frühmittelalterlichen Perlen Skandinaviens. Chronolohische Untersuchungen)*. Această categorie de descoperiri prezintă dificultăţi considerabile pentru cercetători, mai ales, datorită faptului că majoritatea provin din morminte de incineraţie. Cu toate acestea K. Hoilund Nilsen a reuşit să evidenţieze prin metoda serierii patru categorii mari de piese, ce se distind între ele din punct de vedere cronologic.

O privire de ansamblu asupra mărgelelor şi producţiei de mărgele în bazinul Mării Baltice şi în Scandinavia din a doua jumătate a mileniului I p. Chr. ne propune Johan Callmer *(Beads and bead production in Scandinvia nd the Baltic Region c. AD 600-1100: a general outline)*. Este de notat, că primele ateliere pentru producere mărgelelor au fost arheologic cert documentate începând cu secolul al VIII p.Chr. Acestea sunt apreciate de autor ca fiind ateliere înalt specializate ale unor meşteri "sedentari". În unele cazuri, pentru regiunile în discuţie, poate fi admisă existenţa unor meşteri ambulanţi, a căror producţie era mult mai simplă.

O altă categorie specială de mărgele din nordul Europei ia în discuţie Peter Steppuhn *(Bleiglasperlen des frühen und Hohen Mittelalters in Nordeuropa)* şi anume piesele executate din sticlă cu o cantitate sporită de plumb în compoziţia chimică. Studiul este axat pe analiza unui tezaur din secolele VIII-IX p. Chr., descoperit în aşezarea slavilor timpurii de la Rostock-Dierkow (Germania). În baza analizelor interdisciplinare executate asupra unora dintre cele 146 mărgele de sticlă, autorul presupune că piesele de sticlă cu plumb (după tehnologia fabricării şi a materialelor utilizate) par ar fi fost importate din regiunea siriano-egipteană.

Horst Geisler în studiul său *(Perlen römerzeitlicher Tradition von slawischen Fundplätzen)* atrage atenţia asupra unor mărgele "romane-târzii", care au fost descoperite în cadrul investigării unor monumente ale slavilor timpurii. Piesele însă nu aparţin epocii romane, ci au fost executate doar în tradiţiile acelei epocii.

Rezultatele unei cercetări multilaterale şi pluridisciplinare propune cititorului Adrien Pásztor din Budapesta *(Typologische Untersuchung der früh- und mittelawarenzeitlichen Perlen aus Ungarn)*. Autorul a avut în atenţia cercetării sale tipocronologice circa 2790 de mărgele provenind din 294 de morminte, datate aproximativ în perioada anilor 567-720 p. Chr. Materialele provin din trei necropole descoperite în trei regiuni diferite ale Ungariei de azi. Autorul a elaborat un model propriu de inventariere computerizată a mărgelelor cu ajutorul programului "Lotus 1-2-3".

www.cimec.ro

Asupra perioadei migraţiei avarilor şi-a îndreptat atenţia şi Anton Distelberger de la Viena *(Perlenketten aus dem awarischen Gräberld von Mönling: Zu ihrer typologischen Homogenität)*, care prezinta tipologia mărgelelor descoperite în cadrul cercetărilor din necropola de la Mönling cu circa 500 de morminte cunoscute.

Evidenţierii principalelor rute de comerţ cu mărgele în Bazinul Carpatic şi-a consacrat studiile Katalin Szilágyi *(Beiträge zur Frage des Perlenhandels im 10.-12. Jahrhundert im Karpatenbecken)*. Autorul presupune existenţa a două principale căi de penetraţie a mărgelelor pe direcţia est-vest: prima, directă, de la Kiev spre Praga prin pasul Verecke; cea de-a doua de la Kiev spre Praga prin Krakowia. În ambele cazuri direcţia ulterioară pare s-o fi constituit oraşul Regensburg.

Oxana Žironkina din Char'kov *(Seltene Perlenformen des chasarenzeitlichen Gräberfeldes von "Netailovka" «Metallovka» am Nördlichen Donec «Severskij Donec»)* a prezentat studiul privitor la tipurile rare de mărgele din necropola "Netailovka" (localitaea Metallovka, regiunea Char'kov, Ukraina), aparţinând culturii Saltovo (secolele VIII-IX p. Chr.). În 56 din cele 213 morminte investigate, au fost descoperite 904 mărgele - majoritatea din sticlă, unele din piatră şi chihlimbar, mai puţine din metal şi doar una singură din pastă de lut. Tipologia formelor şi decorului pieselor descoperite denotă o puternică influenţă bizantină în regiune.

Descoperirile dintr-o perioadă puţin mai târzie (secolul XI p. Chr.) în regiunile de sud ale Rusiei, le analizează în studiul său Zlata L'vova de la "Ermitajul de Stat" din Sankt-Peterburg *(Eine seltene Gruppe von Glasperlen des 11. Jahrhunderts aus dem südlichen Rußland)*. Autoarea discută descoperirile de mărgele şi pandative de sticlă din Rusia Kieveană, executate din sticlă turnată într-o formă rotundă plată şi îndoită apoi la mijloc. Deoarece suprafaţa plăcii iniţiale de sticlă era decorată cu cercuri concentrice din sticlă de altă culoare, această categorie de mărgele şi pandative a fost de cele mai dese ori confundate în literatura de specialitate cu piesele executate prin rotire. Observaţia Z. L'vovei va trebui pe viitor luată în consideraţie de specialiştii, ce se ocupă de produsele de sticlă din epoca medievală a Europei de sud-est.

Danica Staššíkova-Štukovska şi Alfonz Plško semnează împreună studiul întitulat *"Typologische und technologische Aspekte der Perlen aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld in Borovce"*, analizând necropola din secolele VIII-X p. Chr. de la Borovce (Bez. Trnava, Slovacia), din care au fost investigate 44 de înmormântări cu circa peste 4000 de mărgele descoperite printre inventar. Pe baza a 3567 din ele, autorii cercetării au distins 12 grupuri, împărţite la rândul lor în mai multe subtipuri. Această situaţie a permis evidenţierea a şapte faze cronologice în existenţa necropolei. Pe baza coraportării acestei cronologii relative a necropolei cu datele analizelor chimice asupra mărgelelor, autorii constată că în Europa centrală în perioada secolelor VIII-X ar fi existat mai multe "şcoli" de producere a sticlei, decât s-a crezut până în prezent.

www.cimec.ro

Peter Hoffman *(Analytische Bestimmung farbgebender Elemente und deren Verbindungen in Glasperlen merowingerzeitlicher Gräberfelder)* se ocupă de cercetarea coloranţilor sticlei din care erau produse mărgelele de sticlă din perioada merovingiană în Europa de vest.

Doina Benea *(Die Glasperlenwerkstatt von Tibiscum und die Handelbeziehungen mit dem Barbaricum)* ne prezintă atelierul de sticlărie de la Tibiscum, în care, în afară de sticlă de geam sau recipiente, se fabricau şi podoabe de sticlă. Pe parcursul secolelor II-IV p. Chr. atelierul local a produs (unele obiecte chiar "în serie") podoabe pentru cerinţele atât a Provinciei romane, cât şi a Barbaricum-ului, inclusiv a neamurilor sarmatice.

Studiul colectiv *(Early medieval glass bead making in Maastricht (Jodenstraat 30), The netherlands. An archaeological and scientific investigation)* semnat de Yvette Sablerolles, Julian Henderson şi Wim Dijkman, a avut în atenţie resturile de producţie de la un atelier de sticlărie în care la sfârşitul secolului VI-începutul secolului VII se fabricau mărgele de sticlă. Aceste resturi, depuse într-o groapă alături de alte produse de sticlă, semnifică prelucrarea unei game largi de mărgele atât după formă, cât şi după culoarea pastei de sticlă.

Bazat pe principiile arheologiei experimentale, studiul prezentat de Tine Gam Aschenbrenner din Konstanz *(Galsperlenherstellung - Wie könnte sie vor sich gegangen sein?)* ne familiarizează cu încercările sale de reproducere a mărgelelor de sticlă, după tehnologia medieval-timpurie. Drept sursă de "inspiraţie" pentru autor a servit atelierul de sticlărie din secolul al VIII p. Chr. de lângă localitatea Ribe (Danemarca).

Torben Sode *(Contemporary Anatolian glass beads. An ethno-technological study)* ne prezintă observaţiile sale privind producţia de mărgele de sticlă în două localităţi actuale din Turcia.

Felix Teichner *(Perlen des Glaubens: die Gebetschnur in Islam und Cristentum)* se ocupă de semnificaţia şi rolul mărgelelor în practicele regiligiei creştine şi a celei mahomedane.

Uwe Schallhas studiază fenomenul mărgelelor utilizate drept pandative pentru fibulele purtate de femeile din epoca merovingiană *(Perlen als Fibelanhţnger - merowingesche Interpretation eines mediterranen Vorbildes)*. Remarcăm faptul că, în prima jumătate a secolului al VII-lea erau apreciate spre exemplu fibulele cu mărgele-pandative combinate cu aplici din metal sau alt material. În aceiaşi perioadă era specifică fixarea mărgelei de partea dorsală a fibulei.

Ultimul studiu, publicat în volum, semnat de cunoscutul profesor de la München, Max Martin, *(Die goldene Kette von Szilágysomlyó und das frühmerowingische Amulettgehänge der westgermanischen Frauentracht)* ne propune una din posibilele reconstituiri ale portului femimin la categoriile privilegiate merovingiene din Europa de vest.

www.cimec.ro

Culegerea este încheiată de o notă semnată de Ursula Koch *(Ergebnisse der Perlensymposiums)*, care ne împărtăşeşte gândurile ei despre rezultatele Simpozionului. Drept anexă, redacţia a inclus în volum şi un indice al denumirilor geografice nominalizate în articole.

În încheiere, menţionăm încă o dată condiţiile poligrafice deosebite ale volumului, inclusiv cele 26 de tabele color de format aproximativ DIN A4. Aceste circumstanţe fac ca volumul prezentat să devină o lucrare de referinţă şi un instrument de lucru de nelipsit pentru cercetătorii preocupaţi de acest deosebit fenomen, precum sunt mărgelele.

Alexandru Popa

www.cimec.ro

MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
Str. Unirii 13, Botoşani 6800,
Tel.: 031/513446
ROMÂNIA

www.cimec.ro

ISSN: 1220-5907

www.cimec.ro